

দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান
Institute of Distance and Open Learning Learning
 গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
Gauhati University

অসমীয়াৰ স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্রম (০১)

M. A. in Assamese (01)

পাঠ্যবিষয় : ৪.৫ - খ (Course : 4.5-B)

অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা আৰু ভাষাতত্ত্ব
(Tibeto-Burman Language in Assam and Linguistics)

বিষয়সূচী (Contents)

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় (Course Introduction)

প্ৰথম খণ্ড : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা

- প্ৰথম বিভাগ : অসম আৰু অসমৰ ভাষা
 দ্বিতীয় বিভাগ : অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান
 তৃতীয় বিভাগ : তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আৰ্য উপাদান

দ্বিতীয় খণ্ড : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক, সংখ্যাবাচক আৰু

সৰ্বনাম শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ

- প্ৰথম বিভাগ : অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ
 দ্বিতীয় বিভাগ : অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ
 তৃতীয় বিভাগ : অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনাম

তৃতীয় খণ্ড : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ গঠন

আৰু প্ৰয়োগ

- প্ৰথম বিভাগ : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণ
 দ্বিতীয় বিভাগ : অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদ
 তৃতীয় বিভাগ : অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ লগত
 ইয়াৰ তুলনা

Contributor

Dr. Upen Rabha Hakacham Department of Assamese
Gauhati University

Content and Format Editing

Dr. Apurba Kr. Deka Asstt. Professor in Assamese
IDOL, Gauhati University

Course Coordination

Dr. Kandarpa Das Director
IDOL, Gauhati University

Dr. Upen Rabha Hakacham Department of Assamese
Gauhati University

Dr. Apurba Kr. Deka Asstt. Professor in Assamese
IDOL, Gauhati University

Cover Page Design

Naba Kr. Choudhury Department of Anthropology
Gauhati University

June, 2015

© Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University. All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form, by mimeograph or any other means, without permission in writing from the Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University. Further information about the Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University courses may be obtained from the University's office at IDOL Building, Gauhati University, Guwahati-14. Published on behalf of the Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University by Dr. Kandarpa Das, Director and printed at Asom Printers, Guwahati-3. Copies printed 4000.

Acknowledgement

The Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University duly acknowledges the financial assistance from the Distance Education Council, IGNOU, New Delhi for preparation of this material.

অসমীয়া স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্রম

অসমীয়া বিষয়ৰ স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্রম চাৰিটা যান্মাসিকত সম্পন্ন হ'ব। প্ৰত্যেকটো যান্মাসিকত পাঁচোটাকৈ পাঠ্যবিষয় (Course) থাকিব। প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় যান্মাসিকৰ আটাইকেইটা পাঠ্যবিষয় আৰু তৃতীয় যান্মাসিকৰ প্ৰথম চাৰিটা পাঠ্যবিষয় উম্মেহতীয়া। সকলো বিদ্যাৰ্থীয়ে এই পাঠ্যবিষয়সমূহ অধ্যয়ন কৰিব লাগিব। তৃতীয় যান্মাসিকৰ পঞ্চম পাঠ্যবিষয়টো আৰু চতুৰ্থ যান্মাসিকৰ আটাইকেইটা পাঠ্যবিষয় দুটা শাখাত বিভক্ত হ'ব — সাহিত্য শাখা (ক) আৰু ভাষা শাখা (খ)। বিদ্যাৰ্থীসকলে যিকোনো এটা শাখাৰ পাঠ্যবিষয় অধ্যয়ন কৰিব লাগিব।

সমগ্ৰ পাঠ্যক্রমৰ সৰ্বমুঠ নম্বৰ : ১৬০০। প্ৰতিটো পাঠ্যবিষয়ৰ বাবে মুঠ নম্বৰ থাকিব: ৮০। পাঠ্যবিষয়সমূহৰ মূল্যায়ন দুই ধৰণে হ'ব— আভ্যন্তৰীণ আৰু মূল পৰীক্ষা। দুয়োটা শিতানত নম্বৰ থাকিব এনেধৰণে—

আভ্যন্তৰীণ : ১৬ (মুঠ নম্বৰৰ ২০ শতাংশ)।

মূল পৰীক্ষা : ৬৪ (মুঠ নম্বৰৰ ৮০ শতাংশ)।

মূল পৰীক্ষাত বৰ্ণনাধৰ্মী আৰু চমু প্ৰশ্ন অথবা চমু টোকা —এই দুই ধৰণৰ প্ৰশ্ন থাকিব। দুয়ো প্ৰকাৰৰ প্ৰশ্নৰ বাবে নম্বৰৰ গঠন তলত দিয়া ধৰণৰ :

বৰ্ণনাধৰ্মী প্ৰশ্ন : ৪৮।

চমু প্ৰশ্ন / চমু টোকা : ১৬।

এই পাঠ্যক্রমৰ মূল্যায়ন 'Credit and Grading System' ৰে সম্পন্ন হ'ব। প্ৰতিটো পাঠ্যবিষয়ৰ 'Credit Point' হ'ল ৮।

যান্মাসিক অনুসৰি এই পাঠ্যক্রম তলত দিয়া ধৰণৰ—

প্ৰথম যান্মাসিক

- পাঠ্যবিষয় ১.১ অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (আদি আৰু মধ্যযুগ)
পাঠ্যবিষয় ১.২ অসমীয়া কবিতা
পাঠ্যবিষয় ১.৩ প্ৰাচ্য সাহিত্য সমালোচনা
পাঠ্যবিষয় ১.৪ অসমৰ সংস্কৃতি
পাঠ্যবিষয় ১.৫ ভাষাবিজ্ঞানৰ সাধাৰণ পৰিচয়

দ্বিতীয় যান্মাসিক

- পাঠ্যবিষয় ২.১ অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (আধুনিক যুগ)
পাঠ্যবিষয় ২.২ অসমীয়া নাটক
পাঠ্যবিষয় ২.৩ পাশ্চাত্য সাহিত্য সমালোচনা
পাঠ্যবিষয় ২.৪ সাহিত্যৰ তত্ত্ব আৰু ধাৰা
পাঠ্যবিষয় ২.৫ সংস্কৃত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী

তৃতীয় ষাণ্মাসিক

- পাঠ্যবিষয় ৩.১ অসমীয়া গদ্য
পাঠ্যবিষয় ৩.২ অসমীয়া উপন্যাস
পাঠ্যবিষয় ৩.৩ অসমীয়া চুটিগল্প
পাঠ্যবিষয় ৩.৪ লিপি আৰু পাঠ-সমীক্ষা
পাঠ্যবিষয় ৩.৫ (ক) তুলনাত্মক সাহিত্য আৰু অনুবাদ প্ৰসঙ্গ
৩.৫ (খ) ভাষাবিজ্ঞান আৰু ইয়াৰ অধ্যয়ন ক্ষেত্ৰ

চতুৰ্থ ষাণ্মাসিক

- পাঠ্যবিষয় ৪.১ (ক) ভক্তি সাহিত্য
৪.১ (খ) মধ্যভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ পাঠ
পাঠ্যবিষয় ৪.২ (ক) সংস্কৃত সাহিত্য
৪.২ (খ) ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ তুলনামূলক ব্যাকৰণ
পাঠ্যবিষয় ৪.৩ (ক) পাশ্চাত্য সাহিত্য
৪.৩ (খ) অসমীয়া ভাষাৰ ঐতিহাসিক বিকাশ আৰু ইয়াৰ
সাম্প্ৰতিক গাঁথনি
পাঠ্যবিষয় ৪.৪ (ক) ভাৰতীয় সাহিত্য অধ্যয়ন
৪.৪ (খ) সমাজ-ভাষাবিজ্ঞান, উপভাষা-বিজ্ঞান আৰু অসমীয়া ভাষাৰ উপভাষা
পাঠ্যবিষয় ৪.৫ (ক) বিশেষ লিখকৰ নিৰ্বাচিত ৰচনা
৪.৫ (খ) অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা আৰু ভাষাতত্ত্ব

পাঠ্যবিষয় ৪.৫ (খ)

অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা আৰু ভাষাতত্ত্ব

- গোট ১ : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা
অসমীয়া আৰু অসমৰ ভাষা-উপভাষা
অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান
তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আৰ্য উপাদান
- গোট ২ : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ৰূপতত্ত্ব (১)
অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ
অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ
অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনাম
- গোট ৩ : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ৰূপতত্ত্ব (২)
অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণ
অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদ
অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ লগত ইয়াৰ তুলনা

পাঠ্যবিষয়
তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা

এই কাকতখনৰ বিষয়বস্তু হ'ল অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহ। অসমৰ ভাষাভিত্তিক জনগাঁথনি, অসমীয়া ভাষালৈ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ অৱদান, তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত অসমীয়া তথা অন্যান্য আৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ, অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ, সংখ্যাবাচক শব্দ, সৰ্বনাম, বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ লগতে ইহঁতৰ তুলনামূলক আলোচনাক এই কাকতখনে সামৰি লৈছে। কাকতখনৰ বিষয়বস্তুক তিনিটা খণ্ডত খণ্ডিত কৰি পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে—

প্ৰথম খণ্ড : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা

দ্বিতীয় খণ্ড : সম্বন্ধবাচক শব্দ, সংখ্যাবাচক শব্দ আৰু সৰ্বনামৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ

তৃতীয় খণ্ড : বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ

প্ৰথম খণ্ডত অসমৰ ভাষাভিত্তিক জনগাঁথনি, অসমীয়া ভাষাৰ নৃগোষ্ঠীয় ৰূপসমূহ, অসমীয়া ভাষাক অৱলম্বন কৰি সৃষ্টি হোৱা সংযোগী ভাষা, ধ্বনি, ৰূপ আৰু শব্দৰ দিশত অসমীয়া ভাষালৈ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ উপাদান, তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষালৈ আৰ্য উপাদান আদি দিশসমূহ আলোচিত হৈছে।

দ্বিতীয় খণ্ডৰ বিষয়বস্তু হ'ল অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ, সংখ্যাবাচক শব্দ আৰু সৰ্বনামৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ। এই প্ৰসংগত অসমীয়াৰ লগত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ তুলনামূলক ধাৰণা এটা দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

তৃতীয় খণ্ডত অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ তুলনামূলক বিশ্লেষণ দাঙি ধৰা হৈছে। ক্ৰিয়াৰ আলোচনা প্ৰসংগত ইয়াৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ সম্পৰ্কে এটা খুলমূল ধাৰণা সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে।

প্ৰথম খণ্ড
অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা

এই খণ্ডটিক তিনিটা বিভাগত ভাগ কৰি আলোচনা কৰা হৈছে। বিভাগ তিনিটা হ'ল—

প্ৰথম বিভাগ : অসম আৰু অসমৰ ভাষা

দ্বিতীয় বিভাগ : অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান

তৃতীয় বিভাগ : তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আৰ্য উপাদান

প্ৰথম বিভাগত অসমৰ ভাষাভিত্তিক আলোচনা এটা তথ্যসহকাৰে দাঙি ধৰা হৈছে। বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত ব্যৱহাৰ হোৱা অসমীয়া ভাষাৰ নৃগোষ্ঠীয় ৰূপসমূহ, অসমীয়া ভাষাক ভেটি হিচাপেলৈ গঢ় লোৱা নাগামিজ, নেফামিজ আদি সংযোগী ভাষাৰ বৰ্ণনাৰ লগতে অসমত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিভিন্ন ভাষাসমূহৰ এটি সাধাৰণ আভাসো এই বিভাগত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে।

দ্বিতীয় বিভাগৰ আলোচনাত অসমীয়া ভাষাত থকা তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদানসমূহে ঠাই পাইছে। বিতৰ্কিত আৰু অবিতৰ্কিত দুটা শিতানত এই উপাদানসমূহ ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। অবিতৰ্কিত শিতানত ধ্বনিগত, ৰূপগত আৰু শব্দগত উপাদানসমূহ পৃথকে পৃথকে বিশ্লেষণ কৰি দেখুওৱা হৈছে।

তৃতীয় বিভাগৰ বিষয়বস্তু হ'ল তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আৰ্য উপাদান। ধ্বনিগত, ৰূপগত আৰু শব্দগত এই তিনিটা শিতানত এই উপাদানসমূহ পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে। শব্দগত শিতানত বিতৰ্কিত, আংশিক বিতৰ্কিত আৰু অবিতৰ্কিত এই তিনিটা দিশত উপাদানসমূহ আলোচনা কৰা হৈছে। তদুপৰি অবিতৰ্কিত দিশত বৰো, বাভা, তিৱা, গাৰো, মিছিং আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত থকা আৰ্য উপাদানসমূহ পুংখানুপুংখভাৱে ব্যাখ্যা কৰা হৈছে।

প্ৰথম বিভাগ
অসম আৰু অসমৰ ভাষা

বিভাগৰ গঠন

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ অসমৰ ভাষাভিত্তিক জনগাঁথনি
- ১.৪ অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ আৰু বিস্তৃতি
- ১.৫ অসমীয়াৰ উপভাষা আৰু আঞ্চলিক বা নৃগোষ্ঠীয় ৰূপ
 - ১.৫.১ নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা
 - ১.৫.২ সংযোগী ভাষা
- ১.৬ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা
 - ১.৬.১ অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পাৰস্পৰিক সম্পৰ্ক
 - ১.৬.২ তিব্বত-বৰ্মীয় আৰু চীন-তিব্বতীয় ভাষা : সাদৃশ্য-বৈসাদৃশ্য
 - ১.৬.৩ অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা : এক সংক্ষিপ্ত অৱলোকন
 - ১.৬.৪ অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ লিপি আৰু বৰ্ণ
- ১.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

অসমত বিভিন্ন ভাষাগোষ্ঠীৰ লোকে বাস কৰে। এই অঞ্চলটোৰ প্ৰধান ভাষা অসমীয়া যদিও মুঠ জনসংখ্যাৰ আধাতকৈও বেছি লোকে অন্যান্য ভাষাগোষ্ঠীৰ বিভিন্ন ভাষাসমূহ কয়। এই ভাষাসমূহৰ ভিতৰত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ ভাষাই অধিক। বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে নিজৰ নিজৰ এই ভাষাসমূহ কোৱাৰ লগতে নিজ ভাষা অনুসৰি অসমীয়া ভাষাটো ব্যৱহাৰ কৰে। তাৰফলত এই বিভিন্ন ভাষাগোষ্ঠী সম্প্ৰদায়ৰ মাজত অসমীয়া ভাষাটোৱে এটা সুকীয়া ৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰিছে। আনহাতে অসমৰ বাহিৰতো অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। নগালেণ্ড, অৰুণাচল প্ৰদেশ আদি ৰাজ্যত অসমীয়া ভাষাক অৱলম্বন কৰি নাগামিজ, অৰুণামিজ আদি সংযোগী ভাষাসমূহৰ সৃষ্টি হৈছে। এই বিভাগটিত অসমৰ বিভিন্ন জনসমাজত প্ৰচলিত ভাষাসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। নাগামিজ, অৰুণামিজ আদি সংযোগী ভাষাসমূহৰ লগতে ৰাভামিজ, হাজংমিজ, সোণোৱাল কছাৰীসকলৰ কথিত অসমীয়া, সাদানি আদি অসমীয়াৰ নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাৰ বিষয়ে আলোকপাত কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। অসমীয়াৰ লগতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ বিভিন্ন দিশসমূহ পৰ্যালোচনা কৰি ইবোৰৰ তুলনামূলক আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটো অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত আপুনি -

- অসমৰ ভাষাভিত্তিক জনগাৰ্হানি সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব পাৰিব;
- অসমীয়া ভাষাৰ বিস্তৃতি সম্পৰ্কে অনুধাৱন কৰিব পাৰিব;
- অসমীয়া ভাষাৰ বিভিন্ন উপভাষা আৰু ইয়াৰ নৃগোষ্ঠীয় ৰূপবোৰৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব;
- অসমীয়া ভাষাৰ নৃগোষ্ঠীয় ৰূপবোৰ অধ্যয়নৰ প্ৰসংগত ৰাজবংশী, চিলেটীয়া, বিষ্ণুপুৰীয়া, সাদানি ভাষাৰ লগতে হাজং, সোণোৱাল কছাৰী, মিছিং, ৰাভা, আহোম আদি জনগোষ্ঠীসকলৰ কথিত অসমীয়া ভাষাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব;
- নাগামিজ, অৰুণামিজ আদি সংযোগী ভাষাৰ বিষয়ে সম্যক জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব;
- তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ লিপি, পাৰস্পৰিক সম্পৰ্কৰ লগতে এই ভাষাগোষ্ঠীৰ মূল চীন-তিব্বতীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ লগত থকা সাদৃশ্য আৰু বৈসাদৃশ্য সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

১.৩ অসমৰ ভাষাভিত্তিক জনগাৰ্হানি

সৰ্বমুঠ ২,২৪,১৪,৩২২ জন লোকে বাসকৰা ৭৮৪, ৩৮০ বৰ্গ কি. মি. মাটিকালিৰে আগুৰা ৰাজনৈতিক অসম প্ৰদেশখন ঘাইকৈ অসমীয়া লোকৰ বাসভূমি যদিও গোটেই অসম জুৰি অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰচলন নাই। ই ঘাইকৈ অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাতহে প্ৰচলিত আৰু ইয়াৰ চৌকাষে ভিন্ ভিন্ মূলীয় ভাষাসমূহে ইয়াক আগুৰি ৰাখিছে। অসমত সম্প্ৰতি আধাতকৈ কম জনসংখ্যাৰ লোকৰ মাজতহে এই ভাষাটোৰ প্ৰচলন আছে। (১৯৯১ চনৰ লোকপিয়লৰ তথ্য অনুযায়ী মাত্ৰ ১,২৯,৫৮,০৮৮ জন অসমীয়া ভাষী লোক। ইয়াৰে অসমীয়াক মাতৃভাষা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা লোকৰ সংখ্যা ১২,৮৪১,৭৪৪ জন।) অসমত সংবিধানৰ দ্বাৰা স্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত ১৮টা ভাষাৰ উপৰিও আৰু ৬৮টা অস্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। অন্যান্য ভাষাসমূহৰ ভিতৰত অসমত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাই সৰ্বাধিক (প্ৰায় ৪৪ টা)। অসমৰ ক্ষেত্ৰতে নহয় ভাৰতবৰ্ষতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাই সৰ্বাধিক (মুঠ ১৬৭ টাৰ ভিতৰত ৯৩ টাই তিব্বত-বৰ্মীয় মূলৰ ভাষা)।

অসমৰ উত্তৰ-পূব ফালে হুছ' (অকা), আদি (আবৰ), নিছি (ডফলা), মিছিমি, মোনপা, খামতি, টাংচা, নক্টে, চিংফৌ (দোৱনীয়া), মেইথেই (মণিপুৰী) আৰু বিভিন্ন নগা ভাষা (আটাইবিলাকে তিব্বত-বৰ্মীয়) প্ৰচলিত। দক্ষিণ-পশ্চিম ফালে ককবৰক (ত্ৰিপুৰী), খাচী (জয়ন্তীয়া), গাৰো, কুকি (থাদো), মিজো (লুচাই) প্ৰচলিত। ৰাজ্যখনৰ ভিতৰভাগতে আকৌ কেতবোৰ আৰ্যভাষা আৰু জনজাতীয় ভাষাৰ পৰিমণ্ডলত অসমীয়া ভাষা প্ৰৱৰ্তি আছে। এইসমূহৰ ভিতৰত বাংলা ভাষাই বিশেষকৈ দক্ষিণে শিলচৰ, হাইলাকান্দি আৰু কৰিমগঞ্জ জিলা আৰু পশ্চিমে ধুবুৰী আৰু কোকৰাঝাৰ জিলাৰ সৰ্বাধিক অংশ আগুৰি আছে। আন এটা ভাৰতীয় আৰ্য ভাষা, নেপালীৰো উত্তৰ অসমৰ কিছু কিছু অংশত প্ৰচলন আছে।

ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰপাৰে ভূটান আৰু অৰুণাচলৰ দক্ষিণফালৰ প্ৰায়বোৰ অংশ এফালে কোকৰাঝাৰ জিলাৰ পৰা আনফালে মঙ্গলদৈ জিলালৈকে (বৰ্তমানৰ বড়োলেণ্ড স্বায়ত্ত্ব শাসিত পৰিষদ এলেকা সামৰি) বৰো ভাষা বিস্তৃত হৈ আছে। সীমামুৰীয়া কেউখন ৰাজ্যৰ দৰে কম-বেছি পৰিমাণে অসমৰ ভৈয়ামৰ আটাইকেইখন জিলা আৰু পাহাৰৰ কাৰ্বি আংলং জিলাতো

বৰো ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী অসমত বৰো ভাষী লোকৰ সংখ্যা অসমীয়া আৰু বাংলাৰ পিছতে সৰ্বাধিক— ১১,৮৪,৫৬৯ জন। আনহাতে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণপাৰে মেঘালয়ৰ উত্তৰাঞ্চল ঘাইকৈ কামৰূপ জিলাৰ পশ্চিম অংশৰ পৰা অসমৰ নামনি অংশত (বৰ্তমানৰ ৰাভা হাছং স্বায়ত্ব শাসিত পৰিষদ অঞ্চল) ৰাভা ভাষী লোকে থূপ খাই আছে। মেঘালয়ৰ গাৰোপাহাৰ, পশ্চিমবঙ্গৰ জলপাইগুৰি, কোচবিহাৰ আৰু অসমৰ কোকৰাঝাৰ আৰু ধুবুৰী জিলাতো ৰাভা ভাষী লোকৰ বসতি আছে। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী অসমত ৰাভা ভাষী লোকৰ সংখ্যা ১,১২,৪২৪ জন। সেইদৰে সুদূৰ পূবে উজনি অসমৰ লক্ষীমপুৰ, ধেমাজি, ডিব্ৰুগড়, শিৱসাগৰ, যোৰহাট, শোণিতপুৰ আৰু দৰং জিলাৰ প্ৰায়বিলাক অংশ বিশেষকৈ মিছিং স্বায়ত্ব শাসিত পৰিষদ এলেকাত মিছিং ভাষী লোকসকল কেন্দ্ৰীভূত হৈ আছে। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী অসমত মুঠতে ৩,৮১,৫৬২ জন মিছিং ভাষী লোক আছে। উজনি অসমৰ মিছিংসকলৰ প্ৰতিবেশী হিচাপে বিশেষকৈ দিবাং নৈক কেন্দ্ৰ কৰি দেউৰীসকলৰ বাসস্থান। ১৯৭১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি অসমত দেউৰী জনসংখ্যা হ'ল ২৩,০৮০ জন কিন্তু দেউৰী ভাষী হ'ল মাত্ৰ ৯,০৯২ জন। অৱশ্যে ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়লৰ তথ্যমতে দেউৰী ভাষী লোকৰ সংখ্যা কিছু বাঢ়ি ১৫,৯৫৫ জন হৈছেগৈ।

মধ্য অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণপাৰে নগাওঁ, মৰিগাঁও, কামৰূপৰ দক্ষিণ পূব অঞ্চল, কাৰ্বি আংলং জিলা আদি মেঘালয়ৰ দাঁতি-কাষৰীয়া অঞ্চলে তিৱাসকলৰ আদিভূমি; যি বৰ্তমান লালুং স্বায়ত্ব শাসিত অঞ্চল হিচাপে চিহ্নিত হৈছে। ধেমাজি জিলাৰ ১৮খন বৃহৎ গাওঁকে সামৰি সমতলবাসী তিৱাসকলৰ মাজত বৰ্তমান তিৱা ভাষা অনাদৃত; যদিও পাহাৰবাসী তিৱাসকলৰ মাজত এই ভাষা এটিয়াও সমাদৃত ১৯৯১ চনৰ লোক-পিয়ল অনুযায়ী অসমত তিৱা ভাষা-ভাষী মুঠ জনসংখ্যা — ৩২,৬৩৩ জন। তিৱাসকলৰ প্ৰতিবেশী হিচাপে মধ্য অসমৰ ভৈয়ামৰ জিলাসমূহত কিছুসংখ্যক কাৰ্বি জনগোষ্ঠীৰ বসতি পোৱা যায় যদিও কাৰ্বি আংলং জিলাতহে ঘাইকৈ কাৰ্বি ভাষী লোক থূপ খাই আছে। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী এওঁলোকৰ সংখ্যা ৩,৫৫,০৩২ জন। কাৰ্বিসকলৰ প্ৰতিবেশী হিচাপে অসমৰ উত্তৰ কাছাৰ, কাছাৰ, কাৰ্বিআংলং আৰু নগাঁওৰ বিভিন্ন স্থানত আৰু নগালেণ্ড আৰু মণিপুৰৰ সীমামূৰীয়া অঞ্চলত দিমাছা ভাষা-ভাষী লোকসকলৰ বসতি পোৱা যায়। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়লৰ তথ্য মতে অসমত এই ভাষা-ভাষী লোকৰ সংখ্যা ৮৪,৬৫৪ জন।

অসমত প্ৰচলিত জনজাতীয় (তিব্বত-বৰ্মীয় মূলৰ) ভাষাৰ ভিতৰত এইকেইটাই প্ৰধান। অৱশ্যে কম-বেছি পৰিমাণে সীমামূৰীয়া ৰাজ্যত প্ৰচলিত জনজাতীয় ভাষাবিলাকৰো অসমৰ কোনো কোনো অঞ্চলত প্ৰচলন নথকা নহয়। তেনে ভাষাসমূহৰ ভিতৰত গাৰো অন্যতম। মেঘালয়ৰ গাৰোপাহাৰ অঞ্চলতে কেন্দ্ৰীভূত যদিও নামনি অসমৰ ৰাভাৰ প্ৰতিবেশী হিচাপে আৰু কাৰ্বি আংলঙতো গাৰো ভাষী লোকৰ বসতি আছে। অসমত গাৰোভাষী লোকৰ সংখ্যা— ১,১৪,৭৭৯ জন (১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী)। মেঘালয়ৰ অন্যতম জনজাতীয় তিব্বত-বৰ্মীয় মূলৰ বড়ো শাখাৰ কোচ ভাষাৰো অৱস্থিতি অসমত পোৱা গৈছে। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী এই সংখ্যা ৭,২০৫ জন। ত্ৰিপুৰাৰ সহযোগী ৰাজ্যিক ভাষা হিচাপে স্বীকৃত তিনিলাখৰো অধিকসংখ্যক জনগোষ্ঠীৰ ভাষা ককবৰকৰো, অসমৰ কাছাৰ জিলাত প্ৰচলন আছে। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী অসমত এই ভাষা-ভাষীৰ সংখ্যা ১২,৯৬৫ জন। অসমৰ কাৰ্বি আংলং, উত্তৰ কাছাৰ আৰু অবিভক্ত কাছাৰত তিব্বত-বৰ্মীয় কুকি-চীন শাখাৰ প্ৰায় আটাইকেইটা ভাষাৰে প্ৰচলন আছে। সেইসমূহৰ ভিতৰত মণিপুৰী/মেইথেই (১,২৬,৯৮৭), দ্ৰাৱ (১৯,০৫৪),

কুকি (১৫,২০৯), খাদো (৩,৭১৪), ৰাইফেই (৫১৯), পাইতে (১১৪), মিজো/লুচাই (২,৭১৯), হালাম (৩,৯৭৮), গাংতে (৭৮), মাও (১৪) ইত্যাদিয়ে প্ৰধান। সেইদৰে নগা শাখাৰ প্ৰায়কেইটা ভাষাৰে কম-বেছি পৰিমাণে নগালেণ্ডৰ সীমামূৰীয়া জিলা কেইখনত প্ৰচলন আছে। ইয়াৰে উল্লেখযোগ্য হ'ল— ছেমা (১৩,৮৩৬), জেমি (১১,৫৪১), ৰেংমা (৪,৬৭৯), টাংচা (২,৫১৫), য়িমচুংগ্ৰে (১,৩৪৭), লোথা (১,৩২৬), কাবুই (৯৪৬), আও (৮৫৬), আংগামী (৭৪), নক্টে (৩৪১), টাংখুল (১১১), ৰাংগে (২৬), কন্যাক (৭), চাখেছাং (৩) ইত্যাদি। সেইদৰে অৰুণাচলৰ সীমামূৰীয়া জিলা কেইখনত তিব্বতীয় হিমালয়ী আৰু উত্তৰ অসম শাখা মূলৰ দুই-এটা ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। সেইসমূহৰ ভিতৰত — তিব্বতীয় (৬১৯), ভূটীয়া (১০৮), লিম্বু (৬১৯), লেপচা (২), শ্বেৰ্পা (৪৭), মনপা (২৪), আদি (২,৩১৬), নিছি/ডফলা (১,৪৫০), মিছিমি (২) ইত্যাদিয়ে প্ৰধান।

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা পৰিয়ালৰ উপৰিও অসমত আৰু দুটি পৰিয়ালৰ ভাষা প্ৰাচীন কালৰে প্ৰচলিত আছে। সেই দুটা হ'ল অষ্ট্ৰ'-এছিয়াটিক আৰু শ্যাম-চীনেয়। শ্যাম-চীনেয় পৰিয়ালৰ ভাষাসমূহ উজনি অসমৰ অৰুণাচল আৰু নগালেণ্ডৰ সীমামূৰীয়া অঞ্চলত স্বল্পসংখ্যক লোকৰ মাজতে সীমাবদ্ধ বুলিব পাৰি। এই মূলৰ বৃহত্তম ৰাজকীয় ফৈদ আহোম সকলৰ মাজত বৰ্তমান এই ভাষা অপ্ৰচলিত। অসমত বসবাস কৰা অকল টাই ফাকে, টাই তুৰুং, টাই আইতন, টাই খাময়াং আৰু টাই খামতি সকলৰ মাজতহে এই ভাষা সংৰক্ষিত হৈ আছে।

আনহাতে চাহশ্ৰমিক হিচাপে আগমন ঘটা আৰু পৰৱৰ্তী কালত অসমৰ চাহ-বাগিছাসমূহৰ ওচৰে-পাজৰে পতিত মাটিত স্থায়ীভাৱে বসবাস কৰা বেছিভাগ লোকেই অষ্ট্ৰিক মূলৰ কোল-মুণ্ডা ভাষা-ভাষী। অসমত এই শ্ৰেণীৰ লোকৰ সংখ্যা কিন্তু নিচেই সামান্য নহয়। উদাহৰণ — চাওতালী (১,৩৫,৯০৫), মুণ্ডা (৭৫,৪২০), মুণ্ডাৰি (১৪,২২৩), কুৰুখ/ওৰাং (৫৪,২০২), খৰিয়া (৫,৯৫৫), শৰৰ (২,৯২৭), ভূমিজ (৮৭১), হো (৬৭৯), কোড়া (৭৩), ভীলি (১৩৭), কিছান (১,১৩৬) ইত্যাদি। সেইদৰে মেঘালয়ৰ খাচী আৰু জয়ন্তীয়া পাহাৰতে কেন্দ্ৰীভূত খাচী, জয়ন্তীয়া আদি মোন-খম্বৈৰ মূলীয় ভাষা-ভাষী লোকৰ বসতিও ইয়াৰ সীমামূৰীয়া অঞ্চলত পোৱা যায়। এই সংখ্যা ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী ২৯,৩৮৪ জন।

অসমত ব্যৱসায়-বাণিজ্য, কৃষি-উদ্যোগ, শিক্ষা-প্ৰশাসন ইত্যাদিত নিয়োজিত ভাৰতৰ তথা ভাৰতৰ চৌকাষে থকা ৰাষ্ট্ৰৰ পৰা বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন ভাষা-ভাষী লোকৰ আগমন প্ৰাক-স্বাধীনতা কালৰ পৰা বৰ্তমানলৈকে নিৰৱচ্ছিন্ন গতিৰে হৈয়ে আছে। এওঁলোকৰ বেছিভাগৰে নগৰীয়া অঞ্চলতে বসতিস্থল। অতি কমসংখ্যক লোকেহে চৰ-চাপৰি বা পাহাৰীয়া খাচ মাটিত ভোগ দখল কৰি আছে। এওঁলোকৰ ভিতৰত আৰ্যমূলীয় ভাষা-ভাষীৰ সংখ্যাই সৰ্বাধিক। তলত অসমত প্ৰচলিত আৰ্যমূলীয় ভাষাসমূহৰ জনসংখ্যাৰ ক্ৰমাৎক্ৰমিত একাদিক্ৰমে উল্লেখ কৰা হ'ল। বাংলা - ৪৮,৫৬,৫৩২ জন, হিন্দী/হিন্দুস্তানী - ১০,৩৫,৪৭৪ জন, নেপালী - ৪,৩২,৫১৯ জন, উৰিয়া - ১,৪০,৭৮২ জন, বিষ্ণুপুৰীয়া - ৩৯,৩৭০ জন, পাঞ্জাবী - ১৪,২৮৯ জন, গুজৰাটী - ৫,৪৮৪ জন, উৰ্দু - ৩,৯৩৫ জন, মাৰাঠী - ১,৫৩৩ জন, সিন্ধী - ৮৫২ জন, কোঙ্কনী - ৬০৯ জন, ডোগ্ৰি - ১৩২ জন। সেইদৰে অসমত দ্ৰাবিড় মূলৰ প্ৰায়কেইটা ভাষাৰে প্ৰচলন আছে। যেনে — তেলেগু - ২২,৮১৬ জন, মালয়ালম - ৩,৫৭৫ জন, গোণ্ডী - ২,৯৭১ জন, তামিল - ১,৭৭০ জন, কানাড়া - ৫৬৫ জন, কোয়া - ৩৩৩ জন, পাৰ্জি - ২৬৬ জন, কোঙ্ক - ১৬৮ জন, কোণ্ডা - ৯৭ জন, কোড়গু - ১ জন ইত্যাদি। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়লত অসমত

আৰবী (৪৯৭ জন), ইংৰাজী (৪৬১ জন) আৰু সংস্কৃত (৭ জন) এই তিনিটা শাস্ত্ৰীয় ভাষাক মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰা লোকো পোৱা গৈছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমত কি কি ভাষাগোষ্ঠীৰ কি কি ভাষাৰ প্ৰচলন আছে? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....
.....
.....
.....
.....

১.৪ অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ আৰু বিস্তৃতি

অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰচলন কেৱল অসম প্ৰদেশতে সীমাবদ্ধ নহয়। তাহানিৰ বৰ অসম অৰ্থাৎ সদৌ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলতে এই ভাষাৰ প্ৰচলন অতীতৰ পৰাই আছিল বুলি কোৱাৰ যথেষ্ট থল আছে। অসমীয়া ভাষাই বৰ্তমানৰ ৰূপ লোৱাৰ (শিৱসাগৰৰ ৰংপুৰকেন্দ্ৰিক মান্য অসমীয়া ৰূপ) আগৰ ৰূপ অৰ্থাৎ প্ৰত্ন অসমীয়া ৰূপ (লিখিত) আৰু কথিত পৰ্যায়ত থকা লৌকিক ৰূপ (কামৰূপী বা সৌমাৰ প্ৰাকৃত) বা বিভিন্ন থলুৱা ভাষা-ভাষীৰ মুখত সংযোগী ভাষাৰ ৰূপ লোৱা চলতি অসমীয়াৰ ৰূপ, পশ্চিমে কৰতোয়াৰ পৰা পূৱে তীৰ্থক্ষেত্ৰ দিক্ৰবাসিনী অৰ্থাৎ দিক্ৰংলৈকে আৰু উত্তৰে নেপালৰ কঞ্জগিৰি অৰ্থাৎ কাঞ্চনজংঘাৰ পৰা দক্ষিণে সাগৰতীৰলৈকে — এই ভূখণ্ডতে উদ্ভৱ, বিকাশ আৰু সমৃদ্ধি ঘটিছিল বুলি বিভিন্ন পণ্ডিতে মত প্ৰকাশ কৰি গৈছে।

অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, বিকাশ আৰু সমৃদ্ধি সম্পৰ্কত ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে গ্ৰীয়েৰছন, ড° চেটাৰ্জী আৰু ড° কাকতি আদি ভিন্ ভিন্ পণ্ডিতৰ যুক্তি চালি-জাৰি চাই এনেদৰে মন্তব্য দিছে “অসমীয়া ভাষাটোকে সচৰাচৰ মাগধী অপভ্ৰংশৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা বুলি কৈ অহা হৈছে। ড° বাণীকান্ত কাকতিয়ে লেখিছে : অসমীয়া ভাষাটো বঙলা ভাষাৰ পৰা ওলোৱা নাই নাইবা ই বঙলা ভাষাৰ এটা মৃত্যুমুখী উপভাষাও নহয়। অসমীয়া ভাষাটো বঙলাৰে সৈতে সম্পৰ্ক থকা এটা সুকীয়া ভাষা। বঙলা আৰু অসমীয়া দুয়োটা ভাষাই এক মান্য মাগধী অপভ্ৰংশৰ উপভাষা। এনে উক্তিৰ দ্বাৰা অসমীয়া ভাষাটোৰ জন্ম-কাল দশম শতিকাৰ পাছৰ বুলি ধাৰণা হোৱাটো স্বাভাৱিক। অসমীয়া ভাষাৰ ইতিহাসে কিন্তু এই কথাটোৰ সমৰ্থন নজনায়। অসমীয়া ভাষাটো মূলতঃ মগধীয় ভাষা। মগধ-বিদেশ অঞ্চলৰ পৰা আহি উদ্ভৱ-বঙ্গৰ মাজেদি আৰ্য-ভাষাই প্ৰাচীন কামৰূপত প্ৰৱেশ কৰে আৰু সপ্তম শতিকামানৰে পৰা অসমৰ - সুকীয়া ভাষাৰূপে গঢ় লয়। পণ্ডিতসকলে ইয়াক ‘কামৰূপী প্ৰাকৃত’ নামেৰে অভিহিত কৰিছে (ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ)। কামৰূপী প্ৰাকৃতৰ অস্তিত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পৰা ধৰণৰ সামগ্ৰী নাথাকিলেও প্ৰাচীন অসম আৰু অসমীয়াৰ বিষয়ে চিন্তা-চৰ্চা কৰা জাতীয় ভাৱাপন্ন পণ্ডিতসকলৰ আটোয়ে কামৰূপী প্ৰাকৃতৰ ধাৰণা স্বীকাৰ কৰি গৈছে। তেওঁলোকে কামৰূপী প্ৰাকৃতৰ ধাৰণা স্বীকাৰ কৰাৰ লগে লগে কামৰূপী প্ৰাকৃতৰ বিস্তৃতিৰ কথাও স্বীকাৰ কৰিছে। “খৃষ্টীয় পঞ্চম বা ষষ্ঠ শতিকাৰ পৰা দ্বাদশ শতিকালৈ ৰাজত্ব কৰা কামৰূপৰ ৰজাসকলৰ তামৰ ফলিবোৰ”-ত যি এটা স্থানীয় ভাষাৰ চাপ পৰিছে আৰু পৃষ্ঠপোষক

ৰজা আৰু ৰাজ্যৰ উল্লেখ পোৱা গৈছে তাৰ ভিত্তিত “কামৰূপী ভাষাটো মূলতঃ পূৰ্ব-মৈথিলীৰ এটা ৰূপ। এই ভাষাটো নিশ্চয় গোটেই ৰাজ্য জুৰি কথিত আৰ্য-ভাষা আছিল। তেতিয়া গোটেই অসম-উপত্যকা আৰু উত্তৰ-বঙ্গৰ উপৰি বিহাৰৰ পুৰ্ণেয়া জিলাও এই ৰাজ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত আছিল” (Kaliram Medhi: *Early History of Assam*) —এইবুলি ধাৰণা জন্মে।

অসমীয়া ভাষাৰ বীজ নামনি অসমতহে (পুৰণি কামৰূপ) ৰোপিত হৈছিল। এই সন্দৰ্ভত ড° কাকতি প্ৰমুখ্যে ভালেকেইগৰাকী পণ্ডিতে ঐতিহাসিক আৰু ভাষাতাত্ত্বিক যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰিছে। নামনি অসমত প্ৰচলিত ৰাজবংশী বা দেশী ভাষাই ইফালে ‘উত্তৰ-পূব বঙলা উপভাষা’ৰ সৈতে আৰু আনফালে নামনি অসমৰ উপভাষাৰ (কামৰূপী আৰু গোৱালপাৰাৰ) সৈতে সমতা স্থাপন কৰি আছে য’ত ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে কামৰূপী প্ৰাকৃতৰ প্ৰথম প্ৰৱাহৰ নিদৰ্শন স্পষ্ট বুলি দেখুৱাইছে। “অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰধান সূঁতিটো পশ্চিম ফালৰ পৰা বোৱা আৰ্য-সূঁতি। অসমীয়াৰ প্ৰধান সূঁতিটো আৰ্য-ভাষাৰ সূঁতি বুলি কোৱাৰ আন এটা কাৰণ এয়ে যে ইয়াত ব্যৱহাৰ হোৱা বেছিভাগ শব্দ প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য-ভাষাৰ পৰা ধৰনিৰ কিছু সলনি ঘটি নাইবা প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য-ভাষাৰ পৰা মধ্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ মাজেদি বিকশিত হৈ হোৱা অৰ্ধ তৎসম আৰু তদ্ভৱ শব্দ” (ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ)।

ড° চেটাৰ্জীয়ে ‘কিৰাত-জনকৃতি’ নামৰ গ্ৰন্থখনত উল্লেখ কৰিছে যে খৃষ্ট জন্মৰ সম-সাময়িক কালৰ পৰা দশম-দ্বাদশ শতিকাৰ ভিতৰত প্ৰায়বোৰ জনজাতীয় ৰাজবংশই আৰ্যভাষী হিন্দুসকলৰ প্ৰতি আনুগত্য প্ৰকাশ কৰি হিন্দুকৃত ইন্দো-মঙ্গোলীয় (Hinduised Indo-Mongoloids) হিচাপে ভাৰতীয় আৰ্য ভাষা-সাহিত্যৰ সমৃদ্ধিৰ হকে পৃষ্ঠপোষকতা প্ৰদান কৰিছিল। বহুত জনজাতীয় লোকে হিন্দুলৈ ধৰ্মাস্তৰিত হৈছিল আৰু আৰ্যভাষাক মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল। অসমীয়া ভাষাৰ উচ্চাৰণশৈলীত তিব্বত-বৰ্মীয় (বৰো) প্ৰভাৱৰ প্ৰাবল্য দেখি ড° চেটাৰ্জীয়ে হাজাৰ হাজাৰ বছৰ আগতে নিজৰ ভাষাৰে চহকী ইন্দো-মঙ্গোলয়ড লোকে ভাৰতীয় আৰ্য অসমীয়া গ্ৰহণ কৰোঁতে এনেধৰণৰ উচ্চাৰণ ৰীতিৰ প্ৰয়োগ হৈছিল বুলি অসমীয়া ভাষাৰ সৈতে ইন্দো-মঙ্গোলয়ডসকলৰ সম্বন্ধ যে উদ্ভৱকালৰ এই কথাটো মানি লৈছে।

অসমীয়া ভাষাৰ সুকীয়া ৰূপ গ্ৰহণত থলুৱা জনজাতীয় আৰ্য-ভিন্ন ভাষাৰ অৱদান নিশ্চিতভাৱে আছে। এই সম্পৰ্কে প্ৰায়বিলাক পণ্ডিতে একমত। ড° কাকতিয়ে *Assamese: Its Fomation and Developement* গ্ৰন্থত এই সন্দৰ্ভত উল্লেখযোগ্য মন্তব্য দিছে — “Bodo influence may also be assumed in the case of the As forms All the three poets quoted above have mentioned as their patrons some Hinduised Bodo kings. The influence of the court as a passing phase on contemporary idioms will perhaps explain the E. As. forms.” বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ দৰে ভাৰতীয় আৰ্য-মূলীয় অসমীয়া ভাষাৰ গঠনতো ইন্দো-মঙ্গোলয়ড (কিৰাত) সকলৰ অৱদান যথেষ্ট সবল এই বিষয়ে ড° চেটাৰ্জীৰ দৰে বিদগ্ধ পণ্ডিতেও মুক্ত কণ্ঠে স্বীকাৰ কৰি গৈছে। “Excepting the members of a few of the higher castes from the west (and these are as much mixed Austric-Dravidian-Arya as many), the masses of the people are Indo-Mongoloid with some Austric and Dravidian substratum In the development of the Aryan Assamese language (as much as of Khas-Kura or Gorkhali and to some extent of Bengali, particularly in its eastern dialects), the influence of the Bodo and Naga as

well as the late Ahom languages is noticed..... Prof. Banikanta Kakati in his valuable work **Assamese, its Formation and Development** (Gauhati, Assam, 1941), has discussed the matter, and has given lists of words and toponyms of Khasi (and other Austric) origin as well as Bodo and Ahom origin in Assamese (pp 32-56)..... At least one syntactical device in Bengali and Assamese was due to Bodo influence, as it has been suggested by the late J.D. Anderson (in the pronounced preference for the conjunctive verb - from : see S. K. Chatterji, **Origin and Development of the Bengali Language**, Calcutta, 1926, p. 1011). A close study of the evolution of Bengali and Assamese syntax, in comparison with Bodo (and Khasi) speeches particularly, is sure to reveal further and surer points of contact between Indo-Aryan and Indo-Mongoloid.”

‘অসমীয়া ভাষাৰ মূল আৰ্যসুঁতিত আন সুঁতিও আহি মিলিছে। এই ক্ষেত্ৰত অসম আৰু অসমৰ ওচৰ-পাজৰৰ ৰাজ্যসমূহৰ প্ৰচলিত অষ্ট্ৰিক আৰু বিশেষভাৱে চীন-তিব্বতীয় ভাষা-পৰিয়ালৰ ভাষাসমূহৰ কথা উল্লেখ কৰিবলগীয়া। অনা-আৰ্য বা জনজাতীয় বা থলুৱা এই ভাষাবোৰৰ প্ৰভাৱত অসমীয়া ভাষাটোৱে এটা সুকীয়া গঢ় লবলৈ সমৰ্থ হৈছে। অসমীয়া ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপ-তত্ত্ব, শব্দ-সম্ভাৱ, অসমৰ ঠাইৰ নাম, নদীৰ নাম আদি সকলো দিশতে এই ভাষাবোৰ প্ৰভাৱ আৰু অৱদান প্ৰচুৰ’ (ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ)।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া ভাষাৰ বীজ নামনি অসমত ৰোপিত হোৱা বুলি কিয় কোৱা হয় ? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

১.৫ অসমীয়াৰ উপভাষা আৰু আঞ্চলিক বা নৃগোষ্ঠীয় ৰূপ

অসমীয়া ভাষাত এতিয়ালৈকে ভৌগোলিক ভাৱে কৰা বিভাজনৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি প্ৰধান চাৰিটা ঔপভাষিক ক্ষেত্ৰ চিনাক্ত কৰা হৈছে। ড° কাকতিয়ে পোন প্ৰথমবাৰ অসমীয়া ভাষাক দুটা প্ৰধান আৰু এটা অপ্ৰধান ভাগত ভগাইছিল। সেয়া পূব অসমৰ বা উজনি অসমৰ উপভাষা (মান্য) আৰু পশ্চিম অসমৰ বা নামনি অসমৰ উপভাষা। নামনি অসমৰ উপভাষাক আকৌ কামৰূপ অঞ্চল আৰু গোৱালপাৰা অঞ্চল (ৰাজবংশী উপভাষাৰ সৈতে সংমিশ্ৰিত) এই দুটা উপবিভাগত ভগাইছিল। প্ৰসঙ্গক্রমে ড° কাকতিয়ে দীৰ্ঘকাল জুৰি একেটা শক্তিশালী ৰাজকীয় আৱেগনিত থকা বাবে উজনিৰ ভাষাত সমৰূপতা পোৱা গ’লেও নামনিৰ ভাষাত এনে সমৰূপতাৰ অভাৱ দেখা যায় বুলি এক গুৰুত্বপূৰ্ণ মন্তব্য দি গৈছিল। এই মন্তব্যৰ ওপৰতে ভেজা দি ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে অসমীয়াৰ অন্যতম উপভাষা কামৰূপীৰ ওপৰত বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন চলায় আৰু ইয়াৰ তিনিটা প্ৰধান অঞ্চলিক উপভাষাৰ ক্ষেত্ৰ আৰু কেবাটাও অপ্ৰধান ক্ষেত্ৰ চিহ্নিত কৰিবলৈ সক্ষম হয়। সেইকেইটা --পশ্চিম বা বৰপেটা অঞ্চল, মধ্য বা

নলবাৰী অঞ্চল আৰু দক্ষিণ বা পলাশবাৰী-ছয়গাঁও অঞ্চল। তেওঁ কামৰূপী উপভাষা-ক্ষেত্ৰৰ ভিতৰতে মঙ্গলদৈ অঞ্চলৰ স্থানীয় উপভাষাকো সামৰি লৈছিল। সেইদৰে বামদিয়া, বামুন্দি, লাহ, শ্ৰীহাটী, শূৰালকুচি অঞ্চলৰ স্থানীয় ৰূপ সম্বন্ধেও উল্লেখ কৰি গৈছে।

সেইদৰে ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে উজনি অসমৰ ভাষাৰে আৰু দুটা উপৰূপ অৰ্থাৎ পূবৰ আৰু মধ্য অসমৰ (গুৱাহাটীৰ পৰা নগাঁওলৈকে) উপভাষা হিচাপে চিহ্নিত কৰিছে। ইতিমধ্যে মধ্য অসমৰ ঔপভাষিক ৰূপ সম্পৰ্কে গৱেষণাও হৈ গৈছে আৰু ই এটা স্বতন্ত্ৰ উপভাষা (dialect) হোৱাৰ মৰ্যাদা লাভ কৰিছে (*Dipankar Moral: Phonology of Assamese Dialect: Cotemporary Standard and Mayong*)।

এই প্ৰধান চাৰিটা ঔপভাষিক ক্ষেত্ৰৰ উপৰিও অসমীয়াত আৰু কেতবোৰ ঔপনিবেশিক বা প্ৰবসুৰা ৰূপ চিনাক্ত কৰা হৈছে। ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, ড° প্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য প্ৰমুখ্যে ভাষাবিদে কাছাৰ অঞ্চলত প্ৰচলিত ভাৰতীয় আৰ্য-ভাষাক কাছাৰীয়া বা দেৱান উপভাষা হিচাপে মৰ্যাদা দিব বিচাৰে। সেইসূত্ৰে সেই অঞ্চলতে প্ৰচলিত বিষুপুৰীয়া বা মায়ং ভাষাক অসমীয়াৰ এটা নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা হিচাপে চিহ্নিত কৰিব পাৰি। ইতিমধ্যে অসমীয়াৰ এনে কিছুমান নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা চিহ্নিত হৈছে। সেইসমূহৰ ভিতৰত ৰাভাসকলৰ মাজত সমাদৃত ৰাভামিজ বা ৰাভা-অসমীয়া, মিছিংসকলৰ মাজত প্ৰচলিত মিছিং-অসমীয়া, দেউৰীসকলৰ মুখে মুখে মুখ বাগৰি অহা দেউৰী-অসমীয়া আৰু আহোম সকলৰ দ্বাৰা কথিত আহোম-অসমীয়া অন্যতম। নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা (Ethnic-dialect) মাত্ৰে বিশেষ জনগোষ্ঠীৰ দ্বাৰা কথিত মাতৃভাষাৰ আধাৰত গঢ় লোৱা ৰূপ অৰ্থাৎ ক্ৰেওলীয়া ৰূপৰ (creolised) হয়। সেই সূত্ৰে নামনি অসম আৰু উত্তৰবঙ্গত প্ৰচলিত ৰাজবংশী বা দেশী ভাষাও নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাৰে নামান্তৰ মাথোন। অসমত এইদৰে সোণোৱাল কছাৰী, তিৱা, হাজং আদি জনগোষ্ঠীৰ মাতৃভাষা, চৰ অঞ্চলৰ মৈমনসিঙীয়া মুছলমানৰ কথিত ভাষা— ভাটীয়া (চৰুৱা), চাহবাগিচাৰ বনুৱাসকলৰ মাজত প্ৰচলিত ভাষা— বাগানীয়া (সাদানী বা সাদৰি) ইত্যাদি একো একোটা নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা। অৱশ্যে অসম-নাগালেণ্ডৰ সীমামূৰীয়া অঞ্চলত প্ৰচলিত নাগামিজ আৰু অসম-অৰুণাচলৰ সীমামূৰীয়া অঞ্চলত প্ৰচলিত নেফামিজ বা অৰুণাচলী ভাষাক নৃগোষ্ঠীয় ভাষাৰ মৰ্যাদা দিব পৰা যায় নে নাযায় সিও এটা বিতৰ্কৰ বিষয়। কিয়নো এই দুটা ভাষা কোনো জনগোষ্ঠীৰে মাতৃভাষা নহয়, ই মাথো হাটে-বজাৰে অৰ্থাৎ ঘৰুৱা পৰিৱেশৰ বাহিৰত ব্যৱহাৰ কৰা (সংযোগী) কৃত্ৰিম ভাষাহে (Pidgin)।

মান্যভাষা : বৃটিছসকলৰ অসম আগমনৰ আগলৈকে যিবোৰ সাহিত্য ৰচিত হৈছিল তাত নামনি অসমৰ কামৰূপী ভাষাই প্ৰাধান্য পাইছিল। চাৰিওগৰাকী প্ৰাক শংকৰী কবি, পাঁচালি কবি, মহাপুৰুষ দুজনাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ভট্টদেৱৰ আৰু অনামী লেখকৰ গুৰুচৰিতৰ ভাষালৈকে কামৰূপী ভাষাই মধ্যযুগৰ সাহিত্যত এদনীয়া আছিল। কিন্তু আমেৰিকান মিছনেৰীসকলে শিৱসাগৰত খোপনি পুতি লৈ সেই অঞ্চলৰ কথিত ভাষাৰে ‘অৰুণোদই’ নামৰ মাহেকীয়া কাকতখন নিয়মীয়াকৈ উলিয়াবলৈ লয়। পৰ্যায়ক্ৰমে এই অঞ্চলৰ ভাষাৰেই ব্যাকৰণ, অভিধান, পাঠ্যপুথি আৰু অন্যান্য সাহিত্যৰাজি ৰচিত হ’বলৈ ধৰে। অসমীয়া নৱজাগৰণৰ প্ৰায়বিলাক কবি-সাহিত্যিকো এই অঞ্চলৰ হোৱা বাবে লাহে লাহে এই অঞ্চলৰ ভাষাই আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত নিগাজীকৈ স্থান অধিকাৰ কৰি পেলালে। শিৱসাগৰ অঞ্চলৰ কথিত ভাষাই ব্যাকৰণৰ নিয়ম মানি চলা বাবে আৰু এই অঞ্চলৰ ভাষাত স্বাভাৱিকতে সাংগীতিক মাধুৰ্যই ফুটি উঠা বাবে অন্যান্য প্ৰান্তৰ উপভাষা-ভাষী শিষ্ট সমাজত (Elite section) ইয়াৰ আদৰণি বাঢ়িবলৈ

ধৰিলে। তেওঁলোকে ৰাজহুৱা ঠাইত পতা আনুষ্ঠানিক কথা-বতৰা বা অচিনাকিৰ সৈতে পতা কথা বতৰাত এই ভাষাৰ ব্যৱহাৰ কৰি গৌৰৱবোধ কৰিবলৈ ধৰিলে। আৰু এইদৰেই উজনি অসমৰ ভাষাই সমূহ অসমৰ বিভিন্ন উপভাষা-ভাষীৰ মাজত মানবিশিষ্ট ভাষা হিচাপে স্বীকৃতি পালে। সম্প্ৰতি স্কুল-কলেজৰ শিক্ষাৰ মাধ্যম হিচাপে আৰু চৰকাৰী ভাষা হিচাপে স্বীকৃত হোৱা হেতুকে বাতৰি কাকত আৰু অনাতাঁৰ কেন্দ্ৰ বা দূৰদৰ্শনতো এই ভাষাৰেই স্বতঃসিদ্ধ প্ৰচলন। সেইবাবেই নামনি অসমৰ উপভাষাৰ চাৰিসীমাত পৰিলেও গুৱাহাটীৰ দৰে বহুভাষিক মহানগৰ এখনত উজনি অসমৰ ভাষাই প্ৰাধান্য পাই আহিছে।

এইটো মনকৰিবলগীয়া যে উজনি অসমৰ কথিত ভাষা আৰু লিখিত মান্য ভাষাৰ মাজত অকণো পাৰ্থক্য নাই। সেইবাবে অসমীয়াৰ মান্য ভাষা বুলিলে শিৱসাগৰ অঞ্চলৰ কথিত ভাষাৰ আধাৰত ঠন ধৰা ভাষাকে বুজিব লাগিব।

সাৰ্বজনীন অসমীয়া : অসমীয়াৰ বিভিন্ন আঞ্চলিক আৰু ঔপনিবেশিক ৰূপসমূহৰ লগতে নৃগোষ্ঠীয় ৰূপৰ স্বকীয়তা বৰ্তি থকা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত একধৰণৰ উমৈহতীয়া ভাৱ-বিনিময় কৰিব পৰা সৰ্ববৰ্হী সাৰ্বজনীন ভাষাৰ (Lingua franca) প্ৰয়োজনীয়তা নুই কৰিব নোৱাৰি। তেনে প্ৰয়োজনীয়তা একমাত্ৰ অসমীয়া ভাষাইহে পূৰণ কৰিব পৰাৰ দক্ষতা আছে। কিয়নো “অষ্ট্ৰিক গোষ্ঠীৰ অষ্ট্ৰ-এচিয়াটিক আৰু চীন-তিব্বতীয় ভাষা-পৰিয়ালৰ ভালেমান সৰু-ডাঙৰ ক্ষেত্ৰত কথিত ভাষাৰ মাজত সহ-অৱস্থান কৰি উমলি-জামলি অসমীয়া ভাষাটোৱে আজি প্ৰায় সহস্ৰ বৰ্ষ ধৰি বিকাশৰ পথত অগ্ৰসৰ হৈছে। ফলত ভাষাবিলাকৰ মাজত সমাজত আদান-প্ৰদান ঘটিছে, ভাষা-ভাষীসকলৰ সাংস্কৃতিক বিষয়তো গুৰুত্বপূৰ্ণ সংমিশ্ৰণ ঘটিছে। ভাৰতৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ দুৱাৰমুখ গুৱাহাটী চহৰ আৰু আহ-যাহ কৰিবলৈকো পথ বুলিবলৈ একেটাই, অসমখন দীঘে দীঘে নাইবা পথালিকৈয়ে চেৰাই নগ'লেই নহয়, তাতে অসমীয়া ভাষাটোৱো আনবোৰ ভাষাৰ দৰে বহুলাংশে সৰল, আকৌ ভালেমান কথাত উদাৰ। ফলত জনজাতীয় কিস্মা পাহাৰ অঞ্চলৰ ভাষা-ভাষীসকলেও নিজৰ প্ৰয়োজনতে ভাষাটো জানিবলৈ অসুবিধা নাপায়। এইবোৰ ভাষাৰ উপাদানো ভাষাটোত আছে। সাতে-পাঁচে লগ লাগি অসমীয়া ভাষাটো এই বৃহৎ পূৰ্বাঞ্চলৰেই আচলতে এটা শক্তিশালী সংযোগী ভাষাৰ মৰ্যাদা লাভ কৰিছে” (ড° সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ গোস্বামী : অসমীয়া ভাষাত অষ্ট্ৰিকৰ অৱদান)।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) অসমীয়া ভাষাৰ নৃগোষ্ঠীয় ৰূপ মানে কি ? (৪৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

২) সাৰ্বজনীন অসমীয়া ভাষা বুলিলে কি বুজা যায় ? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

১.৫.১ অসমৰ নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা

আগতে আলোচনা কৰি অহা হৈছে যে অসমীয়া ভাষা অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীসমূহৰ মাজত সাৰ্বজনীন ভাষাৰূপে স্বীকৃতি লাভ কৰিছে। প্ৰত্যেক জনগোষ্ঠীৰে নিজস্ব ভাষা আছে যদিও অন্যান্য জনগোষ্ঠীসমূহৰ লগত সততে অসমীয়া ভাষাৰেহে মনৰ ভাব আদান-প্ৰদান কৰে। তেওঁলোকে ব্যবহাৰ কৰা অসমীয়া ভাষাত তেওঁলোকৰ নিজস্ব ভাষাৰ বৈশিষ্ট্য বিশেষকৈ কখনভংগীয়ে বিশেষ প্ৰভাৱ পেলালে। ফলত প্ৰত্যেক জনগোষ্ঠীৰ কথিত অসমীয়া ভাষাটো বিশেষ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ হৈ পৰিল। অসমৰ কেইটামান প্ৰধান নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাৰ বিষয়ে তলত আলোচনা কৰা হ'ল -

ৰাজবংশী (দেশী) ভাষা :

অসমৰ দক্ষিণ পশ্চিম, পশ্চিমবঙ্গৰ উত্তৰ-পূব আৰু বাংলাদেশৰ উত্তৰ-পূব দিশ সামৰি বসবাস কৰি অহা ৰাজবংশী অৰ্থাৎ কোচ-ক্ষত্ৰীয় ৰাজবংশীসকলৰ কথিত ভাষাৰ নামেই 'ৰাজবংশী'। স্থানীয় লোকে নিজকে 'দেশী মানষি' বুলি চিনাকি দিয়ে আৰু সেইসূত্ৰে তেওঁলোকৰ কথিত ভাষা 'দেশী ভাষা'। পণ্ডিতসকলে এই ভাষাটোৰ বিস্তৃতিলৈ চাই বাংলাৰ উত্তৰ বাংলা নতুবা অসমীয়াৰ গোৱালপৰীয়া উপভাষা হিচাপে ইয়াক অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে যদিও ব্যুৎপত্তিৰ ফালৰ পৰা ই এটা নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাহে (Ethnic dialect)। কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ দিনলৈকে পূৰ্ণ বিকশিত হোৱা এই ভাষাই সাহিত্যৰ ভাষা হিচাপেও স্বীকৃতি লাভ কৰিছিল আৰু কোচবিহাৰ অঞ্চলৰ সমূহ জনসাধাৰণে (জাতি-ধৰ্ম-বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে) ইয়াক গ্ৰহণ কৰিছিল। প্ৰাচীন অসমীয়া কবিসকলে এইভাষাতে কাব্য-চৰ্চা কৰিছিল আৰু সেইসূত্ৰে শ্ৰীকৃষ্ণ কীৰ্তন বা মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণ এই ভাষাৰ প্ৰাচীন নিদৰ্শন হিচাপে ল'ব পাৰি।

কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠী মূলতঃ মংগোলীয় ফৈদৰ তিব্বত-বৰ্মী ভাষা-ভাষী লোকেই আছিল। কৃষিজীৱী বৰো বা ৰাভাসকলৰ পূৰ্বপুৰুষে পৰ্বতীয়া স্থানৰ পৰা নামি আহি সমতল ভূমিত বসবাস কৰাৰ পিছৰে পৰা চৌপাশে থকা আৰ্যমূলীয় জনগোষ্ঠীসকলৰ সঘন সান্নিধ্যলৈ আহি নিজৰ কৌলিক ধৰ্ম আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা বিসৰ্জন দি হিন্দুধৰ্মত দীক্ষিত হোৱাৰ লগে লগে আৰ্যভাষা (খুৰ সন্তৰ মাগধী অপভ্ৰংশৰ কামৰূপী ৰূপ) গ্ৰহণ কৰি গৌৰৱ বোধ কৰিছিল আৰু কালক্ৰমে চিকনাঝাৰৰ হাৰিয়া মণ্ডলৰ অধঃস্তন বিশু বা বিশ্বসিংহৰ অভ্যুদয়ৰ লগে লগে এইশ্ৰেণীৰ লোক ৰাজবংশী বা ক্ষত্ৰীয় কুললৈ উত্তৰণ ঘটিছিল বুলি সমকালীন জনশ্ৰুতি, বুৰঞ্জী আৰু অন্যান্য সমাজ-সাংস্কৃতিক সমলৰাজিয়ে সাক্ষ্য বহন কৰে।

ৰাজবংশী বা দেশীভাষাক আঞ্চলিক উপভাষা (Regional dialect) বোলাতকৈ নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা বোলাহে অধিক যুক্তিসংগত। কিয়নো অবিভক্ত গোৱালপাৰা আৰু উত্তৰবঙ্গ সামৰি সুবিস্তৃত এই উপভাষাৰ ৰূপ এক ঠেক গণ্ডিত (গোৱালপৰীয়া বা পশ্চিম অসমৰ উপভাষা) আৱদ্ধ কৰা যিমান টান তাতকৈ টান অবিভক্ত গোৱালপাৰা অঞ্চলৰ চাৰিও প্ৰান্তে ইয়াৰ সমৰূপত প্ৰয়োগ আছে বুলি দেখুৱাটো। অবিভক্ত গোৱালপাৰাৰ পূব আৰু পশ্চিমে বা উত্তৰ আৰু দক্ষিণে যেনেকৈ বিভিন্ন স্থানীয় উপভাষিক ৰূপৰ প্ৰয়োগ আছে (ঘুল্লীয়া, নামদানীয়া, হাব্ৰাঘাটীয়া, বাৰহাজাৰীয়া আদি) তেনেকৈ একেটা অঞ্চলতে বিভিন্ন সম্প্ৰদায়কেन्द्रিক উপভাষিক ৰূপৰো প্ৰয়োগ আছে (ভাটীয়া বা চৰুৱা, বাউসীয়া, উজানীয়া, হাজং বা ঝাৰুৱা, ৰাভামিজ আদি)। সেয়েহে গোৱালপৰীয়া উপভাষা মানেই ৰাজবংশী নহয়; কিন্তু গোৱালপাৰা

অঞ্চলত প্ৰচলিত অসমীয়াৰ স্থানীয় উপভাষিক ৰূপ সমূহৰ সৈতে ৰাজবংশী ভাষাৰ অতি ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছে। আনকি উত্তৰবঙ্গ অঞ্চলত প্ৰচলিত ৰাজবংশী উপভাষাত পশ্চিম-অসমৰ গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ দৰে কামৰূপী উপভাষাৰো বহুক্ষেত্ৰত সাদৃশ্য ৰক্ষিত হৈছে (ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : *অসমীয়া ভাষা আৰু উপভাষা*)। অন্যান্য গোৱালপৰীয়া শব্দৰ দৰে ৰাজবংশী শব্দৰো এক চতুৰ্থাংশ সমগোত্ৰীয় জনজাতীয় (তিব্বত-বৰ্মীয়) মূলৰ শব্দ হোৱাটোৱে স্বাভাৱিক।

ৰাজবংশী উপভাষা যে বাংলাতকৈ অসমীয়াৰহে অতি ওচৰৰ এই সম্পৰ্কে ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, ড° বীৰেন্দ্ৰনাথ দত্ত প্ৰমুখ্যে ভাষাবিদ, লোকসংস্কৃতিবিদসকলে যুক্তিনিষ্ঠভাৱে ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে। ধ্বনিতত্ত্বৰ বাহিৰে স্ত্ৰীবাচক -ঈ/-নী প্ৰত্যয়, বহু বচনাত্মক -গিলা প্ৰত্যয়, সৰ্বনামৰ ৰূপ কিছুমান, নিৰ্দিষ্টতাবাচক -খান প্ৰত্যয়, নাস্ত্যার্থক ৰূপাংশৰ ক্ৰিয়াৰ আগত ব্যৱহাৰ, তুমুনন্ত -ইবাৰ প্ৰত্যয়, শব্দ-বিভক্তিৰ সংযোগত ব্যঞ্জনান্ত প্ৰাকৃতিৰ তিৰ্যক ওকাৰান্ত ৰূপ, শব্দ-বিভক্তি, পৰসৰ্গৰ ব্যৱহাৰ, বাক্য-বিন্যাস, ক্ৰিয়া-বিভক্তি, প্ৰবাদ-বচন আদিৰ সাদৃশ্যলৈ চাই আন কোনেও ৰাজবংশীক অসমীয়াৰ বাহিৰে আন বেলেগ ভাষাৰ উপভাষা হিচাপে যুক্তিসংগতভাৱে দেখুৱাব নোৱাৰে। অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশত নামনি অসমৰ অন্যতম প্ৰাচীন আৰু জনপ্ৰিয় নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা হিচাপে ৰাজবংশীৰ ভূমিকা অনস্বীকাৰ্য।

মংগোলীয় নৃগোষ্ঠীসম্ভূত আৰু আৰ্যীভূত তিব্বত-বৰ্মীয় বিশেষ ভাষাগোষ্ঠীৰ মাতৃভাষাৰ স্থান অধিকাৰ কৰা অসমীয়াৰ অন্যতম ক্ৰেওলীয় ৰূপ (Creolized Assamese) হিচাপে ৰাজবংশীত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদানৰ প্ৰাচুৰ্য মনকৰিবলগীয়া। ধ্বনি, ৰূপ আৰু শব্দ এই সকলো দিশতে ৰাজবংশীত তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰভাৱ পৰিদৃষ্ট হয়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) ৰাজবংশী উপভাষা আঞ্চলিক উপভাষা নে নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

২) ৰাজবংশী উপভাষা কি কি বৈশিষ্ট্যৰ বাবে বাংলা ভাষাতকৈ অসমীয়া ভাষাৰ বেছি ওচৰচপা? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

হাজংসকলৰ ভাষা :

ভাষাতাত্ত্বিক শ্ৰেণীবিভাজনত হাজং ভাষা সম্বন্ধে Linguistic Survey of India আদি গ্ৰন্থ নিমাত যদিও নৃতাত্ত্বিক আৰু সমাজতাত্ত্বিক দিশত হাজং জনগোষ্ঠী যে - তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ মংগোলীয় মূলৰ লোক আছিল এইটো নিসন্দেহ। ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীয়ে “কিৰাত জন কৃতি”ত দক্ষিণ গাৰোপাহাৰৰ উত্তৰ মৈমনসিং অঞ্চলত বিস্তৃতি লাভ কৰা বড়োমূলীয় জাতি বুলি অভিহিত কৰিছে আৰু তেওঁলোকক Semi Bengalised Haijong Tribe বুলি আখ্যা দিছে। আনকি তেখেতৰ গৱেষণা গ্ৰন্থত হাজংসকলে কোৱা ভাষাক বাংলা ভাষাৰ এটা স্থানীয় উপভাষা Western vanga বা মৈমনসিং উপভাষা হিচাপে উল্লেখ কৰিছে। ড° কাকতিয়ে অসমীয়াৰ আৰ্যভিন্ন উপাদান শীৰ্ষক আলোচনাত এই ভাষাটো উত্থাপন কৰিছে আৰু প্ৰকাৰান্তৰে এই ভাষাটো Haijong sub-dialect of Bengali হৈও অত-তত তিব্বত-বৰ্মীয় জতুৱা ঠাঁচ-খণ্ডবাক্যৰ বেহ থকা জনজাতীয় ভাষাৰ ৰূপেৰে পৰিপুষ্ট বুলি অভিমত ব্যক্ত কৰিছে। তেওঁ হাজং ভাষা আৰু নব্য হিন্দুভূত বড়ো ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতা পোৱা প্ৰাকশংকৰী যুগৰ তিনিওগৰাকী অসমীয়া কবিৰ কাব্যৰ ভাষাৰ মাজত বহুক্ষেত্ৰত সাদৃশ্য বিচাৰি পাইছে। তাৰ ভিতৰত অতীতকালীন কৃদন্ত -বা প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ দুয়োটা ভাষাতে ব্যতিক্ৰমহীন ভাৱে আছে বুলি দেখুৱাইছে। ইয়াৰোপৰি দূৰৱৰ্তী নিৰ্দেশক সৰ্বনামৰ উপস্থিতি, দ্বিতীয় পুৰুষ তুচ্ছার্থত তোৰ-গো আদিত -গো স্বার্থিক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ -ৰা/ডা আদি নিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ, -মি -মিনি আদি অধিকৰণ কাৰকত প্ৰয়োগ ইত্যাদিৰে ই বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ।

বৰ্তমান মেঘালয়ৰ গাৰোপাহাৰৰ কিছু অংশ, গোৱালপাৰা, উত্তৰ কাছাৰ, কাৰ্বি আংলং আৰু অৰুণাচলতো কোনো কোনো অঞ্চলত ভগনীয়া হিচাপে হাজং জনগোষ্ঠীয় লোকৰ বসতি আছে। হাজংসকল বৰ্তমান মেঘালয়, অৰুণাচল আৰু পশ্চিমবংগৰ লগতে অসমৰ কাৰ্বি আংলং আৰু উত্তৰ কাছাৰ এই দুখন স্বায়ত্তশাসিত জিলাত অনুসূচিত জনজাতি (পৰ্বতীয়া) হিচাপে তালিকাভুক্ত আৰু ১৯৭১ চনৰ লোক-পিয়ল অনুযায়ী অসমত তেওঁলোকৰ জনসংখ্যা মাত্ৰ ৩৮৬ জন। কিন্তু হাজং ভাষা-ভাষীৰ (বাংলাৰ উপভাষা) তালিকাত অকল মেঘালয়তে ২৪ হাজাৰৰো ওপৰৰ লোক পোৱা গৈছে (১৯৭১)। সংখ্যাত তাকৰ এই জনগোষ্ঠীৰ ভাষা সম্বন্ধে চিন্তা-চৰ্চা নাই হোৱা যদিও ডেল্টন চাহাবে হোজাই কছাৰীৰ সৈতে আৰু ড° ধীৰেন্দ্ৰ নাৰায়ন মজুমদাৰে গাৰো আৰু ৰাভাৰ সৈতে মিল থকা ভাষাই কালক্ৰমত হেৰাই গৈ বৰ্তমানৰ হাজং ভাষা হৈছে বুলি ক'ব বিচাৰে। প্ৰকৃততে তেওঁলোকৰ কথিত ভাষা হ'ল বাংলা আৰু অসমীয়াৰ সংমিশ্ৰিত ভাষা যাক হাজং-অসমীয়া বা ৰাৰুৱা (কামৰূপী-গোৱালপৰীয়াৰ এটা শাখা) বুলিব পাৰি।

এই ভাষাৰ ৰূপ-ৰচনা আৰু বাক্য-গাঠনি অসমীয়া আদি সংস্কৃতমূলীয় ভাষাৰ সৈতে সম্পৰ্কান্বিত যদিও আৰ্যভিন্ন নিজস্ব সম্বন্ধবাচক শব্দ, গৃহস্থালিৰ সা-সঁজুলি আৰু অন্যান্য সাংস্কৃতিক সমল বা উছৰ অনুষ্ঠানৰ নামসমূহেৰে ই স্বমহিমামণ্ডিত। লেৱাটানা, জাখামাৰা আদি প্ৰাচীন গীত-মাতত হাজং ভাষাৰ ব্যৱহাৰ অধঃস্তৰ পৰ্যায়ত পোৱা যায়।

যদিও হাজং ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উচ্চ বিবৃতিমূলীয় ধ্বনি উ'/au/-ৰ উপস্থিতি, নাসিক্য ধ্বনিৰ প্ৰাধান্য আদি ধ্বনি-ৰীতিৰে; নতুবা নিৰ্দিষ্টতাৰাচক -ৰা/-ডা তু. গাৰো :√দে, অসমাপিকাৰাচক এমুজুন/এমুন তু. ৰাভা :√এ (+ মু'ং), অতীত কালবাচক ইবু'ন/বু'ন তু. বৰো :√বায়/ৰাভা :√বা, সম্প্ৰদান/অধিকৰণ কাৰকবাচক -বায় তু. বৰো -আও, সম্বন্ধ কাৰকবাচক :√-লা তু. নাগামিজ -লাগা, আদি ৰূপ-ৰচনাৰে হাজং ভাষাটো বৈশিষ্ট্যময় তথাপি ই তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা নহয়; অসমীয়াৰহে এটা নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

কি কি ভাষাৰ লগত হাজং ভাষাৰ কি কি মিল দেখা যায়? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....
.....
.....
.....
.....

সোণোৱাল কছাৰীৰ কথিত ভাষা :

মংগোলীয় মূলৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা-ভাষী বড়ো কছাৰীসকলৰ নিকটাত্মীয় জনগোষ্ঠীটোয়ে হ'ল সোণোৱাল কছাৰী। এওঁলোক প্ৰাচীন কৌণ্ডিল্য নগৰক কেন্দ্ৰ কৰি “হালালী” (উজ্জ্বল মাটি) ৰাজ্যত বাস কৰিছিল। সোণ কমোৱা শদিয়াল কছাৰীসকলে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰি সোণোৱাল উপাধি গ্ৰহণ কৰে। এওঁলোক ডিব্ৰুগড়, লক্ষীমপুৰ আৰু শিৱসাগৰ জিলাত সংখ্যাগৰিষ্ঠভাৱে বসবাস কৰি আহিছে। ১৯৭১ চনৰ লোকগণনা অনুযায়ী এওঁলোকৰ সংখ্যা – ১,৯৮,৬১৯ জন। এওঁলোক মূলতঃ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষী আছিল। এওঁলোকৰ ভাষা দেউৰী-চুতীয়া ভাষাৰ সৈতে মিল আছিল।^{১৩} বৰ্তমান এই ভাষা বিলুপ্ত হৈছে। তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাৰ এটা নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাত কথা বতৰা পাতে। সোণোৱাল কছাৰী সমাজত নিজৰ ভাষা নাই যদিও স্থানীয় ব্যক্তি, সমাজ আৰু অঞ্চল অনুসৰি থলুৱা অসমীয়া উপভাষা বা নিজস্ব ভঙ্গীৰো ব্যাপক প্ৰচলন নোহোৱা নহয়। সোণোৱাল কছাৰীৰ মাত-কথা বৰ বসাল। দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ তুলনামূলকভাৱে বেছি। সততে ব্যৱহাৰ কৰা ফকৰা-যোজনা, ঘৰুৱা শব্দ বৰ অৰ্থপূৰ্ণ আৰু দৈনন্দিন জীৱনৰ লগত সম্পৰ্কিত।

সোণোৱাল কছাৰীৰ মুখে মুখে প্ৰচলিত হৈ অহা কথিত ভাষাত আৰু হাইদাং গীত, বহুৱা নৃত্যৰ গীত, হথা নৃত্যৰ গীত, হুঁচৰি (লাই হিলালি), আইনাম-দিহানাম আদি লোক-সাহিত্যৰ সমলত তেওঁলোকৰ প্ৰাচীন ভাষাৰ নমুনা অধঃস্তৰ পৰ্যায়ত এতিয়ালৈকে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। নিজস্ব কথনভংগীৰ বৈশিষ্ট্যৰে তেওঁলোকৰ কথিত ভাষা অসমীয়াৰ অন্যান্য আঞ্চলিক (উজনি অসমৰ উপভাষা) বা নৃগোষ্ঠীয় (আহোমসকলৰ বা মিছিংসকলৰ কথিত অসমীয়া) উপভাষাতকৈ বহুক্ষেত্ৰতে আচহুৱা আৰু স্বকীয়তাপূৰ্ণ। সেইবাবে সমাজ-ভাষাবিজ্ঞানীসকলৰ দৃষ্টিত ইয়াৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম আৰু ই অৱশ্যগ্ৰেণীয়।

মিছিংসকলৰ কথিত অসমীয়া :

বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াত মিছিংসকলৰ যি অৱদান, তাৰ তুলনাত বৰ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ এটি অংগস্বৰূপে সাৰ্বজনীন অসমীয়া ভাষাক আকোঁৱালি লৈ ইয়াৰ পৰিপুষ্টি সাধনতো মিছিংসকলৰ অৱদান কোনোগুণে কম নহয়। কেবাটাও খেল আৰু গোত্ৰত বিভক্ত মিছিংসকলে মূল টানি বৰ্গৰ অন্যান্য সমগোষ্ঠীয় হুছ' (অকা), আদি (আবৰ), মিছিমি, নিছি (ডফলা) সকলে ঠাই খাই থকা তাহানিৰ উত্তৰ-পূব সীমান্ত অঞ্চলৰ (নেফা) পৰা চামে চামে বুৰঞ্জীয়ে ঢুকি পোৱা কাললৈকে নামি আহি উজনি অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ দুই পাৰে আৰু বৃহত্তৰ নদীদ্বীপ মাজুলিক কেন্দ্ৰ কৰি সংখ্যাগৰিষ্ঠভাৱে বসবাস কৰি আহিছে। ইয়াৰে কিছুমান ফৈদে এই অঞ্চলৰ আদিম অধিবাসী, ইতিমধ্যে জীন গৈ অসমীয়া ভাষাকে মাতৃভাষা হিচাপে

গ্ৰহণ কৰা বিষয়কৈ চুতীয়া (বৰাহী), আহোম (টাই) আদি জনগোষ্ঠীয় লোকৰ সৈতে বৈবাহিক আৰু ৰাজনৈতিক দিশত পৰস্পৰে বান্ধ খাই, পৰৱৰ্তী কালত অন্যান্য বৰ্ণহিন্দু মহাপুৰুষীয়াসকলৰ সৈতে ধৰ্মীয় দিশত আন্তৰিকতাৰে বান্ধ খাই অসমীয়া ভাষাকে মাতৃভাষাৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰি নিজ ভাষা সমুলি পাহৰি পেলালে। তেনে ফৈদৰ ভিতৰত চামগুৰীয়া, তামাৰ (তেমেৰ গঞা), বংকোৱাল, বিহিয়া আৰু বেবেজীয়াসকল অন্যতম। তদুপৰি পাগুৰ (মিৰি চুতীয়া), চাংয়াং (চায়েঙ্গীয়া), অয়ান্ (আয়েঙ্গীয়া), দাম্বুগ, দৌলু, চমুৰাং, মংয়িং (ময়েঙ্গীয়া) আদি মিছিং মাতৃভাষী লোকৰ বাবেও অসমীয়াই সংযোগী ভাষাৰ (Lingua franca) মৰ্যাদা লাভ কৰি আহিছে। সেইবাবেই উজনি অসমৰ উপভাষাৰ (মান্যভাষা) ভিত্তিত গঢ় লোৱা মিছিং ভাষাৰ উচ্চাৰণ ৰীতি আৰু শব্দসম্ভাৰ তথা ৰূপতত্ত্বৰ সুকীয়া চানেকিৰে এওঁলোকৰ নৃগোষ্ঠীয় অসমীয়া উপভাষাই (ফ্ৰেঙলীয় আৰু পিজিন ৰূপৰ) স্বতন্ত্ৰতা বজাই চলিব পাৰিছে।

ৰাভামিজ : অসমীয়াৰ অন্যতম নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা (Creole) :

অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ বিভিন্ন ঠাইত সিঁচৰিত হৈ থকা ৰাভাসকলৰ ৰাভা ভাষা পাহৰি পেলোৱা পাতি, দাহৰি, টোটলা, বিটলীয়া, হানা আদি ফৈদৰ দৈনন্দিন জীৱন-নিৰ্বাহত ব্যৱহৃত ফ্ৰেঙলীয় ৰূপৰ আৰু ৰাভা মাতৃভাষী-ৰংদানি, মায়তৰি আৰু কোচা ফৈদৰ মাজত সমাদৃত লোক-সাহিত্যৰ পিজিন ৰূপৰ অসমীয়াৰ এক নিজস্ব বৈশিষ্ট্য আছে। ইয়েই সময়ত ৰাভামিজ নামৰ অসমীয়াৰ অন্যতম নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা হিচাপে ঠন ধৰি উঠিছে। ৰাভামিজৰ মূল ভিত্তি অসমীয়া ভাষা অৰ্থাৎ ইয়াৰ প্ৰাচীন লিখিত (সাহিত্যিক) আৰু অবাচীন কথিত (আঞ্চলিক) ৰূপ। কিন্তু ইয়াৰ ধ্বনি, ৰূপ আৰু শব্দৰ লগতে বাক্যৰ দিশত ৰাভা ভাষাৰ বিশেষ প্ৰভাৱ মন কৰিবলগীয়া। বিশেষকৈ বাক্যগত দিশত (জতুৱা ঠাঁচ - খণ্ডবাক্যৰ গাঁথনিত) এই প্ৰভাৱ অতি স্পষ্ট। ৰাভামিজৰ প্ৰধান ধাৰক আৰু বাহক পাতি ৰাভাসকলে ৰাভা ভাষাৰে চিন্তা কৰি অসমীয়াতে ভাৱ প্ৰকাশ কৰে বুলিলেহে ছাগৈ কথাটো অধিক খাপ খায়। ৰাভামিজত পৰিদৃষ্ট অনুবাদ-ঋণৰ লগতে ৰাভা-অসমীয়া সংকৰ শব্দৰ প্ৰাচুৰ্যই এই কথাৰ সূচায়। ৰাভা ভাষাৰ অনুৰূপভাৱে তিৰ্যক ৰূপৰ স্বল্প প্ৰয়োগ, দ্বিৰুক্তিৰ দ্বাৰা যুৰীয়া বা ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ গঠন, নামধাতুৰ প্ৰাধান্য, সংযুক্ত ধাতুৰ বহুল প্ৰয়োগ, সুকীয়া স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়ৰ উপস্থিতি আদিৰে ৰাভামিজৰ ৰূপ-গাঁথনি বৈশিষ্ট্যময়। সেইদৰে ৰাভা আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৈতে সাদৃশ্য থকা দেশী বা আৰ্যভিন্ন মূলীয় শব্দৰ প্ৰাচুৰ্য ইয়াৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।

দৰাচলতে ৰাভামিজ হ'ল ৰাভা (মাতৃভাষী আৰু অনামাতৃভাষী) সম্প্ৰদায়ে ব্যৱহাৰ কৰা এটা নিজস্ব কথনভংগীৰ (বিশিষ্ট স্বাদৰ) গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ অন্তৰ্গত সুকীয়া উপভাষা। ইয়াৰ সমাজ-ভাষাতাত্ত্বিক চৰ্চাই অসমীয়া ভাষাৰ উত্তৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশৰ দিশত কিছু নতুন দিগন্ত মুকলি কৰিব পাৰে।

আহোমসকলৰ অসমীয়া :

১২২৮ খ্ৰীষ্টাব্দত অসমলৈ আগমন ঘটাই আহোমসকলে পূৰ্বতে টাইমূলীয় ভাষাৰে দৈনন্দিন জীৱনত বাক-বিনিময় কৰাৰ উপৰিও মোহন-বাইলুং-দেওধাইসকলৰ দ্বাৰা বুৰঞ্জী পুথি আদি প্ৰণয়না কৰিছিল। লাহে লাহে বৈবাহিক আৰু সাংস্কৃতিকসূত্ৰে স্থানীয় লোকৰ সৈতে আৰু ৰাজনৈতিকসূত্ৰে বিভিন্ন ভাষা-ভাষী লোকৰ সৈতে আদান-প্ৰদানৰ ফলত এক উমৈহতীয়া অসমীয়া ভাষাই গঢ় লৈ উঠে। স্বৰ্গদেউ জয়ধ্বজসিংহৰ ৰাজত্বকালত (সপ্তদশ শতিকাৰ মধ্যভাগ) অসমীয়া ভাষাই ৰাজকীয় মৰ্যাদা লাভ কৰে। এনেদৰে আহোম স্বৰ্গদেউসকলৰ প্ৰত্যক্ষ আৰু

পৰোক্ষ পৃষ্ঠপোষকতাত ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষভাগলৈকে অসমীয়া সাহিত্যই ভাষাৰ লগে লগে বহুমুখী গতিৰে বিকাশপ্ৰাপ্ত হৈছিল।

এই সময়ছোৱাৰ ভিতৰত অসমলৈ আগমন ঘটাই-আহোমভাষী লোকসকল অসমীয়া-ভাষী হ'বলৈ ধৰে। বেছিসংখ্যক লোকে স্থানীয় বৰাহী-চুতীয়া আদি মূলৰ তিৰোতাৰ পাণিগ্রহণ কৰাৰ বাবে আৰু স্ত্ৰীশিক্ষাৰ অভাৱজনিত কাৰণত নিজৰ পূৰ্বৰ ভাষা পাহৰিবলৈ বাধ্য হয় আৰু এই ভাষা অনাদৃত হৈ পৰে। ইয়াৰ ঠাই তৎকালীন অসমীয়া ভাষাৰ আঞ্চলিক ৰূপে (সোঁমাৰ প্ৰাকৃত) অধিকাৰ কৰে আৰু তেওঁলোকৰ মাজত এতিয়াও কম-বেছি পৰিমাণে পূৰ্বৰ সেইৰূপে বাহাল আছে।

অসমীয়া মাতৃভাষী আহোম বা চুতীয়াসকলৰ লগতে টাই খামতি, টাই ফাকে (ফাকিয়াল), টাই তুৰুং, টাই আইতন আদি বৌদ্ধ ধৰ্মী (তাও পন্থী) মান-টাই ভাষা-ভাষীসকলৰ কথিত অসমীয়া ৰূপত এনে বহু নৃগোষ্ঠীয় ভাষা-উপাদান সোমাই আছে — যিবোৰ সম্পূৰ্ণৰূপে অধ্যয়ন আৰু চিনাক্তকৰণ হোৱাহি নাই। মধ্যযুগৰ অসমীয়া ভাষাত বিশেষকৈ বুৰঞ্জীৰ ভাষাত বৰ্তমানৰ খামতি প্ৰভৃতি সংৰক্ষণশীল লোকৰ পিৰিন অসমীয়াৰ সৈতে সাদৃশ্য থকা ধ্বনি-ৰীতিৰে উদ্ভৱ আৰু সাধিত হোৱা শব্দ সম্ভাৱেৰে উভৈনদী হৈ আছে। ৰূপগত দিশতো ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। সম্বন্ধবাচকত প্ৰয়োগ হোৱা মান্যার্থক ৰূপ (দেউ/দেউতা), এখেত-তেখেত আদি সৰ্বনামৰ মান্যার্থ ৰূপ, নঞার্থক ক্ৰিয়াৰ সমীভূত ৰূপ, স্বার্থিক প্ৰত্যয়ৰ আচুতীয়া প্ৰয়োগ (-হি, -গৈ, -নি আদি) ইত্যাদিৰে তেওঁলোকৰ কথিত ভাষাৰ ৰূপ বৈচিত্ৰ্যময়। অসমীয়াই ঋণসূত্ৰে গ্ৰহণ কৰা টাই-আহোমমূলীয় বহুবলিক শব্দ বা সংযুক্ত ধাতুৰ প্ৰয়োগ তেওঁলোকৰ মাজত অধুনাসমাদৃত। এইবোৰৰ কিছুমান অনুবাদ-ঋণৰ জৰিয়তেও অসমীয়ালৈ সৰবৰাহ হৈছে। এইক্ষেত্ৰত ড° লীলা গগৈৰ মন্তব্য প্ৰনিধানযোগ্য - “পুৰণি বুৰঞ্জীৰ পাতত পোৱা কিছুমান বাক্যৰ ঠাঁচ আহোম ভাষাৰ গদ্যৰ অনুৰূপ। যেনে, ৰাজপাট খালে, ৰাজ্য মাৰিলে, চৌখাম কৰিলে, হু-হি মাৰিলে, ফুনচি কৰিলে, ডগা দি কাটিলে ইত্যাদি”। অসমীয়া ভাষাৰ উজনি অসমৰ বিশেষকৈ আহোমসকলৰ কথিত ৰূপৰ ছব্ব প্ৰতিফলন ঘটিছে দেওধাই অসম বুৰঞ্জী প্ৰমুখ্যে ষোড়শ-অষ্টাদশ শতিকাত ৰচিত বুৰঞ্জীৰ গদ্যৰাজিত। অসমীয়াৰ কালিকা হিচাপে বিবেচিত প্ৰায়বিলাক জতুৱা ঠাঁচ-খণ্ডবাক্য, দ্বিৰুক্তি, স্বার্থিক প্ৰত্যয় আদি আহোমসকলৰ কথিত অসমীয়াত এতিয়াও সুৰক্ষিত অৱস্থাত পোৱা যায়।

কাছাৰীয়া বা দেৱান বা চিলেটীয়া উপভাষা :

অবিভক্ত কাছাৰ জিলাৰ লগতে তাহানিৰ শ্ৰীহট্ট (Sylhet), চট্টগ্ৰাম (Chittagong) আৰু ত্ৰিপুৰাকে সামৰি যি ভাষা প্ৰচলিত তাক ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীয়ে বাংলা ভাষাৰ বঙ্গ উপভাষাৰ পূৰ্বী বা দক্ষিণ-পূব বঙ্গ বুলি অভিহিত কৰিছে। এই শাখাৰ ভালেখিনি ধ্বনিতাত্ত্বিক আৰু ৰূপতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্য অন্যান্য শাখাৰ বাবে অচিনাকি। নৃতাত্ত্বিক কাৰণতে বিশেষকৈ কোল-মুণ্ডা আৰু বড়ো মূলীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱতে এইটো খুবসম্ভৱ হ'বলৈ পাইছে। ১৯১৩ চনতে প্ৰকাশ পোৱা Notes on the Sylhetee Dialect নামৰ সৰু পুথিত অসমৰ স্বনামধন্য প্ৰশাসনিক বিষয়া বেণুধৰ ৰাজখোৱাই চিলেটীয়া অৰ্থাৎ কাছাৰীয়া ভাষাটো অসমত প্ৰচলিত কামৰূপী ভাষাৰ সৈতে অতি নিকট সম্পৰ্কীয় বুলি একপ্ৰকাৰে দাবীয়ে কৰিছিল। তেওঁৰ মতে *‘Thus we have here (Sylhet) a language, which was Bodo language, on which was grafted the Kamrupi language which again came to be influenced by Tipperah, Garo, Khasia, Urdu and Bengali. The Sylhetee tongue is essentially*

Aryan and there can therefore be no doubt that this tongue was originally the Aryan tongue as spoken in the kingdom of Kamrup’। কিন্তু ভাৰতীয় ভাষাৰ জৰীপৰ সময়ত গ্ৰীয়েৰছনে কৰা মন্তব্যৰ ওপৰত ভেজা দি ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীৰ লগতে তেওঁৰ পদাংক অনুসৰণকাৰী ড° বাণীকান্ত কাকতিয়ে পশ্চিম অসমত প্ৰচলিত ৰাজবংশী বা দেশী ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত কৰা নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভংগী কাছাৰ বা চিলেটৰ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰদৰ্শন কৰিব নোৱাৰিলে। Linguistic Survey of India Vol. I, Pt. I, 1903- ত উল্লেখ আছে যে ‘- পূবৰ ফালে অসম উপত্যকাৰ কাছাৰ জিলাৰ আধা অংশলৈকে এই ভাষা (বঙলা) প্ৰচলিত হৈছে; বঙলা ভাষাই ছিলেট আৰু কাছাৰ জিলা সামৰি লোৱাৰ উপৰিও ময়মনসিংহ আৰু ঢাকাকো সামৰিছে আৰু ঠায়ে ঠায়ে সিঁচৰিত হৈ থকা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষী লোকৰ সৈতে বঙলা ভাষাও চলি আছে।’

পৰৱৰ্তী কালত ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে তেওঁৰ ‘অসমীয়া ভাষা আৰু উপভাষা’ (১৮৮৬) নামৰ পুথিত ড° প্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ সুৰতে সুৰ মিলাই ক’বলৈ অকণো সংকোচ বোধ কৰা নাই যে ‘কাছাৰী উপভাষাটো কামৰূপী উপভাষা আৰু অসমীয়া মান্য ভাষাৰ ওচৰ চপা। ইয়াত প্ৰায় শতকৰা পয়সত্তৰটা শব্দ সজাতীয় শব্দ।’ শব্দৰ ক্ষেত্ৰতে নহয় অন্যান্য ধ্বনিতাত্ত্বিক, ৰূপতাত্ত্বিক আৰু বাক্যতাত্ত্বিক দিশতো কাছাৰীয়া বা চিলেটীয়া উপভাষাৰ অসমীয়াৰ বিশেষকৈ নামনি অসমৰ ৰূপৰ সৈতে বিশেষ মিল পৰিলক্ষিত হয়। সাংস্কৃতিক আৰু ৰাজনীতিক দিশতো প্ৰাচীন কালতে এই অঞ্চলৰ সৈতে অসম আৰু অসমীয়াৰ যোগসূত্ৰ স্থাপন হোৱা কথাটো পণ্ডিতসকলে একমুখে স্বীকাৰ কৰিছে। বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ টোকাত পোৱা যায় যে - চিলেট অঞ্চলতো মাঘত মেজি পোৰা, চুঙা-পিঠা আৰু অন্যান্য পিঠা-পনা কৰা, পথাৰত নৰাবিলাক ৰৈ যোৱাকৈ ধান দোৱা, মহিলাসকলে নাম গোৱা, ৰাম শব্দযুক্ত নামৰ প্ৰতি দুৰ্বলতা, -ফা প্ৰত্যয়ান্ত ৰাজবংশীয় লোকৰ উল্লেখ, গোয়াইনঘাট (গোহাঁই), কুয়ৰগড় (কোঁৱৰ), হাজাৰকী অঞ্চল (হাজাৰিকীয়া /হাজৰিকা), আসামপাৰা, আসামপুৰ, বৰুৱা পাহাৰ, বগাপানী আদি স্থান-নাম, বিভিন্ন খেল, ফৈদ, বিষয়বাব আদিৰ অসমীয়াৰ সৈতে সাদৃশ্য মনকৰিবলগীয়া।

ধ্বনিতাত্ত্বিক দিশত শ, ষ, স আদি শীৰ্ষধ্বনি হ ধ্বনিৰ ফালে ঢাল খোৱা আৰু য’তেই সম্ভৱ ত’তে এই হ ধ্বনিৰ লোপ হোৱা [হাতী> আতি, সাতগাঁও > হাতগাও > আতগান তু. মিছিং সাত>(হৰু) আত, আঠ >(বৰ) আত] চ ছ আৰু জ ঝ ৰ মাজত পাৰ্থক্যহীনতা (কেৰাচিন/কেৰাছিন, ওজা/ওঝা), ব্যঞ্জনান্ত ৰূপৰ প্ৰতি দুৰ্বলতা [আছিল, খাইছিল, দিছিল ব্যতিক্ৰম বাংলাঃ ছিল (-অ), খাইছিল (-অ), দিছিল (-অ)], ৰ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ (নৰাব, দেৱৰ ব্যতিক্ৰম বাংলাঃ নবাব, দেবৰ), উচ্চস্বৰৰ প্ৰতি দুৰ্বলতা (মুই <মই, তুমাৰ <তোমাৰ, চুৰ <চোৰ যিটো কামৰূপী বা গোৱালপাৰা অঞ্চলৰ কথিত ৰূপত প্ৰযোজ্য), অপিনিহিতৰ বিস্তাৰিত প্ৰয়োগ (ৰাইত <ৰাতি, বেইল <বেলি যিটো কামৰূপী উপভাষাৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য), ড-ৰ পৰিৱৰ্তে ৰ উচ্চাৰণ [বেৰ তু. বাংলা বেড়া, বৰ তু বড় (-অ)], ক্ষতিপূৰক দীৰ্ঘকৰণ হিচাপে আ-ৰ প্ৰয়োগ যিটো বাংলাত এ বা ও হয় (মিঠা তু. মিঠে, তিতা তু. তিতো, বিয়া তু. বিয়ে, কন্যা তু. ক’নে) ইত্যাদি অসমীয়াৰ অনুৰূপ।

অসমীয়াৰ সৈতে সাদৃশ্য থকা প্ৰধান কেতবোৰ ৰূপতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্য হ’ল — ভৱিষ্যত কালৰ প্ৰথম পুৰুষৰ ৰূপ - ইমু (যাইমু, কৰিমু) তু. অসমীয়া — ইম/—ম কিন্তু বাংলা — ইব, দ্বিতীয় পুৰুষৰ ৰূপ -ইবা (যাইবা, কৰিবা) তু. অসমীয়া —ইবা/—বা কিন্তু বাংলা —ইবে, তৃতীয় পুৰুষৰ ৰূপ -ইব (কৰিব) তু. অসমীয়া —ইব/—ব কিন্তু বাংলা —ইবে; তৃতীয় পুৰুষৰ অনুজ্ঞা ৰূপ — ওকা

(দিওকা, কৰোকা) তু. অসমীয়া -ওক কিন্তু বাংলা -উন; সম্বন্ধ কাৰকৰ বিভক্তি -অৰ (মানুহৰ) তু. অসমীয়া -অৰ/-ৰ কিন্তু বাংলা -এৰ, -এ প্রত্যয়ান্ত ক্ৰিয়া বিশেষণৰ প্ৰয়োগ (লাহে লাহে, তলে), আনা- পূবসৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ (আনা- কাৰণে তু. বাংলা বিনা -কাৰণে), প্ৰশ্নবাচক অৰ্থত -নি অনুপদৰ প্ৰয়োগ (খাইতাই নি তু. অসমীয়া খাইছো নে কিন্তু বাংলা খাবে কি), -গি জোৰ বুজোৱা অৰ্থত ক্ৰিয়াৰূপত প্ৰয়োগ (গেল গি তু. অসমীয়া গ'লগৈ), সম্ভাব্য অৰ্থত হনে অনুপদৰ প্ৰয়োগ (হে গেল হনে তু. অসমীয়া : সি গ'লহেঁতেন কিন্তু বাংলা : সে যাইত) ইত্যাদি। সৰ্বনামৰ ক্ষেত্ৰতো চিলেটীয়া উপভাষাৰ ৰূপ অসমীয়াৰ সৈতেহে বেছিকৈ মিল দেখা যায়।

সংখ্যাবাচক শব্দ, মাহৰ নাম, গছ-গছনি, ফল-মূল, মাছ-কাছ, জীৱ-জন্তু, চৰাই-চিৰিকতিৰ নাম, সম্বন্ধবাচক শব্দ, গৃহস্থালিৰ সা-সঁজুলি বুজোৱা শব্দ ইত্যাদি বিশেষ্য শব্দৰ দৰে বিশেষণ, ক্ৰিয়া বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰো বাংলাতকৈ অসমীয়াৰ সৈতে সাদৃশ্য বেছি। আনকি জতুৱা ঠাঁচ আৰু খণ্ডবাক্যৰ বিশেষভাৱে মিল থকা বাক্য-ৰীতিও দুয়োটা ভাষাত বিদ্যমান। যেনে এক হাল গৰু তু. এহাল গৰু (অসমীয়া) : এক জোড়া বলদ (বাংলা), কৰিবৰ মন নাই তু. কৰিতে ইচ্ছা নাই (বাংলা), থুইছে তু. থৈছে (অসমীয়া) : ৰাখিছে (বাংলা), বাবুয়ে কইছে তু. বাবুৱে কৈছে (অসমীয়া) : বাবু বলিয়াছে (বাংলা), খাইছিল বোলে তু. খেয়েছিল ব'লে শুনি (বাংলা), গেল গি বা তু. গলগৈ/গলগৈয়ে বা (অসমীয়া) : গেল তঁ (বাংলা), ধান দায় তু. ধান কাটে (বাংলা), কুৰছে তু. কুৰিছে : কোদাল পাৰছে (বাংলা), মাতে তু. শব্দ কৰে (বাংলা), টাওৱাইছে তু. টোৱাইছে (অসমীয়া) : নিশানা কৰছে (বাংলা) লগে লগে তু. সঙ্গৈ সঙ্গৈ (বাংলা), আস্তে-ব্যস্তে তু. আথে-বেথে (অসমীয়া) : স্বস্ত ব্যস্ত হইয়া (বাংলা) ইত্যাদি।

ড° প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ মতে- 'এনেদৰে কাছাৰ অঞ্চলৰ ভাষা-উপভাষাৰ তুলনামূলক বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰিলে কাছাৰীয়া উপভাষা সীমান্তৰ মাত-কথা ৰূপে বঙলাতকৈ অসমীয়া ভাষাৰ ওচৰ চপা আৰু ঘনিষ্ঠ ৰূপ বুলি প্ৰমাণ কৰিব পাৰি..... কিন্তু কাছাৰ আৰু কৰিমগঞ্জ অঞ্চলৰ কথিত ভাষা-উপভাষাৰ বৈজ্ঞানিক আৰু ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নমূলক বিচাৰ বিশ্লেষণ নোহোৱাৰ বাবে, পুৰণি ভুল ধাৰণাই এই অঞ্চলৰ কথিত ভাষা-উপভাষাক বঙলা বুলিহে অভিহিত কৰি চৰকাৰী - বেচৰকাৰী ব্যৱস্থা লোৱা হৈছে।'

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

চিলেটীয়া উপভাষা অসমীয়া ভাষাৰ কোমটো উপভাষাৰ বেছি ওচৰচপা? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

বিষ্ণুপুৰীয়া (মায়াং) ভাষা :

বিষ্ণুপুৰীয়া বা বিষ্ণুপ্ৰিয়া-মণিপুৰী ভাষা সম্পৰ্কে বিতৰ্কৰ ওৰ নাই। এই ভাষা সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকল মূলতঃ মংগোলীয় আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় মেইতেই ভাষী মণিপুৰীসকলৰ নিকট সম্পৰ্কীয়। মণিপুৰী লোকসকলে এই ভাষা সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকলক মায়াং অৰ্থাৎ মণিপুৰৰ বাহিৰৰ পৰা অহা লোক বুলি কয়। থ্ৰীয়েৰছনে মায়াং বা বিষ্ণুপুৰীয়াক তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৈতে সংমিশ্ৰিত হোৱা অসমীয়াৰ এটা উপভাষা (?) বুলি দেখুৱাইছে। আনহাতে ড°

সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীয়ে তেওঁৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ (OBDL)ত পূৰ্বী বঙ্গ উপভাষাৰ সৈতেহে ইয়াৰ প্ৰশ্নাতীতভাৱে সাদৃশ্য বেছি বুলি দেখুৱাইছে। ১৯৭৪ চনৰ চেপ্তেম্বৰ সংখ্যাত প্ৰকাশিত 'ইণ্ডিয়ান লিঙ্গুইষ্টিকছত' কালী প্ৰসাদ সিংহই বিষুপুৰীয়া বা বিষুপ্ৰিয়া ভাষাক মূল ভাৰতীয় আৰ্য ভাষা বুলি উল্লেখ কৰিছে আৰু অসমীয়া বা বাংলা ভাষাৰ সৈতে ইয়াৰ সাদৃশ্য থকাৰ কথাও দোহাৰিছে। ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীৰ মতে কাছাৰত ঠন ধৰি উঠা অসমীয়াৰ অন্যতম কাছাৰী বা দেৱান উপভাষাৰ সৈতে অতি ঘনিষ্ঠ বিষুপ্ৰিয়া মণিপুৰী ভাষাটোৰ মূল ভিত্তি অসমীয়াই। (অসমীয়া ভাষা আৰু উপভাষা, পৃ. ৬৯-৭০)। বৰ্তমান এই ভাষা অসমৰ বৰাক উপত্যকা, ত্ৰিপুৰা, মণিপুৰ আৰু বাংলাদেশৰ কোনো কোনো অঞ্চলত প্ৰচলিত আছে। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল অনুযায়ী অসমত বিষুপুৰীয়া ভাষী লোকৰ সংখ্যা ৩৯,৩৭০ জন। বৰ্তমান অসমৰ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত এই ভাষাৰে শিক্ষাদানৰ ব্যৱস্থা লোৱা হৈছে।

এই ভাষাৰ দুটা উপভাষা আছে – ৰাজাৰগাঙ আৰু মাদৈগাঙ। শব্দসম্ভাৰৰ দিশত মাদৈগাঙত মেইতেই ভাষাৰ (তিব্বত-বৰ্মীয়) আৰু ৰাজাৰগাঙত বাংলা আৰু অসমীয়াৰ (আৰ্য) প্ৰভাৱ সুস্পষ্ট। অসমীয়া আৰু ইয়াৰ উপভাষাৰ সৈতে বিশেষভাৱে মিল থকা প্ৰত্যয় কিছুমান হ'ল -অন (উৰণ), -অক (বাপক তু. বাপেক), -আ (পানীয়া তু. গোৱালপৰীয়াঃ পানীয়া), -উৰা (জালুৱা তু. জালোৱা), -উৰা (কান্দুৰা), -উলা (পেটুলা), -গাছ (দৰিগাছ তু. জৰীগছি), -খান (চালনিখান), -টা (কহাটা তু. কেহেটা), -গো (বুকগো তু. গোৱালপৰীয়া সৰ্বনামত প্ৰয়োগ হোৱা নিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয়) ইত্যাদি। অসমীয়াৰ সৈতে সাদৃশ্য থকা শব্দ কিছুমান হ'ল –ইজু <খাজু তু. উজু, দাৰা< ধাৰক তু. ধাৰা/ধেৰা, নউ< নাৰ তু. নাও, পহৰ< প্ৰভা + ট তু. পোহৰ, বক< বুভুক্ষা তু. ভোক, শউ< শাৰ তু. ছাৰা, ৰূপা<ৰৌপ্য তু. ৰূপ, বিনি< *ভগিনিকা (* ভিনী + সিসয়া) তু. ভিনীহি, মুনি< প্ৰাকৃত মুনিস তু. মুনিহ, কৰা< কাক –তু. কোৱা, বাকল < ৰব্বল তু. বাকলি, দুৱাৰ< দ্বাৰ, উম< উম্ম, মাদৈ<মহাদেৱী, আজি<* অদ্যে, কালি< প্ৰাকৃত কল্যে, পানী< পানীয়; বেলি, ফেচকুলা তু. ফেচু, মেকুৰ তু. মেকুৰী, ভুকুৰ তু. ভুকু, ছপা তু. জোপা, মকা (এড়ীসূতা) তু. মুগা (এবিধ সূতা), ফাম-ঠাই তু. বাম, উবুৰি তু. উবুৰিয়া, ডাঙৰ, টো, বাউলি, গিৰী ইত্যাদি।

মনকৰিবলগীয়া যে বিষুপুৰীয়াত কিছুমান তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত হোৱাৰ দৰে অস্ত্ৰ আৰু আদ্যস্থানত হ বৰ্ণৰ প্ৰায়ে লোপ হয়। উদাহৰণ – আড়-গো< হাড়, আত< হাত, আলুৱা< হালুৱা/হালোৱা, মুনি < মুনিহ, লোৱা< লৌহ ইত্যাদি।

বাগানীয়া/সাদানি/চাদৰি : চাহ জনগোষ্ঠীৰ কথিত ভাষা :

বৃটিছসকলৰ অসম আগমনৰ লগে লগে প্ৰব্ৰজিত হৈ অসমৰ জন-গাঁথনিত সাংঘাতিক প্ৰভাৱ পেলাবলৈ সক্ষম হোৱা অসমৰ অন্যতম শ্ৰমিক সম্প্ৰদায় হৈছে চাহ মজদুৰ বা চাহ-জনগোষ্ঠী। এই চাহ-মজদুৰসকল মূলতঃ কোল-মুণ্ডা-ভাষী যদিও ড্ৰাবিড় আৰু অন্যান্য উপভাষা-ভাষীৰ লোকেৰে এওঁলোকৰ সমাজখন গঢ়া। সমীক্ষাৰ পৰা গম পোৱা গৈছে যে প্ৰায় আশীৰ ওচৰা-উচৰি ফৈদ বা উপগোষ্ঠীৰে চাহ-জনগোষ্ঠী গঠিত। এওঁলোক বিহাৰ, পশ্চিমবঙ্গ, উৰিষ্যা, মধ্যপ্ৰদেশ, তামিলনাড়ু আদি প্ৰদেশৰ পৰা আহি একেলগে কুলী লাইনত বসতি কৰি, একেজন চৰ্দাৰ, বাবু বা চাহাবৰ তলত কাম কৰিবলগীয়া হোৱাত তাহানিতে একধৰণৰ উম্মেহতীয়া সাৰ্বজনীন ভাষা *lingua franca* ৰ সূত্ৰপাত হৈছিল; কালক্ৰমে গোটেই অসমৰ প্ৰায় আঠশৰো অধিক চাহ-বাগিচাৰ বনুৱা সকলৰ মাজত বিভিন্ন ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক কাৰণত

বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন-প্ৰক্ৰিয়াত সক্ৰিয় ভূমিকা লোৱাৰ পৰিবেশ গা কৰি উঠে আৰু অসমৰ সুজলা মাটিত সুৰলা ভাষাৰ পটভূমিত একধৰণৰ মিশ্ৰিত ভাষা গঢ় লৈ উঠে। সেইভাষাকে বৃটিছসকলে ‘কুলিবাৰ’ আৰু কোনো কোনোৱে ‘বাগানীয়া অসমীয়া’ বুলি নামকৰণ কৰিছিল। কিন্তু চাহ-জনগোষ্ঠীয়ে নিজৰ মাজত জনপ্ৰিয় এই ভাষাটোক ‘চাহ-বাগিছাৰ বা চাহ-জনগোষ্ঠীৰ অসমীয়া ভাষা’ বুলি পৰিচয় দি ভাল পায়। অৱশ্যে দুই-এক ভাষাবিদ-পণ্ডিতে অসমৰ অন্যান্য অঞ্চলত জনাজাত (তেওঁলোকৰ দ্বাৰা কথিত পূৰ্বৰ মিশ্ৰিত ভাষা) চাদাৰি/সাদাৰি, সাদ্‌নি/চাদানি আদি নাম ৰখাটোকে পচন্দ কৰে। ড° ভীমকান্ত বৰুৱাৰ মতে- ‘.....হিন্দী ভাষাৰ ওপৰত ভেটি কৰি গঢ় লোৱা পিজিন্ হ’ল ‘সাদাৰি’, ‘সাদ্‌নি’ বা ‘লাৰিয়া’। এই ‘সাদাৰি’ ভাষা মধ্য প্ৰদেশৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ পৰা পশ্চিমবঙ্গৰ চৌবিশ পৰগণালৈকে আৰু জলপাইগুৰিৰ চাহ বাগিছাৰ পৰা উড়িষ্যাৰ সীমান্ত অঞ্চললৈকে প্ৰচলিত।’ সেয়েহে অসমৰ চাহ বাগিছাত প্ৰচলিত অসমীয়াৰ মিশ্ৰিত ভাষাক অন্য প্ৰান্তত প্ৰচলিত স্বকীয় সত্তাৰে বৈশিষ্ট্যময় সাদাৰি বা সাদানি বোলাতকৈ বাগানীয়া অসমীয়া বা চাহ-জনগোষ্ঠীৰ অসমীয়া বুলিলে আলোচনাৰ বাবে অধিক সুবিধাজনক হয়।

‘বাগানীয়া অসমীয়া’ এতিয়া কেৱল মুখে মুখে প্ৰচলিত, অব্যাকৰণগত ভাষা হৈ থকা নাই; এই ভাষাৰে বিভিন্ন গীত-মাত, নাটক (অনাতাঁৰযোগে প্ৰচাৰিত), বোলছবি আদি ৰচিত হৈ আহিছে আৰু বিদ্যায়তনিক দিশতো ই স্বীকৃতি পাবলৈ সক্ষম হৈছে। চাহ-জনগোষ্ঠীৰ গীত-মাত, ভাষা আৰু সাহিত্য সম্পৰ্কে গৱেষণা পত্ৰ আদিও ৰচিত হৈছে।

শব্দ-সম্ভাৰৰ ফালৰ পৰাও এই ভাষা বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ। বিভিন্ন সম্বন্ধবাচক শব্দ, খোৱা-বোৱা, সাজ-পাৰ, উৎসৱ-পাৰ্বণবাচক সাংস্কৃতিক শব্দ আৰু সুকীয়া সৰ্বনাম আৰু সৰ্বনামীয় বিশেষণ বা ক্ৰিয়াবিশেষণেৰে এই ভাষা অসমীয়া হৈও ভিন্ন-অসমীয়া। শ্ৰম-শ্ৰমিক আৰু পাৰিশ্ৰমিক কেন্দ্ৰিক এই ভাষাটো অসমীয়াৰ সামাজিক শ্ৰেণীগত উপভাষা (Social class dialect) বুলিও অভিহিত কৰিব পাৰি। অসমীয়াৰ অন্যান্য উপভাষা বা নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাত বিৰল কেৱল চাহ-জনগোষ্ঠীৰ অসমীয়াত প্ৰচলিত শ্ৰমৰ লগত জড়িত এনে কেতবোৰ শব্দৰ উল্লেখ কৰা হ’ল। মজদুৰ (বনুৱা), ফালতু বনুৱা (ওপৰাঞ্চল বনুৱা), চৰ্দাৰ, ঘাইৱালা (চৰ্দাৰৰ নিম্ন কৰ্মচাৰী), পানীৱালা (পানী যোগাওঁতা তু. গোৱাল. পানীয়ালা), চাহেব (মালিক, গৰাকী), মেম চাহেব (চাহাবৰ পত্নী), মতা মহৰী (পুৰুষ বনুৱাৰ কাম চোৱা বাবু), মাইকী মহৰী (মাইকী মানুহৰ কাম চোৱা বাবু), বাবু (মহৰী, ই কেবা প্ৰকাৰৰ – বড়বাবু, কামজাৰী বাবু, হাজিৰা বাবু, কেৰাণী বাবু, গস্তি বাবু), বাবুৰ্চি (খাদ্য যোগাওঁতা), বেহৰা (চাকৰ, পিয়ন), ডাকুৱা (খবৰ দিওঁতা), নকৰ (চাকৰ), নকৰি (চাকৰি), আয়া (ধাই), কলঘৰ, কামিয়া (কাজুৱা কৰ্মী), খোৰাকী (খাদ্য সামগ্ৰী), তলপ/মহিনা (দৰমহা), হাওলাত (আগধন), পুংগা/বিকুল/বিংগল/হুঁছেল (হুইচেলৰ শব্দ), দেনা (দিবলগীয়া), পাওনা (পাবলগীয়া), খুটিয়া (গৰ হাজিৰ), বকচিচ্ (উপহাৰ), সউদা (বজাৰ কৰা), সাউকাৰ (দোকানী), চাটাই (কমাই পেলোৱা), চালামী (সমান কৰা অথবা মিলাই দিয়া কাৰ্য), লাইন/লয়ান (বনুৱাৰ ঘৰ), মতা চালান (মতাৰ দল), মাইকী চালান (মাইকীৰ দল), চকড়া-চকড়ি চালান (ল’ৰা-ছোৱালীৰ দল), পাহি (চাহ গছৰ শাৰী), পাত পালং (পাত-পুলি গজোৱা নাৰ্চাৰী), গুটি পালং (গুটি গজোৱা নাৰ্চাৰী), গাঁবুটা/গামবুটা (গাঁওবুটা), কামানি (আয়), বোনাচ (অতিৰিক্ত প্ৰাপ্যধন), পিলচিং (pension), পৰবীন ফন (provident fund), টিছমিছ (Dismiss), ছছপেন (suspension), দিৰিং (drain), ফিল (field), ইষ্ট্ৰাইক (strike), পটেচ (protest), আড়া (নিৰ্দেশ), উখড়া/উফড়া (উঘলা), টুপা (সৰু টুকুৰী) ইত্যাদি।

বাক্যগত গাঠনি আদিত চাহ-জনগোষ্ঠীৰ অসমীয়া দেশোৱালী অৰ্থাৎ হিন্দুস্তানী ভাষাৰ দ্বাৰা অধিক পৰিমাণে প্ৰভাৱান্বিত। দিনভৰ/সাৰাদিন (গোটেই দিন), কাঁহা (ক'ত), হামৰা (আমি), বহিল (ব'ল), বলা-বলি (কোৱাকুই), আসাছে মাইনা (অহা মাহ), সামনেৰ বাৰ (পিছৰ বাৰ), এতনাটুকু (ইমানখিনি) ইত্যাদি শব্দ বা খণ্ডবাক্যত এনে উপাদান পৰিদৃষ্ট হয়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

সাদানি বা বাগানীয়া ভাষা কি কি ভাষাৰ সংমিশ্ৰণত গঢ় লৈছে? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

১.৫.২ সংযোগী ভাষা

বহুভাষিক উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত 'বাটে পোৱালী মেলা'—ৰ দৰে ভাষাও পোৱালী মেলে বুলিব পাৰি। ইয়াত একোটা ভাষাৰ স্থান-কাল-পাত্ৰ ভেদে যেনেকৈ বিভিন্ন উপভাষা-ৰূপ-ব্যক্তিভাষা পোৱা গৈছে তদ্রূপ দুই বা ততোধিক ভাষাৰ উপাদানেৰে একোটা মিশ্ৰিত ভাষা (ক্ৰেওল বা পিজিন) নিতে নৱ ৰূপেৰে উদ্ভাৱন হৈ একাধিক জনগোষ্ঠীৰ মাজত সংযোগী ভাষা হিচাপে প্ৰচলন হৈ আহিছে। এইবিলাকৰ কিছুমান সম্পূৰ্ণ ব্যক্তিগত আৰু সাময়িক পৰ্যায়ৰ - যাৰ কোনো স্থায়িত্ব নাই। কিন্তু বেছিভাগৰে একোটা বৃহৎ অঞ্চল আৰু সমাজ সামৰি প্ৰয়োজনৰ তাগিদাত সৃষ্টি হোৱা বাবে স্থায়িত্বৰ লগতে ভাষা হিচাপে মৰ্যাদাও লাভ কৰিছে। অসমত এনে কেইটামান মিশ্ৰিত সংযোগী ভাষাৰ ভিতৰত উজনি অসমৰ অসমীয়া ভাষা ৰূপৰ আধাৰত প্ৰতিৱেশী ৰাজ্য দুখনৰ জনসমষ্টিৰ মাজত বিশেষকৈ জনজাতীয় লোকৰ সমাজত প্ৰচলিত অন্যতম দুটা ভাষাৰ ভিতৰত নাগালেণ্ডৰ নাগামিজ আৰু অৰুণাচলৰ (তাহানিৰ NEFA) নেফামিজ।

নাগামিজ অসমীয়াৰ অন্যতম মিশ্ৰিত ভাষা (Pidgin) :

নাগালেণ্ডত প্ৰচলিত ২৩ টাৰো বেছি সম্প্ৰদায়ৰ সহজে বুজিব নোৱাৰা ভাষিক পৰিস্থিতিত গঢ় লোৱা আন্তঃভাষিক যোগাযোগৰ মাধ্যম হিচাপে অসমীয়াৰ আধাৰত নাগামিজ বা নাগা-পিজিনৰ জন্ম। নাগালেণ্ডৰ অন্যতম থলুৱা ভাষা-ভাষী আংগামী, চেমা, লোথা, আও, ৰেংমা, চাখেছাং (চোক্রি + খেৰা + ছাংটাম - পোচুৰি), ছাংটাম, কন্যাক, চাং, ফোম, য়িমচুংগেৰ, খিয়ামঙান, জেলিয়াং (জেমি + লিয়াংমেই), কুকি-চিৰু, ৰোংমেই, কাচাৰি, মাকৰাৰে, তিৰখিৰ, চীন আৰু মাওসকলৰ মাজত শিক্ষাৰ মাধ্যম ইংৰাজী যদিও হাটে-বজাৰে, ৰাজহুৱা ঠাইত একমাত্ৰ নাগামিজৰ মাধ্যমেদিহে ইজনে-সিজনে মনৰ ভাৱ স্বাচ্ছন্দ্যৰে ব্যক্ত কৰিব পাৰে। নাগালেণ্ডত গঢ় লোৱা প্ৰধান তিনিটা ভাষাগত সংস্পৰ্শৰ বাবে অৰ্থাৎ ভিন ভিন নগাভাষীৰ মাজত, নগাভাষী আৰু অনগাভাষীৰ মাজত নতুবা ভিন ভিন অনগাভাষীৰ মাজত এই ভাষাই একমাত্ৰ সংযোগী ভাষাৰ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। নাগালেণ্ডক ব্ৰিটিছ ভাৰতে বা স্বাধীন ভাৰতে শাসন কৰাৰ বহু পূৰ্বৰে পৰা নগা ভাষাৰ জতুৱা-ঠাঁচৰে ভাষান্তৰিত হৈ অসমীয়াৰ এটা ভগ্নৰূপত ইয়াৰ আত্মপ্ৰকাশ ঘটিছিল বুলি পণ্ডিতসকলৰ ধাৰণা। ড° ভীমকান্ত বৰুৱাৰ মতে- 'যদিও নাগামিজৰ ব্যাকৰণ আদি ৰচনা হৈছে একমাত্ৰ কথোপকথনতে সীমাৱদ্ধ বাবে ইয়াৰ বহুতো আঞ্চলিক পাৰ্থক্য আৰু ৰূপৰ অসমতা চকুত পৰে'।

নেফামিজ/অৰুণাচলী অসমীয়া :

অৰুণাচল প্ৰদেশত থকা ডেৰকুৰিৰো ওপৰৰ তিব্বত-বৰ্মীয়, হিমালয়ী আৰু টাই-খামতি ভাষা-গোষ্ঠীৰ লোকে নিজৰ মাতৃভাষাৰ ওপৰৰিও ভৈয়ামৰ অসমীয়া লোকৰ সৈতে ভাৱ-বিনিময় কৰোঁতে এই ভাষাৰ সৃষ্টি হয় বুলি পণ্ডিতসকলে ক'ব বিচাৰে। তাহানিতে এই ভাষাই সংযোগী ভাষাৰ lingua franca মৰ্যাদা লাভ কৰিছিল যদিও বৰ্তমান ইয়াৰ স্থান হিন্দী ভাষাই লৈছে। ই কোনোটোহঁত জনগোষ্ঠীৰে মাতৃভাষা নহয় বাবে ইয়াৰ নিজস্ব ব্যাকৰণ ৰূপ বা স্থিতি সুদৃঢ় নহয়। সেইবাবে ই নাগামিজৰ দৰে অসমীয়াৰ পিজিন বা জাৰ্গনহে, ক্ৰেওল নহয়। উজনি অসমৰ ক্ৰেওল স্বৰূপ সোণোৱাল কছাৰীৰ কথিত অসমীয়া, আহোম-অসমীয়া আৰু বিশেষকৈ অসমীয়াৰ আন এটা পিজিন নাগামিজৰ লগত ইয়াৰ সাদৃশ্য আছে। থাকিলেও স্বকীয় বৈশিষ্ট্যও আছে। তেনে কিছুমান স্বকীয় ৰূপৰ ভিতৰত— (ক) নাগামিজৰ দৰে উচ্চস্বৰৰ প্ৰাধান্য নেফামিজত পোৱা নাযায়, (খ) বহুবচনবাচক প্ৰত্যয়ৰ ভিতৰত -বোৰ, -খান আদিৰ প্ৰয়োগ নাই; মাত্ৰ -বিলাক প্ৰত্যয়ৰ বহুল প্ৰয়োগ আছে, (গ) নাগামিজৰ দৰে অন্যান্যত প্ৰয়োগ হোৱা সন্ম্বন্ধকাৰকৰ পৰসৰ্গ 'লাগা' নেফামিজত অনুপস্থিত, (ঘ) কৰণ আৰু অধিকৰণ কাৰকৰ ৰূপৰ মাজত পাৰ্থক্যহীনতা, (ঙ) নিৰ্দিষ্টতাবাচক -টো প্ৰত্যয়ৰ বহুল প্ৰয়োগ, চ) নাগামিজৰ দৰে নেফামিজতো বাক্যত ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ বাধ্যতামূলক; কিন্তু ৰূপৰ পাৰ্থক্য আছে (নাগামিজত 'আছে' কিন্তু নেফামিজত 'হ' বা 'হয়'), ছ) দুয়োটাতে জোৰ বুজোৱা ৰূপ 'ভী' তু. হিন্দী 'ভী' -ৰ প্ৰয়োগ আছে। সেইদৰে বৈপৰীত্যসূচক প্ৰত্যয় 'তথাপি'ৰ সমতুল্য নাগামিজত 'কিন্তু' আনহাতে নেফামিজত 'ত', জ) দুয়োটাতে সাহিত্যিক শৈলীৰ অথবা জীণ নোযোৱা তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগ কমি গৈছে, তাৰ পৰিৱৰ্তে সহজ সৰল লোক-ভাষা স্তৰৰ ব্যাখ্যাসূচক শব্দৰ প্ৰয়োগ বাঢ়িছে। নেফামিজত বিদেশী ঋণকৃত শব্দৰ ব্যৱহাৰ নাগামিজতকৈ তুলনামূলকভাৱে কিছু কম।

নাগামিজ ভাষাত নিজা বৈয়াকৰণিক সমল আছে আৰু এই ভাষাৰে বিভিন্ন পুথি পত্ৰ ৰচিত হৈ আহিছে। কিন্তু নেফামিজত ৰচিত হোৱা পুথি-পত্ৰ নাই বুলিবই পাৰি। নাগামিজ ভাষা সম্পৰ্কে ইতিমধ্যে যথেষ্ট চিন্তা-চৰ্চা আৰু গৱেষণা হৈছে কিন্তু নেফামিজ ভাষা সম্পৰ্কে ভালদৰে অধ্যয়ন হোৱাই নাই। যাৰ ফলত ব্যৱহাৰিক ক্ষেত্ৰতে নহয় বিদ্যায়তনিক দিশতো এই ভাষা ক্ৰমাগত অনাদৃত হৈ আহিব ধৰিছে।

১.৬ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা

দক্ষিণ এচিয়াত প্ৰচলিত অসংখ্য ভাষাৰ মাজত তিব্বত-বৰ্মীয় পৰিয়ালৰ ভাষাই সংখ্যাত সৰ্বহ আছে। এই ভাষাটো বহুতৰ মতে বৃহত্তৰ চীন-তিব্বতীয় পৰিয়ালৰে শাখা। সেই ফালৰপৰা বিবেচনা কৰিলে ই পশ্চিমে জম্মু আৰু কাশ্মীৰৰ পৰা অসম, ইণ্ডো-চীন আৰু পূবে চীনৰ কিয়দংশলৈকে বিস্তৃত। এই ভাষা পৰিয়ালৰ লোকসকলৰ প্ৰাচীন বাসভূমি ইয়াংচিকিয়াং আৰু হোৱাংহোৰ উৎপত্তিস্থলৰ মাজত অৰ্থাৎ উত্তৰ-পশ্চিম চীন বুলি অনুমান কৰা হৈছে। তাৰ পৰাই কালক্ৰমে চীনদেশৰ মাজেদি মেকং, মৈনাম, ইৰাৱতী, ছিন্দুইন, ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ গতি অনুসৰণ কৰি শ্যাম দেশ, ব্ৰহ্মদেশ আৰু ভাৰতত বিয়পি পৰে। মূল তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাটো ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উৎপত্তিস্থলত তিনিটামান শাখাত বিভক্ত হৈ যথাক্ৰমে তিব্বত, অসম আৰু ব্ৰহ্মদেশত বিয়পি পৰে।

এই ভাষা-ভাষীৰ লোকসকলৰ বেছিভাগেই একাধৰীয়াই আৰু দ্বীপসদৃশ অৱস্থান কৰি আছে বাবে এই ভাষাসমূহৰ কেৱল প্ৰাথমিক স্তৰৰ সমলহে প্ৰাপ্ত হৈছে। ছেফাৰে এই

পৰিয়ালৰ প্ৰায় তিনিশৰো অধিক ভাষা বৰ্তি আছে বুলি দেখুৱাইছে। সেইবাবে এই ভাষাসমূহৰ সম্পূৰ্ণ বা আংশিক সমল আহৰণ কৰি তুলনামূলক বিশ্লেষণ কৰাটো অতি দূৰহঃ কাৰ্য। যি সামান্যসংখ্যক ভাষাৰ পৰা বিভিন্ন সমল উদ্ধাৰ কৰা হৈছে সেইবিলাকে গোটেই পৰিয়ালৰ ভাষাৰ বৈশিষ্ট্য প্ৰকাশ পোৱাকৈ এক অনুপুংখ আলোচনাৰ কাৰণে যথেষ্ট নহয়। এতিয়ালৈকে অনাআৱিষ্কৃত আৰু অনা-চৰ্চিত হৈ থকা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পৰা ভৱিষ্যতে অধিক সমল আহৰণ হলেহে এই অধ্যয়ন পূৰ্ণাঙ্গ হৈ উঠিব। তৎসত্ত্বেও জৰ্জ আৱাহাম গ্ৰীয়াৰছনৰ নেতৃত্বত ভাৰতীয় ভাষাসমূহৰ জৰীপ কাৰ্যত এই পৰিয়ালৰ ভাষাসমূহো মৰ্যাদা সহকাৰে নথিভুক্ত হৈছে। পৰবৰ্তী কালত ছেফাৰ, বেনেডিষ্ট আদি আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় খ্যাতিসম্পন্ন ভাষাবিদসকলৰ গ্ৰন্থতো এই পৰিয়ালৰ ভাষা সমূহে গুৰুত্ব পূৰ্ণ স্থান অধিকাৰ কৰিছে।

১.৬.১ অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পাৰস্পৰিক সম্পৰ্ক

গ্ৰীয়েৰছন, ছেফাৰ, বেনেডিষ্ট, ববিনচ্ বাৰ্লিং আদি ভাষাবিদ পণ্ডিতসকলে মূলগত ভাৱে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ শ্ৰেণীবিভাগ কৰি ইবিলাকৰ মাজত পাৰস্পৰিক সম্পৰ্ক নিৰ্ণয় কৰিছে। ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাজী, তাৰাপোৰেৱালা, ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, ড° সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ গোস্বামী, ড° নগেন ঠাকুৰ, ড° ভীমকান্ত বৰুৱা প্ৰভৃতি ভাৰতীয় ভাষাবিজ্ঞানীসকলেও উপৰিউক্ত শ্ৰেণী বিভাগৰে সমৰ্থন কৰিছে। তলত পণ্ডিতবিলাকৰ দ্বাৰা সমৰ্থিত কেইটামান শ্ৰেণীবিভাগ তালিকা আকাৰে দেখুওৱা হ'ল।

আটাইকেইগৰাকী পণ্ডিত-ভাষাবিদে প্ৰধানতঃ ভৌগোলিক অৱস্থানৰ ভিত্তিত ভাষাসমূহক শ্ৰেণীবিভাগ কৰিছে। ভাষা বৈজ্ঞানিক ভাৱে এনে শ্ৰেণীবিভাগ ত্ৰুটিমুক্ত হব নোৱাৰে; কিয়নো কালগতভাৱে ভৌগোলিক নামৰ সাল-সলনি হ'ব পাৰে আৰু এটা ভাষা -গোষ্ঠীয়ে প্ৰব্ৰজনজনিত কাৰণত স্থান পৰিৱৰ্তন কৰিবও পাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে অসমৰ অন্যতম তিব্বত-বৰ্মীয় উপশাখাৰ “উত্তৰ অসম” শ্ৰেণীৰ অন্তৰ্গত মিছিং ভাষাৰ গৃহভূমি তাহানিৰ উত্তৰ পূব সীমান্ত অঞ্চল (NEFA) অৰ্থাৎ বৰ্তমানৰ অৰুণাচল আছিল যদিও বৰ্তমান অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাতহে এই ভাষাৰ বিস্তৃতি আৰু প্ৰচলন আছে। সেইবাবে বহুতৰ মতে ভাষা-পৰিয়ালৰ নৃগোষ্ঠীয় (generic) আৰু গাঠনিক (organic) বিভাজনহে ত্ৰুটিমুক্ত আৰু সৰ্বজনগ্ৰাহ্য হ'ব পাৰে। অৱশ্যে কিছুমান ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত নৃতাত্ত্বিক শ্ৰেণীবিভাজনতো ত্ৰুটি ৰৈ যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে হাজং, ৰাজবংশী, মৰাণ আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ মংগোলীয় মূলৰ জনগোষ্ঠী সমূহৰ কথিত ভাষা এতিয়া অসমীয়া কিম্বা বাংলা ভাষাৰ আঞ্চলিক ৰূপহে (নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা)। সেইদৰে মংগোলীয় মূলৰ লোক হোৱা সত্ত্বেও খাচীসকলৰ মাজত অষ্ট্ৰিক মূলীয় ভাষাৰহে প্ৰচলন আছে। গাঠনিক বা ৰূপগত শ্ৰেণীবিভাজনৰ ক্ষেত্ৰতো যিহেতু এই শাখাৰ বেছিভাগ ভাষাৰে বিজ্ঞানসন্মত চৰ্চা কিম্বা গৱেষণা হোৱা নাই সেইবাবে তুলনামূলক দৃষ্টিৰে এই ভাষাসমূহৰ শ্ৰেণীভুক্ত কৰাটো এতিয়াও সুদূৰ পৰাহত হৈয়ে আছে।

আনপিনেদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ নামাংকিতকৰণৰ (Taxonomy) ক্ষেত্ৰতো এক সমস্যা আছে। বহুক্ষেত্ৰতে দেখা যায় যে বৃটিছ মিছনেৰী বা প্ৰশাসনীয় বিষয়াসকলৰ দ্বাৰা অভিহিত বহিঃনামকৰণ (Exonomy) আৰু প্ৰতিবেশী অসমীয়াসকলৰ মাজত সমাদৃত আহোম বুৰঞ্জী বা প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যত বৰ্ণিত জাতিবাচক নামসমূহক এতিয়া স্বজাতীয় লোকসকলে প্ৰত্যাখ্যান কৰি নিজৰ মাতৃভাষাৰে কৰা নামাকৰণেৰে (Indonomy) ন কৈ পৰিচিত হ'বলৈ ধৰিছে। কিন্তু ছেফাৰ বা গ্ৰীয়েৰছনৰ তালিকাত সন্নিবিষ্ট সেইবিলাক নাম বিদ্যায়তনিক দিশৰ

পৰা সংশোধন ঘটোৱাৰ ব্যৱস্থা লোৱা হোৱা নাই। আনহাতেদি এসময়ত দোৱান বা উপভাষা হিচাপে স্বীকৃত বহুকেইটা ভাষাই এতিয়া স্বতন্ত্ৰ ভাষা হিচাপে স্বীকৃতি লাভ কৰিছে আৰু নিজাববীয়াকৈ সাহিত্য-ব্যাকৰণ আদি ৰচনা কৰি মান্যকৰণৰ পৰ্যায়লৈ উন্নীত হ'বলৈ ধৰিছে। ইয়াৰ বিপৰীতে এসময়ত পৃথক পৃথক ভাষা বুলি ভবা বহুকেইটা ভাষাই দৰাচলতে একোটা ভাষাৰ উপভাষা মাথোন। উদাহৰণস্বৰূপে গ্ৰীয়েৰছনে উল্লেখ কৰা উত্তৰ-অসম শাখাৰ অন্তৰ্গত অকা, আবৰ (আদি), মিৰি, ডফলা, মিছিমি এই পাঁচটা ভাষাৰ উপৰিও আদিৰ সমবৰ্গীয় — গালং, পাদাম, মিন্যং, টাঙামকে ধৰি পোন্ধৰটা; মিছিমিৰ সমবৰ্গীয় ইদু, দিগাৰু আৰু মিজু, মিজি, টাগিন, ছলুং অথবা আপাটানি, টাংচা, নক্টে ইত্যাদি কুৰিটাৰো ওপৰৰ ভাষা সম্প্ৰতি পোহৰলৈ আহিছে। সেইদৰে অকা, আবৰ, ডফলা, মিৰি ইত্যাদি পুৰণি নামৰ পৰিবৰ্তে যথাক্ৰমে হুছ', আদি, নিছি, মিছিং ইত্যাদি নামেৰে জনাজাত হৈছে। আনকি এইবিলাক ভাষা এটা মূল ভাষাৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা বুলি নিশ্চিত হৈ তাৰবাবে এটা উমৈহতীয়া নামো নিৰ্ধাৰণ কৰা হৈছে। ইয়াৰ বিপৰীতে অসম-বৰ্মীয় শাখাৰ অন্তৰ্গত বড়ো-নগা উপ-শাখাৰ পূৰ্বৰ কুৰিটামান নগা ভাষা সমূহক সামৰি একীকৰণ কৰা প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ হৈছে। ইতিমধ্যে জেমী নগা, লিয়াংমেই আৰু ন্ৰংম্কেই (ৰোংমেই) এই তিনিটাক একেলগে জেলিয়াংৰোং; চোক্রি/চাক্ৰ, খেৰা আৰু ছাংটাম এই তিনিটাক একেলগে চাখেছাং নামেৰে একীকৰণ কৰা হৈছে আৰু ইতিমধ্যে ১৯৯১ চনৰ লোকগণনাত এই দুটা নামো ভাষাৰ তালিকাত অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। এয়ে মাথো নহয় — এই দুটা একীভূত হোৱা ভাষাৰ উপৰিও ৰেংমা, পোমে আদি সৰু-সুৰা আন কেইটামান ভাষাকো সাঙুৰি নাগালেণ্ডৰ দক্ষিণাঞ্চলত প্ৰচলিত আংগামি ভাষাক কেন্দ্ৰ কৰি টেন্যেদিয়া (Tenyedia, the language of Tenye people) নামেৰে এক মান্য ভাষা গঢ়ি তোলাৰ প্ৰথম পদক্ষেপ হিচাপে উৰাউজে (Urauze) নামৰ এখন মাহেকীয়া বাৰ্তালোচনী কোহিমাৰ পৰা প্ৰচাৰ কৰা হৈছে।

আনহাতে এনে কিছুমান ভাষা পোৱা গৈছে — যিবিলাক স্বতন্ত্ৰ ভাষা নে আন কাৰোবাৰ উপভাষাহে সেই সম্বন্ধে এতিয়াও খাটাং সিদ্ধান্ত দিব পৰা নাই। অৰুণাচলৰ টাগিন এটা স্বতন্ত্ৰ ভাষা নে উপভাষা, উপভাষা যদি ই নিছিব নে আদিৰ? মণিপুৰৰ আনাল, আইমল আৰু চিক এই তিনিটা ভাষা কুকিৰ নে নগাৰ অন্তৰ্গত? তদ্ৰূপ অসম, মিজোৰাম আৰু ত্ৰিপুৰাত প্ৰচলিত বিয়াং, হালাম আদি ভাষা কুকিৰ নে ককবৰকৰ অন্তৰ্গত? নে ইহঁত প্ৰত্যেকে একোটা স্বতন্ত্ৰ ভাষা? এনে প্ৰশ্নৰ সমিধান উক্ত পাৰিৱাৰিক বা ভৌগোলিক বৰ্গীকৰণৰ দ্বাৰা নিৰূপণ কৰা নাযায়।

সেইদৰে বড়ো বৰ্গীয় ভাষাৰো ভাষা-বৈজ্ঞানিক চিন্তা-চৰ্চাৰ লগে লগে নামবিলাকৰো সাল-সলনি ঘটোৱা হৈছে। সম্প্ৰতি বৰো, ককবৰক, তিৰা, দেউৰী আদি নামেৰেহে পূৰ্বৰ কছাৰী, তিপ্ৰা/ত্ৰিপুৰী, লালুং, চুটিয়া আদি ভাষাসমূহ পৰিচিত। সেইদৰে হোজাই, দিমাছাৰ আৰু মেছ, বৰোৰ উপভাষা হিচাপে স্বীকৃত হৈছে। মৰাণ ভাষাৰ কোনো প্ৰাচীন সমল উদ্ধাৰ হোৱা নাই। ইয়াৰ বিপৰীতে গাৰো পাহাৰ আৰু কোচবিহাৰত প্ৰচলিত বানাং, চাপ্ৰা, হৰিগএগ, দাসগএগ (বানাই), সাত-পৰীয়া আদি উপভাষা সামৰি কোচ এটা স্বতন্ত্ৰ ভাষা হিচাপে মূৰ দাঙি উঠিছে। ইয়াৰ বিপৰীতে তিনতীকীয়া কোচসকলে (কোচা ৰাভা) নিজৰ কথিত ভাষাটো ৰাভা ভাষাৰ এটা উপভাষা হিচাপেহে মৰ্যাদা দিব বিচাৰে। সেইদৰে আতং, ৰুগা আদি উপভাষা ৰাভাৰ সৈতে অতি ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক থকা সত্ত্বেও গাৰো ভাষাৰ অন্তৰ্গত ভাষা হিচাপেহে নথিভুক্ত কৰা হৈছে। ভাষাৰ বৰ্গীকৰণত মিকিৰ বা কাৰ্বি ভাষাৰ স্থান লৈ পণ্ডিতসকলৰ মাজত বিতৰ্কৰ ওৰ

পৰাহি নাই। এইবাবেই অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পাৰিবাৰিক বা ভৌগোলিক বৰ্গীকৰণৰ ভিত্তিত কৰা শ্ৰেণীবিভাগ দোষমুক্ত হ'ব নোৱাৰে। সকলোবিলাক কথিত পৰ্যায়ত থকা ভাষাৰ এক প্ৰণালীবদ্ধ ভাষা-বৈজ্ঞানিক আলোচনা হ'লেহে হয়তো এটা সম্পূৰ্ণ ভ্ৰূটিমুক্ত নহলেও কম ভ্ৰূটিযুক্ত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ শ্ৰেণীবিভাগ পোৱা যাব।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ শ্ৰেণীবিভাগ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত কি কি অসুবিধা দেখা যায় ?
(৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....
.....
.....

১.৬.২ তিব্বত-বৰ্মীয় আৰু চীন-তিব্বতীয় ভাষা : সাদৃশ্য-বৈসাদৃশ্য

বহুক্ষেত্ৰতে দেখা যায় যে তিব্বত-বৰ্মীয় উপশাখাৰ অন্তৰ্গত ভাষাসমূহত চীনা আদি চীন-তিব্বতীয় শাখাৰ লক্ষণ বহিৰ্ভূত উপাদান বিৰাজমান। চীনা ভাষাৰ বিপৰীতে কাৰেণ আদি ভাষাৰ সৈতেহে অধিক সাদৃশ্য দেখা কাৰণে তিব্বত-বৰ্মীয় আৰু কাৰেণ এই দুটাক একেলগে Tibeto-Karen বৃহৎ ভাষা পৰিয়াল (Super family) হিচাপে দুই-এক পণ্ডিতে অভিহিত কৰিব বিচাৰে। ইয়াৰ বিপৰীতে সৰহ সংখ্যক পণ্ডিতে চীন-তিব্বতীয় ভাষাত ককেচীয় (Caucasic) আৰু মন-খ্মেৰ (Mon-khmer) ভাষাৰ লক্ষণ থকা সম্বন্ধে সুনিশ্চিত। মিয়াও-য়াও (Miao-yao) আৰু অষ্ট্ৰ-থাই (Austro-Thai) ভাষাৰ উপাদানো এই ভাষাত পোৱা গৈছে। থাই ভাষাতো ইন্দোনেচিয়া ভাষাৰ বহু উপাদান পোৱা যায়। অৱশ্যে থাই, মিয়াও-য়াও আদি ভাষাৰ দৰে তিব্বত-কাৰেণ আৰু চীনা উভয়তে চীন-তিব্বতীয় ভাষাৰ অন্যতম প্ৰধান বৈশিষ্ট্য—একাক্ষৰিক শব্দমূল আৰু সুৰ প্ৰণালীৰ বিস্তৃতি পোৱা যায়। আনহাতে বাক্যগতভাৱে চীনা, কাৰেণ প্ৰভৃতি ভাষাত ক্ৰিয়াৰ পিছত কৰ্ম বহে কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত কৰ্ম ক্ৰিয়াৰ আগত বহে। চীনা, কাৰেণ আদি ভাষাৰ শব্দসজ্জা থাই, মিয়াও-য়াও, মন-খ্মেৰ আদি ভাষাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত হোৱা বুলি অতি সহজে ধাৰণা কৰিব পাৰি; কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ শব্দ-সজ্জা অতি প্ৰাচীন ৰীতিৰ (archaic nature)।

চীনা ভাষা অযোগাত্মক আৰু সেইবাবে চীনা ভাষাত প্ৰত্যয়ান্ত ৰূপ (Inflection) প্ৰকৃতপক্ষে পোৱা নাযায়। অৱশ্যে সৰ্বনামৰ কৰ্তা বা কৰ্ম অনুযায়ী তিৰ্যক ৰূপ হৈ আংশিকভাৱে শব্দ-ৰূপ হয়। কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত পূৰ্ব, অন্ত আৰু পৰপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ আছে। আনকি অঘোষ বা সঘোষ ব্যঞ্জন ধ্বনিৰে স্থানান্তৰিত কৰি ক্ৰিয়াৰ সকৰ্মক বা অকৰ্মকৰ ধাৰণা দিয়া হয়। কোনো কোনো ভাষাত {আ-} সৰ্বনামীয় পূৰ্বসৰ্গৰ বিস্তাৰিত প্ৰয়োগ আছে।

চীনা ভাষাত ৪২০ টা অক্ষৰেৰে প্ৰায় ৪২০০ টা শব্দ লিখিব পৰা চিত্ৰধৰ্মী লিপিব (Pictographic and ideographic) প্ৰয়োগ আছে। প্ৰতিটো অক্ষৰে দহটাতকৈ বেছি শব্দ সামৰিব লাগে কাৰণে চাৰিটা পৃথক শ্ৰেণীৰ সুৰৰ ব্যৱহাৰ আছে। শব্দৰাজিৰ সুৰৰ উপৰিও সম উচ্চাৰণাত্মক আন এটা সমাৰ্থক শব্দৰে আখৰ জোঁটোৱা হয়। চীনা ভাষাত অৱস্থানেহে শব্দৰ প্ৰকাৰভেদ কৰে বাবে প্ৰকৃতার্থত এই ভাষাৰ কোনো প্ৰণালীবদ্ধ ব্যাকৰণ (formal grammar) পোৱা নাযায়। আনহাতে চীনা ভাষাৰ ধ্বনিমালা যথেষ্ট সমৃদ্ধ। চীনা ভাষাৰ কোনো লিখিত পৰম্পৰাও অতি প্ৰাচীন।

তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰশাখাৰ বিভিন্ন শাখাসমূহৰ ভাষাৰ মাজত সাদৃশ্যতকৈ বৈসাদৃশ্য বেছি। এইটো বহিঃপ্ৰভাৱৰ ফলতে সম্ভৱ হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে তিব্বত-হিমালয়ী শাখাৰ ভাষাসমূহত কোল আদি স্থানীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱত মূল বহিৰ্ভূত বহু উপাদানেৰে পৰিপূৰ্ত্ত হৈছে। তেনে বৈশিষ্ট্যসমূহৰ কেতবোৰ হ'ল —

- ১) কৰ্মৰ প্ৰাণী-অপ্ৰাণীৰ পাৰ্থক্যবোধ;
- ২) চীনা-শ্যামীয় আৰু তিব্বতীয় ভাষাৰ দৰে উচ্চ স্থানীয় সংখ্যাবোৰ দহৰ এককেৰে নগণি বিশৰ এককেৰে গণা হয়; যিটো কোলমুণ্ডা ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য;
- ৩) ব্যক্তিবাচক সৰ্বনামৰ দ্বিবচন আৰু বহুবচনৰ ধাৰণা;
- ৪) প্ৰথম পুৰুষত প্ৰয়োগ হোৱা ব্যক্তিবাচক সৰ্বনামৰ শ্ৰোতা অন্তৰ্ভূত (inclusive) আৰু শ্ৰোতা বহিৰ্ভূত (exclusive) ৰূপৰ ধাৰণা। আৰু
- (৫) ক্ৰিয়াৰূপৰ ক্ষেত্ৰত কৰ্তা-কৰ্মৰ পুৰুষ নিৰ্দেশক বিভক্তি বা প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ।

— আনহাতে কুকি-চীনা শাখাৰ বৈশিষ্ট্য হ'ল সমাপিকা ক্ৰিয়াৰূপৰ অভাৱ। ক্ৰিয়াবাচক বিশেষ্য, শব্দাংশ আৰু অন্যান্য বাক্যাংশৰ প্ৰয়োগ এই ভাষাত আছে। সেইদৰে বৰ্মীয় ভাষাৰ-লিখিত ৰূপ পালি ভাষাৰে প্ৰভাৱান্বিত বাবে ই মৌখিক ৰূপৰ সৈতে যথেষ্ট পাৰ্থক্য পৰিলক্ষিত হয়। সেইদৰে বড়ো-নগা শাখাৰ ভাষাবিলাক আৰ্য ভাষাৰ উপাদানেৰে পৰিপূৰ্ত্ত। তুলনামূলকভাৱে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ ধ্বনিমালা চীনা ভাষাতকৈ কম আৰু সেইবোৰ প্ৰায়ে নব্য-মূল্যাংকিত। এই ভাষাসমূহত দ্বিস্বৰৰ প্ৰাধান্য বেছি। তলত P. K. Benedict-ৰ *Sino-Tibetan : A compectus* গ্ৰন্থৰ পৰা দুয়োটা ভাষাৰ ব্যঞ্জন আৰু স্বৰধ্বনিৰ তালিকা দিয়া হ'ল —

প্ৰাচীন চীনা ভাষাৰ ব্যঞ্জন ধ্বনি-মালাঃ

আলজিহ্বীয় (Laryngeal)	ঃ (কণ্ঠ স্ফোট/ glottal stop)
পশ্চতালব্য (Velar)	ঃ k k ^c g g ^c ng x
তালব্য (Palatal)	ঃ t t ^c d d ^c n [y] s
দন্ত্য (Dental)	ঃ t t ^c d d ^c n l s z ts ts ^c dz dz ^c
মূৰ্দ্ধন্য (Cerebral)	ঃ [r] s ts ts ^c dz ^c
ঔষ্ঠ্য (Labial)	ঃ p p ^c [b] b ^c m [w]

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ (পুনৰ গঠিত) ব্যঞ্জন ধ্বনিমালাঃ

পশ্চতালব্য (Velar)	ঃ g k h
দন্ত্য (Dental)	ঃ d t n r l s z

ওষ্ঠ্য : b p m

(Labial)

অৰ্ধস্বৰ : w y

(Semi-vowels)

*তালব্য : sy- ~ s- zy- ~ z-

(palatal) tsy- ~ ts-(=c-) dzy- ~ dz- (=j-)

[* নব্য সংযোজিত]

প্ৰাচীন চীনা ভাষাৰ স্বৰ ধ্বনিমালা :

প্ৰান্তীয় স্বৰ : i ê ~ e ε

(Front Vowels)

মূলীয় স্বৰ : û ~ u ô ~ ô o ~ o a

(Back Vowels)

কেন্দ্ৰীয় স্বৰ :

(Central Vowels)

নিম্ন স্বৰ : â ã ~ a

(Low Vowels)

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ স্বৰধ্বনি মালা*

(-u)	(-o)	-a	(-e)	(-i)
-uw	-ow	-aw	(-ew)	-
		-aw		
—	(-oy)	-ay	-ey	-iy
		-ay		

[*অন্ত্য অৱস্থানত প্ৰয়োগৰ ভিত্তিত]

চীন-তিব্বতীয় ভাষা পৰিয়ালৰ ভাষাসমূহে বিভিন্ন প্ৰান্তত বিশেষকৈ অসম-বৰ্মীয় ভাষাৰ পৰিমাণলত সমৃদ্ধ আৰু বিকাশ হৈছে বাবে — ধ্বনিতত্ত্বৰ দৰে ৰূপতত্ত্বৰো বিস্তৰ পাৰ্থক্য পোৱা যায়। তৎসত্ত্বেও চীন-তিব্বতীয় পৰিয়ালৰ বিশেষকৈ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ উমৈহতীয়া ৰূপতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্য আঁচি উলিয়াব পৰাতে আছে। Wolfenden -ৰ Outline of Tibeto-Burman Linguistic Morphology (1929) ত এই সম্বন্ধে বিস্তাৰিত আলোচনা আগবঢ়াইছে। গ্ৰীয়েৰছনেও L S I (1930) ৰ পাতনিত চীন-তিব্বতীয় ভাষাৰ কেতবোৰ উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্য চিনাক্ত কৰিছে। অতি সম্প্ৰতি Benedict -এ Sino-Tibetan : A Conspectus (1972) নামৰ গ্ৰন্থত চীনা, কাৰেণ আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পুনৰগঠন প্ৰক্ৰিয়াৰে বহুকেইটা সজাতীয় শব্দৰ মূলৰূপ (সম্ভাব্য) উলিয়াবলৈ সক্ষম হৈছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

চীন-তিব্বতীয় আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ মাজত থকা পাৰ্থক্যবোৰ কি কি?(৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....
.....
.....

১.৬.৩ অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা : এক সংক্ষিপ্ত অৱলোকন

অসমত উপভাষা-চৰ্চাৰ বাটকটীয়া হ'ল ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী। তেওঁ 'A Study on Kamrupi : A Dialect of Assamese' শীৰ্ষক গৱেষণাৰ জৰিয়তে অসমৰ অন্যতম উপভাষা : কামৰূপীৰ ধ্বনিগত, ৰূপগত আৰু বাক্যগত বৈশিষ্ট্যৰাজি ফাঁহিয়াই অসমীয়াৰ মান্যৰূপ আৰু অন্যান্য সমবৰ্গীয় ভাষাৰ সৈতে ইয়াৰ সম্বন্ধ নিৰূপন কৰিছে (১৯৫৮)। এই প্ৰচেষ্টা তেওঁ পৰৱৰ্তীকালত ভাষাবিজ্ঞান (১৯৬৫), অসমীয়া ভাষা আৰু উপভাষা (১৯৮৬), অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ (১৯৯১) আদি গ্ৰন্থৰ মাজেদি বিস্তাৰিত আৰু ব্যাপক ৰূপত আগবঢ়াই নি কামৰূপীৰ তিনিটা আঞ্চলিক ৰূপৰ লগতে গোৱালপাৰাৰ ৰাজবংশী ভাষা, কাছাৰৰ দেৱান ভাষা আৰু মঙলদৈ অঞ্চলৰ কথিত ভাষাৰ স্বকীয়তা নিৰূপণত যোগাত্মক অৰিহণা যোগাইছে। কামৰূপীৰ তিনিটা স্থানীয় উপভাষাৰ সৈতে গোৱালপৰীয়াৰ কেতবোৰ আঞ্চলিক ৰূপৰ তুলনাত্মক অধ্যয়নত ব্ৰতী হয় পৰৱৰ্তী কালত ড° ধীৰেন্দ্ৰ নাথ দাসে (The Dialect of Goalpara and Kamrupi : A Comparative Analysis, 1999)। ড° বীৰেন্দ্ৰনাথ দত্ত, ড° অণিমা চৌধুৰী আদিয়েও গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ চৰ্চাত প্ৰভূত বৰঙণি আগবঢ়াইছে। সেইদৰে মধ্য অসমৰ উপভাষা (মায়ং) চৰ্চাত ড° দীপঙ্কৰ মৰলৰ (Phonology of Assamese Dialect : Contemporary Standard and Mayong, 1992) ভূমিকা বখানিবলগীয়া। ইতিমধ্যে অসমীয়াৰ বিভিন্ন আঞ্চলিক আৰু স্থানীয় ভাষা-ৰূপক ড° ৰজত ৰাভা, ড° জীৱন চন্দ্ৰ পাঠক, ড° প্ৰমোদ হালৈ, ড° অনুপমা বৰ্মণ, ড° মণিৰাম কলিতা, ড° বিভা ভৰালী আদিয়ে গৱেষণা-পত্ৰ প্ৰণয়নৰ দ্বাৰা পোহৰলৈ আনিছে।

সাম্প্ৰতিক কালত অসমীয়া ভাষাৰ উপভাষা-বৈজ্ঞানিক চৰ্চাই ব্যাপক সমাদৰ লাভ কৰিছে আৰু গোৱালপৰীয়া বা কামৰূপী উপভাষাৰ অন্তৰ্গত প্ৰায়কেইটা স্থানীয় উপভাষাসমূহৰ বিষয়ে সম্যক বিৱৰণ আৰু সমল পৰ্যাপ্ত হৈ উঠিছে সেইবাবে অসমীয়া ভাষাৰ ন কৈ ঔপভাষিক শ্ৰেণী বিভাজনৰ প্ৰয়োজনীয়তা আহি পৰিছে। দৰং অঞ্চলৰ দৰঙীয়া, পলাশবাৰী অঞ্চলৰ পলাশবাৰীয়া, মৰিগাঁও অঞ্চল মৰিগঞা ইত্যাদি অসমীয়াৰ বিভিন্ন স্থানীয় ৰূপসমূহৰ পৰা সমল আহৰণ কৰি ইতিমধ্যে আঞ্চলিক বা চলন্ত অসমীয়া অভিধানত স্থান দিয়া হৈছে। সেইদৰে ৰাভা, হাজং, সোণোৱাল কছাৰী, আহোম আদি জনগোষ্ঠীকেন্দ্ৰিক বিভিন্ন নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাৰ পৰা আহৰণ কৰা শব্দ-সম্ভাৰৰ নিচিনাকৈ বিভিন্ন লেখকৰ বিভিন্ন লিখনিৰ মাজেদি জনাদৃত হোৱা এনে শব্দ-সম্ভাৰৰ প্ৰাচুৰ্যই অসমীয়া ভাষাৰ ঔপভাষিক বৈচিত্ৰ প্ৰতীয়মান কৰিছে। আনহে নালাগে চাহ-বাগিচা অঞ্চলত প্ৰচলিত অসমীয়াৰ ভগ্ন ৰূপ (সাদানি বা সাদৰি) সদৃশ নগালেণ্ডৰ নাগামিজ, অৰুণাচলৰ অৰুণামিজ বা নেফামিজ আদি মিশ্ৰিত ভাষাৰ ভাষাতাত্ত্বিক অধ্যয়নে পণ্ডিতসকলক যথেষ্ট চিন্তাৰ খোৰাক যোগাইছে। সোণোৱাল কছাৰী, ঠেঙাল কছাৰী, আহোম, হাজং, ৰাজবংশী, মটক-মৰাণ আদি জনগোষ্ঠীৰ লগতে মাতৃভাষা পাহৰা ৰাভাৰ-পাতি, দাহৰি,

টোটালা; মিছিঙৰ চামগুৰীয়া, বেবেজীয়া; দেউৰীৰ টেঙাপনীয়া, বৰগএগ; দিমাছাৰ বৰ্মন কছাৰী (হাৰাবছা), তিৰাৰ দাঁতিলীয়া আদি ফৈদসকলৰ মাতৃভাষা ৰূপত প্ৰচলিত কথিত অসমীয়া (Creolised Assamese)ৰ অনুৰূপ ভাৱে গাৰো-খাছী-ভূটীয়া আৰু বিভিন্ন পৰ্বতীয়া জনগোষ্ঠীৰ পিজিন অসমীয়া (Pidgin Assamese) মিলি এক সাৰ্বজনীন অসমীয়া (Assamese lingua franca) হিচাপে তুলি ধৰাৰ প্ৰৱণতাও গা নকৰা নহয়। অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত সংৰক্ষিত হৈ থকা ভিন্ ভিন্ মন্ত্ৰ-সাহিত্য, ফকৰা-যোজনা, লোকগীত আদিত এইবোৰ নিদৰ্শন হিচাপে লিপিবদ্ধ হৈ আছে। দেউৰীৰ ছৰাই বাঙলী গীত, সোণোৱাল কছাৰীৰ হাইদাং গীত, বৰ গীত (হুঁচৰি); তিৰাৰ বৰত পূজাৰ গীত; বাভাৰ মাৰেগান, বহুৰাঙী, বগেজাৰী গীত; মিছিঙৰ অ'ইনিতমৰ অসমীয়া কলি-এইধৰণৰ নৃগোষ্ঠীয় অসমীয়াত ৰচিত উৎসৱ-অনুষ্ঠানমূলক গীতৰ উত্তম নিদৰ্শন। সেইদৰে নগৰমুখী হিন্দীভাষী (ৰিক্সাৱালা, ফেৰীৱালা, কুলী, ব্যৱসায়ী) লোকৰ মুখে মুখে প্ৰচলিত বজৰুৱা অসমীয়া, চৰ নিবাসী মৈমনসিঙীয়া লোকৰ (অভিবাসী সম্প্ৰদায়) নব্য অনুকৃত অসমীয়া (ৰাজহুৱা ভাষণ আদিত ব্যৱহৃত), ইংৰাজী মাধ্যমত শিক্ষাগ্ৰহণ কৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বা উকীল-ডক্তৰ-অধ্যাপক আদি বৃত্তিৰ লগত জড়িত ব্যক্তিৰ শৈলী অসমীয়া (বৰ্গভাষা), সংগঠন বা দলৰ সাংকেতিক ভাষা (গুপ্ত ভাষা), ছাত্ৰ নিৱাস-ছাত্ৰী নিৱাসৰ বৰ্গ ভাষা ইত্যাদি উপভাষা বিজ্ঞানৰ Register (পৰিস্থিতি নিৰ্ধাৰক ব্যক্তিভাষা), Diglossia (পৰিস্থিতি নিৰ্ধাৰক আনুষ্ঠানিক ভাষা), Bilingual (দ্বিভাষী) আৰু Social class dialects (সামাজিক শ্ৰেণীগত উপভাষা) বা Social caste dialects (সামাজিক জাতিগত উপভাষা)ৰ দৃষ্টিৰে পৰ্যবেক্ষণ কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আহি পৰিছে।

ইয়াত অসমীয়া ভাষাৰ বিভিন্ন উপভাষা আৰু আঞ্চলিক ৰূপৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হোৱা নাই। মান্য অসমীয়াৰ বিশিষ্ট ৰূপ প্ৰদানত অৰিহনা যোগোৱা অসমত প্ৰচলিত বিভিন্ন তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা সমূহৰ ভাষিক বৈশিষ্ট্য, বিশেষকৈ গাঠনিক আৰু প্ৰায়োগিক দিশৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি অসমীয়াৰ সৈতে ইবিলাকৰ সাদৃশ্য-বৈসাদৃশ্য বিচাৰ কিস্বা পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱ সম্বন্ধেহে এটি তুলনামূলক আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াত লেখকৰ জ্ঞাতে কিছুমান বিষয়ত যথেষ্ট বিতৰ্কৰ অৱতাৰণা কৰা হৈছে; সেইবাবে স্ববিৰোধ মন্তব্যৰে আক্ৰান্ত হোৱাৰ পূৰ্ণমাত্ৰাই সম্ভাৱনা থাকি গৈছে — কিয়নো এই বিষয়টোৰ সন্দৰ্ভত ইতিপূৰ্বে পৰোক্ষভাৱে বিভিন্ন জনে বিভিন্ন ঠাইত মন্তব্য দি গৈছে। লেখকে তেনে মন্তব্য সন্মান সহকাৰে (কিন্তু অন্ধভাৱে অনুকৰণ কৰি নহয়) অ'ত-ত'ত উদ্ধৃত কৰিবলগীয়া হৈছে। দুই পৰস্পৰ বিৰোধী ভাষাই ক্ৰমশঃ সহবস্থানৰ ফলত কেনেকৈ নিজকে শুজা ধৰণে খাপ খুৱাই সমন্বয়ৰ বাটেদি বিকাশ প্ৰাপ্ত হৈছে সেইটো বিচাৰ কৰাও এই অধ্যয়নৰ অন্যতম উদ্দেশ্য আৰু লক্ষ্য।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

আলোচনাৰ প্ৰাসংগিকতা আহি পৰা অসমীয়া ভাষাৰ উপভাষিক দিশবোৰ কি কি ?
(৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১.৬.৪ অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ লিপি আৰু বৰ্ণ

অসমীয়াৰ বাবে অসমীয়া লিপি আছে যদিও কোনোটোহঁত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰে নিজা লিপি নাই। সেইবাবে এইসমূহ ভাষাই বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন লিপি গ্ৰহণ কৰি আহিছে। বৃষ্টিছসকলে প্ৰৱৰ্তন কৰা ৰোমান লিপিকে গাৰো, খাচী, মিজো আদি প্ৰায়বিলাক পৰ্বতীয়া জনগোষ্ঠীয় ভাষাত বৰ্তমানলৈকে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। এসময়ত তিৱা, কাৰ্বি, মিছিং, দিমাছা প্ৰভৃতি ভাষাত ৰোমান লিপিৰ প্ৰতি বিশেষ আকৰ্ষণ নাছিল যদিও বৰ্তমান ৰোমান লিপিৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ বাঢ়িবলৈ ধৰিছে। আনহাতে ৰাভা, দেউৰী আদি ভাষাই অসমীয়া লিপিৰ প্ৰতি পূৰ্বাৰ্থি প্ৰীতি বজাই ৰাখিছে। মণিপুৰৰ ৰাজ্যিক চৰকাৰে সম্প্ৰতি (১৯৮০ চনত ভাষা আইন সংশোধন কৰি) পূৰ্বৰ পৰা চলি অহা বাংলা লিপিৰ ঠাইত মণিপুৰৰ নিজা প্ৰাচীন লিপি (মেইতেই মায়েক) চলোৱাৰ ব্যৱস্থা লৈছে। তহানিতে বৰো ভাষাত অসমীয়া নাইবা ৰোমান দুয়োটা লিপিৰে সমান্তৰাল প্ৰয়োগ আছিল যদিও বৰ্তমান দেৱনাগৰী লিপিকে গ্ৰহণ কৰা হৈছে। এই গ্ৰন্থত লিপি বিতৰ্কলৈ নগৈ সমৰূপতা দিয়াৰ স্বার্থত সংশোধিত অসমীয়া লিপিকে আটাইবিলাক ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। বৰ্ণাশুদ্ধিবিলাক যিমান দূৰ সম্ভৱ এই অনুসাৰে কৰা হৈছে যদিও অইন প্ৰতীক বা বৰ্ণৰো সমান্তৰাল প্ৰয়োগ আছে।

১.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

অসম ৰাজ্যখনৰ প্ৰধান ভাষা অসমীয়া যদিও অসমীয়া ভাষাৰ বাহিৰেও এই অঞ্চলটোত অন্য বিভিন্ন ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। অন্যান্য ভাষা ভাষীৰ মাজটো অসমীয়া ভাষাটোৱে সাৰ্বজনীন ভাষাৰূপে সমাদৃত হৈ আহিছে। অন্য ভাষাগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ কথিত অসমীয়া ভাষাটোত তেওঁলোকৰ নিজস্ব ভাষাগোষ্ঠীৰ বিভিন্ন ভাষাতাত্ত্বিক প্ৰভাৱৰ ফলত এটা বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ ৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰিছে। তদুপৰি বিভিন্ন ভাষাগোষ্ঠীৰ মাজত ভাৱ বিনিময়ৰ বাবে অসমীয়া ভাষাক আধাৰ হিচাপেলৈ নাগামিজ, নেফামিজ আদি সংযোগী ভাষাৰ জন্ম হৈছে।

১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমত কি কি ভাষাগোষ্ঠীৰ কি কি ভাষা প্ৰচলিত আছে ? আলোচনা কৰক।
- ২) অসমীয়া ভাষাৰ নৃগোষ্ঠীয় ৰূপসমূহৰ বিষয়ে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৩) সংযোগী ভাষা হিচাপে নাগামিজ আৰু নেফামিজৰ পৰ্যালোচনা কৰক।
- ৪) অসমত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পৰিচয় দাঙি ধৰক।
- ৫) অসমত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পাৰস্পৰিক সম্পৰ্ক বিচাৰ কৰক।
- ৬) চমু টোকা লিখক -
ক) ৰাজবংশী ভাষা, খ) ৰাভামিজ, গ) হাজংসকলৰ কথিত অসমীয়া, ঘ) বিষুপুৰীয়া ভাষা, ঙ) বাগানীয়া ভাষা, চ) চিলেটীয়া উপভাষা।

১.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- গগৈ, লীলা : 'সম্ভৱ অসমীয়া সংস্কৃতি : টাই মংগোলীয় অৰিহণা', ডিমৌ, ২০০২
- গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ : অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ, ১৯৯১
- : অসমীয়া ভাষা আৰু উপভাষা, ১৯৮৬

- গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণঃ ‘অসমীয়া ভাষাত অষ্টিকৰ অৱদান’, *প্ৰকাশ*, অষ্টাদশ
বছৰ, পঞ্চম সংখ্যা, মাৰ্চ ১৯৯৩
- বৰুৱা, ভীমকান্ত : *অসমৰ ভাষা*, ১৯৯০
অসমীয়া ভাষা, ১৯৯৭
- মৰল, দীপকৰ : *উপভাষা-বিজ্ঞান* (২য় প্ৰকাশ), ১৯৯৭
- ৰাভা হাকাচাম, উপেন : ‘ৰাভামিজ : অসমীয়াৰ অন্যতম নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা,’
ভাষা-চিন্তা-বিচিত্ৰা, ২০০০
- Barua, K. L. : *Early History of Kamrup*
- Bhattacharya, P.C. : *The Languages and Dialects of Cachar
District of Assam*
- Chatterji, S. K. : *Origin and developement of Bengali
Language*
: *Kirata-Jana-Krti*, 1974
- Goswami, G. C. : *Structure of Assamese*
- Goswami, U. N : *A Study on Kamrupi :A Dialect of Assamese*,
1970
- Kakati, Banikanta : *Assamese: Its Fomation and Development*,
1964
- Neog, D. : *The Origin and growth of the Asamiya
Language*,1974
- Rajkhowa, B. : *Notes on the Sylhetee Dialect*

* * *

দ্বিতীয় বিভাগ
অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান

বিভাগৰ গঠন

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ অসমীয়া ভাষাত আৰ্য-ভিন্ন উপাদান
- ২.৪ বিতৰ্কিত আৰ্য-ভিন্ন উপাদান
 - ২.৪.১ অষ্ট্ৰিক বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান
 - ২.৪.২ দ্ৰাবিড় বনাম প্রাক্-বৈদিকযবৈদিক সংস্কৃত বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান
 - ২.৪.৩ সংস্কৃত ভাষাৰ আৰ্য-ভিন্ন উপাদান বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান
 - ২.৪.৪ সংস্কৃতমূলীয় বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় বনাম আৰ্য-ভিন্ন উপাদান
 - ২.৪.৫ তিব্বত-বৰ্মীয় বনাম দেশীয়বিদেশী উপাদান
- ২.৫ অবিতৰ্কিত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান
 - ২.৫.১ ধ্বনিগত উপাদান
 - ২.৫.২ ৰূপগত উপাদান
 - ২.৫.৩ শব্দগত উপাদান
- ২.৬ সাৰাংশ (Summing up)
- ২.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৮ প্ৰসঙ্গ (References/Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

অসমীয়া ভাষাটোৱে সংস্কৃত ভাষাৰ পৰা নানা পৰিবৰ্তনৰ মাজেদি বৰ্তমানৰ ৰূপ পাইছে। এই সময়ছোৱাত বিভিন্ন আৰ্য আৰু অনাৰ্য মূলীয় ভাষাৰ পৰা বিভিন্ন উপাদান গ্ৰহন কৰি ই পৰিপূৰ্ণতা লাভ কৰিছে। অসমীয়া ভাষাই পৰিগ্ৰহন কৰা উপাদানবোৰৰ অধিকাংশই তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পৰা অহা। অৱশ্যে কেতবোৰ উপাদানৰ উৎস সম্পৰ্কে মতানৈক্য নথকা নহয়। এই বিভাগটিত অসমীয়া ভাষালৈ বিভিন্ন অনাৰ্য মূলীয় ভাষাৰ অৱদান সম্পৰ্কে সম্যকভাৱে আলোচনা কৰাৰ লগতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ অৱদান সম্পৰ্কে বিস্তৃতভাৱে পৰ্যালোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। বিতৰ্কিত আৰু অবিতৰ্কিত দুটা শিতানত এই উপাদানবোৰৰ বিশ্লেষণ আগবঢ়োৱা হৈছে।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটো অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত আপুনি -

- অসমীয়া ভাষাত আৰ্যভিন্ন প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব,
- বিভিন্ন ভাষা গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত অসমৰ বিভিন্ন থলুৱা ভাষাৰ পৰা অসমীয়া ভাষালৈ অহা বিভিন্ন উপাদানবোৰ বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব,
- এই উপাদানবোৰৰ বিতৰ্কিত আৰু অবিতৰ্কিত দিশ দুটাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

২.৩ অসমীয়া ভাষাত আৰ্য-ভিন্ন উপাদান

পণ্ডিতসকলে অসমীয়া ভাষাৰ মূল জঁকাটোহে সংস্কৃত অৰ্থাৎ আৰ্য-সম্ভূত; ইয়াৰ 'তেজ-মঙহ' স্বৰূপ শব্দ-সম্ভাৰ আৰু অন্যান্য ৰূপগত বৈশিষ্ট্যৰাজি অৰ্থাৎ নিভাঁজ ৰূপত পোৱা অসমীয়া ভাষাৰ কালিকাটো অন্যান্য প্ৰতিবেশী আৰ্য-ভিন্ন ভাষাসমূহৰ পৰাই আহৰিত বুলি স্বীকাৰ কৰি লৈছে। কিন্তু প্ৰতিবেশী আৰ্য-ভিন্ন ভাষাসমূহৰ অৱস্থিতি আৰু অৱদান সন্দৰ্ভত পণ্ডিতসকলৰ মাজত মতানৈক্য আছে। এই সম্পৰ্কে বিভিন্নজন পণ্ডিতে আগবঢ়োৱা কেইটামান মতামত তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

ক) ভাৰতীয় ভাষাসমূহৰ ভাষাতাত্ত্বিক জৰীপ কাৰ্য্য চলাওঁতে গ্ৰীয়াৰছনে অন্যান্য সমমূলীয় ভাষাত বিৰল অথচ অসমীয়া ভাষাত প্ৰবল কেতবোৰ উপাদান বড়ো (Bodo) প্ৰমুখ্যে অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত পোৱা যায় বাবে অসমীয়া ভাষাত এইবোৰ থলুৱা ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰাটো তেনেই স্বাভাৱিক বুলি আঙুলিয়াই দেখুৱাইছে। কিন্তু ড° কাকতিয়ে ভাষাচাৰ্য্য সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীৰ তত্ত্বাৱধানত 'অসমীয়া ভাষাৰ গঠন আৰু বিকাশ' সম্পৰ্কীয় গৱেষণা গ্ৰন্থখন প্ৰস্তুত কৰোঁতে তেনে কেতবোৰ স্বকীয় উপাদান কেৱল বড়োতে নহয় অন্যান্য কোল-মুণ্ডা আৰু খাচী প্ৰভৃতি অষ্ট্ৰিক ভাষাতো পোৱা যায় বাবে এইবোৰত তিব্বত-বৰ্মীয়তকৈ অষ্ট্ৰিক বা কোলাৰীয় (Kolorian) প্ৰভাৱহে অধিক যুক্তিসংগত বুলি ব্যাখ্যা কৰি দেখুৱাইছে। আনপিনে অসমীয়া ভাষাত প্ৰাক-বৈদিক কালৰ দ্ৰাবিড় উপাদানো আছে বুলি কালিৰাম মেধি, দেৱানন্দ ভৰালি প্ৰভৃতি অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ প্ৰণেতাৰসকলে ইংগিত দি গৈছে। পৰৱৰ্তী কালত 'অসমীয়া ভাষাত আৰ্য-ভিন্ন উপাদান' সম্বন্ধীয় উপৰি উক্ত তিনিটা প্ৰধান মতক পুনৰ বিভিন্ন ভাষাৰ বিশেষজ্ঞসকলে বিভিন্ন দিশ আলোকপাত কৰি অধিক বিতৰ্কমূলক কৰি তুলিছে। ভাষাৰ নিচিনাকৈ বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন-প্ৰক্ৰিয়া আৰু অসমৰ সাংস্কৃতিক উপাদান সন্দৰ্ভতো বহুধা-বিভক্ত মতামত পোৱা গৈছে।

খ) বহু চৰ্চিত এই বিষয়টোৰ সন্দৰ্ভত বৰ্তমানলৈকে গ্ৰীয়াৰছনে আঙুলিয়াই যোৱা ইংগিত অনুধাৱন কৰি অসমীয়া আদি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদানসমূহৰ অনুপংখ বিশ্লেষণত বৰো (Boro) ভাষাৰ বিশেষজ্ঞ ড° প্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ ভূমিকা শলাগিবলগীয়া। ইতিমধ্যে কলাগুৰু বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা, ধূপাৰাম বসুমতাৰী, ৰূপনাথ ব্ৰহ্মা, ভবেন নাৰ্জী আদি বৰো ভাষা-সংস্কৃতিৰ সাধকসকলে অসমৰ নদ-নদী, পাহাৰ-পৰ্বত আৰু বিভিন্ন সংস্কৃতিৰ লগত জড়িত শব্দসমূহৰ উৎস সম্বন্ধে বহুল ব্যাখ্যা দাঙি ধৰিছে। নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভংগীৰে চালি-জাৰি চাই ইয়াৰে কেতবোৰ সমৰ্থনযোগ্য বুলি ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জী আৰু ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ সুৰতে সুৰ মিলাই ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়েও পৰৱৰ্তী কালত অখণ্ডীয় যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰিছে। আনহাতে তিব্বত-বৰ্মীয় অন্যান্য ভাষাৰ বিশেষকৈ মিছিং, দেউৰী আৰু নগা ভাষাৰ প্ৰভাৱৰ কথা আলোকপাত কৰিছে ড° নগেন ঠাকুৰ, ড° ভীমকান্ত বৰুৱা আৰু মিছিং ভাষাৰ বিশেষজ্ঞ অধ্যাপক নাহেন্দ্ৰ পাদুনে।

গ) আৰ্য-ভিন্ন উপাদানৰ দ্বিতীয় সূত্ৰৰ উদ্ভাৱক ড° কাকতি নিজে। তেওঁৰ পৰৱৰ্তী কালত ড° ৰামচৰণ ঠাকুৰীয়া, ড° ৰমেশ পাঠক প্ৰভৃতি ভাষাবিদেও অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয়তকৈ অষ্ট্ৰিক উপাদানহে অতি প্ৰবল বুলি মত পোষণ কৰিছে। অৱশ্যে সৰহসংখ্যক নৃতত্ত্ববিদ আৰু সংস্কৃতিবিদসকলৰ ধাৰণা যে - অসমীয়া সংস্কৃতিত পোৱা অষ্ট্ৰিক উপাদানসমূহ পৰৱৰ্তী কালত প্ৰব্ৰজন কৰা অষ্ট্ৰিকসকলতকৈ উদ্যোগী আৰু সংখ্যাতো অধিক ইন্দো মংগোলীয়সকলৰ মাজেদি লাভ কৰা।

ঘ) কালিৰাম মেধিয়ে ইংগিত দি যোৱা ‘অসমীয়া ভাষাত দ্ৰাবিড় উপাদান’ সন্দৰ্ভত সাম্প্ৰতিক কালত বৰকৈ চিন্তা-চৰ্চা কৰা নহয়। অৱশ্যে ভাষাবিদ ড° ভগৱান মৰলে দুই-এঠাইত এইবিষয়ে লিখা-মেলা নকৰাও নহয়। অসমীয়া ভাষাত দ্ৰাবিড় উপাদান তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদানতকৈ ক্ষীণ। সংস্কৃতিবিদ ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাই ‘দ্ৰাবিড় ভাষাগোষ্ঠীৰ পৰা সংস্কৃতলৈ বহু শব্দ আহিছে আৰু তাৰে কিছুমান উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰত অসমীয়া ভাষাও পাইছে’ এই বুলিহে মত পোষণ কৰিছে।

ঙ) অসমীয়া ভাষাত বিভিন্ন থলুৱা ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰাটো একো অস্বাভাৱিক নহয়। কিন্তু মূলতঃ অসমীয়া আৰ্য-সম্ভূত ভাষা আৰু ইয়াৰো এক নিজস্ব ৰূপগত গাঠনি আছে। সেয়েহে তথাকথিত আৰ্য-ভিন্ন ভাষাৰ পৰা আহৰিত বুলি ধাৰণা কৰা প্ৰায়বোৰ শব্দৰে অসমীয়া ভাষাৰ নিজস্ব গঠন-ৰীতিৰে ব্যুৎপত্তি সাধন (derivation) কৰিব পৰা যায়। বিৱৰ্তনৰ চকৰিত বাগৰি বাগৰি প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্যই অন্যান্য নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ নিচিনাকৈ অসমীয়া ভাষালৈ ৰূপ সলাইছে। অসমীয়া ভাষাৰ বৰ্ণ, প্ৰাকৃতি আৰু শব্দ-মূলৰ (stem) গঠনাত্মক বিশ্লেষক ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে আনহাতে এনেধৰণৰ চিন্তা ধাৰাৰহে পক্ষপাতিত্ব কৰে।

‘আৰ্য-ভিন্ন উপাদান’ কেৱল মান্য অসমীয়া ভাষাতহে যে আছে এনে নহয়, অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাচীন, অৰ্বাচীন আৰু মান্য-অমান্য আটাইবোৰ ৰূপতে আৰু বিশেষকৈ অন্যান্য থলুৱা ভাষাৰ সৈতে মিশ্ৰিত হৈ সৃষ্টি হোৱা সাৰ্বজনীন (Lingua franca) আৰু নৃগোষ্ঠীয় (Ethnic-dialect) ৰূপত প্ৰচুৰ পৰিমাণে এনে উপাদান পোৱা যায়। অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাচীন ৰূপ বুলিলে বিভিন্ন শিলালিপি, তাম্ৰলিপি আৰু প্ৰাক্-শংকৰী, শংকৰী, শংকৰোত্তৰ যুগৰ বিভিন্ন সাঁচিপতীয়া পুথিৰ সাহিত্যিক নিদৰ্শনসমূহ পৰে। এইবোৰৰ ভাষা শ্ৰীকৃষ্ণ কীৰ্ত্তন, চৰ্যাপদ আৰু মুখে মুখে প্ৰচলিত ডাকৰ ভণিতা, মন্ত্ৰ আৰু পাঁচালী সাহিত্যৰ নিচিনাকৈ ‘কামৰূপী প্ৰাকৃত’ লিখা। আনহাতে উজনি অসমত প্ৰচলিত বিষ্ণুগীত, বিয়ানাম, অপেসৰা সবাহৰ গীত আৰু বিভিন্ন কাহিনী গীতৰ ভাষা ‘সৌমাৰ প্ৰাকৃত’ লিখা। সেইদৰে মধ্যযুগীয় অসমীয়া সাহিত্যৰ উল্লেখযোগ্য নিদৰ্শন হিচাপে পোৱা নামনি অসমৰ কামৰূপী প্ৰাকৃতত ৰচিত বিভিন্ন চৰিত পুথি আৰু উজনি অসমৰ সৌমাৰ প্ৰাকৃতত ৰচিত বুৰঞ্জী সাহিত্যসমূহৰ ভাষাত আৰ্য-ভিন্ন উপাদান অলেখ।

কথিত অসমীয়া ভাষা অৰ্থাৎ লৌকিক অসমীয়া ভৌগোলিকভাৱে বিভিন্ন উপভাষা আৰু স্থানীয় উপভাষাত বিভক্ত। উল্লেখযোগ্য যে অসমীয়া ভাষাৰ এনে আঞ্চলিক ৰূপতকৈ সীমামূৰীয়া অঞ্চলত বিভিন্ন কাৰণত গঢ়ি উঠা থলুৱা লোকৰ দ্বাৰা ব্যৱহৃত মিশ্ৰিত-অসমীয়া ভাষাত (উদাহৰণ স্বৰূপে নাগামিজ, নেফামিজ বা অৰুণাচলী-অসমীয়া আৰু চাহ বাগিচাৰ বাগানীয়া আৰ্য-ভিন্ন উপাদান তুলনামূলকভাৱে কিছু বেছি। তাতোকৈ বেছি, নিজৰ মাতৃভাষা পাহৰা থলুৱা জনজাতীয় লোকৰ দৈনন্দিত জীৱনত ব্যৱহৃত অসমীয়া ভাষাৰ থলুৱা ৰূপত - যাক নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা (Social Ethnic dialect) বোলা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে পাতি, দাহৰি আৰু টোটলা ৰাভাৰ কথিত অসমীয়া বা ৰাভামিজ (অন্যতম নিদৰ্শন হ’ল - বহুৰাঙী, ভালুক নচুৱা গীত আৰু হিন্দুধৰ্মীয় দেৱ-দেৱী পূজাৰ স্তোত্ৰ আৰু মন্ত্ৰ); সোণোৱাল কছাৰী, ঠেঙাল কছাৰী আৰু ভৈয়ামত বাস কৰা বৰো ভাষা নজনা বৰো-কছাৰী জনগোষ্ঠীৰ কছাৰী-অসমীয়া (অন্যতম নিদৰ্শন হ’ল হাইদাং গীত আৰু বাইথ পূজাৰ স্তোত্ৰ-মন্ত্ৰ); ভৈয়ামত বাস কৰা থলুৱা তিৱাসকলৰ কথিত অসমীয়া ভাষা (নিদৰ্শন - বৰত পূজাৰ গীত, লাই-হিলালী ইত্যাদি); ভৈয়ামত বাস কৰা থলুৱা কাৰ্বিসকলে কোৱা অসমীয়া ভাষা (নিদৰ্শন-আৰাকুৰা গীত); টেঙাপনীয়া,

বৰগঞা আৰু পাটৰ গঞা খেলৰ দেউৰীসকলৰ কথিত অসমীয়া (অন্যতম নিদৰ্শন - ছৰাই ৰাঙলী, হাঁচতি/হুঁচৰি আদি গীত) আৰু মিছিং ভাষা নোকোৱা মিছিংসকলৰ (তেমাৰ, চামুগুৰীয়া, বংকোৱাল, বিহিয়া আৰু বেবেজীয়া খেলৰ) দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহৃত অসমীয়া ভাষাত। অসমীয়া ভাষাৰ লৌকিক ৰূপৰ অন্যতম নিদৰ্শন হ'ল হাজংসকলে ব্যৱহাৰ কৰা হাজং-অসমীয়া আৰু কোচ-ক্ষত্ৰিয় ৰাজবংশীৰ মাজত সমাদৃত ৰাজবংশী বা দেশী ভাষা।

আৰ্য-ভিন্ন উপাদানসমূহ প্ৰথমে সেই সেই ভাষাৰ পৰা আহৰিত হৈ দ্বিভাষিকসকলে ব্যৱহাৰ কৰা লৌকিক অসমীয়াত প্ৰৱেশ কৰে আৰু কালক্ৰমে এনে উপাদান প্ৰথমে আঞ্চলিক বা চুবুৰীয়া উপভাষালৈ বিস্তৃত হয় আৰু তাৰ পিছত সমসাময়িক শিষ্ট অসমীয়া সাহিত্যত ব্যৱহৃত হ'বলৈ ধৰে। ভাষাগত বিলয়ন (linguistic diffusion) নামৰ সূত্ৰটোৱে এই কথাটোকে সমৰ্থন কৰে। 'এনেকুৱা ভাষাগত প্ৰসাৰণে যেতিয়া ব্যাপক আকাৰ ধাৰণ কৰে তেতিয়াই ভাষাগত ক্ষেত্ৰ (linguistic area) সৃষ্টি হয়। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত প্ৰচলিত আধুনিক ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ সৈতে বিভিন্ন আৰ্য-ভিন্ন খলুৱা ভাষাৰ বিভিন্ন উপাদানৰ সমিল মিলে উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলক এখনি ভাষাগত ক্ষেত্ৰলৈ পৰিণত কৰিছে।' (ড° দীপংকৰ মৰল : উপভাষাবিজ্ঞান)। সেয়ে অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদানৰ সম্ভাৱনীয়তা সম্বন্ধে বিচাৰ বিশ্লেষণ কৰোঁতে অসমীয়া ভাষাৰ এনে বিভিন্ন ক্ষুদ্ৰাতিক্ষুদ্ৰ আঞ্চলিক আৰু সামাজিক উপভাষাসমূহৰ তুলনামূলক অধ্যয়নৰ বাৰুকৈয়ে প্ৰয়োজনীয়তা আছে।

অসমীয়া ভাষাত আহোম (টাই-আহোম) প্ৰভাৱো কম নহয়। বিশেষকৈ উজনি অসমৰ উপভাষাত আৰু বুৰঞ্জী সাহিত্যৰ ভাষাত আহোম উপাদানেই সৰ্বাধিক। হ'লেও যিহেতু আহোম ভাষা বৰো প্ৰভৃতি বিভিন্ন তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সমমূলীয় শ্যাম-চীনেী ভাষাগোষ্ঠীৰ এটা ঠাল (দুয়োটাই চীন-তিব্বতীয় বৃহৎ ভাষা পৰিয়ালৰ সদস্য) সেয়ে অইন বিষমমূলীয় অষ্ট্ৰিক বা দ্ৰাভিড় প্ৰভাৱৰ প্ৰবলতা নুই কৰিবৰ বাবে কেতিয়াবা এনে ভাষাৰো বিভিন্ন সামগ্ৰীৰ (data) তুলনামূলক অধ্যয়নত প্ৰয়োজন হয়। অৱশ্যে মূল চীন-তিব্বতীয় ভাষাতো অষ্ট্ৰো-থাই (Austro-Thai) ভাষাৰ আৰু তিব্বত-হিমালয়ী ভাষাতো কোল-মুণ্ডা প্ৰভৃতি অষ্ট্ৰিক ভাষাৰ বহু উপাদান পোৱা যায় বাবে; তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ বিশুদ্ধতাৰ ক্ষেত্ৰত মূলতেই যে কিছু ভ্ৰুটি-বিচ্যুতি ঘটিছিল এইটো অনুমান কৰিব পাৰি।

সেইদৰে এনে বহু তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান পোৱা গৈছে যি কেৱল অসমীয়াতে নহয় বাংলা, উড়িয়া, মৈথিলী, ভোজপুৰী প্ৰভৃতি আন মগধীয় ভাষাসমূহতো (কিছু পৰিমাণে হিন্দীতো) বিশিষ্ট স্থান অধিকাৰ কৰি আছে। প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য ভাষা স্তৰৰ পৰাই চৌপাশে বিস্তৃত আৰ্য-ভিন্ন শব্দসমূহৰ আমদানি হ'বলৈ ধৰে। ধৰনিৰ ক্ষেত্ৰতো মাগধী প্ৰাকৃত মূলৰ পৰা ফালৰি কাটিছে। ইয়াৰ মূল কাৰণ হ'ল আৰ্য-ভিন্ন ভাষাৰ লগত মাগধী প্ৰাকৃতৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক। এই সন্দৰ্ভত 'অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান' বিষয়ক আলোচনাত বিভিন্ন আৰ্য-ভিন্ন ভাষাৰ (চীন-তিব্বতীয়কে মুখ্য কৰি) লগতে মগধীয় ভাষাসমূহতো হাত দিব লগীয়া হয়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া ভাষাত আৰ্যভিন্ন ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰাৰ কাৰণ কি ? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

২.৪ বিতৰ্কিত আৰ্য-ভিন্ন উপাদান

অসমীয়া ভাষাত এনে কেতবোৰ ধ্বনিগত, ৰূপগত আৰু শব্দগত উপাদান আছে যাৰ উৎস সম্বন্ধে বিভিন্ন মত পোৱা গৈছে। বিশেষকৈ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক অবিহনেও লাভ কৰিব পৰা শব্দগত ধাৰ আৰু লোক-ব্যুৎপত্তিৰে ব্যাখ্যা কৰিব পৰা তেনে শব্দসমূহে উৎস নিৰ্ণয়ত পণ্ডিতসকলক বিমোৰত পেলোৱা দেখা যায় ইতিপূৰ্বে আলোচনাত আগভাগ লোৱা প্ৰায়বিলাক পণ্ডিতে সেইবাবে নলগা জেঙত লাগি নাথাকি সম্ভাৱ্য প্ৰভাৱ বা শব্দগত সাদৃশ্যৰ (Lexical correspondences) এখন দীঘলীয়া তালিকা দি তেনে আলোচনাৰ মোখনি মাৰিছে ; যাৰ ফলত বিষয়টোৰ এটা সমাধান সূত্ৰ ওলোৱাতকৈ ই ক্ৰমে জটিলৰ পৰা আৰু অধিক জটিলতৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিছে। ভাষা-বিজ্ঞানৰ সহজ-সূত্ৰতে সীমাবদ্ধ নাথাকি দুটা ভাষাৰ আংশিক সাদৃশ্য দেখিলেই ইটো ভাষাৰ পৰা সিটো ভাষালৈ ভাষাগত উপাদান ৰপ্তানি হোৱা তত্ত্বৰ প্ৰয়োগ আৰু ইটো ভাষা যে সিটোতকৈ অধিক সমৃদ্ধিশালী তাক জাহিৰ কৰাৰ প্ৰৱণতাই নিৰ্মোহ আলোচনাত ব্যাঘাত ঘটাইছে। অৱশ্যে একে মূলৰ একেটা সজাতীয় (cognate) শব্দই সময়ৰ লগে লগে মুখ বাগৰি মসৃণটো হুয়েই; বৰঞ্চ কেতিয়াবা বেলেগ এটা অৰ্থতো ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়। কেতিয়াবা কোনো এটা ভাষাতহে মাথো কথমপি তেনে উপাদান ভাষা-অৱশেষ (lingua-substratum) হিচাপে তিষ্ঠি থাকিবলৈ সক্ষম হয়। বিতৰ্কিত আৰ্য-ভিন্ন উপাদানক আৰু অধিক স্পষ্টকৈ ব্যাখ্যা কৰিব পৰা যায় এইধৰণে -

২.৪.১ অষ্ট্ৰিক বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান

ড° কাকতিয়ে ‘অসমীয়া ভাষাৰ গঠন আৰু বিকাশ’ নামৰ ইংৰাজীত লিখা গৱেষণা গ্ৰন্থখনৰ “আৰ্য-ভিন্ন উপাদান” শিতানত খাচী, কোলাৰীয় আৰু মালয় আদি অষ্ট্ৰি-এছিয়াটিক ভাষাৰ বহু উপাদান অসমীয়া ভাষাত আছে বুলি কৈছে। তেওঁৰ গ্ৰন্থখনত উল্লিখিত তেনে বহু উপাদানৰ প্ৰয়োগ আৰু উপস্থিতি বৰো, ৰাভা, গাৰো, কাৰ্বি প্ৰভৃতি অসম-বৰ্মীয় ভাষাত আৰু মিছিং প্ৰভৃতি উত্তৰ-অসম শাখাৰ ভাষাতো আছে। বৰঞ্চ, কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত অষ্ট্ৰিক ভাষাতকৈ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰেহে ইবিলাক অধিক পৰিস্কাৰকৈ বিশ্লেষণ কৰিব পৰা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে ড° কাকতিয়ে অসমৰ প্ৰাচীন ঠাইসমূহৰ অন্যতম ‘কামৰূপ’ আৰু ‘কামাখ্যা’ শব্দটো বিভিন্ন অষ্ট্ৰিক ভাষাত পোৱা মৰাশ, ভূত-প্ৰেত আৰু যাদুমন্ত্ৰ সম্বন্ধীয় শব্দ সমূহৰ (যেনে Khmoch: Khmer, Ka-met: Khasi, Kambru/Kamru: Santal ইত্যাদি) আৰ্যীকৰণ হৈ সৃষ্টি হোৱা শব্দ বুলি যুক্তি দাঙি ধৰিছে। সেই একেটা শব্দৰে ব্যুৎপত্তি সাধন ড° প্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য প্ৰমুখ্যে বহু পণ্ডিতে বৰো ভাষাৰে এনেদৰে কৰিছে — খাম (পোৰ্) + ব্ৰু/গাৰু (টানি দীঘল কৰা) > খামৰুদ (stretch of burnt land), তুলনীয় হা-খাম (hasam = পোৰা মাটি) > আখাম (Proto Bodo-Garo)* hakham>a'kham>asam। তদুপ খাম-আই-খা (পোৰ-মাতৃ-বান্ধ/সৃষ্টি কৰ) অৰ্থাৎ যিগৰাকী মাতৃয়ে পোৰা মাটিৰ পৰা জগত সৃষ্টি কৰিলে তেওঁ খামাইখা অৰ্থাৎ আই কামাখ্যা। ড° কাকতিয়ে নিজেও বড়োমূলীয় উপাদান হিচাপে দি-/দৈ-পূৰ্বসৰ্গযুক্ত নদীবাচক আৰু হা-পূৰ্বসৰ্গ যুক্ত স্থানবাচক শব্দসমূহৰ উল্লেখ কৰিছে। অথচ তেজপুৰৰ শিলালিপিত উদ্ধৃত ‘হাৰুপ্লেস্বৰ’ নামৰ স্থানবাচক শব্দটোৰ ব্যুৎপত্তি সাধনত বড়ো হা-পূৰ্বসৰ্গৰ কথা উপেক্ষা কৰি চাওঁতালী হৰ (পাহাৰ) আৰু হৰুপ (পাচি বা কাঁহীৰে ঢাকি দি) শব্দটোলৈহে টোৱাইছে। তদুপ তি-হু, তি-পাম, তি-য়ক, বদ-তি, তি-ৰাপ, নাম-তি আদি স্থানবাচক শব্দসমূহৰ তি-/তি পৰসৰ্গ নতুবা পূৰ্বসৰ্গটোৰ উৎস পানী বুজোৱা অষ্ট্ৰিক তিউ, তু আৰু মাটি বুজোৱা অষ্ট্ৰিক তা, তে ইত্যাদি বুলি উল্লেখ কৰিছে। কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত পানীবাচক সাধাৰণ

অনুপদ হ'ল তি/চি/জি/দি/দৈ (তুলনীয় তিব্বতীয় চু/cchu/ আৰু চীনা ছুই/Shui/); সেই পিনৰ পৰা তিৰা ভাষাত অবিকলভাৱে প্ৰচলিত 'তি' উপাদানৰ কথাহে অধিক বিবেচনীয়।

ড° কাকতিৰ খাচী, মুঙা, চাওঁতালী প্ৰভৃতি অষ্টিক ভাষাৰ পৰা আহিব পৰা বিভিন্ন অসমীয়া শব্দৰ সৈতে সাদৃশ্য থকা শব্দসমূহৰ তালিকাত তিব্বত-বৰ্মীয় বৰো আৰু ইয়াৰ সগোত্ৰীয় ভাষা সমূহৰ শব্দসমূহো আছে। উদাহৰণ - ডিঙা, জপা, দোমাচা, টাৰি, ভুৰ, হেনো (অনুপদ); √বিলা, জুঁটি, লাটুম, বোকা, মুগা, সোঁতা (বৰ্গকৰ্তা), লেখীয়া (অনুপদ), মাই (সম্বোধন); আঠকুৰিয়া/আটকুৰা, ডবলা, টিপ, গাব(ৰং), টোঁপা, টোপোলা, বগা, চেচাঁ, চোং, দলং, হেপা/হাপা, জিত, জেং, কণ, কেৰ্কেটুৱা, মাকৰি ঘিলা, নোমল, নানান/নানা, পগলা, টাকন/টাঙোন, তিয়াঁ, টেকি, টুকুৰা, √টিক্, টিলা, উই, সিজু ইত্যাদি।

অসমীয়া ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য হ'ল - সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ স্বতন্ত্ৰতা। অসমীয়া ভাষাত -আই, -এৰ/-এৰা, -এক পৰপ্ৰত্যয় যোগ কৰি সম্বন্ধবাচক শব্দৰ পুৰুষ অনুযায়ী ৰূপ-সাধন কৰা হয়। তদুপৰি বয়সৰ সৰু ডাঙৰ ভেদ কৰা পৃথক শব্দৰো প্ৰয়োগ অসমীয়াত আছে - যিটো বাংলা প্ৰভৃতি অন্যান্য মগধীয় ভাষাত পাবলৈ নাই। গ্ৰীয়াৰ্ছনে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা সমূহৰ, বিশেষকৈ বড়ো ভাষাত সৰ্বনামীয় পূৰ্বসৰ্গ যোগে সম্বন্ধ-বাচক শব্দৰ নিৰ্দিষ্টতা বুজোৱা ৰীতিলৈ চাই অসমীয়া ভাষাত ইয়াৰ প্ৰভাৱ পৰিছে বুলি যুক্তি দিব বিচাৰে। কিন্তু ড° কাকতিয়ে অসমীয়া ভাষাত চাওঁতালী ভাষাৰ নিচিনাকৈ পৰসৰ্গ যোগেৰে পুৰুষ-বাচক সম্বন্ধ নিৰ্দিষ্টতা গঠন হোৱা ৰীতিলৈ চাই ডাঠকৈ অসমীয়া ভাষাই কোলাৰীয় ভাষাসমূহৰ পৰাহে যে এনে বৈশিষ্ট্য লাভ কৰিছে বুলি যুক্তি দাঙি ধৰিছে। মন কৰিব লগীয়া যে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষকৈ, বড়োমূলীয় ভাষাৰ অন্যতম প্ৰধান দুটা ভাষাগোষ্ঠী হ'ল নামনি অসমত প্ৰচলিত ৰাভা আৰু গাৰো ভাষা। এই উভয় ভাষাতে পৰসৰ্গ যোগে সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতা গঠন কৰা ৰীতি আছে, যাৰ প্ৰয়োগ অসমীয়া ভাষাৰ সৈতে প্ৰায় একে অৰ্থাৎ তৃতীয় পুৰুষৰ উল্লেখত (reference) সম্বন্ধবাচক শব্দৰ লগত ৰাভা ভাষাত (-ব্ৰা) আৰু গাৰো ভাষাত (-গিপা/-খাং) পৰ প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। নামনি অসমত প্ৰচলিত ৰাভামিজ ভাষাত -ব্ৰা> -বাৰা পৰ প্ৰত্যয়টোৰ লগত অসমীয়া ভাষাৰ দ্বিতীয় পুৰুষ মান্যার্থৰ -এৰা/-ৰা পৰপ্ৰত্যয়ৰ সাদৃশ্য মন কৰিবলগীয়া।

তিব্বত-বৰ্মীয় (চীন-তিব্বতীয় ভাষা পৰিয়ালৰ এটা শাখা) ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য হ'ল 'আ-/আ- সৰ্বনামীয় পূৰ্বসৰ্গ যোগে সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন। সেই বাবে ড° কাকতিয়ে অষ্টিক প্ৰভাৱান্বিত বুলি উল্লেখ কৰা আতা, আবু, আই, আমৈ আৰু অকণ-অকণি (অষ্টিক awakanit) শব্দকেইটা যুক্তিসংগতভাৱেই তিব্বত-বৰ্মীয়। তদুপৰি বোপাই/বাপা, ককাই/কাকা, বাই আদি অষ্টিকমূলীয় বুলি ড° কাকতিয়ে উল্লেখ কৰা সম্বন্ধ শব্দ বৰো, তিৰা, দেউৰী আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো প্ৰয়োগ আছে। সেইদৰে ড° কাকতিয়ে '.....the influence of the Munda language in these regards seems unmistakable' বুলি বলিষ্ঠভাৱে ওফৰাই দি "Moreover, Tibeto-Burman does not use different terms of relationship with reference of the age and rank of the person referred to" কোৱাৰ দৰে তিব্বত-বৰ্মীয় সম্বন্ধ-বাচক শব্দৰ হীনতা মানি ল'ব পৰা বিধৰ নহয়। কাৰণ সকলো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে বয়সৰ সৰু-ডাঙৰ বা মান্যতা-তুচ্ছতা ভেদে ভিন্ ভিন্ সম্বন্ধ শব্দৰ প্ৰয়োগতো আছেই (আনকি কেতিয়াবা বক্তাৰ লিংগভেদে সম্বন্ধ আৰু সম্বোধনতো বেলেগ বেলেগ শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে), আনকি অসমীয়া ভাষাৰ নিচিনাকৈ স্ত্ৰীপ্ৰত্যয় যোগে নতুবা পুং বা স্ত্ৰীবাচক পৃথক শব্দৰ সংযোগত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ লিংগ ৰূপ হোৱা

ব্যৱস্থাও আছে। অসমীয়াত প্ৰচলিত তেনে বহু সম্বন্ধবাচক শব্দৰ মূল তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰে ব্যুৎপত্তি সাধন কৰিব পৰা যায় আৰু এই ৰীতি অসমীয়া ভাষাতো প্ৰয়োগ হয়।

ড° কাকতি প্ৰমুখ্যে অন্যান্য ভাষাবিদৰ দৃষ্টিত এতিয়ালৈকে নপৰা এনে কেতবোৰ খাচী শব্দৰ প্ৰচলন অসমীয়াত আছে যি তিব্বত-বৰ্মীয় অন্যান্য ভাষাতো সমানেই সমাদৃত আৰু এইটো আমোদজনক কথা যে এনে কেতবোৰ শব্দৰ লোক-ব্যুৎপত্তিৰ দ্বাৰাই হওক বা অন্যান্য ভাষা-সূত্ৰৰ দ্বাৰাই হওক, অতি সুন্দৰভাৱে ব্যাখ্যা কৰিবও পৰা যায়। তেনে কেতবোৰ **অষ্ট্ৰিক বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় শব্দৰ তালিকা** তলত দিয়া হ'ল :

খাচী-মোইনা : গাৰো-মোনা, ৰাভা-ময়না, মিছিং- মইনাং, বৰো-দাও-মৈনা, তিৰা-মইন, কাৰ্বি-
ৰ'মাইনু : অসমীয়া- মইনা/মইনা চৰাই<মদনক-।

খাচী- কা **ছুলোই** : বৰো/গাৰো/তিৰা/ৰাভা - ছিলাই, দিমাছা-হিলাই, কাৰ্বি - হিলে (বন্দুক),
তুলনাঃ আহোম-হিলৈ : অসমীয়া -হিলৈ (বৰতোপ)।

খাচী $\sqrt{\text{বাহ}}$: বৰো/ৰাভা/গাৰো $\sqrt{\text{বা}}$, তিৰা - পা, মিছিং -বুউঃ, কাৰ্বি-বু, 'বোকোচাত ল'
তুলনাঃ নাগামিজ- বুক্, গোৱালপৰীয়া-বোকা ল।

খাচী - কা **তাৰি** : কাৰ্বি- তাৰি-ছ'/তাৰি-লন, ৰাভা - কাট্ৰাই, দেউৰী -কাতাই, দিমাছা-
খাটাৰী /গাটাৰী, আও/আংগামী-কোতাৰি : অসমীয়া কটাৰী <O.I.A
কটাৰিকা।

খাচী $\sqrt{\text{থক}}$, **জিংথক** : তিৰা- থাদক/থাদকীয়া, বৰো- $\sqrt{\text{থগায়}}$, ৰাভা- $\sqrt{\text{থগায়}}$: অসমীয়া-
টুটকীয়া, $\sqrt{\text{ঠগ}}$, $\sqrt{\text{ঠগা}}$ <স্তগ = M.I.A ঠগ।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া ভাষাত অষ্ট্ৰিক ভাষাৰ প্ৰভাৱ কি ? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....
.....
.....
.....
.....

২.৪.২ দ্ৰাবিড় বনাম প্ৰাক্-বৈদিক/বৈদিক সংস্কৃত বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান

বৈয়াকৰণিক কালিৰাম মেধিয়ে ড° কাকতিৰ বিপৰীতে অসমীয়া ভাষাত মুণ্ডাৰী, চাওতাল, কোৰৱা, খৰি, জুআং, হো আদি অষ্ট্ৰো-এছিয়াটিক ভাষাৰ প্ৰভাৱ অতি বিৰল বুলি কৈছে। তেওঁ মাত্ৰ চাৰিটা সম্বন্ধবাচক শব্দ (আপা, দাদা, ককাই, বাই) আৰু এটা মৌলিক শব্দৰ (বেলি) প্ৰয়োগ অসমীয়াত আছে বুলি দেখুৱাইছে। কিন্তু ইয়াৰ বিপৰীতে দ্ৰাবিড় আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদানৰ উমৈহতীয়া প্ৰভাৱৰ বিষয়ে বিস্তৃত ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে। লগতে বিভিন্ন প্ৰাকৃত ভাষা আৰু বৈদিক প্ৰাক্-বৈদিক উপাদানৰ বিষয়েও আলোচনা কৰিছে। এনে উপাদান অসমীয়া ভাষাত থকাৰ নিচিনাকৈ বৰো প্ৰভৃতি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো পোৱা যায়। তেনে কেতবোৰ উপাদানৰ ভিতৰত - আবু, আল, ওৰ (ওৰা), যোপা, জহৰা, ডাক, দেও, নাও, পাম, লেচা (নেচা), পৰা (অনুপদ) আদি প্ৰাক্-বৈদিক কালৰ আৰু আপ (আপা), আপী, খাৰু, মেনা আদি বৈদিক যুগৰ শব্দগত সাদৃশ্যই অন্যতম।

অসমীয়া ভাষাত অবিতৰ্কিত দ্ৰাবিড় উপাদান নাই বুলিবই পাৰি। কালিৰাম মেধিয়ে ‘অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব’ নামৰ পুথিখনৰ পাতনিত প্ৰায়বোৰ দ্ৰাবিড় উপাদানৰ সমতুল্য তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান (ব্যাকৰণগত উপাদান) পোৱা যায় বাবে আৰু অসমীয়া ভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা তেনে উপাদানৰ পিছৰটোৰ লগতহে অধিক মিল পোৱা যায় বাবে অসমীয়া ভাষাই কেৱল তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পৰাহে এনে উপাদান লাভ কৰিব পাৰে বুলি খাটাং সিদ্ধান্ত দিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে অসমীয়া ভাষাৰ লিংগ ৰূপ-সাধনৰ কথাৰে বিবেচনা কৰিব পাৰি। অসমীয়া ভাষাত সংস্কৃত বা অইন ইন্দো-ইউৰোপীয় ভাষাৰ নিচিনাকৈ নিজীৱ পদাৰ্থ বা অমূৰ্ত ভাববাচক শব্দৰ লিংগভেদ নাই। অসমীয়া ভাষাত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ দুই এটাত মাথোন লিংগ ভিত্তিক পৃথক পৃথক সম্বন্ধ শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে; বাকী বিলাকত অন্যান্য প্ৰাণীবাচক শব্দৰ নিচিনাকৈ আগে-পিছে কিছুমান পুৰুষ বা স্ত্ৰীবাচক লিংগভিত্তিক শব্দৰ সংযোগেৰে লিংগ ৰূপ-সাধন কৰা হয়। লিংগ ৰূপৰ এই বিধান দ্ৰাবিড় আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় উভয় ভাষাতে অন্যতম বৈশিষ্ট্য যদিও দ্ৰাবিড় ভাষাৰ কোনো লিংগভিত্তিক শব্দৰ অসমীয়াত প্ৰয়োগ নাই। অথচ বৰো প্ৰভৃতি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ এনে লিংগভিত্তিক শব্দ (যেনে বৃন্দা>বোন্দা, ফাৰ্ণা-ফাৰ্ণী>পাঠা-পাঠী ইত্যাদি) অসমীয়াত প্ৰয়োগ আছে। সেইদৰে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দৰূপৰ সাধন সংস্কৃত প্ৰভৃতি ইন্দো-ইউৰোপীয় ভাষাৰ নিচিনাকৈ বচন ভেদে বিভিন্ন কাৰক বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ নহৈ একবচনৰ ৰূপৰ লগত নতুবা একবচনৰ ৰূপৰ সৈতে বহুবচনবাচক প্ৰাকৃতি সংযোগ কৰি পোৱা ৰূপটোৰ লগত একেটা কাৰক বিভক্তিৰে প্ৰয়োগ হয়। ইয়াৰ অবিকল প্ৰয়োগ তিব্বত-বৰ্মীয় আৰু দ্ৰাবিড় ভাষাতো আছে বাবে মেধিয়ে অসমীয়া ভাষাই এনে মূলৰ পৰাই এই বৈশিষ্ট্যটো লাভ কৰিছে বুলি কৈছে। অসমীয়া ভাষাত সংস্কৃতৰ নিচিনাকৈ বিশেষণ শব্দৰ লিংগ, বচন আৰু কাৰক অনুযায়ী শব্দ-ৰূপৰ সাধন নহয়। কেতিয়াবা ব্যতিক্ৰম স্বৰূপে দুই এক তৎসম আৰু তদ্ভৱ শব্দত লিংগ ভেদে বিশেষণৰ ৰূপ-সাধন হয় যদিও বচন আৰু কাৰক অনুযায়ী মুঠেই শব্দ-ৰূপৰ সাধন নহয়। এনে ৰীতিৰ অন্যতম ধাৰক আৰু বাহক দ্ৰাবিড় আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পৰাই অসমীয়াই পৰিৱৰ্তিত ৰূপত এই ৰীতি লাভ কৰিছে বুলি মেধিয়ে সেই একেখনি পুথিতে ইংগিত দি গৈছে।

অন্যান্য দ্ৰাবিড়মূলীয় স্থানবাচক শব্দ বা মৌলিক শব্দ অসমীয়াত নাই বুলিবই পাৰি। মেধিয়ে অসমত থকা একমাত্ৰ ‘ভৰলু’ নামৰ নদীবাচক শব্দটো ‘আৰু/আলু’ তামিল ভাষাৰ নদী বুজোৱা শব্দৰ সৈতে সাদৃশ্য দেখুৱাইছে। এই শব্দটো বৰো ভাষাৰ ‘ভল্লী’ গৌঁসানীৰ সমাৰ্থক বুলি বিষ্ণু প্ৰসাদ ৰাভা প্ৰমুখ্যে সংস্কৃতিবিদসকলে স্বীকাৰ কৰি গৈছে। অসমত থকা প্ৰতিটো ভল্লী গৌঁসানীৰ থানৰ কাষে কাষে কেবাটাও এই নামৰ নদী পোৱালৈ চাই আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় বৰোসকল ভল্লী গৌঁসানীৰ (মতান্তৰে কামাখ্যা) প্ৰধান উপাসক বাবে ভৰলী/ভৰলু নামৰ নদীৰ নাম তিব্বত-বৰ্মীয় হোৱাটোহে যুক্তিসংগত। তদুপৰি মেধিয়ে উল্লেখ কৰা দ্ৰাবিড়মূলীয় বেলি(সূৰ্য) শব্দটোৰ নামনি অসমৰ ৰূপ ‘বেলা’ আৰু এই বেলা শব্দটোৰ সময় অৰ্থত বৰো ভাষাত বহুল প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণ - বেলাছে (আবেলি), মু’নাবিলি (সন্ধিয়া), ফুংবিলি (ৰাতিপুৱা), বেলাৰু’ম (দুপৰীয়া), বেলাছেলা (যি কোনো সময়ত), ওবেলা > ওলা (অথনি) ইত্যাদি।

২.৪.৩ সংস্কৃত ভাষাৰ আৰ্য-ভিন্ন উপাদান বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান

সংস্কৃত ভাষাৰ শব্দ সম্ভাৰ অষ্টিক আৰু দ্ৰাবিড় মূলৰ বহু আৰ্য-ভিন্ন শব্দৰে সমৃদ্ধ। এনে বহু শব্দৰ উৎস সম্বন্ধে ইতিমধ্যে Sylvian Levi, Przylyusky, I. Bloch, Dr. S. K. Chatterji, Dr. P.C. Bagchi, T. Burrow, J. Gonda আৰু বহুজন পণ্ডিতে চিনাক্ত কৰিবলৈ

প্ৰচেষ্টা চলাইছিল বুলি ড° সুকুমাৰ বিশ্বাসে উল্লেখ কৰিছে। তেনে কেতবোৰ শব্দ তিব্বত-বৰ্মীয় বহু ভাষাৰে সগোত্ৰীয় শব্দ (cognate) হোৱালৈ চাই এইবোৰ চীন-তিব্বতীয় বা তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰভাৱ বুলি দাবী কৰাৰ যথেষ্ট থল আছে। উদাহৰণ --

মাতংগ (হাতী) : তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষকৈ অসম বৰ্মীয় বড়ো শাখাৰ ভাষাত মা/মি-
/মুই- আদি জীৱ-জন্তুবাচক সাধাৰণ পদ। অৱশ্যে মাতংগ শব্দটো কোনো এটা
ভাষাতে অবিকলভাৱে হাতী অৰ্থত প্ৰয়োগ নাই।

ময়ূৰ (ম'ৰা) : ৰাভা - ময়ৰা, তিৱা - মিৰা, বৰো - দাও-ৰায়, দিমাছ-দাউ-দাইৰো, গাৰো-
দো-দে, দেউৰী- দু-দি, কাৰ্বি- ৰ'ৰাম, মিছিং - ত-দে তু. চাওতালী- মৰক্/মন্-
স্নাক, তামিল- ময়িল।

অলাবু (লাউ) : বৰো - লাবু/লাওথাই, তিৱা-তিলাও, ৰাভা-ৰাবু, গাৰো/মিছিং -
লাড, মালয়-লাবু, খ্মেৰ-লবোৰ, মুণ্ডা-ডাবা।

লাঙ্গল (নাঙল) : বৰো - নু'ঙুল, মিছিং - নাঙল, কাৰ্বি - নাঙই, ৰাভা - লাংঘন।
তু. খাচী - কা-ল্যঙ্গৰ।

কুদাল (কোদাল/কোৰ) : কাৰ্বি-কু (তু. টাই খামতি-খু), ৰাভা-কোদাল/ √কোদলায়,
বৰো - খোদাল/ √খুদলায় (কোৰেৰে চাঁচ), দিমাছা-খুদিৰাং, দেউৰী-
কুজি, গাৰো - খুদাল, তিৱা - পা-খু, কোচিন- √লাই, লুচেই- √লাই,
লাই, মিছিং-কু য়াব।

লিংগ : দিমাছা-লি, বৰো-লু'দুই, বৰ্মীয় - লি, গাৰো - ৰি-গং, ৰাভা-ৰি-খু, কনৌৰী-
কুত-লি, তুলনীয় : খাচী ল্হ (l-lah)

শিৰ : বৰো - ছিৱাই <শ্ৰীবু'ৰায়, মু'নছিংছিংব্ৰাই; ৰাভা - মামা ছিবু দাৰমাং।

মৰ্কট (বান্দৰ) : দ্ৰাবিড়ী মৰ্কট : ৰাভা-মাক্ৰা, বৰো-মুখ্ৰা, তিৱা/গাৰো-মাক্ৰি, দিমাছা-
মাগুছা।

মৃগ (পহু)/মৃগয়া : বৰো - মুই/মুইছৰ, ৰাভা - মাছি, গাৰো - মাক্চক্ ।

২.৪.৪ সংস্কৃতমূলীয় বনাম তিব্বত-বৰ্মীয় বনাম আৰ্য-ভিন্ন উপাদান

অসমৰ স্থান বুজোৱা নামসমূহ, অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰত্যয়, বিভক্তি, অনুসৰ্গ আদি বৈয়াকৰণিক ৰূপ আৰু অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহৃত বিভিন্ন শব্দৰ ব্যুৎপত্তি সাধন বা উৎস নিৰ্ণয়ৰ ক্ষেত্ৰত ড° চেটাৰ্জী, ড° কাকতি আৰু কালিৰাম মেধিয়ে বাটকটীয়া বুলিব পাৰি। অৱশ্যে কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত কালিৰাম মেধিৰ সৰল আৰু পোনপটীয়া ব্যাখ্যাৰ বিপৰীতে বাকী দুজনৰ বিশেষকৈ ড° কাকতিৰ বিশ্লেষণ অধিক তত্ত্বকেন্দ্ৰিক (theoretical) বাবে ভাষা-পৰিৱৰ্তনৰ সৰল-সূত্ৰৰ কাষ নচপা যেন ভাৱ হয়। সেইবাবেই নেকি পৰৱৰ্তী কালৰ প্ৰায়বোৰ ভাষা বিশ্লেষকে কালিৰাম মেধিৰ ক্ষেত্ৰভিত্তিক বিশ্লেষণেৰে পক্ষপাতিত্ব কৰিছে।

অসম আৰু অসমীয়া শব্দ দুটিৰ লগত আহোম সকলৰ অৱদানৰ কথা সাঙোৰ খাই থকা গুণে প্ৰায়বিলাক বিশ্লেষকে অসম আৰু আহোম শব্দ দুটা সমমূলীয় বুলি ব্যাখ্যা কৰিব বিচাৰি ব্যুৎপত্তি সাধনত আউল লগায়। উদাহৰণ স্বৰূপে --

ড° চেটাজীৰ মতে : Rham (উত্তৰ ব্ৰহ্মাৰ থাইসকল) > *Yham, *Yhwam > ahom
কালক্রমে ahom > asama, acam

ড° কাকতিৰ মতে : টাই-আহোম ভাষাৰ √cham (পৰাজিত হ) শব্দটোৰ লগত
অসমীয়া a-স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় সংযোগ হৈ অপৰাজেয়, বিজেতা অৰ্থত asam সংকৰ শব্দৰ ব্যুৎপত্তি।

কিন্তু ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে ড° চেটাজীৰ সূত্ৰটো ধ্বনিগতভাৱে অসম্ভৱ
(-h-ৰ ঠাইত -s- বা -c- হোৱা) আৰু ড° কাকতিৰটো সন্দেহযুক্ত বুলি (খলুৱা লোকৰ দ্বাৰা
বিজেতাসকলৰ ভাষাৰে সংকৰ শব্দ তৈয়াৰ কৰা) দৃঢ়ভাৱে খণ্ডন কৰিছে।

আনহাতে বাডেন পাৰেলৰ মতে বড়ো ভাষাৰ 'হা-ছম' (নিম্ন বা সমভূমি) আৰু ডঃ
প্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ মতে প্ৰাচীন বৰো নাম hakham (hasam) পোৰা মাটি > akham (asam)।
ইয়াৰে প্ৰত্ন-বড়ো-গাৰো ৰূপ *hakham/*hasam/akham ৰ পৰাই অসম শব্দৰ উৎপত্তি হৈছে।

তিব্বত-বৰ্মীয় বিভিন্ন ভাষাত অসমখনক আছাম/হাছাম নামেৰে আৰু ইয়াৰ বাসিন্দা
সকলক হাছামছা/আছামছা বুলি কোৱা হয়। হা-/আ'-তিব্বত-বৰ্মীয় বড়ো ভাষাগোষ্ঠীৰ মাটিবাচক
সাধাৰণ অনুপদ আৰু ছাম/ছম শব্দটোৱে ঘাঁহ, সেউজীয়া, ঔষধি গছ অৰ্থ বুজায়। সেয়ে হ'লে
অসমৰ সমাৰ্থক আছাম শব্দটোৱে 'চিৰ-সেউজীয়াৰ দেশ বা যাদুমন্ত্ৰৰ দেশ' বুজায় আৰু
অসমীয়াসকল হ'ল সেই দেশৰ সন্তান (-ছা <ফিছা)।

ড° কাকতিৰ মতে অসমীয়া পাৰ (চৰাই) শব্দটো সংস্কৃতমূলীয় আৰু ইয়াৰ ব্যুৎপত্তি
সাধন তলত দিয়া ধৰণে পাঁচোটা ধ্বনি নিয়মেৰে ব্যাখ্যা কৰিব পৰা যায় -

O.I.A paravata (সংস্কৃত পাৰৱত) :

- i) Skt. post accentual, a > o,
- ii) MIA aa > o-(paravata > *p-aravaa),
- iii) -awa > o ,o (contraction),
- iv) intial p->p-
- v) -o,-a - (শব্দসাধনৰ সৰ্গ) : As. paro (অসমীয়া পাৰ)

ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে এই -অ শব্দ সাধনৰ সৰ্গ সংযুক্ত হৈ থকা কথাটো
গ্ৰহণযোগ্য নহয় বুলি কৈছে।

আনহাতে পাৰ শব্দৰ সমাৰ্থক আৰ্য-ভিন্ন সজাতীয় শব্দসমূহ হ'ল এনে -

খাচী - Paro, parosylem (imperial pigeon), তিৱা - pharew (turtle dove),
phurguma (পৰ্ঘুমা), দিমাছা- দাও-ফি, বৰো - ফাৰৌ, ৰাভা - পাৰক, দেউৰী - পাৰৌ, গাৰো
- পাৰোৱা, মিছিং - পাৰং, পি'ৰগুম্ (পৰ্ঘুমা), কাৰ্বি - ৰ'মু'ম্প' (পৰ্ঘুমা)। ইয়াৰে মিছিং ভাষাৰ
পাৰং শব্দটো অসমীয়াৰ যিমান ওচৰ চপা অইন পিনে ব্যুৎপত্তিৰ ফালৰ পৰাও ই সিমানেই
অবিতৰ্কিত। কাৰণ মিছিং ভাষাত চৰাই বাচক সাধাৰণ পদ হ'ল পু'-। উদাহৰণ - পু'ত্তাং (চৰাই),
পু'ৰগ্ (কুকুৰা), পু'পু (ফেঁচা), পু'-আক (কাউৰী), পাকচুৰং (ঘনচিৰিকা) ইত্যাদি।

সংস্কৃত বা অইন ইন্দো-ইউৰোপীয় ভাষাসমূহত প্ৰত্যয়ান্ত বচন পোৱা যায়। কিন্তু
মাগধীয় ভাষাসমূহত সমষ্টিবাচক বিশেষ্যৰ সংযোগেৰে বহুবচন গঠিত হয়। মাগধী আৰু
ভোজপুৰী ভাষাৰ বাহিৰে মৈথিলী, বঙালী, উৰিয়া আৰু অসমীয়া ভাষাৰ এয়া সাধাৰণ
ৰীতি। কালিৰাম মেধিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ বহুবচন গঠন কৰা এই ৰীতিটো পোন প্ৰথমে
ভূটীয়া (তিব্বতীয়), চুটিয়া (দেউৰী), কছাৰী (বড়ো) আৰু গাৰো ভাষাৰ বিস্তৃত উদাহৰণ

আৰু ব্যাখ্যাসহ তিব্বত-বৰ্মীয় বৈশিষ্ট্যৰে প্ৰভাৱান্বিত বুলি দেখুৱাইছে। লগতে মিজু-মিচিমি 'কা-ফ্লাক' আৰু তাৰ সমপৰ্যায়ৰ গাৰো 'ফিলাক' (সকলো) শব্দটোৰ পৰিৱৰ্তিত ৰূপ হিচাপে অসমীয়া 'বিলাক' শব্দ গৃহীত হৈছে বুলি ব্যাখ্যা কৰিছে। তেওঁৰ মতে অসমীয়া বহুবচন বুজোৱা 'বোৰ' প্ৰত্যয়টো বড়ো-কছাৰী 'ফুৰ' (ফু'ৰ/phwr) প্ৰত্যয়টোৰ পৰিমাৰ্জিত ৰূপ। অবশ্যে সেই ৰূপ দুটাৰ ব্যাখ্যা ড° কাকতিয়ে এনেদৰে দিছে -

- ক) (i) ড° চেটাৰ্জীৰ নিচিনাকৈ O.I.A bahul or bahala >-bor.
(ii) নতুবা নিজাববীয়াকৈ O.I.A bahu + O.I.A. Suffix -t a> M.I.A.*
bauda (*bhauda) >NIA bor (bhor), borak.
- খ) (i) Visala + bahula = bilak (মিশ্ৰণ)
(ii) নতুবা খাচী 'byllai' (in great numbers) শব্দৰ সৈতে সম্পৰ্কিত হিচাপে।

ড° কাকতিয়ে খাচী ভাষাৰ পৰা এনে বহুতো বহুবচনবাচক শব্দৰ উদাহৰণসহ প্ৰয়োগ ব্যাখ্যা কৰি বিশেষকৈ পশ্চিম অসমৰ উপভাষাত (বাংলা ভাষাৰ সৈতে সম্পৰ্কিত) প্ৰচলিত -গিলা, -ংলা/ngla প্ৰত্যয়টোৰ সৈতে অষ্ট্ৰিক ভাষাৰ সাদৃশ্য দেখুৱাইছে। অৱশ্যে পৰৱৰ্তী কালৰ ভাষা-গৱেষকসকলে ড° কাকতিৰ এই ব্যাখ্যা উলাই কৰি মেধিৰ ব্যাখ্যাটোকে মানি লোৱা যেন অনুমান হয়। ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়েও 'অসমীয়া-ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ' নামৰ গ্ৰন্থত কালিৰাম মেধিৰ এই ব্যাখ্যাটোৰে উদ্ধৃতিসহ মধ্য যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত (কথা-গুৰুচৰিত আৰু বুৰঞ্জী পুথি) বহুলভাৱে ব্যৱহৃত বোৰ, ভোৰ, বোলাক আদিৰ সৈতে সাদৃশ্য থকা মিশ্ৰণৰ দ্বাৰা সৃষ্ট 'বিলাক' (বোৰ - গিলাক > বোলাক > বিলাক) প্ৰত্যয়টোৰ ব্যাখ্যা দেখুৱাইছে। ড° গোস্বামীৰ মতেও অসমীয়া ভাষাৰ 'বোৰ' আৰু 'বিলাক' এই বহুবচনৰ প্ৰত্যয় দুটাৰ মূল চীন-তিব্বতীয় ভাষা।

অসমীয়া ভাষাত প্ৰচলিত মইনা চৰাইৰ সমপৰ্যায়ৰ আন কেইটা শব্দ হ'ল ভাটো (হিন্দী : তোতা) আৰু তিয়াঁ (বাংলাঃ কাকাতুৱা)। ইয়াৰ ব্যুৎপত্তি সাধন বহু প্ৰকাৰে কৰা যায় আৰু বিভিন্ন থলুৱা ভাষাত ইয়াৰ সজাতীয় শব্দও পোৱা যায়। ড° কাকতিয়ে বাংলা কাকাতুৱাৰ সমপৰ্যায়ত অসমীয়া তিয়াঁ শব্দটোৰ মূল মালয় ভাষাত বিচাৰি পাইছে। কিন্তু ভাটো শব্দটোৰ ব্যাখ্যাত কিছু লোক-ব্যুৎপত্তিৰ আশ্ৰয় লোৱা যেন পাওঁ। তেওঁৰ মতে সংস্কৃত ভট্ট (স্তম্ভিকাৰী = (a panegyrist) শব্দটোৰ লগত - কু স্বভাৱবাচক প্ৰত্যয় যোগ হৈ ভট্ট + কু > (ভাট + ট) = ভাটো শব্দটোৰ ব্যুৎপত্তি হৈছে। ইয়াৰ বিপৰীতে স্বাভাৱিকভাৱে সৃষ্ট অসমীয়া ভাষাৰ বিশিষ্ট বাহক আৰু ধাৰক তিব্বত-বৰ্মীয় বৰো-ৰাভা-মিছিং আদি জনজাতীয় সকলৰ মাজত ভাটোৰ সমাৰ্থক তো/দো/দাও -বৰোমূলীয় সাধাৰণ অনুপদযুক্ত সজাতীয় শব্দৰ ব্যৱহাৰ আছে। উদাহৰণ - ৰাভা-বাতো/তিয়া-/তোতা, বৰো-বাথো/থিয়া, দিমাছা- বাতো, তিৱা- পাথো/বাতাও, কাৰ্বি- ৰ'তেক, মিছিং-পু'বেঃ আৰু খাচী-তুতা তুলনীয় কামৰূপী-ভাটো।

সেইদৰে ড° কাকতিয়ে অসমীয়া - কুৰ প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ ব্যাখ্যা কৰোঁতে প্ৰসঙ্গক্রমে মেকুৰি শব্দটোৰ ধ্বন্যাঙ্ক শব্দৰপৰা সাধিত হোৱা বুলি দেখুৱাইছে। লগতে তেওঁ Dr. Bloch -এ পৰামৰ্শ দিয়া *-kar-i কৰ্তৃবাচক প্ৰত্যয় (a-i>u-i) টোৰ লগত ইয়াৰ কিবা সম্পৰ্ক থাকিব পৰাৰো ইংগিত দিছে। এই প্ৰসঙ্গত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদানৰ লগতে অষ্ট্ৰিক উপাদানৰ কথাও বিবেচনীয়।

কাৰ্বি-মেং, গাৰো-মেংগং, ৰাভা-মিংকু, মিছিং-মেংকুৰি/মেন্দাৰি, বৰো-মাওজি, তিৱা -মিআউ আৰু খাচী-(miaw) মিআৰ, তুলনীয় : গোৱালপৰীয়া - মেকাৰ/নেকাৰ।

সেইদৰে সংস্কৃত প্ৰস্তৰ > পথাৰ , কামৰূপী- পাথাৰ, ৰাভা-পাথাৰ, বৰো-ফাথাৰ, তিৰা- ফাদাৰ, দিমাছা-ফাঁডাই, কাৰ্বি-বিথাৰঃ খাচী - প্যনথৰ (pynthor)।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসম আৰু অসমীয়া শব্দ দুটাৰ লগত কি ভাষা জড়িত ? (৪৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

২.৪.৫ তিব্বত-বৰ্মীয় বনাম দেশী/বিদেশী উপাদান

অসমীয়া ভাষাত দেশী শব্দৰ ভিতৰত চৰ্যাপদ আদিত ব্যৱহৃত মূল নিৰ্ণয় কৰিব নোৱাৰা শব্দ আৰু বিভিন্ন থলুৱা ৰূপ আৰু বিদেশী উপাদানৰ ভিতৰত আৰবী-ফাৰ্চী মূলীয় শব্দ পোৱা যায়। কেতিয়াবা কেতিয়াবা তেনে ৰূপ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো পোৱা যায় আৰু স্বকীয় গঠন-ৰীতিৰে বাক্যত প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ –

(ক) ডিব্ৰুগড়ৰ নেওগৰ *The Origine and Growth of the Asamiya Language* ৰ মতে - বাছা (সন্তান) > বছেৰা (পুতৌসূচক শব্দ); আব্দুছ ছাত্তাৰৰ ‘সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি’ মতে - ফাৰ্চী বে (হীন) -চাৰা (আশ্ৰয়) =বেচাৰা (আশ্ৰয়হীন) > অসমীয়া-বেচাৰা/বেচেৰী; সাদৃশ্য ফাৰ্চী-বেচাৰগী (আশ্ৰয়হীনতা)। নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাত বাছা (ৰাভামিজ) আৰু বাৰা (বৰো - অসমীয়া) শব্দটো অসমীয়া বোপুৰা, তুলনীয় চৰ্যাপ - বাপুড়া শব্দৰ সমাৰ্থক হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। আচলতে শব্দটো ৰাভা ভাষাৰ ‘বাহা’ শব্দৰ পৰাও আহিব পাৰে।

খ) সেই একেখনি গ্ৰন্থত আব্দুছ ছাত্তাৰে অসমৰ গ্ৰাম্য ভাষাত সঘনাই ব্যৱহৃত খেমাখা/খেমেখা (ডাঠি কোৱা) শব্দটো ফাৰ্চী খোআম-খোআ > খামাখা-ৰ পৰা অহা বুলি ক’ব বিচাৰে। এই শব্দটো গাৰো ভাষাৰ ‘খাখেদ-মাখেদ’ (যি কোনো প্ৰকাৰে) নতুবা বৰো ভাষাৰ খামাখ্যা (দোহাই, কামাখ্যা দেৱীৰ) শব্দটোৰ পৰাও আহিব পাৰে।

গ) অসমীয়া ভাষাৰ খাহী শব্দটো আৰবী খচ্চচী (খাচ্চী) শব্দৰ পৰা অহা বুলি ভবা হয় (আব্দুছ ছাত্তাৰ)। কিন্তু বৰো-ৰাভা আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত গছ এজোপাৰ গুৰি কুঠাৰেৰে বখলিয়াই থিয়ৈ থিয়ৈ মৰিবলৈ দিয়া কাৰ্য (হাৰি দিয়া) নতুবা তেনে ধৰণৰ পোহনীয়া মতা জন্তুক বন্ধাই নিৰ্বীজকৰণ কৰাকে ‘খাছি’ কৰা বোলে। ‘খাছি’ হোৱাৰ পিছত জন্তুটো নোদোকা হয় আৰু তাক এই নামেৰে মতা হয়। যেনে - বৰোঃ ওমাখাছি (খাহী গাহৰি), ৰাভা-বাক খাছি ইত্যাদি। তুলনীয় : খাসি (কথা গুৰুচৰিত)।

বিভিন্ন প্ৰাকৃত ভাষাত ব্যৱহৃত পুৰণি অসমীয়া শব্দ কোনো কোনো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত অবিকলভাৱে এতিয়াও প্ৰয়োগ হয়। তেনে কেতবোৰ শব্দৰ উদাহৰণ –

* টেণ্টোন, দেশী টেণ্টা, টেটন (শ্ৰীকৃষ্ণ কীৰ্তন), টেণ্টন (কামৰূপী), টেটোন (মান্য);

তুলনীয় : ৰাভা-তেস্তন, বৰো-থেন্থন।

- * **তেঁতেলী**, তেস্তুলি (চৰ্য্যা/কৃ. কী.), তেস্তেলি (মাধৱ কন্দলি);
তুলনীয় : মিছিং-তেনতেলি, কাৰ্বি-তান্তিলি, বৰো-থিনথলাং, ৰাভা-চেস্তেলেং,
গাৰো চেং,দিমাছা-তিস্তিৰি।
- * **লাঙ্গাট/লাঙ্গা** (চৰ্য্যা), কামৰূপী-লাঙাট, গোৱালপৰীয়া-লাংটিয়া;
তুলনীয় : ৰাভা-লাইংটা/লেংটা/লাংটায়, বৰো/তিৰা-লাংথা, গাৰো-নাঙান্দে।
- * **বাঁৰো/বাজা** (চৰ্য্যা), বাজা (কাম.);
তুলনীয় : বৰো-বাজী, ৰাভা-ভাঞ্জায়, ককবৰক-বানজি (বাঁজী), মিছিং-বানজি।
- * **টেকেলি** (চৰ্য্যা), কামৰূপী-তে'কলি;
তুলনীয় : মিছিং-তেকেলি, ৰাভা-তি'ক্লি/তি'ক, বৰো-থিংখিল, তিৰা-থু'ক্লি,
গাৰো-দি'ক/দি'ক্লি, কাৰ্বি-তেবুক।

অসমীয়া ভাষাৰ লৌকিক ৰূপত আৰু পুৰণি অসমীয়া ভাষাত এনে বহুতো উপাদান পোৱা যায় যাৰ সৈতে থলুৱা ভাষাসমূহৰ বিশেষ সাদৃশ্য আছে। উল্লেখযোগ্য যে প্ৰায়বোৰ থলুৱা ভাষাৰ উপাদানে সাধাৰণ অনুপদেৰে (generic particle) নিৰ্মিত আৰু সজাতীয় (cognate)। সেইবাবে অসমীয়া ভাষাৰ বিকাশৰ পথত এইবোৰ একো একোটা দলিল স্বৰূপ। তেনে কেতবোৰ শব্দ হ'ল-

গামোচা : গাম্ছা (গোৱালপৰীয়া), গাম্চা (কামৰূপী), গমচা/গমছা (কথাগুৰু চৰিত), গাম্ছা < গান্ 'পিন্ধ' + -ছা 'ক্ষুদ্ৰাৰ্থক প্ৰত্যয়'/ছি 'কাপোৰ'(বৰো), গাম্ছা (ৰাভা), ব্ৰহ্মছা (কাৰ্বি), গামচা (দেউৰী), গামচা (গাৰো);

শালিকা/শালিকী < *শাৰিকা, তু. শাৰুক/শাৰো (গোৱালপৰীয়া) : ইৰিকি (দেউৰী), আলকি (মিছিং), দাও-শ্ৰী (বৰো), ৰ'-ছাৰু (কাৰ্বি), তু-ৰু (তিৰা), ছাৰু/ছাৰুক (গাৰো), ছেৰক/ছেৰু (ৰাভা); তুলনীয় : ইয়াৰতুং (খাচী);

ম'হ < মহিষ তু. মৈশ (গোৱালপৰীয়া), মুই (কাছাৰীয়া/দেৱান) : মিছ (তিৰা), মিছি (ৰাভা), মু'য়ছু' (বৰো), মেন্‌জেগ (মিছিং) তুলনীয় : মইত (খাচী);

ডৰিকণা < *ডনিকনা, ডনিকা (কথাগুৰু চৰিত) : দিংকিনা/দিংকিয়া-না (ৰাভা) < -না = বড়োমূলীয় সাধাৰণ অনুপদ।

বাকৰি/বকৰানি < বাখ্ৰা (গোৱালপৰীয়া), বাকৰা (কথাগুৰু চৰিত) : হা-বাখ্ৰা(বৰো), বাখ্ৰা-হা (ৰাভা), বাখ্ৰা (গাৰো);

ঠেং < দেশী - টঙ্গ তু. ঠেঙ্গ (দেৱান), ঠেং (গোৱালপৰীয়া) 'ভৰি/ঠেং' : আ-থিং (বৰো), যাথং (দিমাছা), ইয়াথং (তিৰা), তা-থেং (ৰাভা) তুলনীয় : চাথং (শাখাডাল), চাচেং (হাঁতোৰা);

চৰাই < সৰে (দেৱান), চৰে (গোৱালপৰীয়া/কামৰূপী) 'কুকুৰা চৰাই' তুলনীয় : চিড়িয়া (হিন্দী) : বড়োমূলীয় চৰাইবাচক সাধাৰণ অনুপদৰ বিকৃত ৰূপ।

গল < সংস্কৃত গল তু. গলা (গোৱালপৰীয়া) : তিব্বতীয় গুল (ম্ণুল -পা)।

ধেমনা (কামৰূপী/গোৱালপৰীয়া) < ধেমেনি (কথাগুৰু চৰিত ৯৪৮) : ৰাভা-দেমা 'পাৱত গঁজা', মিচিক দেমা 'উপপত্নী'।

ঢোকা <ধকা (কামৰূপী)/ধোকা(গোৱালপৰীয়া) : বৰো- দোঙখা ‘ঘৰজোঁৰাই’, ৰাভা- ধংকা
‘সতীয়া’ /ধাংকায় ‘চপনীয়া’।

এৰালি (কথা গুৰুচৰিত), আল্লি (কামৰূপী), আৰ্‌লি (গোৱালপৰীয়া) : আৰ্‌লি (বৰো),
আৰালি (ৰাভা)।

জৰা < জাৰা (কামৰূপী), জাম্বুৰা (গোৱালপৰীয়া) : জাৰা (বৰো), জাদা (ৰাভা)।

হাঁকোটা/হাঁকুটি<হাউঙ্তা/হাঙ্তা (কামৰূপী) : হাংথা (বৰো),হামগোটা (ৰাভা)।

আঁৰৈ < আলোৱা (কামৰূপী/কথা গুৰুচৰিত) : আলোৱা (বৰো/ৰাভা)।

জঁ < সং. জঁটা তু. জক (গোৱালপৰীয়া) : দ্‌জ (কাচিন)

দেও, দেওখা, দেউৰী, দেওখানী (দেওখনী) <* দেও : মু’দুই (বৰো), মু’ত্তি (গাৰো), মুদি
(দেউৰী), মিছি (ৰাভা)/তি’ কাৰ (ৰাভা = ডাইনী)।

— তদ্রূপ বৰো দুই-দিনি, দেউৰী আদি সজাতীয় সাধাৰণ অনুপদ।

উপৰি উক্ত উদাহৰণবোৰৰ পৰা এইটো অনুমান কৰিব পাৰি যে ভিন্ন ভিন্ন সময়ত
বিভিন্ন খলুৱা ভাষাত প্ৰচলিত লৌকিক ৰূপবোৰ অসমীয়া ভাষাত দেশীয়কৃত (nativized)
আৰু সংস্কৃতভূত (Sanskritised) হৈ প্ৰয়োগ হৈছিল। অৱশ্যে এনে কিছুমান সন্দেহযুক্ত তিব্বত-
বৰ্মীয় উপাদানৰ ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ ত্ৰুটিপূৰ্ণ শব্দ গাঠনিত (defective form) পোৱা
গৈছে। এই ধৰণৰ পুনৰনিৰ্মাণ প্ৰক্ৰিয়াই সন্দেহযুক্ত আৰু বিতৰ্কিত উপাদানসমূহৰ সমাধান সূত্ৰ
উলিওৱাতকৈ ইয়াক অধিক বিতৰ্কলৈহে ঠেলি দিয়ে। উদাহৰণ –

ক) বৰো ভাষাত পুং আৰু স্ত্ৰীবাচক শব্দ হিচাপে জীৱ-জন্তুৰ লগত প্ৰয়োগ হোৱা
বুন্দা আৰু বুদ্ধি শব্দটো অসমীয়াত প্ৰয়োগ হয় কেৱল মেকুৰী বুজোৱা শব্দৰ লগতহে। জাই
(বুদ্ধি)ৰ পুংলিংগ হ’ল বোন্দা (বুন্দা); ই বড়োমূলীয় বুলি ড° কাকতিয়েও স্বীকাৰ কৰিছে।
তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ ভিতৰত তিৱা (উদাহৰণ - পোন্দা) আৰু বৰো ভাষাতহে এই শব্দৰ
প্ৰয়োগ আছে। ৰাভা ভাষাত কুকুৰ বুজোৱা শব্দৰ লগত পুংলিংগ ভোণ্টা শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে
(তুলনীয় অসমীয়া ভোটা)। এই শব্দ দুটা অৱশ্যেই সজাতীয় আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় বৃহৎ বড়ো
ভাষাসমষ্টিৰ ধ্বনিসূত্ৰ অনুগত। কিন্তু ড° এম. কাৰে বিশ্লেষিত ইন্দো-ইউৰোপীয় ত্ৰুটিপূৰ্ণ
শব্দসমূহতো ইয়াৰ প্ৰয়োগ আছে। Turner, CDIAL No. 9273 তালিকাভুক্ত শব্দ ক্ৰমাংক
5. * bunda-: P.K. bumdi- m.f. ‘pig’ bumdira- ‘buffalo’, ক্ৰমাংক 8. *botta- : P.
(পাঞ্জাবী) botti f. ‘young camel’; G. (গুজৰাটী)botro m. ‘young camel’; ক্ৰমাংক 10.
*bodda-: Or (উড়িয়া) boda ‘fat person, male goat or sheep’. ক্ৰমাংক 13. *bonda-
: A (অসমীয়া)bonda ‘male cat’, bondara, . f. bundari ‘dwarfed’.

খ) অসমীয়া আলি (পথ, সীমা) শব্দৰ সমাৰ্থক হিচাপে বৰো, ৰাভা প্ৰভৃতি তিব্বত-
বৰ্মীয় ভাষাত যেনেদৰে ত্ৰুটিপূৰ্ণ ৰূপ-গাঠনি পোৱা যায় তেনেদৰে অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো
পোৱা যায়। উদাহৰণ –

Turner, CDIAL No. 180. atta- ‘high’ m. ‘watch tower’ অসমীয়া ati, atiya ‘high
banks, prominence’, হিন্দী attam. ‘heap’. No. 181 * atta-³ ‘bundle’.
অসমীয়া/উড়িয়া/বাংলা ati ‘sheaf’ i ক্ৰমাংক 2. *anta-; বাংলা/বিহাৰী ati ‘bundle of
sraw’, গুজৰাটী ati f. ‘skein of thread’ No. 182. * attakk- ‘to obstruct, stop’, অসমীয়া

atak f. 'obstacle', বাংলা alak 'barrier' and No. 188 *add- 'obstruct, stop', s (সিঙ্কী) ada f. water course, লহন্দা add. pl. adda f. 'small irrigation channel', অসমীয়া ar 'screen', উড়িয়া ariba 'to word off', ari 'hide-out for hunders', হিন্দী ar 'covering', গুজৰাটী adi f. 'obstacle' ইত্যাদি। (PRIA, p. 70-71) তুলনীয় STC No. 429. তিব্বতীয় 'bri-ba' 'draw, write', ris, 'figure, form, design', ri-mo 'marking', কাচিন mðri ? 'to mark, line, rule', rit 'fix, as a boundry' ðrit 'dividing line between two paddy fields', f. zðrit 'boundry', বৰ্মীয় re 'write, paint', গাৰো a-ri, দিমাছা ha-ri 'boundry' (a~ha- 'earth'), লুচাই ri 'boundry', ri-n 'draw a line, line' (TB* riy).

গ) অসমীয়া ঘাম, √ঘাম <সংস্কৃত ঘৰ্ম আৰু গৰম শব্দটোৰ (তুলনীয় কাৰ্বি ভাষাত কৰম আৰু বৰো ভাষাত গলম) সমপৰ্যায়ৰ ত্ৰুটিপূৰ্ণ প্ৰয়োগ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আছে। লেপচা lyam<*s-lam 'to warm up food', কাচিন lum 'warm', mð lum 'heat', s'ð lum 'warm as food', বৰ্মীয় lum 'warm', hlum 'warm ourself by a fire', বৰো lum-don (Hodgson)-lam (Endle) 'fever', (তুলনীয় ৰাভা কা-লাম), দিমাছা lim~lum 'to be hot, have fever', lim-ba 'illness, fever' আনকি গাৰো gram tsi 'sweat' (তুলনীয় ৰাভা-ৰাংগুচি), বৰো gala 'to sweat', (তুলনীয় ৰাভা-গি'মাৰ), galam-doi 'sweat', দিমাছা gilimdi ~gulumdi 'sweat' ('heat-water', cf. siyin kwo-ul 'sweat~warm') (TB* lum).

ঘ) সংস্কৃত ভাতৃজায়া > উড়িয়া ভাউজ, গোৱালপৰীয়া ভাউজী আৰু সংস্কৃত বধু > কামৰূপী বউ, অসমীয়া ন-বৌ আদি শব্দৰ সমতুল্য সজাতীয় শব্দ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত আছে। যেনে - বৰো-বাজু'ই, দিমাছা-বোৰাউজি, তিৰা-বাউজি/পাউজি, গাৰো-বোজি/বোচি, ৰাভা-বুজি, দেউৰী-বোজে/বুজি, কোচ-জা-বক ইত্যাদি।

ঙ) অসমীয়া ভাষাত ত্ৰুটিপূৰ্ণ ভাৱে প্ৰয়োগ হোৱা অন্যতম অৰ্থবহ শব্দ হ'ল সংস্কৃত বৎসৰ পৰা উদ্ভূত বাছা আৰু তাৰ সমাৰ্থক ছাৰা (গোৱালপৰীয়া), ছাৰ/ছাৰাল (ব্ৰজাৱলী), ছলী (কামৰূপী) আৰু ছোৱালী (মান্য অসমীয়া)। ইয়াৰ সমতুল্য তিব্বত-বৰ্মীয় মূল হ'ল *Za আৰু চীন-তিব্বতীয় *tsa (সন্তান)। উদাহৰণ - কাচিন/বৰ্মীয়/তিৰা-ছা, দিমাছা-ছা/বাছা; বৰো-ফিছা, গাৰো-বিছা, দেউৰী-পিছা (= সন্তান); আৰু বৰ্মীয়-ছা-মি, দেউৰী-পিছা-ছি, বৰো-ফিছাজু', (= কন্যা)। বৰো ভাষাৰ ফিছাজু (ল'ৰা) আৰু ৰাভা ভাষাৰ ছা-ত্ৰা (সন্তান) শব্দটোৰ লগত অসমীয়াৰ লৌকিক ৰূপ ছাৰ, ছাৰা, ছাৰাল (সন্তান) শব্দটোৰ অধিক সাদৃশ্য আছে। মন কৰিবলগীয়া যে মান্য অসমীয়াত ছাৰাল শব্দটোৰ স্ত্ৰীলিংগ * ছাৰালী > ছোৱালী ৰূপৰহে বহুল ব্যৱহাৰ আছে।

চ) সংস্কৃত গৰ্ভ শব্দৰ লগত নানান প্ৰত্যয়ৰ সংযোগেৰে অসমীয়াত নানা ধৰণৰ ত্ৰুটিপূৰ্ণ শব্দৰ সৃষ্টি হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে - গভুৰা (পুং), গাভৰু (স্ত্ৰী), গাভিণী (জন্তু), গা-ভৰুণ (মানুহ) আৰু গাবুৰ (গোৱালপৰীয়া= যৌৱন)। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো বা (বহন কৰা, পিঠিত বোকোচাত লোৱা) শব্দমূলৰ লগত নানা ধৰণৰ প্ৰত্যয় যোগ কৰি অসমীয়াৰ সমাৰ্থকভাৱে অনিয়মীয়াকৈ প্ৰয়োগ হয়। যেনে - তিব্বতীয় ba-ba(অনা, বহন কৰা), btso-ba 'কেঁচুৰা ধাৰণ কৰা', বৰো *গু'বা > গাবা (ভ্ৰূণ), গু'ববু' (গহুৰ স্থল), ৰাভা √ বা (গৰ্ভধাৰণ কৰ), √ গাবা (গৰ্ভধাৰণ কৰা), গাব (ভ্ৰূণ, ঔৰস), গাবুৰ (ডেকা) ইত্যাদি।

ছ) ইন্দো-ভাৰতীয় ভাষাত সংস্কৃত বংশ আৰু তাৰ লগত সম্পৰ্কিত বংশী শব্দৰ প্ৰয়োগৰ বিভিন্নতা আছে। অসমীয়া ভাষাত লৌকিক আৰু শিষ্ট- উভয় ৰূপতে নানা সময়ত

নানা ধৰণে কেতিয়াবা তৎসম ৰূপে আৰু কেতিয়াবা তদ্ভৱ ৰূপে ইয়াৰ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। যেনে বাশ (গোৱালপৰীয়া), বাশী/বাশুৰি (গোৱালপৰীয়া), তু. বাঁহ/বাঁহী (মান্য অসমীয়া)। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো ইয়াৰ সমধৰ্মী অথচ বিষমমূলীয় উৎসৰ পৰা আহৰিত শব্দৰ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। যেনে - TB* g-pwa ~r-wa, কাচিন ৰা, গাৰো /ককবৰক /তিৱা - ৰা, ৰাভা/কোচ - বা, দিমাছা/মেছ - ওৱা, বৰো-ওৱা, দেউৰী-যুৱা, মিছিং-ই'আ/দিংবাং (=বাঁহ) আৰু তিব্বতীয়-প্ৰিং, বৰ্মীয়-ক্যান (বাঁহী) বুজোৱা শব্দৰ ভাষা-অৱশেষ (stratum) পোৱা গাৰো-বাংছি, কাৰ্বি-পংচি (তুলনীয় পংউত), ৰাভা-ব্ৰাংছি, তিৱা-থুৰাং, মিছিং-পুলি/কুৰুলি, বৰো-ছিফুং, দিমাছা-ছিফুন (=বাঁহী) ইত্যাদি।

২.৫ অবিতৰ্কিত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান

এই শিতানত ধ্বনিগত, ৰূপগত আৰু শব্দগত - তিনিওটা দিশতে অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। তলত এই প্ৰভাৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ল -

২.৫.১ ধ্বনিগত উপাদান

অসমীয়া ভাষাৰ ধ্বনি-ৰীতিত দেখা পোৱা মূল ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত নথকা আৰ্য-ভিন্ন উপাদানসমূহ নিসন্দেহে তিব্বত-বৰ্মীয়। ড° প্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ Benudhar Sharma Commemoration Volume (Assam Research Society). Guwahati, 1987 পুথিত সন্নিবিষ্ট 'Sino-Tibetan Boro Elements in Indo-Aryan' শীৰ্ষক প্ৰবন্ধটোত তেওঁ শেহতীয়াভাৱে বিস্তৃত ভাষাৰ সামগ্ৰী পৰ্যবেক্ষণ কৰি ড° কাকতিয়ে তেখেতৰ গৱেষণা-গ্ৰন্থত তালিকাভুক্ত কৰি যোৱা প্ৰধান পাঁচোটা ধ্বনিতাত্ত্বিক উপাদান (যিবোৰ গ্ৰীয়াৰ্ছন আৰু ড° চেটাৰ্জীৰ অনুকূলে আছিল) পুনৰবিন্যাস কৰিছে এইদৰে -- (ক) প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ মূৰ্দ্ধন্য আৰু দন্ত্য ধ্বনিসমূহত অসমীয়াত চীন-তিব্বতীয় (বড়ো) প্ৰভাৱত দন্তমূলীয় ধ্বনিলৈ হোৱা পৰিৱৰ্তন, (খ) প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ তালব্য ধ্বনিসমূহৰ অসমীয়াত দন্তমূলীয় হিচাপে হোৱা উচ্চাৰণ, (গ) তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰভৃতি আৰ্য-ভিন্ন ভাষাৰ প্ৰভাৱত অসমীয়াতো স্বৰ-সংগতি (Vowel Harmony) আৰু অভিশ্ৰুতি (Vowel-mutation) এই দুটা ধ্বনিতাত্ত্বিক পৰিঘটনা বিশেষ ভাৱে পৰিলক্ষিত হোৱা। (ঘ) অসমীয়া, বাংলা, উড়িয়া, মৈথিলী প্ৰভৃতি ভাষাত ঘটা স্বতঃ অনুনাসিকীভৱনত আৰ্য-ভিন্ন ভাষাৰ প্ৰভাৱ (গ্ৰীয়াৰ্ছনৰ দ্বাৰা সমৰ্থিত) (ঙ) প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ স্পৰ্শ ধ্বনিসমূহৰ (আদ্য আৰু মধ্য অক্ষৰত) মহাপ্ৰাণীভৱন হোৱা পৰিঘটনাত অন্যান্য আৰ্য-ভিন্ন ভাষাৰ দৰে যোগোৱা বৰঙণি। সেইদৰে ড° কাকতিয়ে অসমীয়া ভাষাত হোৱা স্বৰ মধ্যৱৰ্তী অঘোষীভৱনত বড়ো ভাষাৰ প্ৰভাৱ আছে বুলি ইংগিত দিছে।

ধ্বনিতাত্ত্বিক দিশত অসমীয়াত সংস্কৃত/বাংলাত প্ৰচলিত চ > ছ হোৱা ৰীতিটো বৰো ভাষাৰ প্ৰভাৱ যেন অনুমেয় হয়। উদাহৰণ — সংস্কৃত চত্ৰাল > অস. চোতাল/sotal/ তু. বৰো ছিথলা/sithla/; চক্ৰিকা > চকৰি /sokori/ তু. বৰো ঃ ছিখৰি (sikhri) ইত্যাদি।

অসমীয়াত সংস্কৃত উষ্ম ধ্বনি তিনিটা অৰ্থাৎ শ ষ স > ছ হোৱা ৰীতিটো বিশেষকৈ কামৰূপী উপভাষাত খ হোৱা ৰীতিটো বৰোৰ প্ৰভাৱ যেন অনুমান হয়। যেনে- বিষ > বিখ (কামৰূপী/বৰো), আশা > আখা (কামৰূপী/ বৰো)।

২.৫.২ ৰূপগত উপাদান

ইতিমধ্যে আলোচিত বিতৰ্কিত উপাদানৰ বাহিৰে বাকীবিলাক ৰূপগত উপাদান অবিতৰ্কিত বুলি পণ্ডিতসকলে মানি লৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ড° কাকতিয়ে দেখুউৱা কেতবোৰ অসমীয়া শব্দৰ ৰূপগঠনত পোৱা বৃহদাৰ্থক - মা- আৰু ক্ষুদ্ৰাৰ্থক -ছা- প্ৰত্যয়, যাৰ মূল বড়ো ভাষাত পোৱা যায়। ড° কাকতিয়ে এনে ৰূপেৰে নিৰ্মিত ভালেমান শব্দৰ তালিকা দিছে। ইয়াৰ উপৰি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য হ'ল একাক্ষৰিক বা খুব বেছি দ্বিঅক্ষৰীয় সাধাৰণ অনুপদৰ দ্বাৰা নানাধৰণৰ শব্দৰ গঠন কৰা। ড° কাকতিয়ে বড়োমূলীয় বুলি সন্দেহ কৰা ডাউক (বৰো দাও = চৰাই) আৰু সংস্কৃত ডাহুক শব্দটোৰ তুলনা প্ৰসংগত ব্যাখ্যা কৰি তাহানিতে এক উল্লেখযোগ্য ইংগিত দি গৈছিল এইবুলি যে - বড়ো সাধাৰণ পদ দাও আৰু পৰৱৰ্তী কালৰ সৃষ্ট সংস্কৃত ডাহুক একে মূলৰ পৰা ধাৰ কৰা হ'ব পাৰে (?) “A close scrutiny into the various sub-branches of the Bodo languages will undoubtedly swell the list of loan-words. But materials for such an examination are just now not available.”। ড° কাকতিয়ে ক'বৰ দৰে বড়ো ভাষাবৰ্গৰ বিভিন্ন ভাষাসমূহৰ পৰা বিভিন্ন সামগ্ৰীসমূহ তুলনা কৰিলে এইটো স্পষ্টভাৱে ওলাই পৰে যে অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰায়বোৰ মৌলিক শব্দ বিশেষকৈ জীৱ-জন্তু, চৰাই-চিৰিকটি, গছ-গছনি, ফল-মূল, শাক-পাচলি, মাছ-কাছ আদিৰ লগত জড়িতশব্দৰাজি বড়োমূলীয় হোৱাৰ সম্ভাৱনাই পূৰ্ণমাত্ৰে আছে; যদিহে সেইবোৰ ভাষাৰ শব্দসমূহ সজাতীয় হয় বা বিশেষকৈ সাধাৰণ অনুপদযুক্ত হয়। অসমীয়া ৰূপ-সাধনৰ সৰ্গ (formative affix) হিচাপে ব্যৱহৃত হোৱা বড়োমূলীয় সাধাৰণ অনুপদৰ উদাহৰণ-

ক) জীৱ-জন্তু বাচক * মা : অসমীয়া—মোগোৰা / মুণ্ডৰীয়া, গোৱালপৰীয়া-মাগৰা : তুলনীয় বৰো - মু'গিৰা (*মা-গাৰ 'এৰ' / গাৰবু' 'এৰি থৈ আহ' / গু'ৰা = কঠিন, শক্তিমন্ত), তিৱা - মকৰীয়া, ৰাভা - নু'মু'ন্দা (তুলনীয় আমু'ন্দা = বামুণীয়া সন্তান)।

অসমীয়া - মাইকী, গোৱালপৰীয়া - মাহিৰী, মাইৰি (নিন্দাৰ্থত), ৰাজবংশী-মাগী : তুলনীয় বৰো-মা-হাৰি (ডাঙৰ জাতি/মাতৃবংশ), গাৰো/ৰাভা-মাহাৰী, তিৱা-মাগী। (গ্ৰাম্যৰূপ বাপেকিৰ সৈতে সংস্পৰ্শ বিকাৰ ঘটি মাইৰি > মাইকী)।

অসমীয়া - মতা, গোৱালপৰীয়া-মাত্ৰা : ৰাভা -মাবা, কোচ-মালা তু. বৰো -জু'লা।।

তদ্ৰূপ *মা ৰূপ গঠনৰ সৰ্গযুক্ত অন্যান্য শব্দ—মখন্দা/মখনা, মাখুন্দী, *মাছত/মাউত, মাউখ, দমৰা (তুলনীয় বৰো দামৰা), দামুৰী, জহামাল, মেকুৰী, মেণা/মেণী (ম'হ), মেঠোন তু. মিঠু (নগা)/মিথাং (দিমাছা), মেচেকা তু. মেচেকা (দেউৰী)।

খ) মাছ-কাছ বাচক *না : অসমীয়া নাৰ (বৰো-নাৰো, কাৰ্বি-নাৰ'), নাদনি, *মাণ্ডৰ (তুলনীয় কাৰ্বি- নাকুৰ, সংস্কৃত মদণ্ডৰ (AFD, § 399), উঁৰিকণা/ডনিকণা (ৰাভা-দিংকানা), পোনা (ৰাভা-পোংনা), লালুকী (ৰাভা-নালুক <না 'মাছ' + লু'ৰাক = ভেকুলী), চন্দা/চান্দা (ৰাভা-চান্দানা, বৰো-না ছান্দাংগা), নেৰিয়া, নেপুৰা, মিছা/নিচলা (বৰো -নিছিল্লা), এলেং, কোঁকিলা তু. সংস্কৃত কঙ্কট্ৰোট (ৰাভা- কুংকিলা না, বৰো- নাখুংখলা), খলিহনা, চেলেকনা, মোৱা/মোঙা (ৰাভা-মোঙানা, বৰো-নামংনা), ভাঙন (বৰো-ভাংগা), টেংনা (গোৱালপৰীয়া = শিঙৰা), গঙ্গাটোপ/গাঙ্গাটোপা, চেং/চেঙা/চেঙেলী (বৰো - চেংনা, ৰাভা-চন্তলকা)।

গ) চৰাই-চিৰিকটি বাচক *দাও (দ ~ ত ~ ছ) :- অসমীয়া ভাষাত খুব সম্ভৱ বড়োমূলীয় উপাদানেৰে নিৰ্মিত শব্দৰাজিৰ ভিতৰত এই জাতীয় শব্দই সৰ্বাধিক। সেয়ে ইয়াৰ ৰূপ সাধনত যথেষ্ট বহুমুখিতা আছে আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োগো ক্ৰটিপূৰ্ণ।

১. দাও ~ দঃ- ডাউক/ডাউকী, উঁৰিক (তু. তিৰা-তুৰিক), দহিকতৰা/দৈলং (গোৱাপৰীয়া)/ দেওকাতাৰা (কামৰূপী), হুদু/হুদুম (তু. কাৰ্বি- ৰ'দুদু, বৰো-দাওহুদু, ৰাভা-হেদেহুদু, মিছিং-উদু), ডেকেৰী (গোৱালপৰীয়া তু. দেউৰী-দেকেৰী), বাদুলি (তু. বৰো-বাদামালি, দেউৰী-বাদুলি, গাৰো-দোবাক)।

২. *তঃ- টুনী, টোকোৰা (তু. তিৰা-তোক্ৰা/থক্ৰা), টিপচি/টেপচি (কথা গুৰুচৰিত), বটা, ভাটো/ভাটো, বাটো-টোকা, বৰ-টোকোলা।

ঘ) গছ-গছনি বাচক *মৈ ~ মায় ~ ফাং ~ লাই (চাক) ~ থায়ঃ-

১. *মৈ (শাক-পাচলি/*ছাম (ঘাঁহ জাতীয়)ঃ- কলমৌ (বৰো-খলমৌ), মেজেঙা, মেচেকা/মেচাকি তু. মেচাঙি (দেউৰী), মেস্তা, মেদেলুৰা, মজ, মনোৱা, মচন্দৰী (বৰোঃ মাওছুন্দী, দেউৰীঃ মচনদৈ) মানিমুণি, মাঠুকঠুকা, মৰা (তিতা/টেঙা/মিঠা), মৰিচা, মুচি (ৰাভা-মিছি), মেমেধু (দেউৰী-মেমেদু), মিচিমি তিতা (দেউৰীঃ মিচিমি কাৰা), মেটেকা, মেথি, মেৱাইফল;মোধু/মোইদফল (গোৱালপৰীয়া/কামৰূপী = অমিতা), মাকৰি-ঘিলা, চামশলখা।

২. *মায় (ধান/ভাত) সম্বন্ধীয়ঃ-মাইগুটিয়া, মাগুৰি শালি, মইনগিৰি, মাণিকি-মধুৰী, মৰুৱা ধান, ফৰমা (ক. গু. চ, §১৩৬), মাকৈ (কোচ-মাকায়, গাৰো - মিখোপ), মলখু. তু. মুৰ্খা (গোৱালপৰীয়া), মাইহাং তু. মেহেঙা (দেউৰী), মাইনা (সম্বোধনত প্ৰয়োগ, মঙ্গলসূচক) তু. মাইনাও = লখিমী (বৰো)/ মিনুচি = লখিমী (দেউৰী)।

৩. *ছিং ~ ফাং (জোপা) ~ লাই ~ চাক (পাত) সম্বন্ধীয়ঃ- শিলিখা, সিজু, সৌৰা, শলখ, *লাই (তুলনীয় সংস্কৃত ৰাজিকা), লফা/লাফা (বৰো-লাইফাং), পালং/পালাঙ (বৰো-ফালেং), পুৰৈ (ৰাভা-ফৰে, দিমাছা - মীফাই), জালি (বৰো জা-লাই), পচলা/ফাছলা, পাচলি/ফাছলি (বৰো * ফাং-ছা-লাই), লেচেৰা (বৰো *লাই-ছা-ৰা), ফেৰেঙ্গি (বৰো-ফেৰেঙ্গা), শাক (ৰাভা-চাক > ৰাভামিজ-ছাক/তিৰা-ছাগাৰ)।

৪. থায় ~ থে ~ থি ~ তি (ফল জাতীয়)ঃ- থেকেৰা (বৰোঃ থৈখৰ/ৰাভাঃ থেক্ৰেং/দিমাছাঃ তাইক্ৰা), লেতেকু (বৰো-লেৰখো/লেতখো), তিয়ঁহ (বৰোঃ থায়বেং/দেউৰীঃ তিয়ঁ), থেৰেজু, সোণতৰা (ৰাভা ছনথায়), সুমথিৰা (কাৰ্বি-হনছিৰা/তিৰা-হন্দ), নাচপতি (বৰো-নেচফাথাই), তেতৈলী (তিৰা-থিন্দি), তকমা (ৰাভা-থকমা), আঠিয়া (কল), কঠিয়া তু. খঠিয়া (বৰো)/ কঠিয়াং (মিছিং)।

৫. *ওঁৰা/ওঁৰা/বা (বাঁহ জাতীয়)ঃ বজাল বাঁহ, বিজুলী বাঁহ, ভলুকা < বৰোঃ বুৰ্খা, বাঁহী < ব্ৰাংছি/পাংছি, বাওকা < বাংকোৰা, বাও, ওখোন (বৰো-উখুনী < ওঁৰা + আঙিখানী 'আঁথি'), দৈ (দিমাছা-ওঁৰাদুং), বকটু।

ঙ) পানী বাচক *দৈ ~ দি ~ তি ~ চি ~ জিঃ- ডিঙ্গা, ডিঙৰা, ডুব, ডোবা, ডুবি, দোং, দল, উঁহেচীয়া/উঁহচীয়া (তুলনীয় ক্ষুদ্ৰাৰ্থ বাচক - ছা), ডাব/ডাবি, ডবলা/ডৰা, ডাবৰ (বৰো/ৰাভা-ডাবৰ) দলং তু. বৰো- দালাং/গাৰো-জালাং/তিৰা-তলং ;

তদুপৰি অসমৰ নদ-নদীৰ নামত থকা দৈ ~ দি ~ জি ~ চি ৰূপ-সাধনৰ সৰ্গ বড়োমূলীয়।

চ) মাটি বাচক *হাঃ হাফলু (দিমাছা-হাফ্লাউ), হাদাম (ৰাভা-হাদাম = ঠাই/তিৰা-হাদাম = গোত্ৰীয় মৰিশালি বা স্থান), হালিছা (তু. মিছিং-আলিছা), হাড়ী, হাল, হাদাৰি (তিৰা= একেলগে

শ্রমদান কৰা), হামখুৰি, হেঙাৰ (বৰো/ৰাভা-হাংগাৰ), হেঁদালি (ৰাভা-হাদলা), হৈ গুদু (খেল), হাবুৰুকা, হাবি (বৰো-হা-গিবি), ভৈয়াম (দিমাছা-হায়াম)।

তদুপৰি অসমৰ স্থানবাচক শব্দত পোৱা হা ~ আ (গাৰো) ৰূপ-সাধনৰ সৰ্গ বড়োমূলীয়।

জ) পোক-পৰুৱাবাচক *জোং ~ চোং ~ যং ~ চেঁ ~ জিঃ-চেলা (দেউৰী-চেৰা/বৰো-ছিলিমালা), চেলাপেটা জোক, চিনাজোক, চেৰেপা (বৰো-ছোৰফা/ৰাভা-ছদ্রাপ), জিলু (ৰাভা-জিৰু), জিলী, জিয়াঁ, জোনাই (বৰো-জিন্দাই/ৰাভা-জিনাই) ইত্যাদি।

ঝ) জতুৱা শব্দঃ ড° কাকতিয়ে আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ কেতবোৰ জতুৱা প্ৰয়োগত আৰু প্ৰাক্‌বৈষ্ণৱীয় কবিসকলৰ লিখনিত সন্ধানলিনিকে প্ৰয়োগ হোৱা -ইবা/-বা কৃদন্ত পদৰ প্ৰয়োগত বড়োমূলীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱৰ কথা কৈছে। এই প্ৰভাৱৰ সম্ভাৱ্য কাৰণ প্ৰসঙ্গত তেওঁ গ্ৰীয়াৰছনৰ নিচিনাকৈ গাৰো পাহাৰৰ দাঁতিত বাস কৰা হাজংসকল যিহেতু মূলতঃ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষী লোক আছিল সেয়ে তিব্বত-বৰ্মীয় বড়ো ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য -ইবা/-বা অতীত কালবাচক প্ৰত্যয় তেওঁলোকৰ মাত-কথাত বৈ যোৱাটো একো অস্বাভাৱিক নাছিল বুলি ক'ব বিচাৰে। সেইদৰে হিন্দু ধৰ্মলৈ ধৰ্মান্তৰিত হোৱা কোনোবা বড়ো গোষ্ঠীয় ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত প্ৰাক্‌বৈষ্ণৱীয় কবি তিনি গৰাকীয়ে সাহিত্য সৃষ্টি কৰা বাবে সেই সময়ৰ ৰাজ সভাত প্ৰচলিত বাক্‌ভংগী আৰু সমসাময়িক জতুৱা প্ৰভাৱ লিপিবদ্ধ হৈ ৰ'ব পাৰে। সেইদৰে ড° কাকতিয়ে বড়ো ভাষাৰ অভিপ্ৰায়াক (অতীত আৰু বৰ্তমানকালিক) -বা প্ৰত্যয়ৰ সমাৰ্থকভাৱে কোনো কোনো জতুৱা ঠাঁচত এতিয়াও অসমীয়াত প্ৰচলন আছে বুলি উল্লেখ কৰিছে।

অৱশ্যে এনে ধৰণৰ বাক্য-গাঠনি বাংলা, উৰিয়া আৰু মাৰাঠী ভাষাৰ হালাবি উপভাষাত আৰু বাংলা ভাষাৰ স্থানীয় উপভাষা হাজং(Haijong) আদি নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত -ব প্ৰত্যয়ৰ অতীত কালত প্ৰয়োগ আছে। সেইবাবেই ইয়াক অবিতৰ্কিত বড়ো বা তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান হিচাপে বিবেচনীয় নহয় যেন লাগে।

ঞ) শব্দ সাধনৰ দ্বিত্বকৰণঃ সেইদৰে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ সাধনত দ্বিত্বকৰণৰ প্ৰয়োগ ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীৰ মতে তিব্বত-বৰ্মীয় আৰু ড° কাকতিৰ মতে কোলাৰীয়, ড্ৰাবিড়ীয় আৰু মালয় ভাষাৰ উমৈহতীয়া প্ৰভাৱেৰে প্ৰভাৱান্বিত Pan-Indian Phenomenonহে। অসমীয়া ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য হ'ল নিৰ্দিষ্ট আৰু অনিৰ্দিষ্টবাচক প্ৰত্যয়ৰ গঠন-প্ৰক্ৰিয়া। ইয়াতো দুমুখীয়া প্ৰভাৱ দেখা যায়। ড° কাকতিয়ে এইটো অষ্টিক আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় উভয় ভাষাৰে বৈশিষ্ট্য, মাত্ৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত সাধাৰণ পাৰ্থক্য আছে বুলি দেখুৱাইছে। বস্তুৰ বিভিন্ন আকৃতি-প্ৰকৃতিবাচক সাধাৰণ অনুপদৰ সংযোগ হয় -অষ্টিক ভাষাত সংখ্যাবাচক শব্দৰ পৰৱৰ্তী স্থানত আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত সংখ্যাবাচক শব্দৰ পূৰ্বৱৰ্তী স্থানত। ড° কাকতি প্ৰমুখ্যে অন্যান্য ভাষাবিদে যুক্তি দৰ্শোৱা এই আৰ্য-ভিন্ন উপাদানৰ সন্দৰ্ভত ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে ড° কাকতিৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখন পুনৰ সংশোধন কৰোঁতে এইবুলি পাদটীকা দি কিছু নতুন চিন্তাৰ উদ্ৰেক কৰিছিল যে - এনে উপাদান ভাষাসমূহৰ মাজত পাৰস্পৰিক সহ অৱস্থানৰ বাবে ভাষাগত ক্ষেত্ৰ গঢ়ি উঠোঁতেই আহৰিত কৰা হ'ব পাৰে। কাৰণ ভাৰতীয় ভাষাগত ক্ষেত্ৰত আৰ্য ভাৰতীয়, ড্ৰাবিড়, মুণ্ডা প্ৰভৃতি অষ্টিক আৰু থাই আদি ভাষাৰ এই লক্ষণ 'সংখ্যাবাচক + বৰ্গকৰ্তাৰ বিভিন্ন প্ৰয়োগ' বিৰাজমান। পৰৱৰ্তী কালত ড° দীপকৰ মৰলে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ভাষাগত ক্ষেত্ৰ সম্বন্ধে বিস্তাৰিত সামগ্ৰীসহ এইটো প্ৰতীয়মান কৰিছে যে - অসমীয়া ভাষাৰ এই বৈশিষ্ট্য কাৰো নিজাববীয়া নহয়; কিয়নো এইটো সমাজ-ভাষা-বৈজ্ঞানিক পৰিব্যাপ্তি (socio-linguistic diffusion) ৰ ফলত লাভ কৰা ভাষাগত ক্ষেত্ৰৰ (Linguistic area) উমৈহতীয়া উপাদানহে।

ট) অন্যান্য প্ৰভাৱ : এনেধৰণৰ উপভাষা বা ভাষাগত ক্ষেত্ৰৰ পৰিসৰত আৱদ্ধ কৰি ব্যাখ্যা কৰিব পৰা অন্যান্য ভাষাগত উপাদান হ'ল -- (ক) নঞৰ্থক প্ৰাকৃতিৰ আদ্যাৱস্থানত প্ৰয়োগ আৰু পৰৱৰ্তী ধ্বনিৰ প্ৰভাৱত পূৰ্বৱৰ্তী ন-ৰ সমীভূত ৰূপ, (খ) অ-অগ্ৰগামিত স্বৰৰ উপস্থিতি, (গ) নামধাতু আৰু প্ৰতিধ্বন্যাত্মক শব্দৰ গঠন, (ঘ) যৌগিক ক্ৰিয়াৰ গঠন, (ঙ) স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়ৰ বহুল ব্যৱহাৰ যেনে -- অসমীয়া - বা (মানুহে-বা, সি-বা, কেই-বা-জন, কেতিয়া- বা, কি-বা, কাৰো-বা, আৰু-বা ইত্যাদি) ৰ সমতুল্য বৰো -বু', ৰাভা/গাৰো -বা, নাগামিজ -বি, তুলনীয়া হিন্দী -ভী, (চ) সৰ্বনামীয়া সৰ্গ যোগে বিশেষণ, ক্ৰিয়া বিশেষণ শব্দৰ গঠন আৰু অব্যয়ৰ নিচিনা প্ৰয়োগ, (ছ) বিশ্লেষণাত্মক কাৰক বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ (প্ৰথমা বিভক্তি আৰু নিৰ্দিষ্টবাচকৰ অভিন্ন প্ৰয়োগ, দ্বিতীয়া আৰু চতুৰ্থী বিভক্তিৰ অভিন্নতা আৰু পৰা পৰসৰ্গ যোগে অপাদান কাৰকৰ ৰূপসাধন), (জ) প্ৰত্যয় নিষ্পন্ন কৰ্মবাচ্যৰ ঠাইত সহায়কাৰী ক্ৰিয়াৰে কৰ্মবাচ্যৰ ভাৱ প্ৰকাশ আৰু কৰ্ম-কৰ্তৃ বাচ্যৰ বিস্তৰ প্ৰয়োগ, (ঝ) শিথিল বাক্যগত গাঠনি (ক্ৰিয়া সকলোতে অৱশ্যস্তাৰী নোহোৱা, ক্ৰিয়া-কৰ্ম-কৰ্তাৰ সান-মিহলি অৱস্থান) (ট) ক্ৰিয়াপদত লিংগ আৰু বচনৰ সংগতিহীনতা ইত্যাদি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া ভাষাৰ নঞৰ্থক গঠনৰ প্ৰক্ৰিয়াত কি ভাষাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

২.৫.৩ শব্দগত উপাদান

অন্যান্য উপাদানৰ দৰে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ভাষাগত ক্ষেত্ৰ এখনত কিছু শব্দগত পৰিব্যাপ্তিয়েও (Lexical diffusion) নঘটাকৈ থকা নাই। সেই বাবেই কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত এনে উমৈহতীয়া শব্দৰ মূল নিৰ্ণয় এটা জটিল বিষয়। বিশেষকৈ উৎসৰ-পাৰ্বন বা অন্যান্য সাংস্কৃতিক উপাদানৰ সৈতে জড়িত জনপ্ৰিয় শব্দবিলাকৰ মূল নিৰ্ণয় কৰাটো প্ৰায়বোৰ ভাষাতে লোক-ব্যুৎপত্তিৰ দ্বাৰা ব্যাখ্যা কৰা হয় বাবে আৰু অধিক জটিল হৈ পৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে অসমৰ জাতীয় উৎসৱ, বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত সমাদৃত অন্যতম সাংস্কৃতিক উপাদান বিহু আৰু ইয়াৰ ব্যুৎপত্তি ব্যাখ্যাৰ কথালৈকে আঙুলি টোৱাব পাৰি। তদ্ৰূপ বুঢ়া গোঁসাই আৰু বুঢ়ী গোঁসানীৰ ধাৰণা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ভাষাগত ক্ষেত্ৰৰ উমৈহতীয়া আধ্যাত্মিক ফচল বুলিব পাৰি। দেউৰীৰ গিৰা-গিৰাচি, বৰোৰ বাথৌ ব্ৰাই/ ছিৰাই-ছিৰুৰি আৰু ৰাভাসকলৰ বুদাবা (বুঢ়া, সংস্কৃত বৃদ্ধ শব্দৰ সমাৰ্থক) পূৰ্বপুৰুষ বা আদিপুৰুষৰ পূজা। বিহু সংস্কৃতিৰ লগত জড়িত বিভিন্ন শব্দ - হুঁচৰি, পেঁপা (তুলনীয়া মিছিং পেম্পা), টকা (তু. বৰো থৰ্খা), গগণা (তু. বৰো গংগা, ৰাভা গমেনা, মিছিং গুংগাং), বাঁহী (তু. ৰাভা ব্ৰাংছি, গাৰো বাংছি) ইত্যাদিও উমৈহতীয়া ভাষাগত ক্ষেত্ৰৰ উপাদানহে।

ইয়াৰ মাজতো অৱশ্যে দুই-এক সীমিতসংখ্যক শব্দৰ উদ্ভাৱক আৰু বাহক স্বৰূপে কোনো এক নিৰ্দিষ্ট সম্প্ৰদায়ে নিজস্ব ভাষা-ৰীতিৰে সৃষ্টি কৰা যেন লাগে। বাঁহ সভ্যতাৰ বাহক মংগোলীয়সকল বুলি কোৱা হয় আৰু অসমৰ নৈপৰীয়া বড়োভাষীসকলে বাঁহেৰে নিৰ্মিত বিভিন্ন মাছ মৰা সঁজুলি, খেতি-বাতিৰ সঁজুলি, তাতঁ-শালৰ সঁজুলি আৰু দৈনন্দিন ব্যৱহৃত সঁজুলি আৱিষ্কাৰ কৰিছিল বুলি ধৰিলে —

ক) পাঁচজাতীয় সাধাৰণ অনুপদ খো-/খু- যুক্ত শব্দ (তু. TB* Kaw No. 266/ *KuK No. 393, STC) : খালৈ/খোলায় (গো.) তু. বৰো : খোবায়, খোদা/খাদা (কাম./গো.) তু. ৰাভা : খোপ্লাক, খোকাউৰি/খোখা, কুক (কাম.) তু. ৰাভা/গাৰো : খোক, কুকি, কাঁক, খৰাহি, খাং তু. কাৰ্বি : হাক-খাংগ্ৰা;

খ) বাঁহজাতীয় সাধাৰণ অনুপদ বা-/ৰা-/ওঁৰা যুক্ত শব্দ : ওখন তু. বৰো : উখুনি (ওঁৰা বাঁহ' + আঙিখানি 'আঁখি', বাওঁকা/বাংকোৱা (গো.) তু. ৰাভা : বাংকোৱা, বিৰিয়া/বাৰি (গো.), এছাৰি তু. ডাংছাৰি (ৰাভামিজ)/কন-ছিৰি (ৰাভা), জবকা তু. মিছিং : জবকাং/গাৰো : জংগ্ৰেবক (বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা সমৰ্থিত, অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৭১);

গ) চাংজাতীয় সাধাৰণ অনুপদ চাং-/জাং-যুক্ত শব্দ : চাং/চাঙি/চাঙ্গটি তু. ৰাভা : চাংগ্ৰা/গাৰো : মাচাং, দিমাছা : বচাং/বৰো : বৈছাং, জখলা তু. বৰো : ৰাভা : জাংপ্লা, জেওৰা/জাঙি (গো.) ইত্যাদি যে বড়োমূলীয় শব্দ সেয়া নিসন্দেহ। এইসমূহ শব্দৰ আঞ্চলিক প্ৰভেদো নথকা নহয়। আঞ্চলিক ৰূপ, প্ৰাচীন ৰূপ আৰু লোক-ভাষা স্তৰৰ অসমীয়াত এই শ্ৰেণীৰ শব্দৰ পয়োভৰ সৰ্বাধিক।

বড়োমূলীয় বুলি সিদ্ধান্ত কৰিব পৰা আৰু বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ শব্দ অসমীয়াত আছে। সেই সমূহৰ সংক্ষিপ্ত তালিকা তলত দিয়া হ'ল :

ঘ) বিশেষ্য শব্দ : এণ্ডী/এড়ী তু. দিমাছাঃ বিহেন্দী (স্বাভাৱিকতে হোৱা সূতা), বিহা তু. দিমাছা : বিছা/বিছাউ (দিমাছাত কাপোৰ বাচক ৰি-সাধাৰণ অনুপদযুক্ত অন্যান্য শব্দ হ'ল — ৰিঙ 'মেখেলা', ৰিখাওছা 'ওৰণি জাতীয়', ৰিজান্ফাই 'চাদৰ জাতীয়'), ৰাইদাং (তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত বেঁত জাতীয় সাধাৰণ অনুপদ ৰাই-/ৰি- [*TB rey], উৰহী তু. উৰছি (তিৰা)/গৰছি (বৰো)/কুৰছিং (ৰাভা)/গেনাছি (গাৰো), খন্তি/খন্তা তু. মিছিং : কান্তি/ৰাভা : খুজেং/টাই তুৰুং : খ, জেং তু. ৰাভা/বৰো : জেং/মিছিং জু'ংঙ, ন-গছা/গাছা (গো.) তু. ৰাভা : গয়চা/বৰো : গাছা/জাবৰ তু. বৰো/ৰাভা : জাবৰ/গাৰো : জাবল, মুগা তু. দিমাছা : মুকা-দুং (মুখৰ পৰা ওলোৱা সূতা), মোৰ তু. তিৰা : মোৰ, বৰো/কোচ : মোহোৰ; বুৰি তু. বৰো : ৰুই/গাৰোঃ ব্ৰি, অঁৰা তু. ৰাভা : আৰি, পুৰা তু. ৰাভা : পুৰা/বৰোঃ ফুৰা 'চাৰিদোণ পৰিমানৰ ধানৰ তোম', বৰদৈচিলা তু. বৰো : বাৰ-দুই-ছিপ্লা, বা-মাৰলী তু. ৰাভা : পাৰ্মান্দুৰি (বড়ো বৰ্গীয় ভাষাত বৰ/বাৰ/ৰাল হ'ল বায়ু বা বতাহবাচক সাধাৰণ অনুপদ), চলং তু. দেউৰী : চলং (অংগ-প্ৰত্যংগ বুজোৱা সাধাৰণ অনুপদ), হা-হুমুনিয়াহ তু. বৰো : হাংমা-হাংছা, বাটলু গুটি তু. ৰাভা : ভাতুল, কাৰ্বি : বাপথালি ইত্যাদি।

ঙ) বিশেষণ শব্দ : হজুৱা তু. বৰোঃ হাজুৱা/দেউৰী : হজিয়া (মাটিৰ লগত সম্পৰ্কান্বিত অৰ্থত হা সাধাৰণ অনুপদ যোগে), চাকোলা/চাকুলী তু. ৰাভা : চাখুলা (বড়োবৰ্গীয়

অংগপ্রত্যয়গংবাচক সাধাৰণ অনুপদ -চা/-জা/-য়া যোগে), লোখোমা/লুধুমী তু. বৰোঃ লুদুমা (বৰো ভাষাৰ শ্ৰেষ্ঠ বাচক -মা প্ৰত্যয় যোগে), ফালেঙী তু. বৰোঃ ফালেংগ্ৰা/ৰাভা ঃফালেঙি (তিব্বত-বৰ্মীয় পাৰ/ফাৰ/ফাল 'বেচ্' সজাতীয় শব্দজাত), পোলোঙা তু. দেউৰীঃ পুলুঙ্গা/তিৰা ঃ প্লোঙা/ৰাভা ঃ প্ৰেঙা (তিব্বত-বৰ্মীয় সজাতীয় শব্দ * প্লেং~প্লেং, ফোঁফোলা/ফোঁপ তু. ৰাভা ঃ ফোফা/ফোফা, ওচৰ তু. তিৰা ঃ অছৰ / কাৰ্বি ঃ আ-চাৰ (কাৰ্বিত আ - পূৰ্বসৰ্গ যোগে স্থানবাচক বিশেষণ বা বিশেষ্যৰ সম্বন্ধ পদ সূচোৱা হয়।)

চ) ক্ৰিয়া বা ধাতু ঃ হামিয়া তু. ৰাভা ঃ হায়ৰাম / বৰো ঃ হাং/দিমাছা ঃ হাংমাচিক; চেলেক তু. ৰাভা ঃ ছেলেক/ছাকছলাই, দিমাছা ঃছলাই, বৰো ঃ ছাফি (তিব্বত-বৰ্মীয় সজাতীয় শব্দ *চাপ) তু. ৰাভা ঃ চাপ/চাপি, দেউৰী ঃ চাপি (TB* tsyap), ৰেপ্ তু. গাৰো ঃ ৰেপ/বৰো ঃ ৰেফি; চেৰা তু. বৰো/ৰাভা ঃ ছাৰায়, সলা তু. বৰো ঃ ছা-লায়/ৰাভা ঃ ত্ৰায়, জাপ তু. বৰো ঃ জাব/ৰাভা ঃ জেপ ইত্যাদি।

২.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

প্ৰকৃতৰ্থত নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভংগীৰে চাবলৈ গ'ল অসমীয়া ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান সন্দৰ্ভত বিতৰ্কৰ অৱকাশ আছে— অস্তুতঃ কিছুমান দিশত। অৱশ্যে অন্যান্য আৰ্য-ভিন্ন উপাদানৰ দৰে অসমীয়াত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান একেবাৰে নাই বুলিবও নোৱাৰি। তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান অন্বেষণৰ বাবে আৰু অধিক সমলৰ প্ৰয়োজন আছে, তেতিয়াহে খাটাং সিদ্ধান্ত এটা দিব পৰা হৈ উঠিব। এইক্ষেত্ৰত নতুন নতুন দৃষ্টিভংগীৰো ওৱাদানি হ'ব লাগিব; সেইবাবেই নতুন নতুন চিন্তাৰ উন্মেষ হোৱা উচিত।

২.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমীয়া ভাষাৰ গঠন আৰু বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত আৰ্যভিন্ন ভাষাসমূহৰ অৱস্থিতি আৰু অৱদান সন্দৰ্ভত বিভিন্ন পণ্ডিতসকলে আগবঢ়োৱা মতামতসমূহ পৰ্যালোচনা কৰক।
- ২) অসমীয়া ভাষাত মতানৈক্য থকা আৰ্যভিন্ন উপাদানবোৰৰ বিষয়ে এটি টোকা লিখক।
- ৩) অসমীয়া ভাষাৰ কি কি দিশত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰিছে?
- ৪) 'অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপতত্ত্বত তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান' - শীৰ্ষক এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৫) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ কি কি উপাদানে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাৰ চহকী কৰিছে আলোচনা কৰক।
- ৬) 'অসমীয়া ভাষাৰ কিছুমান শব্দৰ মূল নিৰ্ণয় কৰা অত্যন্ত জটিল' - বুজাই লিখক।
- ৭) চমুকৈ উত্তৰ দিয়ক ঃ
 - ক) অসমীয়া ভাষালৈ বিতৰ্কিত অষ্টিক উপাদান, খ) অসমীয়া ভাষালৈ বিতৰ্কিত দ্ৰাবিড় উপাদান, গ) অসমীয়া ভাষাত বিদেশী উপাদান, ঘ) অসমীয়া ভাষাৰ ধ্বনিতত্ত্বত তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰভাৱ।

২.৮ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথঃ *অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ*, ১৯৯৪
- নগেন ঠাকুৰে : ‘অসমীয়া ভাষাৰ গঠনত অসমৰ খলুৱা ভাষাসমূহৰ উপাদান’,
(শৈলেন ভৰালী সম্পাদিত *অসমীয়া ভাষা বিষয়ক প্ৰবন্ধ
সংকলন*, ১৯৮৯)
- ভৰালী, দেৱানন্দ : *অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ আৰু সাহিত্যৰ চানেকি*, ১৯৩২ মৰল,
দীপকৰ : *উপভাষা-বিজ্ঞান*, ১৯৯১
- Benedict : *Sino-Tibetan A Conspectus*, 1972
- Biswas, S. : *A Comparative Old Indo Aryan Grammar*, 1970
- Grierson, G.A. : *Modern Indo-Aryan Vernaculars*
- Taraporewala : *Elements of the Science of Language*, 1978
- Wolfenden, S.N. : *Outlines of Tibeto-Burman Linguistic Morphology*, 1929

* * *

তৃতীয় বিভাগ
তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত আৰ্য উপাদান

বিভাগৰ গঠন

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ সাধাৰণ আভাস
- ৩.৪ ধ্বনিগত প্ৰভাৱ
- ৩.৫ ৰূপগত প্ৰভাৱ
- ৩.৬ শব্দগত প্ৰভাৱ
 - ৩.৬.১ বিতৰ্কিত (আৰ্য বনাম আৰ্যভিন্নমূলীয়)
 - ৩.৬.২ আংশিক বিতৰ্কিত (উমৈহতীয়া ৰূপযসন্দেহযুক্ত মূলৰ)
 - ৩.৬.৩ অবিতৰ্কিত আৰ্য উপাদান
- ৩.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

একেটা ভাষাগত ক্ষেত্ৰত বিকশিত হোৱা ভাষাসমূহৰ মাজত সততে 'দিয়া-নিয়া' মনোভাৱেৰে ইটোই আনটোৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল নোহোৱাকৈ স্বতন্ত্ৰীয়া ভাৱে প্ৰৱৰ্ত্তি থাকিব নোৱাৰে। লোকচক্ষুৰ অলক্ষিতে স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে অন্যান্য সাংস্কৃতিক সমাহৰণ প্ৰক্ৰিয়াৰ দৰে ভাষাগত বিলয়ন ক্ৰিয়াও অব্যাহত থাকে। পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱৰ ফল অৱশ্যে দুখন সমাজত কেতিয়াবা সমভাৱে আৰু কেতিয়াবা বিষমভাৱে পৰে। তিব্বত-বর্মীয় ভাষাৰ বিভিন্ন উপাদান অসমীয়া ভাষাত সোমাই পৰাৰ নিচিনাকৈ তিব্বত-বর্মীয় ভাষাসমূহতো অসমীয়াকে আদি কৰি অন্যান্য আৰ্যমূলীয় ভাষাসমূহৰ বিভিন্ন উপাদানসমূহ সোমাই পৰিছে। এই বিভাগটিত তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত সোমাই পৰা আৰ্য উপাদানবোৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটো অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত আপুনি -

- তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত আৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে সাধাৰণ পৰিচয় লাভ কৰিব,
- ধ্বনিগত আৰু ৰূপগত দিশত তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত আৰ্য ভাষাৰ উপাদান সম্পৰ্কে সম্যকভাৱে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- শব্দগত প্ৰভাৱৰ দিশত বিতৰ্কিত, আংশিক বিতৰ্কিত আৰু অবিতৰ্কিত দিশ কেইটাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- অবিতৰ্কিত শিতানত বিভিন্ন তিব্বত-বর্মীয় ভাষা যেনে- বৰো, ৰাভা, তিৰা, গাৰো, দিমাছা আদি ভাষালৈ আৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

৩.৩ সাধাৰণ আভাস

অসমৰ ভাষাগত ক্ষেত্ৰখন আৰ্য-আৰ্যভিন্ন এই দুই ভিন্নমুখী সোঁতে অতীজৰে পৰা বৰ্তমানলৈকে এক নিৰৱধি আৰু অসম গতিত খলকিত কৰি ৰাখিছে। বাক্- কালানুক্ৰম তত্ত্ব প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা পণ্ডিতসকলে এইটো মানি লৈছে যে- উদ্ভৱকালীন অসমীয়া (চৰ্যাপদ, শ্ৰীকৃষ্ণ কীৰ্তন আদি ৰচিত হোৱা কাল) বা পূৰ্ণ বিকাশকালীন অসমীয়া (আৰ্যভিন্নভাষী কছাৰী ৰজা মহামানিফাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত মাধৱ কন্দলিয়ে ৰামায়ণ অনুবাদ কৰা কালৰ পৰা আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত বুৰঞ্জী অনূদিত হোৱা কাললৈকে) যদিও বড়ো, টাই-আহোম আদি আৰ্যভিন্ন ভাষাৰ ওপৰত কিছু পৰিমাণে নিৰ্ভৰশীল আছিল কিন্তু ইয়াৰ পৰৱৰ্তী কালত অৰ্থাৎ অসমীয়া ভাষাই ৰাজ-ভাষাৰ মৰ্যাদা পোৱাৰ পিছত (কোচৰজা নৰনাৰায়ণ-চিলাৰায়ৰ স্বীকৃতিৰ কথা বাদ দিলেও পোনপ্ৰথমে আহোম স্বৰ্গদেৱসকলৰ আৰু তাৰ পৰৱৰ্তীকালত বৃটিছ মিছনেৰী বা ভাৰতীয় সংবিধানৰ স্বীকৃতি লাভ কৰাৰ পিছত) অসমীয়া ভাষাই ব্যাকৰণ-অভিধান-কাব্য-সাহিত্যৰে জাতিস্বাৰ হৈ আত্মনিৰ্ভৰশীলতা লাভ কৰে। ঠিক তেতিয়াৰে পৰা চৌপাশে থকা ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ জনগোষ্ঠীসমূহৰ মুখে মুখে প্ৰচলিত হৈ অহা ভাষাসমূহত সংস্কৃত-প্ৰাকৃত, আৰবী-ফাৰ্চী কিম্বা ইংৰাজী আদি বিদেশী ভাষাৰো অনুপ্ৰবেশ অসমীয়াৰ মাজেদি ক্ৰমে-অনুক্ৰমে অনুভূত হবলৈ ধৰে। পোনতে ঘাইকৈ ধৰ্ম বা দৰ্শন সম্পৰ্কীয়, প্ৰশাসনীয় আৰু বিজ্ঞান আৱিষ্কৃত সা-সামগ্ৰীৰ দিশত প্ৰতিবেশী অসমীয়া ভাষাৰ ওপৰত এই সাহিত্যিক পৰম্পৰা নথকা ভাষাসমূহে হাত পাতিব লগীয়া হয়। এই প্ৰক্ৰিয়া অদ্যৱধি চলি আছে; বিশেষকৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত। স্বৰাজ্যোত্তৰ কালত গা কৰি উঠা জনগোষ্ঠীয় জাগৰণে সকলো জনজাতীয় লোককে নিজৰ নিজৰ অনাদৃত আৰু স্বল্প প্ৰচলিত ভাষাসমূহক জাৰি-জোকৰি সাহিত্যিক অলংকাৰেৰে ৰাংপানী চৰাবলৈ পোনচাটেই আৰ্যমূলীয় অসমীয়া সোণাৰিশালৰ পৰা সমল আহৰণৰ বাবে প্ৰয়াত্ন কৰে; কিয়নো অসমীয়া ভাষাৰ গন্ধিয়া ভঁৰালত তেওঁলোকৰো কিছু সমল ইতিপূৰ্বে মজুত আছিল বাবে লেন-দেনৰ পৰম্পৰা এটা আছে। অসমীয়া ভাষাই ইতিমধ্যে মজ্জাগত কৰা বিদেশী শব্দ (পৰ্টুগীজ, ওলণ্ডাজ, চীনা, ইংৰাজী, ফৰাচী, আৰবী, ফাৰ্চী ইত্যাদি) আৰু অন্যান্য ভাৰতীয় ভাষাৰ শব্দ-- অসমৰ চৌপাশে থকা জনগোষ্ঠীয় ভাষাসমূহে অতি সহজে নিজকে শুভা কাৰণে বাচ-বিচাৰ নকৰাকৈ আত্মীকৰণ কৰি লৈছিল। বৰো, ৰাভা, তিৱা, মিছিং, কাৰবি আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত অসমীয়া ভাষাৰ সোণাৰিশালত গঢ়ি-পিটি লোৱা বহু বিদেশী শব্দৰ প্ৰচলন সেয়ে লেখ-জোখ নোহোৱাকৈ পোৱা যায়।

অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ মাজত ভাষাৰ বিকাশ আৰু বিস্তৃতিৰ ক্ষেত্ৰতো যেনে অসমতা দেখা পোৱা যায়, তেনেকৈ ভাষা-ভাষীলোকৰ জনগাঁথনি আৰু লোক-মানসিকতাও একে পৰ্যায়ত নহয়। বৰ্তমান বৰো ভাষা বিশ্ববিদ্যালয় পৰ্যায়লৈ উধাই বিভিন্ন সাহিত্যিক উপাদানেৰে পৰিপূষ্টি লাভ কৰিছে। ইয়াৰ বিপৰীতে দেউৰী বা তিৱা ভাষাই বিশেষ অগ্ৰগতি লাভ কৰিব পৰা নাই। ৰাভা, মিছিং আদি ভৈয়ামৰ জনজাতীয় লোকৰ মাজত হিন্দুধৰ্ম বা আৰ্যমূলীয় ভাষা-ভাষীৰ প্ৰতি বিশেষ অনুৰাগ দেখা পোৱা যায়; কিন্তু গাৰো আদি পৰ্বতীয়া জনজাতীয় লোকৰ মাজত খ্ৰীষ্টান ধৰ্ম বা ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰতিহে বিশেষ দুৰ্বলতা থকা দেখা যায়। ইয়াৰ বিপৰীতে দিমাছা, কাৰবি আদি ভাষা-ভাষী লোকৰ সমাজ-ব্যৱস্থা এতিয়াও কিছু বক্ষণশীল আৰু সেইবাবে এইসমূহ ভাষাত বৰ্হিপ্ৰভাৱ কিছু পৰিমাণে হ'লেও কম মাত্ৰাত পৰিলক্ষিত হয়।

অসমৰ ভাষাসমূহৰ ক্ষেত্ৰত পাৰস্পৰিক সম্পৰ্ক আৰু শব্দগত সাদৃশ্যৰ (Lexical correspondance) বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰোঁতে সেইবাবে উপৰিউক্ত দিশকেইটালৈ বিশেষ চকু দিব লগীয়া হয়। তুলনামূলকভাৱে হিন্দুধৰ্মীয় ভৈয়ামৰ জনজাতীয় লোকৰ ভাষাত সংস্কৃতমূলীয় ভাষাৰ উপাদানে বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। অন্যান্য ভাষাগত উপাদানৰ তুলনাত শব্দগত আৰু বাক্যগতভাৱে এইসমূহ ভাষা সংস্কৃত আদি ভাষাৰ ওচৰত ঋণগ্ৰস্ত। তলত অসমত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত সংস্কৃত আৰু সংস্কৃতমূলীয় ভাষাৰ ধ্বনিগত, ৰূপগত আৰু শব্দগত উপাদান সম্বন্ধে এক বিশ্লেষণ আগবঢ়োৱা হৈছে।

৩.৪ ধ্বনিগত প্ৰভাৱ

ক) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ অন্যতম লক্ষণ হ'ল ইয়াৰ সুৰ। চীনা প্ৰভৃতি ভাষাৰ দৰে মণিপুৰী (মেইথেই) আদি ভাষাত প্ৰায় তিনিটাৰ পৰা পাঁচটা পৰ্যন্ত সুৰ বন্ধিত আছে। কিন্তু অসমৰ বৰো, ৰাভা আৰু ত্ৰিপুৰাৰ ককবৰক আদি ভাষাই দুটাৰ পৰা তিনিটামান সুৰ কথমপি সুৰন্ধিত ৰাখিলেও মিছিং, কাৰবি, গাৰো আদি বেছিভাগ ভাষাতে এই সুৰ বন্ধিত হৈ থকা নাই। ইয়াৰ বিপৰীতে আৰ্যভাৰতীয় ভাষাৰ দৰে গাৰো আৰু মিছিঙত স্বৰৰ মাত্ৰাই ধ্বনিৰীতিত বিশেষ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে। মিছিং ভাষাত সাতোটা স্বৰধ্বনিৰ দুই প্ৰকাৰে অৰ্থাৎ প্ৰত্যেকৰে হ্ৰস্ব আৰু দীৰ্ঘ মাত্ৰাই শব্দৰ বিৰোধ ঘটাব পাৰে। গাৰো ভাষাত আনহাতে 'ৰাক্কা' বা কণ্ঠস্পৰ্শ ধ্বনিযুক্ত অক্ষৰাধাৰ মাত্ৰই দীৰ্ঘৰূপত উচ্চাৰিত হয়। উদাহৰণঃ

মিছিং :	হ্ৰস্ব ও - ও /O/ 'জন্ম দি, সৰ্'	দীৰ্ঘ ও - ওঃ /O:/ 'পোহু, শুকা;
	হ্ৰস্ব আ - কা /ka/ 'থাক্'	দীৰ্ঘ আ - কাঃ /ka:/ 'চা'
গাৰো :	হ্ৰস্ব আ - ছা /sa/ 'এক'	দীৰ্ঘ আ - ছা /sa-a/ 'অসুখ'
	হ্ৰস্ব ও - বোঙা /bo -a/ 'পাঁচ'	দীৰ্ঘ ও - বোঙা /bo-o -a/ 'গোপন'
তু. সংস্কৃতঃ	উ - কুল /kula/ 'বংশ'	উ - কূল /kula/ 'পাৰ'
	ই - বিনা /bina/ 'বিহীন'	ঈ - বীণা /bina/ 'বাদ্যযন্ত্ৰ'

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা হোৱা সত্ত্বেও গাৰো আৰু মিছিং ভাষালৈ এই দুটা নতুন স্বৰধ্বনি ৰীতিৰ আগমন হৈছে; যিটো সুৰৰ বিকল্পে প্ৰয়োগ হৈছে আৰু এইটো খুব সম্ভৱ সংস্কৃত নতুবা সংস্কৃতমূলীয় হিন্দী আদি ভাষাৰ পৰা ধাৰ কৰা উপাদান।

খ) চীনা আদি চীন-তিব্বতীয় ভাষাত কণ্ঠ স্পৰ্শধ্বনি (glottal stop) আৰু কণ্ঠ স্পৰ্শীভূত ব্যঞ্জনৰ বহুল প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। এই বৈশিষ্ট্য কিছু পৰিমাণে গাৰো, ৰাভা আৰু মণিপুৰী ভাষাত বন্ধিত হৈছে। কিন্তু বেছিভাগ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে এই বৈশিষ্ট্য বন্ধিত হোৱা নাই। এইবিলাক ভাষাত ইয়াৰ বিকল্পে পশ্চতালব্য অঘোষ (Velar voiceless) h/h/ আৰু মহাপ্ৰাণীভূত ব্যঞ্জনৰহে প্ৰয়োগ পোৱা যায়। মিছিং, দেউৰী আদি ভাষাতো মহাপ্ৰাণ ধ্বনি অতি বিৰল। কিন্তু এইবিলাক ভাষাত কণ্ঠস্পৰ্শ ধ্বনি বা কণ্ঠস্পৰ্শীভূত ব্যঞ্জনৰ উপস্থিতি লক্ষণীয় নহয়। কণ্ঠস্পৰ্শীভূত ধ্বনিৰ বিকল্পে মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষালৈ আৰ্যভাষাৰ বিশেষ অৱদান। বৰ্তমান বৰো, ককবৰক, গাৰো, ৰাভা, তিৱা, কাৰবি, মণিপুৰী আদি প্ৰায়বিলাক ভাষাতে অঘোষ মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰ উপৰিও সঘোষ মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰো (বিশেষকৈ ঋণকৃত শব্দত) ব্যৱহাৰ স্বীকাৰ কৰি লোৱা হৈছে।

গ) অসমৰ প্ৰায়বিলাক তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰে ধ্বনিৰীতি ক্ৰমান্বয়ে মূল চীনা বা তিব্বত-বৰ্মীয় বৈশিষ্ট্যৰ পৰা ফালৰি কাটি প্ৰতিবেশী আৰ্য ভাৰতীয় ভাষাৰ বৈশিষ্ট্যৰ প্ৰতি ঢাল খোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে কাৰবি, দেউৰী, তিৰা আদি ভাষাত কেন্দ্ৰীয় স্বৰধ্বনিৰ প্ৰয়োগ নোহোৱা হৈছে — যিটো চীন-তিব্বতীয় ভাষাৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য আছিল। ৰাভা, বৰো, গাৰো আদি ভাষাত তালব্য অনুনাসিক্য ঞ/ñ/ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ উঠি গৈছে। সেইদৰে মণিপুৰী, দেউৰী আদি ভাষাৰ বাহিৰে প্ৰায়বিলাক তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে আদ্যস্থানত পশ্চতালব্য ঙ/ /ৰ প্ৰয়োগ বহিত হৈছে। আনহে নালাগে ৰ/w/ আৰু য/y/ এই ধ্বনি দুটাৰ ধ্বনি-মূল্য খৰ্ব হৈ এতিয়া অৰ্দ্ধস্বৰ হিচাপে কথমপি স্বৰমধ্যবতী আৰু অন্তস্থানত ইয়াৰ সীমিত প্ৰয়োগ আছে। (অৱশ্যে গাৰো, দেউৰী, কাৰবি আদি ভাষাত আদ্যস্থানতো এই কেইটা ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ আছে।) সেইদৰে তালব্য বা দন্তমূলীয় তালব্য (স্পৃষ্ট ধ্বনি) চ/ts/ বৰো, মিছিং আদি ভাষাত সকলো স্থানতে প্ৰয়োগ নোহোৱা হৈছে। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ উপৰি উক্ত ধ্বনিৰীতি খৰ্ব হোৱাৰ গুৰিতে চৌপাশে থকা অসমীয়া ভূত্ৰি আৰ্যভাষাৰ সৈতে দীৰ্ঘকালৰ ভাষাগত সহঅৱস্থানৰ ফল বুলি পণ্ডিতসকলে স্বীকাৰ কৰিছে। কিয়নো অসমীয়া ভাষাত কেন্দ্ৰীয় ধ্বনিৰ নামান্তৰ উচ্চ মূলীয় বিবৃতৌষ্ঠ ধ্বনি উ'/u/ বা উচ্চ প্ৰান্তীয় সংবৃতৌষ্ঠ্য ধ্বনি ই'/t/ ৰ প্ৰয়োগ নাই। সেইদৰে আদ্যস্থানত ঙ/ /, ঞ/ñ/, ৰ/w/, য/y/ আদি ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ নাই। অসমীয়াত দন্তমূলীয় তালব্য চ/ts/ ধ্বনিৰো সমূলি প্ৰয়োগ নাই। ইয়াৰ বিপৰীতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত নথকা বা নিজা ভাষাগত বৈশিষ্ট্য নোহোৱা কেতবোৰ ধ্বনিৰো ভাষাবিশেষে প্ৰয়োগ হোৱা দেখা গৈছে। অসমীয়াৰ দৰে বৰো ভাষাতো সদ্যহতে/ক ত প/আদি অল্পপ্ৰাণ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ (ঋণকৃত শব্দত) স্বীকাৰ কৰি লোৱা হৈছে। সেইদৰে বিশেষ ক্ষেত্ৰত মিছিং ভাষাতো হ/h/, স/x/ আদি উথু ধ্বনিৰ ব্যৱহাৰ হ'বলৈ ধৰিছে। ৰাভা, বৰো আদি ভাষাৰ বানান-ৰীতিত প্ৰায়কেইটা সংস্কৃত বৰ্ণমালাৰে প্ৰয়োগ স্বীকাৰ কৰি লোৱা হৈছে। স্বৰৰ হ্রস্ব-দীৰ্ঘতা, মুৰ্দ্ধন্য বৰ্ণ, অৰ্দ্ধস্বৰ প্ৰমুখ্যে সকলো বৰ্ণ আৰু যুক্তাক্ষৰ দেৱনাগৰী আৰু অসমীয়া-বাংলা লিপি গ্ৰহণ কৰা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত সঞ্চালনিকৈ প্ৰয়োগ হৈ আহিছে আৰু দুই-এক উপভাষাত এনে ধ্বনিৰীতিৰ উচ্চাৰণো পোৱা গৈছে।

ঘ) সজাতীয় শব্দসমূহৰ ধ্বনি পৰিবৰ্তনৰ ৰীতি লক্ষ্য কৰিলে এটা কথা স্পষ্ট হৈ পৰে যে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো সংস্কৃত তৎসম, তদ্ভৱ বা অৰ্দ্ধতৎসম শব্দমালাৰ বিকাশৰ লেখীয়াকৈ সমবৰ্ণীয় ধ্বনিসমূহৰ মাজত প্ৰায়ে বিকল্প ভাবে প্ৰয়োগ হয়। সাধাৰণতে মূল চীন-তিব্বতীয় বা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বৰ্ণকেইটা তলত দিয়াৰ দৰে পৰিবৰ্তন হয় -

/ক ত প/ঃ /খ থ ফ/ঃ/গ দ ব/;
 /ন/ঃ/ঞ/ঃ;/ঙ/ঃ/.'/;
 /চ/ঃ/ছ/ঃ/জ/ঃ/য়/;
 /হ/ঃ/য়/ঃ/ ?/;
 /ৰ/ঃ/ল/ঃ/ন/;
 /ৰ/ঃ/ব/ঃ/ও/

সেইদৰে তলত দিয়াৰ দৰে স্বৰধ্বনিসমূহৰ কেতিয়াবা বৃদ্ধি বা সম্প্ৰসাৰণ আৰু কেতিয়াবা গুণ হয়। যেনে-

ই : এ : আই/আয় : উ'ই/ই'ই (ai ~ti)
 উ : ও : ওঁ/আউ/আও : উ'উ/ই'উ (au ~tu)

সমীভৱন, বিষমীভৱন, স্বৰভক্তি, স্বৰ সংগতি, লোপ, বৰ্ণবিপৰ্যয় ইত্যাদি ধৰ্মনি পৰিবৰ্তন
ৰীতিৰ দৃষ্টান্তও ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ দৰে কম বেছি পৰিমাণে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো
পোৱা গৈছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ধৰ্মনিৰ ক্ষেত্ৰত আৰ্য ভাষাৰ কি কি প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয় ? (৫০
টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....
.....
.....
.....
.....

৩.৫ ৰূপগত প্ৰভাৱ

ক) প্ৰায়কেইটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাই এতিয়া কথিত পৰ্যায়ৰ পৰা ধাপে ধাপে শব্দপুথি,
ব্যাকৰণিক টোকা আৰু অনুদিত গ্ৰন্থৰাজিৰে লিখিত পৰ্যায়লৈ ধাৰিত হ'ব ধৰিছে। বৃটিছ
মিছনেৰীসকলৰ প্ৰযত্নত পৰ্বতীয়া জনগোষ্ঠীৰ কথিত ভাষাত বাইবেল আদি অনুদিত হোৱাৰ
লগে লগে সমান্তৰালভাৱে বিভিন্ন প্ৰশাসক আৰু সমাজতাত্ত্বিকৰ লিখনি আৰু প্ৰতিবেদনত
এইসমূহ ভাষাৰ প্ৰাথমিক বিৱৰণ লিপিবদ্ধ হয়। তেতিয়া পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণৰ অভাৱ থকা
ভাষাসমূহকো ইংৰাজী ভাষাৰ আৰ্হিৰে নানা ধৰণৰ ব্যাকৰণিক ৰূপ চিহ্নিত কৰা হয়। আনহাতে
ভৈয়ামৰ হিন্দু ধৰ্ম আৰু আৰ্যভাষাৰ পৰিমাণলত লালিত-পালিত হোৱা বৰো, ৰাভা, মিছিং
আদি ভাষাসমূহৰো স্বজাতীয় আৰু দেশীয় পণ্ডিতৰ উদ্যোগত সংস্কৃত, বাংলা আৰু অসমীয়া
ব্যাকৰণৰ আৰ্হিৰে সেই সেই ভাষা সমূহৰ ব্যাকৰণিক টোকা আৰু প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ পুথি
যুগুতোৱাৰ পৰম্পৰাই গা কৰে। স্বৰাজ্যোত্তৰ কালত এই ভাষাসমূহৰ ভাষাবৈজ্ঞানিক দৃষ্টিৰে
নকৈ আলোচনা গৱেষণাও হ'ব ধৰিছে। সেয়েহে এই ভাষাসমূহৰ ৰূপতাত্ত্বিক আলোচনা বা
ব্যাকৰণ চৰ্চা ইংৰাজী বা সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ প্ৰভাৱমুক্ত নহয়। এই দৃষ্টিভংগীৰে চাবলৈ গ'লে
বৰ্তমানে প্ৰায়কেইটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰে ৰপতত্ত্ব যোগাত্মক (পূৰ্বপ্ৰত্যয়ান্ত বা পৰপ্ৰত্যয়ান্ত)
শ্ৰেণীৰ আৰু বহুআক্ষৰিক প্ৰকৃতিৰ; যিটো মূল চীন-তিব্বতীয় ভাষাৰ পৰিপন্থী। অন্যান্য আৰ্যমূলীয়
ভাষাৰ দৰে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো সম্বন্ধবাচক শব্দ, সংখ্যাবাচক শব্দ, সৰ্বনাম, বিশেষণ
বা ক্ৰিয়া পদৰ সাধনত বিভিন্ন প্ৰত্যয়ৰ বহুল প্ৰয়োগ আছে। প্ৰায়কেইটা ভাষাতে এতিয়া চীন-
তিব্বতীয় ভাষাৰ অৱস্থানেহে ভিন ভিন কাৰক আৰু কালৰ অৱয় দেখুউৱা আৰু একেটা শব্দই
বিভিন্ন পদৰ বোধ জন্মোৱা ৰীতিটো মানি নচলে। ইয়াৰ বিপৰীতে বিভিন্ন প্ৰত্যয়, বিভক্তি বা
পৰসগৰ্হিহে ক্ৰিয়াৰ কাল আৰু দশা, কৃদন্ত আৰু অসমাপিকাচক ৰূপ, বিভিন্ন পদৰ গঠন আৰু
কাৰক ৰূপ নিৰ্ণয়ত মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে; যিটো সংস্কৃত আদি অতি সংশ্লেষাত্মকধৰ্মী ভাষাৰহে
বৈশিষ্ট্য। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বৈশিষ্ট্য ৰূপে পূৰ্ব বা পৰপ্ৰত্যয় যোগে বিশেষ্যৰ পৰা ক্ৰিয়াৰ
সাধন কৰাৰ উপৰিও ইয়াৰ বিপৰীতে অৰ্থাৎ ক্ৰিয়াৰ পৰাও প্ৰত্যয় যোগে বিশেষ্য শব্দৰ সাধন
কৰা ৰীতি অসমৰ প্ৰায়কেইটা তিব্বত বৰ্মীয় ভাষাতে পোৱা যায়; যিটো মূল বৰ্হিভূত বৈশিষ্ট্য
(আৰ্যমূলীয় ভাষাত এই ৰীতি প্ৰযোজ্য)।

খ) তিব্বত-বর্মীয় ভাষাৰ শব্দ-সাধনত সৰ্বনামীয় পূৰ্বসৰ্গৰ প্ৰয়োগ বিশেষ উল্লেখযোগ্য। মণিপুৰী, কুকি (থাডো) আদি ভাষাত সম্বন্ধবাচক শব্দ, শৰীৰৰ অংগ-প্ৰত্যঙ্গ, স্থাৱৰ বা অস্থাৱৰ সম্পত্তি আদি বুজোৱা শব্দত সৰ্বনামীয় পূৰ্ব সৰ্গ অবিভাজ্যভাৱে সম্পৃক্ত হৈ প্ৰয়োগ হয়। আনকি বিভিন্ন নৈসৰ্গিক শব্দৰ সাধনতো এই জাতীয় পূৰ্বসৰ্গৰ বিশেষ ভূমিকা আছে। ৰাভা, গাৰো আদি ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ সাধনত পূৰ্বসৰ্গৰ বিপৰীতে পৰসৰ্গৰ প্ৰয়োগ, ৰাভা,- মিছিং আদি ভাষাৰ দ্বিৰুক্তিৰ দ্বাৰা সম্বোধনসূচক শব্দসাধন এইবিলাক মূল বৰ্হিভূত লক্ষণ। এনে লক্ষণ আংশিক মাত্ৰাত হ'লেও অসমীয়া আদি আৰ্যভাৰতীয় ভাষাত পোৱা যায়।

গ) তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত গাইণ্ডটীয়া শব্দৰ বিপৰীতে বিভিন্ন শ্ৰেণীবাচক শব্দৰহে যৌথ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। লুচাই বা মিজো ভাষাত সাধাৰণ হোৰা বা পাচি বুজোৱা বিশেষ শব্দ এটা নাই; তাৰ বিপৰীতে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ প্ৰায় ২০ টা হোৰাজাতীয় সঁজুলিৰ নামহে পোৱা যায়। কিন্তু বৰ্তমান তিব্বত-বর্মীয় ভাষাসমূহতো এনে বৈশিষ্ট্য খৰ্ব হৈছে আৰু অন্যান্য আৰ্য ভাৰতীয় ভাষাৰীতিক অনুকৰণ কৰি বিশেষ এটা শ্ৰেণী বা প্ৰাণী সূচোৱা শব্দ নৰমূল্যাংকিত কৰি লোৱাৰ প্ৰৱণতা আহি গৈছে। সাধাৰণতে এই শ্ৰেণীৰ শব্দ লিংগ আৰু বচন নিৰপেক্ষ ৰূপৰ হয় আৰু ইবোৰ সম্পৃক্ত হৈ থকা সাধাৰণ অনুপদৰ (generic terms) পৰা পৃথকীকৰণ কৰি লোৱা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে বৰো ভাষাত মুইদেৰ < মুই-গেদেৰ 'ডাঙৰ জন্তু অৰ্থাৎ হাতী; মুইছো < মুই-ছো 'খোচ মৰা জন্তু অৰ্থাৎ ম'হ'; মুইহা 'পছ চিকাৰ' আদি শব্দৰ পৰা পৃথকীকৰণ কৰি অকল 'মুই' শব্দৰে 'জন্তু'ৰ সমাৰ্থক (তু. দিমাছা মিঃ) প্ৰয়োগ কৰিবলৈ লোৱা হৈছে। দৰাছলতে বড়োমূলীয় ভাষাত জন্তু বুজোৱা এটা গাইণ্ডটীয়া শব্দৰ অভাৱ আছিল।

ঘ) তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত বিশেষ্য আৰু বিশেষণ শব্দ ঘাইকৈ লিংগ নিৰপেক্ষ। পৰস্পৰাগত পুং-স্ত্ৰী বুজোৱা ভিন ভিন শব্দেৰে আৰু পুং-স্ত্ৰীবোধক ভিন ভিন শব্দাংশ যোগে লিংগ বোধ কৰাৰ ওপৰঞ্চি সংস্কৃতমূলীয় লিংগবাচক প্ৰত্যয়ৰো ৰাভা, বৰো আদি ভাষাত পোৱা যায়। সাধাৰণতে {-আ, -উৰা, -উৰা} আদি পুংবাচক আৰু {-ঈ, -অনী, -নী, -উৰী} আদি স্ত্ৰী বাচক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ ৰাভা, বৰো আদি ভাষাত বহুলভাৱে সমাদৃত।

ঙ) তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত সমষ্টিবাচক শব্দ বা শব্দাংশ যোগে বিশেষ্য বা সৰ্বনামৰ বহুবচনৰ ধাৰণা দিয়া হয়। কোনো কোনো ভাষাত সংখ্যাবাচক শব্দ যোগে দ্বিবচনৰ ধাৰণা দিয়া হয়। এইটো সংস্কৃত ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য। মিছিং, হম্ৰ আৰু মণিপুৰী ভাষাত স্ৰললনিকৈ সৰ্বনামত দ্বিবচনৰ প্ৰয়োগ আছে।

চ) তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত পুৰুষ ভেদ থাকিলেও পুৰুষ ব্যাকৰণগত বিষয় নহয়। মান্য-তুচ্চৰ ধাৰণা বা ক্ৰিয়াৰূপত পুৰুষৰ বিশেষ ভূমিকা নাই। অৱশ্যে বৰো, কাৰ্বি আদি ভাষাতো দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পুৰুষত প্ৰত্যয় যোগে (বৰো ঃ- থাং, কাৰ্বি ঃ- লি) একোটাকৈ মান্য ৰূপ দিয়া হৈছে; যিটো অসমীয়া আদি আৰ্য ভাষাৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য।

ছ) প্ৰায়বিলাক তিব্বত-বর্মীয় ভাষাতে ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ দৰে একোটা সৰ্বনাম মূলৰ পৰাই প্ৰত্যয় বা শব্দাংশ যোগে বহুবচনৰ ধাৰণা জন্মোৱা হয় আৰু বিভিন্ন পৰসৰ্গ যোগে সৰ্বনামীয় বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণ পদৰ সাধন কৰা হয়। মূলত পোৱা সৰ্বনামৰ শ্ৰোতা অন্তৰ্ভূত বা শ্ৰোতা বৰ্হিভূত ৰূপ মণিপুৰী আৰু ৰাভা ভাষাৰ বাহিৰে প্ৰায়বিলাক ভাষাতে ৰক্ষিত হোৱা নাই। কিয়নো টোপাশে থকা ভাষাসমূহত সৰ্বনামৰ এই বীতি অনুপস্থিত।

জ) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য হ'ল— সাধাৰণতে বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ মূল একেটাই। বহুতো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত ক্ৰিয়াৰ কালবাচক প্ৰত্যয় যোগে বিশেষণৰ বিধেয় প্ৰয়োগ হয়। ইয়াৰ বিপৰীতে মূল ৰূপ বা পূৰ্ব প্ৰত্যয়ান্ত বা পৰপ্ৰত্যয়ান্ত ৰূপটোৱে বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে বাক্যত ব্যৱহৃত হয়। কিন্তু বৰো ভাষাত বেছিভাগ বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হোৱা ৰূপৰ ক্ৰিয়াৰ দৰে প্ৰয়োগ নহয়। তিব্বত-বৰ্মীয় ভিন্ন এই বৈশিষ্ট্যটো বৰোত অসমীয়া আদি ভাষাৰ প্ৰভাবত গা কৰি উঠিছে যেন বোধ হয়।

ঝ) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো ক্ৰমান্বয়ে অনুবাদগত ঋণৰ ফলত জটিল বাক্য সাধন কৰা বিভিন্ন সংযোজক আৰু বিযোজক অব্যয়, ছৰ্তসাপেক্ষবাচক শব্দাংশ আৰু সম্পৰ্কবাচক সৰ্বনামৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা গৈছে। যদি/ যুদি; যা সৰ্বনামমূলীয় বিভিন্ন ৰূপ; আৰো/আৰু/আৰা; কিন্তু/কিন্তুনা, অথবা/নতুবা/এবা/বা; নাহলে/হলে; তাও/থেও আদি অব্যয়ৰ সঘন প্ৰয়োগ সংস্কৃত আদি আৰ্যভাষাৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰভাৱ।

ঞ) সংযুক্ত ধাতু যোগে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত পাৰস্পৰিক (reciprocal), আত্মবাচক (reflexive), পাঁচনী আদি ৰূপৰ সাধন কৰা হয়। আনহাতে সহায়কাৰী ক্ৰিয়া (auxiliary verb) যোগেহে ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত এনে ভাৱ বুজোৱা হয়। বৰ্তমান প্ৰায়কেইটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ এই ক্ৰিয়া প্ৰণালী স্বীকাৰ কৰি লোৱা হৈছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত ৰূপগত দিশত সংস্কৃত ভাষাৰ কি কি প্ৰভাৱ দেখা যায় ? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

.....

.....

.....

.....

৩.৬ শব্দগত প্ৰভাৱ

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহলৈ আৰ্য ভাষাৰ উল্লেখযোগ্য অৱদান হ'ল (ধ্বনি আৰু ৰূপৰ তুলনাত) শব্দ সম্ভাৰ। চীন-তিব্বতীয় বা তিব্বত-বৰ্মীয় মূল (পুনৰ গঠিত) বহিৰ্ভূত বহু শব্দৰ উৎস প্ৰতিবেশী ভাষাসমূহত কিছু বিকৃত বা অবিকৃত ৰূপত পোৱা যায়। অৱশ্যে কিছুমান শব্দৰ ব্যুৎপত্তি লৈ কিছু বিতৰ্ক নোহোৱা নহয়। কিয়নো এনে শব্দৰ ব্যুৎপত্তি বাখ্যা সমমূলীয় ভাষাতো পোৱা যায় নতুবা অন্যান্য খাচী, কোলমুঙা আদি অষ্ট্ৰিক ভাষাতো পোৱা যায়। অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত সকলো ভাষাতে আৰ্যভাষাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। এই প্ৰভাৱবোৰক বিতৰ্কিত, আংশিক বিতৰ্কিত আৰু অবিতৰ্কিত এই তিনিটা শিতানত ভাগ কৰিব পাৰি।

৩.৬.১ বিতৰ্কিত (আৰ্য বনাম আৰ্যভিন্নমূলীয়)

চুন < সং. চূৰ্ণ : চুন (গাৰো), ছুন (তিৱা), চুনি (ৰাভা), ছুনে (বৰো), ছাইনি (কাৰ্বি), চুঁই (দেউৰী), ছুইনি (খাচী)।

শগুন < সং. শকুন : ব'তাকুন (কাৰ্বি), ছগুম (মিছিং), ছিকুন (তিৰা), ছিগুন (বৰো), ছোকিন (গাৰো), ছুগুন (ৰাভা), চগন (দেউৰী)।

মুনিহ/মানুহ < মনুষ্য তু. মানৰ (সংস্কৃত) : মানছি (বৰো), মাৰাব/মুনাছ (ৰাভা/কোচ), মুনাছ (তিৰা), মছি (দেউৰী), মানদে (গাৰো), মুনিত (কাৰ্বি) < TB* r-mi(y)

বগা < মালয়-বক/বিওগ : সং. বলক্ষ : পুক (আহোম, খামটি): বকা(ৰাভা), গি-পক (গাৰো), বো (দঃ কুকিচীন), আ-বক (লেপচা) < TB* bok

ম'হ /মৈশ(গোৱালপৰীয়া) < সং. মহিষ : মিছ (তিৰা), মিছি (ৰাভা), মেছেব/মিছিপ (দিমাছা), মেই (দেউৰী), মুইছৌ (বৰো), মেনজেক (মিছিং) : মইত (খাচী)।

কাছ < সং. কচ্ছপ : খাছাও (বৰো), খুছুং (ৰাভা/দিমাছা), কু'ছু (মিছিং), খিছিং, (গাৰো), কাচু (দেউৰী)।

হাতী < সং. হস্তী : হাতী(খাচী) : হ্তী/হিতী (ৰাভা),হাদি (তিৰা), চিতু' (মিছিং)।

হাট < দেশী হট্ট : হাট (খাচী): হাতাই (দিমাছা), হাথায় (বৰো), হাট (ৰাভা), হাদ (তিৰা), আনথি (গাৰো)।

গঁড় < সং. গণ্ডু : কন্দাদ (খাচী) : গান্দা (বৰো), গন্দা (দিমাছা), গান্দায় (ৰাভা), কান্দাৰ (তিৰা)।

টকা তু. টাকা (গোৱালপৰীয়া) < দেশী টক্ক : ত্যক্ক (খাচী) : টাকা (ৰাভা), থাখা /থাংখা (বৰো), গং (গাৰো)।

কেঁচু < সং. কিঞ্চুলুক : খিনজুৰি (তিৰা), খানচুৰি (গাৰো), খানছি (ৰাভা/বৰো), ছাইংছুৰি/কাঁইছুৰি (দিমাছা), গুচাৰিং (দেউৰী)।

চেলা < সং. চিল্ল- : চেৰা (দেউৰী), ছিলিমালা (বৰো)।

এড়া/এৰা/এৰী < সং. এৰণ্ড : এন্দা/ইন্দি (বৰো)।

খাৰ/খাৰলি < সং. ক্ষাৰ : খাৰদৈ (বৰো), খাৰচি (ৰাভা), খাৰি (গাৰো/তিৰা/দিমাছা): কন্দক (খাচী)।

খাৰু < দেশী খণ্ডা/খডডুআ তু. কন্দুক (সং), খাদি (বৈদিক) : খাদু (দিমাছা)।

পুতল < সং. পুথ-, পুথুল : ফুথল (বৰো), পুতুৰ (ৰাভা)।

বেৰ/বেৰা < সং. বেষ্ঠ তু. প্ৰাকৃত বেড়ড় : বেৰ (দেউৰী), বাৰি (দিমাছা), বেৰা (বৰো)।

ফান/ফান্দ < সং. প্ৰবন্ধ : ফান (ৰাভা/বৰো), ফাম (কাৰ্বি)।

বাটলু গুটি < সং. বৰ্তুল তু. প্ৰাকৃত বটলং : ভাতুল (ৰাভা), বাইতুলি (দিমাছা), বাপথেলি (কাৰ্বি) : তেলিয়ান (মালয়)।

খস্তা/খস্তি < সং. খনিত্ৰ : খস্তা (দিমাছা), কস্তি (মিছিং) : খ (টাইতুৰং)।

বটা < বাটা : বাতা (ৰাভা/কাৰ্বি), বানথা (বৰো) : ব্যান্তা (খাচী)।

নিগনি < সং. নিখনিকা তু. নিংনি (কামৰূপী) : এংগিনি (বৰো)।

হালধি < সং. হৰিদ্ৰা : হালদি (ৰাভা), হালদৈ (বৰো), আলদি (মিছিং), ছুলুদি (দিমাছা)।

বাদুলি < সং. ৰাতুলি : বাদুলি (দেউৰী), বাদলি (ৰাভা), বাদামালি (বৰো), পাক-তুলি (তিৰা),
দো-বাক (গাৰো), বাক (লুচাই/কুকি) < TB* bak ।

কেঁকোৰা তু. কাংকৰ/ কাকৰা (গোৱালপৰীয়া) < সং. কৰ্কটক : ককিৰিং (দেউৰী), খাং-খাই
(বৰো), খান-গ্ৰি (তিৰা), আং-খে (গাৰো), খেন (ৰাভা), তা-কে (মিছিং), খাই-
ৰেউ (টাংখুল নগা), চ্যা-খাম (কাচিন) < TB* d-kyay ।

ধূলি/ধূলা < সং. ধূলিকা : হা-দুলি (তিৰা), হা-দুৰি (দিমাছা), হা-দ্রি (বৰো), ধুৰি/হা-দাবুৰি
(ৰাভা);

বুঢ়া < সং. বৃদ্ধ : বু'ৰায়/ ব্ৰায় (বৰো), বুৰা (কাৰ্বি) তু. কাং-বুৰা (গাওঁবুঢ়া), বুদা (ৰাভা), বুদে-
ফা (গাৰো), বুৰেই (তিৰা) : বাৰিম (খাচী);

আই < সং. * আৰ্শিকা তু. আয়ি (তামিল) : আয় (বৰো), আয়া (ৰাভা), যয় (দেউৰী), আই
(ভুটিয়া /তিব্বতীয়) : আই (অষ্ট্ৰিক) ;

বোপা/বোপাই/বাপ তু. বাবা(গোৱালপৰীয়া) < সং. ৰথ তু. আপ্পান (তামিল) : আফা/বিফা
(বৰো/গাৰো), ফা (তিৰা), বাবা/বাওৰা (ৰাভা), আওৰা (কোচ), আপ্পা (ভুটিয়া)
: ক্পা (খাচী), বপই/বপ (মালয়ান);

লগ/লগৰীয়া < সং.* লগ্ন : বি-লু'গু' (বৰো), লি'গা (ৰাভা), লুগু (দিমাছা): পাবলক/লক
(খাচী);

পুখুৰী < সং. পুষ্কৰিণী : পুখ্ৰি/পাখাৰ (ৰাভা), ফুখ্ৰি (বৰো): কা-পুং (খাচী);

বঁৰলা < সং. বন্ট + ল-) : বান্দা/লাৰা (ৰাভা), বালন্দা (বৰো);

বাঁৰী < সং. ৰাণ্ডিকা : বান্দী/লাৰী (ৰাভা), বান্দী (গাৰো/বৰো), পালুন্দী (তিৰা), বান্দলাজু
(দিমাছা): ৰাণ্ডী (মুণ্ডা);

দ্বিতীয়া বিভক্তি - ক /-অক < সং. কন্/কিম/কক্ষে তু. কো (হিন্দী), কে (বাংলা): তু. কু
(দ্রাবিড়) : -খো (গাৰো), খৌ (বৰো) তু. গ্য (তিব্বতীয়) : গই (ওৰাং); কালিৰাম
মেধি সমৰ্থিত (অ. ব্যা. ভা, পৃ. ১৭৬)।

৩.৬.২ আংশিক বিতৰ্কিত (উমৈহতীয়া ৰূপ/সন্দেহযুক্ত মূলৰ)

বিছ/বিয়ুৰা (গোৱালপৰীয়া) < সং. বিয়ুৰন্ত (?) : পয়-ছ (টাই আহোম) :
বিছুৰা (ৰাভা), বৈছাণ্ড (বৰো),বিচু (তিৰা/দিমাছা/দেউৰী) : বিবু (চাকমা);

গামোচা (গা+মোচা): গামছা (গাৰো/বৰো/দিমাছা/দেউৰী/ৰাভা) ,ক্ৰামছা(কাৰ্বি);

পাৰি < সং. পালি : ফাৰি (বৰো/তিৰা), পাক (ৰাভা);

দেও/দেউকি < সং.*দেৰ : তেউ (তিৰা), মু'দু'ই (বৰো), মিদি (দেউৰী), মিত্তি (গাৰো);

টোকোন/টাঙোন : তুকুন (মিছিং), কনদাম/ তাংগন (ৰাভা), থখন/গন (বৰো), তকিন (কাৰ্বি),
থকানি/থারান(তিৰা);

ডেকা : দেকাণ্ড (দেউৰী), দেকা/দে-ফান্তে (গাৰো),

কেঁকোৰা/কেঁকুৰি : কেংক্ৰা/কংক্ৰেং (ৰাভা), খেংখা (বৰো), গংগিয়া (গাৰো); ক্যনৰিয়াং
(খাচী);

নিচুত (গোৱালপৰীয়া) < সং.মুখিক : মচো (ৰাভা), মচত (কোচ), মুচোই (তিৰা), মেছে
(গাৰো), মজঃ (দিমাছা), ফিদ-জু (কাৰ্বি), ছা-জু (মিজো), যু ~ য়ন (কাচিন) <
TB* b-yuw ।

কোৱা/কাউৰী < সং. কাক : দাও-খা (বৰো), দাউ-খা (দিমাছা), দো-খা (গাৰো), তো-খা
(ৰাভা), দু-কা (দেউৰী);

বগুলা/বগলী < সং. বক/ বলাক : বুগিলা (ৰাভা), বোগা/আলাবোক (গাৰো), দাও-বো
(বৰো), দাউ-বগা (দিমাছা),

হাপা/হেপা : হাপা (ৰাভা/কাৰ্বি), হাফা (বৰো) : হামপেত (মালয়);

দৰ/√দৰা : দৰ/√দৰায় (ৰাভা/ বৰো), আ-দৰ (কাৰ্বি) : কা-দঢ় (খাচী);

আলহী : আলাছি (বৰো),আলহি (কাৰ্বি);

দেউৰী < সং* দেৱ-গৃহিকা : দেউৰি (দেউৰী/ কাৰ্বি), দিউৰি (ৰাভা/বৰো), লৰো (তিৰা);

বগৰী<সং.*বদৰী : বৈগ্ৰি (বৰো), বকৰি (কাৰ্বি), থাইগুন্দি (দিমাছা), আং-খিল (গাৰো);

নৰা/নাৰা <দেশী নট : নৰা (ৰাভা/ বৰো/গাৰো), নাৰগাউ (দিমাছা);

ওকচি(গছ) : উকছি ফাং (তিৰা), আকছি (বৰো), গাছিফাং (ৰাভা);

আঁঠু < সং. অষ্ঠীৰত : আঁথু (তিৰা), হানথু (বৰো), যাণ্ড/যাচুণ্ড (দিমাছা), জাছথু (গাৰো),
আণ্ড (দেউৰী);

টাকুৰি <সং. তৰ্কু-টিকা : তাকুৰি (কাৰ্বি), তাকুৰ (ৰাভা), থাথ্ৰি (বৰো), তাক্ৰি (দিমাছা)

টুপী <দেশী টোপ্প : টোপ (ৰাভা), থুফি (গাৰো), থোফি (বৰো);

পগলা < গিলা (মালয়) : পাগলা (ৰাভা), ফাগিলা (গাৰো), ফাগ্লা (বৰো), পাউলা (তিৰা);

নোমল/নুমলীয়া < নেয়াম (মালয়) তু. নৰকোমল (সং.) : নুমিলা(ৰাভা), নুমুল (গাৰো);

কুৰি < কোড়ি (মুণ্ডা) : কুৰি (ৰাভা), খুৰি (বৰো), কুঁৱা (দেউৰী), খোল (গাৰো), খন (দিমাছা),
ইং-কোৰ (কাৰ্বি);

মামা/মোমাই < সং. মাতুল : মামা (গাৰো/ৰাভা), মামাই (তিৰা), মমাই (দেউৰী);

ঘা< সং ঘাত : ঘাৰায়(ৰাভা), গাৰায়(বৰো), গাৰি(দেউৰী)<TB* ri ;

গালি < সং. গৰ্হা- : √ গাৰায় (ৰাভা), √ ৰায় (বৰো);

কেৰু/কৰিয়া < সং কৰ্ণিকা/কৰ্ণেন্দু : /কুৰীৰং : খেৰু (বৰো), কহুঁ/কুস্তি (দেউৰী), অস্তি
(কাৰ্বি), কুৰিয়া (ৰাভা);

√দা <সং. দা : √দাইং (দিমাছা), √দে (গাৰো), √দ (বৰো);

গৰম < ফাৰ্চী-গৰ্ম তু. সং. গ্ৰীষ্মঃ কা-ৰম (কাৰ্বি), গু'লু'ম/লুমদোং (বৰো), লুম/দুং-বা (দিমাছা),
লুম (বৰ্মীয়/কাচিন), দ্ৰো-বা/দ্ৰোন্মো (তিব্বতীয়) < TB* lum;

জঁ/জঁটা/জোঁট < সং. জঁট/জটা/জুড়ঃ জেথা/জেন্থা (ৰাভা), ছাওথা (বৰো), স্তিত (গাৰো),
তুত (কাচিন), দুদপা (তিব্বতীয়) < TB* dut-t-tu-t ;

যোৰ/√জোৰা < সং. যুগলকংঃ জোৰা/√জোৰায় (ৰাভা/বৰো);

সম্প্ৰদান কাৰকৰ পৰসৰ্গ (-ৰ) পৰাঃ (-নি) পাৰা (ৰাভা), (-নি) ফ্ৰাই (বৰো), (-নে) ফাৰা
(তিৰা), (-নি) ফ্ৰাং (দিমাছা);

বহ্বচনবাচক প্ৰত্যয় -বোৰঃ বুৰ (তিৰা), ফু'ৰ (বৰো)।

৩.৬.৩ অবিতৰ্কিত আৰ্য উপাদান

অসমৰ বেছিভাগ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে সংস্কৃত তৎসম, অৰ্দ্ধতৎসম আৰু তদ্ভৱ
শব্দ আৰু প্ৰত্ন অসমীয়া বা উপভাষাগত ৰূপৰ শব্দ অবিকৃতভাৱে বা আংশিক বিকৃতভাৱে
প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। আৰ্যমূলীয় প্ৰত্যয় যোগে সমমূলীয় শব্দ নতুবা নিজা প্ৰত্যয়
যোগে আৰ্যমূলীয় শব্দ বা সমাৰ্থক শব্দৰ সৈতে সমাসৰূপ ৰূপ হিচাপে ভাষা বিশেষে
প্ৰয়োগ হোৱাও দেখা যায়। তলত বিভিন্ন ভাষাত প্ৰচলিত এনে উপাদানসমূহৰ উদাহৰণ
দিয়া হৈছে।

১) বৰো ভাষাত আৰ্য উপাদানঃ

ক) বৰো ভাষাৰ ধ্বনিৰীতি অনুযায়ী সংস্কৃত বা অন্যান্য আৰ্যভাষাৰ প ত
ক > ফ থ খ, ট ঠ > থ এই অনুক্রমে পৰিৱৰ্তন হয়। যেনে-পাপ > ফাব, পূজা > ফুজা,
পাট > ফাথু', পিতল > ফিথলাই, পিঠা (পিষ্টক) > ফিথা, পাৰ > ফাৰৌ, পাতাল >
ফাথাল; টাকা > থাখা, বতৰা (ৱাৰ্তা) > বাথ্বা/বাথু'ৰা, সত্য > ছৈথু', ঠগ > থগায়;
কপাল > খাফাল, কুল > খুলু', কড়ি (কপৰ্দ) > খাউৰি, কাৱৈ (কৱয়ী) > খাৱৈ, কঁঠাল
(কন্টফল) > খাস্থাল, চকা/চাকা > ছাখা ইত্যাদি।

খ) সকলো ঋণশব্দৰ ক্ষেত্ৰতে মূলৰ ভ, ধ, ঘ > ব/ব্হ, দ/দ্হ, গ/গ্হলৈ পৰিৱৰ্তন
হয়। যেনে-ভাগ > বাহাগ, ভাগিন/ভাগিনা > বাগিনাছা, ভূত > বুহ্থ/বুহ্ৰ, ভূমি/ভৌম
> বুহ্ম, ধাৰ > দাহাৰ/দাহাল, ব্যাধি > বিয়াদি, ধৰম > দু'হ্ৰ'ম, বুধ > বুদ, ঘোঁৰা > গোৰায়,
ঘাট > গাহাত, ঘাংস্য > গাংছু', গৰম/ঘৰ্ম > গুলু'ম।

সেইদৰে ড > দ, ঢ > দ/দ্হ হয়। যেনে-ডাব > দাব, ডিমৰু (উডুম্বৰ) > দু'ম্ৰে, ঢাল
> দাহাল/দাহাৰ, ঢৌ > দু'হৌ।

গ) চ > ছ আৰু শ, ষ, স > ছ বা খ (কামৰূপ অঞ্চলৰ বৰো উপভাষাত) হয়।
উদাহৰণ-চোতাল(চত্বাল) > ছিথলা, চকা > ছাখা; দেশ > দেছু', আশীৰ্বাদ >
আছিৰবাদ/আখিৰবাদ; গোসাই (গোস্বামী) > গু'ছাই/গু'খাই; বছৰ (বৰ্ষ) > বু'ছু'ৰ, শতৰু
(শত্ৰু) > ছুথুৰ/খুথুৰ, শহা(শশক) > ছেছা, যাড় > ছাৰু'ন ইত্যাদি।

ঘ) ক্ষ > খ, ঢ ড > ৰ হয়। উদাহৰণ-ক্ষমা > খেমা, ৰক্ষা > ৰৈখা, ৰাক্ষস >
ৰাখছ/ৰায়খো; পঢ় > ফৰায়, বুঢ়া > বু'ৰাই, বিড়ি > বিৰি, গাড়ী > গাৰি;

ঙ) অক্ষৰান্ত বা প্ৰাক্ষৰ অ/ /মাত্ৰেই প্ৰায় উ'/au/ হয়। সেইদৰে ঋ সৰলীভূত হৈ 'ৰি' এই হিচাপে উচ্চাৰিত হয়। উদাহৰণ - গৰ্ভ> গু'ৰবু', বন্দ>বু'ন্দ, শব্দ>শু'দু'ব (ছু'দু'ব), বল>বু'লু', স্বৰ্গ> ছু'গু'; ঋণ >ৰিন, কপন>খিৰফিন, কপা>খিৰিফা;

চ) অন্যান্য স্বৰ বা ব্যঞ্জনৰো প্ৰায়ে সমবৰ্ণীয় ধ্বনিলৈ স্বৰসংগতি বা সমীভৱন হৈ প্ৰয়োগ হয়। বৰ্ণ বিপৰ্যয়, বিষমীভৱন, নাসিক্যভৱনৰ উদাহৰণো পোৱা যায়। যেনে - বসুমতী>বু'ইছু'মাথা/বু'ছুমু'থা, বতৰ (বাদৰ) >বু'থু'ৰ, সখা/সখী> ছুখে, সাগৰ > ছু'গু'ৰ, বখান (ব্যখ্যান)>বাখনায়, কুবৰ>খুবিৰ, পৃথিৱী>ফিথিমি, পুতলা (পুতলিকা)>ফুথলি/ফুছলি, কোমোৰা (কুপ্পাণ্ড) > খুম্ৰা, কহুৰা (কুশ)>খাছি, গাখীৰ (গোক্ষীৰ)> গায়খৰ, নাম (নামক)>নামা, গ্ৰাম>গামি, এন্দুৰ (ইন্দুৰ) > এনজৰ/এনজত, পিৰা (পিণ্ড)>ফেন্দা, গাঁঠি (গ্ৰেষ্ঠি)>গান্ঠি, খুঁটি (খুন্ট-ইকা)>খুন্ঠিয়া, কোঁৱৰ (কুমাৰ)>খুংগুৰ, গাৰু (গণ্ডু)> গান্দু, ফেঁচা (পেচক)>ফেছা, তুলসী>থুলনছি, মাজ (মুজ)>মান্জি, ধেৰা(ধাৰক)>দাওহা,পুঠি (প্ৰোষ্ঠিকা)>ফিথিথি, শিমলু (শিল্মলী)> ছু'ম্লি, হালোৱা (হালবাহক)>হালেওউ' ইত্যাদি।

ছ) বৰো ভাষাৰ ঋণকৃত শব্দত আগম আৰু লোপৰ বিশেষ ভূমিকা আছে। হ আদ্য আগম আৰু হ কাৰান্ত অক্ষৰৰ লোপ বৰো ধ্বনিৰীতিৰ বিশেষ মনকৰিবলগীয়া দিশ। সেইদৰে আ/আয়/আও আদি স্বৰ বা দ্বিস্বৰৰ অন্ত্য আগম আৰু স্বাসাঘাতহীন অক্ষৰৰ লোপ অন্যতম ধ্বনিতাত্ত্বিক পৰিঘটনা। উদাহৰণ-এঙাৰ (অঙ্গাৰ)>হাংগাৰ, আধাৰ >হাদাৰ(খাদ্য), আঁঠু (আঠু/অষ্ঠীৰৎ)> হান্থু, হাবিয়াহ (অভিলাস)>হাবিলাছ, বেল (বিল্ব)>বেহেল; গোহালি (গোশাল-)>গুলি, নিয়ৰ (নিহাৰ)>নিৰি, উৰহ (উদ্গংশ)> উৰা, কুঁহিয়াৰ (কোষকাৰ/কুশাৰ)>খুছেৰ, উইচিৰিঙা (উচ্চিতিঙ্গ/উচ্চিঙ্গট-)>উইছেৰেং, উৰাল (উডুখল)>উৰাল; সীহ>ছেহা, চাহ>ছাহা, হাড় (হড্ডি)>হাৰা, সোণ (স্বৰ্ণ)>ছোনা; লা (লাক্ষা)>লাহা, লো (লৌহ)>লোহা, দেহ>দেহা, কাছ (কছপ)>খাছাও, আমলখি (অম্লিকা/ আমলক)>আমলায়, ব্ৰতী> বৈৰাথী, নেউল (নকুল)>নেউলায়, দুৱাৰ (দ্বাৰ)>দৰ, সময়>ছম/খমায়, শামুক (শমুক)>ছামো, বৰালি (বদুল-)>বাৰ্লি, গৰৈ (গড়ক- ইকা)>গু'ৰি, বিল>বিলু' ইত্যাদি।

জ) বৰো ভাষাত ঋণকৃত ধাতু মাত্ৰে- আয়/-ই স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় যোগে দেশীয়কৰণ (nativized) হৈহে প্ৰয়োগ হয়। সকলো শ্ৰেণীৰ ধাতুৰ পৰাই এই প্ৰক্ৰিয়াৰে বৰোত দেশীয়কৰণ হ'ব পাৰে। উদাহৰণ- পঢ়(পঠ)>ফৰায়, পতিয়া (প্ৰ-ত্যয়)>ফু'থায়, বখান (ব্যখ্যান)>বাখনায়, বনা>বানায়, শিকা>ছিখায়, বচা (বাচ-আ)>বাছায়, বুজা>বুজায়, বুজ>বুজি, সেব (সেৰ)>ছিবি, মান>মানি, উদ্ধাৰ>উদ্ৰায়, ৰাখ>ৰাখি/লাখি, আওখাল (অৰক্ষাল)>আওখলায়, আঁক (অঙ্ক)>আংখায়, সজ (সূজ)>ছু'ৰজি, লাজ (লজ্জা)>লাজি, মিশ্ৰ >মিছি, উত্তীৰ্ন>উত্ৰি ইত্যাদি।

ঝ) কেতিয়াবা ঋণকৃত শব্দৰ পোনপটীয়াকৈ প্ৰয়োগ নহৈ বৰো সমাৰ্থক শব্দৰ লগত যুৰীয়া শব্দ হিচাপে নতুবা অন্যান্য প্ৰত্যয় বা শব্দাংশৰ লগত সংকৰ শব্দ হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ -

খাৰ-দৈ (খাৰ, খাৰণি), হা-বালা (বালি), হা-ছাৰ (সাৰ), গোবু'ৰ-খি (গোবৰ), দুৱি-হাথা (দুবৰী বন), ছায়-খং (মানুহ বা বস্ত্ৰৰ ছায়া, প্ৰতিচ্ছবি), ছায়-খলুম (গছ, ঘৰ

আদিৰ ছাঁ), এং-খুৰ/এং-খুদ (খুদকণ), উন্দু গাদুৰা/গাদুৰী তু. টোপনি গধুৰা/গধুৰী, দো-মুই-ছা > দোমায়ছা তু. দোমেইচা (কামৰূপী), ছালি-ফা (খুলশালী), বুৰৈ-ফা (বুঢ়াইত অৰ্থাৎ শহুৰ) ইত্যাদি।

ঞ) বৰো ভাষাত এনে কিছুমান ঋণ কৰা শব্দ আছে -যিবোৰ অতি বেছি বিকৃতি ঘটিছে, কেতিয়াবা অৰ্থৰো আমূল পৰিৱৰ্তন হৈছে। তলত তেনে কেতবোৰ শব্দৰ উদাহৰণ দিয়া হ'ল।

উৰ্দ্ৰ/উদ > উথোগাদো, নিদৰ্শন > নেৰছুন, শ্রাদ্ধ > ছাৰাদু, বৃহস্পতি > বিছৃথি, অনৰ্থক > অনাথদ, উত্তেজক > উথুজুগ, উৎপন্ন > উপান (আয়), উৎসৱ > উছু, বৈবাহিকা > বেওৰায় তু. √বিয়ৈ (ভাই বোৱাৰী), শৃগাল > ছেল তু. শিয়াল, ধন > দু'হুন-আ = দু'হুনা (লগুৰা, হালোৰা), উদ্ধাৰ > উদ্রায় (প্ৰায়শ্চিত্ত কৰ), স্বপ্ন > খফনায় (সপোন দেখুৱা), কৰ (কৃ) > খালাম, খেল (ত্ৰীড়) > গেলে, উৎসৰ্গ > উছুৰ্গি (উপহাৰ দি), শাস্ত্ৰ > ছাছথৰ (কাহিনী), শ্ৰুতি > ছুৰ্গি (জ্ঞান, চেতন), বৈশাখ > বৈছাণ্ড (বিহু), হুংকাৰ > হুংকা (সন্মতিসূচক উত্তৰ), পানী-পিয়া > ফানফিয়লি, ৰোৱতী > ৰুৱাথী, ফটিকা (স্ফটিক) > ফিথিকা (পৰিশ্ৰুত পানীয়), লোভ > √লুবৈ, ব্যৱহাৰ > √বাহা, √সোপাধৰা > হোফাখাৰা, আঠমঙলা (অষ্টমংগল) > আথি মংগল, ঘৰজোঁৱাই > গুৰজিয়া, ভেলাঘৰ > বেলাগুৰ।

ট) কেতিয়াবা বৰোত প্ৰতিবেশী অসমীয়া ভাষাত সৰবৰহী নোহোৱা সংস্কৃত তৎসম শব্দৰো প্ৰয়োগ পোৱা যায়। উদাহৰণ - গাংছু' < ঘাংস্য (ঘাঁহ), ফুথলি < প্ৰতোলী (কোঠা), ঐৰুন < অৰণ্য (হাবি), লানজায়/লানজত < লঞ্জ (নেজ), গান্দা/গুন্দাৰ < গণ্ডু (গাঁড়), গান্দু < গণ্ডু (গাৰু), হাংছু' < হংস (হাঁহ), খাংছি < কাংস্য (কাঁহ), বাথান < বাসস্থান/উপস্থান, ছিথি < চক্ৰিকা (পখিলা), লাইছে লাইছে < লাস্য/আলস্য ইত্যাদি।

ঠ) বৰোত প্ৰয়োগ হোৱা সংস্কৃত তদ্ভৱ শব্দৰ ক্ষেত্ৰত মান্য অসমীয়াৰ ৰূপতকৈ কামৰূপী বা গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ ৰূপৰ সৈতে অতি বেছি সাদৃশ্য আছে। উদাহৰণ - আওৱা তু. আঁৱা (আমক/আমা-), ফাছৰা তু. পাছৰা (প্ৰচ্ছদ), লাওখাৰ/লাখৰ তু. ৰাখল (ৰক্ষপাল), বিগ্নি তু. বিঘ্নি (বিঘ্ন), ৰুফা তু. ৰূপা (ৰূপ্য), লাংথা তু. লাংতা (নগ্ন-অৱস্থা), খুম্ৰা তু. কুম্ৰা (কুত্মাণ্ড), ছাখা তু. চাকা (চক্ৰ), মুদুফল তু. মোইদফল (মধুফল), খাছি তু. কাঁহি (কুশ), গম্থা তু. গম্থা (গুম্ম - অৱস্থা), বান্দাৰ তু. ভাণ্ডাৰ (ভাণ্ডগাৰ), মাওৰীয়া তু. মাউইৰা (মাতৃহাৰা), গুৰি তু. গৰে (গড়ক-ইকা), খু'থা তু. কাথা (কথা), দোনা তু. দোনা (দমনক), খাথিগাছা (কাতি গাছা), ছাথা তু. ছাতা (ছত্ৰ), ইছ তু. ইস (ঈশ), বেৰা তু. বেৰা (বেষ্ট-), আখে তু. আখে (খদিকা), বেছৰ তু. বেসৰ (বেসৰাৰ), দাহা তু. দহা-কৰ্ম (দশম), আৰা/আৰু' তু. আৰ (অপৰ), হাথা তু. হাথা (হস্তক) ইত্যাদি।

ড) আনহাতে বৰোতো অসমীয়াৰ উপভাষা নিৰ্বিশেষে প্ৰচলিত অভিন্ন শব্দ কেতবোৰ অবিকল ৰূপত প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণ- বাৰ,দায় ছায়/ছাঁই, আলু (সং. আলুকং), হাল (সং. হাল), নাও/নাৱ, দোহাই (সং. দ্বিধা), দাৰি/দাড়ি (সং. দংষ্ট্ৰিকা), ওহাৰ (সং. অপসাৰ), বোজা (সং. ৰহ্য), বিজি (সং. ৰেধ্য) ইত্যাদি।

ঢ) বৰো ভাষাত বহুতো আৰবী, ফাৰ্চী, তুৰ্কী, হিন্দী, ইংৰাজী আদি বিদেশীমূলীয় শব্দৰো প্ৰচলন আছে। এইবিলাক নিসন্দেহে অসমীয়া আদি প্ৰতিবেশী আৰ্যভাষাৰ মাজেদি লাভ কৰা। উদাহৰণ-খুব, খৰচ, মানা, মানে, বাহা<বাহ (উপায়), মিহি, গৰীব, হিছাব, ছাহাব, ছিলাম (চিলিম), জুদা (বেলেগ), দেওৱান, আৰজ (দৰ্খাস্ত, কাকুতি), ফুৰি (পৰী), ফাথাখ (ফাটেক), আনজাদ (ধাৰণা, পৰীক্ষা)<অন্দাজ, জিন্জিৰি < জঞ্জীৰ, দোখোন < দুকান, জোৰ, অস্ত (তাৰিখ), হোফথা<হপ্তা, থাংথু (তমাকু), হোংকা (হোঁকা), দোছোৰা (অইন) < দুসৰা, থুৰ্ছি (কাঁহী)< তশতৰী, হোজোম (হজম), ফোছোল (ফছল), ছছমা (চছমা), দাগ, খম (কম), ছিগ্ৰেব (cigarettee), বাকছু (বাকচ/box), ফাথলুং (Pantaloen), ফেনছোল (Pencil), বেনছি (bench), আনাৰু (আনাৰস), ফাদুৰি (পাদুৰি), বায়নান (বনিয়ন), মাখু (মাকো), খিলি 'কুঁহিপাত মেল্' (হিন্দী খিল) ইত্যাদি।

ণ) ইয়াৰোপৰি বৰো ভাষাত এনে কিছুমান সমাজ-সংস্কৃতিৰ সৈতে জড়িত শব্দ পোৱা যায় যিবিলাকত বহু পৰিমাণে আৰ্য উপাদান সমাহৰিত ৰূপত আছে। - আৰি/-আৰী তু. মাহাৰি/হাৰি প্ৰত্যয়ান্ত উপাধি বা ফৈদসূচক শব্দ, -ৰাম/-শ্ৰী/-আ/-ঈ প্ৰত্যয়ান্ত নামবাচক শব্দ, ফুৰ/গুৰি/বাৰী শব্দাংশযুক্ত স্থান-নাম আদি এই শ্ৰেণীৰ শব্দ। উদাহৰণ-

স্বৰ্গিয়াৰী/ছু'গাৰি তু. স্বৰ্গ, বসুমতাৰী/বু'ছু'মুথিয়াৰি তু. বসুমতী, বাগলাৰী তু. বাঘ, ইছলাৰী তু. ঈশ্বৰ, মহিলাৰী/মাহালাৰী তু. মহলদাৰ, খেৰখাটাৰী তু. খেৰকটা, বৰগয়াৰী তু. বৰফুকন, বাদাৰি তু. বাধা (শিবিৰ); বেলাকুৰ তু. ভেলাঘৰ, হাথাছুনৈ তু. হাতাছুৰনি, গৰজিয়া তু. ঘৰজীয়া, আয়থা তু. আয়তী (আয়ুত্মতী/ অবিধৱত), বৈৰাথী তু. ব্ৰতী, আলাৰি বাথি তু. আলোক বস্তি; সোনাৰাম/ সোনাশ্ৰী তু. সোণমণি/সোণমাই, বাসীৰাম তু. বংশীধৰ, লায়শ্ৰী তু. তৰুলতা; ওলোংগা/ ওলোংগী তু. টেকেলাপেটা/টেকেলীপেটা, বুল্লিবী তু. ভৰলী, দৈদিনী তু. দেৱধৰনি; ওনথায় গুৰি তু. শিলগুৰি, ছিজৌগুৰি তু. সিজুবাবী, ওঁৱাবাবী তু. বাঁশবাবী, গয়বাবী তু. তামোলপুৰ, দৈছাফুৰ (দিশপুৰ), দৈমাফুৰ (দিমাপুৰ) ইত্যাদি।

২) ৰাভা ভাষাত আৰ্য উপাদান :

অসমীয়াত প্ৰচলিত প্ৰায় সকলোবোৰ বৰ্ণ ৰাভাত প্ৰয়োগ হয় গুণে অসমীয়া প্ৰভৃতি আৰ্যমূলীয় ভাষাৰ ঋণকৰা শব্দ প্ৰায়ভাগে ৰাভাত বিকৃতি নঘটে। অৱশ্যে ৰাভাতো বহুতো আৰ্যমূলীয় শব্দ প্ৰত্যয় যোগে বা সমাৰ্থক শব্দ যোগে দেশীয়কৰণ বা জতুৱাকৃত (nativized) হোৱাৰ পিছতহে প্ৰয়োগ হয়। কেতিয়াবা অৰ্থ সংকোচন কিস্বা অৰ্থ সংশ্লেষনো নোহোৱা নহয়। তলত তেনে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ ৰাভাত প্ৰয়োগ হোৱা ঋণকৃত শব্দৰ তালিকা দিয়া হ'ল।

ক) অবিকৃত শব্দ (তৎসম/অৰ্থতৎসম) : অন্যায়, আদৰ, আশ্বিন, আছা (আশা), আছাৰ (আষাঢ়), ঈশ্বৰ, উত্তৰ, উদ্ধাৰ, কন্যা, কাল, কুমন্ত্ৰ, গুণ, গুৰু, জয়, জাত, তাল, ধৰ্ম, নৰক, পাপ, পুণ্য, পূজা, বৰ (আশীৰ্বাদ, দৰা), বাৰ, বাণ, ভাৰ, মন্ত্ৰ, মান, মুক্তি, মূৰ্তি, মালা, ৰাজা, ৰক্ষা, লজ্জা, শনি, শান্তি, শালি, শান্তি, সংসাৰ, সময়, সতী, সত্য, সন্যাসী, সন্মান, সেৱা, ক্ষতি, ক্ষমা ইত্যাদি।

খ) অর্ধবিকৃত শব্দ : আখাই (আখৈ), আমকা (অমুক/অমুকী), আৰো (আৰু), আকাল (অকাল), আঞ্চল (অঞ্চল), কাথা (কথা), কাপাল (কপাল), গাব/ গাবা (গাব/গৰ্ভ), গাধা (গাধ<গৰ্ভ-), গোধা (গদা), চাহা (চাহ), চুখি (চেৰেকি), ছবা (সবাহ), ছাও (শাও<শাপ), ছিথা (সিটা<শিষ্ট-), ছিংগি (শিঙৰি<শৃঙ্গাট-), ঝাল/জাল (জাল), তাকুৰ (টাকুৰি), দামৰা (দমৰা/দম্য-), দালা (ডলা/ডলক), দুলা (ডুলি<ডোলিকা), ধুৱা (ধুতুৰা <দুজুৰা), নিয়াম (নিয়ম), নেওলাই/নেউলা (নেউল), পানা (পাণ<পৰ্ণ), পাগা (পঘা<প্ৰহহ-), পাথাৰ (পথাৰ), পাৰক (পাৰ/পাৰৱত), বাহাবু'লি (বাহুবলী), বৈছাক (বৈশাখ), বিয়াই (বিয়ৈ<বিবাহিকা), ভৰম (ভৰণ<ভূ), ভাতিজা (ভতিজা), মুথা (মুঠি < মুষ্টি), মুনিয়া (মনিয়া< মনাক), মোখা (মুখা<মুখ-স), হিতী<হতী (হাতী), হবিছ (হবিচ/হবিষ্য) ইত্যাদি।

গ) ৰাভাত মানিমুনি, কুৰুৱা, খিলা, নল, পুলি, ভৰ, ভৰা, গোজ (গোঁজ), গোটা, যোৰ, ছুৱা (চুৱা), ডাক, থান, থাল, হাল, ৰং আদি মান্যৰূপৰ দৰে আলছিয়া (গো.<আলস্য), ইন্দ্ৰা তু. ইন্দিৰা (কাম.), কোদাল (গো.), গুলি (গো), কাণা (কাম.), কামছাঁয়া (কাম.), কিৰা (কাম.), কুৰ (কাম.), ক্ৰু'মা তু. কুৰমা (কাম.),কোদাল (গো .), গুলি (গো.), গোপ্তা তু. গপ্তা (কাম.)<গো-বৰ্তম, চাতি (কাম.), দহা (গো.), দোনা (কাম.), পদো তু. পদ (গো), পৰছু তু. পড়িশী (গো.)<প্ৰতিৱেশিন, বাথান (গো), ময়ৰা তু. মৈৰা (কাম.), মানেক (মানিক), মামা (কাম/গো.), লাহা (গো.<লাক্ষা), লাখৰ তু. ৰাখাল (গো)<ৰক্ষপাল, লেংটি (গো)<লিঙ্গ-পট্ট, হাবিলাছ (গো)<অভিলাষ, জুঙল তু. জংলি (গো) <যুগ-ল আদি উপভাষাগত ৰূপ আৰু আৰাম, আবাদ, আন্দাছ (অন্দাজ), আলাদা (আলাহিদা), আনাৰছ (আনাৰস), ইঞ্চি (inch), কেৰানচি (kerosine), খপৰ (খবৰ), খাতিৰ, গায়েব (গাপ<গাইব), গিলাছ (গিলাচ <glass), চেৰ (chair), ছায়াব (চাহেব<সাহিব), ছিলাম (চিলিম), জুলাপ, জেপ, জোৰ, তৰাল/তয়নাল (তৰোৱাল), দাগ, দাম, দোত (দোৱাত), নেছনা (নিচান), পানজি (পাঁজি/পঞ্জি), ফটোক (photo), ফাতক (ফাতেক), ফেৰ্তা (ফিটা), বাকছো (বাকছ<box), বিলতি (বিলাতী/বিলায়তী), বালটিং (বাল্টি), বেগাৰ (গেবাৰি<বি-গাইৰ), বেৰানচি (বেঞ্চ<bench), উম্বৰ (=যুগ তু. উম্বৰ=বয়স), বিদায় (বিদা), বেৰাম (বেমাৰ<বে-আৰাম), মানা (মনা), মানে, মাৰ্কা (trade mark), মুলুক, লম্বৰ (নম্বৰ<number), হাজাৰ, হয়ছাৰ (ছছিয়াৰ) আদি বিদেশীমূলীয় (অসমীয়াতো সৰ্ববৰহী) শব্দৰো প্ৰয়োগ অবিকৃত বা অৰ্ধবিকৃত ৰূপত আছে।

ঘ) ৰাভাত এনে কিছুমান শব্দ আছে যিবোৰ সংস্কৃত বা প্ৰত্ন অসমীয়া ৰূপতো পোৱা যায় অথচ সমকালীন অসমীয়াত এইবোৰ সিমানে সৰ্ববৰহী নহয়। বিদেশীমূলীয় এনে শব্দ কিছুমানো ৰাভাত প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণ - আগি-ৰাইনী (অগ্নি-ৰাণী 'চিতাগ্নি'), খাংখা/খাংখীয়া (<কাংক্ষা), কু'ম্বাই (<কুম্ভ), গাছি (গ্ৰস্থি),গেন্দ্ৰাই তু. ঘৃণা 'ঘিণ কৰ', ঠাকুৰ 'ভগৱান, প্ৰভু', চান্দল তু. চন্দোৱাৰ<চন্দ্ৰাতপ, চান্দা তু. চান্দ<চন্দ্ৰ, চান্দায় তু. চন্দ 'চলাথ কৰ', ধুমা তু. ধূম - 'ধোঁৱা', বেছৰ তু. ৰেসৰাৰ<'সৰিয়হ', চিকা-বাৰি<বাৰি 'পানী', ভাৰি<ভাণ্ড 'আভুৰা ভাৰ', মাদ্ৰে/মু'ন্দাৰ<মন্দাৰ, মোদু তু. মধুফল, ৰাতা<ৰাতুল 'সূৰ্য', হাংছি<হংস ইত্যাদি। আদত 'মূল, আচল', আলাদা 'আচুতীয়া'<অলাহিদহ, কিল্লা 'দুৰ্গ', খিৰচা<কেছা 'গল্প', চাৰ্খা<চৰখহ 'যঁতৰ', কাটাৰাজু

‘বাহত পিন্ধা অলংকাৰ বিশেষ’ <ফাটীঃ বাহ, জামাদ< জমায়েৎ ‘সন্মিলন’, জুম্বানোক ‘মছজিদ’<জুম্বা ‘শুক্ৰবাৰ’+নোক ‘ঘৰ’, বামা<জামহ ‘চাপকন’, তিয়ার<তইয়াৰ ‘সাজু’, ফাছিল্লা<ফাজিল ‘উপৰৱা’, ফিলনা<ফুলান ‘তমুক’, বাধা<বাদা ‘শিৰিৰ’, মছম<মৌসিম ‘বতৰ’, মৌৰছ< মৌৰশ ‘উত্তৰাধিকাৰ’, বাহা < বাহ ‘উপায়’, লাৰছ<নালিশ ‘অভিযোগ’, হায়তাৰ ‘খড়গ < হতিয়াৰ ‘অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ’, আতাফল < আতা ‘আতলচ’, গামলা < গামেল্লা ‘চৰিয়া’, তাংকু < তামাকু/tobacco ‘মলা ধঁপাত’, এলাতাৰি <electric ‘বিজুলী’, উৰপ্লেন <aeroplane ‘উৰাজাহাজ’, তুৰু ‘মুছলমান’ < তুৰ্কি/তুৰ্ক, বাবাজী (সন্যাসী) তু. হিন্দী : বাবা ইত্যাদি।

ঙ) বিকৃত শব্দ : আংকাৰ (আঁক/অঙ্কন), আজাংগাৰ (অজগৰ), আদুৰা/আদ্ৰা (আধৰুৱা/অৰ্দ্ধ), আমালুৰি/আমল্লাউ (আমলখি/আমলক-), উপাছ (উপৰাশ), কয়লা (কেৰেলা/কৰেঞ্জ), কুছৰি (কুৰলি/কুহেলিকা), কোছায় (কোঁহ/কোষ), খাৰ (কৰ/কু),খেৰ/খেৰে (খেল/ত্ৰী), গান্দায় (গড়/গণ্ড), গিনাল/ঘিয়াল (ঘঁৰিয়াল/ ঘণ্টিকা), গুন্দা (গুড়া/গুণ্ড), গি’মাৰ (ঘাম/ঘৰ্ম), গোৰায় (ঘোঁৰা/ঘটক), চাতালা/ চাতলা (চোতাল/চত্বাল), ছেপ্লাই (শেৰালী/শেফালিকা), ছংক/ছংকা (শঙ্খ), ছলতা (শলিতা), ছাছ/ছাহছ (সাহ/সাহস), ছাৰি (সোভৰি/সভাউৰি), ছামজা (সমাজ), ছাস্তাৰ (শাস্ত্ৰ), ছুৰুং (শুঁৰ/শুণ্ড), ছাংকয় (সাঁকো/সংক্ৰম), ছাংকা (শাঁকা/শঙ্খ-), ছিকি (সখি/সখী), ছিংগা (শিঙা/শুঙ্গ-), ছিছু/ছিছু (শিছ/শিশুক), ছি’ংখিনী/ছাংখিনী (শাঁখিনী/শংখিনী), ছি’তিনী (সতিনী/সপত্নী), ছিৰ্গি/ছি’ৰ্গা (সৰগ/স্বৰ্গ), ছেকোৱা (শিকিয়া/শিক্যা), জাঙয় (জোঁৱাই/জামাত), জি’নাম (জন্ম),জাৱানজা (যঁজা//মজ),তৰগছ (তলকাচ), তাকছালি (তাঁতশাল/তম্বশাল-), তাৰান্দা (তুৰন্ত), দানক- (দানৰ), দিপৰ/দুইপৰ (দুপৰীয়া/দি-প্ৰহৰ), দি’ৰছিন (নিদৰ্শন), দুব্লা (দুবৰি/দুৰী), দু’ম্ৰে (ডিমৰু/উডুম্বৰ), পছৰ (প্ৰসাদ), পাখাৰ/পুখি (পুখুৰী/পুক্ষৰ), পুৰমায় (পূৰ্ণিমা), পিৰ্থিমী (পৃথিৱী), ফৰে (পূৰৈ/পূতিকা), বগ্লা (বৰল/বৰট), বানজায়/ভানজি (বাঁজী/ৰক্ষ্যা), বিগ্গনি (বিঘ্ন/বিঘিনি), বেৰগা (বেলেগ/বি-লগ্ন), বেনা (বিৰিণা/বিৰণ-), বি’ছামু’তা (বসুমতী), মি’ন্দাৰ/মানে (মদাৰ/মন্দাৰ), মাংছি/মাংছিং (মাংস), মাৰাম (মামৰ/মৰ্ম-ট), মি’থায় (মিঠে/মিষ্ট-), বাম্পাত (বাংপাত/ৰঙ্গ-), ৰায়কছ/লায়কছ (ৰাফ্ৰস), লাইংটা/লিংটা (নাঙঠ/নগ্ন-বৃত্ত), হান্দাৰ (আন্ধাৰ/অন্ধকাৰ), হাংগাৰ (এঙাৰ/অঙ্গাৰ), হি’ৰদি’ন/হি’ৰজি’ন (হৰিধ্বনি), উদ্ৰং-মালা (ৰুদ্ৰাফ্ৰ), সোপাধৰা>ছোমাধৰ।

চ) অৰ্থান্তৰিত ঋণকৃত শব্দ : ৰাভাত কিছুমান ঋণকৃত শব্দৰ গৌণার্থত প্ৰয়োগ হোৱাত অৰ্থৰো বিকৃতি ঘটে। উদাহৰণ- কাণ্ড ‘ঘটনা, অঘটন’, কিলায় ‘ৰাজত্বৰা মাৰ সোধা’ ‘কিলা’, ঘামায় ‘জ্বৰ উঠোঁতে গা ঘাম, ধান আদি ‘মলঙ’ ‘ঘাম/ঘমা’, চলি ‘চলাচল কৰ, প্ৰচলন হ ‘চল’, জন্মি/জি’ন্মি ‘বীজানু আদিয়ে বাহ ল’ ‘জন্ম’, জোৰা ‘বিবাহ, মিলন’, ঠাকুৰ ‘প্ৰভু, দেৱত’, ঠাকুৰাণী ‘দেৱী’, ফলি ‘কথা ফলিয়া’ (ফল), ফাতায় ‘গাখীৰ ফাট’ (ফাট), ভুলায় ‘পতিয়ন নিয়া, ফুচুলা’ (ভুলা), বুজায় ‘মদ আদিৰে মান ধৰ’ (বুজা), লাগি ‘দণ্ড ভৰ’ (লাগ), লাগায় ‘যৌন সহবাস কৰ’ (লগা), কাওছা ‘কিতাপ’ (কাগজ), ছিৰবল্ ‘এলুমিনিয়াম’ (silver), আন্দায় ‘বাট কেণা লাগ’ (অন্ধ), ৰোছ ‘ভাত সাজ, ভোজ’ (ৰোজ), মাংছি ‘হাড় নোহোৱা মঙহ’ (মাংস) ইত্যাদি।

ছ) জতুৰাকৃত (দেশীয়কৰণ ঘট) ঋণকৃত শব্দ :

১) -আয়/-ই প্রত্যয়ান্ত ধাতুঃ আওজায় (আঁউজ্), আকায় (আঁক্), আতকি/আতকায় (আটক্), উল্তায় (ওলট্), কমি/কমায় (কম্), খাতি (খাট্), চাৰায় (চৰা), জাগি/জাগায় (জাগ্/জগা), খেলায় (ঠেল), তৰায় (তৰ্), পৰায় (পট্), বুজি (বুজ্), বুজায় (বুজা), মাগি/মাগি (মাগ্), মাগায় (মগা), মিল্ (মিলি), মিলায় (মিলা), ছিকি (শিক্), ছিকায় (শিকা), আংকোলায় (আঁকোৱাল<অক্ষপাল্), আওলায় (উৱল<আকুল), আগয় (আগুৱা<অগ্র+উক্), পাছয় (পিছুৱা<পশ্চ+ উক্-), ছামজোৰায় (সাঙোৰ্<সঙ্ঘট্/-), পাকলায় (পখাল<প্রক্ষাল) ইত্যাদি।

২) -চি, -ছা, -ৰাইনী, -ব্ৰা, -অং/-আং আদি প্রত্যয়যোগে পোৱা ৰূপ : খাৰ-চি 'খাৰণি' তু. ক্ষাৰ, চান্দা-চি 'জোনালী' তু. চন্দ্ৰ/চান্দ, ৰাতা-চি 'ৰ'দালি' তু. ৰাতুল; কোব-ছা 'একোব' তু. কোব, ভাৰ-ছা 'এভাৰ' তু. ভাৰ, হাত-ছা 'এহাত' তু. হাত, হাতাপাক-ছা 'এসপ্তাহ' তু. হপ্তাহ (ফাৰ্চী/হিন্দী); বি'ৰমা-ৰাইনী 'ব্ৰহ্মা -দেৱী' তু. ব্ৰহ্মা, নিন্দা-ৰাইনী 'নিদ্ৰা দেৱী' তু. নিদ্ৰা/নিন্দ; বৈনী-ব্ৰা/বি'নি-ব্ৰা তু. বৈনাই/ভগিনী পতি, জাং-ব্ৰা তু. জোঁৱাই/জামাত্, বুৰি-ব্ৰা/ভুৰি-ব্ৰা তু. বোৱাৰী/বধুআৰী; ভিতৰাং (ভিতৰে), বাজিং (বাজত), বাহেৰাং (বাহিৰে), মু'নাং মু'নাং (মনে মনে), বাৰাংবাৰাং (বাৰে বাৰে), ইপুৰং (ইপুৰী) ইত্যাদি।

৩) সমার্থক শব্দ বা সাধাৰণ অনুপদ যোগে লাভ কৰা সংকৰ শব্দ : হা 'মাটি' + ছাৰ (সাৰ)> হা-ছাৰ, হা 'মাটি' + পুলি (পলস) >হা-পুলি, হাংচেং 'বালি' + বাউলা/বালি (বালি)>হাংচেংবালি, চান্দা (চন্দা) তু. চন্দ্ৰক - + না 'মাছ' > চান্দানা, ৰাউ (ৰৌ) তু. ৰোহিতকু + না 'মাছ'> ৰাউনা, পাব (পাভ) তু. পৰ্বত + না 'মাছ'> পাবনা, কয় (কাৰৈ) তু. কয়নী + না 'মাছ' > কয়না, গায় (গাই)+ মাছ 'গৰু'>গায়মাছ, হালুৱা (হালোৱা) + মাছ 'গৰু' >হালুৱা মাছ, নায়লাৰ (নাৰিকল) তু. হিন্দী নাৰিয়ল + থে 'ফল'> নায়লাৰ-থে, নালা (নাৰিকল)+ থুচি 'তেল' > নালাথুচি, পায়কাৰ (পাকৰি) তু. পকাৰ্টি + ফাং'গছ' > পায়কাৰফাং, আকং (আকণ) তু. অৰ্কপৰ্ণ + ফাং 'গছ' >আকংফাং, ভছ (বচ) তু. ৰচা + ফাং >ভছ ফাং, চাম্পা (চম্পা) + পাৰ 'ফুল' > চম্পা পাৰ, মাছ 'গৰু' + গুলি (গোহালি) তু. গোলি (কাম)>মাছগুলি বা গুলি + নোক 'ঘৰ'>গুলি-নোক, মায় 'ধান' + ভাণ্ডাৰ (ভঁৰাল) তু. ভাণ্ডাৰ>মায় ভাণ্ডাৰ বা ভাণ্ডাৰ + নোক 'ঘৰ'>ভাণ্ডাৰ নোক, বালাম (বাৰান্দা) + নোক 'ঘৰ'>বালাম নোক, খুছুং 'ক্লছ' + দুৰা (দুৰা) তু. দুড়ি > খুছুংদুৰা, মচো 'এন্দুৰ' + চিকা (চিকা) তু. চিক্কা- (দেশী)>মচো-চিকা, দুপি (ধূপ) + খুনাং 'ধোঁৱা' > দুপি-খুনাং, বাৰ 'জুই + ধুমা (ধূম-/ধোঁৱা) >বাৰধুমা, ছাম 'ঘাঁহ' + দুৱা (দুবৰি) তু. দুৰ্বা>ছাম-দুৱা, পু'ন 'ছাগলী' + ভেলা (ভেৰা) তু. ভেড্ৰ > পু'নভেলা, বায় 'দেৱতা' + বাজি (বজ্ৰ)>বায়-বাজি, বিছ (বিষ) + পানচাক 'ঔষধ'>বিছ-পানচাক, মাজি 'গোবৰ' + ছাৰ (সাৰ)>মাজিছাৰ, হাপচি 'বোকা' + ভেৰ (ভেৰভেৰীয়া) > হাপচিভেৰ, খাৰ (ক্ষাৰ) + জি'মল' >খাৰজি (গোটা খাৰ), মায় 'ধান' + মাৰায় (মাৰ্)>মায়মাৰায় 'মৰণা মাৰ্', গাহাক (গাহক)+ ৰেং 'যা' > গাহাক ৰেং 'গৰাকী লগাবলৈ আহ (নিন্দা অৰ্থত)', লাগা (লগা) + দুগু/ৰেং 'যা' > লাগা দুগু/ৰেং 'আৱশ্যকবোধ কৰ অৰ্থাৎ নিয়োজিত হ (বেয়া কামত)' ইত্যাদি।

জ) নৱনির্মিত শব্দ : অসমীয়া বা আন বিদেশী শব্দক ৰাভা ভাষাৰ গাঠনি অনুসাৰে নিৰ্মাণৰ দ্বাৰা অথবা সেই সেই ভাষাৰ গাঠনিৰ ৰাভাত পোনপটীয়া ধাৰৰ (অনুবাদগত ধাৰ) দ্বাৰা বহু শব্দৰ নিৰ্মিত হৈছে। উদাহৰণ —

১। ছাদু (সাধু) + গুৰু = ছাদু গুৰু ‘সন্যাসী’, আধা + মৰা = আধামৰা ‘মৃতপ্ৰায়, আধামূৰী’, মৰা + বৰ্তা = মৰভৰ্তা/মৰভতা ‘কথমপি, মৰোঁ-জীওঁ-সোঁ আধিকৈ’, হাতা (কাম = হেতা) + ছুৱনি (গো. = স্পৰ্শ কৰণ) = হাতাছুৱানি ‘এবিধ নকইনাৰ হেতা স্পৰ্শৰে সম্পাদন হোৱা বিবাহ পৰ্ব’, মৰা + কাম = মৰাকাম ‘মৃতকৰ্ম অৰ্থাৎ শ্ৰাদ্ধ’, চলন (অস.) + ভাৰি (বাংলা = গধুৰ) = চলনভাৰি (গা গধুৰ অৰ্থাৎ এলেছৰা), উকাছ (গোঃ উকাস) + খাটা (গোঃ=চুটি) = উকাছ কাটা ‘উকাশ নোপোৱা অৱস্থা হোৱা’, উঠান (গো. = উঠা) + বসান (গোঃ= বহা) = উঠান-বছান ‘একেৰাহে দুসাজ খাবলগীয়া হোৱা অৱস্থা’ ইত্যাদি। সেইদৰে ফুলটাইম, ছৰ্টকাট, হাফচাৰ্ট, হাফপেণ্ট, আপ-ডাউন আদি শব্দৰ নিৰ্মিত হৈছে।

২। জিৱা-হাছং ‘মাতৃভূমি, motherland’, প্ৰা-দাম ‘ওপজা ঠাই’, চাকপ্ৰকায় ‘কৰমৰ্দন, good morning’, নেমছান ‘শুভদিন, good day’, বানা-চিকা ‘বান-পানী’, বাৰখা-হাচু ‘আগ্নেয়গিৰি’, চাখাম ৰাছং ‘পদমৰ্যাদা’, ৰাছংফাক ‘কীৰ্তিস্তম্ভ’, পুছিয়ানি বাও ‘পচোৱাৰ বা’, নাছিকায় ‘মৰমী, প্ৰেয়সী’, গিৰিকায় ‘প্ৰাণনাথ, স্বামী’ ইত্যাদি।

দেখাত যদিও ৰাভাত প্ৰয়োগ হোৱা অসমীয়া আদি আৰ্য ভাৰতীয় শব্দৰ ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ বিশেষ নিয়ম নাই; তথাপিও চাৰিটামান প্ৰধান ধ্বনি-স্বৰূপৰ জৰিয়তে এইবোৰ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি। যেনে —

ক) ৰাভাত প্ৰয়োগ নথকা অসমীয়া আদি সংস্কৃতমূলীয় ভাষাৰ নিম্ন অ, দীৰ্ঘ ঈ, উ, মুৰ্দ্ধন্য ট, ঠ, ড, ঢ, ণ, ড়, ঢ়, ঋ আৰু উষ্ম শ, ষ, স সমবৰ্ণীয় বৰ্ণলৈ ৰূপান্তৰিত হয় অৰ্থাৎ অ > আ / ই’ (যেনে- বৰ্ষ/বছৰ > বি’ছাৰ), ঈ > ই (চেনী>চিনি), উ>উ (ধূপ >দুপি), ট >ত (মাটি > মাতি ‘পণ্ড অৰ্থত’), ঠ>থ (প্ৰস্থি/গাঁঠি>গান্ধি), ড>দ (গণ্ড/গঁড় > গান্ধায়), ঢ>ধ (ঢাল>ধাল), ণ>ন (মাণিক > মানেক), ড় > ৰ (ৰাজ হাড়>মাৰু-হাৰা), ঢ় > ৰ (পঢ়>পৰায়), ঋ >ৰি/ইৰ্ (ঋষি>ৰিছি, পৃথিৱী>পিৰ্থিমি), শ>ছ (শশক/শহা>ছাছা), ষ>ছ (আষাঢ়> আছাৰ), স>ছ (বয়স>বি’ইছ) ইত্যাদি ধৰণে উচ্চাৰিত হয়। অৱশ্যে তৎসম শব্দত মূলৰ একে বানানকে ৰখা হয়।

খ) অন্ত্য অৱস্থানত সকলো মহাপ্ৰাণ বৰ্ণ (সঘোষ নতুবা অঘোষ ভ ধ ঘ আৰু ফ থ খ) অল্পপ্ৰাণ হয় অৰ্থাৎ ভ > ব/প (যেনে- লাভ > লাপ/লাব) ধ > দ/ত (বোধ >বোধ/বোত), ঘ>গ / ক (মাঘ > মাগ/মাক), ফ > প (মাফ > মাপ), থ>ত (জেঠ >জেত), খ >ক (দুখ>দুক) ইত্যাদি হয়। সেইদৰে সঘোষ অল্পপ্ৰাণৰ (ব দ গ) বিকল্পে অঘোষ অল্পপ্ৰাণ (প ত ক) হয় অৰ্থাৎ ব~প (যেনে- চাহেব~চায়েপ), দ~ ত (স্বাদ >ছদ~ছত), গ ~ ক (দাগ ~ দাক) হয়। অন্ত্য অৱস্থানত ঋণকৃত শব্দৰ জ > ছ হয়। যেনে - ভোজ > ভোছ, তেজপাত > তেছপাত, ৰোজ > ৰোছ, লাজ > লাছ, তাবিজ > তাবিছ ইত্যাদি।

গ) অসমীয়া হ কাৰাস্ত তদ্ভৰ শব্দৰ ক্ষেত্ৰত ৰাভাত পূৰ্বৰ স্থিতিয়ে বাহাল থাকে অৰ্থাৎ সংস্কৃত বা প্ৰত্ন অসমীয়া ৰূপৰ দৰে শ, ষ, স থাকে; মাথোন উচ্চাৰণত দন্তমূলীয় ছ হয়। উদাহৰণ- বিয (বিছ) তু. বিহ, মাস (মাছ) তু. মাহ, মনুষ্য (মনুছ) তু. মানুহ।

অন্যান্য শব্দৰ ক্ষেত্ৰত অন্ত্য অৱস্থানৰ হ হয় লোপ হয়; নহয় আ অন্ত্যআগম সহ হা হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। যেনে - চাহা তু. চাহ, লোহা তু. লৌহ/লো, দহা তু. হুদ/দ, লাহা তু. লাক্ষা/লা, হাবিলাস (হাবিলাছ) তু. হাবিয়াহ/অভিলাস।

ঘ) ৰাভাত কিছুমান শব্দত হ আদ্য আগম হয়। উদাহৰণ- হাংগাৰ তু. অঙ্গাৰ /এঙাৰ, হান্দাৰ তু. অন্ধকাৰ/আন্ধাৰ, হাদাৰ তু. আধাৰ/আহাৰ, হুদা তু. উদ/উৰ্দ।

ঙ) ৰাভাত প্ৰায়বোৰ ঋণকৃত শব্দই আ কাৰাস্ত (অন্ত্য আগম ঘটি বা অন্যান্য স্বৰবৰ্ণৰ বিকল্পে) হয়। উদাহৰণ- বালা/বাউলা তু. বালি/বালুকা, বেলাভাটি তু. আ-বেলি, সোণা তু. সোণ /স্বৰ্ণ, ৰূপা তু. ৰূপ /ৰৌপ্য, তামা তু. তাম /তাম্ৰ, খেলা তু. খেল, দেহা তু. দেহ, হাৰা তু. হাড় ইত্যাদি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

আধুনিক অসমীয়াত নথকা কিন্তু পুৰণি অসমীয়াত প্ৰয়োগ থকা শব্দবোৰ কি কি? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

৩) তিৰা ভাষাত আৰ্য উপাদান :

ক) তিৰা ভাষাত/ঘ ধ ভ / ধ্বনি নাই বাবে সকলো অসমীয়া আৰু আন ভাষাৰ ঋণ শব্দত/ঘ ধ ভ/>/গ দ ব / ~ /ক ত প / হয়। সাধাৰণতে ভৈয়ামৰ তিৰাত/গ দ ব/আৰু পাহাৰীয়া তিৰাত/ক ত প/হোৱাৰ প্ৰৱণতা আছে। উদাহৰণ তিৰাত/গ দ ব/আৰু পাহাৰীয়া তিৰাত/ক ত প/হোৱাৰ প্ৰৱণতা আছে। উদাহৰণ—

ঘোঁৰা >কোৰা, আঘোন>আগোন, এঘাৰ>ইগাৰ;

আধলি >আদুলি, আন্ধাৰ>আন্দাৰ, চৈধ্য>চুইদ;

ভালুক >পালুক, ভাণ্ডাৰ>বান্দাৰ, ভাগৰ>পাগৰ, ভাদ>পাদ।

কেতিয়াবা আকৌ বৰো আদি ভাষাৰ দৰে মহাপ্ৰাণ ধ্বনিক স্বৰাগমৰ জৰিয়তে পৃথকীকৰণ কৰা হয়। যেনে - ধাৰ > তাহাৰ, জোখ/জোখা >চোখা।

খ) ভৈয়ামৰ তিৰাত অসমীয়াৰ / গ দ ব / ধ্বনিযুক্ত শব্দ যথা/থ উচ্চাৰিত হ'লেও পাহাৰীয়া তিৰাত / ক ত প / হয়। উদাহৰণ - গীত > কিত, গাখীৰ > কাখিৰ, দায় > তায়, দুখীয়া > তুকিয়া, দক্ষিণ > তেখন, দেশ> তেছ, দিন > তিন,

দোলা > তোলা; বিল > পিল, বুদ্ধি > পুদি, বছৰ > পোছোৰ, বল > পোল, বটল > পোতোল, বাৰিষা > পাৰিছা ইত্যাদি।

গ) অনিয়মিত ৰূপত হ'লেও কেতিয়াবা মহাপ্ৰাণীভৱন অৰ্থাৎ ক ত প>খ থ ফ হোৱাৰ উদাহৰণো আছে। যেনে - কমাৰ>খোমাৰ, কোমোৰা>খুম্ৰা, কুল>খুল, কুঠাৰ > খুতাৰ, কথা > খাদা, কপাল > খাপাল, কঁঠাল > খান্দাল; জোতা>চোথা, বতৰ > পথৰ, বাতৰি>বাথৰি, টকা>থাকা, তুলসী > থুলছি; পাণ > ফান, পাপ > ফাপ, পূজা > ফুজা, পল > ফুলু, ৰূপ > ৰুফা।

কেতিয়াবা ইয়াৰ ওলোটো হয়। যেনে - পথাৰ > ফাতাৰ, মাফ > মাপ।

ঘ) জ বা য তিৰাত চ/ছ হোৱাৰ উদাহৰণো বিৰল নহয়। যেনে - জীৰ>চিউ, জাঠী>চাথি, লাজ>লাছ, জোৱান>চুৱন, জমা>চোমা, যদি>চাদি, জনম>চলম, জোন/জোনাই>ছনাই, জাকৈ > চাকৈ।

ঙ) সকলো শ, য, স ধ্বনি ঋণকৃত শব্দত ছ হয়। অসমীয়া তদ্ভৱ শব্দৰ দৰে হ -হোৱাৰ উদাহৰণ তিৰাত অতি বিৰল। যেনে - শিঙা >ছিঙা, বৈশাখ > পিছাক, আশা >আছ, শগুন>ছুকুন, পৌষ মাস > ফুছ মাছ, সুতা>ছুত, সোমবাৰ > ছোংপাৰ, হংস/হাঁহ> হাছ, স্বৰ্গ/সৰগ>ছোৰোক, সত্য/সৎ>ছোত, শিয়াল>চিয়াল।

ব্যতিক্ৰম : সাঁচা>হাঁছা, সীমা>হিমা, সদায় > হদায়, শালি > হালি;

চ) সংস্কৃত তৎসম বা তদ্ভৱ শব্দ অসমীয়াৰ দৰে ব্যঞ্জনান্ত হিচাপে উচ্চাৰিত হলেও দুই এক ক্ষেত্ৰত অসমীয়াৰ বিপৰীতে -ই আগম হৈ স্বৰান্ত হিচাপে উচ্চাৰিত হয়। যেনে-দশ> দোছ, সকলো > ছোকোল, সত্য > ছোত, আকাশ > আকাছ, আশা > আছ, সূত্র > ছুত (সূতা), বিয়লি>পিয়াল (নিশা), দৰ্ৰ/ডাব > তাব (নাল)।

ব্যতিক্ৰম : চহাল/চোতাল>ছাতালি, বিষ > পিছি।

আনহাতে ঋণকৃত ধাতু মাত্ৰে -ই/-এ/-আ প্ৰত্যয়ান্ত হয়। যেনে - উৰ> উৰে, আৰ্জ >আৰ্জে, জিন>চিনি, ওমল>ওমলে, আঁঠু কাঢ়>আঁঠু খাৰে, পঢ়> ফৰে, শিক>ছিকা, সৃজ/সৰজ >ছৰজা, সেৱ>ছেৱা ইত্যাদি।

ছ) তিৰা ভাষাত অসমীয়া বা ইয়াৰ উপভাষাগত ৰূপ আৰু তৎসম, তদ্ভৱ বা অৰ্দ্ধতৎসম ৰূপৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ যেনেদৰে পোৱা যায়, সুকীয়া ধ্বনি বিবৃতি ঘটাবলৈ তেনেদৰে প্ৰয়োগ নোপোৱা নহয়। যেনে-বঙাল>পাএগল, ভিনিসী/ভিনিহী>বুন্ছি/পুন্ছি, ছকুম>ছগুম, ধূপন/ধূপ > তুফি, বেজি>পিছি/ফিজি, বাৰ্তা >পাথা, চাবোন> ছোপোন, স্নান>হান, জনম > জলম, লঞ্জ (নেজ)>লেংজাই, নিহাৰ (নিয়ৰ)>নিহোৰ, মাদৈ/মহাদেৱী>মাহাদি, পৃথিৱী>ফিৰথিমি, সঁজুলি>ছুনজুলি, মেঘ>মেক, অগ্ৰ/আগে>অগ্ৰে, অথনি > অথন, বাৰী>পাৰি, বৰ্ষা/বাৰিষা > পাৰিছা, দুডাল > তিডাল, বৃহস্পতি>পিষ্পতি দুফাল>তিফাল, ক্ষত্ৰিয় > থিদ্ৰি, বেছি > পিছি, কপাল>কাবাল, কাংস্য/কাঁহ>কাছ ইত্যাদি।

অপৰিৱৰ্তিত ৰূপৰ উদাহৰণ :- বৰত (ব্ৰত), সাতোৰজা, পাঁচো বজা, কোঁৱৰ, চুমা, জেঠাল/ছথাল, ওচৰ, কইনা, চোৰ, হিচাপ, মেল, মৰম, হাজাৰ, ৰংগুৰি (হালধি),

আৰো (আৰু), জাত (জাতি), টেংকীশাল (টেংকীশাল), মোৰ (মোহোৰ), ডোখৰ, থল (ভৈয়াম), চমু, আল (যত্ন), ওৰ।

জ) তিৰা ভাষাতো সাধাৰণতে প্ৰায়বোৰ ঋণ কৰা শব্দই সাধাৰণ অনুপদ একোটাৰ সৈতে যুৰীয়াভাৱে সংকৰ শব্দ হিচাপেহে প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ- মাই-বান্দাৰ (ভাণ্ডাৰ), মান্দাৰ-ফাং (মন্দাৰ), হা-দুলি (ধূলি), ফাং-তালি (ডালি), নোবাৰ' (বড় তু. বৰ ঘৰ), খাম বাৰ' (বৰ ঢোল) ইত্যাদি।

ঝ) তিৰা ভাষাত যিবিলাক সাদৃশ্যধৰ্মী শব্দ আছে সেইবিলাক যে কেৱল ভিন্নমূলীয় অসমীয়া আৰু আন ভাষাৰ পৰা লাভ কৰা এনে নহয়। তিৰাত এনে কিছুমান অসমীয়াৰ সৈতে মিল থকা শব্দৰ প্ৰচলন আছে যিবিলাক অইন সমমূলীয় ভাষাত নাথাকিলেও তিৰা ব্যাকৰণ আৰু শব্দ সাধন-ৰীতিৰ সৈতে অধিক খাপ খোৱা। অইন সমমূলীয় ৰাভা, বৰো, আদি ভাষাত পোৱা সজাতীয় শব্দৰ উদাহৰণে এনে ঋণকৃত শব্দত সান-মিহলিকৈ সোমাই আছে। উদাহৰণ-

ছানা তু. ছা (সন্তান) : চানা, মাইচানা; চুঙ্গা তু. তি-চুঙ্গা : চুঙা; দোৱানঃদোৱান (উপভাষা); থুকাৰি তু. তোদ্ৰাং (দোতাৰা) : টোকাৰি; থেপ্লা : টেকেলা; টেঙা (নেমুটেঙা) : টেঙা (ফল অৰ্থত); ঠাই ঠাই : ঠায়ে ঠায়ে; চাংকাল/চাঙাল : সোনকালে; মটং তু. মিদ (চৰু) : মট (চৰিয়া); দগৰা (বাদ্যযন্ত্ৰ বিশেষ) : দগৰ (তোলে-দোগৰে); পাই (বৰো-আবৌ/গাৰো-আবি) : বাই-দেউ; খাই (দেউৰী-কাই) : ককাই; ছাল-ফাং (বৰো-ছাল/গাৰো-বল-ছাল) : শাল-গছ; মকৰিয়া (বৰো-মু'গিৰা) : মগৰীয়া (সন্তান); ছেব (ৰাভা-ছেপ/বৰো-ছেব) : চেপ; লা (বৰো-লা, গাৰো/ৰাভা-ৰা) : ল; থোবলা (বৰো-থোফ্লা/ৰাভা-তোপ্লা) : টোপোলা; তোঙা (বৰো-দোং) : ডোং, ডোঙা; আঁথু (বৰো-হাছু, দেউৰী-আঁথু) : আঁঠু; ছাং (ৰাভা-চাংথা) : চাং; পাৰি(বৰো/গাৰো-বাৰি; কাৰ্বি-বিৰি) : বাৰী; থৰক : থৰক-বৰক; লাথিমঃ লাটুম; ফিৰি (সময়)-ফেৰি/এ-ফেৰা; ফল (বগা) : ফলফলীয়া; নোৰা : নুৰিয়া; এন্দাৰি : আধাৰি ইত্যাদি।

এক সমাহৰিত সংস্কৃতি হিচাপে অসমীয়া সংস্কৃতিতে তিৰা সমাজ-সংস্কৃতিৰ অনৱদ্য অৱদান আছে। বহু স্থান-নাম, সংস্কৃতিৰ সৈতে জড়িত নাম, উপাধি আদি তিৰা ব্যাকৰণ বা উচ্চাৰণ ৰীতিৰে ৰজিতা খুৱাই সাধিত কৰি নিজেও ব্যৱহাৰ কৰিছে আৰু অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যকো চহকী কৰিছে। তেনে কেতবোৰ শব্দৰ উদাহৰণ দিয়াৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰিলোঁ। যেনে -

কুছি/কুখিঃ উলুকুখি, থাৰাকুখি, গোভাকুছি, গৰংকুছি, কমাৰকুছি, ভেৰাকুছি, মাৰাংকুছি, কাঁহিকুছি ইত্যাদি।

উৎসৱ-পাৰ্বন : বৰত< ব্ৰত তু. উছা বৰত, ৰাতি খোৱা/সেৱা,

বিষয় বাব, উপাধি, গোটৰ নাম : সেনাপতি, কোঁৱৰ, ডেকা-ৰজা, বৰ-দলৈ, ডেকা-দলৈ, ৰাজহাৰী, গুৰুহাৰী (গুৰুকুল), চাংদলৈ, পাটৰ (পাত্ৰ) ইত্যাদি।

৪) গাৰো ভাষাত আৰ্য উপাদান :

গাৰো ভাষাতো অসমীয়া আৰু অন্যান্য আৰ্যমূলীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে। সেইবোৰ বিশেষ কিছুমান ধ্বনি-ৰীতিৰ মাজেদি লাভ কৰিছে। সাধাৰণতে গাৰোত অন্যান্য সজাতীয় শব্দৰ অন্ত্যস্থানৰ ব>ল হয়। ঋণ কৰা শব্দতো এইটো প্ৰযোজ্য। যেনে - আন্দাল (আন্ধাৰ), ছাগোল (সাগৰ),

চাক্কোল (চাকৰ), খামাল (কামাৰ), জাবোল (জাবোৰ), খালবাল (কাৰবাৰ), হাজাল (হাজাৰ), দুম্বুল (ডিমৰু/উডুম্বৰ), বেছুআল (বেহৰ/বেসৱাৰ), বিলছি (বৰ্ষ), ছালগি (স্বৰ্গ), ইছেল (ঈশ্বৰ), ৰবল (ৰবৰ = ফুটবল), গিল্জা (গীৰ্জা)।

ব্যতিক্ৰম : ফুখুৰি (পুখুৰী), গুৰে (ঘোঁৰা), জোৰা (যোৰ), ছোছা (সৰ্বপ, সৰিয়হ)।

গাৰো ভাষাত/ক ত প/-ৰ প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। প্ৰাক্ৰমত ই লাভ কৰে অল্পপ্ৰাণতা আৰু অক্ষৰান্ত মহাপ্ৰাণতা। ই এটা বিজ্ঞাত ধ্বনিৰীতি। সেইবাবে বানান ভেদ নাৰাখিলেও (ৰোমান লিপিত) উচ্চাৰণত আদ্যস্থানত থকা /ক ত প/ >/ খ থ ফ/ হয়। ঋণকৃত শব্দতো ই প্ৰযোজ্য। যেনে -- খিতাপ (কিতাপ) কিন্তু থাৰিক (তাৰিখ); থাৰিক (তাৰিখ) কিন্তু গিত (গীত); ফাপ (পাপ) কিন্তু মাপ (মাফ)।

অৱশ্যে কেতিয়াবা /ক ত প/>/গ দ ব/ হয়। যেনে - গোদাল (কোদাল), গামিছ (কামিজ), গুউৰি (কুঁৱলি), দালা (তলা)।

গাৰো ভাষাত /ঘ ধ ভ/ আদি মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ নাই। সেইবাবে এনে ধ্বনি সদায় /গ দ ব/ হয়। যেনে - গুৰে (ঘোঁৰা), গোৰিআল (ঘঁৰিয়াল), দুদ (দুধ, দুধ), আন্দাল (আন্ধাৰ), বাৰা (ভাৰা), বাক (ভাগ)।

ব্যতিক্ৰম : থৰম (ধৰম), খোস্তা (ঘণ্টা);

গাৰো ভাষাত য বা য়, জ হয়। যেনে - জে (যে), জথন (যত্ন), ছেজেল (শিয়াল)। ঋণকৃত শব্দৰ /হ/ গাৰোত কেতিয়াবা একো পৰিবৰ্তন নহয়, কেতিয়াবা আদ্য বা অন্তস্থানত লোপ হয়। যেনে - হাজাল (হাজাৰ), গোহালি (গোহালি), ছিংহো (সিংহ), লাহা (লাক্ষা, লা), লোহা (লৌহ, লো), ওংকা (হোঁকা), চাআ (চাহ)।

গাৰো ভাষাত সকলো ঋণ শব্দৰ/শ য স/>/ছ/ হয়। যেনে - ছাংছাৰেক <সাংসাৰিক, দোছ<দোষ, বিলছি<বৰ্ষ, ছোমবাৰ<সোমবাৰ, সাগৰ>ছাগোল, সস্তা>ছোছতা, সুখ > ছুক, খুসী > খুছি, আনাৰস > আনাৰছ।

আনহাতে সংস্কৃত মূলীয় চ সদায় দন্তমূলীয় তালব্য স্পৃষ্ট ধ্বনি /ts/-ৰ দৰে উচ্চাৰিত হয়। যেনে - চাথা (ছাতি), চুণ (চুণ), চিথি (চিঠি), চাকি, চিৰা, চালাক, চোকি (চকী), চিন।

ইয়াৰ বাহিৰে অন্যান্য দন্ত-মূৰ্ধন্য ধ্বনি দন্তমূলীয় হয়। যুক্তাক্ষৰ প্ৰায়ে সৰলীকৰণ হয় আৰু স্বৰধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাচীন ৰূপ বা নামনি অসমৰ ৰূপে থাকে। উদাহৰণ - থাংখা (টকা), নোথি (নটা), থগিয়া (ঠগ), লাথি (লাঠি), চিথি (চিঠি), উত (উট), ফোৰাই (পঢ়), থেমা (ক্ষমা), ছাথি (সাক্ষী), ফালগুন (ফাগুন), গান্দা (গঙা), থামা (তাম), গাছা (গছা), খানা (কণা), থৈ (আঁঠৈ), আৰো (আৰু), বুদে তু. বুদেফা (বুঢ়া)/বুদেমা (বুঢ়ী), ৰাখুৱাল (ৰক্ষপাল), ৰেম/লেম (*Lamp*), হাফেন (*half pant*), ব্যতিক্ৰম : স্কি<শিক্।

গাৰো ভাষাত খুব সীমিতসংখ্যক ঋণ শব্দতহে ধ্বনি-ৰীতিৰ ব্যতিক্ৰম পোৱা যায়। তেনে ব্যতিক্ৰমৰ ভিতৰত ল, ৰ হোৱা বা বিলোপ হোৱা অন্যতম। যেনে - ছাৰি (জোংছাৰি = খুলশালি ল'ৰা/দেৱৰ, নোছাৰি = খুলশালি ছোৱালী/ননদ) < শালী/শালা (শ্যাল-); আৰু < সং. আলু, মেৰ্ <মিল, গিৰেছ/গিৰেছি <ইং *glass* (গিলাচ), দোছ/দোছিত < দোছা (গৰম কাপোৰ), খাৰ < খেল (ক্ৰীড়), চাৰা < চোতাল (চত্বাল), খা < কৰ (কৃ), খাৰি < কাল, গুউৰি < কুঁৱলি (কুহেলিকা)।

গাৰো ভাষাত অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ঋণকৃত শব্দৰ দৰে ব্যঞ্জনান্ত শব্দ খুব কমেইহে -ই বা -আয় কাৰান্ত হয়। তেনে শব্দৰ দুটিমান উদাহৰণ দিয়া হ'ল। ফোৰাই <পঢ়, বাখি < বাখ, মানি < মান, মাৰি < মাৰ, বিছি < বিষ, মাগি < মাঘ (মাহ), খাৰি < খাৰ, খাৰি < কাল, গিৰেছি < গিলাচ।

গাৰোত অন্য সমমূলীয় ভাষাত প্ৰচলন নথকা আৰ্যমূলীয় শব্দৰ স্ৰষ্টালনিকৈ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। তেনে কেতবোৰ শব্দৰ তালিকা দিয়া হ'ল - খিত/গীত, লেখা/ৰেখা (কাগজ), গোল্লো (গল্প), লাথি (লাঠি), খাম (কাম), ফান (পাণ), খুআ (কুৰা), জালিক (জলকীয়া), মেছ (মেঘ), কোইল দো (কোকিল, কুলি), বেংলোক (বেং, ভেকুলী), বাখুৱাল (বাখল, বক্ষপাল), আলু/আৰু, খোমফিৰাম (সোইফৰাম, মধুৰীআম), নাৰাং (নৱৰঙ্গ, সুমথিৰা), বেত (বেঁত), খাৰি (নিমখ, ক্ষাৰ), ৰখম (ৰকম), নক্সা (ছবি), খাথা (কথা), ছাদু (<সং. সহ-বধুকা, শালপতি), মুছা তু. গোৱালপৰীয়া মোশাই < মহাশয়, বোনিং তু. গোৱালপৰীয়া বোনাই <ভগিনী-পতি, গোৱালা < গোপাল (গৰখীয়া)।

গাৰো ভাষাতো সংকৰ শব্দৰ উদাহৰণ পোৱা যায়। যেনে - জা-খোৰা (খোৰা), আম-খাৰি (ঢাৰি), বাৰিং বেলাথি (বিলাতী /বিলাহী বেঙেনা) তু. দুদ বেলাথি (ক্ষীৰ), মটৰ - ৱাক (গাহৰি মটৰ অৰ্থাৎ ট্ৰেক্টৰ), আ-ছেৰ (সাৰ), ফালাং মেছু (পালেং শাক), চাক্কোল মেচিক (চাকৰণী), দোছগ্ৰি (নিৰ্দোষ), বিলাকা (বলী), বিলগ্ৰি (দুৰ্বল) ইত্যাদি।

গাৰো ভাষাত কিছুমান ঋণকৃত শব্দৰ ইমান বেছি ধ্বনি বিকৃতি ঘটিছে যে মূলৰ সৈতে ইয়াৰ সম্পৰ্ক দেখুৱাটো অতি টান হৈ পৰে। যেনে - মিল্ছি (বৰহি, বড়িশ), ছালা (চোতাল, চত্বাল), ছোছা (সৰিয়হ, সৰ্যপ), ছাল্গি (সৰগ, স্বৰ্গ)।

৫) দেউৰী ভাষাত আৰ্য উপাদান :

যদিও তুলনামূলকভাৱে দেউৰী (দিবঙীয়া) ভাষাত তিব্বত-বৰ্মীয় বড়ো বৰ্মীয় ভাষাৰ পুৰণি বৈশিষ্ট্য ৰক্ষিত হৈ আছে। তথাপি দেউৰী ভাষাতো অসমীয়া আদি আৰ্য ভাষাৰ উপাদান নিচেই সামান্য নহয়। দিবঙীয়া খেলৰ বাহিৰে বাকী তিনিটা খেলে (টেঙাপনীয়া, পাটৰগএগ আৰু বৰগএগ) নিজৰ ভাষা প্ৰায় পাহৰাৰ নিচিনাই। তেওঁলোকৰ কথিত অসমীয়াত দুই-এপদ সংস্কৃতমূলক শব্দ, সম্বন্ধবাচক শব্দ আৰু প্ৰাচীন পৰম্পৰা বিষয়ক শব্দৰ বেঙনি মাথোন আছে। সি যি কি হওক দিবঙীয়া খেলৰ মাজত সংৰক্ষিত দেউৰী ভাষাত থকা অসমীয়াৰ শব্দগত উপাদান তলত দিয়া হ'ল -

দেউৰী ভাষাত প্ৰায়বিলাক ন/ৰ কাৰান্ত আৰু ব্যঞ্জনান্ত শব্দ (নাসিকান্তৰ বাহিৰে) অসমীয়াৰ পৰা ধাৰ লোৱা। উদাহৰণ - হাৰ (হাড়), ছগন (শগুন), চেকল (চকল), কাত (কাঠ), চাল (ছাল), পুন (*পোন), গিৰান (ঘান) ইত্যাদি।

দেউৰী ভাষাত দুই এটা /স/ধ্বনিসূক্ত ঋণকৃত শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে - যিবোৰ অতি বেছি বিকৃত ৰূপৰ। উদাহৰণ - সোঁ (সত্য, হয়), সই/হই (সখী), সৌৰে/হউৰে (সৌটো), সৌ-ব/হউবা (সৌ তাত), সোমাল (সোমবাৰ)। অন্যান্য ঋণকৃত স্বৰান্ত শব্দৰো প্ৰয়োগ দেউৰীত পোৱা গৈছে। যেনে - জিবা (জিভা), চাকনি (চেকনি), গৰে (গাড়ী), বাদুলি, গামুছা (গামোচা), বেকুলা (ভেকুলী), কাচি, আকি (আখি), গুছি (*গুছ), দাঁ (দাঁহ), দুৰুম (দ্রোণ), পিপলু (পিপলি), পাৰোঁ (পাৰ), পেছি (বৰশী), চেৰা (*চেলা)।

কিছুমান শব্দৰ ইমান বেছি বিকৃত হৈছে যে সতকাই ইয়াৰ মূল উলিয়াটো টান। অৱশ্যে কিছুমান মূল সংস্কৃত বা প্রাকৃতৰ তেনেই ওচৰ চপা। তেনে কিছুমান ঋণকৃত শব্দৰ উদাহৰণ - টুই (চূণ), বুৰে (বুধবাৰ), বুৰেহেচা (বৃহস্পতিবাৰ), কেপে (কপাহ), কুঁৱা (কুৰি), ককিৰং/ককিৰিঙ (কৰ্কট, কেঁকোৰা), কতুঁ/কুস্তি (কৰ্ণেন্দু, কেৰু), গাদুঁ (গণ্ডু, গাৰু), ইৰিকি (শাৰিকা, শালিকী), সেই/হই (সখী/সঈ), চুৰুই (*সৰু), লিহিয়া (লৌহভাণ্ড, কেৰাহী), গিৰা (গৃহস্থ, বুঢ়া অৰ্থত), বিলনি (বিহলঙণি)।

দেউৰী ভাষাতো -ৰা (নিৰ্দিষ্টতা), -চা (অনিৰ্দিষ্টতা), -চি (স্ত্ৰীবাচক), -ই (স্বার্থিক) আদি প্রত্যয় যোগে কিছুমান ঋণকৃত শব্দ দেশীয়কৰণ কৰি লোৱা হয়। যেনে - কুৰাঁচা (একুৰি), গুছিচা (এগুছি), বেগচা (বেগাই), বুৰেহেচা (বৃহস্পতিবাৰ); সৌবা/ হউবা (সৌটো), জিবা (যিটো); গিৰাচি (গৃহস্থনী, বুঢ়ী অৰ্থত); পৰি (পঢ়), লিকি (লিখ), ইছাৰি (ইচ্ছা কৰ) ইত্যাদি।

সীমিতসংখ্যক সংকৰ শব্দৰ উদাহৰণ : উঁতু তলুৱা (হাতৰ তলুৱা), য়েঁ -কুৰা (জুইকুৰা), মেদেল লি (মেডেল বা লকেটৰ মালা), কুস্তিলি (কেৰু), বৰ দিছঁ 'বৰ কলহ', পাতি দিছঁ 'পাতি কলহ'। সেইদৰে দেউৰী খেল বা গোত্ৰৰ নামবিলাকো প্ৰায়ে -ঈয়া/-ঈ প্রত্যয়ান্ত ৰূপৰ হয় - যিটো আৰ্যীভূত। উদাহৰণ - দিবঙীয়া, টেঙাপনীয়া, বৰগএগ, পাটৰ গএগ, বিহিয়া, তেলিয়া, বৰদেউৰী, সৰুদেউৰী ইত্যাদি।

কিছুমান দেউৰী সম্বন্ধবাচক শব্দও অসমীয়াৰ পৰা ধাৰে লোৱা। উদাহৰণ -- বইনাই (বৈনাই), হালপতি (শালপতি), পেই (পেহী), মাই (মাহী), মমাই (মোমাই), মহা, ভাগিন ইত্যাদি।

৬) দিমাছা ভাষাত আৰ্য উপাদান :

বৰো ভাষাৰ সমান মাত্ৰাত প্ৰভাৱ নপৰিলেও দিমাছা ভাষাতো অসমীয়া আদি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ নুই কৰিব নোৱাৰি। বৰোৰ দৰে দিমাছা ভাষাতো **ঘ থ ভ** আদিৰ মহাপ্ৰাণতা গুচি অল্পপ্ৰাণতা হয় আৰু ইয়াৰ বিপৰীতে **ক ত প** আদিৰ অল্পপ্ৰাণতা গুচি মহাপ্ৰাণতা হয়। কেতিয়াবা আকৌ **ক ত প** আদিৰ অস্বাভাৱী ভৱনৰ ঠাইত সস্বাভাৱীভৱন হয়। যেনে -

অল্পপ্ৰাণতা : আঘোন > আগোন, ঘোঁৰা > গোৰাই, প্ৰবাল/পোৱাল > ফোৱাল, আন্ধাৰ > আন্দাৰ, ধৰ্ম > দৰ্ম, ভাণ্ডাৰ > *বান্দাৰ ~ পান্দাৰ, ঢুলীয়া > দলিয়া;

মহাপ্ৰাণতা : কপাল > খফাল, কৰ্ম > খৰ্মো, অন্ধ > আংখো, কাৰৈ > খাৰাই, যন্ত্ৰ > জেনথৰ (যঁতৰ), পদ্ম > ফামি, পৃথিৱী > ফিৰ্থিমা;

সস্বাভাৱীভৱন : ইকৰা > ইগৰ, কামান > গামান, কণা > গানা, কাঁহ > গাহা, কাতি > গাদি, জাতি > জাদি, তমাখু > দামাখো, চেৰেকী > ছেৰ্গী।

অসমীয়াত সংস্কৃতমূলীয় **ড়/ড ৰ** হোৱা শব্দবিলাক দিমাছাত পূৰ্বৰ ৰূপে ৰক্ষিত হয়। যেনে - খাড়ু (খাৰু), গান্দু (গাণ্ডু/গাৰু), গন্দা (গণ্ডক/গাঁড়)।

সেইদৰে **শ, ষ, স** আদি ধ্বনি অসমীয়া তৎসম শব্দৰ দৰে নতুবা বিদেশী শব্দৰ দৰে অৰ্থাৎ **ছ** হিচাপে উচ্চাৰিত হয়। যেনে - শোল > ছোল, সিংহ > ছিং, সিন্দূৰ > ছিন্দু, শাৱন > ছাও, সময় > ছময়, সুখ > ছুখ, মৰীচ > মৰ্ছাই (জলকীয়া), আষাঢ় > আছাৰি, আশ্বিন > আছিন, বিশ > বিছা। ব্যতিক্ৰম হ'ল ই > শৰাই তু. সং. শৰাৰ।

দিমাছাত ঋ > ষি/-ইৰ হয়। যেনে - পৃথিৱী > ফিৰ্থিমা, মৃগ/মৃগয়া > মিৰিগবা।

দিমাছাত ঋণকৃত স্বৰনিৰ্মিত শব্দৰ আদ্যস্থানত হ আগম হোৱা এটা সাধাৰণ পৰিঘটনা। যেনে -
ওজা (উপাধ্যায়) > হোজা, আয়ু > হায়ু /হায়ুং, এঙাৰ (অঙ্গাৰ) > হাংগাৰ।

সেইদৰে স্বৰাগম আৰু স্বৰ-বিকৃতি ঋণকৃত শব্দত অতি প্ৰবল। উদাহৰণ -আঁক > আখি, মশ +
হৰিকা > মিছৰি, দুখঃ > দুখো/দুখু, পিতল > পিতলাই, যমজ > জঞ্জা, লাজ > লাজি, উণ >
উনি, মূল > মুলি (শিপি), খেৰ > থিৰি, পঢ় > ফৰি, চন্ডাল/সন্ডাল > চন্ডালি, নিলাজ > নিলাজিয়,
চুনি < চুন, মুখা < মুখ, বাজিনি < বাহ্যিক, ঘেৰাই < ঘৰিয়াল, আইখৰ < আখৰ/অক্ষৰ, বাইঠা
< বঠা / বৈঠা, হাঠাই < হাট।

দিমাছা ভাষাত কেতিয়াবা কেতিয়াবা সৰ্বনামীয় পূৰ্বসৰ্গ ব- যোগে ঋণকৃত শব্দক
দেশীয়কৰণ কৰি লোৱা হয়। উদাহৰণ - বজম তু. জুম, বজোৰ তু. জোৰ (ফাৰ্চী), ববাগ্নাই তু.
ভাগিন < ভাগিনেয়, বুমাউছি তু. মাহী/মাউসী < মাতৃ-শ্বসু।

দিমাছা ভাষাত সমার্থক শব্দ বা সাধাৰণ অনুপদ যোগে সংকৰ শব্দৰ দৰে প্ৰয়োগ
হোৱা ঋণকৃত শব্দৰ সংখ্যাই সৰহ। উদাহৰণ : দাও আলু তু. উলুক (ফেঁচা), ফামি বাৰ তু. পদুম
ফুল, হা-দুৰি তু. ধূলি, হা-ছাৰ (পলস) তু. সাৰ, মি-লাউ তু. লাও, গাম্বাৰি ফাং তু. গমাৰী, মুছু-
ৰাওখীয়া তু. গৰখীয়া, মি-ফাই তু. পূৰৈ < পূতিকা, দাঁইং-ফিৰ্মি তু. পূৰ্ণিমা, মাগ-বাদাই তু. মাঘ
মাহ, দুখি-ছা তু. দুখীয়াৰ পো, ফিৰ্থি-মা তু. পৃথিৱী- মাতৃ, ববাগ্নাই-জিক তু. ভাগিন-ছোৱালী,
দি-ঘাটাই তু. পানী-ঘাট, পৰিয়া-ছা তু. পঢ়ুৱৈ, বাজি-য়ুং তু. মহাৰাজ (গোত্ৰবিশেষ)।

দিমাছা ভাষাত অসমীয়া আদি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত প্ৰচলিত বিদেশী বা প্ৰাক্তীয়
শব্দৰো কিছু পৰিৱৰ্তিত ৰূপত প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণ — হাপ্তা তু. হপ্তাহ (হিন্দী), মহিনা তু.
মহীনা (হিন্দী), খৰচ, দাকাত তু. ডকাইত, ফোটা তু. ফোঁটা (বাংলা), ছাজা তু. সাজা (হিন্দী),
তামাখু > দামাখো (হোকা), মৰ্ছাই তু. মিৰ্চ (হিন্দী), চাহ > চা, জিঞ্জিৰি তু. জনজীৰ (ফাৰ্চী)।

কেতিয়াবা দিমাছাত প্ৰয়োগ হোৱা ৰূপৰ ইমানেই বিকৃতি ঘটিছে যে সতকাই ইবিলাকৰ
মূল ৰূপ বিচাৰি উলিওৱাটো টান। তেনে কেতবোৰ ঋণকৃত শব্দৰ ভিতৰত - নিৰামিষ >
মিৰাম্ছি, নকুল/নেউল > মিয়াউলাই, আ-লগ্ন > আলগা (বেলেগ), মাংস/মঙহ > মঙ',
মহিমা > মুইমা, হাট-বাৰ > হাইথিবাৰি (ৰবিবাৰ), ৰুগীয়া > গুৰিয়া, বাইজ/ৰাজ্য > ৰাজিৰাও,
সেন্দূৰ/সিন্দূৰ > চিন্দু, সোমবাৰ > ছিমবাৰি, হৰিদ্ৰা/হালধি > ছুলুদি/চিলিদি, বুধবাৰ > বুবাৰি,
কুহেলিকা/কুঁৱলী > গোৱাল, নাৰিকল > নাদিগাল, গুৰ > গুৰ (কুঁহিয়াৰ), ভাদ/ভাদ্ৰপদ
বাদাও, বৈশাখ > বাইছাগী উল্লেখযোগ্য।

অৱশ্যে অবিকৃত ৰূপতো কিছুমান শব্দৰ প্ৰয়োগ নথকা নহয়। উদাহৰণ — বতৰ,
চোলা, চোলা হুলাউ (হলৌ চোলা), ৰইনা, উলামুলা ইত্যাদি।

৭) মিছিং ভাষাত আৰ্য উপাদান :

অসমীয়াৰ প্ৰতিবেশী ভাষা হিচাপে উত্তৰ অসম শাখাৰ একমাত্ৰ মিছিং ভাষাই দীৰ্ঘকাল
ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত পৰিপুষ্টি লাভ কৰিছে। সেয়েহে মূলত নথকা বহুবিলাক ধ্বনি ঋণকৃত শব্দ
বিশেষৰ লগে লগে বৰ্তমানৰ লিখিত মিছিং ভাষাতো স্থান পাইছে। আধুনিক মিছিং অভিধানত
প্ৰায়বিলাক মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰে প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। (দৰাচলতে মিছিং শ্বাসবিহীন অৰ্থাৎ
মহাপ্ৰাণতাহীন ভাষা)

মিছিং ভাষাত ঋণকৃত শব্দৰ /ফ থ খ/, /ভ ধ ঘ/ আৰু /হ/ অল্পপ্ৰাণতা বা লোপ হৈ প্ৰয়োগ হ'লেও সম্প্ৰতি অবিকলভাৱে ঋণকৃত শব্দত এইবিলাক ধ্বনিয়ে স্থান লাভ কৰিছে। তেনে কেতবোৰ শব্দৰ তালিকা তলত দিয়া হ'ল :

- /ফ/ : ফিতা, ফুটা, ফুকন, ফুৰা (খোজ কাঢ়);
- /থ/ : আংঠি, পথাৰ, পিথিবি (পৃথিৱী);
- /খ/ : খুৰা, আখৰ, গাখীৰ;
- /ভ/ : ভেঙি, ভেটি, বভা;
- /ধ/ : ধৰুৱা, গাধ, ধূলি;
- /হ/ : হিন্দু, হিন্দী।

অৱশ্যে আত্মীয়কৃত (nativized) মিছিং ঋণকৃত শব্দত এইবোৰ ধ্বনিৰ পৰিৱৰ্তে অন্যান্য সমবৰ্ণীয় ধ্বনিহে উচ্চাৰিত হয়। তলত তেনে কেতবোৰ ধ্বনি -বিকৃতি ঘটা শব্দৰ উল্লেখ কৰা হ'ল।

ফ > প : ফাল > পাল, পিঠা > পিতাং;

থ > তদ : *কঠিয়া > কতিয়াং, বথ > বদ;

খ > ক : আমলখি > আমলকি, খলিহৈ > কলিএ, *খালৈ > কালৈ, খিৰিকি > কিৰিকি, *খন্তি > কন্তি, শিলিখা > ইলিকাং, গাখীৰ > গাকি'ৰ, লখিমী > লকিমি;

ভ > ব : ভোমোৰা > বুমুৰাং, ভকত > বকত, মালভোগ > মালবুগ, *ভোল > বুল।

ধ > দ : ধৰম > দৰম, ধুনা > দুনা, ধূপ > দুপ, ধুত্ৰ > দুমা (ধপাঁত), মধুৰি > মদুৰি, হালধি > আলদি, গলধন > গৰদুং, ঘোঁৰা > গুৰে, ঘড়ী > গোৰি;

হ লোপ : হাল > আংল, হালধি > আলদি, মহাজন > মাংজোংন, হালিচা > আলিছা, কঁহুৱা > কউৰাং, চাহ > চাং, খলিহৈ > কলিএ, জাহাজ > জাহাজ, মাহ > মাং, বিলাহী > বিলাই, সিন্দুৰ > ইন্দুৰ, *হুদু > উংদু, কেৰাহী > কেৰাই, ৰাজহাঁহ > ৰাংজাং।

মিছিং ভাষাত হ ধ্বনিৰ দৰে উত্থ স / X / উচ্চাৰিত হোৱা শ, ষ, স ধ্বনিকেইটাও লোপ হয়। যেনে - শৰাই > অৰাই, সমাৰ > অমাৰ, সমনীয়া > অমনীয়া, শালিধান > আলিধান, শিলিখা > ইলিকাং, শালিকী > আলকি, শৰালি > আৰালি, শেন > এংন, শতৰু > অতুৰুং, সংক্ৰান্তি > অংকাৰান্তি, সপ্তাহ > অপ্তাং, দেশ > দেং।

অৱশ্যে কেতবোৰ তৎসম শব্দ আৰু বিদেশী শব্দৰ ক্ষেত্ৰত শ, ষ, স > ছ হয়। যেনে -- শগুন > ছগন/ছেগুন, সোজা > ছুজা (পোন), কছপ > কু'ছুং (কাছ)।

সংস্কৃত তৎসম বা তদ্ভৱ শব্দৰ বানানত থকা চ, য, ড়, ঢ আৰু অন্যান্য দন্ত্য, মুৰ্দ্ধন্য আৰু তালব্য বৰ্ণ অসমীয়াত হোৱা উচ্চাৰণৰ দৰে মিছিঙতো যথাক্ৰমে ছ, জ, ৰ আৰু দন্তমূলীয় বৰ্ণৰ দৰে উচ্চাৰিত হয়। যেনে -- আছাৰি (*এচাৰি), ছলি (চল), ছাৰাকি/ছাকি (চাকি), ছালান (চালনী), জজাং (যঁজা), জনতৰ (যঁতৰ), জমউ (যম), গাৰি (গাড়ী), পৰি (পঢ়)।

সংস্কৃত নাসিক্য ধ্বনিৰ পৰিৱৰ্তে তদ্ভৱত হোৱা অনুনাসিক্যৰ ঠাইত মিছিঙত ঙ হয়। যেনে - গাংবুৰা < গাঁওবুঢ়া, জুঙলি < যুঁৱলি।

স্বৰধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ কোনো পৰিৱৰ্তনৰ নিয়ম মানি চলা দেখা নাযায়। সাধাৰণতে ও > উ হয়। যেনে - ভোমোৰা > বুমুৰাং, গোবৰ > গুবৰ, বৰটোকোলা > বৰতুকুলাং, হালোৰা > আলুৰাং

স্বৰান্ত শব্দত প্ৰায়ে ও আগম হৈ দেশীয়কৰণৰ মাজেদি মিছিঙে শব্দ ধাৰ কৰে। যেনে—অমিতাং (অমিতা, অমৃত), আলুৰাং (হালোৰা), কেৰেলাং (কেৰেলা), আজিৰাং (হাজিৰা), গৰছিয়াং (ঘৰচীয়া), আপদিয়াং (আপদীয়া), জবকাং (*জবকা), জপনাং (*জপনা), নঙলাং (*নঙলা), পলং (পল), পাৰং (পাৰ), মইনাং (*মইনা), মকৰাং (মকৰা), বনৰিয়াং (বনৰীয়া), মনতৰং (মন্ত্ৰ), বাংজাং (ৰাজহাঁহ)।

মিছিঙত সাদৃশ্যধৰ্মী শব্দবিলাকৰ বিশেষ পৰিৱৰ্তন চকুত নপৰেই। কিছুমানৰ উচ্চাৰণৰ ক্ষেত্ৰত সামান্য পৰিৱৰ্তন চকুত পৰে। তলত উভয় শ্ৰেণীৰ শব্দৰ দুই-এটাকৈ উদাহৰণ দিয়া হ'ল—

আৰু, গৰু, বগুলি (বগলী), ৰোআ (ৰোৰা = ভুঁই), কালি (মাছ মৰা যাঠি), বৰালি, ইছৰ (ঈশ্বৰ), পিৰিতি (পীৰিতি) আঃম (*আমনা), বুকাদ্ (*বোকা), ছিঃ লগ্ (*শলখ গছ), ছিঃছেৰ (*চিচু গছ), পেম্পা (*পেঁপা), জাম্ফাই (*জাংফাই), নগৰ, নেমু, তুলাপাত, মাউৰ (কলেৰা), কিতাব (কিতাপ), উৰুকা, আজে-বজে (আজে-বাজে), ছালি (তামোল-ছালি), মিতুৰ (মিতিৰ), কম্পাল (কপাল), বাজিনি' (বাঁজী), ইংগ (সিংহ), অপ্তাং (সপ্তাহ), তুলকি (তুলসী), এণৰ (নিয়ৰ), বিৰা (*বিৰিয়া)।

বিদেশী মূলীয় শব্দৰ ক্ষেত্ৰতো এইটো প্ৰযোজ্য। যেনে - উকিল, পৰ্দা, বাল্টি, দৰ্জি, ছাবি, মু'ৰছু' (মিৰ্চ), ব্লাউছ, গবজ (গম্বুজ), বাকছ, বেন্ছ, অপিছ (office), পছকাড (post card), ইছকুল (school)।

মিছিং ভাষাত সামান্য পৰিমাণে সংকৰ শব্দৰো উদাহৰণ পোৱা যায়। বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ শব্দ, স্থান-নাম, উপাধি বা ফৈদসূচক শব্দ এই শ্ৰেণীৰ। যেনে - ইপুৰিঃছো (ই-পুৰী), ইপুৰিঃবো (সি-পুৰী), আলাক-গৰি (হাত + ঘড়ী), চাবনাম (হিচাব + নাম), আদুম অৰাই (গাধন + শৰাই), চিলা - পথাৰ, পাচিঘাট, চিৰিং-চাপৰি, চিচিবৰ; চায়েঙীয়া (চাঃয়াং - ঈয়া), তেমেৰ গএগ (তামাৰ + গএগ), চাৰুগএগ/চামুগুৰীয়া, বেবেজীয়া ইত্যাদি।

৮) কাৰ্বি ভাষাত আৰ্য উপাদান :

পৰ্বতীয়া অঞ্চলত প্ৰচলিত হোৱা সত্ত্বেও খুব সম্ভৱ কাৰ্বি ভাষাত অসমীয়া আৰু আন ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ মিছিং বা আন ভৈয়ামত প্ৰচলিত ভাষাতকৈ বেছি নহ'লেও কম নহ'ব। মান্য অসমীয়া ৰূপৰ দৰে কাৰ্বি ভাষাত তৎসম শ, ষ, স > হ হয়। অৱশ্যে কাৰ্বি ধ্বনি-ৰীতি অনুযায়ী অন্ত্যস্থানত/ল হ/বা /খ থ ফ/ আৰু সকলো অৱস্থানতে /গ/ বা /ঘ ধ ভ/ এই কেইটা ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ নাই। সেইবিলাক ধ্বনি থকা শব্দত হয় লোপ, নহয় সমবৰ্গীয় ধ্বনিলৈ ৰূপান্তৰিত হৈ উচ্চাৰিত হয়। স্বৰধ্বনি সমূহৰ ভিতৰত ঋণকৃত শব্দত /অ/ প্ৰায়ে পৰিৱৰ্তিত হৈ উচ্চাৰণ হয়। অন্য ধ্বনিতাত্ত্বিক পৰিঘটনাও কাৰ্বিত পৰিলক্ষিত হয়। তলত এইবোৰৰ পৰ্যায়ক্ৰমে উদাহৰণসহ তালিকা দিয়া হ'ল :

অ) শ ষ স > হ : সংসাৰী > হোংহাৰি, শক্ৰ > শতুৰ/ছতুৰ, সমান > হোমান, সিকি > হিকি, সোণাৰু > হোনাৰু, সাক্ষী > হাকি, শণ > হোন, শৰৎ > হোৰোতো;

আ) অন্ত্যস্থানত হ লোপ : চাহ>চা, বিহ>বি, কলহ>কোলো;

ই) অন্ত্যস্থানত ল > ই : হাল > হাই, পিতল > পিতই, নল > নই, বিল > বি, ফুল > ফু,
নাৰিকল > নাৰিকই, মেল > মেই, চিতল > চিতই।

কেতিয়াবা অৱশ্যে ল > ৰ হয়। যেনে -- কুল > কুৰ, স্কুল > ছিকুৰ, মাল > মাৰ;

ঈ) গ>ক : গাওঁবুঢ়া>কাংবুৰা, গৰু > কুৰু, নগা>নাকা, মাগুৰ>নাকুৰ, নগৰ > নোকোৰ;

উ) ঘ > খ/কহ : ঘণ্টা > খোস্তা, ঘড়ী > খোৰি, ঘৰ > কহৰ;

ঊ) ধ > দ/দহ : গাধ > কাদো, বুদ্ধি > বিদি, ধন > দহন;

ঋ) ভ > প/ব/বহ : ভেলেকি > বেলেকি, ভাং > বাহাং, লাভ > লাপ;

এ) অন্ত্যস্থানত খ থ ফ>ক ত প : দুখ > দুক, তাৰিখ > তাৰিক;

এং) য > জ : শিয়াল > হিজাই, মায়া > মাজা, নিয়ম > নিজম, ৰামায়ন > ৰামাজন;

ও) জ/য > চ : ওজা > ওচা/ওচেপী, ৰজা > ৰেচো, যম > চোম/চোমাং;

ঔ) চ/ছ > ছ : চিকাৰ > ছিকাৰ, চাদৰ > ছাদোৰ, চাকৰ > ছাকোৰ, চিন > ছিন, চেনী > ছিনি,
চূণ > ছাইনি।

অন্যান্য ধ্বনি-বিকৃতিৰ ভিতৰত যুক্তাক্ষৰৰ সৰলীকৰণ আৰু এটা স্বৰৰ পৰিৱৰ্তে
আন এটা স্বৰৰ প্ৰয়োগ বিশেষভাৱে মনকৰিবলগীয়া। যেনে -

বিদ্যা > বিদা, ৰাক্ষস > ৰাইকো, স্থিৰ > থিৰ, পৃথিৱী > পিৰ্থে, প্ৰহৰ > পৰ, মন্ত্ৰ > মিস্ত্ৰ,
কপি > কিপি (বান্দৰ), অন্ন > আন, ফৰিং > ফলং, মহাদেৱী > মাহাদি, কুমাৰী >
কুংৰি, ব্ৰাহ্মণ > বামোন, লক্ষ্মণ > লখন।

অন্যান্য অপৰিৱৰ্তিত শব্দৰ প্ৰয়োগো বিষমমূলীয় ভাষাৰ ভিতৰত তুলনামূলকভাৱে কাৰ্বিতে
বেছি। উদাহৰণ -

জাতি, বৰ, প্ৰাণ, কেৰাহী, খৰম, কিতাপ, আপদ, ৰূপ, আহোম, মৈ, বাঢ়ে > বাৰোই, ফান্দী,
ফিৰিঙি (মান জাতি অৰ্থত) তু. ফাচী-ফিৰঙী (বিদেশী, ইউৰোপীয় লোক), আৰাক (ফটিকা)
তু. ইংৰাজী arrack (লাওপানী), দেৱাই (ঔষধ), মাদুৰাম (মধুৰীআম), হাইজা, আইন,
আদালত, কলম, খাজানা, দোৱাত, হাকিম, বাদাম, কফি, কামিজ, ফিটা ইত্যাদি।

অৱশ্যে কাৰ্বি ভাষাৰ ব্যাকৰণ-ৰীতি অনুযায়ী এনে ঋণকৃত শব্দৰ বিশেষকৈ বিশেষ্য
শব্দৰ সম্বন্ধ পদত প্ৰয়োগ হোৱা ৰূপহে (আ-পূৰ্বসৰ্গ যুক্ত) বহুলভাৱে সমাদৃত। দুই-এক পণ্ডিতে
ক'বৰ দৰে এই আ-কেৱল মাত্ৰ ধ্বনিগত পৰিঘটনা (আগম) নহয়; ইয়াৰ ব্যাকৰণিক প্ৰকাৰ্য
আছে। উদাহৰণ : আ-দিন, আ-দৰ, আ-দৰম (ধৰম), আ-দৰবাৰ, আ-দান (দান), আ-বাৰা
(ভাৰা), আ-জাতি, আ-দায় (দায়), আ-ছকু (সুখ), আ-মখা (মখা) ইত্যাদি।

কাৰ্বি ভাষাত অতি সামান্যসংখ্যক সংকৰ শব্দতহে ঋণ কৰা শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে।
উদাহৰণ - আহোম -পী (আহোমনী), অৰণ্য >উৰন + পী (শ্ৰেষ্ঠবাচক) = উৰনপী (গভীৰ
অৰণ্য), ৰ'ৰাজু (পক্ষীৰাজ অৰ্থাৎ ভৃংগুৰাজ) > ৰ'জাৰু, তুলহি - আৰং (তুলসীজুপি), ছাৰ-
বুৰা তু. ছাৰ বাছা (গাওঁবুঢ়া) ইত্যাদি।

৯) ককবৰক ভাষাত আৰ্য উপাদান :

ত্ৰিপুৰাত বিকশিত হোৱা ত্ৰিপুৰী অৰ্থাৎ ককবৰক ভাষাত বাংলা আদি আৰ্য ভাষাৰ উপাদান প্ৰচুৰ মাত্ৰাত পোৱা যায়। ধ্বনিগত, ৰূপগত, শব্দগত আৰু বাক্যগত — এই সকলো দিশতে এই উপাদান পৰিদৃষ্ট হয়।

ককবৰক ভাষাত বহুতো সংস্কৃত মূলীয় ধাতুৰ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। সাধাৰণতে এই ঋণকৃত ধাতু -ক বা -ই স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় যোগে জতুৰাকৃত হৈ প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ — অঙ্ক /আঁক > আকক, অগ্ৰ/আগ > আগক (আগুৱা), খোল > খুলক, ঘূৰ্ণ / ঘূৰ > গুৰক, জান/ জানক (জনা), যোগা > জুগক, ফিৰ > ফিৰক (প্ৰত্যাহৰ্তন কৰ), জম/জমা > জমক; আৰ্জ > আৰ্জি, কম > কমি, ঘট > গতি, গঢ় > গৰি, গল > গলি, জপ > জপি, টিক > তিকি, দোষ > দুছি, পঢ় > পৰি, পাল > পালাই (পালন কৰ), ৰচ > ৰচি, চিন > ছিনি, লজ্জা/লাজ > লাছি (লাজ কৰ), আশা > আছাই (আশা কৰ);

ককবৰক ভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা তৎসম/অৰ্ধতৎসম শব্দ : সংসাৰ, সত্য, জাল, ৰাজা, জাত, ফুজা (পূজা), তীৰ, বৃদ্ধ > বুড়া, বৃদ্ধা > বুড়ী, শৃগাল/শিয়াল > ছিয়াল, গণ্ডাৰ (গাঁড়), মদনক/ময়না > মইনা, দক্ষিণ > দখিন, পশ্চিম > পছিম, জ্যেষ্ঠ > জেষ্ঠ, শূন্য > ছনো, ঈশ্বৰ > ইছৰ।

ধ্বনি বিকৃতিৰ মাজেদি লাভ কৰা শব্দ (তদ্ভৱ) : গঙ্গা > গাং (নদী), গ্ৰাম > কামি, বন্ধা/বাজী > বাঞ্জী, কটাহ > কাৰাই (কেৰাহী), শৃগাল > ছিকুৰ (শিয়াল), ভৃগুৰাজ > বেংৰাছ ৰাজা, বৰ্ষ / বছৰ > বিছি, দ্বিপৰ/দুপৰ (বাংলা) > দিবৰ, লজ্জা/লাজ > লাছি (লাজ কৰ), কু > খু'লায় (কৰ), ধ্যান/ধিয়া > দিয়াই (ধ্যান কৰ), পঠ / পঢ় > পৰি (পঢ়), ঘূৰ > গুৰক (ঘূৰ), ঘট > গতি (ঘট), ঘটক/ঘোঁৰা > কৰায়, বডিশ/বৰসি > বসয়, দুঃখ > দুখু, কোদাল > গুদাল (কোৰ), পিতৃস্বসা/পেহা (অস.)/পিসা (বাংলা) > পিয়া, মাতৃস্বসু/মাহী(অস.)/মাসী(বাংলা) > মই, মাতৃস্বসা/ মহা(অস.) > মুউ', সিংহ > ছিংগ, ভেড়া/মেৰ > মেৰা, পাৰৱত/পাৰ > ফাৰক, কোকিল/কুলি > কুংকিলা, শাৰিকা/শালিকা > ছাৰক, কৰ্কট/কেকোঁৰা > খাংৰাই, প্ৰাৰ্থিকা/পুঠি > পুঠি, ৰোদাল/বোয়াল (বাংলা) > বুউ'ল (বৰালি), নাৰিকেল/নাৰিকল > নাৰিকু'ৰ, আমলখি > আমলাই, পদ্ম > পদ বুবাৰ, গন্ধৰাজ > গন্ধৰা, লসোন/বসুন (বাংলা) > ৰু'ইছু'ন (নহৰু), তেজপাতা (বাংলা) > তেছপাতা, মৃদঙ্গ > মেৰতুং।

আদ্য হ লোপ বা আগমৰ দ্বাৰা লাভ কৰা শব্দ : হাল > আল, ছৰম (বাংলাৰ মৈমনসিঙীয়া উপভাষা তু. আহোম অসমীয়া) > উৰম (মুৰি), অঙ্গাৰ/আঙাৰ > হাঙাৰ (এঙাৰ);

বিদেশী মূলীয় শব্দ : যাৰ (বন্ধু), গৰ্জন > গু'দনা (কান্ধ), খৰগোস > কুৰকুস (শহা), আনাৰস > আন্দৰস, পিয়াজ > পিয়াজ', তোষক > তুছুক, সপ্তাহ/হপ্তা (হিন্দী) > হাপতা/হাতি, আৰ্জি > আৰজি (দৰ্খাস্ত), চৰ্দাৰ > চন্দাৰ, খাজনা, জেল (jail), চাবুক > চেমবুক, হাজাৰ, বাজাৰ।

সংকৰ শব্দ : তক (চৰাই) + বুলবুলি = তক বুলু (বুলবুলি চৰাই), তলিং (চিলনী) + সিকাৰী (চিকাৰী) = তলিং সিকাৰী (শেন), আ (মাছ) + কাতলা = আ কাতলা, পদ্ম > পদ + বুবাৰ (ফুল) = পদ বুবাৰ (পদুম ফুল), বৃদ্ধ > বুৰা + গাজিয়া = বুৰা গাজিয়া (বুঢ়া আঙুলি)।

ককবৰক ভাষাত পূৰ্বসৰ্গযুক্ত পাঁচনি ধাতুৰ সমান্তৰাল ভাৱে এটা 'ৰি' (দি) সংযুক্ত ধাতুৰ পাঁচনি অৰ্থত প্ৰয়োগ পোৱা যায়। যিটো ইংৰাজী আদি ভাষাৰ পাঁচনি ধাতুৰ সাধন পদ্ধতিৰ সৈতে বিশেষভাৱে মিল দেখা যায়; উদাহৰণ — আচুক (বহ) : আচুক ৰি' (বহুৱা), কিয়ক (বিকাশ হ) : কিয়ক ৰি' (বিকাশ ঘট)।

<p>আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন</p> <p>তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ সকলো ভাষাতে থকা আৰ্য উপাদান কি কি? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক।)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

৩.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত নহয় ইয়াৰ দাঁতি কাষৰীয়া অঞ্চলত বসবাস কৰা সমূহ জনগোষ্ঠীয় ভাষাতে অসমীয়া প্ৰভৃতি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ অনস্বীকাৰ্য। তাহানিৰ নেফা, বৰ্তমানৰ অৰুণাচল প্ৰদেশৰ অকা (হুছ'), ডফলা (নিছি) আদি ভাষাতো ইয়াৰ প্ৰভাৱ অনুভূত হয়। তাহানিতে এণ্ডাৰছনে দৰব, হালদিয়া, তামলু-পাণ, ছেল (শিয়াল), ফুগোৰা (ঘোঁৰা), ফতিকা, পিছৰা (পীৰা) আদি শব্দ অকাই অসমীয়াৰ পৰা ধাৰ লোৱা বুলি ইংগিত দি গৈছে। তদ্ৰূপ হামিলটনেও ডফলাত প্ৰয়োগ হোৱা পাচি, পেৰা, পিতৰ (পিতল), দল্লম (দলং), জগৰ (debt), চুণ, হাবি, ধান, কাম, ওপপো কানি, হিয়াল (শিয়াল) আদি শব্দ অসমীয়াৰ পৰা ব্যুৎপাদিত বুলি দেখুৱাইছে। আনকি কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত তেওঁ Jungle 'habi' (derived from Assamese 'habi'), Jackal 'hiya' (There is no word except the Assamese 'hiyal'; as these are not found in the hills) এইবুলি টোকা দিছে।

সেইদৰে অসমীয়াৰ উপৰিও হিন্দী আদি প্ৰাদেশিক ভাষাৰ শব্দৰ লগতে আৰবী-ফাৰচী মূলীয় বিদেশী শব্দই অসমীয়া প্ৰভৃতি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ মাজেদিয়ে উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰতৰ থলুৱা ভাষাসমূহত ক্ৰমে-অনুক্ৰমে শিপাবলৈ সক্ষম হৈছে। অৱশ্যে এইবিলাকৰ বেছিভাগে আৰ্য আৰু আৰ্যেতৰ ভাষাবোৰৰ উমৈহতীয়া শব্দ-সম্ভাৱে। এইবোৰৰ নিৰ্মোহ বিচাৰ-বিশ্লেষণে উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ জনগোষ্ঠী আৰু তেওঁবিলাকৰ মাজত সদ্ভাৱ-সম্প্ৰীতি অধিক গাঢ় আৰু সুদৃঢ় কৰিব।

৩.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) 'তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আৰ্য উপাদান' — শীৰ্ষক এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ২) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আৰ্য ভাষাৰ ৰূপগত উপাদান সম্পৰ্কে এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ৩) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত থকা শব্দগত আৰ্য উপাদানক বিতৰ্কিত, আংশিক বিতৰ্কিত আৰু অবিতৰ্কিত এই তিনিটা শিতানত ভাগ কৰাৰ কাৰণ কি? উদাহৰণসহ বুজাই লিখক।

- ৪) বৰো ভাষাত আৰ্য উপাদান সম্পৰ্কে এটি প্ৰবন্ধ লিখক।
 ৫) ৰাভা ভাষাত আৰ্য উপাদান সম্পৰ্কে এটি টোকা যুগুত কৰক।
 ৬) চমুকৈ উত্তৰ দিয়ক—
 ক) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত ধ্বনিগত আৰ্য উপাদান, খ) তিৱা ভাষাত আৰ্য উপাদান, গ) গাৰো ভাষাত আৰ্য উপাদান, ঘ) দেউৰী ভাষাত আৰ্য উপাদান, ঙ) মিছিং ভাষাত আৰ্য উপাদান, চ) কাৰ্বি ভাষাত আৰ্য উপাদান, ছ) কৰকবৰক ভাষাত আৰ্য উপাদান।

৩.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ, : ভাষাবিজ্ঞান, ১৯৭০
 গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাথায়ণ : ‘অসমৰ আৰ্য আৰু আৰ্যেতৰ ভাষাবোৰৰ উমৈহতীয়া শব্দ-সম্ভাৰ’,
 অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা, ত্ৰিপঞ্চাশতম- বৰ্ষ, তৃতীয় সংখ্যা,
 ১৯৯৭
 Anderson, J.D. : *Aka Language*, 1896
 Benedict, P.K. : *Sino-Tibetan : A Conspectus*, 1972
 Burling, R : *A Garo Grammar*, 1961
 Goswami, P. : ‘Loan Words in North-Eastern India’, *Linguistic Situation in North-East India*, 1982
 Grierson, A : *L.S.I*, Vol III, pt I
 Hamilton, R.C. : *Dafla Language*, 1900
 Taid, T. : *A Dictionary of the Mising language*, 1995
 Wolfenden, S.N. : *Outline of Tibeto-Burman Linguistics Morphology*, 1929

* * *

দ্বিতীয় খণ্ড
অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ
সম্বন্ধবাচক, সংখ্যাবাচক আৰু সৰ্বনাম শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ

আগৰ খণ্ডত অসমীয়া আৰু অসমত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোকপাত কৰা হৈছে। আলোচনা প্ৰসংগত অসমৰ ভাষাগত ক্ষেত্ৰখনৰ এটা চমু আভাস দিয়াৰ লগতে আৰ্যমূলীয় অসমীয়া ভাষালৈ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষালৈ অসমীয়া ভাষাৰ অৱদান সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে। পৰৱৰ্তী খণ্ডবোৰত অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ বিভিন্ন বৈশিষ্ট্যবোৰৰ তুলনামূলক আলোচনা আগবঢ়োৱা হ'ব।

এই খণ্ডটিত ভাষা এটাৰ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ সম্বন্ধবাচক শব্দ, সংখ্যাবাচক শব্দ আৰু সৰ্বনামক সামৰি লোৱা হৈছে। আলোচনাৰ সুবিধাৰ বাবে খণ্ডটিক তিনিটা বিভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে—

- প্ৰথম বিভাগ : অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ
দ্বিতীয় বিভাগ : অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ
তৃতীয় বিভাগ : অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনাম

প্ৰথম বিভাগৰ আলোচনাত সম্বন্ধবাচক শব্দই স্থান পাইছে। অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ বৈশিষ্ট্য, গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ বিষয়ে ইয়াত আলোচনা কৰা হৈছে। অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ দিশত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে ইয়াত বিশেষভাৱে বিশ্লেষণ কৰা হৈছে।

দ্বিতীয় বিভাগৰ বিষয়বস্তু হ'ল সংখ্যাবাচক শব্দ। অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দসমূহৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে এই বিভাগটিত আলোচনা কৰা হৈছে। বিভাগটিৰ আৰম্ভণিতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ উনুকিওৱা হৈছে।

অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনাম সম্বন্ধে তৃতীয় বিভাগত আলোচনা কৰা হৈছে। অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্বনামত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ উপাদানৰ লগতে দুয়োটা ভাষাৰ সৰ্বনামৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্বন্ধেও এই আলোচনাত সামৰি লোৱা হৈছে।

প্ৰথম বিভাগ
অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ

বিভাগৰ গঠন

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ
- ১.৪ অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দ আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ
- ১.৫ মধ্যযুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰয়োগ হোৱা সম্বন্ধবাচক শব্দ
- ১.৬ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা এটা গাইণ্ডটীয়া ভাষা নহয়। চীন-তিব্বতীয় বৃহৎ পৰিয়ালৰ অন্তৰ্গত কেতবোৰ ভাষাৰ সমূহীয়া খুলক একেলগে তিব্বত-বৰ্মীয় ঠাল বোলা হয়। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা-ঠালৰ অন্তৰ্গত ভাষাসমূহৰ কেতবোৰ উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্য আছে। এইসমূহ বৈশিষ্ট্যৰাজিৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য হ'ল সৰ্বনামীয় প্ৰাকৃতিৰ (pronominal affix) দ্বাৰা কেতবোৰ সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য শব্দ বা সম্বোধন-পদৰ (kinship terms) গঠন আৰু বাক্যত সেইসমূহ পদৰ পুৰুষ সাপেক্ষে প্ৰয়োগ। এই বিভাগটিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ দাঙি ধৰা হৈছে। অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কেও ইয়াত আলোচনা কৰা হৈছে।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি—

- তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যবোৰ ফাঁহিয়াই চাব পাৰিব,
- তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দবোৰৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দবোৰৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ জানিব পাৰিব,
- অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দবোৰৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ দিশত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাবোৰৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব পাৰিব।

১.৩ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ

মূল চীনা আদি ভাষাত অযোগাত্মক (In-organic/Isolating) উপাদান বিৰাজমান যদিও সম্বোধন-পদ গঠনৰ বেলিকা আধুনিক চীনা ভাষাৰ উপভাষাসমূহতো বিশেষকৈ canton নগৰীয়া অঞ্চলৰ cantonese উপভাষাত প্ৰকৃত অৰ্থত {a-} পূৰ্বসৰ্গৰ প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণঃ a-ma (উচ্চ সুৰ) 'আই!' : a-ma (নিম্ন সুৰ) 'আইতা !' (দেউতাকৰ মাকক কৰা সম্বোধন),

a-yi (উচ্চ সুৰ) ‘মাহী!’ : a-yi (নিম্ন সুৰ) ‘খুলশালী’ (সম্বন্ধ বাচক পদ)। চীন-তিব্বতীয় ভাষা পৰিয়ালৰ বিভিন্ন গাইণ্ডটীয়া ভাষা-উপভাষাসমূহৰ সামগ্ৰী (data) তুলনা কৰি বেনেডিক্টে চীনা সম্বন্ধবাচক শব্দত পোৱা *-n, *-t এই দুটা পৰসৰ্গৰ ভিত্তি সুদৃঢ় কৰিছে। আ- /’a-পূৰ্বসৰ্গ যোগে সম্বোধন পদ গঠন কৰাৰ ৰীতি তিব্বতীয়, বৰ্মীয় আৰু কাচিন ভাষাতো বহুল পৰিমাণে আছে - অৱশ্যে এইসমূহৰ প্ৰয়োগ সৰ্বনামীয় বা সৰ্বনাম সাপেক্ষ নহয়। উদাহৰণ -

	বৰ্মীয়	কাচিন	তিব্বতীয়
দেউতা	a-p ‘a/a-p’é	a-wa	’a-p’a
মা	a-mi/a-me	anu	’a-ma
ককা (দেউতাৰ পিতা)	a-b ‘ui:	a-ji	’a-mes
আইতা	a-b ua:	a-woi	’a-p’yi

এই উদাহৰণৰাজিৰ পৰা এইটো স্পষ্ট হৈছে যে যদিও চীনা প্ৰভৃতি চীন-তিব্বতীয় ভাষাসমূহক আয়োগাত্মক বুলি কোৱা হয় তথাপিও ইয়াত যোগাত্মক উপাদান নথকা নহয়। অৰ্থাৎ এইসমূহ ভাষাতো পূৰ্বসৰ্গ, পৰসৰ্গ আদি বহিব পাৰে। সেয়ে অসম তথা উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত সঘনাই চকুত পৰা অন্যতম বৈশিষ্ট্যৰাজিৰ ভিতৰত পুৰুষবাচক সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতা (personal definitives) আৰু সম্বন্ধ বা সম্বোধনবোধক শব্দ গঠনত ইয়াৰ ভূমিকাৰ ভিত্তিটো মূলৰ পৰাই পোৱা; ই কোনো বহিৰ্মূলীয় প্ৰতিবেশী ভাষাৰ পৰা ধাৰে অনা উপাদান নহয়। এতিয়া আমি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সম্বন্ধবাচক শব্দবোৰৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিম :

ক) সম্বন্ধবাচক শব্দৰ প্ৰথম, দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পুৰুষত সম্বন্ধকাৰকৰ লগত ওতঃপ্ৰোতঃ সম্পৰ্ক দেখুৱাবলৈ লাগিলে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত মূল ৰূপটোৰ লগত পুৰুষবাচক সৰ্গ (personal affix) যোগ দি বাক্যত প্ৰয়োগ কৰিব লাগে। মনকৰিবলগীয়া যে প্ৰায়বোৰ ভাষাৰে আকৌ এই পুৰুষবাচক সৰ্গৰ আধাৰ হ’ল পুৰুষবাচক সৰ্বনামেই। উদাহৰণ স্বৰূপে কুকি-চীন উপঠালৰ মেইথেই (মণিপুৰী) ভাষাৰ তলত দিয়া সামগ্ৰীখিনি ল’ব পাৰি।

সম্বন্ধবাচক বদ্ধ প্ৰাকৃতি	১ম পুৰুষ	২য় পুৰুষ	৩য় পুৰুষ
চে/ce/	ইচে/i-ce/	নু’চে/n -ce/	মু’চে/m -ce/
‘বাই’	‘বাইদেউ’	‘বায়ের/বায়েরা’	‘বায়েক’
মা/ma/	ইমা/i-ma/	নু’মা/n -ma/	মু’মা/m -ma/
‘মাতৃ’	‘আই’	‘মাৰ/মাৰা’	‘মাক’
বাই/bai/	ইবাই/i-bai/	নু’বাই/n -bai/	মু’বাই/m --bai/
‘ভিনিহি’	‘ভিনিহি’	‘ভিনিহিয়েৰ/‘ভিনিহিয়েক’ ভিনিহিয়েৰা’	
কু/ku/	ইকু/i-ku/	ন’কু/n -ku/	মু’কু/m -ku/
‘শহুৰ’	‘শহুৰদেউতা’	‘শহুৰেৰ/শহুৰেৰা’	‘শহুৰেক’

ইয়াত ই /i/ ‘মই’, নু’/n / ‘তই, তুমি, আপুনি’ আৰু মু’/m / ‘তেওঁ, তাই, তেখেত’ সৰ্বনামকেইটাই পূৰ্ব অৱস্থানত বহি (prefixed) সম্বন্ধবাচক বদ্ধ প্ৰাকৃতিৰ লগত অবিভাজ্য

(inseparable) ভাৱে প্ৰয়োগ হৈছে। সেইবাবে প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত পুনৰাই সম্বন্ধ কাৰকৰ সৰ্বনামকেইটাৰ ৰূপৰ লগত অৰ্থাৎ আইগি/aigi/ 'মোৰ', নু'ংগি/n ngi/ 'তোমাৰ, তোৰ' আৰু মু'গি/m gi/ 'তেওঁৰ' ইত্যাদিৰ লগত একেলগে বাক্যত প্ৰয়োগ নকৰিলেও চলে।

খ) কুকি-চীন উপ-ঠালৰ হ্মাৰ (Hmar) ভাষাতো পুৰুষভেদে সম্বন্ধবাচক শব্দৰ ভিন্ ভিন্ ৰূপ পোৱা যায়। যেনে-

বক্তা উভয়ঃ

কাপা /kapa/ 'দেউতা'; ইপা /ipa/ 'দেউতাৰ, দেউতাৰা'; আপা /apa/ 'দেউতাক'

বক্তা উভয়ঃ

কানু /kanu/ 'আই'; ইনু /inu/ 'মাৰ, মাৰা'; আনু/anu/~আমানু/amanu/ 'মাক'

বক্তা উভয়ঃ

কাপি /kapi/ 'আইতা'; ইপি/ipi/ 'আইতাৰ, আইতাৰা'; আপি /api/ ~আমাপি/amapi/ 'আইতাক'

বক্তা পুৰুষঃ

কা-উপা /ka-upa/ 'ককাই'; ই-উপা /i-upa/ 'ককায়েৰ, ককায়েৰা'; আ-উপা/a-upa/ 'ককায়েক'

বক্তা মহিলাঃ

কা-উনু/ka-unu/ 'ককাই'; ই-উনু/i-unu/ 'ককায়েৰ, ককায়েৰা'; আ-উনু/a-unu/ 'ককায়েক'

কাচিন লোলো উপঠালৰ চিংফৌ (Singpho) ভাষাতো মণিপুৰী ভাষাৰ দৰে অবিভাজ্য সম্বন্ধ পদৰ প্ৰয়োগ আছে। যেনে- a-ny (মোৰ মা), i-nu (তোমাৰ মাৰা/তোৰ মাৰ), g-nu (তেওঁৰ মাক, তাইৰ মাক, তেখেতৰ মাক) ইত্যাদি।

গ) মণিপুৰী ভাষাৰ সম্বন্ধ-বাচক প্ৰাকৃতি হ'ল বন্ধ প্ৰাকৃতি অৰ্থাৎ ই স্বতন্ত্ৰভাৱে বাক্যত প্ৰয়োগ হ'ব নোৱাৰে। কিন্তু কাচিন ভাষাত হ'লে এনে সম্বন্ধ-পদৰ স্বতন্ত্ৰ প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে আৰু মণিপুৰী ভাষাৰ নিচিনাকৈ সৰ্বনামীয় সৰ্গৰ লগতো প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। উদাহৰণ- ৱা/wa/ নতুবা আ-ৱা/a-wa/ মানে সাধাৰণ সম্বন্ধবাচক শব্দ হিছাপে 'দেউতা'। কিন্তু দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পুৰুষত ইয়াৰ আকৃতিৰ পৰিৱৰ্তন ঘটি হ'বগৈ যথাক্ৰমে নান্-ৱা (nan-wa) 'তোমাৰ দেউতাৰা' আৰু ছি-আ কা-ৱা (si-a ka-wa) 'তেওঁৰ দেউতাক'।

ঘ) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা-ঠালৰ অন্যতম প্ৰধান উপ-ঠাল উত্তৰ অসম শাখাৰ অন্তৰ্গত ভাষাসমূহত আনহাতে এই লক্ষণ সম্পূৰ্ণভাৱে অবিদ্যমান। ডঃ উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে আপাটানি, নিচিমিৰি, নিচি আৰু গালং ভাষাৰ বিভিন্ন সামগ্ৰী বিশ্লেষণ কৰি 'অসমীয়া ভাষাৰ সম্বন্ধ বুজোৱা শব্দবোৰৰ বিভিন্ন পুৰুষ অনুযায়ী হোৱা পৰিৱৰ্তন এই ভাষাবোৰৰ মাজত দেখি বুলি পোৱা নাযায়' বুলি মন্তব্য কৰিছে। উদাহৰণ- গালং ভাষাৰ সামগ্ৰী ঙকে আব (মোৰ দেউতা), নকে আব (তোমাৰ দেউতাৰা), মেইকে আব (তাৰ দেউতাক) আদি বাক্যত সকলো পুৰুষতে আব (দেউতা) সম্বন্ধবাচক প্ৰাকৃতিটোৱে স্বতন্ত্ৰভাৱে কোনো সৰ্বনামীয় সৰ্গৰ সহায় নোলোৱাকৈয়ে প্ৰয়োগ হৈছে।

অৱশ্যে এই ভাষাসমূহতো অইন অইন তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ দৰে সম্বন্ধবাচক শব্দ (terms of reference or relationship) আৰু সম্বোধনবোধক শব্দৰ (terms of addressing or vocative nouns) দ্বাৰা সম্বন্ধ-শব্দৰ প্ৰয়োগ সাধন (treatment of kinship terms) কৰা হয়। মিছিং ভাষাতো সম্বন্ধ আৰু সম্বোধন এই দুবিধ আত্মীয় সম্পৰ্ক আছে। উদাহৰণ—

অসমীয়া	সম্বন্ধ শব্দ (terms of reference)	সম্বোধন (terms of address)
দেউতা	আবু	বাঃবু
খুৰী/মাহী	আনৈ/আনই	নাঃনই
ককা	আত	তাঃত/তঃত
পেহা/মোমাই/শহুৰ	আকি'	কাঃকি'
পেহী/মামী/শাহু	আঞিঃ	এগঃঞিঃ

মন কৰিবলগীয়া যে মিছিং সম্বোধনবোধক শব্দবোৰৰ মূল প্ৰাকৃতি (base form) হ'ল সম্বন্ধবাচক শব্দটোহে। তিব্বতবৰ্মীয় মূলৰ পৰা প্ৰাপ্ত আ-পূৰ্বসৰ্গযুক্ত প্ৰাকৃতিটোৰ আ-উহ্য কৰি পৰৱৰ্তী ব্যঞ্জনধ্বনিসমূহৰ দ্বিৰুক্তিৰে এনে সম্বোধনবোধক শব্দৰ সাধন কৰা হয়।

প্ৰকৃত্যৰ্থত সৰ্বনামীয় সৰ্গ যোগে পুৰুষসাপেক্ষে বিভিন্ন সম্বন্ধ-পদৰ প্ৰয়োগ হয়। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা-ঠালৰ অসম-বৰ্মীয় উপঠালৰ বড়ো-নাগা ভাষা-সমষ্টিৰ অন্তৰ্গত ভাষাসমূহতো প্ৰায়বোৰ ভাষাতে মূলৰ দৰে আ-পূৰ্বসৰ্গযুক্ত সম্বন্ধবাচক সজাতীয় শব্দ (cognates) পোৱা যায় আৰু এইবোৰ নিৰপেক্ষভাৱে সম্বোধন পদত (vocative case) প্ৰয়োগ হয়। দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পুৰুষৰ সৰ্বনামৰ লগত সম্বন্ধ কাৰকত এইসমূহ প্ৰাকৃতিৰ মুকলিমূৰীয়া কৈ প্ৰয়োগ নহয়। প্ৰাকৃতিটোৰ তিৰ্যক ৰূপৰ লগত পোনে পোনে সৰ্বনাম শব্দই (শব্দ বিভক্তি লগ নলগাকৈ) সংযুক্ত হৈ সৰ্বনামীয় সৰ্গৰ নিচিনাকৈ বাক্যত প্ৰয়োগ হয়। তৃতীয় পুৰুষৰ সৰ্বনামীয় সৰ্গযুক্ত (prefixed or suffixed) সম্বন্ধবাচক শব্দই সাধাৰণ অৰ্থত সম্বন্ধ-পদ (kinship terms) সূচায়।

ঙ) দেউৰী, দিমাছা আৰু বৰো ভাষাতো এনে ধৰণৰ সম্বন্ধবাচক বন্ধ-প্ৰাকৃতিৰ লগত বিভিন্ন পুৰুষবাচক সৰ্বনাম পূৰ্বাৱস্থানত পোনপটীয়াকৈ বহি বিভিন্ন সম্বন্ধ-শব্দৰ সাধন হয়। মণিপুৰী ভাষাৰ দৰে (পূৰ্বে-আলোচিত) প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত পুনৰাই অইন অইন সম্বন্ধ কাৰকৰ সৰ্বনামকেইটাৰ লগত একেলগে বাক্যত প্ৰয়োগ হয় যদিও ইয়াৰ প্ৰয়োগ পানী নসৰকা বিধৰ নহয়। উদাহৰণ -

ভাষা আৰু সৰ্বনামীয় সৰ্গ	সম্বন্ধবাচক বন্ধ প্ৰাকৃতি	১ম পুৰুষ	২য় পুৰুষ	৩য় পুৰুষ/সাধাৰণ সম্বন্ধবাচক শব্দ
ক)দেউৰী ভাষা :	—কাই 'ককাই'	জা - কাই	নৈ - কাই	বাই - কাই
জৌ 'আমি' > জা	— বে 'বাই'	জা - বে	নৈ - বে	বাই - বে
নে 'তুমি' > নৈ	— বা 'দেউতা'	জা - বা	নৈ - বা	বাই - বা
বা 'তেওঁ/তই' > বাই	— য়ো 'আই'	জা - য়ো	নৈ - য়ো	বাই - য়ো
খ) দিমাছা ভাষা :				
আং 'মই' > আ	— দা 'ককাই'	আ - দা	না - দা	বো - দা
নুং / নিং 'তুমি' > না	— বি 'বাই'	আ - বি	না - বি	বো - বি
বো 'তেওঁ' > বো	— ফা 'দেউতা'	আ - ফা	না - ফা	বো - ফা
	— মাই 'আই'	আ - মাই	না - মাই	বো - মাই

গ) বৰো ভাষা :	— দা 'ককাই'	আ - দা	নুং - দা	বি - দা
আং 'মই' > আ	— বো 'বাই'	আ - বো	নুম্ - বো	বি - বো
নুং 'তুমি' > নুং~নুম্~নু'	— ফা 'দেউতা'	আ - ফা	নুম্ - ফা	বি-ফা / ফি - ফা
বি 'তেওঁ' > বি	— মা 'আই'	(আয়ো)	নু'-মা	বি - মা

চ) আনহাতে গাৰো আৰু ৰাভা ভাষাত এই ৰীতি কেৱল ১ম আৰু ২য় পুৰুষতহে প্ৰযোজ্য হয়। সম্বন্ধবাচক প্ৰাকৃতিটোও মুক্ত প্ৰাকৃতি বাবে অকলে বিশেষকৈ সম্বোধন কাৰকত প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। ইয়াত সৰ্বনামকেইটাই পোনপটীয়াকৈ সংযুক্ত হৈ সম্বন্ধ শব্দ গঠন কৰা হেতুকে পুনৰাই সম্বন্ধ কাৰকৰ সৰ্বনামৰ ৰূপকেইটা বাক্যত প্ৰয়োগ নহয়। ৩য় পুৰুষত বিশেষকৈ সাধাৰণ সম্বন্ধবাচক শব্দ গঠনত পৰপ্ৰত্যয়ৰ (অসৰ্বনামীয় = nonpronominal আৰু শব্দৰূপৰ সৰ্গ = inflective) প্ৰয়োগ আছে। এই ৰীতি তিব্বত-বৰ্মীয় বৃহৎ বড়ো ভাষা-সমষ্টিৰ আন কোনো ভাষাতে পাবলৈ নাই। ই বিশেষভাৱে কোনো ব্যক্তিবাচক সৰ্বনামৰ লগত (সম্বন্ধ কাৰকৰ ৰূপৰ লগত অৰ্থাৎ -নি প্ৰত্যয়যুক্ত ৰূপত) একেলগে একেটা বাক্যত প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। উদাহৰণ-

ভাষা আৰু সৰ্বনামীয় সৰ্গ	সম্বন্ধবাচক মুক্ত প্ৰাকৃতি	১ম পুৰুষ	২য় পুৰুষ	৩য় পুৰুষ	সাধাৰণ সম্বন্ধবাচক শব্দ
(ক) গাৰো :	আদা 'ককাই'	আং-আদা	নাং-আদা> নাংদা	আদা-থাং/ আদা-গিপা	উৱানি আদাথাং /আদাগিপা
আং 'মই'>আং	আবি 'বাইদেউ'	আং-আবি	নাং-আবি	আবি-থাং/ আবি-গিপা	উৱানি আবিথাং /আবিগিপা
নাআ 'তুমি, তই আপুনি' >নাং	আফা 'দেউতা'	আং-আফা	নাং-আফা> নাং-ফা	আফা-গিপা> ফাগিপা	উৱানি ফাগিপা
উৱানি 'তেওঁৰ, তাইৰ, তেখেতৰ'	আমা 'আই'	আং-আমা	নাং-আমা> নাংমা	আমা-গিপা> মাগিপা	উৱানি মাগিপা
খ) ৰাভা :	দাদা 'ককাই'	চিং-দাদা	নাং-দাদা	দাদা-ব্ৰা	উনি দাদাব্ৰা
চিং 'আমি'	বিবি 'বাইদেউ'	চিং-বিবি	নাং-বিবি	বিবি-ব্ৰা>বিব্ৰা	উনি বিব্ৰা
নাং 'তই তুমি, আপুনি'	বাবা 'দেউতা'	চিং-বাবা	নাং-বাবা	বাবা-ব্ৰা> বব্ৰা	উনি বাব্ৰা
উনি 'তেওঁৰ, তাইৰ, তেখেতৰ'	আয়া 'আই'	চিং-আয়া	নাং-আয়া	জি-ব্ৰা	উনি জিব্ৰা

ছ) ইয়াৰ বিপৰীতে কাৰবি ভাষাত সকলো পুৰুষতে দুটাকৈ ৰূপ(সাধাৰণ আৰু মান্য) পোৱা যায়। উদাহৰণ —

সম্বন্ধবাচক	ইক্ 'ককাই'	নি 'বাইদেউ'	প 'দেউতা'	পাই 'আই'
১ম পু. (মান্য)	নে আ-ইক> নি-ইক	নে আ-নি> নি-নি	নে আ-প> নে-প	নে আ-পাই> নে-পাই

১ম পু.	নেলিআ-ইক>	নেলি আ- নি >	নেলি আ-প>	নেলি আ-পাই>
(সা)	নেলি-ইক	নেলি-নি	নেলি-প	নেলি-পাই
২য় পু.	নাং আ-ইক>	নাং আ- নি>	নাং আ-প>	নাং আ-পাই>
(মান্য)	নাং -ইক	নাং - নি	নাং-প	নাংপাই
২য় পু.	নাংলি আ-ইক>	নাংলি আ-নি>	নাংলি আ-প>	নাংলি আ-পাই>
(সা)	নাংলি-ইক	নাংলি - নি	নাংলি-প	নাংলি-পাই
৩য় পু.	আলাংলিআ-ইক	আলাং আ-নি>	আলাং আ-প>	আলাং আ-পাই>
(মান্য)	>আলাং -ইক	আলাং-নি	আলাং - প	আলাং-পাই
৩য় পু.	আলাংলি আ-ইক>	আলাংলি আ-নি>	আলাংলি আ-প>	আলাংলি আ-পাই>
(সা)	আলাংলি -ইক	আলাংলি-নি	আলাংলি - প	আলাংলি-পাই

মনকবিবলগীয়া যে কাৰবি ভাষাত বহুবচনবাচক -তুম যুক্ত সৰ্বনামৰ সকলো পুৰুষতে সম্বন্ধ কাৰকৰ ৰূপ অৰ্থাৎ আ-পূৰ্বপ্রত্যয় যুক্ত ৰূপৰ লগত সম্বন্ধবাচক শব্দ বাধ্যতামূলকভাৱে প্ৰয়োগ হয়। তেতিয়া ইয়াৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ নহয়। উদাহৰণ-

নে-তুম আ-ইক 'আমাৰ ককাই' (শ্ৰোতা-বহিৰ্ভূত)
ই-তুম আ-ইক 'আমাৰ ককাই' (শ্ৰোতা-অন্তৰ্ভূত)
আলাং-তুম আ-পাই 'তেওঁলোকৰ মাক'
আলাংলি-তুম আ-পাই 'তেখেতসকলৰ মাক'।

জ) অৱশ্যে সকলোবোৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ তালিকাত দেখুওৱা ধৰণে ৰূপ নহয়। বিশেষকৈ সজাতীয় সম্বন্ধবাচক শব্দবোৰ আৰু অৰ্থান্তৰিত হৈ সাধিত হোৱা যোগৰূঢ়ি শব্দবোৰ (idiomatic derivative form) সকলো পুৰুষত ৰূপ নহয়। এনে শব্দবোৰ সাধাৰণতে দুই ধৰণে ৰূপ লয়— (ক) সম্বোধনবাচক শব্দ (terms of address) হিচাপে কোনো সৰ্বনামীয় সৰ্গৰ সহায় নোলোৱাকৈ আৰু (খ) সম্বন্ধবাচক শব্দ (terms of reference) হিচাপে উল্লেখৰ সময়ত ব্যক্তিবচক সৰ্বনাম বা বিশেষ্যৰ সম্বন্ধ কাৰকৰ ৰূপৰ লগত। কেতিয়াবা কেতিয়াবা এনে উদাহৰণো পোৱা যায় যি দুটা পৰস্পৰ সম্পৰ্কীয় শব্দৰ উৎস সম্পূৰ্ণ সুকীয়া। দেউৰী ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দসমূহক ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে সম্বোধন আৰু উল্লেখ এই দুটা শ্ৰেণীত ভগাইছে। ইবিলাকৰ মাজত উমৈহতীয়া শব্দমূল বিচাৰি পোৱা নাযায়। তেনে কেতবোৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ হ'ল-কাই (ককাই-সম্বোধন), চিপু (ককায়েক-উল্লেখ), আজি (জোঁৱাই- সম্বোধন), পিজি (জোঁৱায়েক- উল্লেখ), বাঙ (দেউতা-সম্বোধন), চিপা (বাপেক-উল্লেখ), গুমি (ভিনিহি), বুজি (নবৌ), দিঙ (ককাদেউতা), জিঙ (আইতা), মুকা (গিৰিয়েক), মিচি (ঘৈণীয়েক) ইত্যাদি।

এই লক্ষণ বড়ো ভাষা-সমষ্টিৰ আটাইবোৰ ভাষাতে বিদ্যমান। সজাতীয় সম্বন্ধবাচক শব্দসমূহৰ ক্ষেত্ৰত সম্বোধন আৰু উল্লেখ উভয় অৰ্থকে একেটা ৰূপে (অবিভাজ্য) প্ৰয়োগ হয়। যেনে- গুমি (দেউৰী), গুমে (গাৰো), গুমৈ (বৰো), গিমি (ৰাভা), বিগিমি (দিমাছা); বুজি (দেউৰী), বুজি (ৰাভা), বোজি (গাৰো), বাজৈ (বৰো), বাউজি (তিৰা), বোবাউজি (দিমাছা); পিছা (দেউৰী), ফিছা (বৰো), বিছা (গাৰো), বাছা (দিমাছা), ছা(তিৰা), ছাৰা (ৰাভা), ফি-ছৌ (বৰো), ছু-গিপা (গাৰো), বা-ছু (দিমাছা), ছু-ৰা (ৰাভা), ছু (কাৰ্বি/কুকি/মেইথেই/কাচিন) তু. swen/sw n (চীনা), tsa-bo/tsa-mo (তিব্বতীয়) ইত্যাদি।

ৰা) সেইদৰে উভয় অৰ্থতে প্ৰয়োগ হোৱা কেতবোৰ যোগৰূঢ়ি শব্দ (idiomatic derivative form) হ'ল বৰো ভাষাৰ বি-হাম-জু' (আক্ষৰিক অৰ্থ তাই-ভাল-মাইকী= বোৱাৰী), বিখুনজু' (আক্ষৰিক অৰ্থ তাই-বুটলি ল-মাইকী= শাহ); ৰাভা ভাষাৰ বুৰীৱা (বুৰী প্ৰথাৰে বিয়া কৰাই অনাজনী = বোৱাৰী), জাংৱা (জাঙই প্ৰথাৰে বিয়া পাতি অনাজন = জোঁৱাই), নেমৱা (ভাল যি জন = শহুৰ/শাহ); গাৰো ভাষাৰ জংছাৰি (ভাত্ৰ প্ৰতীম = দেৱৰ, খুলশালি ল'ৰা), নোছাৰি (ভগ্নী প্ৰতীম = ননন্দ, খুলশালী ছোৱালী), নেওছেক (নেও অৰ্থাৎ শাহতুল্যা = জেশাহ) ইত্যাদি। তিব্বতীয় ভাষাতো এনে যোগৰূঢ়ি সম্বন্ধবাচক শব্দ আছে। উদাহৰণ - btsas (জন্ম দি, বহন কৰ) > t'sa-bo (নাতি), t'sa-mo (নাতিনী, ভাগিনী, ভতিজী), mt'san (নাতি, ভাগিন, ভতিজা); adun-ma > (মিলন, সংযোগ) > adun-ma c-ma স্ত্ৰী প্ৰত্যয় অৰ্থাৎ যিগৰাকী মহিলা মিলন অভিসাৰে যায় = কইনা), mdun-ma (যিগৰাকীৰ মিলন হ'ল অৰ্থাৎ ঘৈণীয়েক)।

ঞ) তিব্বত-বৰ্মীয় মূলৰ বৃহৎ বড়ো ভাষাসমষ্টিৰ ভাষাসমূহৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য হ'ল এয়ে যে- প্ৰায়বোৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ কেৱল উল্লেখৰ (reference) ক্ষেত্ৰতহে প্ৰয়োগ হয়। অইন এটা জনপ্ৰিয় উমৈহতীয়া সম্বোধনবোধক শব্দৰে সম্বোধন কৰা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে বৰো ভাষাত 'আগুই/আগৈ' সম্বোধনে যথাক্ৰমে ভায়েক-ভনীয়েক, খুলশালী (ল'ৰা-ছোৱালী), ননন্দেক-দেওৰেক আটাইকে সাঙুৰি লয়। ৰাভা ভাষাত হ'লে একমাত্ৰ 'মমো' শব্দৰে আৰু গাৰো ভাষাত হ'লে ভায়েক, খুলশালী ল'ৰা আৰু দেওৰেকক 'আজং' (ভাইটি) আৰু ভনীয়েক, খুলশালী ছোৱালী আৰু ননন্দেকক 'আনো' (ভনীটি) এই দুটা পৃথক শব্দৰে সম্বোধন কৰা হয়। সেইদৰে শহুৰ, বৰজনাক আদি পিতৃতুল্য মান্য লোকক আফা (গাৰো/ বৰো), বাবা (ৰাভা) সম্বোধনেৰে আৰু শাহ, জেশাহ আদি মাতৃস্থানীয় লোকক 'আমা (গাৰো), আয় (বৰো), আয়া (ৰাভা) সম্বোধনেৰে সম্বন্ধ ল'ব লাগে। মণিপুৰী প্ৰমুখ্যে সকলো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে বাপেকৰ বায়েক নতুবা ভনীয়েকক 'মামী' (পেহী বা জেঠীৰ সলনি) আৰু তেওঁলোকৰ গিৰিয়েকক 'মোমাই' আৰু মাকৰ ভায়েক-ককায়েককো 'মোমাই' আৰু তেওঁলোকৰ ঘৈণীয়েকক 'মামী' বুজোৱা সম্বন্ধ-শব্দৰ প্ৰচলন আছে। তেওঁলোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীক নিজৰ বয়সতকৈ ডাঙৰ হ'লে 'ভিনিহি' নতুবা 'নবৌ' আৰু বয়সত সৰু হ'লে 'দেওৰ' নতুবা 'খুলশালী' বুজোৱা সম্বন্ধ-শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে। কাৰণ এনে ভাষা-ভাষীৰ সমাজ-ব্যৱস্থাত মোমায়েকৰ জীয়েক বা পেহীয়েকৰ পুতেকক বিয়া কৰিব পৰাৰ বিধান আছে। এনে সমাজ-ব্যৱস্থাত শহুৰেক-শাহুৰেক মানেই হ'ল মোমায়েক-মামীয়েকহে। সেয়ে তেওঁলোকৰ সতি-সন্ততিৰ মাজত সম্বন্ধ পৰিহাস্যসূচক অৰ্থাৎ ভাই-ভনীৰ দৰে নহৈ ভাবী পতি-পত্নীৰ দৰে হয়।

ট) কেতবোৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ লগত বহুবচনবাচক প্ৰত্যয় নতুবা নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি সম্বোধনত পৰোক্ষভাৱে প্ৰয়োগ কৰা হয়। উদাহৰণ- বৰো ভাষাত বুৰী ফু'ৰ (বুটীহঁত অৰ্থাৎ শাহআই), বেওৱায়ফু'ৰ (বৈনাই/ভাইবোৱাৰীহঁত), বিহামজু'ফু'ৰ (বোৱাৰীহঁত অৰ্থাৎ মৰমৰ বোৱাৰী), হু'নজাও-ফা (ঘৈণীজনী); ৰাভা ভাষাত জাংৱাতাং (জোঁৱাইহঁত), বুৰীৱাতাং (বোৱাৰীহঁত), নুছিৱাতাং (খুলশালীহঁত) ইত্যাদি। গাৰো ভাষাত হ'লে এনে প্ৰত্যয়ে আপোন ভাৱ প্ৰকাশ কৰে। যেন- মামাথাং (মোৰ নিজা মোমাই), আম্বিথাং (মোৰ নিজৰ আইতা) ইত্যাদি।

ঠ) সম্বন্ধবাচক শব্দবোৰ সাধাৰণতে বিভিন্ন মূলৰ পৰা ব্যুৎপত্তি হোৱা বিজাতীয় শব্দ। কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত এনে কিছুমান উমৈহতীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দও আছে যিয়ে দুয়োটা লিংগ আৰু বয়সৰ সৰু ডাঙৰ উভয়কে সামৰি লয়। অৱশ্যে বিশেষভাৱে পুংলিংগ বা স্ত্ৰীলিংগ

বুজাবলৈ কিছুমান প্ৰত্যয় নতুবা মতা-মাইকী বুজোৱা শব্দৰ আদ্যৰস্থানত নতুবা অন্ত্যৰস্থানত সংযোগ কৰি ল'ব লাগে। উদাহৰণ- বৰো ভাষাৰ গথ (সন্তান)- ছ'ৰা গথ (পুত্ৰ সন্তান), হ'নজাও গথ (কন্যা সন্তান); ফিছা (সন্তান) -ফিছাজলা (ল'ৰা), ফিছাজু' (ছোৱালী); বিছংগ্ৰা (পুতেক বা জীয়েকৰ সখিয়েকৰ দেউতাক), বিছংগ্ৰী (পুতেক বা জীয়েকৰ সখিয়েকৰ মাক); বাভা ভাষাৰ নেৱা (শহুৰ/শাহু) - নেৱা মুছা (শহুৰ), নেৱা মিচা (শাহু); ছাৱা (সন্তান) - ছাৱা মুছা (পুত্ৰ), ছাৱা মিচা (কন্যা); গাৰো ভাষাৰ ফা-জং (বৰদেউতা), মা-জং (বৰমা, জেঠী) তুলনীয় দেউৰী ভাষাৰ পায়ুং (বৰদেউতা), মায়ুং (বৰমা) ইত্যাদি। সেইদৰে বয়সৰ জ্যেষ্ঠতা আৰু কনিষ্ঠতা বুজাবলৈ সৰু-ডাঙৰ বুজোৱা মুক্ত প্ৰাকৃতি বা বদ্ধ প্ৰাকৃতিৰ শব্দৰ আদ্যৰস্থানত নতুবা অন্ত্যৰস্থানত প্ৰয়োগ কৰা হয়। উদাহৰণ- বৰো ভাষাৰ - বিজাওজালী গেদেত্ (ডাঙৰ জাক), বিজাওজালী উদৈ (সৰুজাক); বাভা ভাষাৰ *আয়াচুং > আইচুং (বৰমা = জেঠী), * আয়ামং > আমং (সৰু মা = মাহী) ইত্যাদি।

ড) কোনো কোনো ভাষাত বিশেষকৈ বাভা আৰু গাৰো ভাষাত জ্যেষ্ঠ বুজোৱা সম্বন্ধবাচক শব্দৰ লগত কিছুমান সৰ্গ লগ লগালে উভয়াৰ্থত কনিষ্ঠ সম্বন্ধকো সামৰি লয়। উদাহৰণস্বৰূপে — বাভাত -আং/-ছাং প্ৰত্যয় যোগে আৰু গাৰোত -নিংছা/-ছা প্ৰত্যয় যোগে এনে অৰ্থ সূচায়। যেনে— বাভা : দাদাৱা (ককায়েক) > দাদাৱাং (ককায়েক-ভায়েক বা ভনীয়েক উভয়ে), বিৱা (বায়েক) > বিৱাছাং (বায়েক-ভায়েক বা ভনীয়েক উভয়ে), ছিকিৱা (সখীয়েক) > ছিকিৱাং (উভয় সখীয়েক); গাৰো : আদা (ককাই) > আদাছা (ককায়েক - ভায়েক/ভনীয়েক উভয়ে), আমা (মা) > মানিছা (মাক জীয়েক/পুতেক উভয়ে) ইত্যাদি।

ণ) মূল চীনা আদি ভাষাত সুৰৰ তাৰতম্য ঘটাই বেলেগ বেলেগ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন কৰা হয়। এই ৰীতি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা সমূহত ৰক্ষিত হোৱা ননাই যেন লাগে। অৱশ্যে বাভাৰ জাংৱা (জোঁৱাই), জাংৱামুছা (ভনীজোঁৱাই) : জানাৱা /জানৱা (ভনী, বক্তাঃ মহিলা), জানৱা মাজু/জাংৱা মাজু (জেশাছ) আৰু বৰোৰ আবৈ (আইতা)ঃ আবৌ (ককা) এই সম্বন্ধবাচক শব্দ গুচ্ছত এনে ৰীতি আংশিক মাত্ৰাত ৰক্ষিত আছে যেন অনমেয় হয়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পুৰুষবাচক সৰ্গৰ আধাৰ কি? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

২) দেওৰী, দিমাছা আৰু বৰো ভাষাত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ কেনেদৰে সাধন হয়? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

৩) বৰো ঠালৰ ভাষাসমূহত সম্বন্ধবাচক আৰু সম্বোধনৰ প্ৰয়োগ কেনেদৰে হয়? (৪০
টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....
.....

১.৪ অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দ আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ

অসমীয়া ভাষা মূলতঃ ইন্দো-ইউৰোপীয় ভাষা পৰিয়ালৰ ভাৰতীয় আৰ্য শাখাৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বিকশিত আৰু প্ৰচলিত সংস্কৃত মূলীয় ভাষা। অসমীয়া ভাষাত মূলৰ দৰে যোগাত্মক বহিমুখী শ্লিষ্ট উপাদান থকাৰ উপৰিও যোগাত্মকৰ অশ্লিষ্ট উপাদানো নথকা নহয়। হ'লেও ই ক্ৰমান্বয়ে সংযোগাত্মক (synthetical) স্তৰৰ পৰা বিয়োগাত্মক (analytical) স্তৰলৈ গতি কৰি আছে। অন্যান্য নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাসমূহত বিৰল, বিয়োগাত্মক উপাদানৰ অন্যতম সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতা (personal definites) অসমীয়া ভাষাত বিশেষভাৱে প্ৰয়োগ আছে।

যিহেতু অসমীয়া ভাষাটোৱে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ মাজত দ্বীপৰ দৰে অৱস্থান কৰি আছে সেয়ে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ অন্যান্য উপাদানৰ দৰে সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতাও অসমীয়ালৈ অহাটোৱে স্বাভাৱিক। প্ৰীয়েৰছন চাহাবে পোনপ্ৰথমে অসমীয়া ভাষাৰ এনে বৈশিষ্ট্যলৈ লক্ষ্য কৰি বড়ো প্ৰমুখ্যে অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্ভাৱ্য প্ৰভাৱৰ কথা উল্লেখ কৰি গৈছে। পৰৱৰ্তী কালত ডঃ উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, ডঃ প্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য আদি ভাষাবিদেও এই অভিমতকে অকপটে স্বীকাৰ কৰি লৈছে। কিন্তু ডঃ কাকতিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ অন্ত্যৱস্থানত প্ৰয়োগ হোৱাৰ বিপৰীতে বড়ো ভাষাৰ আদ্যাৱস্থানত এই সৰ্বনামীয় প্ৰাকৃতিৰ প্ৰয়োগলৈ লক্ষ্য কৰি আৰু এই সম্পৰ্কে ছাৰ প্ৰীয়েৰছনৰ পৰা কোনো স্পষ্ট ব্যাখ্যা বিচাৰি নেপাই এনে এটা সিদ্ধান্তত উপনীত হৈছে যে “*These peculiarities are generally ascribed to the Tibeto-Burman influence. But in the Tibeto-Burman there are only prefixes to nouns of relationship. The Kolarian languages exhibit all these peculiarities, and there seems to be hardly any doubt that Assamese followed these peculiarities from the Kolarian.*” তেখেতে চাঁওতালী ভাষাৰ enga-ñ (মোৰ আই), enga-t (তেওঁৰ মাক) ইত্যাদি সৰ্বনামীয় পৰসৰ্গযুক্ত সম্বন্ধ শব্দৰ উদ্ভূতি দি এই যুক্তিৰ ওঁচিত্য প্ৰতিপন্ন কৰিছিল।

আনহাতে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত প্ৰচলিত অইন এটা অষ্ট্ৰিকমূলীয় খাচী ভাষাত এনে সৰ্বনামীয় পৰসৰ্গৰ প্ৰয়োগ পোৱা নাযায়। খাচী ভাষাত সাধাৰণতে পূৰ্বসৰ্গ (k-pronominal prefix) যোগ দি সম্বোধনবোধক পদৰ পৰা সম্বন্ধ শব্দ গঠন কৰা হয়। উদাহৰণ-

Terms of Address

Mei (মা)

Meirad (মাৰ মা = আইতা)

Pa (দেউতা)

Parad (দেউতাৰ পিতা = ককা)

Meikha (দেউতাৰ মা = আইতা)

Terms of Reference

Kmei (মাক)

Kmeirad (মাকৰ মাক)

Kpa (বাপেক)

Kparad (দেউতাকৰ বাপেক)

Kmeikha (দেউতাকৰ মাক)

Pasan (দেউতাৰ ককাই = জেঠা, বৰদেউতা)

Kpasan (দেউতাকৰ ককায়েক)

Pakhyannah (দেউতাৰ ভাই = খুৰা, দদাই)

Kpakhyannah (দেউতাকৰ ভায়েক)

সেয়েহে অসমীয়া ভাষাত প্ৰত্যক্ষভাৱে অষ্টিক নতুবা কোল-মুণ্ডা ইত্যাদি (Kolarian) ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ এই বৈশিষ্ট্যই প্ৰভাৱ পেলাইছে বুলি ক'ব নোৱাৰি। বৰঞ্চ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতহে ইয়াৰ (অষ্টিকৰ) সম্ভাৱ্য প্ৰভাৱ পৰিব পাৰে— বিশেষকৈ ডঃ তাৰাপোৰেৱালাই লিস্থু আদি হিমালয়ী ভাষা-ঠালৰ অন্তৰ্গত সৰ্বনামীভূত (pronominalised) শ্ৰেণীৰ ভাষাত কোল-মুণ্ডা ভাষাৰ পূৰ্বাস্ত যোগাত্মক বা আংশিক প্ৰলিষ্ট (partially incorporating) উপাদান অহা বুলি ক'ব বিচাৰে। তদুপৰি উদ্ভৱকালৰ সাহিত্যৰাজিত যিহেতু সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতা প্ৰত্যয়ৰ স্ৰষ্টালনিকৈ প্ৰয়োগ পোৱা নাযায় (অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱকালতে গঙ্গা আৰু বিহাৰৰ পূব অঞ্চলত কোল-মুণ্ডাসকলৰ সান্নিধ্যত স্বকীয়তা ৰূপ লোৱা বুলি ধৰি ল'লে) আৰু চতুৰ্দশ শতিকাৰ আগভাগৰ অসমীয়া ভাষাৰ পূৰ্ণবিকশিত ৰূপ মাধৱ কন্দলিৰ ৰামায়ণতো যিহেতু ইয়াৰ প্ৰয়োগ অতি সীমিত; সেয়ে অসমীয়া ভাষাই এই বৈশিষ্ট্যটো থলুৱা ভাষাৰ পৰাই লাভ কৰিব লাগিব।

বিশেষকৈ অসমীয়া ভাষাৰ তৎসম-তদ্ভৱ ভেদে সম্বন্ধ শব্দৰ আটাইবোৰতে একেধৰণে ৰূপ নোলোৱা, বয়সৰ সৰু-ডাঙৰ আৰু লিংগ ভেদে বেলেগ বেলেগ শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা, আঞ্চলিক প্ৰভেদ তথা পানী নসৰকা প্ৰয়োগ-বিধিলৈ চাই ইতিমধ্যে আলোচিত তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰতিবেশী ভাষাসমূহৰ সম্ভাৱ্য প্ৰভাৱৰ কথাহে থাউকতে মনলৈ আহে। নামনি অসমৰ চৰিত-পুথিৰ ভাষাসমূহত আৰু উজনি অসমৰ কথিত ভাষা আৰু আহোম বুৰঞ্জীৰ ভাষাত সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতাৰ প্ৰয়োগ সঘনাই চকুত পৰে। অৱশ্যে প্ৰাচীন তৎসম বা অৰ্বাচীন ঋণকৃত শব্দ-সম্ভাৰত ইয়াৰ প্ৰয়োগৰ সীমাবদ্ধতা আছে। এতিয়া আমি অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিম -

১) কামৰূপী উপভাষাত সচৰাচৰ সম্বন্ধবাচক (প্ৰসঙ্গ) আৰু সম্বোধনবোধক এই দুই প্ৰকাৰৰ প্ৰয়োগেই সৰ্বাধিক। ২য় পুৰুষৰ সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতা মাথো এটা; মান্য অসমীয়াৰ নিচিনাকৈ তুচ্ছ, সাধাৰণ আৰু মান্যার্থভেদে যথাক্ৰমে এৰ/ৰ, এৰা/ৰ, এক/ক পৰপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ নহয়। কামৰূপী উপভাষাৰ এই ৰীতিৰ তিব্বত বৰ্মীয় ভাষাৰ সৈতে বিশেষ সাদৃশ্য আছে। প্ৰত্যয়টো অন্ত্যস্থানত যোগ হয় যদিও স্বাসাঘাতযুক্ত কামৰূপী ভাষাত তেনে প্ৰত্যয়ান্ত শব্দটোৰ অপিনিহিতি হৈ মধ্য প্ৰত্যয়ৰ দৰে মাজত অৱস্থান লয়। উদাহৰণ—

সম্বোধনবোধক শব্দ	দ্বিতীয় পুৰুষত প্ৰয়োগ	তৃতীয় পুৰুষত প্ৰয়োগ
আতা (ককা)	আইত্যাৰা < আতা-অ্যাৰা (ককাৰ/ককাৰা/ককাক)	আইত্যাৰ < আতা-অ্যাক (ককাক)
আবু (আইতা)	আইব্য্যাৰা < আবু-অ্যাৰা (আইতাৰা/আইতাৰ/আইতাক)	আইব্যাক < আবু-অ্যাক (আইতাক)
দাদা (ককাই)	দাইদ্যাৰা < দাদা-অ্যাৰা (ককায়েৰা/ককায়েৰ/ক কায়েক)	দাইদ্যাক < দাদা -অ্যাক (ককায়েক)

কামৰূপী উপভাষাত কেতবোৰ সম্বন্ধ শব্দৰ বাক্যত এনে ধৰণৰ প্ৰয়োগ আছে-

জাইআকে (জাকে) বুলে পাচটা না ছইটা।

এতে থলি কি হ'ব মাইকাৰ (মাকৰ) ঘৰত।

“মাকত কে জীআক (জীয়েক) কাজী
ঢেকীত খুৰাইদি বাটে পাজি।”

“একটা বুৰাৰ তিনটা পুতাক (পুতেক)
তিনটা আছিল তিৰী
মাজুটু বৈৰাকৰ (বোৱাৰীয়েকৰ) পেটত
বাঁহা ললাক কলি।”

২) মান্য অসমীয়াত নথকা কিছুমান সম্বন্ধ সামূহিকভাৱে বুজাবলৈ প্ৰয়োগ কৰা একোটা শব্দ কামৰূপীত পোৱা যায়। যেনে- ককাই-ভাই, বাই-ভনীৰ ঠাইত কামৰূপীত সামূহিক শব্দ ‘ভাক’ আৰু ‘বৈনাক’ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ল’ৰা-ছোৱালী (সন্তান) বুজাবলৈ কামৰূপীত ‘ছলি’ শব্দ আছে। গোৱালপাৰা অঞ্চলৰ কথিত ভাষাতো সন্তান অৰ্থত ‘ছৱা’ আৰু পুত্ৰ সন্তান আৰু কন্যা সন্তান অৰ্থত যথাক্ৰমে ‘আপা ছৱা’ আৰু ‘আপী ছৱা’ শব্দৰ প্ৰচলন আছে। এই বৈশিষ্ট্য বৰো প্ৰমুখ্যে বিভিন্ন তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আছে।

৩) ড° কাকতিয়ে তেখেতৰ গৱেষণা-গ্ৰন্থত পশ্চিম অসমৰ উপভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা -ছন/-আছন, -থে/-থেক আদি বহুবচনবাচক পৰপ্ৰত্যয়ৰ সংযোগৰ জৰিয়তেও যে সম্বন্ধ-শব্দৰ ধাৰণা দিব পাৰি, এই বিষয়ে উল্লেখ কৰি গৈছে। উদাহৰণ- বাপা-ছন (মোৰ দেউতা), বাপা-আছন (মোৰ দেউতা আৰু অইন অইন), বাপে-আছন (তোমাৰ দেউতাৰা আৰু অইন অইন); মামাথেক (মামাহঁতৰ পৰিয়াললৈ) ইত্যাদি। তদ্ৰূপ-মাইথেৰ (মাইজনীৰ), মামাথেৰ (মামাহঁতৰ) তু. মামাথেৰ বাৰীক গেলু/সুমবা পাইল্লু অলবা নইল্লু (ফকৰা-যোঁজনা)। কামৰূপী উপভাষাত নিৰ্দিষ্টবাচক- ‘টু’ পৰপ্ৰত্যয় যোগেও সম্বোধনবোধক শব্দ গঠিত হয়। যেনে -বাপাটুৰ নাউ (বোপাটিৰ নাম) ইত্যাদি। এই বৈশিষ্ট্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আছে।

৪) পশ্চিম অসমৰ কামৰূপী আৰু গোৱালপৰীয়া উপভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা প্ৰায়বোৰ সম্বন্ধবাচক আৰু সম্বোধনবোধক শব্দৰ গঠন তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ গঠনৰ সৈতে একে। নামনি অসমত বিশেষকৈ ৰাভাসকলৰ মাজত প্ৰচলিত ৰাভামিজ বা ৰাভা-অসমীয়া ভাষাত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ উল্লেখত (reference) মূল ৰাভা ভাষাৰ -ৰা/-বাৰা পৰপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণ - ভাইবাৰা (ভায়েক), দাদাবাৰা (ককায়েক), বৈনীবাৰা (ভনীয়েক), মামাবাৰা (মোমায়েক), বোহাৰীবাৰা (বোৱাৰীয়েক) ইত্যাদি। ইয়াৰ বাহিৰে অইন কোনো সম্বন্ধবাচক সৰ্বনামীয় পূৰ্বসৰ্গ বা পৰসৰ্গৰ প্ৰয়োগ গোৱালপৰীয়া উপভাষাত নাই। কামৰূপী উপভাষাৰ দ্বিতীয় পুৰুষৰ সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতা ‘অ্যাৰা’ আৰু মান্য অসমীয়াৰ দ্বিতীয় পুৰুষ সাধাৰণ অৰ্থত প্ৰয়োগ হোৱা ‘-এৰা/-ৰা’ পৰপ্ৰত্যয়ৰ সৈতে ৰাভামিজত প্ৰয়োগ হোৱা -ৰা > -বাৰা > *-ৰাৰা তু. ৰাভাৰ মায়তৰি উপভাষা -ওৰা/-ৰা (বাওৰা ‘বাপেক’, জুওৰা ‘মাক’, ছাওৰা ‘পুতেক’) পৰপ্ৰত্যয়ৰ সাদৃশ্য মন কৰিবলগীয়া। গাৰো ভাষাৰ দৰে বিশুদ্ধতা বজাই ৰখা ৰংদানি উপভাষাৰ তুলনাত আৰ্য-ভাৰতীয় ভাষাৰ প্ৰত্যক্ষ সান্নিধ্যলৈ অহা মায়তৰি উপভাষাত -ৰা > -ওৰা/-ৰা হোৱা বৈশিষ্ট্য চকুত পৰা বিধৰ। উদাহৰণ - বাৰা > বাওৰা (বাপেক), ছাৰা > ছাওৰা (পুতেক, তু. গোৱালপৰীয়া ছাওৰা), জিৰা > জুওৰা (মাক) ইত্যাদি। পাতি ৰাভা সকলে দৈনন্দিন জীৱনত

ব্যৱহাৰ কৰা অসমীয়া ভাষাৰ patois অৰ্থাৎ বিশেষ কথনভংগীৰ থলুৱা ৰূপত এনে ধৰণৰ তিব্বত-বৰ্মীয় উপাদান পোৱা যায়।

৫) উজনি অসমৰ শিৱসাগৰ অঞ্চলৰ আঞ্চলিক ভাষাৰ ভিত্তিত গঢ় লোৱা মান্য অসমীয়া ভাষাতো সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ সমিলমিলতা নামনি অসমৰ ভাষাৰ নিচিনাকৈ তিব্বত-বৰ্মীয় বড়ো প্ৰভৃতি ভাষাৰ সৈতে ওচৰ চপা। অৱশ্যে নামনি অসমৰ আঞ্চলিক ৰূপৰ তুলনাত ই অতি ব্যাকৰণসন্মত যদিও অন্যান্য ৰূপতাত্ত্বিক পৰিঘটনাৰ (morphological phenomena) তুলনাত ইয়াৰ প্ৰয়োগত যথেষ্ট শিথিলতা থকা দেখা যায়। সাধাৰণতে তৎসম সম্বন্ধবাচক প্ৰাকৃতি আৰু দুই-এক ন কৈ জনপ্ৰিয় হোৱা বিষয়মূলীয় সম্বন্ধবাচক প্ৰাকৃতিৰ বাহিৰে সকলো ধৰণৰ প্ৰাকৃতিৰ লগতে অসমীয়া ভাষাত -এৰ/ -এৰা/ -এক এই তিনিবিধ পুৰুষ-বাচক সৰ্গ যথাক্ৰমে ২য় পুৰুষৰ তুচ্চ, সাধাৰণ আৰু মান্যার্থত প্ৰয়োগ হয়। সাধাৰণ সম্বন্ধবাচক শব্দ হিচাপে আৰু সৰ্বনামৰ ৩য় পুৰুষক -এক পুৰুষবাচক সৰ্গৰ প্ৰয়োগ হয়। আ-কাৰান্ত প্ৰাকৃতিৰ ক্ষেত্ৰত অৱশ্যে পুৰুষবাচক সৰ্গসমূহৰ আদ্যস্বৰ অৰ্থাৎ 'এ' উহ্য হৈ যায়। বাক্যত প্ৰয়োগৰ বেলিকা সৰ্গযুক্ত সম্বন্ধ-পদৰ লগত কেতিয়াবা পুৰুষবাচক সৰ্বনামৰ সম্বন্ধকাৰকৰ ৰূপো একেলগে বহিব পাৰে যদিও প্ৰয়োগ নকৰিলেও চলে। (এই বৈশিষ্ট্য বৰো প্ৰভৃতি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো বিদ্যমান)।

৬) সম্বোধনত কেতিয়াবা অইন বেলেগ এটা পৰিপূৰক শব্দেৰে নতুবা সম্বন্ধবাচক প্ৰাকৃতিৰ লগত নিৰ্দিষ্টতাৰ বাচক -টি /-জনী, সন্মসূচক -দেউ < -দেউতা, মৰমঞ্জাপক -ই < -আই, ক্ষুদ্ৰতাবোধক -কণ /-কণি আৰু পুতৌজনক -উ আদি পৰসৰ্গৰ প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ — ভাতৃপ্ৰতীম হ'লে বাপু, ভগ্নীপ্ৰতীম হলে আইকণ, মাইকণ, পুত্ৰতুল্য হ'লে বোপাই /বোপাটি, কন্যাতুল্য হ'লে আইটি / মাজনী (পৰিপূৰক শব্দ); ভাই — ভাইটি, ভনী — ভনীটি / ভন্টি, ককাদেউতা, শহুৰ দেউতা, পিতাদেউ, বাইদেউ, ককাইদেউ, মোমাইদেউ, আইদেউ (সম্ভ্ৰান্ত মহিলাক মতা সম্বোধন); বুঢ়ী আই, শাহু আই, জেঠাই, মামা-মোমাই, বাপ-বোপাই ইত্যাদি। বৰো প্ৰভৃতি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত এইবোৰৰ সমতুল্য প্ৰয়োগ পোৱা যায়।

৭) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ নিচিনাকৈ মান্য অসমীয়া ভাষাতো কেতবোৰ উমৈহতীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দৰ আগে-পিছে সৰু-ডাঙৰ বুজোৱা নতুবা মতা-মাইকী বুজোৱা শব্দ লগ লগাই আৰু স্ত্ৰী প্ৰত্যয় যোগে ভিন্ ভিন্ সম্বন্ধবাচক শব্দ গঠন কৰা হয়। উদাহৰণ — ডাঙৰ ল'ৰা, মাজু ল'ৰা, সৰু ভনী, বৰদেউতা, বৰমা, কনিষ্ঠা কন্যা, জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ; খুলশালি ল'ৰা (শালা)-খুলশালী ছোৱালী (শালী), ভাগিন ল'ৰা (ভাগিনা)-ভাগিন ছোৱালী (ভাগিনী), ভতিজা ল'ৰা (ভতিজা)-ভতিজা ছোৱালী (ভতিজী), নাতি ল'ৰা (নাতি)- নাতি ছোৱালী (নাতিনী); সখি (সখা) - সখী, পেহা-পেহী, মহা-মাহী, বিয়ে-বিয়নী ইত্যাদি।

৮) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধ-শব্দৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য হ'ল- এফালে মুলোস্তৰ তৎসম শব্দ আৰু অইনফালে মুলোস্তৰ নোহোৱা অথচ নিজ ভাষাৰে বিশ্লেষণ কৰিব পৰা যোগৰূঢ়ি শব্দৰ প্ৰাচুৰ্য। অসমীয়া ভাষাৰ সম্বন্ধ শব্দতো এই বৈশিষ্ট্য বিদ্যমান। উদাহৰণ — O.I.A. ব্যৱহাৰিকা বা বধু-আৰী > বোৱাৰী, O.I.A. দ্বিবৰ > দেৱৰ, O.I.A. ভগিনীকা-পতি > বৈনাই, O.I.A. নৱ-বধু > নবৌ; ভাই -বোৱাৰী (ভাইৰ পিনৰ বোৱাৰী), ভনী-জোঁৱাই (ভনীৰ পিনৰ জোঁৱাই), বৰ-জনাক (শ্ৰেষ্ঠ যি জনা), মাহী আই/মাহীমাক (আই অথচ মাহী), বুঢ়ীআই/বুঢ়ীমাক (আই অথচ বৃদ্ধা অৰ্থাৎ বাপেকৰ মাক) ইত্যাদি।

৯) আধুনিক অসমীয়া ভাষাত নামসহ কাৰোবাক সম্বোধন কৰিব লাগিলে সাধাৰণতে সম্বোধনবোধক শব্দটো নামৰ পিছত বহে আৰু কেতিয়াবা ইয়াৰ সংকোচন (contraction) ঘটে। কিন্তু অসমীয়াৰ লোকভাষা স্তৰত (লোকগীত, আইনাম, বিহুনাংম আদিত) আৰু কামৰূপী-গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ বিশেষকৈ গীত-মাতত উল্লেখিত সম্বোধনবোধক শব্দটোৰ হ'লে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ নিচিনাকৈ নামৰ আগত বহে। উদাহৰণ – অজলা ককাই, আজলী নবৌ, ভূপেনদা, কণ ভাইটি, পুতুলীবা, নেহৰু খুৰা, বৰুৱা মামা, জোনালী মাহী, উষা আই, শীতলা আই, কালিন্দী আই, ৰামগোসাঁই, শংকৰগুৰু, মাধৱগুৰু, গোবিন্দ আতৈ, বুঢ়াগোসাঁই, বুঢ়ী গোসানী ইত্যাদি। কিন্তু সখা দামোদৰ, সখী চিত্ৰলেখা, আই সৰেচতী, আই পাৰেৰতী, আই ৰুক্মিনী, আই লখিমী, অ' দাদা বলাই, অ' বাছা লখাই, মা মনসা, মা কামাখ্যা, গুৰু (মোৰ) শংকৰ, দেউতা ঈশ্বৰ (My Lord), প্ৰভু পৰমেশ্বৰ, ককা নীলমণি ফুকন ইত্যাদি। তুলনীয় : বৰো ভাষাৰ গুমৈ মনবাৰী (মনবাৰী ভিন্দেউ), বাজৈ বিবাৰী (বিবাৰী নবৌ); ৰাভা ভাষাৰ বাবা দাদান (হে প্ৰভু দদান), আয়া চাম্পায় (হে আই চাম্পাই), মামা ছিবুদাৰমাং (শিৱৰূপী দাৰমাং মোমাই); তিৱা ভাষাৰ ফা মহাদেউ (প্ৰভু/পিতৃ মহাদেৱ) ইত্যাদি।

১০) অসমীয়া ভাষাৰ মূল বৰ্হিভূত প্ৰায়বোৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ উৎস তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত সমান্তৰালভাৱে পোৱা যায়। বিশেষকৈ ড° কাকতিয়ে উল্লেখ কৰা বয়সৰ সৰু-ডাঙৰ বুজোৱা শব্দ দুটাৰ এটা সংস্কৃত আৰু অইনটো অষ্ট্ৰিক মূলৰ ওচৰ চপা বোলা শব্দবিলাকৰ সমান্তৰাল ৰূপ পোৱা যায় প্ৰতিবেশী ৰাভা-বৰো-তিৱা-দেউৰী আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত। উদাহৰণ—

অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দ	সমান্তৰালৰ ৰূপত অইন তিব্বত-বৰ্মীয় শব্দ
ককাই, তু. কাকা (কামৰূপী)	ক' (কাৰ্বী), কাই (দেউৰী), আকাই (কোচ), খাই (তিৱা)
বাই, তু. বৈনী (গোৱালপৰীয়া)	পাই (তিৱা), বুই (কোচ), বেবে (দেউৰী), বিবি (ৰাভা), আৰো (বৰো);
আই, তু. মাই (কাম.)	আয় (বৰো), আয়া (ৰাভা), আমা (গাৰো),
আমৈ, তু. মাৰাই (গোৱা.)	আমায় 'মা'(কোচ), আনৈ 'মামী/পেহী' (বৰো), আমং 'মাহী' (ৰাভা), মাযুং 'বৰমা' (দেউৰী), মাজং 'বৰমা' (ৰাভা/গাৰো);
মোমাই, তু. মোমা (কাম.য)	
মামা, (গোৱা.)	মামা (গাৰো/ৰাভা), আমায়বিমায় (বৰো)
মামী	মামি (গাৰো), মানি (ৰাভা), আনৈ (বৰো)
আবু (কাম.), আৰো (গোৱা.)	আৰৌ (বৰো) আম্বি (গাৰো), আবি (তিৱা);
আতা (কাম.), আজো (গোৱা.)	আৎচু (গাৰো), জুজু (ৰাভা), আজো (তিৱা);
বোপা/বাপ, তু. বাবা (গোৱা.)	বাবা/বাওৱা (ৰাভা), আওৱা (কোচ), আফা (বৰো/গাৰো), ফা (তিৱা);
দাদা, তু. দাদা 'খুৰা' (কামৰূপী)	আদা (গাৰো/বৰো), দাদা (ৰাভা);
নোনো 'ভাই/ভনী' (গোৱা.)/ তু. নুনা 'ভাই' (গুৰু চৰিত কথা)	আনো (গাৰো), নোনো > মোমো (ৰাভা);
বোৱাৰী, তু. বোহাৰী (গোৱা.)	বুৰীৱা (ৰাভা);

জোঁৰাই, তু. জঙাই (কাম.)/
জাঙয় (গোৱালপৰীয়া)

জাংব্ৰা (ৰাভা),বিজামাদৈ/জাৰাইছু' (বৰো);

বিয়ৈ, তু. বিয়াই (গোৱালপৰীয়া)

বিয়াই (ৰাভা) বিজু'মায়জু'/বিয়াই (বৰো);

সখি/সখী তু. সখা (কামৰূপী)

ছিকি (ৰাভা), বিছুখে/ছুখে (বৰো) ;

লগ, লগৰী, লগৰীয়া

লি'গা (ৰাভা/কোচ), বিলু'গু' (বৰো) ইত্যাদি।

১১) উজনি অসমৰ ভাষাত কেতবোৰ আহোম শব্দৰ অবিকল ৰূপত প্ৰয়োগ আছে।
উদাহৰণ – আইচু (সম্ভ্ৰান্ত মহিলাক কৰা সম্বোধন, শাহ) > আইদেও; গোহাই (সম্ভ্ৰান্ত পুৰুষক
কৰা সম্বোধন), গোঁসাই (প্ৰভু বা গৰাকী); এনাইদেও (দেউতাকৰ মাক = আইতা), আপদেও
(পিতৃতুল্য লোকক কৰা সম্বোধন, শহুৰ), নিচাও (মোমাই, জেঠা, বৰদেউতা), পুথাও
(ককাদেউতা), পুলিন (আজোককা), ভনীচাও (দেওৰেকৰ ঘৈণীয়েক/পৈয়েকৰ ভনীয়েক =
ননন্দ), বাইচাও (পৈয়েকৰ বায়েক = জেঠীয়েক/বৰজনাৰ ঘৈণীয়েক)।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দত অষ্টিক ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰিছেনে? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত
উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

২) নামনি অসমৰ সম্বন্ধবাচক শব্দত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ কি কি প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হৈছে?
(৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

৩) গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দই পৰিগ্ৰহণ কৰা প্ৰধান
বৈশিষ্ট্য কি? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

১.৫ মধ্যযুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰয়োগ হোৱা কিছুমান সম্বন্ধবাচক শব্দ

মধ্যযুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত বহুলভাৱে সম্বন্ধবাচক শব্দ প্ৰয়োগ হৈছিল। এই
সময়ছোৱাৰ সাহিত্যত পূৰ্ণৰূপে বিকশিত হোৱা সম্বন্ধবাচক নিৰ্দিষ্টতাৰ প্ৰয়োগ বিশ্লেষণৰ
সুবিধাৰ্থে গুৰু চৰিত কথা আৰু দেওখাই অসম বুৰঞ্জীৰ পৰা কেতবোৰ উদ্ধৃতি ইয়াত দাঙি ধৰা
হ'ল -

ক) পাচে ধন বস্তু গাভৰুখাৰ ভনিএক দি নবনাৰায়ণক মিত্ৰ কৈলে। তেহে নাৰায়ণে চোৱাই-
চিতাই গাভৰুখা নুনুৰ (ভায়েকৰ) হাতে অচম মৰে। (ছেদ ৯৬)

খ) দদায়েকে বাপেকে একো নিদিলে তাৰেপৰা আএ দন্দ লগাই ঠাইতেঃ (মনাই মাজি) মমাএকৰ গৃহ
তলৈকে গল গুচিঃ বুৰাবুৰিএ মাতিলে শপতাই নাছিল ঘৰে। (ছেদ ৪২৮)

গ) গৈছে হামৰাকাখে আতাৰ ভনিএক আছেঃ বিহানে ভাগিনিএকে বোলে মমা মমাঃ আএ
বোলে আজি চই সাত বৰ্ষ মমাএৰবা কলৈ গ'লঃ যদিহে আহে মানিকি গুচাই সোনাৰুই নাম
থম। (ছেদ ৮৫৪)

ঘ) ভালহে সখিএ কই কথা তত্ৰ নেজানিলে বাপেকৰ পুখুৰিত পৰি মৰে পুতেক। উপকাৰী
পিতৃ আজ্ঞনিয়া মাতা মৰ। (ছেদ ৯৫৪)

ঙ) জোৱাই হ'লে যেমনে শহুৰ, জেঠেৰি, বৈনাই এই সকল সহিতে দ্বন্দ-কন্দল কৰিলে আপোনাৰ
ভাৰ্যাও হৰায়, সেইমতে দুয়ো ভায়েৰে প্ৰজাক বক্ষা কৰিবি, আৰু মিত্ৰে সহিতে দ্বন্দ-কন্দল
নকৰিবি। পাচে দুই ভায়েকে সোণৰ জখলাৰে নামি আহি পৃথিবীৰ ওপৰত অৰণ্যত ব'লহি।
(ছেদ ২)

চ) পাচে ত্যাওত্যাঈপুঙ্গব জীয়েক লাংমুংবকল খামচেনক ত্যাওত্যাংলৌলে দিলে। এওঁৰে পুতেক
চুখান্ফা, এওঁকে এনায়েকে (আইতাকে) তুলিলে। এৰেই এনায়েক পুখাৰকৰ (ককাকৰ) ঘৰত
উনৈশ বছৰ আছিলে। (ছেদ ৭)

ছ) লাক্কি তাওচান শকত বজাদেৱে চুলেং চাৰিং-ৰাজাক ত্যাওচুখ্ৰেং সৰুগোহাঁইকে, এই দুই
পুতেকক মাতি আনি আলচ কৰিলে, বোলে – “তহঁত দুই ভায়েৰে গৈ গড়গয়া বপাইক মাতি
আনগৈ; বৰগোহাঁইকো আনিবি।” (ছেদ ৫৫)

জ) পাচে আজি-কালিকৈ কন্যাৰ গৰ্ভ আঠমহীয়া হ'লত মাক-বাপেকে আলচ কৰি বোলে –
“মোৰ জীৰ যে এনে কথা হ'ল অধিকাৰে শুনিলে দণ্ড কৰিব। কুলৰো দোষিত হ'লো। এইক
দূৰ কৰোঁ আহ।” এই বুলি আলাছি আনদিনা জীয়েকক বোলে – “আই, তই মাহীয়েৰক চাবলৈ
যা।” জীয়েকে বোলে, ‘অত দিন মাহীৰ নাওকো শূনা নাই, ক'তনো আছে, কি কৈ দেখিবলৈ
পাম?’ মাকে বোলে – ‘বাপেৰে দেখাওঁক গৈ।’ (ছেদ ৩১৪)

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) মধ্যযুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত কি কি সম্বন্ধবাচক শব্দ প্ৰয়োগ হৈছিল?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ শব্দবাচক শব্দসমূহ অতি বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। মূল চীন-তিব্বতীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ অযোগাত্মক বৈশিষ্ট্যৰ বিপৰীতে ই যোগাত্মক বৈশিষ্ট্য বহন কৰিছে। মূল ভাষাগোষ্ঠীৰ শব্দবাচক শব্দৰ বহুবোৰ বৈশিষ্ট্য এই ভাষাসমূহত ৰক্ষিত হোৱা নাই। নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাসমূহৰ ভিতৰত অসমীয়া ভাষাত এই শব্দবাচক শব্দসমূহ সুকীয়া বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। ই চাৰিওফালে থকা বিভিন্ন তিব্বতধৰ্মীয় ভাষাৰপৰা বিভিন্ন উপাদান গ্ৰহণ কৰি বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ হৈ পৰিছে। বিভিন্ন উপভাষিক ৰূপবোৰেও তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ উপাদান গ্ৰহণ কৰি উজলি উঠিছে। এই প্ৰভাৱে মধ্যযুগৰ অসমীয়া সাহিত্যতো পৰিলক্ষিত হয়।

১.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১। অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ বিষয়ে এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰক।
- ২। অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ পৰ্যালোচনা কৰক।
- ৩। অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ দিশত অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ মাজত কি কি সাদৃশ্য আৰু বৈসাদৃশ্য পৰিলক্ষিত হয়? প্ৰধান প্ৰধান ভাষাসমূহৰ পৰা উদাহৰণসহ আলোচনা কৰক।
- ৪। অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ কি কি প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়।
- ৫। অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ আলোচনা কৰক।
- ৬। অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ কি কি মিল অমিল দেখা যায়?

১.৮ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Further Readings)

উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী	ঃ	ভাষা বিজ্ঞান
	ঃ	ভাষা-সমাজ-সাহিত্য
পূৰ্বোত্তৰ ভাষা সমিতি	ঃ	মিছিং ভাষাৰ চমু পৰিচয়
মহেশ্বৰ নেওগ (সম্পা.)	ঃ	গুৰু-চৰিত কথা
সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা (সম্পা.)	ঃ	দেওধাই অসম বুৰঞ্জী
Banikanta Kakati	:	Assamese: Its Formation and Development
Benedict	:	Sino-Tibetan : A Conspectus
Mrinal Miri (ed.)	:	Linguistic Situation in N.E. India
U. C. Singh	:	Structural Analysis of the Manipuri Language, (An unpublished Ph. D. Thesis, G.U.)
U. N. Goswami	:	A Study in Kamrupi: A Dialect of Assamese
Wolfenden	:	Tibeto-Burman Linguistic Morphology

* * *

দ্বিতীয় বিভাগ
অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ

বিভাগৰ গঠন

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ চীন-তিব্বতীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ
- ২.৪ অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ
- ২.৫ অসমীয়া ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ
- ২.৬ অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ তুলনা
- ২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

সাম্প্ৰতিক কালত ভাষাবিজ্ঞানৰ বহুচৰ্চিত ক্ষেত্ৰ হিচাপে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহ পৰিগণিত হৈ আহিছে; কিন্তু অতি পৰিতাপৰ কথা যে চীন, থাই, তিব্বতীয় আৰু উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ পৰ্বতীয়া জনগোষ্ঠীৰ ভাষাসমূহৰ বিস্তৃত অধ্যয়ন হৈ গ'লেও বৰোৰ বাহিৰে অসমৰ কোনো এটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰে পূৰ্ণ পৰ্যায়ৰ বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন হৈ উঠা নাই। আনকি খ্ৰীষ্টান মিছনেৰী কেন্দ্ৰিক পৰ্বতীয়া জনগোষ্ঠীৰ ভাষাসমূহৰ বিভিন্ন ব্যাকৰণিক টোকা, শব্দ-মালা আদিৰ সংকলন পোৱা গ'লেও (বৃটিছ মনীষীসকলৰ কৃপাত) অসমৰ ভৈয়ামৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত তেনে পৰ্যায়ৰ ভাষা-সম্পৰ্কীয় পুথিৰ অভাৱ এতিয়াও পূৰাব পৰা নাই। অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ-সম্ভাৰত, আনকি ৰূপতত্ত্ব আৰু ধ্বনিতত্ত্বতো থলুৱা ভাষাৰ উপাদান নতুবা এইবিলাকৰ প্ৰভাৱৰ কথা পণ্ডিতসকলে মুকলিমূৰীয়াভাৱে স্বীকাৰ কৰিছে। অন্যান্য দিশৰ তুলনাত অৱশ্যে সংখ্যাবাচক শব্দ সম্বন্ধে বিশেষ আলোচনা হোৱা নাই বুলিবই পাৰি। ইয়াত উভয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ সাদৃশ্য-বৈসাদৃশ্য দেখুৱাই এই অভাৱ পূৰাবৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি পুংখানুপুংখ ভাৱে অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি -

- চীন-তিব্বতীয় ভাষাক সংখ্যাবাচক শব্দৰ সাধাৰণ পৰিচয় লাভ কৰিব পাৰিব,
- অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ সাধাৰণ পৰিচয় লাভ কৰাৰ লগতে ইহঁতৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব,
- অসমীয়া সম্বন্ধবাচক শব্দৰ সাধাৰণ পৰিচয়ৰ লগতে ইবোৰৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়া জানিব পাৰিব,
- তিব্বত-বৰ্মীয় আৰু অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দৰ তুলনামূলক অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

২.৩ চীন-তিব্বতীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ

দেশে-বিদেশে চীন-তিব্বতীয় অথবা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ গঠন-ৰীতি সম্বন্ধে বিস্তৃত অধ্যয়ন বিশ্লেষণাত্মক ভাষাবিজ্ঞানৰ আৰ্হিত হৈ আছে। গ্ৰীয়াৰ্ছনৰ Linguistic Survey of India (1903) কে ধৰি বিভিন্ন গ্ৰন্থত তিব্বত-বৰ্মীয় শাখাৰ ভাষাসমূহৰ তুলনাত্মক সাধাৰণ আলোচনা পোৱা যায়। সেইবোৰ আলোচনাত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সংখ্যাবাচক শব্দইও স্থান পাইছে। গ্ৰীয়াৰ্ছনৰ মতে - “সংখ্যাবাচক পদ্ধতিটো স্পষ্টভাৱে দশমিক (অৰ্থাৎ দহ সংখ্যাৰ গাত ভেজা দি পোৱা)। তিব্বতীয় আৰু চীনা ভাষাৰো ডাঙৰ অংকৰ সংখ্যাবাচক শব্দ-গঠনৰ নিয়মটো দহৰ লগত এক, দুই আদি সংখ্যা পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে যোগ হোৱা। উদাহৰণ স্বৰূপে - তিব্বতীয় Bdun-chu, সাতটা দহক (Seven Tens) অৰ্থাৎ ‘সত্তৰ’; কিন্তু Bchu-bdun, দহ-সাত (Ten Seven) মানে ‘সোতৰ’ বুজায়। বৰ্মীয়, কাচিন আৰু কোনো কোনো উপভাষা যেনে মেইথেই, শো (Sho), মিকিৰ আদিতো একেটা নিয়মেই প্ৰযোজ্য। বৰো, নগা আৰু কুকি-চীন ভাষা সমষ্টিৰ উপভাষাৰ ক্ষেত্ৰত কিন্তু গুণিতকবিলাক পৰসৰ্গৰ দৰেহে লগ লাগে। তুলনীয় থাদো Som-nga দহ-পাঁচ (Ten Five) অৰ্থাৎ ‘পঞ্চাশ’।

হিমালয়ী শ্ৰেণীৰ বহুভাষাতে কিন্তু বৃহৎ সংখ্যাবিলাক গঠিত হয় অইন ধৰণে আৰু ইবিলাক দহতে সীমাবদ্ধ নাথাকি বিশলৈকে প্ৰসাৰিত হয়। যেনে - ‘কনৌৰীৰ পঞ্চাশ বুজোৱা nish nizzau sai ‘দুই বিশ দহ’ (Two Twenties Ten)। সেই একেটা পদ্ধতি বড়ো ভাষাৰ কোনো কোনো উপভাষাতো পোৱা যায়, কুকি- চীনৰ উপভাষাসমূহত সাধাৰণ ভাৱে বিশ বুজোৱা বেলেগ শব্দ এটাৰ প্ৰচলন আছে। সেইদৰে কাচিনৰ বাবে আছে khun ‘বিশ’। হিমালয়ী ভাষাসমূহত দেখা এই বৈশিষ্ট্যই চৌপাশে থকা অনা-তিব্বত-বৰ্মীয় লোকৰ উপাদানৰ কথাকে সূচায়।

ইয়াতকৈ বিতং আৰু বিস্তৃত তথ্য পোৱা যায় Paul K. Benedict- ৰ *Sino-tibetan : A Conspectus* নামৰ গ্ৰন্থখনত। এইখন গ্ৰন্থত বেনেডিক্টে বিভিন্ন অঞ্চলত প্ৰচলিত চীন-তিব্বতীয় ভাষা পৰিয়ালৰ ভাষাসমূহৰ পৰা সজাতীয় (Cognates) সংখ্যাবাচক শব্দ-সামগ্ৰী লৈ তাৰপৰা কেতবোৰ তিব্বত-বৰ্মীয় সাম্ভব্য মূল পুনৰ্গঠন কৰি উলিয়াইছে। আনকি ইয়াৰে দুইৰ পৰা ছয়লৈ, ন প্ৰভৃতি সংখ্যাৰ সাদৃশ্য চীনা ভাষাত বিচাৰি পাইছে। বেনেডিক্টৰ মতেও চীনা, কাৰেন আদি ভাষাৰ দৰে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ গাঠনিক ভিত্তি দহ সংখ্যাৰ গাত ভেজা দিয়া। অৱশ্যে বিশৰ ওপৰত ভেজা দিয়া পদ্ধতি দুই-এক ভাষাত উপস্থিত থকা কথাতো উদাহৰণ সহ তেৱোঁ উল্লেখ কৰি গৈছে। বেনেডিক্টে তালিকাভুক্ত কৰা সংখ্যাবাচক শব্দৰ সাম্ভব্য মূলসমূহ এনে -

*g-nis (No.4) ‘দুই’,	*g-sum (No. 409) ‘তিনি’,
*b-liy (No. 410) ‘চাৰি’,	*I- a~ *b- a (No.78), ‘পাঁচ’,
*d-ruk (No. 411) ‘ছয়’,	*s-nis (No.5) ‘সাত’,
*b-r-gyat (No.163) ‘আঠ’,	*d-kuw= *d-k w~*d-gaw
*gip (No. 16) আৰু	(No. 13) ‘ন’,
*(m-) kul (No. 397) ‘কুৰি’,	*ts(y) i(y) = tsyay (No. 408) ‘দহ’,
*s-to (No. 32) ‘হাজাৰ’	*r-gya (No. 164) ‘শ’

বেনেডিষ্টে অৱশ্যে একৰ ক্ষেত্ৰত বহু সাদৃশ্য বিচাৰি পালেও তাৰপৰা এটা উমৈহতীয়া সাস্তব্য মূল নিৰ্ণয় কৰিব যে পৰা নাযায়, সেই কথাও উল্লেখ কৰি গৈছে। তেওঁ কুকি-নগাৰ বাবে *khat, বৰ্মীয়ৰ বাবে *it আৰু হিমালয়ীৰ বাবে *(y)ik ~ t(y)ak তু. চীন *tiak/t'siäk এই কেইটা সাস্তব্য মূলৰ কথা উল্লেখ কৰি গৈছে যদিও এইটো মন কৰিবলগীয়া যে এই ক্ষেত্ৰত তেওঁ অন্যান্য ভাষাৰ বাবে বিবেচনা কৰাৰ দৰে অসমৰ বড়োমূলীয় বা কাৰ্বি, মিছিং আদি কোনোটা ভাষাৰ সামগ্ৰীৰে ইয়াক সত্যাপন কৰাহি নাই। সেই বাবেই নেকি অসমৰ উল্লিখিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সাস্তব্য মূল ইয়াত বিচাৰি পোৱা নাযায়।

মন কৰিবলগীয়া যে এই সকলোবোৰ সংখ্যাবাচক শব্দত আকৌ একোটাকৈ পূৰ্বসৰ্গ নিহিত হৈ আছে। সাধাৰণতে মূলৰ g-, b-, d- আদি একোটা পূৰ্বসৰ্গৰ দ্বাৰা সম্পৃক্ত হৈ নিজ নিজ ধ্বনি-ৰীতি অনুযায়ী ভিন ভিন ভাষাত ভিন ভিন প্ৰক্ৰিয়াৰে (অক্ষৰলোপ, আগম, বৰ্ণ-বিপৰ্যায় আৰু সাদৃশ্য অন্যতম) নতুন সংখ্যাবাচক শব্দৰ সাধিত হৈছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) চীন-তিব্বতীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ মূল বৈশিষ্ট্য কি? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

২.৪ অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ

অসমত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো মূল তিব্বত-বৰ্মীয় বৈশিষ্ট্য সমূহ কম-বেছি পৰিমাণে ৰক্ষিত হৈছে— বিশেষকৈ সংখ্যাবাচক শব্দৰ গাঠনিক সঙ্গতিৰ ক্ষেত্ৰত। সাধাৰণতে সংখ্যাবাচক শব্দকেইটা একৰ পৰা দহলৈকে মৌলিক আৰু মূলৰপৰা পোৱা। অৱশ্যে কাৰ্বি ভাষাত ছয়ৰ পিছৰ সংখ্যা তিনিটা দ্বি প্ৰাকৃতিক সাধিত শব্দহে, মৌলিক নহয়। তলত অসমৰ প্ৰধান কেইটামান তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ মৌলিক সংখ্যাবাচক শব্দৰ (১-১০) তালিকা এখন দিয়া হ'ল।

তিব্বত-বৰ্মীয় মৌলিক সংখ্যাবাচক শব্দৰ তালিকা

দেউৰী	দিমাছা	বৰো	গাৰো	কক বৰক	ৰাভা	কাৰ্বি	মিছিং	অংক
মু-জা/চা	-ছি/-ছে	-ছে	-গি-ছা	-ছা	-গ-ছা	-ই-চি	আ-ক'	'১'
মু-স্থনি/-কিনি	-গি/-গিনি	-নৈ	-গি (গি-নি)	-নু'ই	-আ-নিং	-হি-নি	আন-ঞিঃ	'২'
মু-ন্দা	-গা-থাম্	-থাম	-গিথাম্	-থাম	-আন-থাম	-কে-থাম্	আ-উম্	'৩'
মু-চি	-বি/-বিবি	-ব্ৰৈ	-বি	-বু'ই	-আৰি	-ফি	আপ্-পিঃ	'৪'
মু-মুৰা	-বৰা	-বা	-বঙা	-বা	-ছাম্পা	-ফো	আ-ঙ'	'৫'
মু-চু	-দঃ	-দো	-দক্	-দক	-হেছ্	-থক্	আক্-কেং	'৬'
মু-চিং	-ছনি/-ছিনি	-স্নি	-স্নি	-ছিনি	-ছৰ্তা	কি'নি'দ'	'৭'
মু-চে	-জাই/-বাই	-দাইন্	-চেদ্	-চাৰ	-পাৰ্তা	-পিঃঞিঃ	'৮'
মু-দুগু	-ছুগু	-গু	-স্কু	-চুকু-	পিংধাছ	-ক'নু'ং	'৯'
মু-দুগা	-জি/-বি	-জি	-চি	-চি	-গোধাছি	-কেপ্	ই'য়িং	'১০'

(সামগ্ৰীসমূহ বৰ্ণলিপিত দেখুওৱা হোৱা নাই। বৰঞ্চ প্ৰাকৃতি বিভাজন কৰিহে দেখুওৱা হৈছে।)

অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ -

১) দহতকৈ ডাঙৰ সংখ্যাবিলাকৰ গাঠনি দুই প্ৰকাৰৰ -

ক) দহকসমূহৰ ক্ষেত্ৰত সাধাৰণতে দহৰ গুণিতকবোৰ পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে আগত বহে। অৰ্থাৎ দহৰ লগত এক দুই আদি সংখ্যা পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে যোগ দি বিশ, ত্ৰিশ আদি সংখ্যাবিলাক গঠন কৰা হয়। উদাহৰণ : বৰো : নৈ-জি '২০', গু-জি '৯০'; কাৰ্বি : থোম্ -কেপ্ '৩০', ফ্লি-কেপ '৪০' ইত্যাদি। মিছিং আৰু গাৰো ভাষাত ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ ওলোটা হয়। অৰ্থাৎ ইবোৰত এক দুই আদি সংখ্যা দহৰ পিছতহে বহে। অৱশ্যে গাৰো ভাষাত চি 'দহ' শব্দৰ পৰিপূৰক হিচাপে ছোত্ শব্দৰ প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ : মিছিং : ই'য়িং আন'গ্ৰি '২০', ই'য়িং কনু'ং '৯০'; গাৰো : ছোত্ ব্ৰি '৪০', ছোত্ স্লি '৭০' ইত্যাদি। আনহাতে ৰাভা প্ৰভৃতি দুই-এক ভাষাত আকৌ বিশ, ত্ৰিশ আদি বুজোৱা ভিন ভিন মৌলিক সংখ্যাবাচক শব্দৰহে প্ৰয়োগ হয়; যাৰ লগত দহ সংখ্যাটোৰ কোনো সম্পৰ্ক নাথাকে। উদাহৰণ : ৰাভা : ৰিখা '২০' (তু. দিমাছা : খন, গাৰো : খোল থ্ৰিক্, ককবৰক : খোলপে, কাৰ্বি : ইংকয়, দেউৰী : কোৰা) চিৰি '৩০' (তু. গাৰো : খোলাচি), ফালা '৫০' (তু. দিমাছা : দান) ইত্যাদি। উল্লেখনীয় যে সকলো ভাষাতে 'এশ' বুজোৱা সংখ্যাটো মৌলিকহে - যাৰ লগত গুণিতক দহৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। উদাহৰণ : দিমাছা : ৰাজা (-ছি), বৰো : জৌ (-ছে), ককবৰক : ৰা (ছা), গাৰো : ৰিৎচা (-ছা), ৰাভা : গোতা (-ছা), কাৰ্বি : ফাৰো, মিছিং : লি'ং (-ক') ইত্যাদি।

খ) দুটা দহকৰ মাজৰ ক্ৰমিক সংখ্যাবোৰ সংশ্লিষ্ট দহকৰ পিছত পৰসৰ্গৰ দৰে হয় i) ইহঁত পোনপটীয়াকৈ বহে, নহয় ii) দুয়োটাৰ মাজত 'আৰু' (যোগ?) বুজোৱা একোটা অব্যয়ৰ (প্ৰত্যয়?) সহযোগত বহে। আকৌ iii) দুই-এক ভাষাত প্ৰতিটো দহকৰ লগত 'এক' গুণিতক পৰসৰ্গৰ দৰে লগ লগাৰ পিছতহে একাদিক্ৰমে ক্ৰমিক সংখ্যাবোৰ বহে।

i) প্ৰথম লানিৰ উদাহৰণ দেউৰী, বৰো, ককবৰক আৰু গাৰো ভাষাত আছে। যেনে- দেউৰী : মুদুগা মুজা '১১', কোঁৱা কিন মুদুগু '৪৯'; বৰো : জি ছে '১১', নৈ-জি গু '২৯' থাম-জি বা '৩৫'; ককবৰক : চিথাম '৩০' খোলপে-বা '২৫'; গাৰো : চি গ্লি '১২', খোলথ্ৰিক বঙা '২৫' ছোত-ব্ৰি ব্ৰি '৪৪' ইত্যাদি।

ii) দ্বিতীয় লানিৰ উদাহৰণ কাৰ্বি আৰু মিছিং ভাষাত পোৱা যায়। যেনে কাৰ্বি : ইংকয় ৰা কেথম্ '২৩' থম-কেপ্ ৰা ফ্লি '৩৪', থক্-ছিৰ্-কেপ্ ৰা ছিৰ্-কেপ '৯৯'; মিছিং : ইয়িং কোলাং আউম '১৩', ই'য়িং-কি'নি'দ কোলাং আঙ '৭৫' ইত্যাদি।

iii) তৃতীয় লানিৰ উদাহৰণ ৰাভা ভাষাত পোৱা যায়।^১ অনিয়মিতভাৱে বৰো আৰু দেউৰী ভাষাতো পোৱা যায় - সাধাৰণতে দহকৰ বিকল্প শব্দৰ লগত। যেনে - ৰাভা : গোধাছি-ছা আনিং '১২' (তু. বৰো : খাও-ছে মুন-নৈ), ৰিখা-ছা ছাম্পা '২৫' (তু. দেউৰী : কোঁৱা-ছা মুমুৰা) ইত্যাদি।

২) অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ প্ৰায়বোৰতে কেতবোৰ বিশেষ বিশেষ সংখ্যাৰ পৰিপূৰক হিচাপে একো একোটা গোট বা সমষ্টিবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। সাধাৰণতে ব্যৱহাৰিক জীৱনত সেইবোৰ শব্দই বা সেইবোৰ শব্দৰ গুণিতক অধিক সৰবৰহীভাৱে প্ৰয়োগ হৈ আহিছে আৰু কেতিয়াবা মূল সংখ্যাবাচক শব্দৰ বিকল্পেও ইহঁত ব্যৱহৃত হয়। গুণিতকবোৰ সাধাৰণতে পৰসৰ্গৰ দৰে গোট নিৰ্দেশক শব্দৰ পিছত প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ - দেউৰী : কোঁৱা '২০' > কোঁৱা-কিন '২০ X ২ = ৪০', কোঁৱা-মুৰা '২০ X ৫ = ১০০'; দিমাছা : বিচা '২০' > বিচা-ব্ৰি-বি '২০ X ৪ + ১০ = ৯০'; ককবৰক : খোল-নুই '২০ X ২ = ৪০', খোল-বা '২০ X

৫ = ১০০'; বৰো : জোখাই '৪' > জোখাই-ছে মুন-নে '৪ X ১ + ২ = ৬', খাও '১০' > খাও
নে '১০ X ২ = ২০', ছান্দা '৪০' বা খাও-ব্ৰৈ '১০ X ৪' বা জোখাই - জি '৪ X ১০'; ৰাভা :
জেপ '৬' > জেপ্ -থাম্ আনিং '৬ X ৩ + ২ = ২০'; কাৰ্বি : ছুৰি '১০০০' > ছুৰি কেথম্
'১০০০ X ৩ = ৩০০০' (তু. বৰো : বু'জা '১০০০' > থাম বু'জা '৩ X ১০০০ = ৩০০০')
ইত্যাদি।

৩) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যৰ ভিতৰত সাধাৰণ শব্দাংশ (General Particle)
অৰ্থাৎ বৰ্গকৰ্তাৰ লগত একেলগে সংখ্যাবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ এটা মনকৰিবলগীয়া দিশ। প্ৰয়োগৰ
বেলিকা সংখ্যাবাচক শব্দ সদায় অনিৰ্দিষ্টতাবাচক অৰ্থত পৰসৰ্গৰ দৰে বৰ্গকৰ্তাৰ পিছত লগ
লাগে। সাধাৰণতে সংখ্যাবাচক শব্দৰ মূল ৰূপটোহে (সম্পৃক্তভাৱে থকা পূৰ্বসৰ্গ ৰহিত ৰূপ)
বৰ্গকৰ্তাৰ লগত সংকোচন ঘটি সংযুক্ত হয়। উদাহৰণ ককবৰক : কায়-ছা 'এজন', লায়ছা
'এখিলা', বাৰ-ছা 'এপাহি'; দেউৰী : মু-চা '১' > তি-চা 'এটা', হা-চা 'এখিলা', মছা 'এসিকি',
দুক-চা 'এজন', বৰো : মু'ন-বা 'পাঁচটা', মা-বা 'পাঁচজন', গাং-বা 'পাঁচখন'; দিমাছা : মা-ছি
'এটা', হাম-ছি 'এখন'; গাৰো : গি-ছা '১' > ছাক-ছা 'এজন', বাল-ছা 'এপাহি'; ৰাভা : আন-
থাম '৩' > মাংথাম্ 'তিনিটা', মে-থাম্ 'তিনিগৰাকী', খন-থাম্, তিনিখন'; কাৰ্বি : কে-থম্
'৩' > জন-থম্ 'তিনিটা', বাং-থম্ 'তিনিজন', ৰং-থম্ 'তিনিডাল'; মিছিং : আন-ঞি '২' > মিঃ
-ঞি 'দুজোপা' তু. আমিংক 'এজোপা', বৰ্-ঞি 'দুখিলা', তু. আবৰ্ 'এখিলা' ইত্যাদি।

৪) এজন, দুজন বা ততোধিক সংখ্যাৰ দ্বাৰা নিৰ্দিষ্ট কৰা বৰ্গকৰ্তাযুক্ত সংখ্যাবাচক
বিশেষণৰ সহায়ত কেতিয়াবা কোনো কোনো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত নিৰ্দিষ্ট একোটা বচনত
প্ৰয়োগ হয়। বিশেষকৈ দ্বিবচনত উভয় অৰ্থত প্ৰায়বোৰ ভাষাতে দুই সংখ্যাই পৰসৰ্গৰ দৰে লগ
লাগে। হ্মাৰ, মিছিং প্ৰভৃতি ভাষাত দুই সংখ্যা পোনপটীয়াকৈ সৰ্বনামৰ লগত লগ লাগি দ্বি-
বচনত প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ :- মিছিং : ঙো-ঞি 'আমি দুয়ো' তু. ঙো 'মই', নো-ঞি 'তোমালোক
দুয়ো' তু. নো 'তুমি', বু'-ঞি 'সিহঁত দুয়ো' তু. বু 'সি'; হ্মাৰ : কু'ই-নি 'আমি দুয়ো' তু. কেই
'মই', নোং-নি 'তহত দুয়ো' তু. নোং 'তই', উ'ন-নি 'তেওঁলোক দুয়ো' তু. উ'মা 'তেওঁ'। এই
প্ৰসঙ্গতে দিমাছা ভাষাৰ হিচইগ্নি 'দম্পতি' তু. গ্নি 'দুই' উভয়বাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ মনকৰিবলগীয়া।

৫) বৰ্গকৰ্তাৰ নিচিনাকৈ পৰিমাণ নিৰ্দেশক (Quantifiers), পূৰণবাচক
(Multipliers), আংশিক বা সমষ্টিবাচক শব্দাংশৰ লগত সংখ্যাবাচক শব্দই পৰসৰ্গৰ দৰে
লগ লাগি বিভিন্ন সংখ্যাবাচক বিশেষণ শব্দ (Ordinals) গঠন কৰিব পাৰে। আনকি কালবাচক,
দিশবাচক, দৈৰ্ঘ্যবাচক, আধাৰবাচক ইত্যাদি বৰ্গকৰ্তাৰ সমতুল্য শব্দাংশৰ লগতো ইহঁত প্ৰয়োগ
হ'ব পাৰে। কোনো কাৰ্যৰ ক্ৰম বা কাৰ্যৰ লগত সম্পৰ্ক থকা ঘটনাৰ সংখ্যা প্ৰকাশ কৰিবলৈ
পোনে পোনে একোটা ক্ৰিয়াৰ লগতো সংখ্যাবাচক শব্দৰ পৰসৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ
- কাৰ্বি : পুৰ-হিনি 'দুবাৰ', পুৰ-থম 'তিনিবাৰ'; মিছিং : বাৰ-পি 'চাৰিটকা', দু-ঞি 'দুহাত',
তাং-ঞি 'দুবছৰ'; দেউৰী : মচ্চা 'এবাৰ', ম-কিনি 'দুবাৰ', মু'গচ্চি 'চাৰিহাত', তৰা-কিন্ 'দুটকা',
দিমাছা : আলাং-ছি 'এবাৰ', খাও-ছি 'এফাল', চাই-ছি 'এদিন', গ্ৰাউমা-ছি 'এষাৰ'; গাৰো :
গং-বঙা 'পাঁচটকা', ছাল-গিনি 'দুদিন'; বৰো : খাও-ছে 'এফাল', মু-ছে 'এহাত', মুগা-ছে 'এপৰ'
(ঘুমটি), দাবু'ৰ-ছে 'এখন্তেক'; তিৰা : ছাম-ছা 'এবাৰ', কি-ছা 'এটা(মাছ)'; ৰাভা : হৰ-ছা
'এঘুৰি (যুঁজা)', তাকৰ-ছা 'এবেগেত', কোব-ছা 'একোব', বেক্ছা 'এবাৰ সৰা কাৰ্য্য' তু. √বেক্
'ঘৰ সাৰ', ছেপ-ছা 'এখীৰণ' তু. √ছেপ 'খীৰা' ইত্যাদি।

৬) এই সকলোবিধৰ সংখ্যাবাচক বিশেষণে আকৌ পৌনঃপুনিক (Reduplicative)
আৰু বৈভাগিক শব্দ (Distributive) হিচাপেও প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। সেইদৰে অনিৰ্দিষ্ট আৰু

নিৰ্দিষ্ট অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ইহঁতৰ লগত কেতবোৰ প্ৰত্যয় বা শব্দাংশ যোগ দিয়া হয়। কেতিয়াবা কেতিয়াবা এনে অৰ্থ বুজাবলৈ সংখ্যাবাচক শব্দৰ বিকল্প শব্দৰো সহায় ল'বলগীয়া হয়। উদাহৰণ :- ৰাভা : কায় ৰি'খা 'প্ৰতিজন/গাইপতি', কামকায় 'উভয়, দুয়ো', বৰো : ছা-ফু'মবু 'গাইপতি', ছাফা-ছাফা 'জনে-জনে', মুন-ফা 'অন্য এটা', গাৰো : ছাক-প্ৰাক/ৰিখিত 'প্ৰতিজন', মাং-আন্তি 'প্ৰতিটো', ছাক-গিপিন 'অন্যজন' ইত্যাদি।

৭) আন কেতবোৰ ভাষাৰ দৰে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো সংখ্যাবাচক শব্দই সীমিত পৰিমাণৰ হ'লেও ভিন্ ভিন্ বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াবিশেষণ (অব্যয়) শব্দৰ গঠন কৰিব পাৰে। সৰ্বনামৰ বিকল্পে প্ৰয়োগ হোৱাৰ উদাহৰণ থাকিলেও সংখ্যাবাচক শব্দই বিশেষ্য (বিশেষ্যকৈ নামবাচক, স্থানবাচক আৰু বস্তুবাচক বিশেষ্য) আৰু ক্ৰিয়া হিচাপে কেতিয়াও প্ৰয়োগ নহয় আৰু তদুজাতীয় শব্দৰো সাধন নকৰে। উদাহৰণ - দিমাছা : খু-ছি 'একগোট', মাছিমামাং 'একমাত্ৰ', গাৰউ-ছি 'একতা'; বৰো : ছে-থি 'প্ৰথম', নৈ-জি-বা-থি '২৫তম অৰ্থাৎ পচিশ সংখ্যক'; তিৰা : থিপ-ছা 'অলপ', ছাম-ছা 'এসময়ত', ছা ছা 'অকলে অকলে', ছাং 'নিজেই'; কাৰ্বি : বাতাই কেথম্ 'তৃতীয়', বাতাই নেৰ্কেপ 'অষ্টম'; দেউৰী : দামা-মুজা 'কোনো এটা/যিকোনো', মিচা 'অলপ', মিচাগা 'কিছু পৰিমাণে'; ৰাভা : ৰাপছাং 'ঐক্য', নোকছাং 'এঘৰীয়া', ছাকছাং 'অকলে'; গাৰো : আপছান 'একে, অভিন্ন', অন্থিছা 'নামমাত্ৰ, অলপ', ছাকছা-বা 'এজনো/কেও' ইত্যাদি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) সংখ্যাবাচক শব্দগঠনত গুণিতকবোৰ কেনেদৰে প্ৰয়োগ হয়? (২০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

২) সংখ্যাবাচক শব্দ গঠনৰ দিশত বৰ্গ কৰ্তাৰ ভূমিকা কি? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

৩) সংখ্যাবাচক শব্দই বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াবিশেষণ কেনেদৰে গঠন কৰে? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

২.৫ অসমীয়া ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ

অন্যান্য নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাসমূহৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ তুলনাত অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দসমূহ বিশেষ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ দিশত থকা এই বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে এতিয়া আলোচনা কৰা হ'ব -

১) সমমূলীয় নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাসমূহতকৈ বিষমমূলীয় প্ৰতিবেশী ভাষাসমূহৰ সৈতেহে বিশেষকৈ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সৈতেহে অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দৰ মিল দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে বৰো, মিছিং, কাৰ্বি আদি অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ নিচিনাকৈ অসমীয়াতো বাংলা, হিন্দী প্ৰভৃতি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ বিপৰীতে সাধাৰণতে সংখ্যাবাচক শব্দৰ অকলশৰীয়াকৈ প্ৰয়োগ নহৈ সদায় এটা বৰ্গকৰ্তা, পৰিমাণকৰ্তা নতুবা গুণকৰ্তাৰ লগত লগ লাগিহে প্ৰয়োগ হয়। সেইদৰে কালবাচক, দৈৰ্ঘ্যবাচক, পৰিমাণবাচক, আধাৰবাচক আৰু দিশবাচক বা স্থানবাচক শব্দৰ বা শব্দাংশৰ লগতো ইহঁতৰ প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। যেনে - এগুণা, ছকুৰি; একলহ, তিনিবাতি, দুঠাই, এডৰা; এমোন, দহতোলা ইত্যাদি। আনকি কোনো কাৰ্য বুজোৱা ক্ৰিয়া শব্দ নতুবা কাৰ্যৰ লগত জড়িত শব্দৰ লগতো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ দৰে অসমীয়াতো প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। যেনে - এখীৰণ, দুসেৰ, এহোপা, এঘুৰি, এভুকু ইত্যাদি। অৱশ্যে অসমীয়াত অন্যান্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ দৰে কোনো পৰসৰ্গৰ সহায় নোলাৱাকৈয়ো নিৰপেক্ষভাৱে সংখ্যাবাচক শব্দ এটাৰ গণনা কাৰ্যত প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে।

২) অসমীয়াভাষাৰ অন্যান্য শব্দৰ তুলনাত সংখ্যাবাচক শব্দত কিছু স্বকীয়তা বিদ্যমান বুলি ড° চেটাৰ্জীয়ে উল্লেখ কৰি গৈছে - *The numerals present one of the difficult phonetic problems of NIA. Their forms show a remarkable uniformity all over the NIA area, a uniformity which is not keeping with the several phonetic histories of the various NIA speeches.* কালিৰাম মেধিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দ সংগ্ৰহত এই বিষয়ে আৰু অধিক স্পষ্ট মন্তব্য দি গৈছে - “অসমীয়া সংখ্যাবাচক বিশেষ্য কোনো এক নিৰূপিত নিয়মে সংস্কৃত বা প্ৰাকৃতৰ পৰা নমা নাই। স্বৰ বিকৃতিৰ নিয়মে অসমীয়া সংখ্যাবাচক সংজ্ঞা সিদ্ধ হৈছে।”

৩) অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দ মাত্ৰে নিসন্দেহে সংস্কৃত ভাষাৰ পৰা অহা অৰ্দ্ধতৎসম বা তদ্ভৱ ৰূপ। দুই-এক সংখ্যাবাচক শব্দৰ বাহিৰে (সচৰাচৰ সংখ্যাবাচক বিশেষ্য অৰ্থাৎ *ordinals*) মূল সংস্কৃত শব্দৰ অবিৰল উচ্চাৰণ অথবা বানান-ৰীতি কোনো এটা অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দতে (বিশেষকৈ অংকবাচক শব্দ অৰ্থাৎ *cardinals*) ৰক্ষিত হোৱা নাই বাবে অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দত তৎসম ৰূপৰ অভাৱ বুলিব পাৰি। অসমীয়াত প্ৰচলিত অৰ্দ্ধতৎসম আৰু তদ্ভৱ সংখ্যাবাচক শব্দসমূহো এক নিৰ্দিষ্ট ধ্বনিৰীতিৰ মাজেদি বিকাশ হোৱা নহয়। উদাহৰণ স্বৰূপে মূল সংস্কৃত ‘৬’ অংকৰ সৈতে জড়িত ষষ্/ষট্, ষোড়শ, ষড়বিংশতি, ষষ্ঠি, ষষ্ৱতি আদি সংখ্যাবাচক শব্দ অসমীয়াত যথাক্ৰমে ছয়, ষোল্ল, ছাবিশ, ষাঠি, ছিয়াল্লৰৈ। ইয়াত দেখা যায় যে সংস্কৃতৰ একেটা ‘ষ’-ৰে অসমীয়াত কেতিয়াবা দন্তমূলীয় ছ /s/ হৈছে আৰু কেতিয়াবা হৈছে পশ্চতালব্য উষ্ম ষ/x/। তদ্ৰূপে ভিন্ ভিন্ সংখ্যাবাচক শব্দত পোৱা মূল সংস্কৃতৰ ‘ষ’ৰ সমপৰ্যায়ৰ ‘শ’ আৰু ‘স’ বৰ্ণ দুটা ধ্বনি-বিচ্যুতি ঘটি অসমীয়াত বিষম ৰূপত ষ/x/, ছ/s/, হ/h/ ইত্যাদি হৈছে আৰু নহ’লেবা একেবাৰে বিলুপ্তিও ঘটিছে। উদাহৰণ - সপ্ত > সাত, সপ্তসপ্ততি > সাতসত্তৰ, অশীতি > আশী, শত > শ; বিংশতি > বিশ/বিছ, পঞ্চাশৎ > পঞ্চাশ/পঞ্চাছ; দশ > দহ, চতুৰ্দশ > চৈধ্য; একাদশ > এঘাৰ, ষোড়শ > ষোল্ল ইত্যাদি। ধ্বনি পৰিবৰ্তনৰ এই ৰীতি অসমীয়া ভাষাৰ অন্যান্য

অর্দ্ধতৎসম আৰু তদ্ভৱ ৰূপত কম-বেছি পৰিমাণে পোৱা গ'লেও সংস্কৃত শিশু-ধ্বনিৰ তদ্ভৱ অসমীয়াত ছ/s/ হোৱাৰ উদাহৰণ অন্যত্ৰ বিৰল। ড° উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীয়ে সংখ্যাবাচক শব্দৰ এই ছ/s/ হোৱাটো আন ভাষাৰ পৰা ধাৰে লোৱা বা তাৰ প্ৰভাৱত হোৱা বুলি কৈছে। সেইদৰে একেটা অংকবাচক শব্দ 'দুই' (OIAদে, দ্বৌ) ৰ পৰাই উদ্ভূত বাৰ, বাইশ, বত্ৰিশ, বিয়াল্লিশ, বিৰাশী প্ৰভৃতি শব্দত/ব ~ বা ~ বি ~ বিয়া ~ বিৰা/ আদি বিষম ৰূপত বিকাশ লাভ কৰাটো অবিশ্লেষণীয় পৰিঘটনাৰ বাহিৰে আন একো নহয়। এইফালৰ পৰা বিবেচনা কৰিলে অসমীয়া ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ বিকাশত এক নিৰ্দিষ্ট প্ৰক্ৰিয়াৰ অভাৱ আৰু ই ভিন্ ভিন্ কাৰক আৰু বাহকৰ (ভাষা-ভাষী) দ্বাৰা প্ৰভাৱিত বিশৃংখলিত ৰূপৰ পৰিণতি মাথোন। আপাতঃ দৃষ্টিত বিশৃংখলিত ৰূপ যেন বোধ হ'লেও এটা কথা ঠিক যে এইসমূহ শব্দ এক নিৰ্দিষ্ট শৃংখলাৰে নিৰ্মিত; সেয়া মূল অনুসৰিয়ে হওক বা নিজ ভাষাৰ স্বকীয়-ৰীতিৰেই হওক।

৪) ড° চেটাৰ্জীয়ে বাংলা ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ আলোচনাত এক অভিনৱ উপায় অৱলম্বন কৰিছে। তেখেতৰ নীতি অনুসৰণ কৰি অসমীয়া ভাষাতো নিজা গাঠনিক ৰীতিৰে সংখ্যাবাচক শব্দৰ সাধন হোৱা বুলি ধৰিলে — এই গঠন প্ৰণালীটো তলত দিয়াৰ দৰে ব্যাখ্যা কৰিব পৰা যায়—

ক) অসমীয়া ভাষাতো অন্যান্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ দৰে সংখ্যাবাচক শব্দ দশমিক পদ্ধতিৰ অৰ্থাৎ সৰ্বোচ্চ সংখ্যা দহলৈকে সামৰি নিৰ্মিত হোৱা। সেয়েহে অসমীয়াত মাত্ৰ একৰ পৰা দহলৈকে ভিন্ ভিন্ একক-প্ৰাকৃতিৰ সংখ্যাবাচক শব্দ পোৱা যায়। এইবোৰ নিসন্দেহে সংস্কৃত ভাষাৰ পৰা অহা। উদাহৰণ - এক < একঃ, ন < নৱ, দহ < দশ ইত্যাদি।

খ) দহতকৈ ডাঙৰ সংখ্যাবিলাক দুই প্ৰকাৰে সাধিত হয়। মনকৰিবলগীয়া যে দুয়োটা সাধন প্ৰণালীতে উপৰুক্ত সংখ্যাবিলাক অভিন্নভাৱে সম্পৃক্ত হৈ থাকে বাবে ইহঁতক অতি সহজে দ্বি বা ত্ৰি প্ৰাকৃতিক শব্দ হিচাপে ধৰিব নোৱাৰি। সেই দুটা বৃহৎ সংখ্যাৰ সাধন প্ৰণালী উদাহৰণসহ তলত দিয়া হ'ল।

i) দহকৰ সংখ্যাবিলাক সংশ্লিষ্ট সংখ্যাৰ (দুইৰ পৰা ন লৈ) লগত পৰপ্ৰত্যয় যোগে সাধিত দ্বি প্ৰাকৃতিক শব্দ; যাৰ গাঠনিক সংগতি হ'ল (গুণিতক X ১০) = দহক। দহৰ ঠাইত ভিন্ ভিন্ পৰপ্ৰত্যয়ৰ দ্বাৰা মূলতঃ সংস্কৃত ভাষাতে এইবিলাক সংখ্যা গঠিত হৈছিল আৰু পালি-প্ৰাকৃত-অপভ্ৰংশৰ মাজেদি বিকৃতি ঘটি এইবিলাকে অসমীয়া ৰূপ লৈছিল। সেইবাবেই বহুতো ক্ষেত্ৰত মূলৰ প্ৰত্যয়টোৰ লগত অসমীয়া সংখ্যাবাচক প্ৰত্যয়ৰ সমতা ৰক্ষিত হোৱা নাই। উদাহৰণ-

অ) শ পৰপ্ৰত্যয়ৰ দৰে পাওঁ : বিশ < বিংশতি '২ X ১০' তু. দ্বি/দ্বৌ '২'; ত্ৰিশ < ত্ৰিংশৎ '৩ X ১০' তু. ত্ৰি/ত্ৰয়ঃ '৩'; চল্লিশ < চত্ৰাবিংশৎ '৪ X ১০' তু. চতুৰঃ/চত্ৰাৰঃ '৪'; পঞ্চাশ < পঞ্চাশৎ '৫ X ১০' তু. পঞ্চ '৫' — এই শব্দকেইটাত।

আ) -ই/-ঈ পৰপ্ৰত্যয়ৰ দৰে পাওঁ : ষাঠি < ষষ্টি '৬ X ১০' তু. ষষ্/ষট্ '৬'; আশী < অশীতি '৮ X ১০' তু. অষ্ট '৮'; নবৈ/নবৈ < নৱতি '৯ X ১০' তু. নৱ '৯'; ব্যতিক্ৰমঃ সত্তৰ < সপ্ততি '৭ X ১০' তু. সপ্ত '৭' ইত্যাদি শব্দকেইটাত।^৭

মনকৰিবলগীয়া যে গুণিতক দহ বা তদুৰ্দ্ধ সংখ্যাৰ বিকল্পে একো একোটা মৌলিক শব্দৰহে ব্যৱহাৰ হয় - যিটো সংস্কৃত বা বিদেশী মূলৰ পৰা লাভ কৰা। উদাহৰণ - শ < শত (সংস্কৃত) : (১০ X ১০)ৰ বিকল্প; হেজাৰ/হাজাৰ (পাৰ্চী) : (১০ X ১০ X ১০) ৰ বিকল্প; লাখ (ইংৰাজী) তু. লক্ষ (সংস্কৃত) : (১০০ X ১০০ X ১০) ৰ বিকল্প ইত্যাদি।

ii) দুটা দহকৰ মাজৰ ক্ৰমিক সংখ্যাবোৰ পুনৰ সংশ্লিষ্ট দহকৰ আগত পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ হয় আৰু গাঠনিক সংগতিৰ ফালৰ পৰা ইয়াক (একক + দহক) = {একক + (গুণিতক $\times ১০$)} এনেদৰে দেখুৱাব পাৰি। উল্লেখযোগ্য যে প্ৰয়োগৰ বেলিকা দুয়োটা অংকবাচক শব্দৰ পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱত দুয়ো ভিন্ ভিন্ ৰূপলৈ পৰিবৰ্তন হয় আৰু কোনোবাটোৰ অৱশিষ্ট স্বৰূপে সামান্য অংশহে ৰৈ যায়। কেতিয়াবা দুয়োটাৰ মাজত অক্ষৰলোপো হয় আৰু কেতিয়াবা দুয়োটাৰ মাজত এটা বৰ্ণবা অক্ষৰৰ আগমো (intrusive) হয়। সাদৃশ্যও সংখ্যাবাচক শব্দ-সাধনৰ অন্যতম কাৰক হিচাপে বিবেচিত হ'ব পাৰে। এইখিনিতে মনকৰিবলগীয়া যে পূৰ্বৱৰ্তী স্থানত প্ৰয়োগ হোৱা ন সংখ্যাৰ বিকল্পে {উন্ ~ উন ~ উনা ~ উনু}-পূৰ্বসৰ্গৰ প্ৰয়োগ অসমীয়াৰ অন্যতম মনকৰিবলগীয়া বৈশিষ্ট্য -- যি সংশ্লিষ্ট দহকতকৈ এক কম অৰ্থত প্ৰয়োগ হয়। এইটোও মূল সংস্কৃত ভাষাৰ পৰাই অন্যান্য নৱ্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ দৰে অসমীয়াই পোনপটীয়াকৈ লাভ কৰিছে।

বৃহৎ সংখ্যাবাচক শব্দৰ সাধন অসমীয়াৰ ক্ষেত্ৰত খোৰতে এনেদৰে মুখিয়াব পাৰি যে - ১১ৰ পৰা ১৮ লৈ ক্ৰমিক সংখ্যাবিলাক আৰু ২০ ৰ পৰা ৯০ লৈ দহকবিলাক দ্বি প্ৰাকৃতিক আৰু বাকী সংখ্যাবিলাক ত্ৰিপ্ৰাকৃতিক আৰু এই সকলোবিলাকে মূলতঃ সংস্কৃত ভাষাৰ পৰাই অহা; হ'লেও শব্দ-সাধনৰ ফালৰপৰা ইয়াৰ প্ৰধান দুটা উপাদান চকুত পৰা বিধৰ। সেই দুটা হ'ল - পূৰ্বৱৰ্তী স্থানত বহা এককৰ সংখ্যাসমূহৰ কেতবোৰ উপাকৃতি আৰু পৰৱৰ্তী স্থানত বহা মূল দহকৰো কেতবোৰ উপাকৃতি; যি সংযুক্ত অৱস্থাত মূলাভাষ প্ৰাকৃতিৰ (Sub-root morpheme) দৰে প্ৰয়োগ হৈ আছে। সংশ্লিষ্ট তালিকাখনত ইয়াৰ উদাহৰণসমূহ দেখুৱা হৈছে।

৫) এইসমূহ সংখ্যাবাচক শব্দৰ উপৰিও ব্যৱহাৰিক জীৱনত প্ৰয়োগ হোৱা অসমীয়াৰ আৰু কেতবোৰ বৈকল্পিক সংখ্যাবাচক শব্দ আছে। এইবোৰে বিশেষ বিশেষ সংখ্যাৰ গোট নিৰ্দেশ কৰে আৰু ইহঁত পৰিমাণ নিৰ্দেশকৰ (quantifiers) দৰে প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ — যোৰ/যুৰি (= ২) তু. O.I.A. যুগলম, হাল/হালি (=২), গণ্ডা/অঁৰা (=৪), বিহা/বুৰি/কুৰি (=২০), পোণ (= ৮০), কাওণ (ষোল্ল পোণ = ১২৮০) ইত্যাদি। অসমীয়াত দুই ধৰণে এইবোৰৰ প্ৰয়োগ হয়। এক ধৰণৰ প্ৰয়োগ হয় সংখ্যাবাচক শব্দৰ সম্পূৰ্ণ বিকল্প হিচাপে; যেনে - যোৰহাত/হাতযোৰ তু. দুইহাত, কুৰি আঙুল কপাল তু. বিশ আঙুল দৈৰ্ঘ্যৰ কপাল ইত্যাদি। আন ধৰণৰ প্ৰয়োগ হয় পৰিমাণ নিৰ্দেশকৰ দৰে - সংখ্যাবাচক শব্দৰ গুণিতকেৰে। গুণিতকসমূহ অৰ্থাৎ এক, দুই আদি সংখ্যা পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে বহে। উদাহৰণ - এযুৰি চকু তু. দুটা চকু. সাতহাল গৰু তু. চৈধ্যটা গৰু, বিশ গণ্ডাই (২০ \times ৪) এপোণ (১ \times ৮০) হয়, ষোল্ল পোণে (১৬ \times ৮০) এ-কাওণ (১ \times ১২৮০) হয় ইত্যাদি। এই একে নিয়মেৰে শ, হেজাৰ/হাজাৰ, নিযুত, অযুত, লাখ, কোটি, অৰ্বুদ, কল্প আদি বৃহত্তৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰো এনেদৰে ব্যৱহাৰ হয়। আনকি বিদেশী মূলীয় ডজন, দিস্তা, ৰিম্ আদিৰো ব্যৱহাৰ এনেকুৱাই।

৬) অসমীয়া ভাষাত সংস্কৃত ভাষাৰ পৰা অহা আংশিক সংখ্যাবাচক শব্দৰ (fractionals) প্ৰয়োগো মনকৰিবলগীয়া। পোৱা '১/৪' (তু. পাদ), দেৰ '১/২' (তু. দ্ব্যৰ্দ্ধ), আধা '১/২' (তু. অৰ্দ্ধ), আঢ়ৈ '২/৩' (তু. অৰ্দ্ধ তৃতীয়) ইত্যাদিয়ে কেৱল পৰিমাণ নিৰ্দেশকৰ (পৰিমাণ, ওজন, দৈৰ্ঘ্য, সময়, মূল্য আদিৰ গণনা) লগতহে পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ হয় কিন্তু চোৱা '+ ১/৪' পৌনে '- ১/৪' ছাৰে '+ ১/২' (তিনিৰ পিছত) (তু. সাদ্ৰ্ধ) আদি আংশিক শব্দই

সংখ্যাবাচক শব্দৰ সৈতে লগ লগাৰ পিছতহে পৰিমাণ নিৰ্দেশকৰ লগত পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়; পোনপটীয়াকৈ এই সমূহে পৰিমাণ নিৰ্দেশকৰ লগত কেতিয়াও লগ নালাগে। উদাহৰণ – পোৱা বিঘা, দেৰ টকা, আধা মোন, আঢ়ৈ ঘণ্টা ইত্যাদি কিন্তু পৌনে এক টকা, ছাৰে তিনি বিঘা, চোৱা এক ঘণ্টা ইত্যাদি।

৭) সংখ্যাবাচক শব্দ মাত্ৰেই অসমীয়াত সদায় বৰ্গকৰ্তা অৰ্থাৎ নিৰ্দেশক প্ৰত্যয়ৰ লগত পূৰ্বৱৰ্তী স্থানত প্ৰয়োগ হয় আৰু অনিৰ্দিষ্টতা সূচায়। ইহঁতে বিশেষণ শব্দৰ দৰে কেতিয়াবা বিশেষ্য শব্দৰ আগত নতুবা পিছত প্ৰয়োগ হয়। ভিন্ ভিন্ বৰ্গকৰ্তাৰ লগত সংযোগ হওঁতে দুই-এক সংখ্যাবাচক শব্দৰ ভিন্ ভিন্ আকৃতি হয়। ইয়াক পূৰ্বসৰ্গীয় সংখ্যাবাচক শব্দৰ উপাকৃতি হিচাপে দেখুৱাব পাৰি। উদাহৰণস্বৰূপে একাষাৰ (এক-), এখন (এ-); দুইঠেঙীয়া (দুই-), দুদিনীয়া (দু-); ছয়মাহিলী (ছয়-), ছমহীয়া (ছ-); সাতবিহু (সাত-), সাদিনীয়া (সা-) ইত্যাদি। (উদাহৰণসমূহত পৰিমাণ-নিৰ্দেশক, পূৰণবাচক আৰু সমষ্টিবাচক শব্দাংশকো সাঙোৰা হৈছে; কাৰণ ইহঁতৰ প্ৰয়োগৰ ধৰ্ম বৰ্গকৰ্তাৰ সৈতে একে)। কেতিয়াবা ভিন্ ভিন্ সৰ্গৰ সৈতে (যেনে – জোৰ বুজোৱা -ও, স্বাৰ্থিক -এ আদি) অভিন্নভাৱে লগ লাগি ভিন্ ভিন্ অৰ্থত পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে সংখ্যাবাচক শব্দৰ ব্যৱহাৰ হয়। সাধাৰণতে বৰ্গকৰ্তা আৰু সংখ্যাবাচক শব্দৰ সংযুক্ত ৰূপৰ মধ্যৱৰ্তী স্থানত -ও- বহিলে অন্তৰ্ভুক্তি (inclusive) আৰু -এ- বহিলে নিৰ্দেশক অৰ্থ বুজায়। উদাহৰণ – একোজন, একোবাৰ তু. এজন, এবাৰ কিন্তু একেজন, একেবাৰে; দুয়োটা, দুয়োমাহ তু. দুটা, দুমাহ কিন্তু দোমাহী, দোভাষী (অন্তৰ্ভুক্তি অৰ্থত); চাৰিওফাল তু. চাৰিচকীয়া; দহোআঙুলি তু. দহহাত; বাৰেওটি কাল তু. বাৰবছৰ কিন্তু বাৰেমিহলি, বাৰেকুৰি (ভিন্নতা অৰ্থত) ইত্যাদি।

৮) অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দৰ যোগেদি অন্য শব্দ গঠন :

ক) সংখ্যাবাচক শব্দৰ লগত ভিন্ ভিন্ শব্দ আৰু প্ৰত্যয় যোগে ভিন্ ভিন্ বিশেষ্য শব্দ (নামবাচক, স্থানবাচক আৰু বিভিন্ন পদাৰ্থবাচক শব্দ), বিশেষণ শব্দ (সংখ্যাবাচক বিশেষণ অৰ্থাৎ *ordinals*) আৰু লগতে ক্ৰিয়াবিশেষণ (অব্যয়) শব্দৰো গঠন কৰা হয়। এয়া অসমীয়া প্ৰভৃতি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য। তলত এনে কেতবোৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ দ্বাৰা সাধিত হোৱা শব্দৰ উদাহৰণ দিয়া হ'ল। (ইয়াৰ ভিতৰত তৎসম শব্দও আছে)।

এ/এক : একক, একলব্য, একান্নৱৰ্তী, একুতি < একপুত্ৰিকা, এককালীন, এফেৰি, এখন্তেক, এঘৰীয়া, একাণপতীয়া, একলম, একেলগে, একেৰাহে ইত্যাদি।

দু/দুই (দ্বি) : দুতলীয়া, দুপৰীয়া, দুৰছী, দোতোৰা, দোমোজা, দুনাই/দোৱাবাৰ, দোহোৰাই, দুইমুনি শিলা, দ্বিজ, অদ্বিতীয়া, দ্বিৰুক্তি ইত্যাদি।

তে/তিন/তিনি (ত্ৰি) : তিনিমুৰা, তেবাটা, তেওজবেলি, তিনদিনীয়া, তিন-তিৰিকা, তিন-তেলনি (মাৰি খা), তিনিপুৰুষ, তিনিচুকীয়া, ত্ৰিৱেণী, ত্ৰিকালজ, ত্ৰিভূজ ইত্যাদি।

চাৰি (চতুৰ) : চাৰিসীমা, চাৰিআলি, চাৰিওফালে, চৌকাঠ, চৌধুৰী, চৌথা (দিনা), চতুৰ্ভূজ, চতুৰ্থ ইত্যাদি।

পাঁচ (পঞ্চ) : পাঁচতী, পাঁচালি (?), শ্ৰীপঞ্চমী, পঞ্চৰত্ন, পঞ্চগনন, পঞ্চমৃত ইত্যাদি।

ছ/ছয় (ষড়) : ছবছৰীয়া, ছৰতীয়া, ছমহীয়া, ছয়গাঁও, ছয় মাহিলী, ষড়ানন, ষষ্ঠিকা (তু. জামাই ষষ্ঠিকা), ষাণ্মাসিক, ষাঁঠ (?) ইত্যাদি।

সা/সাত (সপ্ত) : সাদিন, সাতবিহু, সাতগাঁও, সাতামপুৰুষীয়া, সাতসৰী, সাত-শত্ৰু, সপ্তাহ, সপ্তৰথী, সপ্তৰ্ষি (মণ্ডল) ইত্যাদি।

আঠ (অষ্ট) : আঠপৰীয়া, আঠমঙলা, অষ্টাংগ, অষ্টধাতু ইত্যাদি।

ন (নৰ) : নগাঁও/নগঞা, ন-গুন > লগুন, নৰগিৰি, নৰগ্ৰহ, নৰমী ইত্যাদি।

দহ (দশ) : দহোকুৰি, দহা, দহক, দশভূজা, বিজয়া দশমী, দশাৰতাৰ, দশোদিশ, দশোপচাৰ, দশমিক ইত্যাদি।

বাৰে/বাৰ (দ্বাদশ) : বাৰমাহী (গীত), বাৰভূঞা, বাৰবনিতা, বাৰোবাৰী (?) বাৰেমিহলি, বাৰেমতৰা, বাৰেকুৰি, দ্বাদশস্কন্ধ, দ্বাদশী ইত্যাদি।

তেৰ : (সাত সাগৰ) তেৰ নদী, (বাৰ মাহৰ) তেৰপূজা, তেৰহাত (ফুটা)।

ষোল/ষোল্ল (ষোড়) : ষোল-কণীয়া, ষোল্লঅমা, ষোড়শী, ষোড়শোপচাৰ ইত্যাদি।

শ (শত) : শতিকা, শতাব্দী, শতমূল, শতদল, শতকৰা, শতাংশ, শতমুখে, শই শই, শইকীয়া ইত্যাদি।

হেজাৰ/হাজাৰ : হাজৰিকা, বাৰহাজাৰী, হেজাৰ-বিজাৰ ইত্যাদি।

লাখ (লক্ষ) : লাখটকীয়া, লাখপতি, লাখ-বিলাখ, লক্ষাধিক ইত্যাদি।

কোটি : কোটিকলীয়া, কোটিপতি, কোটিটকীয়া ইত্যাদি।

খ) অসমীয়াত আনকি সৰ্বনাম, ক্ৰিয়াবিশেষণ বা ক্ৰিয়াৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা দুই-এক সংখ্যাবাচক শব্দৰ উদাহৰণো পোৱা গৈছে। একো, একে, অকল (তু. অকলে-গোৱালপৰীয়া - একলা; অকলশৰীয়া <MIA একলু), দুয়ো, দোছোৰা আদি সৰ্বনামৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা ৰূপৰ দৰে দুনাই (ক্ৰিয়া বিশেষণ), $\sqrt{\text{দোহাৰ}}$, $\sqrt{\text{দোৱচ্}}$ আদি ক্ৰিয়াৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা ৰূপৰ গঠন মনকৰিবলগীয়া।

গ) একেটা সংখ্যাবাচক শব্দৰ দ্বিৰুক্তিযোগে বৈভাগিক সংখ্যাবাচক শব্দ (distributive) হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। আকৌ ওচৰা-উচৰিকৈ থকা দুটা সংখ্যাবাচক শব্দৰ একেলগে প্ৰয়োগ হ'লে নতুবা সংখ্যাবাচক শব্দৰ লগত মান পৰসৰ্গ যোগ হ'লে অনিৰ্দিষ্টতা ভাৱ সূচায়। কেতিয়াবা আকৌ দুটা ভিন্ন সংখ্যাবাচক শব্দৰ সমাসৰ দ্বাৰা এক সুকীয়া অৰ্থ ওলাই পৰে। উদাহৰণ -- এজন-এজন, এটা-দুটা, চাৰিজনমান, সাতে-পাঁচে, উনিছ-বিছ ইত্যাদি।

ঘ) কেতিয়াবা দুই-এটা বেলেগ উৎসৰ শব্দও অসমীয়াত সংখ্যাবাচক শব্দৰ বিকল্পে প্ৰয়োগ হয়। বৈভাগিক সংখ্যাবাচক শব্দৰ গঠনত প্ৰতি- আৰু -পতি যথাক্ৰমে পূৰ্বসৰ্গ আৰু পৰসৰ্গৰ দৰে 'এক'-ৰ বিকল্পে, বৰ্গকৰ্তা আৰু পৰিমাণ-নিৰ্দেশকৰ লগত প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ : প্ৰতিজন/জনেপতি/গাইপতি তু. জনে জনে বা এজন এজন। সেইদৰে অসমীয়াত 'এক' সংখ্যাৰ বিপৰীতে 'আন' শব্দৰ বৰ্গকৰ্তা বা তদ্জাতীয় সৰ্গৰ লগত প্ৰয়োগ হৈ সৰ্বনামীয় অব্যয় পদৰ সাধন কৰে। যেনে - আনখন তু. এখন, আনহাতে তু. এহাতে, আনফালে তু. এফালে ইত্যাদি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) অন্যান্য নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ তুলনাত অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দৰ স্বকীয়তা কি? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

২) বৈকল্পিক সংখ্যাবাচক শব্দ মানে কি? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

২.৬ অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ তুলনা

অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় সংখ্যাবাচক শব্দৰ তুলনাত্মক অধ্যয়নৰ বাবে দুটা প্ৰধান ক্ষেত্ৰ বাচি ল'ব পাৰি -

ক) গাঠনিক সংগতি আৰু

খ) প্ৰায়োগিক বিচাৰ-বিশ্লেষণ।

এই উভয় ক্ষেত্ৰতে আকৌ সাদৃশ্য আৰু বৈসাদৃশ্য সম্পৰ্কে চালি-জাৰি চাই পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱ পৰিছে নে নাই আৰু যদি পৰিছে গাঠনিকভাৱে প্ৰভাৱটো কোন পিনৰ পৰা বেছি প্ৰবল? নে এই সাদৃশ্যটো আকস্মিক বিধৰ? এই সকলোবোৰ দিশ খৰচি মাৰি আলোচনা কৰিবৰ বাবে এক বিস্তৃত গৱেষণা আৰু বিশাল পৰিসৰৰ আৱশ্যক।

অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় দুই ভিন্নমূলীয় ভাষাত সংখ্যাবাচক শব্দৰ সততে চকুত পৰা উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্য কেতবোৰৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য হৈছে -

- i) সংখ্যাবাচক শব্দৰ সাধন-পদ্ধতিৰ সাদৃশ্য;
- ii) অংকবাচক আৰু পূৰণবাচক শব্দৰ মাজত অসমতা স্থাপন;
- iii) সংখ্যাবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগৰ সাদৃশ্য;
- iv) সাধাৰণ লোকৰ মাজত অজনপ্ৰিয়তা অৰ্থাৎ লোক-ভাষাৰ পৰা ফালৰি কটা;
- v) উমৈহতীয়া বিকল্প শব্দৰ ব্যাপক প্ৰচলন।

১) দুয়োটা ভাষাতে সংখ্যাবাচক শব্দৰ সৰ্বোচ্চ মূল অংক দহলৈকে আছে আৰু এইবোৰ মূল ভাষাৰ পৰা ধ্বনি-বিকৃতিৰ মাজেদি লাভ কৰা ৰূপ। উদাহৰণ স্বৰূপে - কিনি (দেউৰী), গিনি (দিমাছা), নৈ (বৰো), গ্নি (গাৰো), আনিং (ৰাভা), আন-এও (মিছিং), হিনি (কাৰ্বি) < তিব্বত-বৰ্মীয় * গ্-নিছ '২', তু. দুই (অসমীয়া) < সংস্কৃত দ্বৈ। দুয়োটা ভাষাৰে দহৰ পিছৰ সংখ্যাবাচক শব্দসমূহ দহৰ গুণিতক আৰু ক্ৰমিক সংখ্যাৰ দ্বাৰা দ্বি বা তদুৰ্দ্ধ প্ৰাকৃতিৰে সাধিত হোৱা। (সাধন পদ্ধতি কিন্তু বহুমুখী; সেইবাবে ইয়াক বৈসাদৃশ্যৰ আলোচনালৈ নিব পাৰি)। অৱশ্যে দুয়োটা ভাষাতে অনিয়মিতভাৱে হ'লেও দহতকৈ ডাঙৰ দুই-এটা শব্দ মৌলিক ৰূপৰ হ'ব পাৰে। উদাহৰণ - ৰাজা (দিমাছা), জৌ (বৰো), ৰিৎচা (গাৰো), গোতা (ৰাভা), ফাৰো (কাৰ্বি), লি'ং (মিছিং) তু. শ (অসমীয়া) ইত্যাদি।

২) প্ৰায়বোৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে একোটা অংকবাচক শব্দৰ বাবে একোটা সংশ্লিষ্ট পূৰণবাচক শব্দৰ অভাৱ। (উদাহৰণ স্বৰূপে : অসমীয়া এক কিন্তু প্ৰথম, পহিলা আৰু এখন্তেক কিন্তু দুখন্তেক নহয়।) বৈকল্পিক শব্দৰ দ্বাৰা প্ৰায় সমান্তৰালভাৱে ভিন্ ভিন্ শব্দ অংকবাচক শব্দৰ সমাৰ্থকভাৱে দুয়োটা ভাষাতে প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়।

৩) সংখ্যাবাচক শব্দই দুয়োটা ভাষাতে সদায় বৰ্গকৰ্তা, পূৰণবাচক, সমষ্টি বাচক, পৰিমাণ নিৰ্দেশক, দৈৰ্ঘ্যবাচক, দিশবাচক, কালবাচক ইত্যাদি শব্দাংশৰ লগত একত্ৰে প্ৰয়োগ হৈ বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। (অৱশ্যে প্ৰয়োগৰ গাঠনিক সংগতি ভিন্নমুখী বাবে; ইয়াক বৈসাদৃশ্যৰ আলোচনালৈ নিব পৰা যায়।) সেইদৰে 'সংখ্যাবাচক শব্দৰ সহযোগত দ্বি বা তদুৰ্দ্ধ বচনত প্ৰয়োগ হোৱা বাক্যাংশ বীতি বড়োবৰ্গীয় আৰু অসমীয়া উভয় ভাষাৰ অন্যতম উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্য।'

৪) সংখ্যাবাচক শব্দসমূহ মৌলিক শব্দসম্ভাৰৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'লেও সাধাৰণতে লোক-ভাষা স্তৰত অতি সীমিত মাত্ৰাৰ সংখ্যাহে অৰ্থাৎ কুৰি বা তাতকৈ কম পৰিসৰৰ সংখ্যাহে সৰ্বসাধাৰণ মানুহে সঘনাই সৰবৰহী ভাৱে ব্যৱহাৰ কৰে। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহ আকৌ লোক-ভাষা স্তৰতে থকা বাবে এই কথাটো বৰকৈ প্ৰযোজ্য। উদাহৰণ স্বৰূপে তিৰা আদি ভাষাত দুই পৰ্য্যন্তহে নিজ ভাষাৰ শব্দ পোৱা গৈছে। তাৰ পিছৰ পৰাই সাৰ্বজনীন অসমীয়া শব্দ যেনে - থিন (৩), চাৰ (৪), ফাচ (৫), ছুই (৬), ছাত (৭), আট (৮), ন (৯), দছ/তছ (১০) আদিয়ে প্ৰয়োগ হয়। ৰাভা প্ৰভৃতি ভাষাতো সৰ্বাধিক তিনি সংখ্যালৈকেহে বৰ্গকৰ্তা সমূহৰ সৈতে একত্ৰে প্ৰয়োগ হয়। তাৰ পিছৰ পৰাই চাৰিজন 'চাৰিজন', পাছখান 'পাঁচখন' ইত্যাদি ধৰণেৰে গণনা কৰা হয়। বৰো, কাৰ্বি প্ৰভৃতি ভাষাতো সমান্তৰালভাৱে অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দৰ প্ৰচলন আছে। উদাহৰণ - এহো 'এশ' (কাৰ্বি), এ-জন 'এটা' তু. জন-কেপ 'দহটা' (কাৰ্বি); থিনিছ 'তিনিশ' (বৰো), বিছাচি 'বিশ' (দিমাছা) ইত্যাদি। অসমীয়াৰ ক্ষেত্ৰতো এইবোৰৰ শব্দ-সাধনত তেৰ/বাৰ লৈকেহে বহুলভাৱে ব্যৱহৃত হয়; ইয়াৰ ভিতৰত একৰ ব্যৱহাৰে সৰ্বাধিক। উদাহৰণ - এখন্তেক, এবুৰি, এধানি, এপৰ, এঘৰীয়া, এফেৰি, এপিনে, একলম, একে, একো, একেলগে ইত্যাদি। এক শব্দ যিমান কেইটা সৰ্গ বা শব্দাংশৰ লগত লগ লাগিব পাৰে আন কোনোটোৱে সিমান নোৱাৰে। প্ৰয়োগৰ এই তাৰতম্যটাই লোকজীৱনত ক্ৰম অনুযায়ী সংখ্যাবাচক শব্দই লাভ কৰা সমাদৰ বা অনাদৰৰ কথা কৈ সূচায়।

৫) অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় এই দুই ভিন্নমূলীয় ভাষাত এনে কিছুমান উম্মেহতীয়া সংখ্যাবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে - যিবোৰৰ মূল নিৰ্ণয় কৰাটো অতি কঠিন। গণ্ডা, পোণ, কাওন, কুৰি আদি এই জাতীয় শব্দ। পহিলা, দোছোৰা, দেৰ, ছোৱা, পৌনে, সপ্তাহ (ৰাভা : হাপ্তা; বৰো : হপ্তা), লাখ, কৌটি আদি নিঃসন্দেহে অসমীয়াৰ মাজেদি পোৱা সংস্কৃতমূলীয় শব্দ; যিবোৰৰ প্ৰায়বোৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো প্ৰয়োগ আছে। আনকি বিদেশীমূলৰ হাজাৰ, ডজন, দিঙ্গা, ৰিম আদি বিশেষ বিশেষ সংখ্যাবাচক শব্দৰ বিকল্পে প্ৰয়োগ হোৱা শব্দসমূহো অসমীয়াৰ মাজেদি গ্ৰহণ কৰি লোৱা। দুয়োটা ভিন্নমূলীয় ভাষাত পোৱা এই সাদৃশ্য বহুগৰ সঞ্চিত সাংস্কৃতিক সহ-অৱস্থানৰ এক মধুৰ ফলশ্ৰুতি।

৬) মূলৰ ফালৰ পৰা ইহঁত যেনে ভিন্নধৰ্মী তদ্ৰূপ গাঠনিক সঙ্গতিৰ ফালৰ পৰাও ইহঁত পৰস্পৰ বিপৰীতধৰ্মী। উদাহৰণ স্বৰূপে - দহক আৰু গুণিতকৰ অৱস্থান অসমীয়াত **গুণিতক X ১০** কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয়ত **১০ X গুণিতক** আৰু দুটা দহকৰ মাজৰ ক্ৰমিক সংখ্যাৰ অৱস্থান অসমীয়াত **একক + দহক** কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয়ত **দহক + একক**। বৰ্গকৰ্তা আৰু তদজাতীয় সৰ্গ বা শব্দাংশৰ লগত সংযোগ হোৱা নিয়মৰো সাদৃশ্য গুণিতক সমূহৰ সৈতেই তুলনীয় অৰ্থাৎ অসমীয়াত **সংখ্যা X বৰ্গকৰ্তা** কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয়ত **বৰ্গকৰ্তা X সংখ্যা**। ইয়াৰোপৰি অসমীয়াত আংশিক সংখ্যাবাচক শব্দ (আনকি উন-উপসৰ্গও সদায় মূল সংখ্যাৰ আগত বহে যদিও কেতিয়াবা কম (বিয়োগাত্মক) আৰু কেতিয়াবা বেছি (যোগাত্মক) অৰ্থতহে প্ৰয়োগ হয়। কাৰ্বি প্ৰভৃতি ভাষাত কিন্তু আংশিক বা তদসদৃশ শব্দ বেছি অৰ্থত মূল শব্দৰ পিছত আৰু কম অৰ্থত মূল শব্দৰ আগত বহে। প্ৰয়োগৰ পিনৰ পৰা বিবেচনা কৰিলে সেইবাবে অসমীয়াৰ তুলনাত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সংখ্যাবাচক শব্দ বেছি নিয়াৰি লগা আৰু অধিক ব্যাকৰণসিদ্ধ।
উদাহৰণ—

অসমীয়া কাৰ্বি (তিব্বত-বৰ্মীয়)

ক) যোগাত্মক : চোৱা এক ($\frac{2}{8} + 1$) থক-ছি ($6 + 1 = 7$)

ছাৰে তিনি ($\frac{2}{2} + 3$)

খ) বিয়োগাত্মক : পৌনে এক নেৰ্-কেপ্ ($-2 + 10 = 8$)

উণ আশী ($-1 + 80 = 79$) ছিৰ্-কেপ ($-1 + 10 = 9$)

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) সংখ্যাবাচক শব্দ সাধনৰ দিশত অসমীয়া আৰু তিব্বত বৰ্মীয় ভাষাৰ কি মিল পৰিলক্ষিত হয়? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....
.....

২) বিকল্প সংখ্যাবাচক শব্দ প্ৰয়োগৰ দিশত অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয়ৰ মাজত কি সাদৃশ্য আছে? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....
.....

২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ গঠনৰ দিশত মূল তিব্বত-বৰ্মীয় বৈশিষ্ট্যসমূহ আংশিকভাৱেহে ৰক্ষিত। কাৰ্বিভাষাৰ বাহিৰে অন্য ভাষাবোৰত একৰপৰা দহলৈকে এই সংখ্যাবোৰ মৌলিক। দহৰ পিছৰ সংখ্যাবাচক শব্দবোৰত গুণিতক পূৰ্বপ্ৰত্যয় হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰি গঠন কৰা হয়। অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দৰ গঠনৰ দিশত সমমূলীয়ক ভাষাবোৰতকৈ বিষমমূলীয়ক প্ৰধানকৈ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱে পৰিলক্ষিত হয়। লোকভাষাত ব্যৱহাৰ হোৱা এই শ্ৰেণীৰ শব্দবোৰত এই প্ৰভাৱ অত্যাধিক। তদুপৰি দুয়োটা ভাষাতে মূল চিনাক্ত কৰিব নোৱাৰা কিছুমান সংখ্যাবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগো আছে।

২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১। অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ আলোচনা কৰক।
- ২। অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দ শীৰ্ষক এটি টোকা লিখক।
- ৩। অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰক।
- ৪। সংখ্যাবাচক শব্দসমূহৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়া উদাহৰণসহ আলোচনা কৰক।
- ৫। 'অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দ' শীৰ্ষক এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৬। অসমীয়া সংখ্যাবাচক শব্দত তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৭। অসমৰ আৰু অসমৰ ডি. ব. ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দৰ এটি তুলনা আগবঢ়াওক।

২.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- হাকচাম, উপেন ৰাভা : ৰাভা কথিত ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষা : এটি তুলনামূলক অধ্যয়ন (গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অপ্ৰকাশিত গৱেষণা গ্ৰন্থ, ১৯৯৭)
- উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীৰ : অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ
- কালিৰাম মেধি : অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব
- Benedict, P. K. : *Sino-Tibetan : A Cospectus*
- Chetterjee, S. K. : *Origin and Development of Bengali Language*
- Choudhury, Anjana : *Structure of Assamese and Garo : A Contrastive Study* (An unpublished Ph. D. thesis, GU, 1995)
- Doley, B. K. : *Mishing Language : A Morphological Study* (An unpublished Ph. D. thesis, D.U., 1997)
- Gogoi, Benudhar : *A Critical Study of The Tiwa Communiti and Their Language* (An unpublished Ph.D. thesis, G.U. 1991)
- Joseph, U.V. : *Corelative Linguitics : A Case Study of Rabha* (An unpublished Ph. D. thesis, D.C., 1998)
- Kakati, Banikanta : *Assamese: Its formation and Development*
- Konwar, Aparna : *Karbi People and Their Language : A Critical Study* (An unpublished Ph.D. thesis, G.U. 1992)
- Singha, Kh. Dhiren : *The Structure of Dimasa : A Typological Study* (An unpublished Ph. D. thesis, A.U., 2003)
- Talukdar, K. Ch. : *The Mishing People and Their Language: A Critical Study* (An unpublished Ph.D. thesis, G.U. 1993)

* * *

তৃতীয় বিভাগ
অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনাম

বিভাগৰ গঠন

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনাম
- ৩.৪ অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্বনাম আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ লগত ইয়াৰ সম্পৰ্ক
- ৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ ভাষাসমূহৰ পৰিমণ্ডলত আৰ্য মূলীয় অসমীয়া ভাষা আৰু ইয়াৰ উপভাষাসমূহে উদ্ভৱকালৰে পৰা সাগৰৰ মাজত দ্বীপৰ দৰে সহ-অৱস্থান কৰি আহিছে। সাগৰৰ পানীৰে দ্বীপ জীপাল হোৱাৰ দৰে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ উপাদানেৰে অসমীয়া ভাষাও পৰিপুষ্ট হৈছে আৰু দ্বীপৰ খাৰুৱা মাটিৰে সাগৰ লুণীয়া হোৱাৰ দৰে অসমীয়া ভাষাৰ 'কখনভংগীৰ বিশিষ্ট স্বাদেৰে' তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহে উপাদেয় হৈছে। যুগ যুগ ধৰি স্বকীয় গুণসম্পন্ন দুই ভিন্নমূলীয় ভাষাই একেলগে একেটা ভৌগোলিক তথা সমাজ-সাংস্কৃতিক আৰু ৰাজনৈতিক পৰিমণ্ডলত বিকশিত হোৱা হেতুকে এফালে আৰ্যভিন্ন উপাদানেৰে অসমীয়া আনফালে তিব্বত-বৰ্মীয়ভিন্ন উপাদানেৰে এই ভাষাগোষ্ঠীৰ ভাষাসমূহে বৈচিত্ৰ্যময় হৈ উঠিছে। এই বিভাগটিত অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱেৰে গঢ় লোৱা একেটা ভাষাগত ক্ষেত্ৰৰ ৰূপগত উপাদান হিচাপে সৰ্বনাম আৰু সৰ্বনামীয় শব্দসমূহৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ আলোচনা কৰা হ'ব।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি পুংখানুপুংখ ভাৱে অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি -

- তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনামৰ সাধাৰণ পৰিচয় লাভ কৰিব,
- তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সৰ্বনাম গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব,
- অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্বনামৰ বৈশিষ্ট্য অনুধাৱন কৰিব পাৰিব,
- অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্বনামৰ লগত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনামৰ বৈশিষ্ট্য, গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ দিশত থকা সম্পৰ্কৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

৩.৩ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনাম

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত সৰ্বনাম আৰু সৰ্বনাম মূলেৰে নিৰ্মিত সৰ্বনামীয় শব্দৰ (Pronominals) বিশিষ্ট প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। সৰ্বনামীয় শব্দই কেৱল যে সৰ্বনাম পদতহে প্ৰয়োগ হয় এনে নহয়; ক্ৰিয়াৰ বাহিৰে সকলো ধৰণৰ নামপদ (Nominals) আৰু ক্ৰিয়াপদ

(Verboids) ত ইয়াৰ প্ৰয়োগ হয়। ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা তথাকথিত অব্যয় পদৰ গঠনত সৰ্বনাম মূলে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা লৈ আছে। আনকি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত সৰ্বনাম-মূলে পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ হৈ শব্দ-সাধনো কৰিব পাৰে। “একেটা স্বতন্ত্ৰ মূলত বিশেষ্যৰ নিচিনাকৈ পৰপ্ৰত্যয় সংযোগৰ দ্বাৰা বহুবচন বুজোৱা হয়। সেইদৰে বিভিন্ন প্ৰত্যয় বা বিভক্তি যোগে বিভিন্ন কাৰকত প্ৰয়োগ হোৱা হিমালয়ী শাখাৰ ভাষা-ৰীতি অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাই লাভ কৰিছে। বিশেষ্যৰ লগত সংযোগ হওঁতে সৰ্বনামীয় ৰূপৰ সংক্ষিপ্তকৰণ ঘটে আৰু ই সৰ্বনামীয় পূৰ্বসৰ্গৰ কাম কৰে।”

সেইদৰে সৰ্বনামৰ (১ ম পূ.) শ্ৰোতা-অন্তৰ্ভূত (inclusive) আৰু শ্ৰোতা-বহিৰ্ভূত (exclusive) ৰূপৰ মাজত পাৰ্থক্যবোধ, দ্বিবচনৰ ধাৰণা, লিংগ ভেদে (বক্তাৰ) সৰ্বনামৰ বিশিষ্টতা আদি পৰিশোধিত ৰূপত লাভ কৰা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ অন্যতম লক্ষণ; যিটো মূল উৎসৰ পৰা আহৰিত বুলি বিবেচিত হোৱা নাই।

আনহাতে সংস্কৃত প্ৰভৃতি আৰ্য-ভাৰতীয় ভাষাসমূহ চৰম প্ৰত্যয়সিদ্ধ (highly inflected) হোৱা হেতুকে অন্যান্য নামপদৰ নিচিনাকৈ কাৰক ভেদে ৰূপৰ বিভিন্নতা, পুৰুষ আৰু বচন ভেদে সৰ্বনাম-মূলৰ বিভিন্নতা, ক্লীৰলিংগৰ ধাৰণা, মান্যার্থকতা আদিৰে সৰ্বনাম পদ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ আছিল যদিও অসমীয়া ভাষাত এই বৈশিষ্ট্যসমূহৰ প্ৰায়বোৰৰে প্ৰয়োগ চকুত নপৰে। ইয়াৰ বিপৰীতে সীমিতসংখ্যক সৰ্বনাম-মূলৰ পৰাই প্ৰত্যয় বা সমষ্টিবাচক শব্দ যোগে বহুবচন-সাধন, একেটা মূলতে বিভিন্ন শব্দ বিভক্তিৰ দ্বাৰা কাৰক-সাধন, সংখ্যাবাচক বা পৰিমাণবাচক শব্দাংশ যোগে দ্বি, ত্ৰি, বহু (multiple) আৰু অল্পতাসূচক (paucal) ৰূপৰ লগত বিভিন্ন বচনৰ ধাৰণা, সৰ্বনামৰ লিংগভেদ থকা সত্ত্বেও প্ৰয়োগত লিংগ ব্যাকৰণসিদ্ধ নোহোৱা, বিশেষ্যবাচক পৰসৰ্গ আৰু বৰ্গকৰ্তাৰ লগত পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে সৰ্বনামৰ প্ৰয়োগ আৰু অব্যয়বাচক বাক্যাংশ গঠনত সৰ্বনাম-মূলৰ ভূমিকা ইত্যাদিৰে অসমীয়া ভাষা বৈচিত্ৰ্যমণ্ডিত। অসমীয়া সৰ্বনামীয় শব্দৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য হৈছে - অনিৰ্দিষ্ট অৰ্থত প্ৰয়োগ হোৱা -বা- প্ৰত্যয় (মধ্যসৰ্গ?); যিটো সংস্কৃত ‘ৰা’ অনুপদৰ (particle) সৈতে সম্পৰ্কান্বিত। তিব্বত-বৰ্মীয় বড়ো ভাষাসমূহতো একে অৰ্থতে আৰু একে ধৰণে -বা-/-বু’ মধ্যসৰ্গৰ প্ৰয়োগ আছে। এয়া পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱৰ ফলশ্ৰুতি মাথোন। সেইদৰে ভাষাগত ক্ষেত্ৰৰ উমৈহতীয়া উপাদান হিচাপে গঢ় লোৱা আৰ্যমূলীয় অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় বড়ো ভাষাসমূহত তলত দিয়া সৰ্বনামীয় শব্দৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ মন কৰিবলগীয়া -

- ক) সৰ্বনামৰ ব্যক্তি-অব্যক্তিৰ ধাৰণা আৰু একেটা মূলে সুকীয়া সুকীয়া প্ৰত্যয়যোগে বিভিন্ন ৰূপ ধাৰণ,
- খ) অইন সমার্থক সৰ্বনামৰ লগত একত্ৰে প্ৰয়োগ হলে নিজত্ববাচক (Reflexive) বোধ,
- গ) সৰ্গযোগে নিৰ্দিষ্টতা-অনিৰ্দিষ্টতা আৰোপ,
- ঘ) দূৰ-নিকট, প্ৰশ্ন, সম্পৰ্ক ইত্যাদি অৰ্থজ্ঞাপক সৰ্বনাম-মূলৰ প্ৰয়োগ,
- ঙ) আকৃতি, প্ৰকৃতি, পৰিমাণ, কাল আৰু স্থানবাচক সৰ্বনামীয় সৰ্গৰ প্ৰয়োগ,
- চ) অইন, নিজ, সমষ্টি আদি বুজোৱা ভিন ভিন মূলৰ প্ৰয়োগ আৰু
- ছ) অব্যয় বাচক বাক্যাংশ গঠনত সৰ্বনামৰ অপৰিহাৰ্যতা।

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত সৰ্বনাম-মূল মাত্ৰে সাধাৰণতে একক প্ৰাকৃতিৰ আৰু একাক্ষৰিক হয়। প্ৰায়বোৰ সৰ্বনাম-মূলেই মূল ভাষাৰ পৰা বিকশিত হোৱা আৰু ইহঁতৰ স্বতন্ত্ৰভাৱে প্ৰয়োগ হয়। অন্যান্য সৰ্গ (বচনবাচক বা কাৰকবাচক) যুক্ত হ’লে সৰ্বনাম মূলটোৰ সংকোচন নতুবা আংশিক ধ্বনি বিচ্যুতি ঘটে বাবে ইহঁতৰ তিৰ্যক ৰূপৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। বড়ো ভাষাসমূহতো

উপৰিউক্ত লক্ষণ বিদ্যমান। বড়ো ভাষাসমূহৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় পুৰুষৰ ব্যক্তিবাচক সৰ্বনামকেউটা তিব্বত-বৰ্মীয় মূলৰ পৰা বিকশিত হোৱা; যাৰ মূল দুটা যথাক্ৰমে *ঙা আৰু *নাং। অৱশ্যে অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ দৰে তৃতীয় পুৰুষৰ ব্যক্তিবাচক সৰ্বনামৰ সজাতীয় মূল বড়ো ভাষাসমূহতো পোৱা নাযায়। বড়ো ভাষাসমূহৰ বহুবচনত প্ৰয়োগ হোৱা সৰ্বনামবোৰ সাধাৰণতে দ্বিপ্ৰাকৃতিৰ হয় যদিও প্ৰথম পুৰুষৰ বহুবচনত প্ৰয়োগ হোৱা সৰ্বনামৰ মূলটো হ'লে একক প্ৰাকৃতিৰে; যিটো বড়োবৰ্গীয় সজাতীয় 'জিং/চিং' শব্দটোৰ পৰা আহৰিত।

অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্বনাম-মূল মাত্ৰে যদিও তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ দৰে একক প্ৰাকৃতিৰ আৰু একাক্ষৰিক নহয় তথাপি এই সমূহৰ প্ৰয়োগত তিব্বত-বৰ্মীয়ৰ সৈতে যথেষ্ট সাদৃশ্য আছে। (দ্রষ্টব্য : ১ নং তালিকা)

স্বৰ-বৰ্ণাটাই (Vowel-colours) হ'ল তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ নিকট আৰু দূৰ নিৰ্দেশক সৰ্বনাম-মূলৰ মূল নিয়ন্ত্ৰক। Wolfenden-অৰ মতে আ, ও, উ আদি গুৰু পশ্চ স্বৰধ্বনিয়ে দূৰ আৰু ই, এ আদি লঘু আদ্য স্বৰধ্বনিয়ে নিকটৰ নিৰ্দেশ দিব পাৰে। Wolfenden -এ নিজৰ যুক্তি প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ দিমাছা, গাৰো আৰু বিশেষভাৱে ৰাভাৰ উদাহৰণ দি প্ৰসঙ্গক্ৰমে অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰো বিস্তৃত উদাহৰণ দিছে। যেনে— ছেমা নগাৰ হি-পাউ 'এই'/হি-লাউ 'ইয়াত', হু-পাউ 'সেই' /ছ-লাউ 'তাত'; আও নগাৰ ই-দ'-গে 'ইয়াত'/এই-লেন 'এইফালে', ও-অ'-গে 'তাত'/ও-লেন 'সেইফালে'; এমপেওৰ অ-ই 'এই', উ-ই 'সেই', লেপচাৰ আ 'ইয়াত', ও 'তাত'; তিব্বতীয়ৰ আ-দি 'এইটো', দে 'সেইটো' আৰু লাডাখিৰ ই (ই-বো) 'এইটো' ই-ৰু 'ইয়াত' অ (অ-বো) 'সেই'/'অ-ৰু 'তাত' ইত্যাদি। তেওঁৰ মতে গাৰো ভাষাৰ দূৰবাচক উ সৰ্বনাম-মূলৰ ব্যুৎপত্তি বোৰো বোই, দিমাছা বো অৰ্থাৎ *বু অথবা *বো-আদিৰ পৰা হোৱা; কাৰণ বিশেষ পৰিস্থিতিত আদ্য ঔষ্ঠ্য ধ্বনিৰ লোপ হৈ উ বা ও হয়। যেনে - ওক 'পেট' < প্ৰাচীন ৰূপঃ পোক/পুক তু. আতং উপভাষা : পি-পুক। ঔষ্ঠ্য ধ্বনি লোপ হোৱা ৰীতি প্ৰায়বোৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ এটা সাধাৰণ পৰিঘটনা। উদাহৰণ—

বড়ো বৰ্গ : বৰো বি (বে), দিমাছা বো, ত্ৰিপুৰা বো > গাৰো উ-, ৰাভা ও/উ;

নগা বৰ্গ : আংগামী পো, চেমা পা, কেজামা পু, আও পা > ৰেংমা আ, লোথা ও-মো;

নগা-বড়ো বৰ্গ : কাৰ্বি পি/পে/পা, খৈৰাও পাই;

নগা-কুকি বৰ্গ : ছপ্ৰমা পো > তাংখুল আ, মাৰিং আ

ইহঁতৰ অন্তৰ্গতীকালীন ৰূপটো পৰ্বতীয়া কছাৰী (দিমাছা) ভাষাৰ bwa 'সেই' শব্দটোত পোৱা গৈছে। সেই একেদৰেই অন্যান্য বড়ো বৰ্গীয় ভাষাৰ নিকট নিৰ্দেশক সৰ্বনাম মূল ই-/এ-ৰ উৎস বি-/বে-বুলি দেখুৱাব পৰা যায়। সেইদৰে ৰাভাৰ ও 'সেইটো (সি/তাই/তেওঁ)' সৰ্বনাম-মূলৰ সৈতে কাচিনৰ ৰো/ৰ' আৰু লোথা নগাৰ ও 'তয় পু. সৰ্বনাম মূল তুলনীয় বুলি দেখুওৱা হৈছে। মন কৰিবলগীয়া যে এইটো আধুনিক ভাৰতীয় আৰ্যভাষাসমূহত প্ৰয়োগ হোৱা দূৰ নিৰ্দেশক সৰ্বনাম-মূল ৰহ- /ৰো-/ও-/উ- (< OIA * 'অৰ'ৰ সৈতে মিল থকা। অসমীয়া ভাষাত অৱশ্যে স্বতন্ত্ৰ ভাৱে সমমূলীয় বাংলা আৰু বিহাৰী ভাষাৰ দূৰ-নিৰ্দেশক ও/উ-ৰ প্ৰয়োগ নাই; কিন্তু অত, অতবোৰ, অথনি আৰু অ'ৰ, অ'লৈ অ'ত ইত্যাদিত পৰিমাণ আৰু চৰ্ত সাপেক্ষতা বুজোৱা অৰ্থত অধঃস্তৰত ইয়াৰ প্ৰয়োগ থকা যেন অনুমান হয়। ড° কাকতিয়ে অৱশ্যে ইয়াক নিকটবাচক মূলৰ অৰ্থবিস্তাৰ ঘটি সন্মান বা মান্যার্থত প্ৰয়োগ হোৱা ৰূপ বুলিহে ব্যাখ্যা কৰিছে।

ড° চেটাৰ্জীয়ে এইসমূহৰ সাদৃশ্য কোল আৰু দ্ৰাবিড় ভাষাৰ সৈতে আকস্মিক অৰ্থাৎ কাকতালীয় বুলি উলাই কৰিলেও তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰভাৱৰ কথা অধ্যয়নৰ পৰা আঁতৰত অৰ্থাৎ

অধ্যয়ন সাপেক্ষ বুলি কিছু ইংগিত দি গৈছে। এনেধৰণৰ সাদৃশ্য ভাষাগত ক্ষেত্ৰ এখনত অৱস্থিত হোৱা গুণেহে সম্ভৱ হৈ উঠিছে।

নিৰ্দেশবাচক সৰ্বনামসমূহ সাধাৰণতে তৃতীয় পুৰুষত প্ৰয়োগ হয় আৰু ইহঁতে ব্যক্তি, অব্যক্তি, কাল, দিশ, পৰিমাণ, গুণ বুজোৱা পৰসৰ্গ বা শব্দাংৰ লগত সংযুক্ত হৈ সৰ্বনামীয় শব্দ নতুবা অব্যয়মূলক বাক্যাংশ গঠন কৰে আৰু বিশেষণ নতুবা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। সেই দৰে নিৰ্দেশবাচক সৰ্বনাম মূলৰ লগত প্ৰশ্নবাচক, সম্পৰ্ক বাচক/চৰ্তবাচক, সংযোজক/তুলনাবাচক আদি পূৰ্বসৰ্গ মূলৰ লগত প্ৰশ্নবাচক, সম্পৰ্কবাচক/চৰ্তবাচক, সংযোজক/তুলনাবাচক আদি পূৰ্বসৰ্গ লগ লাগিব পাৰে। কম-বেছি পৰিমাণে আৰ্য ভাৰতীয় অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় বড়ো ভাষাসমূহতো এই বৈশিষ্ট্য পোৱা যায়। মন কৰিবলগীয়া যে নিৰ্দেশবাচক সৰ্বনামসমূহৰ লগত প্ৰাণী-অপ্ৰাণী, ব্যক্তি-অব্যক্তি, আৰু মান্য-তুচ্ছ ভেদে ভিন্ ভিন্ বচনবাচক প্ৰত্যয় লগ লাগে। নিৰ্দেশবাচক সৰ্বনামসমূহৰো অইন সম্পৰ্কবাচক বা প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামসমূহৰ নিচিনাকৈ ৩য় পুৰুষৰ ব্যক্তিবাচক সৰ্বনামৰ দৰে ৰূপ-সাধন আৰু শব্দ-সাধন হ'ব পাৰে।

বড়ো বৰ্গীয় ভাষাসমূহতো অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ দৰেই প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামৰ প্ৰয়োগ আছে আৰু সাধাৰণতে ইহঁতৰ মূল তিনিটা। ইয়াৰে প্ৰথমটোৱে অকল অনিৰ্দিষ্টবাচক, বহুবচনবাচক আৰু কাৰকবাচক প্ৰত্যয়সমূহৰ লগত ব্যক্তিবাচকত প্ৰয়োগ হয় আৰু দ্বিতীয় আৰু তৃতীয়টো মূলে কালবাচক, পৰিমাণবাচক, স্থানবাচক, গুণবাচক ইত্যাদি পৰসৰ্গৰ লগত লগ লাগি অব্যক্তিবাচকত প্ৰয়োগ হয়। তৃতীয়টো সৰ্বনাম-মূলে নিৰ্দেশবোধক ভাৱ একোটাৰো ধাৰণা দিব পাৰে বাবে ইহঁতক প্ৰশ্নবাচক নিৰ্দিষ্টতা (অব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম) নামেৰে অইন এক শ্ৰেণীৰ সৰ্বনামত তালিকাভুক্ত কৰিব পাৰি। (দ্রষ্টব্যঃ ৩ নং তালিকা) সেইদৰে -বা/বু' আদি জোৰ বুজোৱা স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় যোগে প্ৰায়বোৰ প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামৰ পৰা আৰু অইন এক শ্ৰেণীৰ প্ৰশ্নবাচক অনিৰ্দিষ্টতা (ব্যক্তি আৰু অব্যক্তি) সৰ্বনামৰ সাধন কৰিব পাৰি। এনেহে নেলাগে একো একোটা প্ৰত্যয় যোগে প্ৰায়বোৰ সৰ্বনামে সন্দিগ্ধতা আৰু নঞৰ্থক ভাৱ প্ৰকাশক সৰ্বনামীয় শব্দ হিছাপে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। মনকৰিবলগীয়া কথা হ'ল এইবোৰ সৰ্বনামৰ বহুবচনত প্ৰায়ে দ্বিৰুক্তি হৈ প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ- বৰো : মা মা 'কি কি', মা-বা 'কিবা', মা-ল্লা-বা 'কেতিয়াবা', ছু'ৰ 'কোন', বাও 'ক'ত'; গাৰো : মায়া 'কি', মা-য়া-বা 'কিবা', বা-ছা-খো-বা 'কেতিয়াবা', ছানি ছানি 'কাৰ কাৰ'; ৰাভা : আতো 'কি', আতো-বা 'কিবা', বে-দোৱা-বা 'কেতিয়াবা', চাং চাং 'কোন কোন'; তিৰা : পাথাল-বা 'কেতিয়াবা', ছাৰ-বা 'কোনোবা' দিমাছা : বাখালি 'কেতিয়া', বাখালি-বা 'কেতিয়াবা', মিছিং : অঃ কঃ নঃ 'কি', অঃ কঃ বা-জি 'কিবা', ছু'কু'-বা-জি 'কাৰোবা' ইত্যাদি।

সেইদৰে -নো, -ছু /-ত, -জানি সৰ্গযোগে যথাক্ৰমে আশাৰ বিপৰীতে পোৱা প্ৰত্যয়া, স্বল্পতা, অনিশ্চয়তা আদি অৰ্থত প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ- কিনো, কিছু (-মান), কেত (-বোৰ/বিলাক), কি-জানি, কি-জানি-বা ইত্যাদি। মন কৰিবলগীয়া যে এইবোৰ সৰ্গ লগ লাগিলে কিস্ত মূলৰ প্ৰশ্নবাচকতা গুণ খৰ্ব হয়। কেতিয়াবা আকৌ অসমীয়া ভাষাত প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামৰ সংযোজক আৰু পৃথকবোধক অব্যয়ৰ দৰেও প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ— শুনি কি নুশুনি, লৰে কি চৰে, যি কি হওক, সি যি কি নহওক, যি কোনো এটা ইত্যাদি। সেই প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামীয় শব্দৰ অসমীয়াত প্ৰয়োগৰ বিচিত্ৰতাও নথকা নহয়। বৰ্গকৰ্তাৰ লগত প্ৰয়োগ হ'লে (মধ্যাৱস্থানত বহুবচনৰ নিৰ্দিষ্টতা আৰু আকৌ তাৰ লগত -বা- মধ্যসৰ্গৰ দৰে লগ লাগিলে পুনৰ অনিৰ্দিষ্টতা

অৰ্থত প্ৰয়োগ হয়। সেইদৰে ও-উ মধ্যসৰ্গৰ দৰে লগ লাগিলে অন্তৰ্ভুক্তি ভাৱ ওলায়। উদাহৰণ স্বৰূপে মানুহ-কেই-জন, মানহ-কেইবা-জনো আৰু মানুহ-কেই-ও-জন শব্দকেইটাই যথাক্ৰমে বহুবচনত নিৰ্দিষ্টতা, অনিৰ্দিষ্টতা আৰু অন্তৰ্ভুক্তি ভাৱ জ্ঞাপন কৰিছে। ইয়াৰে সাদৃশ্যৰ পিনৰ পৰা অন্তৰ্ভুক্তি অৰ্থত প্ৰয়োগ হোৱা বড়ো বৰ্গীয় -বা/-বু' প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া - যাৰ মূলটো জোৰ বুজোৱা স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়হে। অসমীয়াতো জোৰ বুজোৱা স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় '-ও/-এই' প্ৰত্যয়টোৱে উপৰিউক্ত উদাহৰণত অন্তৰ্ভুক্তি অৰ্থত প্ৰয়োগ হৈছে।

তিব্বত বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনামৰ অন্যতম বৈশিষ্ট হৈছে- কালবাচক (temporal) সৰ্বনাম-মূলৰ উপস্থিতি। একোটা কালবাচক মূলৰ লগত ভিন্ ভিন্ সৰ্গ বা শব্দাংশ যোগে বিভিন্ন কালবাচক ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ গঠন হয়। কিন্তু অসমীয়াত হ'লে এনে উমৈহতীয়া মূলৰ অভাৱ; যিহেতু বেছিভাগ অসমীয়া কালবাচক শব্দ মূল সংস্কৃতৰ পৰা অহা। আজি, কালি, পৰহি আদি মৌলিক শব্দৰ উপৰিও অহাবেলি, যোৱাবেলি (আৰু বেলি), তেওজবেলি, (আৰু তেওজবেলি), এইবেলি আদি সাধিত শব্দৰ দ্বাৰাও অসমীয়াত কালবাচক অৰ্থ বুজোৱা হয়। অৱশ্যে এতিয়া, কেতিয়া, তেতিয়া, কাহানি, তাহানি, অথনি, এথোন (তুলনীয় এথেন, তেথেন, কেথেন, যেইহনি, তেইহনি আদি ঔপভাষিক আৰু তৈ-সা-নি, যৈ-সা-নি আদি প্ৰাচীন অসমীয়াৰ ৰূপ) আদি সৰ্বনামীয় শব্দত পোৱা -ত/-থ/-হ/-স আদি অক্ষৰৰ সৈতে তিব্বত-বৰ্মীয় ত-দ-/চ-/পি (তুলনীয় তিব্বতীয় কালবাচক দা) সৰ্বনাম-মূলৰ সাদৃশ্য মন কৰিবলগীয়া। উল্লেখনীয় যে কালবাচক ত-দ-/চ- আদি সদায় নিকটবাচক এ-ই-/(আ-) আৰু দূৰবাচক ও-উ- সৰ্বনাম-মূলৰ লগত অভিন্নভাৱে সম্পৃক্ত হৈ থাকে। (দ্রষ্টব্য : ৪ নং তালিকা)

৪ নং তালিকাঃ কালবাচক সৰ্বনামীয় শব্দ

ভাষা	সৰ্বনাম	উদাহৰণ
দেউৰী	দে-/দি- (*দ-)	দে-ই 'এতিয়া', দে-বে 'অথনি/তেতিয়া', দি-নি 'আজি', দি-পুৰ 'কাইলৈ', দিচোই 'পৰহি', দি-ওই 'চতুৰ্থ দিনা', দু-গজুৰে 'তাহানি';
বৰো	দা-/দি- (*দ-)	দা-নিয়া 'এতিয়া', দা-খিল 'সিদিনা', দি-নৈ 'আজি', দে-গ্নায় 'এইবেলি';
গাৰো	দা- (*দ-)	দা-আও 'এতিয়া', দা-আও-বা 'এতিয়াও', দা-ছাল 'আজি', দা-ওৱা-বৰো 'আজি-কালি/বৰ্তমান';
তিৱা	তা-/চো- (*ত/চ-)	তা-ও 'আজি', চো-না 'পৰহি', চো-নেনা 'পৰহিলৈ';
ৰাভা	তে-/তি- (*ত-)	তে 'আজি', তে-বে 'এতিয়া', তে-নাং/-নাং 'অথনি', তে-লা 'তেতিয়া', তে-লাং 'এইবেলি', তে-গাপ 'আজি-কালি/বৰ্তমান', তি-বিৰ্ছি 'যোৱাবেলি', তেনিবিৰ্ছি 'এইবাৰ', তি'-কাং 'তাহানি';
ককবৰক	তি-/তা-/থি-	তি-নি 'আজি', তা-বুক 'এতিয়া', তা-কুলাই 'এইবেলি', থি-নাং 'অহাবেলি';
মিছিং	দ-/ছ-	দ-ল/অদ-ল 'তেতিয়া', ছিং-ল 'আজি', ছুং 'এতিয়া', ছুং-গাম 'অথনিকৈ';

কাৰ্বি *-দ-/-ন- পি-নি/মি-নি 'আজি', পি-নিং 'এইবেলি',
 পে-দা-প 'আজি পুৱা', পা-নিং-ৰে 'আজি ৰাতি', পে-না-
 প/মে-না-প 'কাইলৈ',
 পে-না-প-দি-ক 'পৰহি', পু-নে/-নু 'মাজে সময়ে'।

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহ যিহেতু চীন-তিব্বতীয় ভাষা পৰিয়ালৰ অন্তৰ্গত সেই বাবে অযোগ্যত্বক উপাদানেৰে সুনিয়ন্ত্ৰিত হৈ সৰ্বনাম শব্দসমূহৰ অৱস্থান অনুযায়ী কাৰক আদিৰ বোধ হ'ব লাগিছিল। কিন্তু বৰ্তমান কম-বেছি পৰিমাণে প্ৰায়বোৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাই প্ৰত্যয়সিদ্ধ হোৱা হেতুকে সৰ্বনামসমূহতো কাৰক বোধৰ বাবে বিভক্তি একোটা লগ লগাব লাগে। অৱশ্যে অন্যান্য বিশেষ্য শব্দৰ নিচিনাকৈ এইবোৰ বিভক্তি সৰ্বনামসমূহৰ লগত পোনপটীয়াকৈ লগ নালাগি তিৰ্যক ৰূপ একোটাৰ লগতহে লগ লাগে।

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত সৰ্বনামসমূহৰ শব্দ-সাধনত বিশেষ ভূমিকা আছে। ব্যক্তিবাচক সৰ্বনামৰ তিনিওটা ৰূপে সম্বন্ধবাচক শব্দ, শৰীৰৰ অংগ-প্ৰত্যংগবাচক শব্দ আৰু স্থাৱৰ সম্পত্তি বুজোৱা শব্দৰ সাধনত আৰু ক্ৰিয়া-কৰ্তা সাধনত সৰ্বনামীয় সৰ্গৰ (pronominal prefix) কাম কৰে। অৱশ্যে মূলৰ এই বৈশিষ্ট্যটো এতিয়াৰ প্ৰায়বোৰ বড়ো বৰ্মীয় ভাষাত প্ৰবল ৰূপত দেখা নাযায়। বৰো, গাৰো আদি ভাষাত সম্বন্ধবাচক শব্দ-সাধনৰ বাহিৰে অন্যান্য বিশেষ্য শব্দৰ সাধনত একমাত্ৰ তৃতীয় পুৰুষৰ ৰূপটোৰহে সৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। চৌপাশে পৰিবেষ্টিত আৰ্যভাষাসমূহৰ প্ৰভাৱতে এই শিথিলতা আহি গৈছে। আনহাতে অসমীয়া ভাষাতো তৃতীয় পুৰুষৰ নিৰ্দেশক সৰ্বনামকেউটাই অন্যান্য বৰ্গকৰ্তা বা বিশেষ্য-মূলৰ লগত পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। উদাহৰণ : ই-জন/সি-জন/যি-জন/কোন-জন, ই-ফাল/সি-ফাল, ই-পাৰ/সি-পাৰ, ই-হাত/সি-হাত, ই-ঘৰ/সি-ঘৰ, ই-ঠাই/যি-ঠাই, ই-পিঠি/সি-পিঠি, এই-সময়/সেই-সময়/কোন-সময় ইত্যাদি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ নিৰ্দেশবাচক সৰ্বনামসমূহৰ প্ৰয়োগৰ ধৰণ কি? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

২) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ কালবাচক সৰ্বনামৰ বৈশিষ্ট্য কি? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

৩) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ শব্দ সাধনত সৰ্বনামবোৰে কেনেধৰণৰ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

৩.৪ অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্বনাম আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ লগত ইয়াৰ সম্পৰ্ক

অসমীয়া ভাষাতো সৰ্বনামৰ ৰূপ-সাধনৰ বেলিকা তিৰ্যক (সামান্য ৰূপ) হয় আৰু এই তিৰ্যকৰ আধাৰ হ'ল মধ্য-ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ (MIA) সম্বন্ধ কাৰকৰ প্ৰাচীন ৰূপ। সেইদৰে মূল সংস্কৃত ভাষাৰ (OIA) এক, দ্বি আৰু বহুচনৰ ভিন্ ভিন্ ৰূপৰ (প্ৰাকৃতিৰ) পৰিৱৰ্তে অকল তো- <OIA তৰ, তোমা- < MIA তুম্হ + আ, আপোনা < OIA আত্ম, তেওঁ < MIA *তেহঁ, তাই < MIA তা-এ, সি < MIA *সো/*শি, তা- < MIA তাহ, তেখেত আদি একবচনৰ ৰূপৰ লগত -হঁত, -লোক, -সকল, -বিলাক, -বোৰ আদি বহুবচন বাচক প্ৰত্যয় বা শব্দাংশ যোগে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ দৰে অসমীয়া ভাষাতো বহুবচনৰ সাধনত সৰ্বনাম-মূলৰ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ ভূমিকা আছে। বড়ো বৰ্ণীয় ভাষাসমূহৰ দৰে অসমীয়া ভাষাতো প্ৰথম পুৰুষৰ একবচন আৰু বহুবচনৰ বাবে দুটা পৃথক আৰু স্বতন্ত্ৰ মূলৰ প্ৰয়োগ হয়। সমমূলীয় বাংলা প্ৰভৃতি ভাষাৰ পৰা অসমীয়াক নিলগাই ৰখাত এই সংস্কৃতমূলীয় সৰ্বনাম দুটা অৰ্থাৎ মো- < OIA মম আৰু আমা- < OIA অস্ম/MIA অমহা যথাক্ৰমে প্ৰথম পুৰুষৰ একবচন আৰু বহুবচনৰ একক প্ৰাকৃতিৰ ৰূপ দুটাৰ ভূমিকা মন কৰিবলগীয়া।

তদুপৰি কেতিয়াবা বড়োবৰ্ণীয় আৰু অসমীয়া উভয় ভাষাতো বহুবচনৰ ৰূপৰ লগত পুনৰ অইন এটা বহুবচনবাচক প্ৰত্যয় লগ লাগি দ্বিত্ব বহুবচনৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱাও দেখা যায়। সুমিষ্টভাষণত প্ৰয়োগ হোৱা অসমীয়া আমিবোৰ/আমালোক আদিৰ সমাৰ্থকভাৱে বড়ো ভাষাসমূহতো জু'ফু'ৰ (বৰো), চিংবিজান (ৰাভা) আদিৰ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। সেইদৰে দুই ভিন্নমূলীয় ভাষাৰ প্ৰায়বিলাকতে তৃতীয় পুৰুষৰ বহুবচনত বিভিন্ন প্ৰত্যয় যোগে একেটা সৰ্বনাম-মূলে ব্যক্তিবচক আৰু অব্যক্তিবচক (ক্লীৰ) অৰ্থত প্ৰয়োগ হোৱাটোও অন্যতম মন কৰিবলগীয়া বৈশিষ্ট্য। সাধাৰণতে ব্যক্তিবচক সৰ্বনামৰ তৃতীয় পুৰুষত দূৰ নিৰ্দেশক ৰূপটোৱে বহুলভাৱে প্ৰয়োগ হয়। (দ্রষ্টব্য : ২নং তালিকা) এয়া পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱৰে ফলশ্ৰুতি।

আনহাতে এই দুই ভাষাৰ সৰ্বনাম-মূলৰ সততে দেখা বৈসাদৃশ্যৰাজিৰ ভিতৰত অন্যতম হ'ল— আৰ্যমূলীয় ভাষা হিচাপে অসমীয়াত তৃতীয় পুৰুষৰ পুং, স্ত্ৰী আৰু ক্লীৰ বুজোৱা আৰু দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পুৰুষৰ মান্য, তুচ্ছ আৰু সাধাৰণ অৰ্থ বুজোৱা বেলেগ বেলেগ মূলৰ প্ৰয়োগ আছে; কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ সৰ্বনাম-মূলটো সঙ্গম আৰু লিংগ নিৰপেক্ষ ভাৱেহে প্ৰয়োগ হয়। অৱশ্যে বৰো আৰু কাৰ্বি ভাষাত যথাক্ৰমে -থ্যং আৰু -লি প্ৰত্যয় যোগে দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পুৰুষৰ সৰ্বনামত সঙ্গম-ভাব অৰ্থাৎ মান্যতা-প্ৰদান কৰা হয়। মন কৰিবলগীয়া যে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনামৰ মান্য-তুচ্ছৰ ধাৰণা বয়সৰ জ্যেষ্ঠতা-কনিষ্ঠতা নহয়। সামাজিক জ্যেষ্ঠতা বা কনিষ্ঠতাহে। দৰাচলতে শহুৰেক/ শাহুৰেক, জোঁৱায়েক/ বোৱাৰীয়েক, বৰজনাক- ভাইবোৱাৰীয়েক, মোমায়েক-ভাগিনীয়েকৰ মাজত কথা-বতৰা পাতোঁতে এনে সামাজিক বাধা নিষেধ (Social taboo) বিচাৰ কৰা হয়। সেইবাবে কাৰ্বি ভাষাত প্ৰথম পুৰুষৰো মান্য-তুচ্ছৰ ধাৰণা আছে। উদাহৰণ — নে (মই : সাধাৰণ) - নেলি (মই : মান্য)। আৰ্যমূলীয় হাজং ভাষাতো এনে প্ৰয়োগ আছে। যেনে - ওয় : তুমি (মান্য), তোৰা/তুগলু'/তোমাঘিলু' : তুমৰ' (মান্য); অয় : উমি (মান্য), অৰা/উগ্লা : উমৰ' (মান্য)।^১ কোচ ভাষাতো দ্বিতীয় পুৰুষৰ মান্যার্থত আপা (নিজ) আৰু ৰং বহুবচনবাচক প্ৰত্যয় যোগে আপ্ৰং 'আপুনি নিজে' নতুন ৰূপত মানবিশিষ্ট সৰ্বনাম আৰোপ কৰা হয়। মূল বহিৰ্ভূত এই বৈশিষ্ট্যটো অসমীয়া প্ৰভৃতি আৰ্য-ভাৰতীয় ভাষা সমূহৰ প্ৰভাৱতে বৰো, কাৰ্বি আৰু কোচ ভাষাত নকৈ প্ৰয়োগ হোৱা বুলি ভাবিবৰ যথেষ্ট অৱকাশ আছে। সেইদৰে অইন মূলৰ পৰা লাভ কৰা শ্ৰোতা অন্তৰ্ভূত আৰু

শ্রোতা বহির্ভূতৰ ধাৰণাটো বহুতো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে বক্ষিত হোৱা নাই— খুৰ সন্তৰ অসমীয়া প্ৰভৃতি আন আৰ্য-ভাৰতীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱত পৰিয়েই। ইয়াৰ বিপৰীতে অসমীয়া আৰু প্ৰায়বোৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে দ্বিত্ব বহুবচন যোগে নতুবা দ্বিতীয় আৰু প্ৰথম পুৰুষৰ সৰ্বনামৰ সমাসৰূপে শ্ৰোতা অন্তৰ্ভূতৰ ধাৰণাটো দিয়া হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে গাৰোঃ আন-চিঙা/না-চিঙা, বৰোঃ জুংফু'ৰ/আং-থাং, ৰাভাঃ চিং-নাং/নাং-আং ইত্যাদিৰ সমাৰ্থক স্বৰূপে অসমীয়া ভাষাতো তই-মই (তুলনীয়ঃ তোৰে-মোৰে আলোকৰে যাত্ৰা), তুমি-আমি, আমিবোৰ/আমালোক আদিৰ প্ৰয়োগত এনে শ্ৰোতা অন্তৰ্ভূতৰ ধাৰণা পাব পাৰি। সৰ্বাতোকৈ মন কৰিবলগীয়া কথা এয়ে যে— তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ অন্যতম বৰ্মীয় ভাষাত na , < *nyi 'তুমি' (মহিলাই মহিলাক মতা) তু. na 'তুমি' (সাধাৰণ অৰ্থত) আদি শব্দত একোটা সৰ্বনামে বক্তা আৰু শ্ৰোতাৰ লিংগ সম্পৰ্কে এটা ধাৰণা দিয়াৰ ব্যৱস্থা থকা সত্ত্বেও বড়ো ভাষাসমূহত এই ব্যৱস্থা সম্পূৰ্ণ ৰহিত হৈছে; ঠিক যেনেকৈ অসমীয়া প্ৰভৃতি আৰ্য-ভাৰতীয় ভাষাৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় পুৰুষৰ সৰ্বনাম মাত্ৰে লিংগ নিৰপেক্ষ হয়।

অসমীয়াত দ্বিবচন বুজোৱা বেলেগ স্বতন্ত্ৰ সৰ্বনাম-মূল নাই যদিও বহুবচনৰ ৰূপৰ লগত 'দুয়ো' অৰ্থাৎ বৰ্গকৰ্তাৰ লগত একত্ৰ প্ৰয়োগ হোৱা দ্বি সংখ্যাবাচক শব্দ যোগ দিলে দ্বিবচনৰ অৰ্থ ওলায়। প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষাতো এনেদৰে দ্বি সংখ্যাবাচক শব্দৰ উপৰিও ত্ৰি বা ততোধিক সংখ্যা বুজোৱা শব্দৰ সহযোগত দ্বিবচন বা তদুৰ্দ্ধ্বচন বুজোৱাৰ ব্যৱস্থা আছিল। যেনে— দুই-হস্ত 'দুয়ো', তিনি-হস্ত 'তিনিও', সৰে-হস্ত 'আটোয়ে' ইত্যাদি। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো এই ৰীতিৰ প্ৰচলন আছে। উদাহৰণ— ৰাভাঃ নাৰং কামিং 'তোমালোক দুয়ো', গাৰোঃ উৰাৰাং ছাকনিং 'সিহঁত দুয়ো', বৰোঃ জুংছানৈ 'আমি দুয়ো', দিমাছাঃ বাইগ্নি/গ্নিজাং 'উভয়', কাৰ্বিঃ আলাংতুম বাংহিনি 'তেওঁলোক দুজন' ইত্যাদি। অৱশ্যে কিছুমান ভাষাত এইবোৰ বাক্যাংশৰ সংকোচন ঘটি এটা শব্দৰ দৰে প্ৰয়োগ হয় আৰু কিছুমান ভাষা পোনে পোনে সংখ্যাবাচক শব্দই সৰ্বনাম-মূলৰ লগত (একবচনৰ ৰূপৰ লগত) প্ৰত্যয়ৰ দৰে সংযুক্ত হৈ প্ৰয়োগ হয়। প্ৰথম বিধৰ উদাহৰণ স্বৰূপে কোচৰ নিং/নাং 'আমি' + মুংনিং 'দুজন' = নামিনিং /নামিং '১ম পু. দ্বিবচন' আৰু তিব্বতীয় গ্ৰেদ 'আমি দুয়ো' শব্দ দুটা ল'ব পাৰি। দ্বিতীয় বিধৰ উদাহৰণ স্বৰূপে মিছিঙৰ গ্ৰে 'মই' + আন'গ্ৰে 'দুই' = গ্ৰে-গ্ৰে '১ম পু. দ্বিবচন', বু 'তেওঁ' >বি-গ্ৰে (৩য় পু. দ্বিবচন) আৰু কুকি-খাদৌৰ কেই 'মই' >কেই-নি (১ম পু. দ্বিবচন) তু. নি. 'দুই', উ'মা '৩য় পু. একবচন' + নি 'দুই' = উ'মা-নি '৩য় পু. দ্বিবচন' ইত্যাদি দ্বি-প্ৰাকৃতিক সৰ্বনামীয় শব্দৰ সাধনলৈ আঙুলিয়াব পাৰি। এইদৰে সংখ্যাবাচক শব্দৰ সহযোগত দ্বি বা তদুৰ্দ্ধ্ব বচনত প্ৰয়োগ হোৱা বাক্যাংশ-ৰীতি তিব্বত-বৰ্মীয় আৰু অসমীয়া উভয় ভাষাৰ অন্যতম উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্য।

আলোচিত ভাষাসমূহতো পৃথিৱীৰ অন্যান্য ভাষা-পৰিয়ালৰ ভাষাসমূহৰ দৰেই অব্যক্তিবচক সৰ্বনামৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য হৈছে ইয়াৰ নিৰ্দেশক ৰূপ। নিৰ্দেশক ৰূপ বুলিলে ঘাইকৈ (ক) নিকটৱৰ্তী, (খ) দূৰৱৰ্তী আৰু (গ) অধিক দূৰৱৰ্তী এই তিনিটা স্থান নিৰ্দেশক ৰূপকে বুজায় যদিও দেউৰী, ৰাভা আৰু তিৱা আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত (ঘ) অধিক নিকটৱৰ্তী অৰ্থতো কিছুমান আছুতীয়া (দ্ৰষ্টব্যঃ- ২নং তালিকা) সৰ্বনামৰ প্ৰয়োগ হয়। তুলনামূলক অধ্যয়নৰ দ্বাৰা এইটো জনা গৈছে যে— অধিক নিকটৱৰ্তী বা দূৰৱৰ্তী ৰূপটো সাধাৰণ নিকটৱৰ্তী বা দূৰৱৰ্তী ৰূপটোৰ হয় মুক্তাক্ষৰৰ বৃদ্ধি (ই বা উ-ৰে) হয় নতুবা আদ্য আগম (হ বা স-ৰে) হয় অথবা একেলগে দুয়োটাই ঘটে। উদাহৰণ-দেউৰীঃ বা- বৌ/সৌ, বৰোঃ বি- বুই, ৰাভাঃ ও- হো ইত্যাদি, তুলনীয় অসমীয়াঃ সি/সেই- সৌ। সেইদৰে দেউৰীঃ ই/এ— হে, ৰাভাঃ এ-হে,

তিৰা : ই/এ— হে, তুলনীয় অসমীয়া ইটো/ইজন-এইটো/এইজন (অতি নিকটৱৰ্তী)। সেইদৰে অসমীয়াৰ ই, এওঁ, এই আদি নিকটৱাচক ৰূপৰ লগত স-/ত- পূৰ্বসৰ্গ যোগে যথাক্ৰমে সি, তেওঁ, সেই দূৰবাচক সৰ্বনাম গঠন হোৱাৰ নিচিনাকৈ তিব্বত-বৰ্মীয় কাৰ্বি ভাষাত আলাবাংছ’/লাবাংছ’ ‘এইটো’— হালাবাংছ’ ‘সেইটো’ আৰু বৰো ভাষাত উ’-জু’ং ‘এইফালে’— হু’-জু’ং ‘সেই ফালে’ আদি ৰূপসমূহত হ-আদ্য আগমে দূৰবাচক সৰ্বনামৰ কাম কৰিছে। এয়া পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱৰ ফল।

অসমীয়া প্ৰভৃতি আৰ্যভাৰতীয় ভাষাসমূহত সম্পৰ্ক-বাচক (Relative) আৰু সংযোজক (Conjunctive) সৰ্বনাম যোগে জটিল বাক্যত দুটা সৰ্বনামৰ সম্পৰ্ক স্থাপন কৰা হয়। অসমীয়াত ইয়াৰ মূল যা- < OIA ‘যা’ বুলি ধৰা হয় যদিও যি, যোনে (ব্যক্তি), যিহ (অব্যক্তি/ক্লীৰ) আৰু অন্যান্য সম্পৰ্কবাচক সৰ্বনামীয় ৰূপত পোৱা যি ~ যো ~ যে ~ যা ~ য’ আদিত কেৱল য- হে পূৰ্বসৰ্গৰ দৰে নিকট নিৰ্দেশক সৰ্বনাম-মূলৰ লগত সংযুক্ত হৈ সাধন হৈছে। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো বিশেষকৈ বড়ো বৰ্মীয় দেউৰী, বৰো, গাৰো, ৰাভা আদি ভাষাত যা-/যে-/যি- সৰ্বনাম-মূলৰ প্ৰয়োগ পোৱা যায়।^{১৪} উদাহৰণ-**দেউৰী** : জি-বা ‘যি, যিটো, যিজন’, **গাৰো** : জে-বা ‘যিবা’, জেখো ‘যাক জে-খাই ‘যেনে’, বৰো : জে-বা/ জায় ‘যি, যোনে’, - জে-ছেবাং ‘যিমানখিনি’, জে-ল্লা ‘যেতিয়া’; **ৰাভা**. জা-কায় ‘যিটো’, জা-কা ‘যেনে’ **দিমাছা** : জেখালি ‘যেতিয়া’ ইত্যাদি। আৰ্যভাষাসমূহৰ তুলনাত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত বিশেষকৈ দেউৰী, দিমাছা আদি কম বিকশিত ভাষাসমূহত ইয়াৰ প্ৰয়োগ কিছু সীমিত। আনহাতে বৰো, ৰাভা আদি বিকশিত ভাষাসমূহত অবাৰ্চীন হলেও ইয়াৰ প্ৰয়োগ বহল। সেয়েহে আৰ্যমূলীয় ভাষাৰ পৰা এই বৈশিষ্ট্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহে লাভ কৰা বুলি ধাৰণা কৰিব পাৰি।

সম্পৰ্কবাচক য-ৰ পৰিপূৰকভাৱে অসমীয়া বা আন আৰ্যভাৰতীয় ভাষাসমূহত ত-ৰ প্ৰয়োগ হয় যাৰ মূল দূৰনিৰ্দেশক ত-পূৰ্বসৰ্গ। সাধাৰণতে সৰ্বনাম দুটাৰ তুলনা কৰিব লাগিলে নতুবা বাক্যত চৰ্ত আৰোপ কৰিলে এনে সৰ্বনামীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ হয়। বাক্যত ইহঁতৰ অকলে প্ৰায়ে প্ৰয়োগ নহয় আৰু সদায় সম্পৰ্কবাচক সৰ্বনামৰ সৈতে যুৰীয়াভাৱে প্ৰয়োগ হয়। যেনে- যা তা (তুলনীয় যি সি), যেতিয়া..... তেতিয়া ইত্যাদি। অৱশ্যে ক্ৰিয়া বিশেষণ বা অব্যয়ৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা তেও, তাহানি, তাতকৈ, তেনেতে, তেনেহ’লে আদি ৰূপে বাক্যত অকলেও প্ৰয়োগ হ’ব পাৰে। বড়োবৰ্মীয় ভাষাসমূহতো দূৰনিৰ্দেশক সৰ্বনাম-মূলেৰে নিৰ্মিত ৰূপসমূহে চৰ্তসাপেক্ষতা বা তুলনাবাচক সৰ্বনামৰ বিকল্পে বাক্যত সম্পৰ্কবাচক সৰ্বনামৰ লগত যুৰীয়াভাৱে বা অকলে প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ- **দেউৰী** : বা-কাং ‘তেনে ধৰণে’, বা-চ্চা ‘সিমানখিনি’, বিছিলাই ‘যিমান’, **গাৰো** : ও-ন্দাকে ‘তেনেকৈ’ **দিমাছা** : বোহা ‘তেতিয়া’, বাৰা ‘য’ত’, **তিৰা** : পে-ছুনা ‘তাৰপিছত’; **ৰাভা** : ও-ন্দংবে ‘তেনেহ’লে’, ওখ্ৰে ‘তেনে’ ইত্যাদি। ইয়াৰ উপৰি কোনো কোনোটি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আৰ্যমূলীয় য-/ত সৰ্বনাম-মূলৰ প্ৰয়োগো পোৱা যায়। উদাহৰণ-**গাৰো** : জেও ‘যি’, জেখাই ‘যেনে’, **কাৰ্বি** : তেবনছিতা ‘তথাপি’, **বৰো** : বি.... যি ‘যি..... সি’, খেওবু ‘তথাপিও’; **দেউৰী** : জিবা (যিটো), **ৰাভা** : জাছি তাছি ‘য’তে ত’তে’ ইত্যাদি। অৱশ্যে দে-ৰে ‘তেতিয়া/অথনি’ (দেউৰী); দাশ্বি ‘সিদিনা’ (বৰো), তে-নাং ‘তেতিয়া/অথনি’ (ৰাভা) আদি সৰ্বনামীয় শব্দৰ ‘দ-/ত-’ পূৰ্বসৰ্গটো দেখাত আৰ্য ভাৰতীয় তুলনাবাচক সৰ্বনাম-মূল ‘ত-’ যেন লাগিলেও ইহঁত দৰাচলতে তিব্বত-বৰ্মীয় কালবাচক সৰ্বনাম-মূল ‘ত-/দ-/চ’ (দ্ৰষ্টব্য : অনুচ্ছেদ-৮.০) ৰ বাহিৰে আন একো নহয়।

তিবৃত-বর্মীয় ভাষাৰ প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামৰ আটাইবোৰ বৈশিষ্ট্য অসমীয়া ভাষাতো বিদ্যমান; যদিও অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামৰ মূল একমাত্ৰ এটাহে। ক-মূলটোৰ পৰাই নিকট-নিৰ্দেশক সৰ্বনামৰ সহযোগত বিভিন্ন প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামৰ সাধন কৰিব পাৰি। যেনে- কি (ক-ই), কেনে (ক-এনে), কেতিয়া (ক-এতিয়া), ক'ত (ক-অ'ত) ইত্যাদি। সেইদৰে এই মূলটোৰ লগত -ওন, -হ, -বা, -ও আদি সৰ্গবোৰ লগ লাগিলে যথাক্ৰমে ব্যক্তিবাচক, অব্যক্তিবাচক, অনিৰ্দিষ্টতা আৰু নঞৰ্থক ভাৱ বুজায়। উদাহৰণ- কোন, কিহ, কোনোবা, কিহবা, কোনো, কেও ইত্যাদি।

অসমীয়া আৰু ইয়াৰ প্ৰতিবেশী তিবৃত-বর্মীয় ভাষাসমূহত আত্মবাচক (reflexive) পৰবাচক আৰু সমষ্টিবাচক সৰ্বনামৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা কেতবোৰ ভিন্নমূলীয় শব্দ পোৱা যায়; যি অকলে নতুবা অইন ব্যক্তিবাচক আৰু নিৰ্দেশবাচক সৰ্বনামৰ লগত একেলগে বহি বাক্যত ব্যৱহৃত হয়। সাধাৰণতে এইবোৰ শব্দ হয় বিশেষ্যমূলীয় নহয় বিশেষণমূলীয় হোৱা দেখা যায়। অসমীয়াত প্ৰয়োগ হোৱা নিজ <OIA নিজ আৰু আপোন/আপুনি<OIA আত্মন আত্মবাচক সৰ্বনাম দুটাৰ সমাৰ্থক ভাবে বৰোত গাও/গাগায়, বাভাত কাকোং/কাকায়, গাৰোত থাং থাং, তিৰাত চেতাং/চাং, মিছিঙত আৰি' আৰু কাৰ্বিত আমেথ'ন শব্দৰ প্ৰয়োগ হয়। সেইদৰে অইন/আন <OIA অন্য, পৰ <OIA পৰ, বেলেগ (ঋণ শব্দ) আদিৰ সমাৰ্থকভাৱে বাভাত আন্তাং/বেৰ্গা, গাৰোত দিংথাং/আন্থাং, বৰোত মালায়/মাছু' আদি সৰ্বনাম-ভিন্নমূলীয় শব্দৰহে সৰ্বনামৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। আনকি লোক বা মানুহ বুজোৱা বিশেষ্য শব্দৰ দ্বাৰা পৰবাচকত সৰ্বনামৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা ৰীতি এইসমূহ ভাষাতো আছে। সেইদৰে সকলো, গোটেই <গোট+আই, আটাই, ভালেমান আদি সমষ্টিবাচক শব্দ আৰু অকলে, একো (তুলনীয় এটাও, এজনো, এবাৰো), একেবাৰে, অকণো, অলপো, প্ৰতিটো, প্ৰত্যেক আদি ভিন্ ভিন্ মূলীয় শব্দ সৰ্বনামৰ পৰিপূৰক ভাৱে অসমীয়াত প্ৰয়োগ হয়। বড়ো বৰ্গীয় ভাষাসমূহতো এই বৈশিষ্ট্য অৰ্থাৎ বিভিন্ন প্ৰত্যয় বা শব্দাংশ যোগে ভিন্ ভিন্ মূলৰ পৰা সাধিত হোৱা শব্দেৰে সৰ্বনামৰ পৰিপূৰকভাৱে প্ৰয়োগ হোৱা ৰীতি আধুনিক কালত পৰিলক্ষিত হয়।

সৰ্বনামমূলীয় শব্দসমূহৰো অসমীয়া আৰু তিবৃত-বর্মীয় উভয় ভাষাতে কেতিয়াবা ভিন্ ভিন্ পদত বিশেষকৈ ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ দৰে আৰু অব্যয়ৰ নিচিনাকৈ প্ৰয়োগ হয়। সেই গতিকৈ, তাৰ পিছত তাতে, তাতকৈ, এনেকি যিকোনো প্ৰকাৰে, যেনে-তেনে, য'তে-ত'তে, যেতিয়ালৈকে, যেনেদৰে, কিয়নো, হেন-তেন, যে আদি অব্যয়বাচক বাক্যাংশ আৰু এৰা, একা, কতা, ক'তে, ক'তেনো, এথোন, জানো (যা-নো), জানোচা (যা-নো-চা), কিনো, হেৰি, হেনো আদি ভাৱপ্ৰকাশক অব্যয়ৰ সমতুল্য সৰ্বনামীয় শব্দসমূহৰ প্ৰয়োগ বড়ো বৰ্গীয় ভাষাসমূহতো একেবাৰে নথকা নহয়। উদাহৰণ- বৰো ঃ মাৰা-মাৰি 'কিৰা-কিৰি' মানু'না 'কিয়নো', মানু'থে 'কি দৰকাৰ'; মাথু'জু'ং' আজি মাথো' ইত্যাদি। অসমীয়া ভাষাৰ বাক্যতত্ত্ব আৰু ভাৱ প্ৰকাশৰ বিশেষ শৈলী অৰ্থাৎ যাক থোৰতে অসমীয়া ভাষাৰ কালিকা বোলা হয়; এয়া বহুক্ষেত্ৰতে প্ৰতিবেশী তিবৃত-বর্মীয় ভাষাসমূহৰ সৈতে পৰস্পৰিক প্ৰভাৱেৰে পৰিৱৰ্তিত হোৱা বুলি ভাবিব পাৰি।

তিবৃত-বর্মীয় ভাষাত পোৱাৰ দৰে অসমীয়া ভাষাতো কাৰক বোধ জন্মাবৰ বাবে সৰ্বনাম সমূহত বিভক্তি যোগ হয়। অসমীয়া সৰ্বনামৰ মূল সংস্কৃত (OIA) বা মধ্য ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ (MIA) কোনোবাটো কাৰকৰ ৰূপৰ পৰাই আহৰিত কৰা যদিও তিৰ্যক ৰূপৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা তেনে একোটা ৰূপৰ লগত অইন কাৰক বিভক্তিতে লগ লাগেই বৰঞ্চ মূলৰ উহ্য হৈ

থকা একেটা কাৰককে বুজাবলৈ পুনৰ সেই কাৰকৰ অসমীয়া বিভক্তি লগ লগাব লাগে। সেয়েহে অসমীয়াত মূলৰ দৰে প্ৰত্যয়সিদ্ধ ৰূপ-সাধন নহৈ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ দৰে বিশ্লেষণাত্মক ৰূপ সাধনহে (analytical affixation) হয়। কাৰক বিভক্তিৰ উপৰিও আন আন পৰসৰ্গৰো একেদৰেই অসমীয়াত ৰূপ-সাধন হয়।

অইন অইন উপাদানৰ দৰে সৰ্বনাম আৰু সৰ্বনামীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ বৈচিত্ৰ্যই আৰ্য-ভাৰতীয় অসমীয়া আৰু ইয়াৰে প্ৰতিবেশী তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহক বহুখিনি সহনশীলতাৰ বান্ধোনেৰে বান্ধ খুৱাইছে। সেইবাবেই ইহঁত ভিন্নমূলীয় হোৱা সত্ত্বেও অভিন্ন ৰূপত দণ্ডায়মান।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) অসমীয়া ভাষাত দ্বি-বচন কেনেদৰে বুজোৱা হয়? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

২) অসমীয়া ভাষাত সৰ্বনামৰ যোগেদি দুটা সৰ্বনামৰ মাজত কেনেদৰে সম্পৰ্ক স্থাপন কৰা হয়? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....
.....

৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনামসমূহ একক প্ৰাকৃতিৰ আৰু একাক্ষৰিক। বেছিভাগ সৰ্বনাম নিজ মূলৰ পৰা বিকশিত আৰু স্বতন্ত্ৰভাৱে প্ৰয়োগ হয়। এই ভাষা গোষ্ঠীৰ সৰ্বনামৰ এটা প্ৰধান বৈশিষ্ট্য হ'ল কালবাচক সৰ্বনাম মূলৰ উপস্থিতি। শব্দসাধনটো ইহঁতে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে। অন্যান্য নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ তুলনাত অসমীয়া সৰ্বনাম বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। অসমীয়া ভাষাক আগুৰি থকা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱৰ বাবে অসমীয়া সৰ্বনামে বিশিষ্টতা লাভ কৰিছে। গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ আটাইবোৰ দিশতে এই প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়।

৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১। “তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনাম”- শীৰ্ষক এটি প্ৰবন্ধ লিখক।
- ২। বৰো ঠালৰ ভাষাৰ সৰ্বনামৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ আলোচনা কৰক।
- ৩। অসমীয়া সৰ্বনামৰ বিকাশত দেখা পোৱা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱবোৰ আলোচনা কৰক।
- ৪। অসমীয়া সৰ্বনামৰ কি কি বৈশিষ্ট্য তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়।
- ৫। অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সৰ্বনামৰ এটি তুলনামূলক আলোচনা যুগুত কৰক।

৩.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- গোস্বামী, উপেন্দ্ৰ নাথ : *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ*
- হাকাচাম, উপেন্দ্ৰ বাভা : 'তিব্বত-বৰ্মীয় বৃহৎ বড়ো ভাষাসমষ্টিৰ ধ্বনি সূত্র আৰু ধ্বনি পৰিবৰ্তনৰ দিশ' প্ৰকাশ, সপ্তদশ বছৰ, অন্তিম সংখ্যা।
- Benedict, P. K. : *Sino-Tibetan : A Cospectus*
- Bhattacharyya, P.C. : *A Descriptive Analysis of the Boro Language*
- Burling, R : *A Garo Grammar*
- Chatterji, S. K.: : *Origin and Development of Bengali Language*
- Goswami, G. C. : *Structure of Assamese*
- Kakati, B. K. : *Assamese its Formation and Development*
- Wolfenden : *Tibeto-Burman Linguistic Morphology*

* * *

তৃতীয় খণ্ড
অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ
বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ

এই খণ্ডটিক তিনিটা বিভাগত ভাগ কৰি আলোচনা কৰা হৈছে। বিভাগ তিনিটা হ'ল—

- প্ৰথম বিভাগ : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণ
দ্বিতীয় বিভাগ : অসমৰ তিব্বত - বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদ
তৃতীয় বিভাগ : অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ লগত ইয়াৰ
তুলনা

প্ৰথম বিভাগৰ বিষয়বস্তু হ'ল অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণ। দুয়োটা ভাষাৰ বিশেষণৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যসমূহ আলোচনা কৰাৰ লগতে ইয়াৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগগত বৈশিষ্ট্যসমূহ ইয়াত ফহিয়াই দেখুওৱা হৈছে। বিভাগৰ শেষত দুয়োটা ভাষাৰ বিশেষণৰ এটি তুলনামূলক পৰ্যালোচনা দাঙি ধৰা হৈছে।

দ্বিতীয় বিভাগত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে এই বিভাগটিত আলোচনা কৰাৰ লগতে এই ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ বিভিন্ন দিশসমূহ বিশ্লেষণ কৰা হৈছে।

তৃতীয় বিভাগৰ আলোচনাত অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদে স্থান পাইছে। অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়াপদৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগগত দিশৰ বিভিন্ন বৈশিষ্ট্যসমূহ ইয়াত পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে। বিভাগটিৰ শেষত অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াপদৰ এটি তুলনামূলক অধ্যয়নো সামৰি লোৱা হৈছে।

প্ৰথম বিভাগ
অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণ

বিভাগৰ গঠন

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ সাধাৰণ পৰিচয়
- ১.৪ অসমীয়া ভাষাৰ বিশেষণ
- ১.৫ অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণ
- ১.৬ অসমীয়া আৰু আমাৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ তুলনা
- ১.৭ বিশেষণৰ উমৈহতীয়া ৰূপ বা সাদৃশ্যতা
- ১.৮ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.১০ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

আগৰ খণ্ডৰ বিভাগবোৰত অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক, সংখ্যাবাচক আৰু সৰ্বনাম শব্দৰ বিষয়ে বিশেষভাৱে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। এই বিভাগটিত ভাষাৰ আন এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ বিশেষণৰ বিষয়ে আভাস দিয়া হ'ব। বিশেষণৰ বিভাগ, গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ বৈশিষ্ট্য আদি দিশবোৰ ইয়াত পুংখানুপুংখ ভাৱে আলোচনা কৰা হ'ব। একেখন ভাষাগত ক্ষেত্ৰত থকা অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ এটা তুলনামূলক অধ্যয়নো এই বিভাগটিত আলোচিত হ'ব।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি মনযোগেৰে অধ্যয়ন কৰিলে আপোনালোকে—

- অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ সাধাৰণ পৰিচয় লাভ কৰিব,
- অসমীয়া ভাষাৰ বিশেষণৰ প্ৰকাৰ আৰু বৈশিষ্ট্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগত বৈশিষ্ট্যসমূহৰ সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিব,
- দুয়োটা ভাষাৰ বিশেষণৰ তুলনামূলক অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

১.৩ অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ সাধাৰণ পৰিচয়

ৰূপতত্ত্বৰ আলোচনাত শব্দসূহক প্ৰধান দুটা ভাগত ভগাই আলোচনা কৰা হয়—

(ক) সব্যয় (Non-particle) আৰু (খ) অব্যয় (Particle)। ভাষা নিৰ্বিশেষে সব্যয়ক আকৌ বিশেষ্য (সাধাৰণ - Substantive, সম্বন্ধবাচক, সংখ্যাবাচক আদি), সৰ্বনাম, বিশেষণ, ক্ৰিয়া-বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়া - এই পাঁচোটা ভাগত ভগোৱা হৈছে। অৱশ্যে বহুলভাৱে ইয়াক নামপদ (Nominal Group) আৰু ক্ৰিয়াপদ (Verbal Group বা Verboid) - এই দুটা ভাগতে সাঙোৱা হৈছে। অসমীয়া আদি আৰ্যমূলীয় ভাষাত বিশেষ্য, সৰ্বনাম, বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়া-

বিশেষণ নামপদত পৰে; মাত্ৰ ক্ৰিয়াহে ক্ৰিয়াপদত পৰে। আনহাতে বৰো প্ৰভৃতি তিব্বতবৰ্মীয় ভাষাত বিশেষ্য আৰু সৰ্বনামহে নামপদত বাকী বিশেষণ, ক্ৰিয়া বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়া ক্ৰিয়াপদতহে পৰে। অৱশ্যে উভয় ভাষাতে ইয়াৰ ব্যতিক্ৰমো নথকা নহয়। অৰ্থাৎ উভয়তে ক্ৰিয়াই কেতিয়াবা ক্ৰিয়া বিশেষণ, বিশেষণ বা বিশেষ্যৰূপে আৰু সেইদৰে বিশেষ্য বা বিশেষণে ক্ৰিয়াৰূপে প্ৰয়োগ হয়। মন কৰিবলগীয়া যে এই আটাইকেইটা শ্ৰেণীৰ শব্দই অব্যয়ৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱাৰ উদাহৰণো আছে। সেইবাবে থুল-মূলকৈ ভাষাবিশেষে বিশেষণ মাত্ৰে (লগতে ক্ৰিয়া বিশেষণো) হয় নামপদীয় (Nominal) নহয় ক্ৰিয়াপদীয় (Verbal) অথবা অব্যয়ধৰ্মী (Particle)।

বিশেষণে বাক্যত পদ বিশেষক বিশেষ কৰে অৰ্থাৎ কোনো পদৰ গুণ, অৱস্থা আদি প্ৰকাশ কৰে। এই অনুসাৰে ই দুই প্ৰকাৰৰ— ক) নাম বিশেষণ (বিশেষ্যৰ বিশেষণ আৰু বিশেষণীয় বিশেষণ) আৰু খ) ক্ৰিয়া বিশেষণ। অৰ্থ অনুসাৰে নাম বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়া বিশেষণক আকৌ কেতবোৰ উপবিভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি— গুণবাচক (Adjective of quality), সংজ্ঞাবাচক (Proper Adjective), পৰিমাণবাচক (Adjective of quantity) আৰু নিৰ্দেশবাচক (Demonstrative Adjective) নামবিশেষণ নতুবা কালবাচক (Adverbs of time), স্থানবাচক (Adverb of place, directions etc) আৰু লক্ষণবাচক (Adverbs of manner) ক্ৰিয়া বিশেষণ। ৰূপতাত্ত্বিক গাঠনিৰ ফালৰ পৰা ইহঁত হয় মৌলিক (Underived) নহয় সাধিত (Derived) অথবা যৌগিক (Compounded)। সাধিত বিশেষণ হিচাপে সাধাৰণতে সৰ্বনামীয় (প্ৰত্যয়ান্ত বা অনুপদযুক্ত), কৃদন্ত, তদ্ধিতান্ত, বিভক্তিযুক্ত নতুবা পৰসৰ্গযুক্ত এইকেইশ্ৰেণী বিশেষণৰ নাম পোৱা যায়।

প্ৰয়োগৰ ফালৰ পৰা বিশেষণ কিছুমান ভাষাত বিশেষ্য বা ক্ৰিয়াৰ আগত বহে (সংস্কৃত প্ৰভৃতি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত) আৰু কিছুমান ভাষাত বিশেষ্য বা ক্ৰিয়াৰ পিচত বহে (চীনা প্ৰভৃতি চীন-তিব্বতীয় ভাষাত)। কম-বেছি পৰিমাণে প্ৰায়বিলাক ভাষাতে বিশেষণৰ বিধেয় প্ৰয়োগ আছে বিশেষকৈ সৰ্বনামৰ লগত বিশেষণ পদ সদায় পিচত বহে। আনকি কিছুমান ভাষাত বিশেষণৰ লগত নামধাতুৰ দৰে ক্ৰিয়া-বিভক্তি আদি যোগ হৈ বাক্যত ক্ৰিয়াৰ দৰেও প্ৰয়োগ হয়। এনে ভাষাত বিশেষণ, ক্ৰিয়া বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ মাজত প্ৰভেদ নিচেই সামান্য। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ বিশেষণ এই শ্ৰেণীৰ।

ভাষা ভেদে বিশেষণতো লিংগ, বচন, মান্য-তুচ্চ, ক্ষুদ্ৰাৰ্থ-বৃহদাৰ্থ আদি ব্যাকৰণগত বিষয়ৰ ধাৰণা নিহিত হৈ থাকে। আনকি নিৰ্দেশক-অনিৰ্দেশক, নিকট-দূৰ আদি ভাবৰ লগতে কম-বেছি মাত্ৰাৰ তাৰতম্যতা (Degree) বুজোৱা ব্যৱস্থাও বিশেষণতে বিশেষভাৱে প্ৰযোজ্য হয়।

উৎসৰ ফালৰ পৰা অন্যান্য শব্দৰ দৰে বিশেষণো, হয় সমমূলীয় উৎসৰ পৰা আহৰিত; নহয় বিষমমূলীয় উৎসৰ পৰা আহৰিত (ঋণ) অথবা স্বকীয় - এই তিনি প্ৰকাৰৰ হ'ব পাৰে। অইন এটা ভাষাৰ প্ৰভাৱত বিশেষণৰ প্ৰয়োগ আৰু অৱস্থানৰ স্থানান্তৰ ঘটিব পাৰে।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

কি কি দিশৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি বিশেষণৰ বিভাজন কৰিব পাৰি। (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক।)

.....

.....

.....

.....

১.৪ অসমীয়া ভাষাৰ বিশেষণ

অসমীয়া প্ৰভৃতি ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত বিশেষণ আৰু অন্যান্য নামপদৰ মাজত স্পষ্টতঃ পদ-বিভাজন নাই অৰ্থাৎ বহুতো বিশেষ্য বা সৰ্বনামে প্ৰত্যয় যোগে বা প্ৰত্যয়বিহীনভাৱে বিশেষ্য বা সৰ্বনামৰ আগে-পিচে প্ৰয়োগ হৈ বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। আনহাতে দুই-এটা ব্যতিক্ৰমৰ বাহিৰে অসমীয়াত বিশেষণ মাত্ৰে কাৰক অক্ষয় হৈ বাক্যত বিশেষ্য পদৰ দৰে (কৰ্তা, কৰ্ম হিচাপে) প্ৰয়োগ হয়। যেনে -

শব্দ :	বিশেষ্যপদীয়/সৰ্বনামীয়	বিশেষণপদীয়
পানী (বি.) :	গৰম পানী	পানী লাউ তু. ৰঙালাউ
হাতী (বি.) :	পগলা হাতী	হাতী-জোক তু. চিনা জোক
মতা (বি.) :	মতা-তিৰোতাৰ দন্দ	মতা ম'হ তু. গোণা ম'হ
বুঢ়া (বিণ.) :	বুঢ়াৰ কথা (নুশুন ডেকা)...	বুঢ়া শালিকা তু. ৰাই শালিকা
ডাঙৰ (বিণ.) :	... ডাঙৰে পিছলে পৰে	ডাঙৰ মানুহ, মাজ-ডাঙৰ
ৰঙা (বিণ.) :	ৰঙা-নীলা মিলি...	ৰঙা ঢোলা
ভাল (বিণ.) :	ভালেহে পায় ভালক	ভাল মানুহ
সকলো (সৰ্ব.) :	সকলোৱে মিলি...	সকলো সম্পত্তি
যি- (সৰ্ব) :	যাক যি লাগে	যি কথা (নহ'ল কোৱা)

ইয়াৰ বিপৰীতে অসমীয়াত বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ মাজত প্ৰভেদ সুস্পষ্ট। খুব কমসংখ্যক বিশেষণ শব্দহে নামধাতুবাচক প্ৰত্যয় যোগে ক্ৰিয়া হিচাপে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। তদ্ৰূপ অকল ক্ৰিয়াৰ কৃদন্ত ৰূপ বা ক্ৰিয়াবাচক বিশেষণৰহে অসমীয়াত বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ আছে। অৱশ্যে প্ৰায়বিলাক বিশেষণৰ বিধেয় প্ৰয়োগতহে ধাতু উহ্যৰূপত হ'লেও সংযুক্ত ক্ৰিয়াৰ দৰে বাক্যত প্ৰয়োগ হয়। যেনে -

শব্দ :	ক্ৰিয়াপদীয়	বিশেষণপদীয়
বহল (বিণ.) :	কথা বহলাব নালাগে পথাৰখন বহল নহয়	বহল পথাৰ বহলে বহলে মেলি দি
চমু (বিণ.) :	সি সদায় চমুৱায় বৰ্ণনাটো অতি চমু হৈছে	চকু টোকা, চমু চাপিছে
পোন (বিণ.) :	বাট পোনাইছে, বাটটো পোন নহয়	পোন বাট, পোনে পোনে আহ
পক্ (ধা.) :	আম পকিছে, আমবোৰ পকা (হয়)	পকা আম, নপকা ধান
মৰ্ (ধা.) :	মাছ মৰিছে, গছবোৰ মৰা নাই	মৰা মাছ, নমৰা গছ
মাগ্ (ধা.) :	নামাগিলে নাপাব, তাই মগনীয়া নহয়	মগনীয়া তিৰোতা, নমগা বস্ত্ৰ

অসমীয়াত বিশেষণৰ দৰে ক্ৰিয়া বিশেষণো প্ৰায়বিলাক বিশেষ্য, সৰ্বনাম, ক্ৰিয়া আনকি বিশেষণ শব্দৰ পৰাই প্ৰত্যয়যোগে বা প্ৰত্যয় অবিহনে সাধন কৰা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে এতিয়া, যেতিয়া, কেতিয়া, অথনি, তাহানি, কাহানি আদি কালবাচক সৰ্বনাম; ইয়াত, তাত, ক'ত, য'ত, ত'ত, অ'লৈ, ক'লৈ আদি স্থানবাচক সৰ্বনাম; ইমান, যিমান, তিমান, সিমান, এতেক, যেতেক, কেতেক আদি পৰিমাণবাচক সৰ্বনাম; এনে, যেনে, কেনে, তেনেকুৱা, কেনেকুৱা আদি লক্ষণবাচক সৰ্বনাম; কোনো, কোনোবা, কিবা, কেতিয়াবা, কেত্ৰ, কিছু আদি অনিৰ্দেশক সৰ্বনামৰ নিচিনাকৈ আন কিছুমান সৰ্বনাম সদায় বিশেষণ বা ক্ৰিয়া-বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। সেইদৰে ভাল,

বৰ, বেছি, বহুত আদি নাম বিশেষণে পোনে পোনে কেতিয়াবা ক্ৰিয়া বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। ইয়াৰ বাহিৰেও কিছুসংখ্যক বিশেষ্য, বিশেষণ, সৰ্বনাম, ক্ৰিয়া আনকি ক্ৰিয়া বিশেষণে কেতবোৰ বিভক্তি, প্ৰত্যয় নতুবা অনুপদ বা পৰসৰ্গযোগে ক্ৰিয়া বিশেষণ হিচাপে অসমীয়াত প্ৰয়োগ হয়। সচৰাচৰ নামপদৰ অধিকৰণ কাৰকৰ ৰূপ (-এ/-ই/-ত বিভক্তিয়ুক্ত) ঃ আই/ই প্ৰত্যয়ান্ত ৰূপ; কৈ, লৈ, কৰে, দৰে, ভাৰে, ৰূপে আদি অনুপদযুক্ত ৰূপ আৰু ক্ৰিয়াপদৰ অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ ৰূপ (-ই বিভক্তিয়ুক্ত) বা মানে, কৈ, দি আদি অনুপদ যোগে বা অকলে ক্ৰিয়াৰ কৃদন্ত আৰু তুমুন্ত ৰূপে বাক্যত ক্ৰিয়া বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। যেনে - বছৰে, ভালে ভালে, অকলে, আগে, পিচে, বাৰে বাৰে, মনে মনে, কাষে কাষে, ওপৰত, ভিতৰত, প্ৰথমতে, অলপতে; বেগাই, ঘনাই, ঘপৰাই, গিৰিসাই, হুকহুকাই, জকমকাই, দুনাই, পুনৰায়; লাহেকৈ, অথনিকৈ, নকৈ, এজনকৈ, টিঙিচকৈ, চুচুক-চামাককৈ, আজিলৈ, কাইলৈ, পৰহিলৈ, সিদিনালৈ; সাউত কৰে, ঘপহ কৰে; এইদৰে, কেনেদৰে, ভালদৰে, সহজভাৱে, সুন্দৰভাৱে, সুচাৰুৰূপে, জীৱন্তৰূপে; উপচি (পৰ), উলাই (কৰ), ভটিয়াই (দি), আগুৰাই (যা), আগবাঢ়ি (আহ); কান্দো-কান্দো, কওঁ কওঁকৈ, যাওঁ-নাযাওঁ কৈ, দেখা-দেখিকৈ, থাকে মানে, পকে মানে, অজগড় পৰা দি, শেন যোৱা দি, আহোঁতে-যাওঁতে, চাওঁতে-চাওঁতে ইত্যাদি। আনহাতে আবেলি, ৰাতিপুৱা, দুপৰীয়া, কালি আদি বিশেষ্য; আজি, পৰহি, কিয় আদি সৰ্বনাম; আৰু তেস্তে, অন্যথা, অন্ততঃ, প্ৰায়ে (প্ৰায়), পুনৰ, অৱশ্যে, কাচিৎ, হঠাৎ, তৎক্ষণাৎ, অনতিবিলম্বে, ইতিমধ্যে আদি অব্যয় পদেও বাক্যত ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে অসমীয়াত প্ৰয়োগ হয়।

সেইদৰে অসমীয়াত বিশেষণীয় বিশেষণ আৰু নাম-বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ মাজত পাৰ্থক্য নাই বুলিবই পাৰি। প্ৰায়বিলাক বিশেষণীয় বিশেষণে অইন দুবিধ বিশেষণৰ দৰে অথবা ইয়াৰ ওলোটা প্ৰক্ৰিয়াৰে অইন দুবিধ বিশেষণে বিশেষণীয় বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। যেনে -

শব্দ ঃ	বিশেষণীয় বিশেষণ	নাম বিশেষণ	ক্ৰিয়া বিশেষণ
অতি ঃ	অতি মৰমিয়াল	অতি ভক্তি	অতি (কৈ) মৰম কৰিলে
খুব ঃ	খুব ভাল কথা	খুব জ্বৰ (উঠিলে)	খুব (কৈ) পিটিলে
বৰ ঃ	বৰ ডাঙৰ ঘৰ	বৰ ঘৰ	বৰ পলম হ'ল
অলপ ঃ	অলপ ৰঙা	অলপ মৰম	অলপ দিবা
মহা ঃ	মহা দুষ্ট	মহা বিপদ

অৱশ্যে নিচেই, তেনেই, মুঠেই, সমূলি (negative polarity) অৰ্থাৎ কেবল নঔৰ্থকত প্ৰয়োগ হোৱা ৰূপ); অত্যন্ত, অতীৰ, উৎকট, ভীষণ, সবাতেকৈ, আটাইতকৈ, সকলোতকৈ, তুলনাত, তুলনামূলকভাৱে, আপেক্ষিকভাৱে; টিকটিকীয়া (ৰঙা), কিচকিচীয়া (ক'লা), ফটফটীয়া (বগা) আদি বিশেষ শ্ৰেণীৰ কেতবোৰ মৌলিক আৰু সাধিত বিশেষণৰ সদায় বিশেষণীয় বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হয়।

এইলানি আলোচনাৰ পৰা এইটো বুজা গ'ল যে অসমীয়াত কেৱল বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হোৱা মৌলিক (স্বকীয় বা ঋণ) শব্দ অতি বিৰল। অকল বিশেষণীয় অব্যয়বিলাক এই শ্ৰেণীৰ। যেনে - খাটাং, ঠিক, বিতং, বেছ, বৰ, অতি, খুব, পৰম, চৰম, ধৰ, ডেধাৰ, বঢ়িয়া, গুঢ়, স্পষ্ট, সাক্ষাৎ, সাইলাখ, স্বয়ং ইত্যাদি। কেতবোৰ ধন্যাত্মক বা দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দও এই শ্ৰেণীৰ। যেনে-দিপলিপ (দীপলিপ?), চিক্-মিক, তিৰ্-বিৰ, জিল্-মিল্, ফিট-ফাট, ফুচ-ফাচ,

নদন-বদন, আমন-জিমন, চুচুক-চামাক, টিমিক-চামাক, লাংলাং-থাংথাং, লেতেৰ-পেতেৰ, লেতু-সেতু, লোদোৰ-পোদোৰ, কেচেমা-কেচেম, ভেকেটা-ভেকেট ইত্যাদি।

শিক্ষার্থীসকলৰ সুবিধার্থে অসমীয়া অভিধানত বিশেষণ শব্দ হিচাপে চিহ্নিত কৰা অর্থাৎ বিশেষণ হিচাপে সঘনাই প্ৰয়োগ হোৱা শব্দসমূহৰ তালিকা এখন তলত দিয়া হ'ল। তালিকাখনত সন্নিবিষ্ট শ্ৰেণীকেইটাৰ অন্তৰ্গত শব্দসমূহ হয় মৌলিক (জতুৱা বা ঋণ), নহয় সাধিত। (কৃৎ বা লিংগবাচক প্ৰত্যয়কে ধৰি অন্যান্য তদ্ধিত প্ৰত্যয়ান্ত শব্দ)। অৱশ্যে এইবিলাকৰ কিছুমানহে বিভাজ্য; কিছুমান অবিভাজ্য ৰূপে একোটা শব্দত সম্পৃক্ত হৈ থাকে। মনকৰিবলগীয়া যে থূল-মূলভাৱে অসমীয়া ভাষাৰ বিশেষণ (ৰূপ অনুসাৰে) (১) মৌলিক (জতুৱা/ঋণ) (২) সাধিত (অবিভাজ্য) আৰু (৩) সাধিত (বিভাজ্য) এই অনুক্রমে শ্ৰেণীবিভাগ কৰা হৈছে।

ক) গুণ বা লক্ষণবাচক :

- (১) ভাল, বেয়া, সুন্দৰ, কৃৎচিত, ওডা, শুকান, টান, সহজ, উজু, টিলা, কঠিন, কোমল, সঁচা, মিছা, অঘাইতং, কেঁচা, টেঙৰ, চালাক, আপচু, পৰিস্কাৰ, নিকা, শুধ, বিশেষ, সাধাৰণ;
- (২) ধুনীয়া (-ঈয়া), শুৱলা (-অলা), আঁকৰা (-আ), আঁকৰী (-ঈ), অজলা (-আ), আজলী (-ঈ), বাংঢালী (-ঈ), ভোদা (-আ), বেলেগ (বে-), সুকীয়া (< স্বকীয়া+আ), অপহীতা (অ-), দহেচীয়া (-ঈয়া), লেতেৰা (-আ), উদং (-ঙ), মুকলি (<মুক্ত+লি);
- (৩) ঘূণীয়া (ঘূণ), দেখনিয়াৰ (√দেখ), সুগঢ়া (গঢ়), শূৱনী (√শূৱা), বনৰী (বন), লচ-পচী (লচ-পচ), লাগী (√লাগ), এলেছা (এলাহ), মৰমীয়া (মৰম), ধনী (ধন), দুখীয়া (দুখ), অকাজী (কাজ), পকা (√পক), ঘোলা (√ঘোল), চোকা (চোক), সেমেকা (√সেমেক)।

খ) আকৃতিবাচক :

- (১) সৰু, ডাঙৰ, চুটি, চাপৰ, ওখ, বহল, পোন, ক্ষীণ, শকত, ডাঠ, মিহি, মোটা, ভোটা, থূলন্তৰ, থিয়, সমান;
- (২) পথালি (<প্ৰস্ত+লি), খহটা (-ট +আ), গোতোং(-ঙ), হটঙা (-ঙ + আ), চেপেটা (-ট + আ), ধপলা (-ল + আ), বেঁকা (-আ), বেঁকী (-ঈ), খঁৰা (-আ), খাঁৰী (-ঈ), বাওনা (< বামন + আ), তেৰা (<তিৰ্যক + আ), লোধোমা (-ম+আ), লঠঙা (-ঙ + আ);
- (৩) মজলীয়া (মাজ), দীঘলীয়া (দীঘল), পবালি (পাব), তেৰেচীয়া (তেৰা), কতীয়া (কাতি), এঢলীয়া (এ-ঢাল), ভোতোৰা (ভোতা), জোপোহা (জোপা), জোঙা (জোং), গোটা (গোট)।

গ) দিশ বা অৱস্থানবাচক :

- (১) দ, বাম, ঘন, ওচৰ, আঁতৰ, দূৰ, আগ, পাছ, মাজ, তল, ওপৰ, সোঁ, বাঁও;
- (২) তৰাং (-ঙ), সেৰেঙা (-ঙ + আ), আওহতীয়া (-ঈয়া), পচোৱা (< পশ্চিম +ওৰা);
- (৩) মাজু (মাজ), হেৰেমগঢ়ীয়া (হেৰেম গঢ়), কাষৰ (কাষ), কাষৰীয়া (কাষ), দূৰণীয়া (দূৰ), দূৰণিবটীয়া (দূৰ-বাট), আগতীয়া (আগ), তলতীয়া (তল), উজনি (√উজা), নামনি (√ নাম), বাহিৰা (বাহিৰ), ভিতৰুৱা (ভিতৰ), পশ্চিমীয়া (পশ্চিম)।

ঘ) কাল বা বতৰবাচক :

- (১) পূৰ্ব, পৰ, নতুন, ন, আধুনিক, দ্ৰুত, সঘন, ফৰকাল;
- (২) পূৰ্ণ (< পূৰ্ণ + ঙ), লেহেম (-ম), গোমা (-আ), খৰাং (-ঙ);
- (৩) বেগী (বেগ), খন্তেকীয়া (খন্তেক), যুগমীয়া (যুগ), চিৰকলীয়া (চিৰকাল), জোনাক(জোন), ডাৰৰীয়া(ডাৰৰ)।

ঙ) পৰিমাণ আৰু ওজনবাচক :

- (১) কম, বেছি, ধৰ, ডেধাৰ, সৰহ, প্ৰচুৰ, তাকৰ, অলপ, বহুত,গধুৰ, পাতল;
- (২) ভালে (-এ)+মান/খিনি, তেনেই (-এই),আটাই (-আই)+খিনি, তেতেক (-এক);
- (৩) অলেখ (লেখ), অনেক (এক), ভালেমান (ভালে), অলপীয়া (অলপ), সৰহীয়া (সৰহ), তাকৰীয়া (তাকৰ)।

চ) উষ্ণতা বাচক :

- (১) চেঁচা, ঠাণ্ডা, তপত, গৰম, শীতল;
- (২) কুহ্মীয়া (-ঈয়া), চেঙা (-আ);
- (৩) উমাল (উম), চৌচৌৱা (চৌ চৌ)।

ছ) স্বাদ বা স্বাণবাচক :

- (১) তিতা, মিঠা, অকটা, টেঙা;
- (২) সোন্ধা (<সুগন্ধ -আ), কেহা (-আ), জলা (-আ), মলমলীয়া (-ঈয়া), ফুৰ ফুৰীয়া (-ঈয়া),ভেকেটা ভেকেট (-আ,-ও), কেচেমা কেচেম (-আ,-ও)।
- (৩) টেঙেচি (টেঙা), তিতিকি (তিতা), কেহেটা (কেহা), পনীয়া (পানী), লুণীয়া (লোণ), নিমখীয়া (নিমখ), খাৰৰা (খাৰ), সুগন্ধি (সুগন্ধ), দুৰ্গন্ধ (গন্ধ)।

জ) বৰ্ণ বা উজ্জলতাবাচক :

- (১) বগা, নীলা, পখৰা, পৰলা, উজ্জল, এন্ধাৰ, মুগা,ক'লা ;
- (২) বগী (-ঈ), কলী (-ঈ), ৰাঙী (-ঈ), ৰঙা (-আ), শুকুলা (< অশুক + আ), কজলা (-আ), কাজলী (-ঈ), পাখৰী (-ঈ), মুগী (-ঈ), ফটফটীয়া (-ঈয়া), চকচকীয়া (-ঈয়া), শেঁতা (<শ্বেত + আ), ফুটকা-ফুটকি (-উক+ আ, -উক + ই);
- (৩) ৰঙচুৱা (ৰঙা), ৰঙীন (ৰং), কলীয়া (ক'লা), কলচীয়া (ক'লা), হালধীয়া (হালধি), মটীয়া (মাটি), বেঙুনীয়া (বেঙেনা), মিঠা বৰণীয়া, সৰিয়হবুলীয়া, কলপতীয়া, ছাইবৰণীয়া, সেন্দুৰীয়া (সেন্দুৰ), সোণালী (সোণ), আকাশী (আকাশ), সেউজীয়া (সেউজ)।

ইয়াৰ উপৰি অসমীয়াত বিশেষ্যৰ সম্বন্ধ কাৰকৰ ৰূপে বিশেষণীয় বাক্যাংশ গঠন কৰিব পাৰে। যেনে - মৰমৰ (আই), সাদৰৰ (ভাই), চেনেহৰ (বিহুটি), হাতৰ (কাম), ঘৰৰ (কথা), বনৰ (চৰাই), সোণৰ (হৰিণ), মাটিৰ (মানুহ), বিপদৰ (বন্ধু), আপদৰ (মাত) ইত্যাদি। অন্যান্য কুদন্ত ৰূপে অকলে বা আন শব্দৰ লগত যৌগিক বিশেষণ শব্দৰ সাধন কৰে। যেনে - আহিল (বহাগ), ফুটিল (পুৱা), গ'ল (কথা), কৰিবলগীয়া (কাম), চাবলগীয়া (দৃশ্য), আহিবৰ (পৰ), যাবৰ (বেলিকা), আধা মৰা (মানুহ), হাড়ভঙা (পৰিশ্ৰম), নাম কটা (চিপাহী), হাতে কটা (সূতা) ইত্যাদি।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া ক্ৰিয়া-বিশেষণ আৰু বিশেষণীয়া বিশেষণৰ মাজত পাৰ্থক্য আছে নে? (৩৫
টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....
.....
.....
.....

১.৫ অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণ

আগতে ইংগিত হৈছে যে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ মাজত
স্পষ্টতঃ প্ৰভেদ নাই। এইবিলাক ভাষাত একেটা শব্দই উদ্দেশ্য প্ৰয়োগত বিশেষণ পদ আৰু
বিধেয় প্ৰয়োগত ক্ৰিয়া পদৰ কাম কৰে। যেনে-

ভাষা	উদ্দেশ্য প্ৰয়োগ	বিধেয় প্ৰয়োগ
মিছিং :	(ক) আইনু' আমি (খ) আইমাঃনু' আমি	আমি -উ' আইদাক; আমি-উ' আইমা ;;
কাৰ্বি :	(ক) কেমে আ-মনিত/ মনিত কেমে (খ)	(লাছো) মনিত কেমে-লো/ (লাছো) কেমে আ-মনিত-লো; (লাছো) মনিত মেমে/(লাছো) মনিত কেমে কালি।
দেউৰী :	(ক) চ্চু/চ্চুবা মুচি (খ) *চ্চুহায়াবা মুচি (চ্চাৰা মুচি)	মুচিয়া চ্চুই; মুচিয়া চ্চুহায়া;
বৰো :	(ক) গাহাম মানছি (খ) হামি/হামুই মানছি	মানছিয়া গাহাম; মানছিয়া গাহাম নঙা/*মানছিয়া হামা।
গাৰো :	(ক) মানদে নামগিপা (খ) মানদে নামগিজাগিপা	(বিয়া) মানদে নামা; (বিয়া) মানদে নামজা।
ৰাভা :	(ক) কায় নেমকায় (খ) কায় নেমচাকায়	কায়বে নেমা; কায়বে নেমচা।
অসমীয়া :	(ক) ভাল মানুহ (সমাৰ্থক) (খ) *ভাল নোহোৱা মানুহ	(এই) মানুহজন ভাল। (এই) মানুহজন ভাল নহয়।

মন কৰিবলগীয়া যে এনেকুৱা ক্ৰিয়া আৰু ক্ৰিয়া-বিশেষণ উভয়ধৰ্মী শব্দমূলৰ লগত
বিশেষণ বুজাবলৈ একোটা পূৰ্বপ্ৰত্যয় (কাৰ্বি : কস্ব-/কে-, বৰো : গস্ব-/গা-, ককবৰকঃ ক স্ৰ-)
নতুবা পৰপ্ৰত্যয় (মিছিং : নু', দেউৰীঃ -বা, গাৰো : -গিপা, ৰাভা : -কায়) লগ লাগে আৰু
ইহঁত নামপদৰ আগে-পিছে প্ৰয়োগ হয়। আনহাতে ক্ৰিয়া বুজাবলৈ পোনপটীয়াকৈ অন্যান্য
ক্ৰিয়া বিভক্তি (নঞৰ্থক প্ৰত্যয়কে ধৰি) যোগে নতুবা একোটা সহায়কাৰী ক্ৰিয়াৰ লগত বাক্যৰ
অন্ত্যস্থানত প্ৰয়োগ হয়। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত এই শ্ৰেণীৰ বিশেষণ শব্দই সৰ্বাধিক।

এই শ্ৰেণীৰ বিশেষণ শব্দই বাক্যত ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ দৰেও প্ৰয়োগ হয়। সাধাৰণতে
মিছিঙত -পু', দেউৰীত-চা, বৰোত - উ'ই, গাৰোত -এ আৰু ৰাভাত -এ (ৰাঙ /খাৰ্ আদি

সংযুক্ত ধাতুৰ সৈতে একত্ৰে) প্ৰত্যয় যোগে ক্ৰিয়া বিশেষণত প্ৰয়োগ হয়। যেনে-

মিছিং :	আইপু'	কাংকানপু'	আনি'পু'
দেউৰী :	চুচা/চুবাচা	ইগাবাচা	চিবাচা
বৰো :	গাহামু'ই	মু'জাঙু'ই	গু'দানু'ই
ৰাভা :	নেমৰাঙে	চিথোৰাঙে	পিদানখাৰে
গাৰো :	নামে/নামেঙে	নিথোএ	গিতালে
সম্মাৰ্থক অসমীয়া :	ভালকৈ	ধুনীয়াকৈ	নকৈ।

কেৱল এই শ্ৰেণীৰ বিশেষণধৰ্মী ধাতুই নহয় অন্যান্য ধাতুও ভিন ভিন সংযুক্ত ধাতুৰ লগত নতুবা সিবিলাকৰ কৃদন্ত ৰূপৰ লগত বিভক্তি বা অনুপদ যোগে বাক্যত ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। যেনে-

মিছিং :

- ক) -গৰ সংযুক্ত ৰূপৰ সহযোগত 'সোনকালে' অৰ্থত -> √দগৰ 'সোনকালে খা', √মগৰ 'সোনকালে ৰান্ধ', √গি'গৰ 'সোনকালে যা', √ লাং-গৰ 'সোনকালে ল' ইত্যাদি।
 খ) √গি' 'যা'-> √গি'-লেন 'বাহিৰলৈ যা', √ গি'-লেন-ব 'বাহিৰলৈ যাবলৈ আৰম্ভ কৰ,' √গি'-লেন-ব-গৰ, 'সোনকালে বাহিৰলৈ যাবলৈ আৰম্ভ কৰিব জন' ইত্যাদি।

কাৰ্বি :

- ক) -দাপ সংযুক্ত ৰূপৰ সহযোগত সোনকালে অৰ্থত->√দাম-দাপ 'সোনকালে যা,' √দম-দাপ 'সোনকালে বহ', √থুৰ-দাপ 'সোনকালে উঠ' ইত্যাদি।
 খ) √দাম 'যা'-> √দাম-জুই 'আতৰি যা,' √দাম-ফ্লি 'এনেয়ে ফুৰিবলৈ যা,' √দাম-ৰেই 'অকণমান সময়ৰ বাবে যা' ইত্যাদি।

বৰো :

- ক)- ব্ৰব সংযুক্ত ৰূপৰ সহযোগত 'সোনকালে' অৰ্থত -> √থাং-ব্ৰব 'সোনকালে যা', √জা-ব্ৰব 'সোনকালে খা' ;
 (খ) √থাং 'যা'-> √থাং-থু 'আগতে যা', √ থাং-গ্ৰ-ফিন 'পুনৰাই আগতে যা', √ থাং-গ্ৰ'-ফিন-থাৰ - মাৰ 'নিশ্চয়কৈ পুনৰাই আগতে যা' ইত্যাদি।

গাৰো :

- ক) -ছাং সংযুক্ত ৰূপৰ সহযোগত 'সম্পূৰ্ণৰূপে' অৰ্থত -√ ছা-ছাং 'সম্পূৰ্ণৰূপে খা', √ মান -ছাং 'সম্পূৰ্ণৰূপে পা', √নাম-ছাং 'সম্পূৰ্ণৰূপে ভাল হ,' √নামজা -ছাং 'সম্পূৰ্ণৰূপে ভাল নহ' ইত্যাদি।
 খ) √আগান 'কথা পাত' ->√আগান-থো 'কথা পতাৰ সুচল পা,' √ আগান-ফাং ফাং 'সম্পূৰ্ণভাৱে কথা পাত,' √ আগান- দাপ দাপ 'বাৰে বাৰে কথা পাত,' √ আগান-ফাক 'কথাৰ লাচতে কথা পাত', √আগান -ছোত 'চমুৰাই কথা পাত', √ আগান-থিক 'পৰস্পৰে কথা পাত' ইত্যাদি।

ৰাভা :

- ক)-ছাং সংযুক্তৰূপৰ সহযোগত 'সম্পূৰ্ণৰূপে' অৰ্থত-> √নুকছাং 'সম্পূৰ্ণৰূপে দেখ', √ৰেংছাং 'একেবাৰে যা', √নেম ছাং 'সম্পূৰ্ণৰূপে ভাল হ', √নেমচা-ছাং 'সম্পূৰ্ণ ভাল নহ' ইত্যাদি।

খ)√ ববায় 'কথা পাত' -> √ববায়-থো 'কথা পতাৰ সুচল পা', √ববায়-ছাং, 'সম্পূৰ্ণৰূপে কথা পাত', √ ববায়-ছাৰি 'কথাৰ লাচতে কথা পাত', √ ববায়- জিন 'পৰস্পৰে কথা পাত', √ ববায়-খিতাক 'কথা পতাৰ ভাও জোৰ' ইত্যাদি।

এই শ্ৰেণীৰ বিশেষণ শব্দৰ লগত এইদৰে অতিশয়, সামান্য আদি বুজোৱা সংযুক্তৰূপ লগ লাগি নাম বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ মাত্ৰা (Degree) বুজোৱা বিশেষণীয় বিশেষণ পদৰ দৰে বাক্যত প্ৰয়োগ হয়। কম-বেছি পৰিমাণে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত এই বৈশিষ্ট্য পোৱা যায়। ই দুবিধ, এবিধে প্ৰত্যয়ৰ দৰে বিশেষণীয় বিশেষণ শব্দ সাধন কৰে আৰু আনবিধে - বিভক্তিৰ দৰে অকল বিশেষণীয় শব্দৰ ৰূপ সাধন কৰে। উদাহৰণ-

গুণৰ তাৰতম্য বুজোৱা মাত্ৰাসূচক প্ৰত্যয়ান্ত বিশেষণ :

মিছিং : √য়ালিঃ/লিঃ 'ৰঙা'-> লিঃজিগ 'অতি ৰঙা,' √লিঃতেঃতেৰেঃ 'টিকটিকীয়া ৰঙা,' √লিঃঙম্ 'পাতল ৰঙা (গুলপীয়া)'; √য়াকা 'ক'লা' -> যাকা তুগ তুগ 'কিচকিচিয়া ক'লা', √য়াচিঃ'বগা' - য়াচিঃতং 'ফটফটীয়া বগা'।

কাৰ্বি : √ইক্ 'কলা' -> √ ইক্‌কই 'অলপ ক'লা,' √ ইক্‌ছাং 'কজলা', √ ইক্‌ছিপ 'ঘন ক'লা'; √ থৰ 'টেঙা'-> √থৰচিৰ 'উগ্ৰ টেঙা', √ থৰদাক 'সাধাৰণ টেঙা', √ থৰপ্ৰেক 'বেছি টেঙা'।

দেউৰী : √ চু 'ভাল'-> চু-চিৰি 'কিছু ভাল', চু-চিগাবা 'কিছু পৰিমাণে ভাল'; √দি 'মিঠা' -> দি-চিৰি 'কিছু মিঠা'; -> কা 'তিতা' -> কা-চিৰি 'তিতিকি'।

বৰো : √ ফুৰ 'বগা'-> √ ফুৰ-ছাং 'কিছু বগা', √ ফুৰ-গেও 'বেছি বগা', ফুদ্ৰুদ্ৰু 'ঢকঢকীয়া বগা'; √ খা 'তিতা' -> √ খাব্ৰাং 'তিতিকি', √ খাব্ৰুঃ/খাথো/খাছি 'বেছি তিতা', খা থাংথাং 'উৎকট তিতা'।

গাৰো : √ গিথাং 'কেঁচা, সতেজ' -> √ থাং-ছেক 'সেউজীয়া', থাং-ছিম 'নীলা'।

ৰাভা : √ আক 'ক'লা'-> √ আকছক/আকছখো 'কজলা', √ আকচিক 'অতি ক'লা', √ ছু'ম 'মিঠা'-> √ ছু'মছেক 'কিছু মিঠা', √ ছু'মব্ৰু'ক 'বৰ মিঠা' ইত্যাদি।

বিশেষণৰ তুলনা বুজোৱা ৰূপ (Degree) :

ভাষা :	শব্দঃ	দুটাৰ মাজত তুলনাৰ মাত্ৰা	বহুতৰ মাজত তুলনাৰ মাত্ৰা
কাৰ্বি :	(ক) কেমেঃ	(i) কেমে-ও	(i) কেমে-পিক্
		(ii) কেমে-মুচত	(ii) কেমে-নাই
	(খ) কেদকঃ	(i) কেদক-ও	(i) কেদক-পিক
		(ii) কেদক-মুচত (ii) কেদক-নাই	
মিছিং :	(ক) √ আইঃ	(i) আই-মুম্-দাগ	(i) আই-অউ-দাগ্
		(ii) আই-বান্/য়াং-দাগ্	(ii) আই-বান্/য়াং-পাগ্-দাগ্
	(খ) √ তিঃ	(iii) আই-য়া-পাগ্-বান্-দাগ্	(iii) আই-য়া-পাগ্-বান্-দাগ্
		(i) তিঃ-মুম্-দাগ্	(i) তিঃ-অউ-দাগ্
		(ii) তিঃ-বান্/য়াং-দাগ্	(ii) তিঃ-বান্/য়া-পাগ্-দাগ্
		(iii) তিঃ-য়া-পাগ্-বান্-দাগ্	(iii) তিঃ-য়া-পাগ্-বান্-দাগ্
বৰো :	(ক) মু'জাং :	(i) মু'জাং-দ্রায়	(i) মু'জাং-ছিন্
		(ii) মু'জাং-থাৰ	(ii) মু'জাং-ছিন্-থাৰ্
	(খ) গু'দু'ই :	(i) গু'দু'ই-দ্রায়	(i) গু'দু'ই-ছিন্

গাৰো :	ক) √ নাম :	(ii) গু'দুই-থাৰ	(ii) গু'দুই-ছিন্-থাৰ
		(i) নাম-থাৰ-আ	(i) নাম-বাত্-থাৰ-আ
		(ii) নাম-বাত্-আ	(ii) নাম-বাত্-ছাং-আ
		(iii) নাম-ছাং-আ	(iii) নাম-বাত্-থাৰ-ছাং-আ
	(খ) √ চি 'মিঠা' :	(i) চি-থাৰ-আ	(i) চি-বাত্-থাৰ-আ
		(ii) চি-বাত্-আ	(ii) চি-বাত্-ছাং-আ
		(iii) চি-ছাং-আ	(iii) চি-বাত্-থাৰ-ছাং-আ
ৰাভা :	(ক) √ নেম :	(i) নেম-ৰাং-আ/কায়	(i) নেম-ছাং-আ/কায়
	(খ) √ ছুম :	(i) ছুম-ৰাং-আ/কায়	(i) ছুম-ছাং-আ/কায়
অসমীয়া	(ক) ভাল :	(i) কিছু ভাল	(i) কিছু উত্তম
(সমার্থক)		(ii) বৰ ভাল	(ii) অতি উত্তম
		(iii) অতি বেছি ভাল	(iii) সর্বোত্তম
	(খ) মিঠা :	(i) কিছু মিঠা	(i) মিঠাতকৈ মিঠা
		(ii) বৰ মিঠা	(ii) মিঠাতকৈ অতি মিঠা
		(iii) অতি বেছি মিঠা	(iii) মিঠাতকৈ যথেষ্ট পৰিমাণে মিঠা

ইয়াৰ উপৰি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে ভিন্ন ক্ৰিয়াজাত অৰ্থাৎ নামপদীয় বিশেষণ (ক্ৰিয়া বিশেষণ বা বিশেষণীয় বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা) শব্দ আছে। কিন্তু তুলনামূলক ভাৱে ই নিচেই তাকৰ। তিব্বত-বৰ্মীয় পৰিয়ালৰ প্ৰায়বিলাক ভাষাতে সৰ্বনামীয় বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ প্ৰয়োগ থকাৰ উপৰিও একোটা অব্যক্তিবাচক সৰ্বনামে বিশেষণ ৰূপে প্ৰয়োগ হোৱাৰ উদাহৰণো আছে।

সৰ্বনামৰ নিচিনাকৈ অন্যান্য নামপদত কেতবোৰ কাৰক বিভক্তি আৰু অনুপদ যোগে বাক্যত বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। সাধাৰণতে সম্বন্ধ কাৰকৰ ৰূপে অকলে বা আন এটা কাৰকৰ ৰূপৰ লগত নাম বিশেষণ (ক-ৰ উদাহৰণ) হিচাপে (তদ্ধিতান্ত ৰূপৰ অভাৱত) আৰু অধিকৰণ কাৰকৰ ৰূপে অকলে বা আন এটা কাৰকৰ ৰূপৰ লগত ক্ৰিয়া বিশেষণ (খ-ৰ উদাহৰণ) হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। যেনে -

মিছিং :

- ক) সম্বন্ধ কাৰকৰ -কু' বিভক্তি যোগেঃ- উ'কুম্-কু' এয়েগ্ 'ঘৰৰ (ঘৰচীয়া) গাহৰি' তু.উ'কুম ঘৰ; যুমৰাং-কু' পু'তাং 'বনৰ (বনৰীয়া) চৰাই' তু.যুমৰাং 'বন';
- খ) অধিকৰণ কাৰকৰ-ল (সম্বন্ধ কাৰকৰ ৰূপৰ লগতো-কু'ঃ ল ৰূপে) আৰু সম্প্ৰদান কাৰকৰ-লঃপু' বিভক্তি যোগেঃ- চিয়ঃ-ল 'আজিৰাতিয়ে' <চিয় 'এই ৰাতি', আৰাং-ল 'ভিতৰত', আৰাং-লঃপু' 'ভিতৰলৈ' <আৰাং 'ভিতৰভাগ'; কু'ই'গ্-ল 'তলত', কু'ই'গ্-লঃপু' 'তললৈ', <কু'ই'গ 'তলছোৱা';

কাৰ্বিঃ

- ক) সম্বন্ধ কাৰকৰ আ-পূৰ্বপ্ৰত্যয় যোগেঃ- হেম আ- ফাক 'ঘৰৰ (ঘৰচীয়া) গাহৰি' তু. হেম 'ঘৰ', হাবিত আ-ৰো 'বনৰ (বনৰীয়া) চৰাই' তু. হাবিত 'বন'।
- খ) অধিকৰণ কাৰকৰ -চি বা কৰণ কাৰকৰ -পেন বিভক্তি যোগে (অকলে বা সম্বন্ধ কাৰকৰ ৰূপৰ লগত)ঃ- কেদেৰ-চি 'পলমকৈ' তু. কেদেৰ 'পলম', কিচিৰ-পেন 'সযত্নে' তু. কিচিৰ 'যত্ন' আ-ৰুম-চি 'তলত', তু. ৰুম 'তল', আ-দুং 'কাষত' তু. দুং 'কাষ'।

বৰোঃ

- (ক) সম্বন্ধ কাৰকৰ -নি বিভক্তি যোগেঃ- নো-নি ওমা 'ঘৰৰ (ঘৰচীয়া) গা হৰি' তু. নো 'ঘৰ', হাথ্ৰা-নি দাও 'বনৰ (বনৰীয়া) চৰাই' তু. হাথ্ৰা 'বন';
- খ) অধিকৰণ কাৰকৰ-আও বিভক্তি যোগেঃ- খাথিআও 'কাষত' তু. খাথি 'কাষ'; উনাও 'পিছত' তু. উন উন 'পিছফালে', ছিগাঙাও 'আগত, সন্মুখত' তু. ছিগাং 'আগে'।

গাৰোঃ

- ক) সম্বন্ধ কাৰকৰ-নি (অকলে বা অধিকৰণ কাৰকৰ-ও বিভক্তিৰ সৈতে) বিভক্তি যোগেঃ- নোক-ওনি বাক 'ঘৰৰ (ঘৰচীয়া) গাহৰি' তু. নোক 'ঘৰ', বুৰিং-নি দো 'বনৰ (বনৰীয়া) চৰাই' তু. বুৰিং 'হাবি'।
- (খ) অধিকৰণ কাৰকৰ-ও বা সম্প্ৰদান কাৰকৰ-চি বিভক্তি যোগে (অকলে বা অইন কাৰকৰ ৰূপৰ লগত)ঃ- খিনাল-ও 'কাইলৈ' তু. খিনাল 'কালি', খছাক-ও/-চি 'ওপৰত, ওপৰলৈ' তু. খছাক 'ওপৰ' মিখাং-ও/-চি 'সন্মুখত, সন্মুখলৈ' তু. মিখাং 'মুখ', খেত-চি-ও 'কাষৰত' তু. খেতচি 'কাষ'

ৰাভাঃ

- ক) সম্বন্ধ কাৰকৰ-নি (অকলে বা অধিকৰণ কাৰকৰ -ই/-আয় বিভক্তিৰ সৈতে) বিভক্তি যোগেঃ- নোক-ই-নি বাক 'ঘৰৰ (ঘৰচীয়া) গাহৰি' তু. নোক 'ঘৰ', গ্ৰি'ম-ই-নি তো 'বনৰ (বনৰীয়া) চৰাই' তু. গ্ৰি'ম 'বন'।
- খ) অধিকৰণ কাৰকৰ-ই/-আয়/-আং বিভক্তি যোগে (অকলে বা সম্প্ৰদান কাৰকৰ -না/-আ ৰূপৰ লগত)ঃ- তে ফাৰি 'আজি ৰাতিয়ে' তু. তে ফাৰ 'আজি ৰাতি', কাৰা-ই-(না) 'উজনিত', কাৰা-আং(-আ) 'ওপৰলৈ' <কাৰা 'ওপৰ' ; কাফা-ই (-না) 'ওচৰলৈ' <কাফা 'ওচৰ'; জিখাৰ-আং 'পিছফালে' <জিখাৰ 'তপিনা' ।

মনকৰিবলগীয়া যে এইশ্ৰেণীৰ নামপদৰ পৰা সাধিত কৰা ক্ৰিয়া বিশেষণ প্ৰায়ে অব্যয়ৰ দৰে প্ৰয়োগ হয় বাবে ইহঁত অব্যয়ধৰ্মী বাক্যাংশৰ নামান্তৰ মাত্ৰ।

অব্যয়ধৰ্মী বাক্যাংশৰ নিচিনাকৈ প্ৰায়বিলাক তিব্বত- বৰ্মীয় ভাষাত ধন্যাত্মক বা দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দই বিশেষণীয় বিশেষণ বা ক্ৰিয়াবিশেষণ ৰূপে প্ৰয়োগ হয় যদিও কেতিয়াবা অবিভাজ্যৰূপে ইবিলাকত একোটা প্ৰত্যয় যোগ হৈ থাকিব পাৰে। যেনে-

মিছিং : বু'ৰাং বু'ৰাং 'টোপাটোপ', বু'ঃ ৰু'ঃ বু'ঃৰু'ঃপু' 'শাৰী শাৰীকৈ', কু'ব কু'ব 'থৰথৰ', বি'গ ৰু'ক 'সোলোক-টোলোক', বি'গ এৰেগ 'সোলোক-টোলোক (টিলা)', লুমু লুচু 'আবোল-তাবোল', চজেৰ-চয়েৰ 'চুঁচৰি-বাগৰি', জিদ-জঃদপু' 'পৰিপাটিকৈ' ইত্যাদি।

কাৰ্বি : মেন মেন 'তৎক্ষণাৎ', ৰাপ ৰাপ 'সদলবলে', বাতাই বাতাই 'বাৰে বাৰে', ক্লিপ ক্লিপ 'মনে মনে', জয় জয় 'সংগোপনে', - ছিৰছিৰ 'কিনকিনীয়া', -ফ্ৰি ফ্ৰি 'ৰিগিকি ৰিগিকি, ৰিৰিৰি-ৰৰৰৰ 'তজবজীয়া', ৰেতৰেত - ৰত ৰত 'ইফালে-সিফালে', নাৰলো-আংআং 'দিন দুপৰতে' ইত্যাদি।

বৰো : থাব থাব 'সোনকালে', ব্ৰা ব্ৰা 'বাৰে বাৰে', ফ্ৰি ফ্ৰি 'কিনকিনীয়া', আৰ আৰ 'মনে মনে', অং অং 'দগদগীয়া', আলু' আলু' 'আলফুলে', ৰথ ৰথ 'চলচলীয়া', গ্ৰেং গ্ৰেং 'নদন - বদন', ঙ্খুং-ঙুং 'টান', জেউ জেউ 'ঘন ঘন(অবস্থান)', ৰিগি ৰিগি 'ক্ষুদ্ৰাতিক্ষুদ্ৰ', গু'ত্ৰে 'খৰকৈ', লাট্ৰে লাট্ৰে 'লাহে লাহে', ৰু'মৈ ৰু'মৈ 'ৰিগিকি ৰিগিকি', আজাং-গাজাং 'অতিৰঞ্জিত', আংগা-মাংগা 'নিৰব-নিস্তব্ধ', ছল্লা-বল্লা 'হুপ্ত-পুপ্ত', এমব্ৰাব্ৰা 'নেৰা-নেপেৰা',

বিফি-ৰাফা 'চকু চাট মাৰি', ছিমব্ৰে-ছিমব্ৰা 'আউলি-বাউলি', হেমব্ৰে-মাৰে 'জোঁটলগা', উছু-বুথু/উছাও-বাদাও 'উণ্ডল-থুণ্ডল' ইত্যাদি।

গাৰোঃ বাক বাক 'সোনকালে', থং থং 'পোনে পোনে', থম থম 'শান্তভাৰে', থাং থাং 'বেলেগভাৰে', জৰ জৰ 'পোনপটীয়াকৈ', ছুৰ ছুৰ 'সুশৃংখলভাৰে', ছুক ছুক 'মনে মনে', ফিলাকান 'আটায়ৈ', গিমিকান 'সমুদায়', আপছান 'একেই', ৰাংছান 'তৎক্ষণাৎ' ইত্যাদি।

ৰাভাঃ দাপ দাপ 'সঘনাই', তাপ তাপ/তাপান 'সোনকালে', ৰাং ৰাং 'পাতল', থেপথেপ 'ঘন', ছি'ং ছি'ং/ছি'ঙান 'চকুৰ পচাৰতে', দ্ৰি'ত দ্ৰি'ত/দ্ৰি'তান 'দ্ৰুমাৰয়ে', ক্ৰি'ক ক্ৰি'ক 'সমুদায়', ছাৰ ছাৰ/ছাৰান 'ঘূৰণীয়াকৈ', বাৰাংবাৰাং 'বাৰে বাৰে', আনাৰি 'লাহেকৈ', তিকাং 'আগে', চাবান 'পাছে', আলা-মালা 'কোনোমতে', হাকা-দাকা 'খৰখেদা', ঘেপা-ছেপা 'ঠেলা-হেঁচা', ৰাৰা-ৰিৰি 'সৰ সৰকৈ (সৰকা)', দুকদুক দাকদাক 'চেৰেং চেৰেং' ইত্যাদি।

মন কৰিবলগীয়া যে এইবোৰ অব্যয়ধৰ্মী বাক্যাংশ কিছুমানে অনুপদৰ দৰে মূল নামপদ বা ক্ৰিয়াপদৰ লগত সংযুক্ত হৈ বিশেষ্যবাচক, বিশেষণবাচক বা ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশ ৰূপেও প্ৰয়োগ হয়। যেনে —

গাৰো : ছা-দাপ দাপ-আ 'বাৰে বাৰে খায়' তু. ছা 'খা', আগান-বিংবাং-আ 'আবোল-তাবোল বকে' তু.√ আগান 'কথা পাত', দা-ও-ৰো ৰো-নি 'আজি-কালিৰ' তু. দা 'এতিয়া।

বৰো : আঠিঙা থেংগনগন 'ভৰি সৰু ফুটীয়া' তু. আঠিং 'ভৰি'; খু'মায়া গাওৰায়ৰায় 'কাণ বহল বহল' তু. খু'মা 'কাণ'; মেগনা দেলুনলুন 'চকু বগা আৰু ঢেলা' তু. মেগন 'চকু'; গঠাঙা থপছাছা 'নাক ভোটা ভোটা' তু. গঠং 'নাক'; গঠং- জংজিৰজিৰ 'নাক জোঙাকৈ' তু. গঠং 'নাক'; আদু'ই-খিলালা 'কলাফুল লোদৰ-পোদৰ' তু. আদু'ই 'কলাফুল' ইত্যাদি।

ৰাভা : ছান-ব্ৰাক ব্ৰাক-ই 'দিন দুপৰতে' তু. ছান 'দিন', আফে-ফ্ৰাও ফ্ৰাও 'তিৰবিৰ তৰা' তু. আফে 'তৰা', নোক-খাং খাং 'উদং ঘৰ', তু. নোক 'ঘৰ' চিকা লাংলাং 'পনীয়া(আঞ্জা)', তু চিকা 'পানী, তে-ৰোৰো-নি 'আজিকালিৰ' তু. তে 'আজি', ৰেং-ৰোৰো 'গৈ থকা অৱস্থাত' তু.√ ৰেং : 'যা' ইত্যাদি।

কাৰ্বি : কাত-ৰিৰ ৰিৰ-পো 'বেগাই লৰ মাৰিব পাৰ' তু. কাত 'লৰ মাৰ', ইংতিং কুককুক 'ৰাতি বিয়লিখন' তু. ইংতিং 'আন্ধাৰ'; আৰৱে জাং-ছিৰছিৰ-ল 'বৰযুগ কিনিবলগীয়াকৈ দিছিল', তু. জাং 'বৰষ', ছই-বকবাক-ল 'আবোল-তাবোল বকিছিল' তু. ছই 'অনৰ্থক'।

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত বিশেষণ শব্দও মৌলিক বা সাধিত(বিভাজ্য বা অবিভাজ্য) এই দুই শ্ৰেণীৰে পোৱা যায়। ইয়াত ইতিমধ্যে তালিকা আকাৰে এইবোৰৰ কিছুমান উদাহৰণ দিয়া হৈছে।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত কোন প্ৰকাৰৰ বিশেষণৰ প্ৰয়োগ অধিক। (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....
.....
.....

২) তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত বিশেষণৰ তুলনা কেনেদৰে কৰা হয়? (৪০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....
.....
.....
.....

১.৬ অসমীয়া আৰু আমাৰ তিব্বত-বর্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ তুলনা

শিক্ষার্থীসকলে পূৰ্বোক্ত অনুচ্ছেদত—বৰ্ণিত আলোচনা আৰু সংযোজিত তালিকা কেইখন তুলনা কৰিলে অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বর্মীয় ভাষাসমূহত বিৰাজিত বিশেষণৰ স্বকীয় বৈশিষ্ট্য, সাদৃশ্য আৰু পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে পৰিষ্কাৰ ধাৰণা এটা কৰি ল'ব পাৰিব। একেটা ভাষাগত ক্ষেত্ৰত অৱস্থিত কাৰণে এনে প্ৰভাৱৰ কথা অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। অন্যান্য ভাষিক বৈশিষ্ট্যৰ দৰে অৱশ্যে অসমীয়া আৰু অসমত প্ৰচলিত কেউটা তিব্বতবর্মীয় ভাষাতে বিশেষণৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগত বৈচিত্ৰ্যও দেখা যায়। তলত এই সম্বন্ধে থোৰতে আলোচনা কৰা হ'ল—

ক) অসমীয়াত স্বভাৱতে বিশেষণপদীয় মৌলিক শব্দ আছে। এইবোৰৰ প্ৰায়ভাগ সংস্কৃতমূলীয়, কিছুমান ঋণ আৰু কিছুমান জতুৱা শব্দ। তদুপৰি প্ৰত্যয়ান্ত নামপদীয় আৰু কৃদন্ত বিশেষণৰ প্ৰয়োগো অসমীয়াত আছে। অৱশ্যে গুণ বা লক্ষণবাচক বিশেষণৰ বাহিৰে বৰ্ণবাচক বা স্বাদবাচক বিশেষণ হিচাপে কৃদন্ত বিশেষণৰ প্ৰয়োগ অসমীয়াত সমূলি নাই।

আনহাতে তিব্বত-বর্মীয় ভাষাসমূহত বিশেষণপদীয় মৌলিক শব্দ নাই বুলিবই পাৰি। যিবা আছে হয় সি ঋণ শব্দ নহয় অস্পষ্ট মূলৰ বিকৃত ৰূপ অথবা কৃদন্ত বা তদ্ধিদান্ত পদ। ক্ৰিয়ামূলৰ পৰা সাধিত হোৱা বিশেষণৰ সংখ্যাহে এইসমূহ ভাষাত সৰ্বাধিক। অৱশ্যে গুণ বা লক্ষণবাচক বিশেষণ ৰূপে প্ৰয়োগ হোৱা প্ৰত্যয়ান্ত নামপদীয় শব্দও এইসমূহ ভাষাত একেবাৰে নথকা নহয়।

খ) অসমীয়াত প্ৰত্যয়ান্ত বিশেষণ শব্দৰ সাধনত পৰপ্ৰত্যয়ৰ ভূমিকা মন কৰিবলগীয়া। পুংলিংগবাচক -আ, স্ত্ৰীলিংগবাচক -ঈ, বিশেষণবাচক -ঈ/-ঈয়া/-অনী, কৃদন্ত -ওঁতা/ওঁতী আদি প্ৰত্যয় যোগে অসমীয়াত নামপদীয় আৰু ক্ৰিয়াপদীয় বিশেষণ শব্দৰ সাধিত হয়। অৱশ্যে কু-, সু-, আও-, বে-, অ-/অনা- আদি পূৰ্বসৰ্গ যোগেও অসমীয়াত দুই এটা বিশেষণ শব্দ সাধিত হয়।

আনহাতে অসমৰ তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত এই দুই শ্ৰেণীৰ প্ৰত্যয়ৰে প্ৰয়োগ আছে - যদিও ভাষাবিশেষে বিশেষ এক শ্ৰেণীৰ প্ৰত্যয়ৰ প্ৰাধান্য আছে। সাধাৰণতে বৰো আৰু কাৰ্বি ভাষাত পূৰ্বসৰ্গৰ আৰু বাকীকেইটা ভাষাত পৰপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰাধান্য আছে।

গ) তিব্বত-বর্মীয় ভাষাসমূহত গুণৰ তাৰতম্য বুজোৱা মাত্ৰাসূচক প্ৰত্যয়ান্ত বিশেষণৰ প্ৰয়োগ অন্যতম মনকৰিবলগীয়া বৈশিষ্ট্য। এইবিলাকে ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে বাক্যত প্ৰয়োগ হয়। অসমীয়াত এই জাতীয় বিশেষণৰ সংখ্যা নিচেই তাকৰ। ক্ষুদ্ৰতাবাচক -চা/-চীয়া, অক্ষুদ্ৰতাবাচক -মা/-মীয়া প্ৰত্যয়ান্ত বৰ্ণবাচক আৰু স্বাদবাচক বিশেষণীয় শব্দ এই শ্ৰেণীৰ।

অসমীয়াত সুকীয়া ধন্যাত্মক শব্দৰ দ্বাৰা (-ঈয়া প্ৰত্যয়ান্ত বা কৰে/কৈ অনুপদযুক্ত) এনে অৰ্থ আৰোপ কৰা হয়। যেনে - কিচকিচীয়া বা কিচকিচ কৰে ক'লা। ইয়াৰোপৰি অসমীয়াত কেতবোৰ বিশেষণৰ তুলনা বুজোৱা সংস্কৃতমূলীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ আছে, য'ত মূলৰ অৰ্থ ৰক্ষিত হোৱা নাই। উত্তম, শ্ৰেষ্ঠ, গৰিষ্ঠ, লঘিষ্ঠ, প্ৰথম, অন্তিম, বৃহত্তৰ আদি এই শ্ৰেণীৰ শব্দ। সংস্কৃত-তৰ, -তম ৰূপৰ সমতুল্য তুলনা বুজোৱা ৰূপ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত আছে; যদিও প্ৰায়োগিক অৰ্থৰ ফালৰ পৰা ইহঁত সংস্কৃত বা ইংৰাজী ভাষাৰ 'Degree' তকৈ কিছু সুকীয়া।

ঘ) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত ধন্যাত্মক বা দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দৰ সাধাৰণ বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে বাক্যত প্ৰয়োগ আছে। অসমীয়াত এই জাতীয় বিশেষণৰ প্ৰয়োগ নাই। অসমীয়াত -ঈয়া প্ৰত্যয় আৰু কৰে/কৈ আদি অনুপদ যোগেহে ইবিলাকৰ প্ৰয়োগ আছে—সিও অকল ক্ৰিয়া বিশেষণ হিচাপেহে।

ঙ) অসমীয়াত বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণ সাধাৰণতে নাম বা ক্ৰিয়াপদৰ আগত বহে। ব্যতিক্ৰম ৪ বগে ঢকেঢকী, নেজখঁৰা, মাজডাঙৰ, আগচিগা, দাঁতভগা, তেজৰঙা ইত্যাদি। অৱশ্যে অসমীয়াত বিধেয় প্ৰয়োগত বিশেষণৰ নামপদৰ পিচতো প্ৰয়োগ আছে।

আনহাতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণ সাধাৰণতে নামপদ বা ক্ৰিয়াপদৰ পিচতহে প্ৰয়োগ আছে। আনকি এনে শব্দ কেতিয়াবা পৰপ্ৰত্যয়ৰ দৰে মূল পদৰ লগতে একত্ৰে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। এইসমূহ ভাষাত বিশেষণৰ বিধেয় প্ৰয়োগত ক্ৰিয়া বিভক্তিয়ে পোনে পোনে বিশেষণৰ লগ লাগে। সেইবাবে শব্দটো প্ৰকৃততে বিশেষণেই নে ক্ৰিয়াই এইটো ঠাৱৰ কৰা অতিশয় দুৰূহ।

চ) অসমীয়াত বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়া বিশেষণৰ বিপৰীত অৰ্থ সূচোৱা প্ৰত্যয়ান্ত ৰূপৰ ব্যৱহাৰ অতি সীমিত। অ-/অন-/অনা-/আ-/এ-/কু-/বে-/নি- আদি পূৰ্বসৰ্গ যোগে সীমিতসংখ্যক বিপৰীত শব্দৰ সাধন হয়। যেনে—অপহঁতা (পূৰ্ঠ নোহোৱা), অশুৱনী (শুৱনী নোহোৱা), অঘৰী (ঘৰ-বাৰী নথকা); অনতিপলমে, অনধিকাৰ; অনাকটা, অনাহকতে; আবিঁয়ে, আফুটা, আফুলন (নুফুলা), আবতৰীয়া, আলগ/আলগতীয়া, আলষণী (কুলক্ষণী); এলাগী (যি লাগী নহয়), কুলক্ষণী/ কুলক্ষণীয়া; বেহিচাপী, বেনামা, বেঠিক (ঠিক নোহোৱা); নিমাতী, নিলাজী, নিনাও (নামবিহীন) ইত্যাদি।

ইয়াৰ বিপৰীতে প্ৰায়বিলাক তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে নঞৰ্থকবাচক প্ৰত্যয় যোগে সকলো ক্ৰিয়াবাচক বিশেষণ শব্দৰ বিপৰীত অৰ্থ সূচোৱা ৰূপৰ বহুল ব্যৱহাৰ আছে। অৱশ্যে বৰো আদি ভাষাত বিশেষণৰ উদ্দেশ্য প্ৰয়োগত নঞৰ্থকবাচক প্ৰত্যয়ৰ ব্যৱহাৰ নাই। যেনে—

মিছিং ৃ	আইনু 'ভাল'	আইমাঃনু 'বেয়া',
	আইপু 'ভালকৈ'	আইমাঃপু 'বেয়াকৈ',
	তিনু 'মিঠা'	তিমাঃনু 'মিঠা নোহোৱা'
	তিপু, 'মিঠাকৈ'	তিমাঃপু, 'মিঠা নোহোৱাকৈ';
দেউৰীঃ	চুবা 'ভাল',	চুহায়াবা 'বেয়া',
	চুচা 'ভালকৈ'	চুহায়াবাচা 'বেয়াকৈ',
	দিবা 'মিঠা'	দিয়াবা 'মিঠা নোহোৱা'
	দিচা 'মিঠাকৈ'	দিয়াবাচা 'মিঠা নোহোৱাকৈ';

গাৰো :	নামগিপা 'ভাল' নামাদাকে/নামে 'ভালকৈ' চিআ 'মিঠা' চিএ 'মিঠাকৈ'	নামজাগিপা/নামগিজাগিপা 'বেয়া' নামজাদাকে 'বেয়াকৈ', চিজাআ 'মিঠা নোহোৱা' চিজাএ 'মিঠা নোহোৱাকৈ'
ৰাভা :	নেমকায় 'ভাল' নেমে/নেমৰাঙে 'ভালকৈ' ছু'মকায় 'মিঠা' ছু'মে 'মিঠাকৈ'	নেমচাকায় 'বেয়া' নেমচাৰাঙে/নেমচায় 'বেয়াকৈ', ছুমচাকায় 'মিঠা নোহোৱা' ছু'মচায় 'মিঠা নোহোৱাকৈ'
কাৰ্বি :	কেমে 'ভাল' কেমেছেন 'ভালকৈ' কেদক 'মিঠা' কেদকছেন 'মিঠাকৈ'	কেমেমে 'বেয়া' কেমেছেনছে 'বেয়াকৈ' কেদকদে 'মিঠা নোহোৱা' কেদকছেনছে 'মিঠা নোহোৱাকৈ'

অৱশ্যে বিধেয় প্ৰয়োগত বৰোত অনিয়মিত ৰূপত বিশেষণৰ নঞৰ্থক প্ৰয়োগ আছে। যেনে - গাহাম 'ভাল, উপযুক্ত' - হামি/হামুই 'বেয়া, অনুপযুক্ত', হানায়/হাউয়াও 'সক্ষম, সুস্থ' - হায়া/হায়ি/হায়ুই 'অক্ষম, অসুস্থ'।

ছ) অসমীয়াত কেতবোৰ বিশেষণৰ বিশেষকৈ বৰ্ণ, স্বাদ, উষ্ণতাবাচক বিশেষণৰ মাত্ৰাৰ অতিশয়, আংশিক আদি বুজোৱা বেলেগ শব্দ কিছুমানৰ প্ৰয়োগ আছে। এইবোৰ অব্যয় পদসদৃশ ক্ৰিয়া বিশেষণ হিচাপে বিশেষণৰ আগত বহে। যেনে- অতি (মিঠা, ৰঙা), ডাঠ/ঘন (হালধীয়া), উগ্র (টেঙা, তিতা), কিছু/সামান্য (বগা, খাৰুৱা) পাতল/ঈষৎ (হালধীয়া), উৎকট (গৰম), অকটা (তিতা), শুধ (বগা), ধুম/কেটোৰ (ক'লা), আলৰ (বুঢ়া) ইত্যাদি। সেইদৰে অতিশয় অৰ্থসূচক আও-, কাঠ-পূৰ্বসৰ্গৰ দ্বাৰা অসমীয়াত ভিন ভিন বিশেষণ শব্দৰ সাধন হয়। যেনে - আওক'লী, আও-কুঁজী, কাঠ-বাঁজী, কাঠচিতিয়া।

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত এইজাতীয় অব্যয়ৰ প্ৰয়োগ নাই। অৱশ্যে কিছুমান ধ্বনাত্মক শব্দ বা ক্ৰিয়া বিশেষণে একোটা বিশেষণ শব্দৰ আগে-পিছে প্ৰয়োগ হৈ এনে অৰ্থ সূচাব পাৰে। যেনে —

মিছিং : যাকা তুগুতুগু 'অতি ক'লা', য়াচিংতং 'শুধ বগা', ছান-কুৰাগ 'অতি শুকান';

কাৰ্বি : লক-বকবাক 'ধূসৰ বগা', এত্ ছেলেততেত্ 'তেজগোৰা';

বৰো : খাথাংথাং 'উৎকট তিতা', গু'ছু'ম দন্দাদা 'কিচকিচীয়া ক'লা';

ৰাভা : ফলফল বককায় 'ঢকঢকীয়া বগা', মাংগা আক্ আক্ 'কিচকিচীয়া ক'লা'

ব্যতিক্ৰম -

দেউৰী : নিচা কাবা 'অলপ/কিছু তিতা', নিচা দিবা 'অলপ/কিছু মিঠা'; পচা কাবা 'অতি তিতা', পচা দিবা 'অতি মিঠা'; অমচাৰে চুই 'অত্যধিক ভাল';

ৰাভা : কেছা/তাক্ৰায় আককায় 'কিছু কলা', কেছা/তাক্ৰায় চুংকায় 'কিছু ডাঙৰ'; দৰো/অকজা মু'লকায় 'অতি সৰু', দৰো/ছাৰচাকায় 'অতি অনুজল'।

জ) অসমীয়াত বিভাজ্য আৰু অবিভাজ্য উভয় প্ৰকাৰৰ সাধিত বিশেষণত লিংগবাচক প্ৰত্যয়ৰ বিশেষ প্ৰয়োগ মনকৰিবলগীয়া। বিশেষকৈ মানুহ আদি প্ৰাণীৰ গুণ, লক্ষণ, আকৃতি

আৰু বৰণ বুজোৱা বিশেষণত লিংগবাচক -আ/-ঈ প্ৰত্যয়ৰ অভিন্ন (অবিভাজ্য) প্ৰয়োগ আছে। আনকি অপ্ৰাণীবাচক বিশেষ্যৰ বিশেষণৰ লগতো লিংগৰ ধাৰণা নিহিত হৈ আছে। প্ৰথমা, নৱমী, অচলা, সৰলা আদি তৎসম ৰূপৰ বাহিৰেও বোঁৱতী (সুঁতি/নদী), পুৱতী (নিশা), কাঁকিনী (তামোল), লাগনী (গছ), ৰাফনী (বেলি), নাচনী (পৰুৱা) ইত্যাদি জতুৱা ঠাঁচত এই বৈশিষ্ট পূৰ্ণমাত্ৰে বিৰাজমান।

আনহাতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত লিংগবাচক প্ৰত্যয়ান্ত বিশেষণ শব্দৰ অভাৱ। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত লিংগৰ ব্যাকৰণগত প্ৰকাৰ্য নাই। সেইবাবে অকল পুং আৰু স্ত্ৰী বুজোৱা বেলেগ বেলেগ শব্দৰ (মৌলিক) দ্বাৰা প্ৰাণীৰ লিংগৰ ধাৰণা দিয়া হয়। অৱশ্যে কিছুমান অবিভাজ্য আৰু বিভাজ্য সাধিত বিশেষণত লিংগবাচক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ আছে। (এইবিলাক বেছিভাগে সংস্কৃতমূলীয় ঋণ প্ৰত্যয়) যেনে - বৰোঃ হংলা 'বহন নকা' - হংলা 'বহল নাকী', ছু'মশ্ৰী 'কাজলী' - ছু'মছুন 'ক'লা', গাবছুলা 'কান্দুৰা' - গাবছুলী 'কান্দুৰী'; ৰাভা : জাৰা 'পগলা' - জাৰী 'পাগলী', বেঙা 'কলা' - বেঙী 'কালৰী', লাব্ৰা 'মিছলীয়া পুৰুষ' - লাব্ৰী 'মিছলীয়া তিৰোতা'; মিছিং : য়েপদুৰা 'কান্দুৰা' - য়েপদুৰী 'কান্দুৰী' কাৰ্বি : উছেপ 'ওজা' - উছেপী 'মহিলা ওজা', লুখেপ 'গায়ক' - লুখেপী 'গায়িকা', জিৰপ 'বন্ধু' - জিৰপী 'বান্ধবী', ইংচমেপ 'পগলা' - ইংচমপী 'পাগলী' ইত্যাদি।

ৰা) অসমীয়াত বিশেষ্যৰ পৰাই তদ্ধিত প্ৰত্যয়যোগে বিশেষণৰ বিশেষকৈ স্বাদ আৰু বৰ্ণবাচক বিশেষণ সাধিত হয়। -ঈ, -ঈয়া আদি প্ৰত্যয়ান্ত শব্দ আৰু বৰণীয়া, বুলীয়া শব্দাংশযুক্ত শব্দ এইশ্ৰেণীৰ। (দ্র : অনুচ্ছেদ-১.৪-ৰ ছ আৰু জ বৰ্গ)। বিশেষণ বা বিশেষণধৰ্মী ক্ৰিয়াৰ পৰা সাধিত হোৱা বিশেষ্য শব্দ অসমীয়াত সমূলি নাই। একমাত্ৰ ব্যতিক্ৰম - জলকীয়া < জলা / ✓ জল। বিশেষণৰ পৰা হোৱা নাম ধাতুৰ সংখ্যাও অসমীয়াত অতি তাকৰ। যেনে - ✓ বহলা < বহল, ✓ চমুৱা < চমু ইত্যাদি।

ইয়াৰ বিপৰীতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত স্বভাৱতে বিশেষণধৰ্মী ক্ৰিয়াৰ পৰাহে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ বিশেষণ শব্দৰ সাধিত হয়। বহুক্ষেত্ৰতে একোটা বিশেষণ বা বিশেষণধৰ্মী ক্ৰিয়া মূল বিশেষ্য শব্দৰ লগত এনেদৰে আঠা লগাৰ দৰে লাগি থাকে যে ইহঁতক সতকাই পৃথক কৰা টান আৰু তেতিয়া ইহঁত বিশেষ্যবাচক বাক্যাংশৰ (Noun phrase) দৰে প্ৰয়োগ হোৱা এটা শব্দ যেনহে বিবেচিত হয়। যেনে -

মিছিং : উ'কুম্ 'ঘৰ' + ✓ আৰুগ্ 'পুৰণি হ' > কুমৰুগ্ 'পুৰণি ঘৰ', ও 'মাছ' + ✓ চান 'শুকান হ' > ওচান 'শুকান মাছ';

কাৰ্বি : ফিজু 'নিগনি' + আপি 'শ্ৰেষ্ঠ/মাতৃ' > জুপি 'ডাঙৰ নিগনি', ফিজু + আছো 'সৰু' > জুছো 'সৰু নিগনি = চিকা', চিমুন 'আঙুলি + আপি 'মাতৃ' > মুনপি 'বুঢ়া আঙুলি', হেম 'ঘৰ' + ✓ বান 'পুৰণি হ' > হেমবান 'পুৰণি ঘৰ', চয় 'চোলা' + ✓ মি 'নতুন হ' > চয়নি 'নতুন চোলা';

বৰো : হা 'মাটি' + ✓ জো 'ওখ হ' > হাজো 'ওখ মাটি = পাহাৰ', মুই 'জন্তু' + ✓ দেৰ্ 'ডাঙৰ হ' > মুইদেৰ্ 'ডাঙৰ জন্তু = হাতী', নো 'ঘৰ' + বিমা 'শ্ৰেষ্ঠ/মাতৃ' > নোমা 'বৰঘৰ', হা 'মাটি' গু'দান 'নতুন' > হাদান 'নমাটি';

গাৰো : বাল 'গছ' + ✓ চু 'ওখ হ' = বালচু 'ওখ গছ = শিমলু', নোক 'ঘৰ' + বিমা 'শ্ৰেষ্ঠ/মাতৃ' = নোকমা 'বৰঘৰ = গাঁওবুঢ়া';

ৰাভা : হা 'মাটি' + ✓চু 'ওখ হ' > হাচু 'ওখ মাটি =পাহাৰ', মি 'শাক' + ✓থা 'তিতা হ' > মিথা/মেথা 'তিতা শাক = তিতা বাহক', পান 'গছ' + ✓চু 'ওখ হ' > পানচু 'ওখ গছ = শিমলু', আয়া 'আই' + ✓চুং 'ডাঙৰ হ' > আয়চুং 'ডাঙৰ আই = বৰমা', পুক 'মজ্জা' + ✓চুং 'ডাঙৰ হ' > পুকচুং 'ডাঙৰ মজ্জা = বৃহদাক্ষ', খৰো 'চুলি' + ✓বক 'বগা হ' > খবক 'বগা চুলি = পকা চুলি', নেন 'কাপোৰ' + ✓থা 'ফাট' > নেনথা 'ফটা কাপোৰ = ফটাকানি' ইত্যাদি।

৭৩) মনকৰিবলগীয়া যে অসমীয়াত এনে কিছুমান ক্ৰিয়া-বিশেষণ আছে যি কেৱল নঞৰ্থকসূচক বা বিপৰীতধৰ্মী বাক্যতহে প্ৰয়োগ হয়। সাধাৰণতে {-এই} আৰু {-ও} প্ৰত্যয়ান্ত (প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনামজাত) ক্ৰিয়া-বিশেষণ এই শ্ৰেণীৰ; যি নঞৰ্থককেহ্ৰী ক্ৰিয়া-বিশেষণ (Adverbial negative polarity items) নামে পৰিচিত। ইহঁত সদায় বিশেষণৰ সৈতেহে ক্ৰিয়াবিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হয় আৰু সদৰ্থক বাক্যতো প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। উদাহৰণ-তেনেই (বেয়া/সৰু/চুটি/তাকৰ), নিচেই (সামান্য), মুঠেই (ভাল নহয়/নাই), সমূলি (নাই/পোৱা নাযায়), একো (নহ'ব/ভাল হোৱা নাই), কোনো (কথা নাই/চিত্তা নাই), ক'তো (নাই/একো হোৱা নাই), কেও (কিছু নাই), কেনিও (যোৱা নাই), কেতিয়াও (কোৱা নাই) ইত্যাদি।

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো কম-বেছি পৰিমাণে এনে ৰূপৰ প্ৰয়োগ আছে। ৰাভাৰ দৰো, গোতায়, কেছাৰা, কালি-ভালি; বৰোৰ ৰাওবু', জেল্লাবু', থেওবু', ইছেবু'; গাৰোৰ মামুংবা, ইনদিওবা আদি ৰূপ এইশ্ৰেণীৰ।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) মৌলিক বিশেষণৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পাৰ্থক্য কোনখিনি? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

২) বিশেষণৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়াত অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পাৰ্থক্য কি? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

১.৭ বিশেষণৰ উমৈহতীয়া ৰূপ বা সাদৃশ্যতা

ক) কেউটা ভাষাতো কালবাচক আৰু অৱস্থানবাচক বিশেষণৰ সংখ্যা অতি তাকৰ - বিশেষকৈ মৌলিক শব্দ হিচাপে। সাধাৰণতে নিৰ্দেশক সৰ্বনাম, কাল আৰু স্থান বা দিশ বুজোৱা বিশেষ্য শব্দৰ অধিকৰণ কাৰকৰ ৰূপে যথাক্ৰমে সৰ্বনামীয়া ক্ৰিয়া বিশেষণ, কালবাচক ক্ৰিয়া বিশেষণ আৰু স্থানবাচক ক্ৰিয়া বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। সেইদৰে প্ৰশ্নবাচক, সম্পৰ্কবাচক আদি সৰ্বনামমূলে অন্যান্য কাৰকবাচক বিভক্তি বা অনুপদ আৰু লক্ষণবাচক, পৰিমাণবাচক, কালবাচক আদি অনুপদ যোগে সৰ্বনামীয়া অব্যয়ৰ দৰে বাক্যত প্ৰয়োগ আছে।

খ) কেউটা ভাষাতে সংখ্যাবাচক শব্দই বৰ্গকৰ্তাৰ নিচিনাকৈ পূৰণবাচক, সমষ্টিবাচক, পৰিমাণ নিৰ্দেশক, দৈৰ্ঘ্যবাচক, দিশবাচক, কালবাচক ইত্যাদি অনুপদৰ লগত একত্ৰে সংখ্যাবাচক বিশেষণ ৰূপে প্ৰয়োগ হয়।

গ) কেউটা ভাষাতে পুং-স্ত্ৰী বা উভয় লিংগত প্ৰয়োগ হোৱা শব্দ আৰু ক্ষুদ্ৰাৰ্থ বা বৃহদাৰ্থ বুজোৱা শব্দৰ বিশেষণ হিচাপে বিশেষ্যৰ আগে-পিচে প্ৰয়োগ আছে। অৱশ্যে তিববত-বৰ্মীয় ভাষাত এইবোৰে প্ৰায়েই মূল শব্দৰ লগত অভিন্ন ভাৱে লগ লাগি বিশেষ্যবাচক বাক্যাংশৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। যেনে —

মিছিং : উ' কিঃ 'কুকুৰ' + আব 'মতা' = কিঃব 'মতা কুকুৰ', উ' কিঃ 'কুকুৰ' + আনু 'মাইকী' = কিঃ নু 'মাইকী কুকুৰ', তুম্বংমিলং 'বৰলা', তুম্ব মি়ু 'বিধবা';

কাৰ্বি : চায়নং আলো ~ চায়নংলো 'দমৰা', চায়নং আপি ~ চায়নংপি 'চৈঁউৰী', ৰো আলো > ৰোলো 'মতা কুকুৰ', ৰো আপি > ৰোপি 'মাইকী কুকুৰ', হেমে আপো > হেমেপো 'বৰলা', হেমে আপি > হেমেপি 'বিধবা';

বৰো : ছুইমা বাংগ্ৰা 'মতা কুকুৰ' - ছুইমা বাংগ্ৰি 'মাইকী কুকুৰ', মু'ছৌ দাম্ব্ৰা 'দমৰা' - মু'ছৌ দাম্ব্ৰি 'চৈঁউৰী', বাথৌ বু'ৰায় > বাথৌব্ৰায় 'বুঢ়াগোসাই', বুল্লি বুৰি > বুল্লিৰি 'বুঢ়ী গোসানী', দৈ বিমা > দৈমা 'বৰ নদী', দৈ + বিছা > দৈছা 'সৰু নদী', দাও বিছা > দাওছা 'চৰাই পোৱালী';

গাৰো : দো বিফা 'মতা কুকুৰা' - দো বিমা 'মাইকী কুকুৰা', মেআ বিছা 'ল'ৰা' - মেচিক বিছা 'ছোৱালী', বুদে বিফা > বুদেফা 'বুঢ়া' - বুদে বিমা > বুদেমা 'বুঢ়ী', ছেগ্ৰিক 'পতিহাৰা = বিধবা' -জিক গ্ৰিক 'পত্নীহাৰা = বৰলা';

ৰাভা : তো মাৰা ~ তোৰা 'মতা কুকুৰা' - তোমাজু ~ তোজু 'মাইকী কুকুৰা', নেৰা মুছা 'শত্ৰু' - নেৰা মিচা 'শাহ', তাছিখু জুৰা 'বুঢ়া আঙুলি' - কুতলাই ছাৰা 'সৰু জিভা = আলজিভা'।

ঘ) কেউটা ভাষাতে বিশেষণত বচনৰ সংগতি একেবাৰে নাই। বচনবাচক প্ৰত্যয় লগ লাগিলেই বিশেষণ শব্দ এটা বিশেষ্যলৈ ৰূপান্তৰিত হয়। এইটো এটা মনকৰিবলগীয়া বৈশিষ্ট্য। অৱশ্যে বিশেষণৰ দ্বিৰুক্তিৰ দ্বাৰা জোৰ বুজোৱা, অতিশয়োক্তি ইত্যাদি ভাব প্ৰকাশ কৰাৰ উপৰি আংশিকভাৱে হ'লেও বচনৰো ধাৰণা জন্মায়; কিন্তু বাক্যত ইয়াৰ প্ৰয়োগ ত্ৰিফা বিশেষণ সদৃশ হয়। যেনে -

অসমীয়া : ভাল ভাল মানুহ (বিলাক) মৰিছে, সৰু সৰু ল'ৰাই (বিলাকে) খেলিছে, গৰম গৰম ভাত খাইছে, বগা বগা ফুল ফুলিছে;

বৰো : গুবুন গুবুন ৰাদাব/বাখা ফৰায়দু'ং 'বেলেগ বেলেগ বাতৰি পঢ়িছে', গুদুং গুদুং ছাহা লু'ং 'গৰম গৰম চাহ খা', গু'দান গু'দান গাৰী বায়নানৈ 'নতুন নতুন গাড়ী কিনি';

গাৰো : নাম্ নাম্- আখো ব্ৰিবো 'ভাল ভাল (বিলাক) কিনক', খুমিলা ছন্ ছন্-আ 'সুমথিৰা (বিলাক) সৰু সৰু', বিথে দাৰ্-দাৰ্-জোক 'ফল (বিলাক) ডাঙ ৰ ডাঙৰ হ'ল';

ৰাভা : চুং-চুংকায় থে চি.... 'ডাঙৰ ডাঙৰ চাই ফল (বিলাক)', কায় মু'ল-মু'ল বাতাং খেৰেতা 'সৰু সৰু ল'ৰা (বিলাকে) খেলিছে', মায় তুং তুং ছা 'গৰমে গৰমে ভাত খা', পিদান পিদান তাতেতা 'নতুন নতুন লাগিছে'।

কাৰ্বি : কেমেমে অকাৰজাং (তুম) কেকান 'ভাল ভাল গাভৰুৱে নাচিছে', আন ছুদাকদাক চনয় 'গৰমে গৰমে ভাত খা।

ঙ) কেউটা ভাষাতে ক্ৰিয়াৰ কৃদন্ত-ৰূপকে ধৰি অন্যান্য ক্ৰিয়াৰূপ আৰু বিশেষ্য বা সৰ্বনামৰ কাৰকৰূপে অন্যান্য প্ৰত্যয় বা পৰসৰ্গৰ লগত বা অকলে বিভিন্ন বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণবাচক বাক্যাংশৰূপে প্ৰয়োগ হয়। এইবোৰ যৌগিক বিশেষণৰ নামান্তৰ মাথোন।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন
বিশেষণৰ কি কি দিশত অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ মিল দেখা যায়? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)
.....
.....
.....
.....

১.৮ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া আৰু অসমৰ উল্লিখিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহ একেটা ভাষাগত ক্ষেত্ৰত লা লিত-পালিত হৈ পৰিপুষ্ট হৈছে। সেইবাবে পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱ এৰাই চলিব পৰা নাই। উভয় ভাষাতে বাক্যত বিশেষণৰ অৱস্থানৰ শিথিলতা আহি গৈছে। আলংকাৰিক আৰু কাব্যিক প্ৰয়োগৰ বাবে অন্যান্য পদৰ লগত বিশেষণৰ পাৰ্থক্য নোহোৱা হৈছে। অসমীয়াত বহুল সমাদৃত তেজৰঙা/ৰাঙী, মাগুৰ-বৰণীয়া, মিঠা-বৰণীয়া, গাখীৰ বগা, হিমচেঁচা, ৰামধেনু-বুলীয়া, বাৰে বৰণীয়া, পকা থেকেৰা, কোৱা-ভাতুৰীয়া, শালিকা-ঠেঙীয়া, ডালিমগুটীয়া, তিলফুলীয়া, সোণসেৰীয়া, কলপতীয়া, মেঘবৰণীয়া, কেহৰাজ বৰণ, তিল পৰিমাণ, বেল পৰিমাণ, বাঁহৰ আগ তল যোৱা, আঁঠুৰনীয়া, আঁঠু মূৰীয়া, কাণ-সমনীয়া, ঠেঁটুৱৈ লগা ইত্যাদিৰ সমতুল্য বিশেষণবাচক বাক্যাংশ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ প্ৰয়োগ হ'বলৈ লৈছে। বৰোৰ দাও বো থি 'বগলীৰ লাড যেন বগা', খুইৰু'ম-দুইৰু'ম 'অলপ টেঙা অলপ মিঠা, গু'মু'- গু'জা 'হালধীয়াও নহয় ৰঙাও নহয় অৰ্থাৎ গুলপীয়া, গু'মু' -গু'থাং 'পাতল সেউজীয়া'; ৰাভাৰ ছি ছাকছাক 'তেজ ৰঙা', ছেৰক পিচি 'শালিকা কণীৰ দৰে ৰং', পাংচুং মানজা 'কঁঠালৰ শিৰৰ দৰে হালধীয়া বৰণ', তিংতি কাককায় 'ঠেঁটুৱৈ লগা'; গাৰোৰ নাৰাংনি ৰং 'সুমথিৰা বৰণীয়া', থাংছিম - গিতছাক 'নীলাও নহয়, ৰঙাও নহয় অৰ্থাৎ বেঙুনীয়া' ইত্যাদি গাঠনিক দিশত মূল বহিৰ্ভূত তেনে কিছুমান বাক্যাংশ ৰীতি।

আনহাতে অসমীয়াতো -মা/-মীয়া, -চা/-চীয়া আদি বৃহদাৰ্থ আৰু ক্ষুদ্ৰাৰ্থ বুজোৱা প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ পোৱা গৈছে - যিটো বাংলা, হিন্দী আদি অন্যান্য সমমূলীয় ভাষাত পোৱা নাই। এয়া নিসন্দেহে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ আৰ্হিত গঢ় লোৱা অসমীয়াৰ নিজা জতুৱা প্ৰত্যয়। সেইদৰে অসমীয়াৰ বিশেষণৰ মাত্ৰা বুজোৱা প্ৰত্যয়ান্ত শব্দৰ পৰিৱৰ্তে বিশ্লেষণাত্মক বাক্য গঠনৰ সহায়ত তুলনা বুজোৱা ৰীতিৰ সৈতে উল্লিখিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ বিশেষ সাদৃশ্য মনকৰিবলগীয়া। আটাইবিলাক ভাষাতে বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াবিশেষণ শব্দ-সাধনত ধ্বন্যাঙ্ক আৰু দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা আছে - যিটো তিব্বত-বৰ্মীয় মূলৰ পৰাই অসমীয়ালৈ আগমন হোৱাটো সম্ভৱ।

১.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) বিশেষণৰ প্ৰকাৰভেদ দেখুৱাই অসমীয়া আৰু আমাৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ তালিকাভুক্ত কৰা। দুয়োটা ভাষাৰ বিশেষণৰ প্ৰধান পাৰ্থক্যসমূহ দেখুৱা।
- ২) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য নিৰূপন কৰি অসমত প্ৰচলিত যিকোনো এটা ভাষাৰ বিশেষণৰ সৈতে ইয়াত তুলনা কৰা।
- ৩) গঠনৰ দিশৰ পৰা অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ মাজত কি কি সাদৃশ্য-বৈসাদৃশ্য আছে সবিশেষ দেখুৱা।
- ৪) প্ৰয়োগৰ দিশৰ পৰা অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিশেষণৰ মাজত কি কি সাদৃশ্য-বৈসাদৃশ্য আছে সবিশেষ দেখুৱা।
- ৫) “আটাইবিলাক ভাষাতে বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়া বিশেষণ শব্দ-সাধনত ধ্বন্যাত্মক আৰু বাচক শব্দৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা আছে।” বিস্তৃত উদাহৰণেৰে এই কথাষাৰৰ যুক্তিযুক্ততা সাব্যস্ত কৰা।

১.১০ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ : অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ
গোস্বামী, গোলোক চন্দ্ৰ : অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ
বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ : অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি
Benedict, P. K. : *Sino Tibetan ; A Conspectus*
Bhattacharya, P. C. : *A Descriptive Analysis of the Boro Language*
Giarson, G. A. : *Linguistics Survey of India, Vol. III*
Kakati, Banikanta : *Assamese: Its Formation and Development*

* * *

দ্বিতীয় বিভাগ
অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদ

বিভাগৰ গঠন

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ ক্ৰিয়া পদৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্য
- ২.৪ আমাৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াপদ
- ২.৫ আমাৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ কাল
- ২.৬ কৃদন্ত ৰূপ আৰু ভাৱবাচক বিশেষ্যবিশেষণ
- ২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

বাক্য এটা প্ৰধানতে উদ্দেশ্য (Subject) আৰু বিধেয় (Predicate) এই দুটা অংশত বিভক্ত; যদিও উভয়ৰে সৈতে আৰু কিছুমান সম্প্ৰসাৰক (Complement/Connetive) সংযুক্ত হৈ থাকিব পাৰে। নামপদক কেন্দ্ৰ কৰি উদ্দেশ্য (লিঙ্গ, বচন, শ্ৰেণীনিৰ্দেশকসহ বিভিন্ন কাৰক বিভক্ত/পৰসৰ্গযোগে) আৰু ক্ৰিয়াপদক কেন্দ্ৰ কৰি বিধেয় (কাল-দশা আৰু পুৰুষবাচক ৰূপসহ বিভিন্ন ক্ৰিয়া বিভক্তযোগে) এই দুটি প্ৰধান অংশ গঠিত হৈছে। সেয়েহে উদ্দেশ্য অংশৰ প্ৰধান আলোচ্য বিষয় নামশব্দ (বিশেষ্য/সৰ্বনাম) আৰু ইয়াৰ সম্প্ৰসাৰক (বিশেষণ বা নিৰ্দেশবাচক সৰ্বনাম) আৰু বিধেয় অংশৰ প্ৰধান আলোচ্য বিষয় ক্ৰিয়া (সাধাৰণ/নাম ধাতু) আৰু ইয়াৰ সম্প্ৰসাৰক (ক্ৰিয়া বিশেষণ)। আমি ইতিমধ্যে অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ নামশব্দ আৰু বিশেষণৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি আহিছোঁ। এইটো বিভাগত অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰকাৰ, গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্বন্ধে পৰ্যালোচনা কৰা হ'ব।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি—

- ক্ৰিয়াপদৰ সাধাৰণ আভাস লাভ কৰিব,
- তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্য, প্ৰকাৰ, গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে জ্ঞাত হ'ব পাৰিব,
- তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ কাল সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব, আৰু
- কৃদান্তৰূপ আৰু ভাৱবাচক বিশেষ্য/বিশেষণৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰিব।

২.৩ ক্ৰিয়া পদৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্য

ক্ৰিয়াৰ মূলেই ধাতু অৰ্থাৎ ক্ৰিয়াপদৰ পৰা ক্ৰিয়া বিভক্তি আঁতৰালে যিটো ৰূপ পোৱা যায় সিহে ধাতু। সেইবাবে বহুক্ষেত্ৰত ধাতু আৰু ক্ৰিয়া অভিন্ন। সকলো ভাষাতে

ক্রিয়া—প্ৰয়োগৰ ফালৰ পৰা সমাপিকা-অসমাপিকা, নিয়মিত-অনিয়মিত, যুগ্ম-অযুগ্ম ইত্যাদি ৰূপত বিভক্ত আৰু অৰ্থৰ ফালৰ পৰা সকৰ্মক-অকৰ্মক-দ্বিকৰ্মক, সদৰ্থক-নঞৰ্থক-বিপৰীতাৰ্থক, সাধাৰণ-নামপদীয়-বিশেষণপদীয়, স্বসম্পাদন-পাঁচনী-পাৰস্পৰিক ইত্যাদি অৰ্থসূচক (কম-বেছি পৰিমাণে)। আনহাতে ব্যুৎপত্তি বা মূল অনুযায়ী ধাতু (ক্রিয়া) প্ৰধানতে দুটা ভাগত বিভক্ত—ক) মৌলিক বা মুখ্য ধাতু (অপ্ৰত্যয়ান্ত : জতুৰা, মূলাগত বা ঋণকৃত) আৰু খ) সাধিত বা গৌণ ধাতু (প্ৰত্যয়ান্ত : পাঁচনী, নামধাতু বা সংযুক্ত ধাতু)। কিছুমান ক্রিয়া স্বতন্ত্ৰ ৰূপত (Substantive verb) আৰু কিছুমান সহায়কাৰী ৰূপত (Auxiliary/Helping verb) বাক্যত প্ৰয়োগ হয়। আনহাতে ৰূপগতভাৱে কিছুমান ধাতু এক-আক্ষৰিক আৰু কিছুমান দ্বি বা বহু-আক্ষৰিক; কিছুমান ধাতু স্বৰাস্ত বা দ্বিস্বৰাস্ত আৰু কিছুমান ব্যঞ্জনাস্ত। সেইদৰে একক প্ৰাকৃতিৰ ধাতুবিলাক মৌলিক আৰু আনবিলাক যৌগিক বা সাধিত।

বিভিন্ন নামপদ বা ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ পৰা প্ৰত্যয়যোগে যেনেদৰে ধাতু বা ক্রিয়াপদ গঠিত হয়; তদ্ৰূপ ক্রিয়াপদৰ পৰাও প্ৰত্যয়যোগে বিভিন্ন নামপদ অৰ্থাৎ বিশেষ্য, বিশেষণ আদি গঠিত হয়। ক্রিয়াৰ অসমাপিকা ৰূপ আৰু কৃদন্ত বা তুমুন্ত ৰূপ নামশব্দৰে নামান্তৰ মাথোন। আনকথাত ক'বলৈ গ'লে কৰ্তাৰ ৰূপত থকা উদ্দেশ্যৰ বাহিৰে বাক্যৰ বাকী সকলো পদেই ক্রিয়াৰ সম্প্ৰসাৰক মাথো আৰু বাক্যত ইহঁত ক্রিয়াবাচক বাক্যাংশ (Verb-phrase) হিচাপে বিধেয় (predicative) প্ৰয়োগ ঘটিছে।

<p>আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন</p> <p>ক্রিয়াপদ কেনেদৰে গঠিত হয়? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

২.৪ আমাৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্রিয়াপদ

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্রিয়াশব্দ আৰু নামশব্দৰ মাজত বিশেষ পাৰ্থক্য নাই। অৰ্থাৎ একেটা শব্দমূলে বচন, লিঙ্গ আৰু শ্ৰেণীনির্দেশক প্ৰত্যয় যোগে বা কাৰক বিভক্তিয়োগে নামশব্দৰ দৰে (উদ্দেশ্য) আৰু কাল আৰু দশাবাচক প্ৰত্যয় নতুবা ক্রিয়াবাচক বিভক্তিয়োগে ক্রিয়াশব্দৰ দৰে (বিধেয়) প্ৰয়োগ হয়। আনকি এইবোৰ বিশেষণ বা ক্রিয়াবিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱাৰ উদাহৰণো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আছে। অৱশ্যে সৰ্বনাম নতুবা সংখ্যাবাচক শব্দ ক্রিয়া হিচাপে আৰু ক্রিয়া সৰ্বনাম বা সংখ্যাবাচক শব্দ হিচাপে সমুলি প্ৰয়োগ নহয়।

এই ফালৰ পৰা বিবেচনা কৰিলে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ধাতু বা ক্রিয়া শব্দক দুটা প্ৰধান ভাগত ভগাব পাৰি। সাধাৰণ বা অনামধাতু (Substantive) আৰু নামধাতু (Denominative)। নামধাতুক আকৌ তিনিটা উপ-বিভাগত ভগাব পাৰি (ক) নামপদীয় (Noun-verb stem), (খ) বিশেষণপদীয় (Adjective verb stem) আৰু ধ্বন্যাত্মক

ধাতু(Onomatopoeic verb stem)। অৱশ্যে বহুক্ষেত্ৰতে দেখা যায় যে তিব্বত- বৰ্মীয় ভাষাত নামপদৰ সৈতে সাদৃশ্য থকা নামধাতুৰ মূলটো ধাতুহে; ধাতুটোৱে প্ৰত্যয় যোগে বা প্ৰত্যয় অবিহনে বিশেষ্য বা বিশেষণ হিচাপে প্ৰয়োগ হয়।

তলত অসমত প্ৰচলিত প্ৰধান কেতবোৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ নামধাতুৰ প্ৰকৃতি আৰু লক্ষণ সম্বন্ধে উদাহৰণসহ আলোচনা কৰা হ'ল।

ক) নামপদীয় ধাতু

সজাতীয় নামপদৰ সৈতে কিছুমান আংশিকভাৱে আৰু কিছুমান পূৰ্ণৰূপে সাদৃশ্য আছে। কেতিয়াবা সামান্য অৰ্থান্তৰো ঘটে। উদাহৰণ—

বৰো : বাৰ 'ফুল' তু. বিবাৰ 'ফুল', √দু'ই 'কণী পাৰ' তু. বিদু'ই 'কণী', √ হাং 'উশাহ ল' তু. হাংমা-হাংছা 'উশাহ-নিশাহ', √খু'না 'শুন্' তু. খু'মা 'কাণ'; √ ছিপ্ 'বিচ' তু. গিছিপ 'বিচনী'; √ হাছু 'মুত' তু. হাছুদু'ই 'মূত্ৰ'; √ থি 'শৌচ কৰ' তু. থি'মল 'শৌচ'; √ বাৰ 'বতাহ বল' তু. বাৰ 'বতাহ'; √ আলোৰ 'জলা লাগ' তু. বালোৰ 'জলকীয়া', √ জোজা 'সংযুক্ত কৰ' তু. জোজা 'সংলগ্ন', √ খু'থা 'কথা পাত' তু. খু'থা 'কথা', √ দু'ই 'পনীয়া হ' তু. দু'ই 'পানী'।

ৰাভা : √ নুক 'দেখ' তু. নুকেন 'চকু', √ না 'শুন্' তু. নাকৰ 'কাণ', √ ফা 'বৰষ' তু. ফাচি 'বৰষুণ', √ চি 'কণী পাৰ' তু. পিচি 'কণী', √ ব্ৰি'প্ 'বগা' তু. ব্ৰি'প 'লতা', √ থে 'ফল লাগ' তু. থে 'ফল', √ পাৰ 'ফুল' তু. পাৰ '√ফুল'; √ জি 'শৌচ কৰ' তু. জি 'মল, শৌচ'; √ জুছু 'প্ৰসাৰ কৰ' তু. জুছু 'প্ৰসাৰ', √ জাপ 'বিচ' তু. জাপ 'বিচনী', √ চাক 'হাত আগবঢ়াই দি আৰ্থাৎ সহায় কৰ' তু. চাক 'হাত', √ কান 'শৰীৰ ধাৰণ কৰ অৰ্থাৎ মঙহাল হ' তু. কান 'শৰীৰ'।

গাৰো : √থি 'শৌচ কৰ' তু. থি 'মল, শৌচ', √ ছুবু 'মুত' তু. ছুবু 'মূত্ৰ', √ আছং 'বহ' তু. আছং 'দেশ, আসন', √ চিত্ 'কণী পাৰ' তু. বিচিৎ 'কণী', বাল 'ফুল' তু. বিবাল 'ফুল'।

মিছিং : √ যাব 'বিচ' তু. মি'য়াব 'বিচনী', √ লাগ 'হাত ফুৰা' তু. আলাগ 'হাত', √ মিগ্ 'চকু পিৰিকা' তু. আমিগ 'চকু', √ ছাৰ 'বতাহ বল' তু. উ'ছাৰ 'বতাহ', √গেৰ 'কাম কৰ' তু. আগেৰ 'কাম', √বাং/বাঃ 'সভা পাত' তু. কেবাং 'সভা', মি'ৰ 'চেৰেকনি মাৰ' তু. দু'ংমি'ৰ 'আকাশ', √ দংগ্ৰিঃ 'ৰ'দ দি' তু. দংগ্ৰিঃ 'সূৰ্য', √ আছি 'পানীৰে পূৰ হ' তু. আছি 'পানী', √ ছিঃ 'বাঢ়, গজ' তু. উ'ছিং 'গছ', √ছি 'মুত' তু. য়েছি 'মূত্ৰ', √ আৰ' 'সচা' হ' তু. আৰ' 'সঁচা, সত্য'।

কাৰ্বি : √ হৰ্ 'কৰচলিৰে বঢ়া' তু. লুম্ হৰ 'কৰচলি' √আৰ-কন 'কাঠ টুকুৰা কৰ' তু. কাৰ-কন 'কাঠৰ টুকুৰা', √ইং-তক্ 'থুৱা' তু. ইং-তক 'থু', √ লুন 'গীন গা' তু. লুন 'গীত', √থেং 'মৰিয়া' তু. থেং 'খৰি', √জাপ 'বিচনীৰে বা 'দি' তু. হিজাপ 'বিচনী', ইংত্ৰুং 'চাল' তু. √ ইংত্ৰুং 'চালনী', √লিপ 'পেটু পৰিষ্কাৰ কৰ' তু. লিপ 'মাছৰ বাকলি'।

খ) বিশেষণপদীয় ধাতু

বিশেষ্যৰ গুণ-দোষ বুজোৱা বা ক্ৰিয়াৰ লক্ষণ বা গুণাগুণ বুজোৱা বিশেষণ বা ক্ৰিয়াবিশেষণৰ মূলেই বিশেষণপদীয় ধাতু। ইয়াক বিশেষণ বা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ বিধেয় প্ৰয়োগ বুলিব পাৰি। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা বিশেষণপদীয় ধাতু অৰ্থৰ ফালৰ পৰা প্ৰধান আঠোটা ভাগত ভগাব পাৰি। সেইবোৰ—

- (ক) গুণ বা লক্ষণবাচক, (খ) আকৃতিবাচক, (গ) দিশ বা অৱস্থানবাচক, (ঘ) কাল বা বতৰবাচক, (ঙ)পৰিমাণ আৰু ওজনবাচক (চ) উষ্ণতাবাচক, (ছ) স্বাদ বা ঘ্ৰাণবাচক আৰু (জ) বৰ্ণ বা উজ্জলতাবাচক।

গ) ধ্বন্যাঙ্ক ধাতু

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত নামশব্দ বা নাম ধাতুৰ দৰে ধ্বন্যাঙ্ক শব্দৰ সৈতে ধ্বন্যাঙ্ক ধাতুৰ অৰ্থগত পাৰ্থক্য নাই, প্ৰয়োগগত পাৰ্থক্যহে আছে। অৰ্থাৎ কোনো ধ্বনি বা মাতৰ অনুকৰণত কেতিয়াবা একক ভাৱে আৰু কেতিয়াবা দ্বিৰুক্তিৰে ধ্বন্যাঙ্ক ধাতুৰ গঠন হয়। তলত এনে কিছুমান ধ্বন্যাঙ্ক ধাতুৰ উদাহৰণ দিয়া হ'ল।

বৰো : ছু'ং 'ভুক', ছু'ব 'হোঁপ', গলব্ 'ভুমুকিয়া (মাছ)', হাছিং 'হাঁচি মাৰ্', হগ্গুৰ 'হোঁকৰ', খু'ৰ্'ম 'গোঁজৰ (মেঘ)', বেৰেং 'গুণগুণ (মৌমাখি)', গেছেৰ্ 'ডাক দি (কুকুৰা)', বত 'কটকটা (মাইকী কুকুৰা)', গজ্ৰি 'গোঁজৰ', ঘুৰি 'ৰুণ দি', দদায় 'চিঞৰ (হাতী)', বেবায় 'বেবা'; হ'হব্ 'ছৰা', গথব্'থব্ 'নিশ্চুপ হ', থোথো 'টকটকা', ছাওছাও 'উপচি পৰ', ৰিৰি 'স্থানান্তৰ কৰ', থিথি 'আঙুলিয়া', খেং খেং 'খেচখেচা', খেব্ খেব্ 'বলক', খ্বেব্ খ্বেব্ 'গচক' (বৰোত বিশেষণীয় পূৰ্বসৰ্গ গে-আৰু স্বকীয়কৰণ প্ৰত্যয় -আয় বহুকেইটা ধ্বন্যাঙ্ক ধাতুত অবিভাজ্যভাৱে সংযুক্ত হৈ থাকে)।

ৰাভা : হক 'বলক', হোং 'ভুক', হাকছিং 'হাঁচিয়া', হৰজেং 'চিঁচিয়া', তাকতলাক্ 'টকালি পাৰ', জি'গি'ম 'গাজ', তেৰেত্ 'চেৰেকনি মাৰ্', পেকেৰ 'পেঘেনিয়া', ফেছেক 'ডাক দি (কুকুৰা)', ফেছেলেক', 'কুৰুলিয়া', তক্তক্ 'টোকৰ মাৰ্', প্লুক প্লাক 'বুৰবুৰনি ওলা', বুংবাং 'পথভ্ৰষ্ট হ', দিং দিং 'থিয় হ', ককতায় 'কটকটা', কেংকায় 'কেঁকা', ধিক্ৰায় 'ঢাকুৰ'। (ৰাভাত -আয় প্ৰত্যয়ান্ত অবিভাজ্য মূলৰ ধ্বন্যাঙ্ক ধাতুৰ বিশেষ প্ৰয়োগ মনকৰিবলগীয়া)।

গাৰোঃ মিখো 'মাত দি (জীৱ জন্তু আদি)', ছিং 'ভুক', ছিছি 'ৰাউচি জুৰ্', গিছিক্ 'ডাক দি (কুকুৰা)', চিইপ 'চিচিয়া', ওকগিল্ 'হোঁকৰ', ওনগং 'গুণ-গুণা (মৌমাখি)', বেলেবেল্ 'আবোল তাবোল বক্', ছিক্ছিক্ 'খজুৰা', দেক্'দেক্ 'থৰ্ থৰকৈ কঁপ'।

মিছিংঃ √উঃ/জেঃ 'চিঞৰ', আকছি 'হাঁচিয়া', √ বা 'ভুক', √কগ্ 'ডাক দি (কুকুৰা)', √গগ্ 'মাত্', √ৰি 'ৰুণ দি'।

কাৰ্বিঃ √হাং 'চিঞৰ', √ইং-উত 'ভুক' তু. কাং-উত্ 'ভুকনি', √ ইং-ছিপ 'হোঁপ', √ইং-লেক 'চেলেক', √আৰ-ক্লুং 'উৰালত টোকৰ্ দি'। (কাৰ্বিত অবিভাজ্য মূলৰ ধ্বন্যাঙ্ক ধাতুতো ইং-আৰ- আদি পূৰ্বপ্ৰত্যয় যুক্ত হ'ব পাৰে)।

ঘ) অনামধাতুমূলীয় অর্থাৎ সাধাৰণ ক্ৰিয়া

বিশেষ্য, বিশেষণ বা ধ্বন্যাঙ্ক শব্দৰ সৈতে সাদৃশ্য নথকা কোনো কাৰ্য ঘটনা বা হোৱা আৰু সেই কাৰ্যৰ বৰ্ণনা কৰা ইত্যাদি ভাৱপ্ৰকাশক ক্ৰিয়াই অনামধাতুমূলীয় অর্থাৎ সাধাৰণ ক্ৰিয়া। নাম ধাতু, বিশেষণীয় ধাতু আৰু ধ্বন্যাঙ্ক ধাতুৰ তুলনাত এই শ্ৰেণীৰ ধাতুৰ সংখ্যা অপৰিসীম। প্ৰয়োগ-ৰীতি আৰু প্ৰকৃতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি ইয়াক তিনিটা উপশ্ৰেণীত ভগাব পাৰি। যেনে— ক) স্থিতি ধৰ্মী ক্ৰিয়া (Stative verbs), খ) বৰ্ণনাধৰ্মী ক্ৰিয়া (Descriptive verbs) আৰু গ) কাৰ্যধৰ্মী ক্ৰিয়া (Active or Motion verbs)। অৰ্থৰ ফালৰ পৰা ইহঁত হয় সদৰ্থক বা সমাৰ্থক (পৰিপূৰক) নহয় নঞৰ্থক বা বিপৰীতাৰ্থক। সকলো পুৰুষ, কাল আৰু দশাত ইহঁতৰ ৰূপ কেতিয়াবা পোৱা যায় (নিয়মিত ক্ৰিয়া হিছাপে) আৰু কেতিয়াবা পোৱা নাযায় (অনিয়মিত ক্ৰিয়া হিছাপে)। প্ৰতিটো উপশ্ৰেণীৰ উদাহৰণ আমাৰ প্ৰচলিত প্ৰধান কেতবোৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পৰা তলত তালিকা আকাৰে দিয়া হ'ল।

স্থিতিধৰ্মী ক্ৰিয়াঃ

	সদৰ্থক	নঞৰ্থক
বৰো :	দং/দঙ 'আছ' থা 'থাক'	গৈ-য়া 'নাই' থা-য়া/দা-থাং 'নাথাক'
ৰাভা :	তং 'আছ/থাক' তোৱা 'আছে'	তং-চা 'নাই' তা-তং 'নাথাক'
গাৰোঃ	দোং 'আছ/থাক' দা-দোং 'নাথাক'	দোং-জা 'নাই'
মিছিংঃ	কা 'আছ' দুং/দুঃ 'থাক'	কা-মা/কায় 'নাই, নাথাক'
কাৰ্বি :	দো 'আছ/থাক' দো-দে/দো-ৰি 'নাই/নাথাক'	আৰে 'নাই/নাথাক'

বৰ্ণনাধৰ্মী ক্ৰিয়া :

	সদৰ্থক	নঞৰ্থক
বৰো :	জা 'হ' নংগৌ 'হয় (শুদ্ধ হ)' নাং 'লাগ'	জা-য়া/দা-জা 'নহ' নঙা 'নহয় (অশুদ্ধ হ)' নাঙা 'নালাগ',
ৰাভা :	চাং 'হ' দং 'হ (শুদ্ধ হ)' দোৱা 'হয়' নাং/লাগি 'লাগ'	চাং-চা/তা-চাং 'নহ' দং-চা 'নহ(অশুদ্ধ হ)' নাং-চা/লাগি-চা 'নালাগ'
গাৰোঃ	ওং 'হ (শুদ্ধ হ)' নাং 'লাগ',	ওং-জা/দা-ওং 'নহ (অশুদ্ধ হ)' নাং-জা 'নালাগ'
মিছিংঃ	লুং 'হ' আৰ 'হ (শুদ্ধ হ)'	আৰ'-মা 'নহ (অশুদ্ধ হ)'

কাৰ্বি :	দেত 'হ (শুদ্ধ হ)' নাং 'লাগ্'	কালি 'নহ (অশুদ্ধ হ)' নাং-নে 'নালাগ্'
----------	---------------------------------	---

কাৰ্যধৰ্মী ক্ৰিয়া :

উপৰিউক্ত দুই উপশ্ৰেণীৰ তুলনাত ইয়াৰ সংখ্যা অসীম অথচ প্ৰয়োগ সীমিত। প্ৰকৃততে কবলৈ গ'লে এই শ্ৰেণীৰ ক্ৰিয়াহে প্ৰকৃত ক্ৰিয়া। অন্যান্য ভাষাৰ দৰে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহতো কাৰ্যধৰ্মী ক্ৰিয়া সদৰ্থক বা নঞৰ্থক আৰু সমাৰ্থক বা বিপৰীতাৰ্থক--এইকেইটা বৈষম্যৰে দ্বিধাবিভক্ত। অৱশ্যে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত অন্যান্য ভাষাৰ তুলনাত সমাৰ্থক ধাতুৰ সংখ্যা বেছি। উদাহৰণ—

	সদৰ্থক	নঞৰ্থক	বিপৰীতাৰ্থক
বৰো:	থাং 'জী' ফৈ 'আহ্' জ 'বহ্'	থা-ঙা 'নিজী' ফৈ-য়া 'নাহ্' জ-আ 'নবহ্'	থৈ 'মৰ', থাং 'যা' গছং 'উঠ্'
ৰাভা:	খেং 'জী' ৰিবা 'আহ্' নু 'বহ্'	খেং-চা 'নিজী' ৰিবা-চা 'নাহ্' নুচা 'নবহ্'	ছি 'মৰ্' ৰেং 'যা' মু'ংছা 'উঠ্'
গাৰো:	থাং 'জী' ৰেবা 'আহ্' ফাল 'বেচ্'	থাং-জা 'নিজী' ৰেবা-জা 'নাহ্' ফাল-জা 'নেবেচ্'	ছি 'মৰ্' ৰেয়াং 'যা' ৱে 'কিন'
মিছিং:	বি 'দি' গেং 'গালি পাব্' দুং 'বহ্'	বি-মা 'নিদি' গেং-মা 'গালি নাপাব্' দুং-মা 'নবহ্'	লাং 'ল' জাব্ 'মৰম কৰ্' দাগ্ 'থিয় হ'
আনহাতে, লু 'ক'		লু-ছেক 'নোকোৱাকৈ থাক্' অৰ্থাৎ প্ৰত্যাভৰ নিদি'	
	গি 'যা'	গি-ছেক 'নোযোৱাকৈ থাক্' অৰ্থাৎ উপেক্ষা কৰ'	
কাৰ্বি:	ৰেং 'জী' ৰাং 'আহ্' ইং-নি 'বহ্'	ৰেংৰে 'নিজী' ৰাং-ৰে 'নাহ্' ইং-নি-নে 'নবহ্'	থি 'মৰ্' দাম্ 'যা' আৰ্-জাপ 'উঠ্'

সমাৰ্থক বা পৰিপূৰক প্ৰয়োগ থকা ধাতু : কেতবোৰ উদাহৰণ—

বৰো :	জা 'খা (ভাত)' : লু'ং 'খা (পানী)', মাও 'কৰ (কাম)' : খালাম 'কৰ (সমাধা), উঠৈ 'ভোক লাগ' : গাং 'পিয়াহ লাগ'।
ৰাভা:	ছা 'খা (ভাত)' : বু'ং 'খা (পানী)', হাম 'সজা (ঘৰ)' : তাক 'তৈয়াৰ কৰ', ৰা 'কৰ (কাম)' : খাৰ 'সমাধা কৰ', নুকবাৰ 'ভাল পা (প্ৰেমিকা/প্ৰেমিকা)' : নুছুক 'পচন্দ কৰ'।
গাৰো:	চা 'খা (ভাত)' : ৰিং 'খা (পানী)', খা 'কৰ (কাম)' : দাক 'সমাধা কৰ'।
মিছিং:	দ 'খা (ভাত)' : তি'ং 'খা (পানী)', গেৰ্ 'কৰ (কাম)' : ই 'সমাধা কৰ'।

কাৰ্বিঃ চ' 'খা (ভাত)' : জুন 'খা (পানী)', ক্লেম 'কৰ্ (কাম)'ঃ ৰি 'সমাধা কৰ্', ইংতুং 'ইচ্ছা কৰ'ঃ আৰ-ঈ 'আশা কৰ্', ইং-চিৰ্ 'ভোক লাগ'ঃ ইং-ইত্ 'পিয়াহ লাগ্', ইত্যাদি।

ঙ) সাধিত ধাতু

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত কেবাপ্ৰকাৰেও সাধিত ধাতু গঠন কৰিব পাৰি। যেনে- ক) ধ্বনি পৰিৱৰ্তন যোগে, খ) প্ৰত্যয় যোগে আৰু গ) যুগ্মধাতু যোগে। অৱশ্যে সকলো সাধিত ধাতুই পূৰ্ণ ৰূপত বিভাজ্য নহয় অৰ্থাৎ কিছুমান ধাতুৰ প্ৰত্যয়ান্তৰ ঘটিলে স্বাধীন অৰ্থবিশিষ্ট মুক্ত ৰূপ বা শব্দ-মূল একোটা পোৱা নাযায়। এইবোৰক আংশিক বা অবিভাজ্য বা ছদ্মবেশী সাধিত ধাতু বুলিব পাৰি। তলত এই সকলো শ্ৰেণীৰ সাধিত ধাতুৰ উদাহৰণ প্ৰতিটো ভাষাৰ পৰা দাঙি ধৰা হ'ল -

১) ধ্বনি পৰিৱৰ্তন যোগে

সকলো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে স্বৰ-পৰিৱৰ্তন যোগে ব্যঞ্জন-পৰিৱৰ্তন যোগে বা উভয় প্ৰকাৰে পাৰস্পৰিক অৰ্থৰ সাদৃশ্য থকা ধাতু নিৰ্মিত হোৱাৰ উদাহৰণ আছে। যেনে—

বৰো : লা 'ল'ঃ লাই 'লৈ আহ, আন', ছ' 'দি'ঃ ছ'ই 'আনি দি', খা 'বান্ধ'ঃ খাও 'মুখিয়া', বা 'বোকোচাত ল'ঃ বান 'কান্ধত ল'; ছ' 'দি'ঃ হৰ্ 'পঠা, দিয়া', এৰ্ 'বৃদ্ধি হ'ঃ দেৰ্ 'ডাঙৰ হ', নু 'দেখ'ঃ নায় 'চা' ইত্যাদি। সেইদৰে ge 'come loose':khe 'loosen', be <*ble 'to be straight', phe <*phle 'make straight'.

ৰাভা : বা 'ল'ঃ ৰায় 'আন', মো 'লৰ্' : মোয় 'হাল', ছে 'টিক্ (অব্যক্তি : ছয় 'তিষ্ঠ (ব্যক্তি), প্ৰে 'ঢুকা'ঃ প্ৰা 'নাটনি হ'; ত্ৰি' 'নিজে স্থানচ্যুত হ অৰ্থাৎ ফাট'ঃ থ্ৰি' 'অইনৰ দ্বাৰা স্থানচ্যুত হ অৰ্থাৎ বট', ত্ৰপ 'নিজে বিদীৰ্ণ হ অৰ্থাৎ ফাট',ঃ থ্ৰপ 'অইনৰ দ্বাৰা বিদীৰ্ণ হ অৰ্থাৎ জহ'; দাক 'সৰা, পাৰ্'ঃ দাগা 'সৰ্, পৰ্', দক 'উলিয়া'ঃ দগো 'ওলা'ঃ দগোন 'উলিয়াই দি' ইত্যাদি।

গাৰো : বা 'ল'ঃ বা-আই 'দূৰৰ পৰা যিকোনো প্ৰকাৰে আনি ল', ৰে-আং 'যা'ঃ ৰেআং-আই 'যিকোনো প্ৰকাৰে যা', খাত্ 'দৌৰ্'ঃ খাতাং 'পলাই যা', নি 'চা'ঃ নিক 'দেখ', দোং 'থাক'ঃদোন 'থ'ঃ দোনু/দোংনু 'লুকাই থ', ও 'খোল'ঃ ওক 'উলিয়া' ইত্যাদি।

মিছিং : লাঃ 'ল'ঃ লু' 'থ', গি' 'আহ/যা'ঃ গি'আং 'কাষলৈ আহ/আহ', জু 'তিত/ভিজ্'ঃ জি : 'তিয়া', ৰো 'সংগোপনে গতি কৰ্'ঃ ৰু 'সংগোপনে মিলিত হ'; গু' 'পোৰ্'ঃ এও 'দহ', বেদ 'ফাট'ঃ পদ্ 'ফাল', যু 'উট্'ঃ যুদ্ 'উটা' ইত্যাদি।

কাৰ্বি : আৰক্কক্ 'উতল্'ঃ আৰক্কাক 'উচল', ক্ক' 'ওখৰ পৰা মাটিত পৰ'ঃ ক্কি 'দীঘলে মাটিত বাগৰি পৰ', ৰাং 'আহ'ঃ ৰান 'আন/লৈ আহ' ইত্যাদি।

ককবৰকঃ ৰু 'দি' : ৰুই 'দি আহ',

২) প্রত্যয় যোগে

তিব্বত-বর্মীয় ভাষাটো প্রত্যয়যোগে সাধিত ধাতু গঠিত হয়। সাধাৰণতে একাক্ষৰিক মৌলিক ধাতুৰ বাহিৰে বাকী দ্বি বা বহু আক্ষৰিক ধাতুবিলাক বিভাজ্যভাৱে নহ'লেও অবিভাজ্যভাৱে এক বা একাধিক পূৰ্ব, মধ্য আৰু পৰপ্রত্যয় যোগে গঠিত হোৱা সাধিত হোৱা বুলি ভাবিবৰ যথেষ্ট অৱকাশ আছে। আনকি কোনো কোনো তিব্বত-বর্মীয় ভাষাত যুক্তাক্ষৰত থকা একাক্ষৰিক ধাতুবিলাকো দ্বিপ্ৰাকৃতিক সাধিত ধাতুই। উদাহৰণস্বৰূপে ৰাভাৰ ৰু: 'গা ধোৱা' <তু'-ৰু: 'গা ধো'; ক্ৰি' 'নিজে স্থানচ্যুত হ অৰ্থাৎ ফাট', গ্ৰি' 'অইনে স্থানচ্যুত কৰ অৰ্থাৎ বট', ফ্ৰি' 'স্থানান্তৰ কৰ অৰ্থাৎ ঠেল', ফ্ৰি' 'কিহবাৰ পৰা স্থানচ্যুত হ অৰ্থাৎ সুলকি পৰ' তু. ৰি' 'স্থানচ্যুত কৰ অৰ্থাৎ চপা' ইত্যাদি এইজাতিৰ সাধিত ধাতু। গাৰোৰ স্কি <শিক্-ই, ছে 'সলা' তু., স্মু 'থুৱা' <(m-)tu'k ~ (s-)tu'k ~ (s) duk এই শ্ৰেণীৰ ধাতুৰ উত্তম নিদৰ্শন। বৰোৰ লাং 'নি', থাং'যা' আদি ধাতুও এই শ্ৰেণীৰে। সেইদৰে দ্বিস্বৰাস্ত ধাতু বিলাকো সাধিত ধাতু (ছদ্মবেশী) হ'ব পাৰে। উদাহৰণ- বৰোৰ লায়, হুই।

তলত বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ প্ৰত্যয়ান্ত ধাতুৰ উদাহৰণ দিয়া হ'ল।

অ) স্বকীয়কৰণ প্ৰত্যয়যোগে (Nativization) ঋণকৃত বা মূল উলিয়াব নোৱাৰা ধাতুবিলাকক প্ৰায়ে {-ই/-আয়} প্ৰত্যয় অবিভাজ্য ভাৱে হ'লেও সম্পৃক্ত হৈ থাকে। কিছুমান নাম ধাতু আৰু ধন্যাত্মক ধাতুতো এই ৰীতি বিদ্যমান। উদাহৰণ—

বৰো : √বুজি তু. অস. √বুজ, √বুজায় তু. অস. √বুজা (পাঁচনী), √মানি তু. অস. √মান, √ফুজি তু. অস. √পুজ, √ফৰায় তু. অস. √পঢ়, √বেবায় তু. অস. √বেবা, √উদ্রায় তু. অস. উদ্ধাৰ।

ৰাভা' : √ছিকি তু. অস. √শিক, √ছিকায় তু. অস. শিকা (পাঁচনী), √ছেৰায় তু. অস. সেৱা<√সেৱ, √পৰায় তু. অস. √পঢ়, √লিখি তু. অস. √লিখ, √লাগি তু. অস. √লাগ, √কেংকায় তু. অস. √কেঁকা, √ৰাওৱায় 'শব্দ নিৰ্গত হ' তু. ৰাও 'মাত', √নাতায় 'লেটা' তু. নাতা 'লেটাই'।

গাৰো : √স্কি তু. অস. √শিক, √থগি তু. অস. √ঠগ, মানি তু. অস. √মান, √খুলি তু. অস. √খোল, √ৰাকখি তু. অস. √ৰাখ, √ফৰায় তু. অস. √পঢ়, √চালায় তু. অস. √চাল/√চলা, √চোবায় তু. অস. √চোবা।

আনহাতে কাৰ্বি ভাষাত {ইং-/আৰ-} পূৰ্ব-প্ৰত্যয় সংযুক্ত হৈ বহুতো অবিভাজ্য মূলৰ ধন্যাত্মক ধাতু বা নামধাতুৰ গঠন হয়। তেনে কেতবোৰ ধাতুৰ সমাৰ্থক শব্দৰ সৈতে উল্লেখ কৰা হ'ল —

√ইং-উত 'ভুক' তু. কাং-উত 'ভুকনি', √ইং-ইত 'পিয়াহ লাগ' তু. কাং-ইত 'পিয়াহ', √ইং-কুপ্ 'কুঁজা হ' তু. কাং-কুপ 'কুঁজা হোৱা', √আৰ-ঈ 'ইচ্ছা কৰ' তু. কাৰ-ঈ 'ইচ্ছা', √আৰ-এম্ 'গেঙা' তু. কাৰ-এম্ 'গেঙনি', √আৰ-ৰুক 'উতল' তু. কাৰ-ৰুক 'উতলা', √আৰ-ক্লি 'পূজা কৰ' তু. কাৰ-ক্লি 'পূজা' (ব্যতিক্ৰমঃ √ক্লি 'দীঘলে মাটিত বাগৰি পৰ'), √আৰ চাক 'টোকা দি' তু. কাৰ-চাক 'টোকা', √'আৰ-চ' 'পাল' তু. কাৰ-চ' 'পালন' (ব্যতিক্ৰম √চ'কান 'উৎসৱ'), √আৰদম 'সেৱা কৰ' তু. কাৰ-দম 'সেৱা, নমস্কাৰ' ইত্যাদি।

আ) পাঁচনীসূচক প্রত্যয়যোগে (Causativization): যদিও শব্দগত ভাৱে আৰু বাক্যগতভাৱে অতি সীমিতসংখ্যক ধাতুৰ পাঁচনী অৰ্থত প্ৰয়োগ আছে; তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত প্ৰত্যয় যোগেহে নিয়মিত ৰূপত পাঁচনী ধাতুৰ গঠন হয়। অৱশ্যে ৰাভা, বৰো আদিত পূৰ্বপ্ৰত্যয়যোগে আৰু গাৰো, মিছিং আদি ভাষাত পৰপ্ৰত্যয় যোগে পাঁচনী ধাতুৰ গঠন হয়। দুই-এটা ক্ষেত্ৰত মধ্যপ্ৰত্যয়ৰ দ্বাৰাও পাঁচনী ধাতু গঠিত হয়। উদাহৰণ—

বৰো : বৰো ভাষাত মুখ্যতঃ পাঁচনীসূচক পূৰ্বপ্ৰত্যয় তিনিটা {ফস্ব-~বস্ব-~হস্ব-}। যদিও মূল ধাতুটোৰ আদ্যাক্ষৰত থকা স্বৰধ্বনি অনুযায়ী ইয়াৰ কেবাটাও উপাকৃতি পোৱা গৈছে। সেইদৰে প্ৰত্যয়টোৰ ফ:ব:ছ ব্যঞ্জনকেইটা মূল ধাতুটোৰ আদ্যাক্ষৰত থকা ব্যঞ্জন অনুযায়ী ধ্বনিগত ভাৱে প্ৰয়োগ হৈছে। যেনে—

- (i) ফস্ব- (ফি-~ফে-~ফা-~ফো-~ফু-~ফু'-): মূল ধাতুটোৰ আদ্যাক্ষৰত গ: ফ: ম বৰ্ণ নাথাকিলে ইয়াৰ প্ৰয়োগ হয়। ফি-ছিৰি 'পেলা, সৰা' তু. ছিৰি 'সৰ, পৰ', ফে-জেন 'পৰাজিত কৰ' তু. জেন 'পৰাজিত হ', ফা-হাম 'ভাল কৰ' তু. হাম 'ভাল হ', ফো-জো 'বহুৱা' তু. জো 'বহ', ফু-দুং 'গৰম কৰ' তু. দুং 'গৰম হ', ফু-থাং 'জীয়া' তু. থাং 'জী' ইত্যাদি।
- (ii) বস্ব- (বি-~বো-~বু'-): আদ্যাক্ষৰত খ : গ : জ বৰ্ণ থাকিলে বস্ব-পূৰ্বপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয় আৰু গ:জ কেতিয়াবা খ : ছ হয়। বি-ছি 'ফাল' তু. জি 'ফাট', বো-খো 'মুক্ত কৰ' তু. গো 'মুক্ত হ', বু'-খা 'ছিঙ' তু. খা 'ছিং' ইত্যাদি।
- (iii) হস্ব- (ছো-~ছু-~ছু'-): আদ্যাক্ষৰত গ : ব : ম ব্যঞ্জন থাকিলে হস্ব- পূৰ্ব প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয় আৰু কেতিয়াবা মূল ধাতুটোৰ গ : ব > খ : ফ হয়। ছো-গো/ছো-খো 'মুক্ত কৰ' তু. গো 'মুক্ত হ', ছু-বুং/ছু-ফুং 'কোৱা' তু. বুং 'ক', ছু'-গাং 'পিয়াহ লগা' তু. গাং 'পিয়াহ লাগ' ইত্যাদি।

ৰাভা : ৰাভা ভাষাতো বৰো ভাষাৰ দৰে মূল ধাতুটোৰ আদ্যাক্ষৰ অনুযায়ী সমীভূত হোৱা ৰূপ কিছুমানে পাঁচনীসূচক পূৰ্বপ্ৰত্যয়ৰ কাম কৰে। গাঠনিক দিশৰ পৰা ইহঁত প্ৰধানতে দুটা (ক বৰ্গ+ স্ব- আৰু তবৰ্গ+স্ব-) যদিও ইয়াৰ আকৌ চাৰিটাকৈ ৰূপ (কস্ব-~খস্ব-~গস্ব-~ঘস্ব- আৰু তস্ব-~থস্ব-~দস্ব-~ধস্ব-) আৰু প্ৰতিটোৰে প্ৰায় ৮ টাকৈ (সৰ্বমুঠ প্ৰায় ৬৪ টা) উপাকৃতি পোৱা গৈছে।^১ তলত ৰাভাত প্ৰয়োগ হোৱা পাঁচনী ধাতু কিছুমানৰ উদাহৰণ দিয়া হৈছে।

- (i) কস্ব-ঃ মূল ধাতুটোৰ আদ্যাক্ষৰত ত বা চ বৰ্ণ থাকিলে এই শ্ৰেণীৰ পূৰ্বপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। ইয়াৰ কেইবাটাও উপাকৃতি। যেনে— কচন 'কাপোৰ উৰা' তু. চন 'কাপোৰ উৰ', কুতুং 'গৰম কৰ' তু. তুং 'গৰম হ', কি'ত্ৰিং/ কি'ত্ৰাং 'শিকা' তু. ত্ৰিং 'শিক' ইত্যাদি।
- (ii) খস্ব-ঃ আদ্যাক্ষৰত থ বা ছ বৰ্ণ থাকিলে এই শ্ৰেণীৰ পূৰ্ব প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। যেনে- খছং 'চুটি কৰ' তু. ছং 'চুটি হ', খোছো 'পচা' তু. ছো 'পচ', খি'ছি'ম/খি'ছা 'ভিজা' তু. ছি'ম 'ভিজ' ইত্যাদি।
- (iii) গস্ব-ঃ আদ্যাক্ষৰত দ বা জ বৰ্ণ থাকিলে প্ৰয়োগ হয়। যেনে- গজক 'এৰি দি' তু. জক 'এৰা খা', গেজেন 'নিগৰা' তু. জেন 'নিগৰ', গি'জি'ম/গি'জাম 'চূৰ্ণ কৰ' তু. জি'ম 'চূৰ্ণ হ' ইত্যাদি।

- (iv) ঘস্ব-ঃ মূল ধাতুটোৰ আগত ধ বৰ্ণ থাকিলে এইশ্ৰেণীৰ পূৰ্বপ্রত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয় আৰু নিজে দ লৈ পৰিৱৰ্তন হয়। যেনে— ঘি'ধাংঃ>ঘি'দাং 'সুমুৱা' তু. ধাং 'সোমা', ঘুধুং>ঘুদুং 'উঠা' তু. ধুং 'উঠ', ইত্যাদি।
- (v) তস্ব-ঃ আদ্যক্ষৰত ক/প/ম/ন/ৰ ব্যঞ্জনবৰ্ণ থাকিলে এই শ্ৰেণীৰ পূৰ্ব-প্রত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। ইয়াৰো কেইবাটাও উপাকৃতি। যেনে— তকয় 'বেঁকা কৰ' তু. কয় 'বেঁকা হ', তিকিৰি 'ভয় খুৱা' তু. কিৰি 'ভয় খা', তুমুন 'পকা' তু. মুন 'পক', তেপ্ৰে 'শেষ কৰ' তু. প্ৰে 'শেষ হ', তি'পিন/তি'প্ৰান 'মিহলা' তু. পি'ন 'মিহলি হ' ইত্যাদি।
- (vi) থস্ব-ঃ আদ্যক্ষৰত খ বা ফ বৰ্ণ থাকিলে এই শ্ৰেণীৰ পূৰ্বপ্রত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। যেনে— থখম 'জপাই থ' তু. খম 'জাপ', থুফু 'বিন্ধা কৰ' তু. ফু 'বিন্ধা হ', থেখেং 'বচা' তু. খেং 'বাচ্', থি'খাপ 'কন্দুৱা' তু. খাপ 'কান্দ' ইত্যাদি।
- (vii) দস্ব-ঃ আদ্যক্ষৰত গ বা ব বৰ্ণ থাকিলে এই শ্ৰেণীৰ পূৰ্বপ্রত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। যেনে— দগং 'হলা' তু. গং 'হাল', দিবি 'ভাঙ' তু. বি 'ভাগ', দুবু 'হেঁচা দি' তু. বু 'হেঁচা খা', দি'বাৰ 'ঘূৰাই আন' তু. বাৰ 'ঘূৰি আহ', দেবে 'সিজা' তু. বে 'সিজ' ইত্যাদি।
- (viii) ধস্ব-ঃ আদ্যক্ষৰত ঘ বা ভ বৰ্ণ থাকিলে এই শ্ৰেণীৰ পূৰ্বপ্রত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয় আৰু নিজে দ বা ব বৰ্ণলৈ ৰূপান্তৰিত হয়। যেনে— ধভন/ধবন 'পলম কৰা' তু. ভন 'পলম হ', ধেভেন/ধেবেন 'মেৰা' তু. ভেন 'মেৰ খা', ধোভোং/ধোবোং 'লগ ধৰ' তু. ভোং 'লগ পা' ইত্যাদি।

ইয়াৰোপৰি ৰাভাত এনে কেতবোৰ অনিয়মিত ৰূপৰ পাঁচনী ধাতু পোৱা যায়— য'ত পাঁচনী ধাতুসূচক প্ৰত্যয়বিলাকে মধ্য প্ৰত্যয়ৰ দৰে মূল ক্ৰিয়াৰ মাজত অৱস্থান কৰে। সাধাৰণতে স্বৰবৰ্ণৰে আৰম্ভ হোৱা ধাতু বা সংযুক্ত ধাতুত এনে হয়। যেনে—

আছুখুক 'আমনি দি' তু. আছুক 'আমনি পা', আদগয় 'আগুৱাই নি' তু. আগয় 'আগুৱাই যা', জাতাপ্ৰা 'চঁক খুৱা' তু. জাপ্ৰা 'চঁক খা', পাৰতাকেক 'ফাল' তু. পাৰকেক 'ফাট', ফাখাখা 'ছিঙ' তু. ফাখা 'ছিগ', বুংদাংবাং 'পথভ্ৰষ্ট কৰ' তু. বুংবাং 'পথভ্ৰষ্ট হ' ইত্যাদি।

কেতিয়াবা আকৌ প্ৰত্যয়ৰ দ্বিৰুক্তি বা দ্বিত্বপ্ৰয়োগ বা স্থানান্তৰ ঘটে। যেনে—

ততপ্ৰ 'উল্লেখ কৰ' তু. প্ৰ 'উল্লেখ পা', ছাতাপ্ৰা 'জগা' তু. প্ৰা 'জগ', আনথাখা 'জগা' তু. আনথা 'জাগ', ছিথিথি/থিছিথি 'মাৰ' তু. ছি 'মাৰ' ইত্যাদি।

গাৰো : গাৰো ভাষাত পাঁচনী ধাতুৰ গঠন অতি সৰল। সকলোশ্ৰেণীৰ ধাতুতে {- আত} পৰপ্রত্যয় যোগে নিয়মিত ৰূপত পাঁচনী ধাতুৰ গঠন হয়। উদাহৰণ—

নাম-আত 'ভাল কৰ' তু. নাম 'ভাল হ', দাৰ-বাত-আত 'কিছু ডাঙৰ কৰ' তু. দাৰ-বাত 'কিছু ডাঙৰ হ', চা- আত 'খুৱা' তু. চা 'খা', আউ-আত 'ধুৱা' তু. আউ 'ধো', উই-আত 'জনা' তু. উই 'জান', নাম- নিক-আত 'ভাল দেখুৱা' তু. নাম-নিক 'ভাল দেখ' ইত্যাদি।

দেউৰী : দেউৰী ভাষাতো গাৰোৰ দৰে একমাত্ৰ {-ৰে~-নে} পৰ প্ৰত্যয়যোগে পাঁচনী ধাতু গঠন হয়। নাসিক্য ধ্বনियুক্ত ধাতুৰ পিছত -নে আৰু অন্যান্যত -ৰে পৰপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ—

হাতিগাৰে 'হঁহুৱা' তু. হাতিগা 'হাঁহ', হাৰে 'খুৱা' তু. হা 'যা', পৰাৰে 'পচুৱা' তু. পৰা 'পঢ়', জাঁনে 'নচুৱা' তু. জাঁ 'নাচ', নিঁনে 'পান কৰা' তু. নি 'পান কৰ, পী' ইত্যাদি।

মিছিঙ : মিছিঙতো অতি নিয়মিত আৰু সৰল ৰূপত {-ম'} পৰপ্ৰত্যয়যোগে পাঁচনী ধাতু গঠিত হয়। উদাহৰণ—

দ'ম 'খুৱা' তু. দ 'খা', দুগ্ম 'দৌৰা' তু. দুগ্ 'দৌৰ', কাব্ম 'কন্দুৱা' তু. কাব্ 'কান্দ, ছ'ঃম 'নচুৱা' তু. ছ'ঃ 'নাচ', আইম 'ভাল কৰ' তু. আই 'ভাল হ' ইত্যাদি

কাৰ্বি : কাৰ্বি ভাষাত বৰো, ৰাভা আদিৰ ভাষাৰ দৰে {পম্ব-} পূৰ্বপ্ৰত্যয় যোগে পাঁচনী ধাতু গঠিত হয়। সকলো শ্ৰেণীৰ ধাতুৰ লগতে ইয়াৰ প্ৰয়োগ আছে; মাত্ৰ মূল ধাতুটোৰ আদ্যক্ষৰ অনুযায়ী ইয়াৰ কেইবাটাও উপাকৃতি পোৱা যায়। উদাহৰণ—

পিথি 'মাৰ্' তু. থি 'মৰ্', পেচ 'খুৱা' তু. চ 'খা', পেমেন 'পকা' তু. মেন 'পক্', পাংছাম 'টেঁচা কৰ' তু. ইং-ছাম 'টেঁচা হ', পাংজিৰ 'গলা' তু. ইং-জিৰ 'গল্', পাংনেক 'হঁহুৱা' তু. ইং-নেক 'হাঁহ' ইত্যাদি।

মনকৰিবলগীয়া যে কাৰ্বিত পূৰ্বপ্ৰত্যয় যুক্ত পাঁচনী ধাতু এটাত পুনৰ আন এটা পূৰ্বপ্ৰত্যয় {পা-}ৰ প্ৰয়োগ হয় আৰু ই দ্বিত্ব পাঁচনী সূচায়। যেনে—

পা-পেচ 'খুৱাবলৈ দি' তু. পেচ 'খুৱা', পা-পাংফাৰ 'ফুল ফুলাবলৈ দি' তু. পাংফাৰ 'ফুল ফুলা', পা-পেছাং 'জিৰণি দিয়াবলৈ দি' তু. পেছাং 'জিৰণি দি' ইত্যাদি।

ই) স্বসম্পাদনসূচক প্ৰত্যয় যোগে (Reflexivization) : কাৰ্বি আৰু মিছিঙত যথাক্ৰমে পূৰ্ব আৰু পৰপ্ৰত্যয় যোগে ক্ৰিয়াৰ স্বসম্পাদন সূচায়। আনহাতে বৰো আৰু ৰাভাত সংযুক্ত ধাতু যোগেহে এনে অৰ্থ সূচায়।

কাৰ্বি : সৰ্বকৰ্মক ধাতু নতুবা পাঁচনী ধাতুৰ লগত {চম্ব-} পূৰ্বপ্ৰত্যয় যোগ হ'লে কাৰ্বিত নিজে কৰা অৰ্থ সূচায়। যেনে—

চিংনেক 'নিজে নিজে হাঁহ' তু. ইং-নেক 'হাঁহ', চিপিথি 'নিজকে নিজে হত্যা কৰ' তু. পিথি 'হত্যা কৰ', চেপাংজিনচ 'অইনৰ দ্বাৰা নিজে পুতৌৰ পাত্ৰ হবলগীয়া হ' তু. পাংজিনচ 'অইনৰ দ্বাৰা পুতৌৰ পাত্ৰ হ' ইত্যাদি।

মিছিঙ : আনহাতে মিছিঙত {-ছু} পৰপ্ৰত্যয় যোগে নিজে কৰা অৰ্থ সূচায়। যেনে— গেৰ্ছু 'নিজে নিজে কৰ' তু. গে'ৰ 'কৰ', মেছু 'নিজকে নিজে ভাৰ' তু. মে 'ভাৰ', মু'তুম্-ছু 'নিজকে নিজে ৰক্ষা কৰ' তু. মু'তুম 'ৰক্ষা কৰ' ইত্যাদি।

ঈ) পাৰস্পৰিক অৰ্থসূচক প্ৰত্যয়যোগে (Reciprocalization) : সকলো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে কম-বেছি পৰিমাণে পাৰস্পৰে কৰা অৰ্থত বিভিন্ন পৰপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণ—

দেউৰী : নিচা-জু 'কোৱা-কুই কৰ্' তু. নিচা 'ক', নিমা-জু 'লগ পোৱা-পুই হ' তু. নিমা 'লগ পা', য়েতে-জু 'কামোৰা-কামুৰি কৰ' তু. য়েচে 'কামোৰ্'।

বৰো : ৰায়জ্‌লায় 'পৰস্পৰে কথা পাত্ অৰ্থাৎ কথোপকথন কৰ্' তু. ৰায় 'কথা পাত্', ওৰজ্‌লায় 'কামোৰা-কামুৰি কৰ্' তু. ওৰ্ 'কামোৰ্' ইত্যাদি।

ৰাভা : নুকবাৰ-জি'ন 'পৰস্পৰে ভাল পোৱা-পুই কৰ্' তু. নুকবাৰ 'ভাল পা' কক-জি'ন 'কোৱা-কুবি কৰ্' তু. কক 'কোৱা' ইত্যাদি।

গাৰো : আগান-গ্ৰিক 'পৰস্পৰে কথা পাত্ অৰ্থাৎ কথোপকথন কৰ্' তু. আগান 'কথা পাত্', ওন-গ্ৰিক 'সাল-সলনি কৰ্' তু. ওন 'দি' ইত্যাদি।

মিছিং : ছ'ব' 'টনা-টনি কৰ্' তু. ছ' 'টান্', ছ'ঃ'ব' 'পৰস্পৰে পৰস্পৰক নচুৱা-নুচি কৰ্' তু. ছ'ঃ 'নাচ', ম'কেব' 'মৰিয়া-মৰি কৰ্' তু. ম'কে 'মাৰ্' ইত্যাদি।

কাৰ্বি : চাৰ-উ 'চুমা খোৱা-খুই কৰ্' তু. আৰ-উ 'চুমা খা', চিংহ'ন 'পৰস্পৰে পৰস্পৰক ভাল পোৱা-পুই কৰ্' তু. ইংহ'ম 'ভাল পা', চেপাত'ৰা 'ইজনে-সিজনক দুখ দি' তু. পাত'ৰা 'দুখত পৰ' ইত্যাদি।

৩) যুগ্মধাতু যোগে

১) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া-মূলৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য হৈছে এটা ধাতুৰ সৈতে এক বা একাধিক ধাতু (মুক্ত ৰূপ) সংযুক্ত হৈ আন এটা ধাতুৰ গঠন। অৱশ্যে একোটা স্বাধীন অৰ্থবিশিষ্ট ধাতুই শব্দ-সাধনৰ প্ৰত্যয়টোৰ দৰে নিয়মিতভাৱে বিশেষ একোটা অৰ্থত প্ৰয়োগ হোৱাৰ উপৰি অনিয়মিত আৰু সীমিত ৰূপত অৰ্থান্তৰিত হৈ জতুৱা ঠাচ সদৃশ প্ৰয়োগ হয়। তলত প্ৰতিটো ভাষাৰ পৰা তেনে কেতবোৰ সংযুক্ত ধাতুৰ উদাহৰণ দিয়া হ'ল—

বৰোঃ বিৰ 'উৰ্'+ লাং 'নি'= বিৰলাং 'উৰি গুছি যা', বুং 'ক'+ লাং 'নি'= বুংলাং 'কৈ যা'; উন্দু 'টোপনি মাৰ'+ফু'লা 'ভাও জুৰ্'= উন্দুফ্লা 'টোপনি মৰাৰ ভাও জুৰ্'; দান 'কাট্'+ছো 'খণ্ড কৰ্'=দানছো 'কাটি খণ্ড খণ্ড কৰ্'; জা 'খা'+খু'মা 'হেৰুৱা'= জাখমা 'মনে মনে খা'; লা 'ল'+বু 'টান্'= লাৰু 'আন'; ছু 'হান্'+থাৰ 'হত্যা কৰ্'= ছুথাৰ 'হানি-খুচি মাৰি পেলা'; হু 'মচ'+গাৰ্ 'এৰ্'= হুগাৰ 'ঘঁহু', হু 'দি'+ জা 'খা'= √হু'জা 'দিবলগীয়া হ', ফু'ই 'আহ'+নাং 'লাগ্'= ফু'ইনাং 'আহিব লাগ্' ইত্যাদি। সেইদৰে স্বসম্পাদন আৰু পাঁচনী অৰ্থত যথাক্ৰমে √জা 'খা' আৰু √হু 'দি' সংযুক্ত ধাতুৰ প্ৰয়োগ মনকৰিবলগীয়া। যেনে— হু 'দি'+ জা 'খা'= হু'জা 'দিবলগীয়া হ'; মিনি 'হাঁহ'+হু 'দি'=মিনি হু 'হুৱা, হাঁহিবলৈ বাধ্য কৰ্' ইত্যাদি।

ৰাভাঃ তং 'থাক+ছা 'খা'= তংছা 'জীৱন-যাপন কৰ্', নাম 'খোজ' +ছা 'খা'= নামছা 'খুজি কিল খা'; নুক 'দেখ'+ৰাং 'নি'= নুকৰাং 'দেখা যা', মা 'হেৰুৱা'+ৰাং 'নি'= মাৰাং 'হেৰুৱাব ধৰ্'; বেং 'যা'+ছাং 'উপশম ঘট'= বেংছাং 'গৈ পেলা', চি 'চা'+থো 'সোৱাদ লাগ'= চিথো 'দৃষ্টিমধুৰ হ অৰ্থাৎ শুৱা', না 'শুন'+থো 'সোৱাদ লাগ'= নাথো 'শ্ৰুতিমধুৰ হ অৰ্থাৎ শুৱা হ'; গুৰি+শো 'খিতাক' 'ভাওজুৰ্'=গুৰি খিতাক 'শোৱাৰ ভাও জুৰ্', চি 'চা'+তা 'ছো'/মান 'পা'= চিতা/চিমান 'চকুত পৰ', নুক 'দেখ'+ত্ৰাপ 'সমৰ্থ হ'= নুকত্ৰাপ 'দৃষ্টিগোচৰ হ'

ইত্যাদি। বাভাত স্বসম্পাদন অৰ্থত √মাছা ‘ভুক্তভোগী হ’ আৰু পাঁচনী অৰ্থত √তাক ‘সজা’ সংযুক্ত ধাতুৰ বিশেষ প্ৰয়োগ আছে। যেনে- বেংমাছা ‘যাবলগীয়া হ’ তু. বেং ‘যা’, ফু’ছাতাক ‘নচুৱা, নাচিবলৈ বাধ্য কৰ’ তু. ফু’ছা ‘নাচ্’ ইত্যাদি।

গাৰোঃ দাক ‘কৰ’+চাক ‘সহায় কৰ’= দাকচাক ‘সহায় আগবঢ়া’, বা ‘ল’+চাক ‘সহায় কৰ’= বাচাক ‘ধাৰ ল’; নি ‘চা’+থো ‘সোৱাদ লাগ’= নিথো ‘দৃষ্টি মধুৰ হ অৰ্থাৎ শুৱা’, চা ‘খা’ + থো ‘সোৱাদ লাগ’= চাথো ‘খাবৰ উপযোগী হ’; নাম ‘ভাল লাগ’+ নিক ‘দেখ’= নামনিক ‘ভাল দেখ’, নাং ‘লাগ’+ নিক ‘দেখ’= নাংনিক ‘প্ৰয়োজনীয় হ’; নি ‘চা’+ থিম ‘মনোযোগ দি’= নিতিম ‘যত্ন ল’, বা ‘ল’+ থিম ‘মনোযোগ দি’= ৰাথিম ‘আনৰ বাবে আন’; আগান ‘কথা পাত+ দ্ৰা ‘বল প্ৰয়োগ কৰ’= আগানদ্ৰা ‘হস্তক্ষেপ কৰি কথা পাত’; গা ‘গচক’+ দাপ্ ‘পোত’= গাদাপ ‘মোহাৰ’; চাউ ‘চুৰি কৰ’+ ৰাক্ ‘টান হ’= চাউৰাক ‘সাংঘাটিক ভাবে চুৰি কৰ’ ইত্যাদি।

মিছিংঃ দ ‘খা’+ কান ‘উপযোগী হ’= দকান ‘খোৱাৰ উপযোগী হ’, কাং ‘চা’+ কান ‘উপযোগী হ’= কাংকান ‘চোৱাৰ উপযোগী হ অৰ্থাৎ ধুনীয়া হ’; গেৰ ‘কৰ’+ কি ‘হিচাব কৰ’= গেৰকি ‘চেপ্টা কৰ’, দ ‘খা’+ কি ‘হিচাব কৰ’= দকি ‘খাই চা’; লা: ‘ল’+ বি ‘দি’= লা:বি ‘আনি দি’, ৰি ‘কিন’+ বি ‘দি’= ৰিবি ‘কিনি দি’; গি ‘যা’+ আং ‘ভিতৰলৈ আহ’= গিআং ‘খোজ কাঢ়ি ভিতৰলৈ সোমা’; ই ‘কৰ’+ মুৰ্ ‘ভুল কৰ’= ইমুৰ ‘ভুলকৈ কৰ’; √ইমুৰ+কি ‘হিচাব কৰ’= ইমুৰকি ‘ভুলকৈ কৰি চা’ ইত্যাদি।

কাৰ্বিঃ চ ‘খা’+ মে ‘ভাল হ’= চ’মে ‘খোৱাৰ উপযোগী হ’, চ ‘খা’+ ৰ ‘প্ৰশংসিত হ’= চ’ৰ ‘প্ৰশংসিত হ’, চ’খা’+ মাত্ ‘বিলাসিতা কৰ’= চ’মাত্ ‘আঞ্জাৰ স্মাদ ল’; মাথা ‘চিন্তা কৰ’+ কিৰলা ‘সলনি কৰ’= মাথা কিৰলা ‘মনৰ ভাৱ সলনি কৰ’, দাম ‘যা’+ জুই ‘ফুৰিবলৈ যা’= দামজুই ‘গুচি যা’; চ ‘খা’+ নাং ‘লাগ’= চ’নাং ‘যাবলগীয়া হ’, দাম ‘যা’+ নাং ‘লাগ’= দামনাং ‘যাবলগীয়া হ’; ক্লেম ‘কৰ’+ উন ‘সমৰ্থ হ’= ক্লেম উন ‘কৰিবলৈ সক্ষম হ’, প’ৰহে ‘পঢ়’+ জয় ‘সহজ হ’= প’ৰহেজয় ‘পঢ়িবলৈ সহজ হ’ ইত্যাদি।

২) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত আৰু বহু প্ৰকাৰে সাধিত বা সংযুক্ত ধাতু গঠিত হয়। সাধাৰণ পদ বা নামশব্দৰ সৈতে সহায়কাৰী ক্ৰিয়া হিচাপে, ক্ৰিয়াৰ অসমাপিকা, তুমুন্ত বা কৃদন্ত পদৰ সৈতে সহায়কাৰী ক্ৰিয়া হিচাপে নতুবা ধাতুটোৰ আগে-পিছে বিভিন্ন অৰ্থপ্ৰকাশক সৰ্গ (prefix,suffix), শব্দাংশ/অনুপদ (particle) যোগে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত ক্ৰিয়াৰ সাধন হয়। আনকি ক্ৰিয়াৰ কাল, দশা, ভাৱ আদি প্ৰকাশক বিভিন্ন প্ৰত্যয়ান্ত বা বিভক্তিয়ুক্ত ধাতুবোৰ সাধিত ক্ৰিয়াৰে নামান্তৰ মাথোন। সেইবাবে এই সকলোবিলাক ৰূপ ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশ (Verb-phrase) শিতানত ভগাই আলোচনা কৰিব পাৰি। উদাহৰণ —

অ) প্ৰায়বিলাক তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে বিশেষ কিছুমান ধাতুৰ সৈতে (Motion verbs) কৰ্তাৰ পৰা ওচৰ-দূৰ, তল-ওপৰ, অভিমুখ-প্ৰতিমুখ ইত্যাদি অৱস্থানত কাৰ্য কৰা বুজাবলৈ কিছুমান নিৰ্দেশক প্ৰত্যয় (verbal classifiers) যোগ দিয়া হয়। মিছিং ভাষাত এই ৰীতি অতি প্ৰবল। যেনে-

গি' 'আহ/যা',-কাং 'দূৰবাচক' > গি'কাং 'কোনো ঠাইলৈ যা', কং 'স্থানান্তৰ হ'-ক' 'দূৰবাচক' > কংক' 'সিপাৰ হ', গি' 'যা' -ছা 'ওপৰবাচক' > গি'ছা 'আৰোহণ কৰ', বি 'দি'-লাত্ 'প্ৰতিমুখবাচক' > বিলাত্ 'ওভোটাই দি', গি' 'যা' -স্না 'প্ৰতিমুখবাচক' > গি'য়া 'উভটি আহ', দুগ 'দৌৰ্' -য়ে 'প্ৰতিমুখ বাচক' > দুগয়ে 'দৌৰি গুছি যা', দুগ্ 'দৌৰ' লেন 'ওচৰবাচক' > দুগ্লেন্ 'ওচৰলৈ দৌৰি যা', ব'ম্ 'আন্'-পাক্ 'দূৰবাচক' > ব'ম্পাক্ 'আঁতৰাই নি' ইত্যাদি।

আনহাতে গাৰো, বৰো, ৰাভা আদি ভাষাত এনে নিৰ্দেশক প্ৰত্যয় সিমান প্ৰৱল নহয়। বৰঞ্চ সংযুক্ত ধাতু যোগে নতুবা পূৰ্বসৰ্গ যোগেহে এনে ভাৱ প্ৰকাশ কৰা হয়। উদাহৰণ—

গাৰো : ৰে 'ফুৰ' -ৰা 'অভিমুখ/ওচৰবাচক' > ৰেবা 'আহ', ৰা 'ল' -ৰা 'অভিমুখবাচক' > ৰাবা 'আন্', দাৰ 'ডাঙৰ হ'-ৰা 'অভিমুখবাচক' > দাৰবা 'ডাঙৰ হৈ আহ', ৰে 'ফুৰ্'-আং 'প্ৰতিমুখ/দূৰবাচক' > ৰেআং 'যা', ৰা 'ল'-আং 'প্ৰতিমুখ বাচক' > ৰাআং 'নি', দাৰ 'ডাঙৰ হ' -আং 'প্ৰতিমুখবাচক' > দাৰআং 'ডাঙৰ হৈ যা', ওন্ 'দি'-স্ক্ 'বিপৰীত সূচক' > ওন্স্ক্ 'ওভোটাই দি', ছোক 'টুকি পা'-ছো 'ওচৰবাচক' > ছোকছো 'উপনীত হ', মান 'পা'- ছো 'ওচৰবাচক' > মানছো 'আহি লাভ কৰ, হস্তগত হ' ইত্যাদি।

বৰো : লা 'ল'- আং 'দূৰবাচক' > লাং 'নি', থা 'থাক' -আং 'দূৰবাচক' > থাং 'যা', থাং 'যা'-উ'য় 'অভিমুখবাচক' > থাংউ'য় 'আগুৰা', ফু'য় 'আহ' -উ'য় 'অভিমুখবাচক' > ফু'য়ু'য় 'আগবাঢ়', গাৰ 'এৰ'-ওন্ 'দূৰবাচক' > গাৰ্-ওন্ 'এৰি গুছি যা', ফু'য় 'আহ'-ফিন 'প্ৰতিমুখবাচক' > ফু'য়ফিন 'উভটি আহ', জো 'বহ'-খ্লায় 'তলবাচক' > জোখ্লায় 'তলত বহ', ফান 'মেৰা'-গ্লুব 'চাৰিওফালে' > ফান গ্লুব 'চাৰিও ফালে মেৰাই ধৰ্' ইত্যাদি।

সেইদৰে ফু'য় 'আহ' আৰু থাং 'যা' সংযুক্ত ধাতু যোগে যথাক্ৰমে ওচৰবাচক আৰু দূৰবাচক নিৰ্দেশক হিচাপে প্ৰয়োগ হয়। যেনে-জা 'খা'+ফুয় 'আহ' > জাফু'য় 'আহি যা', জা 'খা' +থ্যাং 'যা' > জাথাং 'গৈ খা'। বৰোত অবিভাজ্য মূলত {ফস্ব} পূৰ্বসৰ্গ যোগে বিপৰীত, প্ৰতিমুখ অৰ্থত আৰু বিভাজ্য মূলত পাঁচনী অৰ্থত বিভিন্ন ক্ৰিয়া আৰু ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশৰ প্ৰয়োগ আছে। যেনে— ফু'য় 'বিশেষ ঠাইৰ পৰা স্থানান্তৰ হ অৰ্থাৎ আহ', ফাজা 'আনৰ অনিষ্ট চিন্তি নিজে ফল ভোগ কৰ' তু. জা 'খা', ফিদিংনায় 'ঘূৰা' তু. গিদিং 'ঘূৰণীয়া', ফু'লা 'ভাও জুৰ' তু. লা 'ল', ফেজেন 'আনক পৰাজিত কৰ' তু. জেন 'নিজে পৰাজয় হ', ফোজো 'আনক বহুৰা' তু. জো 'নিজে বহ' ইত্যাদি।

ৰাভা : ৰা 'ল'- আং 'দূৰবাচক' > ৰাং 'নি', ৰা 'ল'-ৰা 'ওচৰবাচক' > ৰাবা 'আন্', ৰি' 'স্থানান্তৰ কৰ'-ৰা 'ওচৰবাচক' > ৰি'ৰা 'আহ', তান 'থ'-ফা 'ওচৰবাচক' > তান্ফা/তান্ফা 'থৈ যা', তান 'থ'-আং/-এ 'দূৰবাচক' > তানাং/তানে 'থৈ আহ', ছক 'টুকি পা'-এ 'দূৰবাচক' > ছকে 'উপনীত হ অৰ্থাৎ গৈ পা', ছক 'টুকি পা'-ফা 'ওচৰবাচক' > ছকফা 'আহি পা' ইত্যাদি। ৰাভাতো বিপৰীত অৱস্থান বা কাৰ্যসূচক অৰ্থত—বিভাজ্য-অবিভাজ্য উভয় মূলতে {ফস্ব-} পূৰ্বসৰ্গৰ প্ৰয়োগ আছে।

যেনে— ফেন ‘ওভট, ৰূপান্তৰিত হ’, ফাখা ‘ছিগ্’ তু. খা ‘বান্ধ’, ফুতু ‘সোপা দি’ তু. তু ‘মুখত সুমুৰা’, ফি’ছা ‘পঠা’ তু. ছা ‘খা’ ইত্যাদি।

আ) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত সোনকালে-পলমকৈ, বাৰে বাৰে-মাজে সময়ে, সম্পূৰ্ণৰূপে-অসম্পূৰ্ণৰূপে, নিশ্চিতভাৱে-অনিশ্চিতভাৱে ইত্যাদি অৰ্থ প্ৰকাশক ক্ৰিয়াবিশেষণবাচক ৰূপ (মুক্ত বা বদ্ধ) লগ লাগি ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশ গঠিত হয়।
উদাহৰণ—

বৰোঃ থাং ‘যা’-বাও ‘পৌনঃ পুনিকতাসূচক’> থাংবাও ‘পুনৰাই যা’, গাব ‘কান্দ’-বায় ‘অনৰচ্ছিন্নতাসূচক’> গাববায় ‘অবিৰতভাৱে কান্দ’, জা ‘খা’-ব্ৰব ‘শীঘ্ৰতাসূচক’> জাব্ৰব ‘ততাতৈয়াকৈ খা’, ফু’য় ‘আহ’-দ্লা ‘কদাচিত অৰ্থক’> ফু’য়দ্লা ‘অনিয়মিতভাৱে আহ’, মাও ‘কৰ্’-খাং ‘সম্পূৰ্ণতাসূচক’> মাওখাং ‘সম্পূৰ্ণৰূপে কাম কৰ’, বু ‘কোবা’-খ্থায় ‘নিশ্চয়তাসূচক’> বুখ্থায় ‘নিশ্চিতৰূপে কোবা’, বি ‘খোজ’-ফ্লায় ‘পৌনঃপুনিকতাসূচক’> বিফ্লায় ‘বাৰে বাৰে খোজ’, বুং ‘কথা পাত’-ফ্ৰাম ‘কিয়দংশসূচক’> বুংফ্ৰাম ‘আংশিকভাৱে কথা পাত’ আদি দুটা দুটা ৰূপৰ সংযোগ হোৱাৰ দৰে কেবাটাও ৰূপো একেলগে বহিব পাৰে। যেনে— জা-খু’মা-জু’ব-ফিন-থ্ৰ’ ‘ইতিমধ্যে পুনৰ প্ৰথমে মনে মনে খাই পেলা’, জা-ফা-ফিন-বাও-মাৰ-লায়-বায়-লায় ‘একেলগে বাৰে বাৰে খাই পেলা’ ইত্যাদি।

ৰাভা : ৰাভাত তুলনামূলকভাৱে ক্ৰিয়া বিশেষণবাচক ৰূপৰ বিশেষকৈ বদ্ধ ৰূপৰ প্ৰয়োগ অতি সীমিত। অৱশ্যে দুই বা ততোধিক মুক্তৰূপ একেলগে বিশেষ কিছুমান অৰ্থত প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণ— ছা ‘খা’-খু ‘ঢাল’> ছাখু ‘খাই ল’, বেং ‘যা’-ছাং ‘উপশম হ’> বেংছাং ‘গৈ পেলা’, নুক ‘দেখ’-জাম ‘সম্ভাৱনা সূচক’> নুকজাম ‘ভুলতে দেখি পা’, ছি’মৰ্’-ফা ‘উপক্ৰান্তসূচক’> ছিফা ‘মৰিবলৈ ধৰ’, তান ‘কাট’-থ্ৰক ‘সংঘৰদ্ধভাৱে’> তানথ্ৰক ‘কটা-কটি কৰ’ ইত্যাদি দুটা দুটা ৰূপৰ দৰে আৰু দুই বা ততোধিক ৰূপৰ সংযোগত সৃষ্টি হোৱা ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশ কিছুমান হ’ল— নুক-বাৰ-জি’ন-খি’তাক-থো-চা ‘পৰস্পৰে ভাল পোৱা-পুই কৰাৰ ভাও জুৰিবলৈ নুশুৱা’, বাথ্ৰক-জি’ন-খি’তাক-ফা-তাক-ছাং ‘পৰস্পৰে যুঁজা-যুঁজি কৰিব ধৰাৰ ব্যৱস্থা কৰাই দিহে এৰ’ ইত্যাদি।

গাৰোঃ চা ‘খা’-ফাংফাং ‘সম্পূৰ্ণতাসূচক’> চাফাংফাং ‘খাই অঁটা’, গা ‘গচক’-ফু ‘অগোচৰে অৰ্থসূচক’> গাফু ‘অগোচৰে গচকি পা’, বেবা ‘আহ’-দাপদাপ ‘পৌনঃপুনিকতাসূচক’> বেবাদাপদাপ ‘বাৰে বাৰে আহ’, ৰা ‘ল’-গোপ ‘সম্পূৰ্ণতাসূচক’> ৰাগোপ ‘সম্পূৰ্ণৰূপে ল’, নিক ‘দেখ’-চেত্চেত্ ‘নিশ্চয়তাসূচক’> নিকচেত্চেত্ ‘নিশ্চিতভাৱে দেখ’, দাক ‘কৰ’-থাই ‘পৌনঃপুনিকতাসূচক’> দাকথাই ‘পুনৰ কৰ’, খাম খা ‘কাম কৰ’, গ্ৰিম ‘সংঘৰদ্ধভাৱে’> খাম খাথ্ৰিম ‘সংঘবদ্ধভাৱে কাম কৰ, চা ‘খা’-জ্ৰিং ‘অনৰচ্ছিন্নতাসূচক’> চাজ্ৰিং ‘অবিৰতভাৱে খা’, চানচি ‘ভাৱ’-বিংবাং ‘প্ৰমাদসূচক’> চানচিবিংবাং ‘চিন্তাত আউল লাগ’ ইত্যাদি।

মিছিংঃ দ’ ‘খা’-ছ’ ‘মহুৰতাসূচক’> দ’ছ’ ‘লাহেকৈ খা’, গি’ ‘যা’-লিক ‘অইনৰ বাবে অৰ্থসূচক’> গি’লিক ‘লৈ যা’, দ’ ‘খা’-গ’ৰ ‘শীঘ্ৰতাসূচক’> দ’গ’ৰ ‘খৰকৈ খা’,

গি' 'যা' -তু' 'পৌন:পুনিকতাসূচক' > গি'তু' 'বাৰে বাৰে যা', গেৰ 'কৰ্'-বুগ 'প্ৰথমে কৰা অৰ্থসূচক' > গেৰবুগ 'প্ৰথমে কৰি অঁটা' ইত্যাদি । মিছিং ভাষাতো এনে ৰূপৰ একেলগে প্ৰায় আঠোটালৈকে প্ৰয়োগ হব পাৰে। উদাহৰণ—গি'-ছাঃ-ব'ম-কাং-কি' 'অভ্যাস কৰাৰ দৰে যাবলৈ আৰম্ভ কৰ্'; গি'-লেন্-ব'-গ'ব্-কিন-মাঃ- মি'ল'-ছিন.....'অইন কাৰোবাৰ সৈতে সোনকালে যাবলৈ নাজানিলে'..... ইত্যাদি ।

ই) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত অতিশয়/মাত্ৰাধিক, স্বল্পতা/সামান্য নতুবা স্বাৰ্থিক/সাদৃশ্য অৰ্থসূচক বিশেষণবাচক ৰূপ (মুক্ত বা বদ্ধ) আৰু ক্ৰিয়ামূলীয় বিশেষণৰ তুলনা বুজোৱা ৰূপৰ (Degree) বিস্তৰ প্ৰয়োগ আছে। এই বিষয়ে স্থানান্তৰত বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে।

ঈ) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত নামপদীয় নামধাতুৰ প্ৰয়োগ অতি সীমিত। সাধাৰণতে একোটা ধাতুই সাধাৰণ অনুপদ বা নামশব্দৰ লগত পোনপটীয়াকৈ বা কাৰকৰ ৰূপৰ লগত ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশ গঠন কৰে। উদাহৰণ—

বৰো : মেগন 'চকু'+ফ্লাম 'পিৰিক-পাৰাক কৰ' > মু'ফ্লাম 'চকুত চাট মাৰ্', দু'ই 'পানী'+গু' 'পৰিষ্কাৰ হ' > দুগু'ই 'গা ধো', উদু'ই 'পেট'+খু'ই 'টেঙা হ' > উখু'ই 'পেট টেঙা লাগ অৰ্থাৎ ভোক লাগ', গু'দনা 'ডিঙি+ দাও 'উজা' > গু'দাও 'ওপৰমু কৰ্ অৰ্থাৎ বিপাঙত পৰ্'; হাবা 'বিয়া'+ খালাম 'কৰ্'=হাবা খালাম 'বিয়া কৰ', মু'ছৌ 'গৰ্'+ গুম 'চৰা'= মু'ছৌ গুম 'গৰ্ চৰা', না 'মাছ'+ হম 'ধৰ' = না হম 'মাছ মাৰ্', বু'ৰ 'বৰ'+ হু 'দি'= বু'ৰ হু 'আশীৰ্বাদ দি', লামা 'বাট'+ নায় 'চা'= লামা নায় 'অপেক্ষা কৰ্', মু'জাং 'ভাল'+ মু'ন 'পা' = মু'জাং মু'ন 'ভাল পা', গু'ছু'আও 'মনত'+ লা 'ল'= গু'ছু'আও লা = 'মনত ৰাখ্', মু'দু'মাও 'গাত'+ থা 'থাক' = মু'দু'মাও থা 'অন্তসত্ৰা হ' ইত্যাদি ।

ৰাভা : কাকাম 'থুঁতৰি'+ তাও 'উজা' > কাতাও/কাতো 'ওপৰমু কৰ্', বোকদাম 'পেট'+ থি 'টেঙা হ' > বোকথি/বুথি 'পেট টেঙা হ অৰ্থাৎ ভোক লাগ্' বোকদাম 'পেট'+ খা 'তিতা হ' > বোকখা /বোখা 'পেট তিতা হ অৰ্থাৎ উদৰ পূৰা', চিকা 'পানী'+ ৰি'প 'ডুব যা' > চিৰি'প/চিৰিপ 'বুৰ মাৰ্', চায় 'গীত'+ ৰু'ং 'পান কৰ্' > চায়ৰু'ং/ চাৰু'ং 'গীত গা', ৰাম 'বাট'+ ছক 'চুকি পা' > ৰামছক 'আগ বঢ়াই আন্'; নেন 'কাপোৰ'+ তাক 'সজা'= নেন তাক 'কাপোৰ ব', কাথা 'কথা'+ বোবায় 'ক'= কাথা বোবায় 'কথা পাত্'; মায়চাম 'পুৰণি'+ চাং 'হ'= মায়চাম চাং, আদ্ৰা 'আধৰুৱা'+ মোং 'থাক'= আদ্ৰা মোং 'আধৰুৱা হৈ ৰ', চিকায়না 'পানীত'+ কি 'পৰ' = চিকায়না কি 'নষ্ট হ', হাপচি ভেৰিনা 'ভেৰণিত'+কন জ 'এছাৰি পোত'= হাপচি ভেৰিনা কন জ 'হলা গছত বাগি কুঠাৰ মাৰ্' ইত্যাদি ।

গাৰো : খাথোং 'হিয়া'+ ছা 'খা' > খাছা 'ভাল পা', খাথোং 'হিয়া'+ দিং 'গৰম হ' > খাদিং 'হাঁহ', খাথোং 'হিয়া'+ ওন-আং 'আঁতৰাই দি' > খাওনাং 'খং উঠ', খাথোং 'হিয়া'+ দোং 'থাক্' > খাদোং 'সাহস থাক'; খাম 'কাম'+ খা 'কৰ্'= খাম খা 'কাম কৰ্', ৰাস্তা 'অভ্যাস'+ খা 'কৰ্'= ৰাস্তা খা 'অভ্যাস কৰ', ছাকথি 'সাক্ষী'+ ওন 'দি'= ছাকথি ওন 'সাক্ষী দি', ছালাম 'নমস্কাৰ'+ খা 'কৰ্'= ছালাম খা 'অভিনন্দন জনা'; নষ্ট 'নষ্ট'+ খা 'কৰ্'= নষ্ট খা 'নষ্ট কৰ', বুদেফা 'বুঢ়া'+ ওং 'হ'= বুদেফা ওং 'বুঢ়া

হ', আনথি-ও-নি খো 'বজাৰৰ পৰা' + বাবা 'আন'= আনথিওনিখো বাবা 'বজাৰ কৰ', ছোং-ও 'গাঁৱত'+ দোং 'থাক'= ছোঙো দোং 'বসবাস কৰ' ইত্যাদি।

মিছিং : আলু 'ভৰি'+ বিতুল 'তললৈ আন'> লু'বিতুল 'আঁঠু কাঢ়'; য়েছি 'প্ৰসাৰ'+ ছি 'মুত'=য়েছি ছি 'প্ৰসাৰ কৰ', য়েছুব 'শৌচ'+ ছুব 'পেটৰ অসুখ হ'= য়েছুব ছুব 'পেট চল', আগু'ৰ 'কাম'+ বি 'কৰ'= আগু'ৰ বি 'কাম কৰ', গালুক-গাছ'ৰ 'চোলা-কাপোৰ'+ ম' 'সাজ'= গালুক-গাছ'ৰ ম' 'সাজ-পাৰ কৰ', কিতাব 'কিতাপ'+ পৰি 'পঢ়'= কিতাব পৰি 'অধ্যয়ন কৰ'; আকিঃ 'পেট'+ গি 'যা'= আকিঃ গি 'পেট চল' ইত্যাদি।

কাৰি : ৰ' 'চৰাই/ কুকুৰা'+ কু 'ডাক দি'> ৰ'কু 'কুকুৰাই ডাক দি', ৰ' 'কুকুৰা'+ থাত 'বলি দি'> ৰ'থাত 'কুকুৰা বলি দি', নিং 'হিয়া'+ হাং 'খোজ'> নিং হাং 'ইচ্ছা কৰ', নিং 'হিয়া'+ থি 'খং উঠ'> নিংথি 'খং কৰ', নিং 'হিয়া'+ ৰাং 'আহ'> নিংৰাং 'বমি কৰ'; কাহিন' 'বেয়া'+ কালি 'নহ'= কাহিন' কালি 'চল' কিদুক 'দুখীয়া'+ দেত 'হ'=কিদুক দেত 'সৰ্বস্বান্ত হ' ইত্যাদি।

উ) বহুকেইটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে একোটা সংযোগাত্মক ৰূপৰ (**Conjunctive participle markers**) সহায়ত জটিল বাক্যত ব্যৱহৃত গৌণ খণ্ডবাক্য (**Subordinate clause**) গঠিত হয়। সেইদৰে ক্ৰিয়াৰ অসমাপিকা ৰূপ আৰু তুম্নস্ত বা কৃদন্ত পদৰ লগত মুখ্য ক্ৰিয়া লগ লাগি ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশ গঠিত হয়। উদাহৰণ :—

বৰো : অসমাপিকাচক {-নাই/-আলাবা} যেনে— মাওজু'ব-নাই..... ফু'ই 'কাম সমাপ্ত কৰিআহ', ফু'য়ালাবা.... দা থা 'নহাকৈ.....নাথাক'; তুম্ন অৰ্থক {-নু'} যেনে- থাং-নু' ওংখাৰ 'যাবলৈ ওলা', বুং-নু' নাং 'ক'ব লাগ'; অৰধিসূচক কৃদন্ত {-নায়+ আও, উ'ই.....উ'ই, -ছি.....ছি,-মাৰ+নু',-থং.....থা, -গৌ+ মানি/-আগৌ+ মানি, -জাছে/-ছান্দি} যেনে— থাং-নায়আও.... নু 'যাওঁতে.. দেখ', থাঙু'ই থাঙু'ই.... মু'ন 'গৈ গৈ..... পা', থাংছি থাংছি... লিংহৰ 'যাওঁতে যাওঁতে.... চিঞৰি মাত', ফু'ইমাৰনু'..... থাং 'আহি পোৱা মাত্ৰে.... যা', থায়থং থায়থা... লাং 'নৌমৰোঁতে.... নি', থাগৌমানি.... দা থাং 'থকা পৰ্যন্ত নাযা', থু'য়াগৌমানি..... থা 'নমৰালৈকে..... থাক', ফু'ইফি'নজাছে/ছান্দি..... লামা নায় 'উভতি নহালৈকে..... বাট চা'; হৰ্ত্বাচক কৃদন্ত {-ৱা/ আৱা} যেনে— থাংৱা/ থাঙাৱা.. বুং 'গ'লে/ নগ'লে.....ক' ইত্যাদি।

ৰাভা : অসমাপিকাচক {-এ -/চায়} যেনে— চিকা ৰুই.... দগো 'গা ধুই... ওলা', চিচায়....তা তং 'নোচোৱাকৈ.... নাথাক'; তুম্ন অৰ্থক {-না+ নাকে} যেনে— ৰিবানা নাম 'আহিবলৈ খোজ', ই'ননা' লাগি 'ক'ব লাগ'; অৰধিসূচক কৃদন্ত {-বা+ আয়/ পাকে/ ছি'মাং/ ৰকাৰকা (-চাবায়ান), -আন.....-আন, -বান.....-বান, -আ+ কাৰি/ দু'পানা, চুকানা/ (-চা চুকানা) -আ.....চানি} যেনে- ৰেংবায়/ পাকে.... ৰাং 'যাওঁতে.. নি', ছিচাবায়ান... ৰাং 'নমৰোঁতেই লৈ যা', ৰেঙান ৰেঙান... ছক 'গৈ গৈ... উপনীত হ', ৰেংবান ৰেংবান... ধাং 'যাওঁতে যাওঁতে.... সোমা', তোৱা কাৰি/ দু'পানা ... তাৰেং 'থকালৈকে... নাযা', ছাচুকানা/ ছাচাচুকানা.... ছাম 'খোৱা/ নোখোৱা পৰ্যন্ত... অপেক্ষা কৰ', ফাৰ নায়া নায়চানি

দগো 'ৰাতি নৌপুৰাওঁতেই ওলা', **ছৰ্ত্ত্বাচক কৃদন্ত** {-দং/ -চাদং,-বানা/-এছে }
 যেনে- বিবাদং/ বিবাচাদংকানি 'আহিলে/ নাহিলে.....ক', বেংবানা/
 বেঙেছে.....ভোং 'যোৱাৰ বাবে.... লগ পা' ইত্যাদি।

গাৰো : **অসমাপিকাচক** {-এ(+ মিং)} যেনে— নিকে-মিং.... ৰেবা 'দেখি পেলাই...
 আহ্'; **তুমুন অৰ্থক** {-না/-চিনা (+ গিতা), -খানদে} যেনে- ৰেআংনা (-
 গিতা)....থাৰি 'যাবলৈ...সাজু হ', চাখানদে.... ৰেবা 'খাবৰ বাবে...আহ্'; **অৰধিসূচক**
কৃদন্ত {-মিতিঙো, -ওৱা,-ওন,-আ দিপেত, ফিৰে, (-জা) না খিংখিং} যেনে-
 চামিতিঙো.....নিক 'খাওঁতে.... দেখ্', নিকোৱা.... খাত'ফিৰ 'দেখা মাত্ৰে.... উভতি
 লৰ মাৰ্', ওকামোন.....ওংখাত 'মাতি থাকোঁতেই...ওলাই আহ্', মানা দিপেত....
 ৰা 'পাওঁতেই....ল', থাপ-ফিৰে....দক 'নকন্দালৈকে.... কোবা', ৰেআংজানা
 খিংখিং.... ছেংছো 'নোযোৱালৈকে..... বাট চা'; **ছৰ্ত্ত্বাচক কৃদন্ত** {-ওদে/-
 ওছা/-ওবা} যেনে- ৰেবাওদে.... খুছি ওং 'আহিলে.... সুখী হ', ৰেআংওছা...
 ঠিক উই 'গ'লে... ভালদৰে জান্' ইত্যাদি।

মিছিং : **অসমাপিকাচক** {-লা/-গি'লা} যেনে- কাং-গি'লা.....লু 'দেখি
 পেলাই...ক', গু'গিলা..... -যুব 'গৈ.... শো'; **তুমুন অৰ্থক** {-কাপ'} যেনে- দ'-
 কাপ'....গি 'খাবলৈ... যা'; **অৰধিসূচক কৃদন্ত** {-দ'ম,-মেম/-মামেম} যেনে- দ'-
 দ'ম.....আগ'ম লুয় 'খাওঁতে.....কথা নাপাত্', যুবত'-মামেম.....দু
 'নোশোৱালৈকে.... বহ্'; **ছৰ্ত্ত্বাচক কৃদন্ত** {-মি'ল'} যেনে-দু-মি'ল'.... গু'
 'বহিলে.... যা', গু'পি-মি'ল'.....ম 'উভতি আহিলে..... কৰ্' ইত্যাদি।

কাৰ্বি : **অসমাপিকাচক** {-চি,-ৰা} যেনে- ৰাং-চি..... চ' 'আহি.... খা', চ'-ৰা....ই
 'খাই... শো'; **তুমুন অৰ্থক** {-জি(+ আফান),-পু} যেনে- মেগজাং-জি..... নিংহাং
 'শুব... খোজ্', চিংলু-জি আফান....দাম 'গা ধুবলৈ....যা',চ'থা-পু...পু 'খাবৰ
 বাবে.... ক'; **অৰধিসূচক কৃদন্ত**{-আহত/-আক', -দেত+ পেন/ আফি/আনচি
 } যেনে- কেলাংদাম-আহত....লাং 'চাবলৈ যাওঁতে... দেখ্', ৰাংৰে-আক'...দাম
 'নৌ আহোঁতেই.....যা', চ'-পেতাং -পেন..... ৰি চাৰছাম 'খাই উঠা মাত্ৰে...
 হাত ধো', চ'-দেত আফি.....মেগজাং 'খোৱা হ'লে... শো', কাম পেতাং-দেত
 আনচি... দাম 'কাম শেষ কৰামাত্ৰে..... যা'; **ছৰ্ত্ত্বাচক কৃদন্ত**{-তে/-তিক, -
 আচ'নতে} যেনে- দ'-তে..... মে 'থাকিলে....ভাল হ', ৰাংল'-তে..... দাম
 'আহিলে.... যা', ৰাংৰে-তিক..... দামৰি 'নাহিলে ...নাযা', কাম ক্লেম-
 আচ'নতে.... উন 'কাম কৰাহেঁতেন..... পাৰ্' ইত্যাদি।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াপদৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য কি? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

২.৫ আমাৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ কাল

ইতিমধ্যে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ বিভিন্ন ধাতুৰ গঠন আৰু ইয়াৰ পৰিসৰ (Argument) সম্বন্ধে বিস্তৃত আলোচনা কৰা হৈছে। লগতে ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশ আৰু সংযুক্ত ধাতুৰ গঠন সম্পৰ্কীয় আলোচনাত বিভিন্ন অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ ব্যৱহাৰ সম্পৰ্কে অ'ত-ত'ত ইঙ্গিত দিয়া হৈছে। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ সমাপিকা ক্ৰিয়াৰ সাধনত ক্ৰিয়া-ৰূপৰ (Verb-conjugation) লগতে বিভিন্ন ভাৱ আৰু দশা প্ৰকাশক সংযুক্ত ধাতু বা অনুপদৰ প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণৰ আৰ্হিত পূৰ্বৱৰ্তী ব্যাকৰণকাৰসকলে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো তিনিটা কাল (প্ৰতিটো কালৰে আকৌ পূৰ্ণ, অপূৰ্ণ, ঘটমান, নিত্য, স্বৰূপ ইত্যাদি দশাবোধক) আৰু নিৰ্দেশক, অনুজ্ঞা, ইচ্ছাবোধক, সম্ভাৱ্য আদি ভাৱ বুজাবলৈ ভিন্ ভিন্ ক্ৰিয়া-বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ দেখুৱাইছে। আচলতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা যদিও অন্ত্য ক্ৰিয়াপদীয় (Verb-final Language), ক্ৰিয়াৰ পৰৱৰ্তী স্থানতো ভিন্ ভিন্ অৰ্থবোধক ৰূপৰ (দুই বা ততোধিক) প্ৰয়োগ হোৱা হেতুকে ইয়াৰ বাক্যতাত্ত্বিক গাঠনি কিছু সুকীয়া। দুই-এগৰাকী আধুনিক ভাষাবিজ্ঞানীয়ে বিশেষকৈ মণিপুৰী আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত ক্ৰিয়াৰ কালৰ ধাৰণাটোকে নস্যং কৰিছে। আনহাতে ধাতুৰ লগত যুক্ত হোৱা বিভিন্ন দশাবোধক আৰু ভাৱবোধক সৰ্গক শব্দ-ৰূপৰ সৰ্গ (Inflectives) হিচাপে নে শব্দ-সাধনৰ সৰ্গ (Derivatives) হিচাপে মৰ্যাদা দিব পাৰি সিও তৰ্কসাপেক্ষ। বিশেষকৈ পূৰ্ণ (perfect) আৰু ঘটমান (progressive) দশা বুজোৱা ৰূপটো কাৰ্বি (যথাক্ৰমে এত আৰু বোম), মিছিং (যথাক্ৰমে তিল/তি আৰু লংকা/ংকা) আদি ভাষাত ধাতুৰ পিচত পোনপটীয়াকৈ যুক্ত হোৱা সংযুক্ত ধাতুৰ নামান্তৰ মাথোন। সেইদৰে ৰাভা-বৰো-গাৰো-মিছিং আৰু কাৰ্বি ভাষাতো বৰ্তমান কালৰ ৰূপৰ লগত যথাক্ৰমে মু'ন, মু'ন, চিম/হা, বো/আই আৰু লো সহায়কাৰী ক্ৰিয়া (ইংৰাজী was বা হিন্দী 'था' -ৰ-সমাৰ্থক) সংযোগ কৰিলে সেই সেই দশাৰ অতীত কাল (পূৰ্ণতা) সূচায়। সেইবাবে বহুতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ কাল (ক) ভৱিষ্যত আৰু (খ) অভৱিষ্যত (বৰ্তমান আৰু অতীত) এই দুটা প্ৰধান ভাগত ভগাব বিচাৰে। সেইদৰে সম্ভাৱ্য (probability) নতুবা সন্ধিঞ্চ (uncertainty) অৰ্থত ভৱিষ্যত বা বৰ্তমান কালৰ ৰূপৰ লগত অতীত কালৰ ৰূপৰ সংযোগ সাধন কৰা হয়। উদাহৰণ—

ৰাভা : ছা-নো-মু'ন 'খাম আছিল অৰ্থাৎ খালোঁহেতেন', বেং-জো-নো 'গৈছে হ'ব অৰ্থাৎ গৈছে ছাগৈ',

বৰো : জা-গৌ-নু'/-মু'ন 'খাম আছিল অৰ্থাৎ খালোঁহেতেন', থাং-নায় নঙা-মু'ন 'যোৱা নহয় আছিল অৰ্থাৎ নগ'লোঁহেতেন';

গাৰো : দাক-গেন-চিম-ওদে 'কৰিম আছিল অৰ্থাৎ কৰিলহেঁতেন';

মিছিং : দ'-পু'-আই 'খাম আছিল অৰ্থাৎ খালোঁহেতেন' ইত্যাদি।

গাৰোৰ বাহিৰে প্ৰায়বিলাক ভাষাতে অনুজ্ঞা ভাৱ বুজোৱাত মূল ধাতুটোৱে পোনে পোনে বাক্যত প্ৰয়োগ হয়। অৱশ্যে মৃদু অনুৰোধ বা ইচ্ছাবোধক আদি ভাৱ বুজোৱাত বিশেষ বিশেষ পৰপ্ৰত্যয়ৰ ব্যৱহাৰ আছে। অনুজ্ঞাৰ দৰে প্ৰায়বিলাক ভাষাতে নঞৰ্থক বুজোৱা সুকীয়া সুকীয়া ৰূপ আছে। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতো অকৰ্মক ক্ৰিয়া সৰ্মকৰ্মক কৰিব পৰাৰ দৰে ভাৱবাচ্যলৈ নিব পৰাৰ ব্যৱস্থা আছে। মন কৰিবলগীয়া যে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত পুৰুষ আৰু বচন ভেদে ক্ৰিয়াৰূপৰ কোনো তাৰতম্য নহয়।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ কাল কেইটা? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....
.....
.....

২.৬ কৃদন্ত ৰূপ আৰু ভাৱবাচক বিশেষ্য/বিশেষণ

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত ধাতুৰ পৰা ক্ৰিয়া গঠন কৰিব পৰাৰ দৰে বিশেষণ বা ক্ৰিয়াবিশেষণো গঠন কৰিব পৰা যায়। ধাতুৰ পৰা প্ৰত্যয় যোগে বা প্ৰত্যয় যোগ নকৰাকৈ ভাৱবাচক বিশেষ্য, ক্ৰিয়া-কৰ্তা আদি পদলৈ শ্ৰেণী পৰিবৰ্তিত (class changing) হয়। উদাহৰণ—

বৰো : জা-গ্ৰা 'খোৱা বস্তু, খাওঁতা/ খাইতী', গাব-ছুলা/ছুলী 'কান্দুৰা/কান্দুৰী', মিনি-নায় 'হাঁহি, হাঁহোন', নাংগৌ 'সঁচা', থাং-ফিন-ই মানছি 'নোযোৱা মানুহ', লিংহৰ-জায়ি মানছি 'মাতি ননা মানুহ'।

(বৰোত পূৰণবাচক গা- পূৰ্বসৰ্গযুক্ত শব্দাংশৰ ধাতুৰ লগত প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। যেনে— ছেৰ-গাছে 'এখীৰণ' তু. ছেৰ 'খীৰা', অৰ-গাছে 'একামোৰ' তু. অৰ 'কামোৰ' ইত্যাদি।

ৰাভা : ছা-কায় 'খোৱা', ছা-বাতাং 'খাওঁতা/খাইতী', খাপ- ব্ৰাউ 'কান্দুৰা-কান্দুৰী', মাদু-খ্ৰোক 'কৃপণ', দং-চাকায় 'অসত্য'।

ৰাভাত সংখ্যাবাচক শব্দৰ লগত কেতবোৰ ধাতু পোন পটীয়াকৈ শ্ৰেণীনিৰ্দেশকৰ দৰে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। যেনে- বেকছা 'এসাৰণ' তু. বেক 'সাব্', ছেপনিং 'দুখীৰণ' তু. ছেপ 'খীৰা', কাকছা 'একামোৰ' তু. কাক 'কামোৰ'।

গাৰো : চা-গিপা 'খোৱা বস্তু, খাওঁতা/খাইতী', নাম-গিজা-গিপা 'বেয়া', মান্দে আছঙ-আ 'বহা মানুহ', ৰিং-আনি 'গীত, গোৱা', চা-ৰাম 'খোৱা ঠাই' ইত্যাদি।

মিছিং : দ'-নু 'খোৱা, খাওঁতা', দ'-তা 'খাৰৰীয়া', পৰি-নাম 'পঢ়া', অ' না-নু 'জন্ম', দুং-ক 'বহা ঠাই', যুপ-ক 'শোৱা ঠাই' ইত্যাদি।

কাৰ্বি : কাৰদম 'প্ৰণাম' তু. আৰদম 'প্ৰণাম কৰ', কাং-ইত 'ক্ষুধা' তু. ইং-ইত 'ভোক লাগ', কে-ছ 'অসুস্থ', কে-ৰাং 'অহা, আগমন' তু. ৰাং 'আহ', কি-দুন 'যোৱা, গমন', কিদুন আৰাং 'যাওঁতা' তু. দুন 'যা' ইত্যাদি।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ভাৱবাচক বিশেষ্য/বিশেষণ কেনেদৰে গঠন হয়? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....
.....
.....

২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

মনকৰিবলগীয়া যে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ পদাঙ্ক অতি জটিল বিষয়। অৰ্থাৎ একেটা ৰূপ বা শব্দই প্ৰত্যয় যোগে বা প্ৰত্যয় অবিহনে নামপদ, ক্ৰিয়াপদ, অব্যয়পদ আনকি প্ৰত্যয় বা পৰসৰ্গৰ দৰে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। বিশেষণ ধৰ্মী ধাতু বিলাক সাধাৰণতে এই শ্ৰেণীৰ শব্দ। বাক্যত প্ৰয়োগৰ ভিত্তিতে এইবিলাকৰ পদ নিৰূপন কৰিব পৰা যায়। ক্ৰিয়াপদৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্বন্ধে আলোচনাৰ যথেষ্ট অবকাশ থাকিলেও আমাৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰদান দিশসমূহ এই বিভাগত আলোচনা কৰা হৈছে।

২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) ধাতুৰ প্ৰকাৰভেদ নিৰূপন কৰি আমাৰ প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ ধাতুসমূহ শ্ৰেণীভুক্ত কৰা।
- ২) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ধাতুৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্বন্ধে সবিশেষ লিখা।
- ৩) যিকোনো এটা প্ৰধান তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ কাল আৰু দশাৰ প্ৰয়োগ দেখুৱা।
- ৪) যিকোনো এটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ উদাহৰণসহ সাধিত ধাতুৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ দেখুওৱা।
- ৫) অসমত প্ৰচলিত যিকোনো এটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পৰা কৃদন্ত আৰু অন্যান্য পদৰ গঠনত ধাতুৰ ভূমিকাৰ বিষয়ে কি জানে বুজাই লিখ।

২.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ : *অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ*
- গোস্বামী, গোলোক চন্দ্ৰ : *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ*
- বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ : *অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি*
- ৰাভা হাকাচাম, উপেন : *ৰাভা কথিত ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষা : এটি তুলনামূলক অধ্যয়ন*, অপ্ৰকাশিত গৱেষণা গ্ৰন্থ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৭
- Benedict, P. K. : *Sino Tibetan ; A Conspectus*
- Bhattacharya, P. C. : *A Descriptive Analysis of the Boro Language*
- Giarson, G. A. : *Linguistics Survey of India, Vol. III*
- Kakati, Banikanta : *Assamese: Its Formation and Development*
- Rabha, U.C. : 'Structure of Causative Verbs in Rabha', *Language of the North East*
- Taid, Tabu : *A Dictionary of the Missing Language*
- Wolfenden, S.N. : *Outline of Tibeto-Burman Linguistic Morphology*
- Prasad, B. R : *Mising Grammar*

* * *

তৃতীয় বিভাগ
অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ লগত ইয়াৰ তুলনা

বিভাগৰ গঠন

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়া
 - ৩.৩.১ মৌলিক ধাতু
 - ৩.৩.২ সাধিত ধাতু
 - ৩.৩.৩ সংযুক্ত ধাতু
- ৩.৪ অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদৰ তুলনা
- ৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৭ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

পূৰ্ববৰ্তী বিভাগটিত অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াপদৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যৰ লগতে ইয়াৰ বিভাজন, গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্বন্ধে পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে। এই বিভাগটিত অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়াপদৰ প্ৰকাৰ, গঠন আৰু প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে বিশ্লেষণ কৰা হ'ব। অসমীয়া ক্ৰিয়াৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ দিশত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ বিৰাজমান। এই সম্পৰ্কেও এই বিভাগটিত আলোচিত হ'ব। দুয়োটা ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ গঠন আৰু প্ৰায়োগিক দিশৰ আলোচনা এই বিভাগটিৰ মূল প্ৰাতিপাদ্য বিষয়।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই গোটৰ পাঠসমূহ মনযোগেৰে অধ্যয়ন কৰিলে বিদ্যাৰ্থীসকলে —

- অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰিব,
- বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ ক্ৰিয়াবোৰৰ গঠন আৰু প্ৰায়োগিক দিশবোৰৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ তুলনামূলক অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

৩.৩ অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়া

পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণকাৰসকলে অসমীয়া ভাষাৰ আলোচনাত প্ৰধানকৈ ধাতুক দুভাগত ভগাই (মৌলিক : সংস্কৃত মুখ্য, উপসৰ্গযুক্ত আৰু পৰপ্ৰত্যয়ান্ত ধাতু অথবা দেশী মূলজ ধাতু আৰু সাধিত : পৰপ্ৰত্যয়ান্ত, উপসৰ্গযুক্ত, সংযুক্ত, ধ্বন্যাত্মক আৰু সন্দেহযুক্ত ধাতু) ক্ৰিয়াৰ বিভিন্ন কাল (দশা) আৰু ভাৱ, কৃদন্ত/তুমুন্ত ৰূপ আৰু অনিয়মিত ক্ৰিয়া, নঞৰ্থক ক্ৰিয়া আদিৰ বিষয়হে মাথো সামৰি থয়। অৱশ্যে ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী (*অসমীয়া গোলোক ব্যাকৰণ*, ১৯৭২/*অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ*, ১৯৮৭) আৰু ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী (*অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ*, ১৯৮১) এই ধাৰাৰ পৰা কিছু মুক্ত। ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰিয়া-বিভক্তিক দশা-কাল-পুৰুষ বাচক প্ৰত্যয় সাপেক্ষে পুনৰবিন্যাস কৰি

প্ৰকৃতপক্ষে অসমীয়া ভাষাত আধুনিক ভাষা-বিজ্ঞানৰ গাঠনিক শৈলীৰ ধাৰা প্ৰবৰ্ত্তন কৰিলে বুলিব পাৰি। আনহাতে ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে প্ৰায়োগিক দিশলৈকে ক্ৰিয়াৰ আলোচনা সম্প্ৰসাৰিত কৰিলে বুলিব পাৰি।

বাক্যগতভাৱে যিবিলাক শব্দই অসমতুল্য বাক্যৰ (*non-equational sentence*) আন্তঃকেন্দ্ৰিক বিধেয় খণ্ডৰ কেন্দ্ৰবিন্দু (*nuclei*) হিচাপে কাৰ্য সম্পাদন কৰে আৰু কৰ্মকাৰকৰ ৰূপত থকা বা নথকা নামশব্দ (সম্প্ৰসাৰণসহ) নতুবা ক্ৰিয়া-বিশেষণ শব্দ (সম্প্ৰসাৰণসহ) ধাৰণ কৰিব পাৰে তেনে শব্দই ক্ৰিয়া নামেৰে পৰিচিত। আনহাতে ৰূপগতভাৱে যিবিলাক শব্দৰ পুৰুষ কাল বা নঞৰ্থক-প্ৰশ্নাৰ্থক অনুযায়ী ক্ৰিয়াৰূপ হয় আৰু বিভিন্ন দশা, কৰ্তৃবাচ্য-কৰ্মবাচ্য নতুবা অপাঁচনীবাচক-পাঁচনীবাচক ভেদে প্ৰয়োগ বৈচিত্ৰ্য ঘটে সেইবিলাক শব্দই ক্ৰিয়া। অসমীয়া ভাষাতো ক্ৰিয়াৰ চিহ্নিতকৰণ আৰু প্ৰয়োগৰ বাবে এই সূত্ৰই প্ৰযোজ্য।

অসমীয়া ভাষাত অন্যান্য পদৰ সৈতে বিশেষকৈ নামপদ (বিশেষ্য, সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য, সংখ্যাবাচক বিশেষ্য, সৰ্বনাম) আৰু বিশেষণ পদৰ সৈতে ক্ৰিয়াপদৰ স্পষ্ট পাৰ্থক্য আছে। অৱশ্যে অসমীয়াতো প্ৰত্যয় অবিহনেই কিছুমান বিশেষ্য আৰু বিশেষণ শব্দই নামধাতু হিচাপে আৰু কিছুমান ধাতুই নামশব্দ হিচাপে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। অসমীয়াতো অসমাপিকা ক্ৰিয়াই ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে বাক্যত প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। সেইদৰে প্ৰত্যয় যোগে একোটা শব্দ বিশেষ্য, বিশেষণ কিম্বা ক্ৰিয়া হিচাপে প্ৰয়োগ হোৱাৰ উদাহৰণো অসমীয়াত আছে।

মনকৰিবলগীয়া যে ধাতুবিলাক ব্যুৎপত্তিৰ ফালৰ পৰা আৰ্যমূলীয় আৰু আৰ্য-ভিন্ন মূলীয় বা জতুৱা, অৰ্থৰ ফালৰ পৰা সমাৰ্থক আৰু বিপৰীতাৰ্থক, প্ৰয়োগৰ ফালৰ পৰা নিয়মিত আৰু অনিয়মিত বা পৰিপূৰক আৰু ভাৱৰ ফালৰ পৰা সদৰ্থক আৰু নঞৰ্থক বা প্ৰশ্নাৰ্থক ইত্যাদি ভাগত বিভক্ত। প্ৰধানতে অসমীয়াত ধাতুসমূহক মৌলিক বা মুখ্য আৰু সাধিত বা গৌণ এই দুটা প্ৰধান ভাগত ভগাই আলোচনা কৰা হয়।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া ক্ৰিয়াপদক কেইটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি? (৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

৩.৩.১ মৌলিক ধাতু

এইবোৰ ধাতু একক প্ৰাকৃতিৰ আৰু অবিভাজ্য। ক্ৰিয়া-বিভক্তি বা অন্যান্য কৃৎপ্ৰত্যয় পোনপটীয়াকৈ লগ লাগিব পাৰে। এই শ্ৰেণীৰ ধাতুৰ সংখ্যা অসমীয়াতো নিচেই সামান্য নহয়। ইয়াৰ ভিতৰত স্থিতিধৰ্মী - আছ~ থাক : নাই/নাথাক; বৰ্ণনাধৰ্মী - হ : নহ; কাৰ্যধৰ্মী - আহ : যা~গ, খা/পী : নাখা/নিপী, উঠ : বহ, পাৰ : নোৱাৰ, জী/বাচ : মৰ, ক/বোল : নক/নোবোল, দি : ল, আন : নি ইত্যাদি। কাৰ্যধৰ্মী ধাতুবিলাক অকৰ্মক বা সকৰ্মক হ'ব পাৰে আৰু ইহঁতৰ সকলো কাল বা পুৰুষত ৰূপ হ'ব পাৰে। অৱশ্যে কিছুমানৰ সীমিত বা বিকল্প প্ৰয়োগ হয় যাক অনিয়মিত ক্ৰিয়া বুলিব পাৰি। যেনে - লাগ্ (কৰ্তৃবাচ্যত প্ৰয়োগ ৰহিত), ডাক্, পক্, গাজ্, শুৱা (কেৱল ৩য় পুৰুষতহে প্ৰয়োগ হয়)। স্থিতিধৰ্মী ধাতুবিলাকৰ দৰে বৰ্ণনাধৰ্মী ধাতু হ (সদৰ্থকত

প্ৰায়ে উহা থাকে)-কো অনিয়মিত ক্ৰিয়াৰ শাৰীত থ'ব পাৰি। আনহাতে নাচ-^{*}বাগ, সাৰ-^{*}পোচ, সামৰ-^{*}সোতৰ, বাচ-^{*}কোচ, ^{*}ইনা-বিনা আদি যুৰীয়া ধাতু আৰু হিয়া ঢাকুৰি (কান্দ), জুৰুলি-জুপুৰি (হ), উবুৰি (হ), উলাই (কৰ) আদি কেৱল অসমাপিকা ক্ৰিয়াত প্ৰয়োগ হোৱা ৰূপৰ ক্ৰিয়াও এই শ্ৰেণীৰে।

মনকৰিবলগীয়া যে সকলোবিলাক সংস্কৃত তৎসম, তদ্ভৱ আদি ধাতু যদিও অসমীয়াত মৌলিক ধাতু হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া হৈছে দৰাছলতে ইয়াৰে কিছুমান উপসৰ্গযুক্ত বা প্ৰত্যয়ান্ত ৰূপৰ সাধিত ধাতুহে। উদাহৰণ --

আ-ব্জ > আউজ, উৎ-ডী > উৰ, অপ-বৃত > ওভট, উন্-স্ৰদ > ওমল, অৰ-লম্ব > ওলম, নি-অঞচ > নেওচ, প্ৰ-স্ম > পাহৰ, সম্-ভ্ > সামৰ; উদ্-ভাৰয়তি > উভাল, চালয়তি > চাল, দাপয়তি > দা, ৰোপয়তি > ৰো ইত্যাদি।

অৱশ্যে সন্দেহযুক্ত দেশী বা জতুৱা (ঋণকৃত) ধাতুমাে - সীমিতসংখ্যক হ'লেও মৌলিক ধাতু বুলি বিবেচিত হৈ আহিছে; কিয়নো ইহঁতৰ মূল বিচাৰি উলিওৱাটো অতি কঠিন আৰু অসমীয়াত কোনো দেশীয়কৰণ প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ পোৱা হোৱা নাই।

৩.৩.২ সাধিত ধাতু

অসমীয়াত ধ্বনি-পৰিবৰ্তনৰ দ্বাৰা আৰু প্ৰত্যয় (পূৰ্বপ্ৰত্যয় বা পৰ প্ৰত্যয়) যোগে সাধিত ধাতু গঠিত হয়। অসমীয়াত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ দৰে যুগ্ম ধাতু যোগে সাধিত ধাতু গঠিত নহয়। অৱশ্যে অসমীয়াতো বিশেষ্য, বিশেষণ বা ক্ৰিয়া-বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়াৰ অসমাপিকা, তুমুলন্ত বা কৃদন্ত ৰূপৰ পিচত সহায়কাৰী ক্ৰিয়াযোগে গঠিত হোৱা সংযুক্ত ধাতুৰ উদাহৰণ আছে। তলত অসমীয়া ভাষাৰ সাধিত ধাতুৰ গঠন সম্পৰ্কে বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে -

১) ধ্বনি-পৰিবৰ্তন যোগে : অসমীয়াত স্বৰ বা ব্যঞ্জন পৰিবৰ্তন যোগে অতি সীমিতসংখ্যক ধাতু অকৰ্মকৰ পৰা সৰ্মক হয়। উদাহৰণ -

মৰ্ : মাৰ্, পৰ্ : পাৰ্, চৰ্ : চাৰ্, চল্ : চাল্, ৰখ্ : ৰাখ্, সৰ্, : সাৰ্; ভাগ্ : ভাঙ্, ছিগ্ : ছিঙ্, ফাট্ : ফাল্ ইত্যাদি।

সেইদৰে অসমীয়াতো এনে কিছুমান ধাতু পোৱা গৈছে যিবিলোকৰ মাজত গঠনগত আৰু অৰ্থগত সাদৃশ্য পোৱা যায়। যেনে -

আঁৰ্ : উৰ্ (কাপোৰ আদি), গল্/গুল্ : গেল (পচি গুলি যা), হাল/হেল : হাউল (হালি পৰ্), উভাল : উঘাল (কাৰোবাৰ দ্বাৰা উভালি দি), হৰ্ (লুপ্ত কৰ) : হেৰা (লুপ্ত হ), গোঁঠ/গুঁঠ : গাঁঠ, ল : লভ্, ৰ : ৰখ (ৰৈ চাই থাক), থাক : থ (থাকিব দি), ফাট্ : ফুট্ ইত্যাদি।

এইবোৰ স্বৰ আৰু ব্যঞ্জন উভয় প্ৰকাৰৰ পৰিবৰ্তন যোগে অনিয়মিতভাৱে হোৱা সাধিত ধাতু বুলিব পাৰি। অৱশ্যে ই বিতৰ্কৰ উদ্ভূত নহয়।

২) উপসৰ্গ বা পূৰ্বপ্ৰত্যয় যোগে : অসমীয়াত একমাত্ৰ নঞৰ্থকবাচক পূৰ্ব প্ৰত্যয়হে নিয়মিতভাৱে সাধিত ক্ৰিয়া গঠন কৰিব পাৰে। অৱশ্যে নঞৰ্থকবাচক পূৰ্বপ্ৰত্যয় পোনপটীয়াকৈ ধাতুৰ লগত লগ নালাগে, বিভিন্ন দশা, কাল বা অসমাপিকাবাচক ক্ৰিয়া ৰূপৰ লগতহে সমীভূত হৈ প্ৰয়োগ হয়। সাধাৰণতে স্বৰবৰ্ণৰে আৰম্ভ হোৱা ধাতুৰ লগত {ন্-}-আৰু অন্যান্যত {নস্ব-} পূৰ্বপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। যেনে -

ন-আহ্ >✓ নাহ্, ন-এৰ্, >✓ নেৰ্, ন-ওলা >✓ নোলা, ন-উঠ্ >✓ নুঠ্ ইত্যাদি।
 অন্যান্য সমীভূত নঞর্থক ক্ৰিয়াৰ উদাহৰণ- ন-কয় > নকয়, ন-যায় > নাযায়, ন-দিয়ে
 > নিদিয়ে, ন-বুজে > নুবুজে, ন-খেলি > নেখেলি, ন-বেচে > নেবেচে, ন-গৈ > নগৈ, ন-
 ধোৱা > নোধোৱা ইত্যাদি।

ব্যতিক্ৰম : ন-আছে > নাই তু. নাইকীয়া, ন- পাৰ্ > নোৰৰ, ন-পৰা > নোৰৰা তু.
 নুৰৰীয়া/নৰিয়া, ন-চল > *নেচেল, ন-হ-আ/-ই > নুই ইত্যাদি। অসমীয়াত নৌওপৰ্জোঁতে
 (উপৰ্জিবলৈ নাপাওঁতে), নৌ পুৰাওঁতে (পুৰাবলৈ নাপাওঁতে) আদিত কৃদন্ত (অৰধিবাচক)
 হিচাপে প্ৰয়োগ হোৱা {নৌ-} পূৰ্বপ্ৰত্যয়ৰ সৈতে অৱশ্যে এই {নস্ব-} পূৰ্বপ্ৰত্যয়ৰ স্পষ্টতঃ
 পাৰ্থক্য আছে।

সাধাৰণতে দ্বিৰুক্তিবাচক বা ধন্যাত্মক ধাতুত পৰিপূৰকভাৱে আৰু অন্যান্য সংযুক্ত
 ধাতুত নিয়মিতভাৱে এই পূৰ্ব প্ৰত্যয়টো মধ্যৱৰ্তী স্থানলৈ স্থানান্তৰ হয় (ই কিন্তু মধ্য প্ৰত্যয়
 নহয়)। যেনে -

ন-কুলকুলা > নুকুলকুলা/ কুল নুকুলা, ন-টোৰ্ টোৰা > নোটোৰ্ টোৰা/টোৰ্ নোটোৰা,
 ন-টিঘিলঘিলা > টিঘিল নিঘিলা, ন-চাব লাগ > নাচাব লাগ/চাব নালাগ; *ন-ভাল
 পা > ভাল নাপা, *ন-মাত ফুট্ > মাত নুফুট্, *ন-ভয় লাগ > ভয় নালাগ, *ন-আগবাঢ়
 > আগ নাবাঢ়, *ন-খোজ কাঢ় > খোজ নাকাঢ় ইত্যাদি।

অসমীয়াতো দ্বিত্ব নঞর্থকৰ প্ৰয়োগ আছে। অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত প্ৰথমটো নঞর্থক
 ক্ৰিয়াই অসমাপিকা বা কৃদন্ত ৰূপত ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ দৰে ব্যৱহাৰ হয়। যেনে - নকৈ✓ নোৱাৰ,
 নাহি ✓ নোৱাৰ, নুই ✓ নকৰ; নোহোৱা ✓ নহ, নোলোৱা ✓ নহ; নোকোৱাকৈ✓ নাথাক,
 নহাকৈ ✓ নাথাক ইত্যাদি।

অন্যান্য পূৰ্বপ্ৰত্যয়যুক্ত সাধিত ধাতু অসমীয়াত প্ৰয়োগ আছে যদিও সেইবোৰ
 উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে লাভ কৰা সংস্কৃত তৎসম বা তদ্ভৱ শব্দহে। অৱশ্যে এইবোৰ ধাতু অসমীয়া
 ব্যাকৰণসিদ্ধ বাবে অসমীয়াতো সাধিত ধাতু হিচাপে দেখুৱাব পাৰি। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ দৰে
 অসমীয়াতো কিছুমান অবিভাজ্য মূলৰ সাধিত ধাতুৰ প্ৰয়োগ আছে। ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে
 দেখুওৱা প্ৰায়বিলাক উপসৰ্গযুক্ত সাধিত ধাতু এই শ্ৰেণীৰহে। উদাহৰণ --

বা-গৰ : বি-গৰ : নি-গৰ (*গৰ), আ-দৰ : বি-দৰ্ (*দৰ), বি-কটা : নি-কটা (*কটা),
 ও-লট্ : পা-লট্ (*লট) ইত্যাদি। সেইদৰে নিকাল, নিচুকা, নিজৰ, বিৰাজ, বিয়প,
 বিয়ল; ওলগ, ওপং; উৰখ্, উকল্, উনুকিয়া আদি অবিভাজ্যমূলীয় ছদ্মবেশী সাধিত
 ধাতু। অৱশ্যে ✓ চৰ >✓ আচৰ, ✓ বিচৰ; ✓ আকোঁহ >✓ বাকোঁহ, ✓ চা >
 ✓ নিচা (ঘৰৰ চাল গুচা), ✓ ঘূৰ >✓ আগুৰ, ✓ জা >✓ উজা, ✓ জ্বল >✓
 উজল আদি ধাতুক উপসৰ্গযুক্ত সাধিত ধাতু হিচাপে মানি ল'ব পাৰি।

৩) পৰপ্ৰত্যয় যোগে : অসমীয়াত দেশীয়কৰণ প্ৰত্যয় হিচাপে স্বীকৃত নহ'লেও {-
 আ ~-ইয়া ~-উৱা} প্ৰত্যয় যোগে নামশব্দৰ পৰা নামধাতু আৰু দ্বিৰুক্তিবাচক বা ধন্যাত্মক
 শব্দৰ পৰা ধন্যাত্মক ধাতুৰ সাধন কৰা হয়। কিছুমান নাম শব্দ আৰু ধন্যাত্মক শব্দ কোনো
 প্ৰত্যয় লগ নলগাকৈ অসমীয়াতো তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ধাতুৰ দৰে (ঋণকৃত/প্ৰভাৱান্বিত)
 প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। যেনে -

✓ জিৰা (বড়ো), ✓ চেলেক (বড়ো), ✓ বিলা (অষ্ট্ৰিক), ✓ পস্তা (হিন্দুস্তানী), ✓ কম (আৰবী-পাৰ্ছী), ✓ বনা (দ্ৰাবিড়); ✓ মুত্, ✓ ফুল্, ✓ ঘাম্, ✓ ফল্, ✓ চিন্, ✓ মাত্, ✓ উঘা, ✓ খেল্, ✓ গোঁজ্, ✓ ৰাতিপুৰা/পুৰা ইত্যাদি।

এইবোৰ নিসন্দেহে নামশব্দজাত। অসমীয়াত ইয়াৰ বিপৰীতে ধাতুজাত অৰ্থাৎ ক্ৰিয়াৰ পৰা সাধিত হোৱা নামশব্দ নাই বুলিবই পাৰি। ব্যতিক্ৰমঃ মৰ-আউসী, মৰ-খঁক, জাপ - দুৰাৰ, ভৰ-পক, ভৰ-দুপৰীয়া, এ-জাপ, এ-কামোৰ, কামোৰ খা, জাপ যা, বুৰ মাৰ্, মাৰি <✓ মাৰ্, বিচনী <✓ বিচ্, চালনী <✓ চাল্, ঢাকনী <✓ ঢাক্, নেওঠনী <✓ নেওঠ্, চোৰা <✓ চোৰা (মুখৰ পৰা উলিয়াই দিয়া চোবোৰা বস্তু) ইত্যাদি। অৱশ্যে ধ্বন্যাত্মক শব্দ কিছুমানৰ শ্ৰেণী বিভাজন কৰাটো কিছু কঠিন। যেনে - গোজৰ্ (গোজৰ মাৰ্), চিঞৰ্ (বিকট চিঞৰ মাৰ্), কাহ্ (কাহ উঠ্/মাৰ্); ব্যতিক্ৰমঃ ✓ ভুক্, ✓ ফেঁকুৰ্, ✓ হেঁকৰ্, ✓ গাজ্ ইত্যাদি।

বিশেষ্য শব্দৰ পৰা সাধিত হোৱা নামধাতুঃ ✓ খীৰা < খীৰ, ✓ বোলা < বোল, ✓ গোন্ধা < গোন্ধ, ✓ গুলিয়া < গুলি, ✓ মৰিয়া < মাৰি, ✓ আঙুলিয়া < আঙুলি, ✓ মৈয়া < মৈ; ✓ চৰিয়া < চৰ, ✓ থপিয়া < থাপ, ✓ মুখিয়া < মুখ, ✓ ৰিঙিয়া < ৰিৎ; ✓ আগুৰা < আগ, ✓ পিছুৰা পিছ ইত্যাদি।

বিশেষণ শব্দৰ পৰা সাধিত হোৱা নামধাতুঃ ✓ বহলা < বহল, ✓ পোনা < পোন, ✓ তপতা < তপত, ✓ চমুৰা < চমু, ✓ খীনা < ক্ষীণ, ✓ পাতলা < পাতল ইত্যাদি। ব্যতিক্ৰমঃ ✓ কম।

ধ্বন্যাত্মক বা দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দৰ পৰা সাধিত হোৱা নামধাতু / ধ্বন্যাত্মক ধাতুঃ ✓ গুণ্ গুণা < গুণ্গুণ্, ✓ কলকলা < কলকল, ✓ ধৰফৰা < ধৰফৰ, ✓ জিলমিলা < জিলমিল, ✓ উচপিচা < উপপিচ, ✓ আমোলমোলা < আমোলমোল ইত্যাদি।

মনকৰিবলগীয়া যে অসমীয়াত অবিভাজ্য মূলৰ নামধাতু বা ধ্বন্যাত্মক ধাতুবোৰো বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ আছে। উদাহৰণ -

সাধাৰণ ধাতু হিচাপেঃ ✓ বেবা তু. বেবনি, ✓ কেঁকা তু. কেঁকনি, ✓ ফোঁপা তু. ফোঁপনি, ✓ হেঙ্গেলিয়া তু. হেঙ্গেলনি, ✓ কুকুৰা তু. কুকুৰনি, ✓ ফুচুলা তু. ফুচুলনি, ফেঁকুৰ তু. ফেঁক ফেঁক;

পাৰস্পৰিক অৰ্থত কৃদন্ত হিচাপেঃ চুলিয়া চুলি (চুলিত ধৰি টনা-টনি কৰা), হতিয়া-হতি/হতা-হতি (হাতেৰে মৰা-মৰি কৰা), মুখা-মুখি (পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ সন্মুখীন হোৱা), পিঠিয়া-পিঠি (পিঠি দিয়া-দি কৰা);

অসমাপিকা অৰ্থত ক্ৰিয়াবিশেষণ হিচাপেঃ বেগাই < বেগ-আ+ ই, পুনৰাই < পুনৰ-আ+ ই, উদঙাই < উদং-আ+ ই, দঢ়াই < দঢ়-আ+ ই, তপৰাই < তপৰ (তপৰ)-আ+ ই মিচিকিয়াই < মিচিক (-মাচাক)-আ+ ই ইত্যাদি।

পাঁচনী ধাতুঃ

অসমীয়াত পাঁচনী ধাতু মাত্ৰে পৰপ্ৰত্যয়ান্ত সাধিত ধাতু। সাধাৰণতে {-আ ~-উৰা ~-ওৰা} পৰপ্ৰত্যয় যোগে অসমীয়াত পাঁচনী ধাতু গঠিত হয়। অসমীয়াত দ্বিত্ব পাঁচনী ধাতুবোৰো প্ৰয়োগ আছে। পাঁচনী ক্ৰিয়াৰ ৰূপত অকৰ্মক ধাতু সকৰ্মক হয় আৰু সকৰ্মক ধাতু দ্বিকৰ্মক বা ত্ৰিকৰ্মক হয়। উদাহৰণ -

অকৰ্মকঃ সি হাঁহিছে (✓ হাঁহ) - সকৰ্মক/পাঁচনীঃ মই তেওঁক হহুৰাইছোঁ (✓ হাঁহ-উৰা);

অকৰ্মকঃ সি লুকালে (✓ লুকা) - সকৰ্মক/Ergativeঃ মই তাক লুকালোঁ (✓ লুকা);

–**দ্বিকৰ্মক/Pre-convergence Causative** : মই উগ্ৰপছীৰ হতুৱাই তাক লুকুৱালোঁ
(✓লুকা -ওৱা)।

সকৰ্মক : হৰিয়ে অংক শিকিছে (✓শিক্)

দ্বিকৰ্মক/পাঁচনী : দেউতাকে হৰিক অংক শিকাইছে (✓শিক্- আ)

ত্ৰিকৰ্মক/দ্বিত্ব পাঁচনী: দেউতাকে হৰিক শিক্ষকৰ হতুৱাই অংক শিকোৱাইছে (✓শিক্- ওৱা)।

দেখা যায় যে সকৰ্মক বা পাঁচনী আৰু দ্বিত্ব পাঁচনী অৰ্থত অসমীয়াত {-আ ~-
উৱা ~-ওৱা} এই একেটা প্ৰত্যয়ে প্ৰয়োগ হয় - কেতিয়াবা ধ্বনিগতভাৱে আৰু কেতিয়াবা
ৰূপগত ভাৱে। অৱশ্যে {-উৱা ~-ওৱা} প্ৰত্যয়টো {-আ + -আ} প্ৰত্যয় দুটাৰ পৰিৱৰ্তিত
ৰূপ বুলি অতি সহজতে ধাৰণা কৰিব পাৰি। তলত অসমীয়াত প্ৰয়োগ হোৱা পাঁচনী ধাতু
কিছুমানৰ তালিকা দিয়া হ'ল।

স্বৰাস্ত ধাতুৰ সৈতে - কোৱা<ক, ধোৱা/ধুৱা<ধো, খুৱা <খা, গোটোৱা <গোটা, উলিয়া
<ওলা, হেৰুৱা <হেৰা, জীয়া 'জীৱন দি'ঃ জীওৱা 'জীয়াই থাকিবলৈ দি' <জী, নিয়া/নিওৱা
<নি;

ব্যঞ্জনান্ত ধাতুৰ সৈতে - কটা<কাট্, অনা< আন, হঁহা/হঁহুৱা <হাঁহ্, বহুৱা <বহ্, দেখুৱা<দেখ্,
কৰা 'কৰিবলৈ দি'ঃ কৰোৱা 'অইনৰ হতুৱাই কৰা' <কৰ্, ৰখা 'ৰাখিবলৈ দি' : ৰখোৱা
'ৰখাবলৈ দি' < ৰাখ্, পঢ়া 'পঢ়িবলৈ দি' : পঢ়োৱা 'অইনৰ হতুৱাই বা পঢ়াৰ খৰচ-পাতি দি
পঢ়া' < ✓পঢ় ইত্যাদি। কিছুমান ধাতুৰ পাঁচনী ৰূপ নাই। ইয়াৰ সমতুল্য পাঁচনী অৰ্থত
অইন বিকল্প ধাতুৰ ব্যৱহাৰ হয়। যেনে - আন/অনা তু, আহ্, পঠা/পঠিয়া তু. দি/যা, ৰাখ্
তু. ৰ, তিয়া তু. তিত্, পেলা তু. পৰ্ ইত্যাদি।

অন্যান্য পৰপ্ৰত্যয়ান্ত ধাতু (বিভাজ্য আৰু অবিভাজ্যমূলীয়)ঃ - অক/-ক : মূলগতভাৱে
আকস্মিকতা, ধাৰাবাহিকতা বা জোৰ দিয়া অৰ্থ সূচায়। যেনে - আটক তু. ✓আট্, খলক্
তু. খল খল, থমক্ তু. ✓থাম্, সৰক্ তু. ✓সৰ, পিটিক্ তু. ✓পিট্, সোলক্, হোঁহক্,
মোচক্, ফিচিক্, গৰক্, চিটিক্ ইত্যাদি।

-অচ/-চ : আংশিক বা সাদৃশ্যতা সূচায়। যেনে - ঠেকেচ্ তু. ✓ঠেক্, মলচ্ তু. ✓মল্, কৰচ্,
খামোচ্, আগচ্ ইত্যাদি।

-অট/-ট : অবিচ্ছিন্নতা সূচায়। যেনে - ✓ফোকট্ তু. ✓ফোক্, মোকট্ ইত্যাদি।

-অৰ/-ৰ : অবিচ্ছিন্নতা আৰু সাদৃশ্যতা সূচায়। যেনে— টোচৰ্ তু. ✓টোঁচ, বাগৰ্ তু. ✓বাগ্,
সিঁচৰ্ তু. সিচ্, খোচৰ্ তু. খোঁচ, মোচৰ্, মোহাৰ্, সামৰ্ তু. শাম (কাট্) ইত্যাদি।

-অল/-ল : স্বাৰ্থিক সূচক। যেনে - ওমল্, টকাল্, কচাল্, উৱল্, লেৰেল্ আদি।

-অহ/-হ : সাদৃশ্যতা বা স্বাৰ্থিক সূচায়। যেনে- মৰহ্ তু. ✓মৰ্, উকহ্ তু. ওখ, ঠেৰেহ্, চৰহ্,
তনহ্ ইত্যাদি।

অসমীয়াত এনে কিছুমান সাধিত ধাতু আছে -যিবিলাক **ঘাটি শব্দমূল** (Deficient stem) জাত নতুবা **সম্পৃক্ত সৰ্গ** (Coalescent affix) যুক্ত। অৰ্থাৎ কিছুমান নামশব্দ মূল ধাতুটোৰ
লগত সম্পৃক্ত হৈ (বিকৃতিও হয়) চিনিব নোৱাৰা হৈ থাকে আৰু তাক প্ৰত্যয়ান্তৰ কৰিবও
নোৱাৰি। উদাহৰণ :

✓ পতিয়া<প্রত্যয়-আ, ✓ জোঁরা<জন্ম-আ, ✓ ওন্দোলা <অন্ধকাৰ/ আন্ধাৰ-আ,
 ✓ মোকলা<মুক্ত/মুকলি-আ, ✓ সোন্দা <সৌগন্ধ-আ, ✓ ছেলা <ছাল-আ, ✓ বখলিয়া
 <বাকলি-আ, ✓ খেপিয়া <ক্ষেপ-ইয়া, ✓ দোহাৰ< *দ্বিধা-অৰ্, ✓ দোরচ< * দ্বি-
 রঞ্জ, (মুৰ) ✓ দোৱা < * দ্বি-ভাঁজ-আ ইত্যাদি হ'ল ঘাটি শব্দমূলজাত সাধিত ধাতু।
 আনহাতে বেগাই (যা) তু. *বেগা <বেগ-আ, উলাই (কৰ) তু. * উলা < উলঙঘন-আ,
 দুলাই তু. * দুনা < দ্বিগুণ-আ, খুদুৱাই তু. খুদুৱনি <?, তপৰাই তু. * তপৰা < তপৰ
 (তপৰ)-আ, জপটিয়াই (ধৰ) তু. * জপটা < * জপট-ইয়া, ভিৰাই (লৰ মাৰ) তু. *
 ভিৰা < ভিৰ-আ ইত্যাদি হ'ল সম্পৃক্ত -আ+ই >-আই সৰ্গযুক্ত অসমাপিকা ক্ৰিয়া; যি
 সাধাৰণতে ক্ৰিয়া বিশেষণৰ দৰে বাক্যত প্ৰয়োগ হয়।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া ভাষাত কি কি উপায়ে সাধিত ধাতু সম্পন্ন হয়? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত
 লিখক)

.....

৩.৩.৩ সংযুক্ত ধাতু

অসমীয়াত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ দৰে ধাতুৰে ধাতুৰে লগ লাগি সংযুক্ত ধাতু গঠন
 হোৱাৰ দৃষ্টান্ত সমূলি নাই; যদিও ভাৱবাচক বিশেষ্যৰ ৰূপত থকা অপ্ৰত্যয়ান্ত ধাতুটোৱে আন
 এটা সহায়কাৰী ধাতুৰ লগত লগ লাগি সাধিত ধাতু গঠন কৰাটো অসমীয়াৰ এটা সাধাৰণ
 পৰিঘটনা। যেনে - মচ খা তু. ✓ মচ, ঢাক যা /খা তু. ✓ ঢাক, জাপ খা তু. ✓ জাপ, খোল যা
 তু. ✓ খোল, মোচৰ খা তু. ✓ মোচৰ, কামোৰ খা তু. ✓ কামোৰ, সাঙোৰ খা তু. ✓ সাঙোৰ, বুৰ
 যা তু. ✓ বুৰ ইত্যাদি। মন কৰিবলগীয়া যে এনে ✓ খা বা ✓ যা ধাতুজাত সাধিত ধাতুবোৰে
 স্বসম্পাদন (Reflexive) অৰ্থ সূচায়।

অসমীয়াত খা, যা, হ, কৰ, উঠ, দি, লাগ, পা আদি সহায়কাৰী ক্ৰিয়াৰ লগত বিভিন্ন
 বিশেষ্য বা বিশেষণ শব্দ পোনপটীয়াকৈ বা কাৰকৰ ৰূপত বিভিন্ন অৰ্থত প্ৰয়োগ হয়। এনে
 সংযুক্ত ধাতুবিলাকৰো অকৰ্মক-সকৰ্মক, অপাঁচনী-পাঁচনীৰ ভেদ আছে। অৱশ্যে বেছিভাগৰে
 প্ৰয়োগ সীমিত (কেৱল তৃতীয় পুৰুষৰ ৰূপত অনিয়মিতভাৱে প্ৰয়োগ হয়)। উদাহৰণ -

ভয় হ/লাগ (অনিয়মিত) : ভয় লগা, ভয় খা/কৰ : ভয় খুৱা, লাজ পা/লাজকৰ/লাজত
 পৰ : লাজত পেলা, লাজ লাগ (অনিয়মিত) : লাজ দি, খং উঠ (অনিয়মিত) : খং
 তোলা/উঠা, মন দি/মন কৰ/মনত ৰাখ/মনত পৰ (অনিয়মিত) : মনত পেলা, ক'লা
 হ/পৰ : ক'লা কৰ, ভাল হ/পা : ভাল কৰ, কষ্ট পা/কষ্ট হ (অনিয়মিত) : কষ্ট দি, জীন
 যা : জীন নিয়া, দিন যা : দিন নিয়া, ডাঙৰ হ : ডাঙৰ কৰ, কাণত পৰ (অনিয়মিত) :
 কাণত পেলা, পিছ পৰ : পিছ পেলা, বুঢ়ী হ (অকৰ্মক), ভাগৰ লাগ (অনিয়মিত/অকৰ্মক)
 ইত্যাদি।

জতুৱাঁ-ঠাচ-খণ্ডবাক্যৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা অলেখ নামশব্দজাত সংযুক্ত ধাতু আছে। যেনে-
 আগবাঢ়/আগবঢ়া, কথা ক/পাত্/দি/ৰাখ, গালি খা/পাৰ্/দি, জুই

ল্/জ্বলা/লাগ্/ধৰ্/দি/পুৱা, জমা কৰ/দি, টোপনি যা/মাৰ্/ধৰ্, নাম
ল/কাঢ়/ৰাখ্/কাট্/কৰ্ বৰষুণ দি/আহ্, বাট চা, ভোক লাগ্/পলুৱা, ভাগৰ লাগ্/মাৰ্,
হাঁহি উঠ্/মাৰ্, ক্ষমা কৰ্/খোজ্ ইত্যাদি।

ক্রিয়া বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হোৱা অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ ৰূপৰ লগতো সংযুক্ত ধাতুৰ
প্ৰয়োগ হয়। যেনে -

উঠি যা, আহি থাক্, খাই পেলা, দেখুৱাই দি, মন মাৰি থাক, মিচিকিয়াই হাঁহ্, নিলগাই
থ, পুনৰাই ক, বুকুত হাত দি ক, ন দি ক, সোৰঁৰাই দি ইত্যাদি। কেতিয়াবা অসমাপিকা
ৰূপ মূল ক্ৰিয়াৰ পিচত স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়ৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। যেনে - গৈ পালে >পালগৈ,
আহি পাব>পাবহি ইত্যাদি।

তুমুন্ত ৰূপৰ লগতো সংযুক্ত ধাতুৰ প্ৰয়োগ আছে। যেনে -

ক'ব লাগ্, ক'বলৈ বিচাৰ, খাব খোজ্, খাবলৈ ধৰ, পঢ়িব পাৰ্, পঢ়িবলৈ এৰ্, দিবলৈ
পাহৰ্, মাতিবলৈ যা ইত্যাদি।

বিভিন্ন কৃদন্ত ৰূপৰ লগতো ইয়াৰ প্ৰয়োগ-বৈচিত্ৰ্য আছে। যেনে -

অহা নাই, অহা-যোৱা কৰ, ধৰা পৰ, ধৰা দি; যাবলগীয়া হ, পাবলগীয়া থাক, আহিব
লগা হ; আহোঁতে..... আন, দিওঁতে..... চা, ৰাতি নৌ পুৱাওঁতে..... উঠ, আহি
পোৱা মাত্ৰে..... যা; অহালৈকে..... ৰ, নহালৈকে..... নাযা, কিনিলে..... পা,
দিলে.... নহ, ক'লত.....শুন্ ইত্যাদি।

সেইদৰে কৰ্মবাচ্য বুজাবলৈ কৃদন্ত পদৰ সৈতে ✓হ ধাতুৰ প্ৰয়োগ (যেনে -যোৱা হ,
দিয়া হ ইত্যাদি) আৰু পাৰস্পৰিক (Reciprocal) অৰ্থত -আ, -ই প্ৰত্যয়ান্ত ক্ৰিয়া ৰূপৰ
প্ৰয়োগ (যেনে : দেখা-দেখি নাই, সাবটা-সাবটি কৰ, চেলেকা-চেলেকি কৰ ইত্যাদি) ইয়াৰ
অন্যতম মন কৰিবলগীয়া দিশ।

সংযুক্ত ধাতু বিভিন্ন প্ৰত্যয়ান্ত বা পৰসৰ্গযুক্ত ক্ৰিয়া বিশেষণৰ লগতো প্ৰয়োগ হয়।
উদাহৰণ - আপোনমনে কাম কৰ, জ্বাওৰাওৰে/কৈ কান্দ, সোনকালে আহ্, চেৰেং কৰে মনত
পৰ, ঘপহ কৰে থিয় হ, লৰা-লৰিকৈ নাহ্, দপ-দপকৈ জুই জ্বল, চুচুক-চামাক কৈ আহ্, কাষত
বহ, দুৰলৈ যা, শুদাই নেৰ, ন কৈ কৰ, দ কৈ ভাব, ভালকৈ/দৰে/ভাৱে কৰ, ধান পকে মানে চা,
আহোঁ-নাহোঁকৈ আহ, কান্দো-কান্দোকৈ ক, লাহে লাহে যা, মনে মনে ক, আপোনা-আপুনি হ
ইত্যাদি।

সংযুক্ত ধাতু গঠন কৰোতে বিশেষ্য, বিশেষণ, ক্ৰিয়া বিশেষণ আৰু অন্যান্য কৃদন্ত
ৰূপৰ লগত প্ৰয়োগ হোৱা মূল ধাতুৰ প্ৰকৃত অৰ্থ প্ৰায়ে পৰিৱৰ্তন হয় আৰু বিশেষ বিশেষ অৰ্থ
আৰোপিত হয়। উদাহৰণস্বৰূপেঃ- ✓খা আৰু ✓লাগ ধাতুজাত সংযুক্ত ধাতু উভয়ে 'ভুক্তভোগী'
(Experiencer) অৰ্থত প্ৰয়োগ হয়; কিন্তু ✓খা কৰ্তাকাৰকত নিয়মিতভাৱে (সকলো পুৰুষত)
আৰু ✓লাগ কেৱল কৰ্ম বা সম্বন্ধ কাৰকত অনিয়মিতভাৱে (তৃতীয় পুৰুষত) প্ৰয়োগ হয়।
যেনে -

মই..... ভয়/চুমা/মন/চ'ক/গালি/ধমকি/খাপখালোঁ/নাখালোঁ;
তই..... ভয়/চুমা/মন/চ'ক/গালি/ধমকি/খাপখালি/নাখালি;
তুমি.... ভয়/চুমা/মন/চ'ক/গালি/ধমকি/খাপখালা/নাখালা;
আপুনি/সি/তাইভয়/চুমা/মন/চ'ক/গালি/ধমকি/খাপখালে/নাখালে;

কিন্তু, মোৰ/তোৰ/তোমাৰ/আপোনাৰ/তেওঁৰ.....ভয়/ভাগৰ/ধিক্কাৰ/
 ফুৰ্তি/কাজিয়া/জাৰ/গৰম/ভোক/পিয়াহ/ভাল/বেয়া.....লাগে/নালাগে;
 অথবা, মোক/তোক/তোমাক/আপোনাক/তেওঁক..... ভয়/ভাগৰ/ধিক্কাৰ/ জাৰ
 /গৰম/ভোক /পিয়াহ/ভাল/বেয়া..... লাগে/নালাগে।

সেইদৰে ✓মাৰ (টোপনি/মন /হাঁহি /হাঁচি/ কাহা/ ধুন-পেচ), ✓উঠ (জ্বৰ/ হাঁহি/
 খং/ কাহ) আদি এইজাতীয় ধাতু।

আনহাতে অকৰ্মক অৰ্থত ✓হ (থিয়/উদয়/কষ্ট/ভাল/নষ্ট/বিপদ/শাস্ত/বিয়া/মাতৃ
 /কেচুৰা) আৰু সৰ্মক অৰ্থত ✓দি (থিয়/কষ্ট/বিয়া/গালি-শপনি /ফাঁকি/মন/চকু/মৰম/
 আগজাননী) তু. কৰ্ম-কৰ্তৃবাচ্যত প্ৰাকৃতিক পৰিঘটনাৰ সৈতে ✓দি (ৰ'দ/বৰষুণ/বতাহ/মেঘ)
 সাধাৰণ অৰ্থত ✓কৰ (ভয়/চুৰ/ছল/যত্ন/ভাল/ধবংস/ কাম/ক্ষতি/পূজা/ অন্যায়/মৰম
 /খং/দুখ), ✓পা(লাই/ভাল/দুখ/ শাস্তি/ লাজ/ সন্মান/অপমান/দেখা/চিন), ✓মেল
 (মন/হাত/ঢাপলি), ✓কাঢ় (খোজ / আঁঠু/সম্বন্ধ/শপত/সৈ/হুমুনিয়াহ), ✓পাত্ (হাত/
 কথা/ঘৰ) আৰু ভাৰবাচ্যত ✓যা (মন/ইচ্ছা/জাহ/জীণ/ সতী/সত/কটা/দেখা/পোৰা),
 ✓পৰ্(শাত/ জ্বৰ/জয়/লেবেলা/ধৰা) ইত্যাদি বিশেষ বিশেষ সংযুক্ত ধাতুৰ প্ৰয়োগ আছে।

কাৰক বিভক্তিৰ বিশেষ প্ৰয়োগ অবিহনে কিছুমান ধাতুৰ মুঠেই ব্যৱহাৰ নহয়।
 বিশেষকৈ সৰ্মক ধাতুৰ সদায় কৰ্তা-কাৰকৰ {-এ} বিভক্তিৰ লগতহে প্ৰয়োগ হয়। যেনে -
 জুয়ে পোৰ্, মনে নামান্, মনে ক, ফাপৰে খা, মামৰে ধৰ্, মেঘে ঢাক্, যৌৱনে আমনি কৰ্,
 মৃত্যুৱে হাত বাউল দি মাত্, যমে নিলেও নি ইত্যাদি। সেইদৰে দ্বিকৰ্মক ধাতুৰ মুখ্য কৰ্মত
 (অপ্ৰাণীবাচক) কোনো বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ নহ'লেও গৌণকৰ্মত (প্ৰাণীবাচক) প্ৰায়বিলাক কাৰক
 বিভক্তিৰে প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। যেনে -শিক্ষকে ছাত্ৰক/ছাত্ৰৰ পৰা এটা প্ৰশ্ন (-ϕ) সুধিলে, মই
 তোমাক/তোমাৰ পৰা/তোমাৰ ওচৰত ধন (-ϕ) খুজিছিলোঁ ইত্যাদি।

অসমীয়াত অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ দৰে বিভিন্ন উপায়েৰে সমাপিকা ক্ৰিয়া গঠন কৰা
 হয়। বিভিন্ন দশা, কাল আৰু ভাব প্ৰকাশক প্ৰত্যয় বা বিভক্তিৰ দৰে সহায়কাৰী ক্ৰিয়া আৰু
 পৰসৰ্গ যোগেও ক্ৰিয়া-ৰূপ হয়। পৰস্পৰাগত ব্যাকৰণত {-ইছিলোঁ ~-ইছিলি ~-ইছিলো ~-
 ইছিল ~-ইছিলে} আদি বিভক্তি অবিভাজ্য আৰু একক প্ৰাকৃতিৰ ৰূপ হ'লেও আধুনিক ব্যাকৰণত
 ইয়াক যথাক্ৰমে {-ইছ} : দশাবাচক, {-ইল} : কালবাচক আৰু {-ওঁ ~-ই ~-আ ~-
 এ} : পুৰুষবাচক এই তিনিটা প্ৰাকৃতিৰ সম্প্ৰসাৰিত ৰূপ হিচাপে দেখুৱাব পাৰি। আনহাতে
 ঘটমান বা ধাৰাবাহিকতা (Progressive/Continuity) অৰ্থত প্ৰয়োগ হোৱা {-ইছ} ৰূপটো
 অসমাপিকাবাচক {-ই} আৰু ✓আছ ধাতুৰ সংযুক্ত ৰূপ হিচাপেও দেখুৱাব পাৰি। যেনে - মই
 কৰি আছোঁ/মই কৰিছোঁ (ঘটমান বৰ্তমান), মই কৰি আছিলোঁ/মই কৰিছিলোঁ (ঘটমান অতীত)।
 ই যে এটা সংযুক্ত ৰূপ সেইটো ইয়াৰ নঞৰ্থক আৰু ভৱিষ্যত কালৰ ৰূপৰ পৰাই বেচ ভালকৈ
 ধাৰণা কৰিব পাৰি। যেনে - মই কৰা নাই /মই কৰি থকা নাই (নঞৰ্থক ঘটমান বৰ্তমান); মই
 কৰা নাছিলোঁ /মই কৰি থকা নাছিলোঁ (নঞৰ্থক ঘটমান অতীত); মই কৰি থাকিম (ঘটমান
 ভৱিষ্যত)। অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা যে ব্যাকৰণতভাৱে প্ৰকাশ কৰা ✓ল ধাতুজাত চাই লওঁ, খাই
 লৈছোঁ আদিৰ সমাৰ্থক ক্ৰিয়া হ'ল যথাক্ৰমে চালোঁ, খাইছিলোঁ; যিয়ে সম্পূৰ্ণতা অৰ্থ (Perfective/
 Completeness) সূচায়।

এই ফালৰ পৰা বিবেচনা কৰিলে অসমীয়াত ক্ৰিয়াৰ দশা আৰু কালবাচক বিভক্তি
 নাই, ক্ৰিয়া-শব্দহে আছে। অসমীয়াত দশা আৰু কালবাচক ক্ৰিয়া-শব্দৰ লগত প্ৰয়োগ হোৱা

পুৰুষবাচক ৰূপটোৰহে বিভক্তিৰ মৰ্যাদা আছে। উদাহৰণ -

কাল/দশাৰ কাল/দশাবাচক পুৰুষবাচক বিভক্তি

বিভাগ	ৰূপ	১ম পু.	২য় পু. তুচ্চ	২য় পু. মান্য	৩য় পু.
নিত্য } অনুজ্ঞা	-ঔ-	- -	-ঔ-	-আ (-আঁ)	-অক/-ওক
বৰ্তমান } সাধাৰণ	-ঔ-	-ওঁ	-অ	-আ	-এ
স্বৰূপ বৰ্তমান	-ইছ-	-ওঁ	-অ	-আ	-এ
পূৰ্ণ অতীত	-ইল-/-ল-	-ওঁ	-ই	-আ	-এ/-ঔ
অপূৰ্ণ অতীত	-ইছ+ইল-/-ল-	-ওঁ	-ই	-আ	-ঔ
ভৱিষ্যত	ইব (-ইব-) /-ব-(-ব-)	(ওঁ)-ইম/-ম-	-ই	-আ	-ঔ

মন কৰিবলগীয়া যে অসমীয়াত কিছু ধ্বনিসাপেক্ষে (স্বৰাস্তত -ল-, ব্যঞ্জনাস্তত -ইল-) আৰু কিছু ৰূপসাপেক্ষে (অকৰ্মক হ'লে -ইল- + -ঔ আৰু সকৰ্মক হ'লে -ইল- + -এ) ক্ৰিয়া ৰূপ হয়। অসমীয়াত নঞৰ্থকবাচক ৰূপ হ'ল {নস্ব-} কিন্তু এই ৰূপটো স্বৰূপ বৰ্তমান, অপূৰ্ণ অতীত আৰু বৰ্তমানৰ অনুজ্ঞাত অইন সংযুক্ত ধাতুৰ সৈতে বিকল্পে প্ৰয়োগ হয়। যেনে -

মই খাইছোঁ : মই নাখাইছোঁ/মই খোৱা নাই;

সি খাইছিল : সি নাখাইছিল/সি খোৱা নাছিল;

তই আহ : তই নাহিবি/তই আহিব নালাগে;

সি আহক : সি নাহক/সি নাহে যেন/সি আহিব নালাগে।

অসমীয়াত পুৰুষ নিৰপেক্ষ ক্ৰিয়া-ৰূপ দুবিধ — ক) অসমাপিকাসূচক আৰু খ) কৰ্মবাচ্য সূচক। {-ই ~ -ইব} প্ৰমুখ্যে অন্যান্য কৃদন্ত ৰূপ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ আৰু {-ই} প্ৰত্যয়ান্ত আৰু অন্যান্য সংযুক্ত ধাতুযুক্ত ৰূপ আন শ্ৰেণীৰ। উদাহৰণ —

ক) মই/তই/তুমি/আপুনি/সি/তাই ভাত খাই শুম/শুবি/শুবা/শুব;

মই/তই/তুমি/আপুনি/সি/তাই জানিব বিচাৰোঁ/বিচাৰ/বিচাৰা/বিচাৰে;

মই/তই/তুমি/আপুনি/সি/তাই শোৱা নাই;

মই/তই/তুমি/আপুনি/সি/তাই কৰিব লাগে;

খ) এইটো চকুৰে নেদেখি/দেখা পোৱা নাযায়;

ইয়াক চাব পাৰি/পৰা যায়;

ইয়াত চিমেণ্ট বিক্ৰী কৰা হয়;

মোৰ/তোৰ/তোমাৰ/আপোনাৰ/তেওঁৰ যোৱা নহ'ব।

অসমীয়াতো বিভিন্ন সহায়কাৰী ধাতু যোগে আৰু পৰসৰ্গ যোগে ক্ৰিয়াৰ বিভিন্ন ভাৱ বুজোৱাৰ ব্যৱস্থা আছে। সেইসমূহ-

অ) ধাৰাবাহিকতা (Continuity): পঢ়ি আছে/পঢ়িব লাগিছে, দি আছে/দিব ধৰিছোঁ, কান্দিবলৈ ধৰিলে;

আ) চিৰন্তনতা (Static) : খাই থাকে, হাঁহি থাকোঁ, দেখি আহিছে, জানি আহিছোঁ, কৈ যায়;

ই) আকস্মিকতা (Accidental) : বাগৰি পৰে, শুই পৰিব, উচপ খাই উঠিল;

- ঈ) সম্পূর্ণতা (Perfective) : খাই পেলালে, ভাল পাই পেলালে, মৰি গ'ল, ভয় খাই গৈছে, নামি পৰিল, কৈ থ'লোঁ, চাই লম;
- উ) সামৰ্থতা (Potential) : ক'ব পাৰোঁ, দিব পাৰে, দেখিব নোৱাৰে, ঢুকি পায়, যাব পৰা হ'ল,
- ঊ) ইচ্ছাবোধক (Desiderative) : আহিব বিচাৰোঁ, দিব খোজে, যাব খুজিছিল;
- ঋ) বাধ্যবাধকতা (Inceptive) : যাব লাগে, দিব লাগিব, জানিবলগীয়া আছে, ক'বলগীয়া হ'ব;
- এ) সম্ভাব্য (Probability) : খালোঁহেঁতেন/হয়, পালেহেঁতেন/হয়।
- ঐ) সন্ধিক্ষতা (Uncertainty) : যাব ছাগে/হ'বলা/বোধহয়, আহিম ছাগে/হ'বলা/বোধহয়;
- ও) অনুমতি (Permissive) : যাব দিওক, আহিব দিছে;
- ঔ) প্রশ্নার্থক (Interrogative) : আহিব নে/নেকি, যাব নে/জানো।

অসমীয়া ভাষাত অসমাপিকা ক্ৰিয়া মাত্ৰে বাক্যত ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ দৰে প্ৰয়োগ হয়। সেয়েহে ক্ৰিয়াপদে শ্ৰেণী অপৰিৱৰ্তিত প্ৰত্যয় যোগে ক্ৰিয়া বা ক্ৰিয়াবিশেষণ গঠন কৰে বুলিব পাৰি। আনহাতে ক্ৰিয়া বা ধাতুই বিভিন্ন কৃৎপ্ৰত্যয় যোগে আৰু কেতিয়াবা কোনো প্ৰত্যয় যোগ নকৰাকৈ বিশেষ্য (ভাৱবাচক), বিশেষণ আৰু ক্ৰিয়া-কৰ্তা গঠন কৰে। উদাহৰণ—

-অন : খাৱন, পিয়ন; -অনা : খুন্দনা, জপনা; -অনি : কঁপনি, তিয়নি, বিছনী; -অনী : বান্ধনী, দাৰনী; -অনীয়া : খোজনীয়া, জিৰণীয়া, - আৰু : যুঁজাৰু; -অৰীয়া : পলৰীয়া; উৰা/উৰী : কান্দুৰা/কান্দুৰী; -ওঁতা/আঁতী : খাওঁতা/খাতী, লওঁতা/লৰাঁতী; -ই : হাঁহি, মাৰি, উঠি (বজা) —Ø : পক, মৰ, মাৰ-ধৰ; -আ : অহা-যোৱা, খোৱা; -ইল : ফুটিল (পুৱা), আহিল (বহাগ); -ইব : যাবলগীয়া, পাবলগা ইত্যাদি।

৩.৪ অসমীয়া আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়া পদৰ তুলনা

দক্ষিণ এছিয়াৰ ভাষাগত ক্ষেত্ৰত বিকশিত হোৱা ভাষা হিচাপে আপাত দৃষ্টিত ইন্দো-ইউৰোপীয় বৃহৎ পৰিয়ালৰ ভাৰতীয় আৰ্য শাখাৰ মগধী মূলীয় অসমীয়া আৰু চীন-তিব্বতীয় বৃহৎ পৰিয়ালৰ তিব্বত-বৰ্মীয় শাখাৰ অসম-বৰ্মী আৰু উত্তৰ-অসম শাখাৰ অন্তৰ্গত আৰ্য-ভিন্ন ভাষাসমূহৰ মাজত সাদৃশ্য থাকিলেও বৈসাদৃশ্যহে বেছি। যদিও আটাইকেইটা ভাষাই অন্ত্য ক্ৰিয়াপদীয় (verb final) আৰু পৰসৰ্গীয় (post positional) তথাপি ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগত দুই পৰস্পৰ ভিন্নমুখী প্ৰক্ৰিয়াই অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহক দুটা প্ৰধান ধাৰাৰ ভাষা হিচাপে দুই বিপৰীত মেৰুবিন্দুত অৱস্থান কৰাইছে। তলত দুয়োটা ভাষাৰে ক্ৰিয়া পদৰ এটি তুলনানূলক আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ল -

১) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ একেটা শব্দই কালবাচক, দশাবাচক আৰু অন্যান্য কৃদন্ত ৰূপত ক্ৰিয়া হিচাপে আৰু অন্য ৰূপত বিশেষ্য, বিশেষণ বা ক্ৰিয়াবিশেষণ হিচাপে, আনকি সৰ্গ হিচাপেও প্ৰয়োগ হোৱাৰ বিপৰীতে অসমীয়াত ক্ৰিয়া পদৰ প্ৰয়োগৰ সীমাৰদ্ধতা আছে। তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত যুগ্মধাতু বা পৰসৰ্গীয় ৰূপে বিভিন্ন অৰ্থবোধক সংযুক্ত ধাতু গঠন কৰাৰ উপৰিও ক্ৰিয়াৰ বিভিন্ন কাল, দশা আৰু ভাৱত ক্ৰিয়া-ৰূপো কৰে। কিন্তু অসমীয়াত সংযুক্ত ধাতু গঠন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত ধাতুৰ বিশেষ ভূমিকা নাই; অৱশ্যে কৃদন্ত বা অসমাপিকা ৰূপৰ হ'লে বিশেষ ভূমিকা আছে। অসমীয়াত ক্ৰিয়াৰ কাল, দশা আদি সূচোৱা ৰূপ অতি বেছি প্ৰত্যয়নিষ্পন্ন অৰ্থাৎ সংশ্লেষাত্মক (synthetic)। ক্ৰমাগ্ৰয়ে আৰ্যমূলীয় ভাষাৰ সংশ্লেষাত্মক ক্ৰিয়া-ৰূপে দীৰ্ঘকাল জুৰি পৰস্পৰৰ সান্নিধ্যত থকা অসমৰ বিশেষকৈ ভৈয়ামৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহক প্ৰভাৱান্বিত

কৰি ইয়াৰ পূৰ্বৰ বিশ্লেষণাত্মক (*analytical*) বৈশিষ্ট্য কিছু ক্ষেত্ৰত খৰ্ব কৰিছে যেন ধাৰণা হয়। অসমৰ প্ৰায়কেইটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা এতিয়া কম বেছি পৰিমাণে প্ৰত্যয়নিষ্পন্ন সংশ্লেষণাত্মক আৰ্হিৰ। ক্ৰিয়াৰ বিভিন্ন কাল, দশা, ভাৱ প্ৰকাশক ৰূপতো প্ৰত্যয়নিষ্পন্ন (*inflectional*) হয়েই প্ৰশ্নাৰ্থক বা সম্ভাব্যসূচক ৰূপো প্ৰত্যয়নিষ্পন্ন। উদাহৰণঃ-

দেউৰী ঃ - নাঃ ন কেয়া না 'তুমি নোযোৱা নেকি?'

বৰো ঃ - মা/-নামা ঃ নু'ং থাংগু'ন নামা/না 'তুমি যাবা নে/নেকি', - খু'মা ঃ বিয়ু' থাংগু'ন খু'মা 'তেওঁ যাব ছাগৈ/বোধহয়';

গাৰো ঃ - মা ঃ না-আ ৰেআংগেন মা 'তুমি যাবানে/নেকি', - মো ঃ বি-য়া নিকজোক মো 'তেওঁ দেখিছে ছাগৈ', - খোন ঃ বি-য়া ছোকবাগেন খোন 'তেওঁ আহি পাব ছাগৈ';

ৰাভা ঃ না ঃ নামে ৰেঙোনা 'তুমি যাবা নে/নেকি'; - দংবা/নাম্বা ঃ উবে ৰেংজো দংবা/নাম্বা 'তেওঁ গৈছে কিজানি';

মিছিং ঃ -ন ঃ ন গি'য়েন্ 'তুমি যাবানে'; - নিয়া/-নুই/-নি'আ ঃ ন দমাঃ নিয়া/নুই/নি'আ 'তুমি নোখোৱানে'; - লাং ঃ ন দমাঃ লাং 'তুমি খোৱা নাই জানো';

কাৰ্বি ঃ -মা ঃ না দাম্প'মা 'তুমি যাবানে'।

২) অসমীয়া আদি নব্য ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ গঠনতো আংশিকভাৱে হ'লেও ইয়াৰ প্ৰতিবেশী তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ নপৰাকৈ থকা নাই। এটা মুখ্য ক্ৰিয়াত এক বা একাধিক অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ, সহায়কাৰী ক্ৰিয়া যোগে ক্ৰিয়াৰ বিভিন্ন ভাৱ প্ৰকাশ আৰু ক্ৰিয়াৰ দ্বিৰুক্তি প্ৰয়োগত তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰভাৱ অনুভূত হয়। অসমীয়া ভাষাত স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় হিচাপে প্ৰয়োগ হোৱা -গৈ (প্ৰতিমুখবাচক নিৰ্দেশক), -হি (অভিমুখবাচক নিৰ্দেশক) আদি ৰূপত মিছিং আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ নিৰ্দেশক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰভাৱ বাৰুকৈয়ে অনুভূত হয়।

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ নিচিনাকৈ অসমীয়াতো অন্যান্য শব্দৰ দৰে ধাতু বা ক্ৰিয়াৰো দ্বিৰুক্তি প্ৰয়োগ আছে। অকল একে ধাতু বা ক্ৰিয়াৰহে যে দ্বিৰুক্তি হয় এনে নহয়, সমাৰ্থক বা নিৰৰ্থক আৰু বিপৰীতাৰ্থক বা নঞৰ্থক ক্ৰিয়াৰ সৈতেও ইয়াৰ যুৰীয়া প্ৰয়োগ হ'ব পাৰে। অৱশ্যে অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰহে দ্বিৰুক্তি হয়। কেতিয়াবা সমাপিকা ক্ৰিয়াৰো দ্বিৰুক্তি হয়; তেতিয়া ডাঠি কোৱাৰ পৰিৱৰ্তে বক্তাৰ বিৰুক্তি ভাৱ নতুবা উদ্ধৃতিহে সূচায়। উদাহৰণ ঃ

বৰো ঃ বিয়ু' মিনিহাং মিনিহাং বুংবায় 'তেওঁ হাহোঁ হাহোঁ কে ক'লে', জৌ লুঙুই লুঙুই নোৱালায় জালাংবায় লাদাং-ফাদাং 'মদ খাই খাই ঘৰখনেই হৈ গ'ল লগু-ভগু', নু'ং থাংগু'ন না থাঙা' তুমি যাবা নে নাযাবা', 'গৈয়া গৈয়া হ'নানে নু'ং ছু'ৰ 'নাই নাই বুলিবলৈ তুমি কোন';

ৰাভা ঃ খাপে-ক্ৰি'ঙে তাতং 'কান্দি-কাটি নাথাকিবা অৰ্থাৎ কন্দা-কটা নকৰিবা', ৰেঙান ৰেঙান গছা ছোং মানেজো 'গৈ গৈ এখন গাঁৱ পালেগৈ', ৰেঙো ৰেঙো ই'নেবা ৰেঙা ত্ৰাপখুচা 'যাম যাম বুলিও যাব পৰা নাই';

গাৰো ঃ না-আ ৰেংৱাত ৰেংৱাত ৰে-আ 'তুমি ঘূৰি ঘূৰি যোৱা', বিয়া আগান দাপদাপআ 'তেওঁ ওপৰা-উপৰিকৈ কথা পাতে', নাংনি ফাগিপা দোঙা না দোংজা 'তোমাৰ দেউতাৰা আছে নে নাই';

কাৰ্বি ঃ নে ৰাং ৰাং 'মই বাৰে বাৰে আহোঁ', না -ৰান ৰানৰে 'তুমি বাৰে বাৰে নানিবা', 'লা হেমচি দোমা আৰে 'তেওঁ ঘৰত আছে নে নাই'। কাৰ্বিত এটা ক্ৰিয়াৰূপৰ চাৰিবাৰলৈকে

দ্বিৰুক্তি হোৱাৰ উদাহৰণ আছে। যেনে - মে 'ভাল হ', মেমে 'ভাল নহয় অৰ্থাৎ বেয়া', মেমেমে 'ভাল নোহোৱা নহয় অৰ্থাৎ বেয়া নহয়', মেমেমেমে 'বেয়া নোহোৱা নহয় অৰ্থাৎ বৰ বেছি ভাল নহয়'।

অসমীয়াতো অনুৰূপ বাক্যৰ প্ৰয়োগ আছে। বিশেষকৈ - চাই চাই হেপাহ নপলা, মোক খা মোক খা কৰি আছ, পাৰোঁ নে নোৱাৰোঁ চেষ্টা কৰি চা, আহোঁ - নাহোঁ কৈ আহ, কৰিম কৰিম বুলি পেলাই থ আদি ক্ৰিয়াবাচক বাক্যাংশ আৰু কান্দ-কাট, হাঁহ-মাত্, সাৰ্-পোচ্ (<?), নাচ-বাগ (<?), ফুৰ্-চাক (<?), চা-চিত (< চিস্ত) তু. চা-মেল্ আদি সমাৰ্থক যুৰীয়া ধাতু গঠনৰ ক্ষেত্ৰত এই ৰীতি পৰিলক্ষিত হয়।

৩) অসমীয়া প্ৰভৃতি আৰ্যমূলীয় আৰু বৰো-ৰাভা আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগত অন্যতম পাৰ্থক্য হ'ল অসমীয়াত ক্ৰিয়া বিশেষণৰ লগতে বিশেষণৰ তুলনা বুজোৱা ৰূপো (Degree) মুখ্য ক্ৰিয়াৰ বাওঁফালে পৃথকভাৱে বহে কিন্তু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত এনে ৰূপ মুখ্য ক্ৰিয়াৰ সৈতে সম্পৃক্তভাৱে সোঁফালে একাদিক্ৰমে বহে। অৱশ্যে ভৈয়ামৰ প্ৰায়বিলাক তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাতে অসমীয়াৰ দৰে সৰ্বনামীয়, ধ্বন্যাত্মক শব্দজাত, পৰসৰ্গীয় বা অব্যয়মূলক আৰু গৌণ খণ্ডবাক্যমূলীয় ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ মুখ্য ক্ৰিয়াৰ সৈতে বাওঁফালে পৃথকভাৱে প্ৰয়োগ পোৱা যায়। সচৰাচৰ এই জাতীয় ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ বিশেষ কিছুমানে বিশেষ অৰ্থত বিশেষ এটা ধাতুৰ সৈতেহে যথাযথভাৱে প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ --

তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা

সমাৰ্থক অসমীয়া

ৰাভা : (খাপাক) ৰম্ ৰম্ চাংঃ	(বুকু) হম্ হম্ কৰ্ ;
(খাপাক) জ্ৰি'ম্ জ্ৰি'ম্ চাং	(বুকু) দুৰু দুৰু কঁপ্ ;
জ্ৰাওৱান মুনি কি :	চেৰেংকৰে মনত পৰ্ ;
ব্ৰাউৱান বাৰ পাক্ :	দপ্ (দপ্) কৈ জুই জ্বল্ ;
বৰো : (মু'দু'ম) থু'ৰ থু'ৰ মাও	(গা) থৰ্ থৰ্ কঁপ্ ,
(বিখা) গুদ্ গুদ্ মু'ন	(বুকু) দুৰু দুৰু কঁপ্ ,
(অখা) ফ্ৰি ফ্ৰি হা	(বৰষুণ) কিন্ কিন্ কৰে দি
থু থু গাব	হু কহুকাই কান্দ ,
থাব থাব থাং	সাউত্ কৰে যা,
হায়লা-জায়লা মু'ছা	হালি-জালি নাচ্,
উছাও-বাদাও জা	উগুল-থুগুল লাগ্ ;
গাৰো : পিলনি পিল ৰেবা	ঘনে ঘনে আহ্,
বাক বাক ৰেআং	বেগাই যা,
ছুক-ছুক আগান্	মনে মনে ক,
জোৰ জোৰ ওন্	পোনে পোনে দি;
মিছিং : আছ' আছ'পু' লু	ফুচ্ ফুচাই ক,
বেলা বেলা তুইপে ৰে	ধাপে ধাপে ওপৰলৈ বগা।

৪) তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত ক্ৰিয়াৰ নঞৰ্থক ৰূপৰ সাধন--ভিন্নমুখী। বড়ো বৰ্মীয়ৰ অন্তৰ্গত বৰো, গাৰো, ৰাভা, দেউৰী আদি ভাষাত অনুজ্জাৰ নঞৰ্থক ক্ৰিয়া পূৰ্বসৰ্গজাত {দা/-তা-}, আনহাতে সাধাৰণ নঞৰ্থক পৰসৰ্গজাত {য়া/-জা/-চা}। মিছিং ভাষাত নঞৰ্থক মাত্ৰে পৰসৰ্গজাত {-মা/-য়'} কিন্তু কাৰ্বি ভাষাত নঞৰ্থক ক্ৰিয়া দুই প্ৰকাৰৰ--{-ৰি}

পৰসৰ্গজাত (অনুজ্ঞা) আৰু দ্বিৰুক্তিজাত (সাধাৰণ নঞৰ্থক)। সেইদৰে বাক্যগতভাৱেও নঞৰ্থক ক্ৰিয়া গঠন কৰা হয়। আনকি কেৱল নঞৰ্থকত ব্যৱহাৰ হোৱা ৰূপ (*Negative polarity items*) কিছুমানো এইসমূহ ভাষাত আছে। অসমীয়াত অনুজ্ঞা কিস্বা সাধাৰণ সকলো ক্ষেত্ৰতে {নস্ব-} পূৰ্বসৰ্গ যোগে নঞৰ্থক ক্ৰিয়া সাধিত হয়। অসমীয়াত বাক্যগতভাৱে আৰু নঞৰ্থকত ব্যৱহাৰ হোৱা ৰূপ যোগেও নঞৰ্থক ক্ৰিয়া সাধিত হয়। উদাহৰণ -

দেউৰী : ন দা ক 'তুমি নাহিবা', আঁ কেবা চায়্যা 'মোৰ যোৱা নহ'ব', বা হায়্যাতি 'সি খোৱা নাই',
ন কেন নয়্যাঁ 'তই যাব নালাগে', জৌচ্চং নমায়্যাৰন 'আমাৰ দ্বাৰা কৰা নহ'ব';

বৰো : নুং দা মিনি 'তুমি নাহাঁহিবা', আং থাংনায় নঙা 'মোৰ যোৱা নহয়/নহ'ব', নুং ফৈয়া
খুই 'তুমি অহা নাই', বিয়ু' থাং লিয়া 'সি যোৱা নাই';

ৰাভা : নাং তা মিনি 'তুমি নাহাঁহিবা', আমে ৰেঙা তংচা 'মোৰ যাবলৈ নাই অৰ্থাৎ মই নাযাম',
উবে ছাখুচা 'তেওঁ খোৱা নাই', ৰিবাচা নায়না তাতং 'নহাকৈ নাথাকিবা', খাৰচা পানচা
জকঙা তংচা 'নকৰে মানে নেৰিব';

মিছিং : ন' কাবয়'কা 'তুমি নাকান্দিবা', বু' গ'মায়ৈ আ 'তেওঁ নাযাবনে?', ঙ'ক্লে গি'মা-নামদু'
ছু' গি'মায়ৈ 'মই নগ'লে (তেওঁ) নাহিব', ন' গি'য়'-ই 'তুমি নাযাবা দেই';

কাৰ্বি : নাং চৰি 'তুমি নাখাবা', নে কাম কেব্লেম কালি 'মই কাম কৰা নাই', নাং দামৰি থা 'তুমি
যাব নালাগে', নাং ৰাংৱে আক' নে ৰাংল' 'তুমি নৌআহোঁতেই মই আহিলোঁ', নে
ৰাংৱে তিক নাং দামৰি 'মই নহা পৰ্যন্ত তুমি নাযাবা';

অসমীয়াৰ মই যোৱা নাই/নাছিলোঁ, তোমাৰ (দ্বাৰা) কৰা নহ'ব, যাবৰ নৌ হয় এথোন, শুদাই
নেৰিম একা আদি ৰূপ এইশ্ৰেণীৰ।

৫) এইকেইটা ভাষাৰ মাজত ক্ৰিয়াৰ প্ৰকাৰ আৰু প্ৰকৃতিৰো গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ দৰে বৈসাদৃশ্যৰ মাজতো সাদৃশ্য বিৰাজমান। সকলোতে প্ৰত্যয় যোগে বা প্ৰত্যয় অবিহনে অকৰ্মকৰ পৰা সকৰ্মক, অপাঁচনীৰ পৰা পাঁচনী, সদৰ্থকৰ পৰা নঞৰ্থক, ধাতুৰ পৰা নাম শব্দ আৰু নামশব্দৰ পৰা নামধাতু আদিলৈ ৰূপান্তৰ কৰা ব্যৱস্থা আছে। সেইদৰে সকলো ভাষাতে সকলো কাল আৰু দশা বা কৃদন্ত ৰূপত ৰূপ-ভেদ নোহোৱা অনিয়মিত ক্ৰিয়া-ৰূপো আছে। অৱশ্যে অসমীয়াৰ বিপৰীতে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহত বিশেষণধৰ্মী আৰু ক্ৰিয়াবিশেষণধৰ্মী ধাতুৰ উপস্থিতি মনকৰিবলগীয়া। সেইদৰে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত অসমীয়াত বিৰল স্বসম্পাদন, পাৰস্পৰিক ইত্যাদি অৰ্থসূচক যুগ্ম ধাতুৰো বহুল প্ৰয়োগ আছে। ৰাভা, বৰো, দেউৰী আদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত একোটা ক্ৰিয়াৰ (দ্বিপাঁচনী ধাতুৰ) সৈতে চাৰিটা পৰ্যন্ত কৰ্মৰ অন্য় হ'ব পাৰে; কিন্তু অসমীয়াত সৰ্বাধিক তিনিটা কৰ্মৰহে ক্ৰিয়াৰ সৈতে অন্য় হ'ব পাৰে। গাৰো আৰু মিছিং ভাষাত অসমীয়াৰ অনুৰূপে হয়। উদাহৰণঃ—

দেউৰী : ডাক্তাৰা নাৰ্চচ্চালে চিমাওনা মুইছানা ছুহাৰেৰি।

বৰো : ডাক্তাৰা নাৰ্চজু'ং বিমাফু'ৰখৌ গ'থ'নু' আহাৰ দৌ হু'দু'ং।

ৰাভা : ডাক্তাৰবে নাৰ্চপাকে জুৱাতাঙা ছাবানা নু থি'খান তাকেতা।

কাৰ্বি : ডাক্তাৰ নাৰ্চপেন পেইমাৰফান অ'ছ'ফান মকলাং পাপিচ'বমলো।

সমাৰ্থক অসমীয়া : ডাক্তৰে নাৰ্চৰ হতুৱাই মাতৃসকলক (তেওঁলোকৰ) নিজৰ পিয়াহ কেচুৱাক
খুৱাইছে অৰ্থাৎ খুৱাবলৈ নিৰ্দেশ দিয়াইছে।

গাৰো : ডাক্তাৰদে নাৰ্চ বাকছা মাগিপাৰাংনা বিছাখো ছক খানাতনা আগানেঙা।

মিছিং : ডাক্তাৰদু'নাৰ্চদু'ম লুলি'গ্লা লুয়িৰমদুং আনু'কিদি'ংদু' আই'আৰ্কু' গাকি'ৰু'ম অ'জি'ঙু'ম
ছুন্দ'পু'।

সেইদৰে তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ দৰে অসমীয়াতো একেটা ক্ৰিয়াৰ সৈতে সাতোটা
কাৰকৰে অম্বয় হ'ব পাৰে।

দেউৰী : আঁ আয়ঁ য়েৰুৰনা গুৱাহাটীচাই ডাকছালে ছিলঙ'হ' পৰিয়া মইছাদং পাচিন।

বৰো : আং আংনি বিজাবখৌ গুৱাহাটী নিফাই ডাকজু'ং ছিলঙাও ফৰায়নায় গ'থ'নু' হৰগুন।

গাৰো : আং আনিং খিথাপখো গুৱাহাটীওনি ডাকগিতা ছিলঙো ফৰায়েংগিপা বিছানা
ৰাতাত্গেন্।

ৰাভা : আং আঙি কাওছাঅ গুৱাহাটীনি পাবা ডাক পাকে ছিলঙি পৰায়কায় ছব্রানা ফি'ছানো।

কাৰ্বি : নে নে-আকিতাপ গুৱাহাটীপেন ডাকপেন ছিলং- আলং কাপৰ্হে অ'ছ'প'ফান তইপো।

মিছিং : ঙ' ঙ'ক কিতাবদু'ম গুৱাহাটীল'ক'কু' দাংগল'ক ছিলঙ'ল' প'ৰিনু' ক'ংদ'ং পু'মু'লি'গ্যু'।

সমাৰ্থক অসমীয়া : মই মোৰ কিতাপখন গুৱাহাটীৰ পৰা ডাকেৰে ছিলঙত পঢ়া ল'ৰাটোলৈ
পঠিয়াম।

আত্ম-মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

নঞৰ্থক গঠনৰ দিশত অসমীয়া ভাষাৰ লগত কোন ভাষাৰ বেছি মিল দেখা যায়? (৩৫
টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....
.....
.....

৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

আপাততঃ দৃষ্টিত অসমীয়াৰ লগত ইয়াৰ চৌপাশে থকা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ ক্ৰিয়াৰ
প্ৰকাৰ, গঠন আৰু প্ৰয়োগ বিষয়ক আলোচনাৰ সংগতি নথকা যেনেই লাগে। আনহাতে
অসমীয়াৰ দৰে এটা বহুলচৰ্চিত আৰু সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ মজবুত ভেটিৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত ভাষাক
ৰাভা, বৰো আদি স্বল্পচৰ্চিত আৰু বিকশিত (ৰূপান্তৰিত), ঐতিহাসিক ব্যাকৰণৰ ভেটি নথকা
ভাষাৰ সৈতে তুলনা কৰিবলৈ যোৱাটো ধৃষ্টতা মাথোন। আনহাতেদি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ
অধঃস্তৰত (*Substratum*) আৰ্য ভাৰতীয় অসমীয়া ভাষাৰ উৰ্ধঃস্তৰৰ (*Superstratum*) প্ৰভাৱ
বা ইয়াৰ ওলোটা প্ৰক্ৰিয়া সম্বন্ধে আলোচনা কৰিবলৈ এইখিনি সমলেই যথেষ্ট নহয়। বৰ্ণনাত্মক
ভাষাবিজ্ঞানৰ লগে লগে সমাজ ভাষাবিজ্ঞান আৰু মনোভাষাবিজ্ঞানৰ দৃষ্টিৰেও এই সমূহ চালি-
জাৰি চোৱাটো নিতান্তই বাঞ্ছনীয়। একেখন ভাষাগত ক্ষেত্ৰত বিকশিত হোৱা অসমীয়া আৰু
অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাসমূহৰ মাজত বিভিন্ন দৃষ্টিকোণৰ পৰা যিমনেই চিন্তা-চৰ্চা হ'ব সিমনেই
এইকেইটা ভাষাৰ মাজত স্মৰণাতীত কালতে যে এক পাৰিৱাৰিক আৰু সাংস্কৃতিক যোগসূত্ৰ
স্থাপন হৈছিল সেই কথাটো প্ৰতীয়মান হৈ উঠিব।

৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমীয়া ভাষাৰ সাধিত ধাতুৰ বা সংযুক্ত ক্ৰিয়াৰ লগত তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ কি কি দিশত অমিল আছে— এটি তুলনামূলক আলোচনা দাঙি ধৰক।
- ২) অসমীয়া আৰু অসমৰ যিকোনো এটি তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ পাঁচনি ধাতুৰ গাঁথনিক আৰু প্ৰায়োগিক দিশৰ আলোচনা কৰক।
- ৩) অসমীয়া ভাষাৰ নামধাতু আৰু ধ্বন্যাত্মক ধাতুৰ সৈতে ইয়াৰ প্ৰতিবেশী এটা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ তুলনা কৰক।
- ৪) বৰো/ৰাভা/মিছিং/কাৰ্বি (যিকোনো এটা ভাষাৰ) ক্ৰিয়াৰূপৰ সৈতে অসমীয়া ক্ৰিয়াৰূপৰ তুলনা কৰক।
- ৫) অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাত কাৰকৰ সৈতে অল্প কেইকৈ আৰু কি কি ৰূপত হয় দেখুওৱাক।

৩.৭ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ : অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ, সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ
গোস্বামী, গোলোক চন্দ্ৰ : অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ
বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ : অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি
ৰাভা হাকাচাম, উপেন : ৰাভা কথিত ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষা : এটি তুলনামূলক অধ্যয়ন, অপ্রকাশিত গৱেষণা গ্ৰন্থ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৭
- Benedict, P. K. : *Sino Tibetan ; A Conspectus*
Bhattacharya, P. C. : *A Descriptive Analysis of the Boro Language*
Gierson, G. A. : *Linguistics Survey of India, Vol. III*
Kakati, Banikanta : *Assamese: Its Formation and Development*
Rabha, U.C. : 'Structure of Causative Verbs in Rabha', *Language of the North East*
Taid, Tabu : *A Dictionary of the Missing Language*
Wolfenden, S.N. : *Outline of Tibeto-Burman Linguistic Morphology*
Prasad, B. R : *Mising Grammar*

* * *